DICTIONARIVM ANNNAMITICVM LVSITANVM, ET LATINVM OPE SACRÆ CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE

IN LVCEM EDITVM AB

ALEXANDRO DE RHODES

E Societate IESV, eiusdemque Sacræ Congregationis Missionario Apostolico.

ROMÆ, Typis, & sumptibus eiusdem Sacr. Congreg. 1651.

SVPERIORVM PERMISSV.

Eminentissimi, & Reuerendissimi Domini

SACRÆ CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE CARDINALES

CVM diuinus ille spiritus Sanctos Apostolos ad vniuersum ituros Orbem, omnem veritatem docuit, non illam solum in corde latere voluit sapientiam sed linguis omnium nationum sic erudiuit,

vt quam impia rebellio, ac ſuperbia filiorum Noe linguarum confuſionem, atque ignorantiam mundo pepererat, hanc humilis Diſcipulorum Chriſti obedientia, & demiſſio de medio tolleret. Quare in ſacroſancto illo Cœnaculo Montis Sion ſtatim apparuerunt diſpertitæ linguæ: nam cum FILIVS, vt notat Nazianzenus, corpore ſenſibili, & conſpicuo nobiſcum habitaſſet, par erat, vt SPIRITVS quoque ſenſibilis appareret ignearum in forma linguarum. Ad hoc igitur prototypum, ſeu Diuinum exemplar nunc quoquè factum lætamur in Vrbe Orbis capite, in qua ſicuti Summus in terris incarnati Verbi Vicarius, tanquam vniuerſæ militantis Eccleſiæ viſibile caput ſe conſpiciendum exhibet, ita per purpuratos Patres Diuinum illum ignem SPIRITVS, quo intus ardent, vel in purpura manifeſtantes, multiplicis idiomatis fiant propagatores, vt non ſolum vicinæ nationes, & antiquitati iam cognitæ audiant Magnalia Dei; ſed & omnis regio, quæ ſub Cœlo eſt, remotiſſimaque vltimi Orientis

Regna

Regna præteritis nondum audita sæculis, audiant nunc, & annuncient quàm admirabile sit nomen Domini in vniuersa terra. Quid enim, quæso, aliud est iam paucis ab hinc annis vigintiquinque diuersarum ignotæ linguæ nationum, idiomata typis exprimere quam Verbi Diuini sensa, quorum Roma Deo iubente & armarium, & armamentarium est, tum ad alendum Optimi Maximi Pastoris ouile, tùm ad irruentes lupos arcendos, in omnem terram diffundere, ac propagare? immo vero vt in fines Orbis terræ, quos Tunchinenses, & Cocincinæ, hoc est, Vniuersi Annamitæ occupant; facilius penetret Verbum Dei, nunc etiam vestræ amplitudo munificentiæ Annamitæ gentis dictionarium iubet excudi, quod & Apostolicis viris ad eam vineæ Domini partem destinatis vsui sit, ad Annamitarum reconditum idioma capiendum, vt scilicet illis possint Diuina explanari mysteria, & viciſſim Annamitæ simul cum ipsa Romana, & Apostolica Fide Romano etiam, & Lati-

no

no idiomati assuescant. Quod quanti emolumenti futurum sit ad fidem Christi Domini latius, & tutius propagandum nemo non videt. Hoc vnum superest, vt quandoquidem, EMINENTISSIMI PRINCIPES, benignissimos charitatis oculos in fines illos populorum semel conuertistis, in quibus iam regiones albæ sunt ad messem, vestra peculari prouidentia fouere non desinatis, vt abiectis vanis superstitionibus, occurrant tandem omnes in virum perfectum, atque membra ita suo capiti cohæreant; fiatque tandem vnum ouile, & vnus Pastor.

Humillimus seruus

Alexander de Rhodes è Societate Iesu.

A D

AD LECTOREM.

HOC dictionarium tribus linguis, Annamitica scilicet, Insitana, & latina constans tuis expono manibus & oculis, ope Sacræ Congregationis de Propaganda Fide: præmitto aliqua ad linguæ Annamiticæ seu Tunkinensis notitiam pertinentia, loco cuiusdam Grammaticæ. hæc autem lingua non solum ad duo Regna satis ampla Tunkini & Cocincinæ pertinet, quibus adde tertium regnum Cau bàng, quod hoc eodem omninò vtitur idiomate: sed etiam in alijs vicinis regnis, vt Ciampa, Cambogiæ, Laorum, & Siam vsui est. linguam autem Annamiticam præmittere in dictionario satius duxi, tum quia de illa nominatim est agendum & præcipuè, tum etiam quia sic facilius poterit quilibet libros Annamiticos intelligere & interpretari: præterquam quod pro ipsis Annamitis erit vtilius, vt possint tam lusitanam quam latinam linguam addiscere.

In hoc autem opere præter ea quæ ab ipsis indigenis didici per duodecim fermè annos quibus in illis regionibus tam Cocincinæ quam Tunki-

ni

ni sum commoratus, ab initio magistrum linguæ audiens P. Franciscum de Pina lusitanum è nostra minima Societate IESV, qui primus è Nostris linguã illam apprimè calluit, & primus sine interprete concionari eo idiomate cæpit; aliorum etiam eiusdem Societatis Patrum laboribus sum vsus præcipuè P. Gasparis de Amaral & P. Antonij Barbosæ, qui ambo suum composuerant dictionarium, ille à lingua Annamitica incipiens, hic à lusitana, sed immatura vterque morte nobis ereptus est. Vtriusque ego lucubrationibus vsus, latinam etiam linguam Eminentissimorum iussu Cardinalium addidi, quæ, præter alia commoda, vsui sit ipsis indigenis ad linguam latinam addiscendam. hoc nostrum fuit intentum, de quo te monitum volui ad maiorem Dei Gloriam. Vale, & ora pro me.

Franciscus Piccolomineus Societatis Iesu Præpositus Gener.

DIctionarium linguæ Annamiticæ, seu Tunquinensis cum explicatione lusitana, & latina à P Alexandro de Rhodes nostræ Societatis Sacerdote conscriptum, vt typis mandetur facultatem facimus, si ijs, ad quos spectat, ita videbitur, cuius rei gratia has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas damus Romæ 5. Februarij 1651.

Franciscus ✠ Piccolomineus.

Imprimatur, Fr. Vincentius Fanus Soc. Reuerendis P. Vincentij Candidi Sac. Palatij Apostolici Mag. Ord. Præd.

DICTIONARIVM ANNAMITICVM

Seu Tunkinense cum Lusitana, & Latina declaratione.

A A

ả, chị ả: *Irmãa primogenita*: Soror primogenita.

ác, dữ: *mao* malus, a, um. ác nghiep: *fazer mal* malum agere. ác tâm, lào dữ: *maos bofes*: nequam. đại ác, dữ làm: *cruel*: crudelis, le. ác, choi ác: *brincar, folgar*: ludo, is. hay ác, ác nghiep: *brincador, brincão*. lusor, oris.

ác quạ, cái ác: *coruo*: coruus, i. ác mỏ, dai ác: *os coruos te comão*: corui te rodant, maledictum.

ác, thâm: *preto*: niger, a, um. gà ác: *galinha preta*: gallina nigra. mèo ác: *gato preto*: fellis niger.

ác mỏ: *papagaio*: psittacus, i. ác, mỏ ác: *boca do estamago*: os ventriculi.

ách, nạn: *desastre*: infortunium, ii. ngày ách: *dia azi ago ou azinhago*: dies ater. tói ách, đua nạn: *desviar, ò desastre*: declinare infortunium; hoc apud Ethnicos fit conuiuium faciendo diabolo &c.

ách: *iugo*: iugum, i. ách tlâu: *iugo da bufara*: iugum bubali.

ai: *quem*: quis. ai đây: *quẽ está ahy*: quis est ibi. ai đi: *quem vai*: quis it. si addatur vox, có, tunc, ai, significat aliquis, vt; có, ai, đi: *está alguem que và*: aliquis ne est qui eat? ai là ai, ai nấy: *quemquer*: quisquis. chẳng có ai: *nao ha ninguem*: nullus est.

ai, đua hán ai đế: *nome do Rey da China, em cuio tempo naceo Christo Nosso Senhor*: nomen Regis Sinarum qui regnabat cum natus est Chri-

 stus

ſtus Dominus, alij; hán minh đé.

ải, đàng đeò: *caminho por entre matos:* via in ſiluis.

ải, ảm, nát hư: *couſa podre:* putris, tre, putridus, a, vm. gỗ ải: *madeira podre:* lignum putre.

ấy, eſſe, aquelle: *is, ille.* ấy là: *eis ahì:* ecce, en. ấy nó: *eis aquell* en ille. ấy đậy: *por iſſo:* propterea.

áy: *murcharſe:* marceſco, is, marceo es: áy lá, héo: *murcharſe as folhas das aruores:* marceſcere arborum folia.

am, am hiếu: *official primo:* opifex optimus, eximus.

ảm, ảm con: *ter ò filho nos bracos:* gerere infantem in vlnis.

âm, tối: *eſcuro:* obſcurus, a, um, tenebroſus, a um.

âm phủ: *inferno:* infernus, quia locus ille eſt tenebroſus.

âm dương: *terra e ceo:* terra & cœlum, putant eſſe duas partes in quas diuiditur primum principium, cælum vocant Patrem, & terram Matrem; coitum etiam maris & fœminæ, âm dương, modeſtè dicunt.

âm dương, xin âm dương: *lançar ſortes com moeda:* ſortes mittere monetis.

âm, vật âm mình: *vergonhas do homem ou molher.* verenda, orum, ſic modeſtè vocant.

âm: *quentura moderada:* calor moderatus. âm mình: *ter ò corpo quente:* caleſco, is. âm áo: *enrouparſe contra ò frio:* calefieri veſtibus. bình âm caldeirinha de aquentar agoa: ahenulum ad calefaciendam aquam. nấu cho âm, hâm âm: *aquentar pouco:* calefacere parum.

âm, chó âm ảng: *ò cão ranger os dentes antes que morda:* infrendere canem ante morſum.

ám, quỉ ám, nguò-i quỉ ám: *endemoninhado:* energumenus, a, um.

âm âm: *roncos do mar, ou do trouão, ou de outra couſa ſemelhante:* ſonitus maris, vel tonitrui, vel quid ſimile.

ẩm, của ẩm: *couſa moſoſa:* mucidus, a, vm. cáy ẩm, gỗ

ẩm

ẵm: *aruore podre, pao podre*: putris arbor, putre lignum.

an. *deſcanço*: requies, ei.

bàng an: *ſaude, pas*: ſanitas, atis, pax, cis. an nghiêm: *pas em todo ò reino, pouo*: pax vniuerſalis, tranquillitas totius populi.

an, tràng an, kinh dô: *Corte*: aula, æ, curia, æ.

an, nghê an: *nome de hũa Prouincia de Tonquim*: nomen cuiuſdam Prouinciæ in Tunkinenſi regno.

an, an ſách: *eſtante de liuro*: ambo, onis, pluteus, ei.

an, an mình: *boa diſpoſição*: valetudo commoda.

an, an ủy *conſolar*: ſolor, aris, conſolor, aris, leuo, as.

ăn: *comer*: edo, is, comedo, is. ăn cơm *comer arros*: edere orizam, ſumitur pro prandio vel cænâ.

ăn, ăn mẵng: *feſteiar com banquete algum bom ſucceſſo*: conuiuio celebrare fœlicem euentum. ăn tết: *feſteiar com conuite os tres primeiros dias do anno nouo*: conuiuium agere primis tribus diebus recentis anni.

ăn, ăn may: *pedir eſmola*: mendico, as. ăn mày ăn mót, idem.

ăn, ăn vía: *feſta do nacimento del Rey*: natale Regis.

ăn, ăn táp: *comer carne mal aſſada chamuſcada*: carnem malè aſſam ferè crudam comedere.

ăn tạp: *comer carne*: veſci carnibus. ngày ăn tạp: *dia de carne*: dies quo licet veſci carnibus.

ăn chay: *ieiuar, ou ieiumar*: ieiuno, as. propriè ſignificat abſtinere à carne & piſce, nunc autem eſt in vſu ad ſignificandum Chriſtianorum ieiunium. ăn chay cả: *Coreſma*: quadrageſima.

ăn kiêng: *abſterſe de comer algũa couſa*: abſtinere ab aliquo cibo.

ăn lại: *remoer*: rumino, as.

ăn tiền, ăn góy, ăn chỉ: *leuar as cuſtas os officiais da iuſtica*: impenſas à iuſtitiæ miniſtris ſumi.

ăn lờ, ăn lải: *ganhar por onzena*: lucrari vltra ſortem per vſuras.

ăn, của tàu ăn: *mercancia*

com que se carrega à ndo: merces quibus nauis impletur.

ăn, géy ăn mực: *ò papel tomar bem à tinta*: carta benè fuscipit atramentum.

ăn, bùâm ăn róũ: *vela polla bolina*: naui obliqua vela facere. bùâm ăn gió: *as velas tomar bem ò vento*: vela ventis benè aptari, & imple-ri.

ăn nan tội: *contrição ou dor dos peccatos*: dolor de peccatis.

ăn tlộm: *furtar*: furor, aris.

ăn cướp: *rapar, ou furtar com violencia*: rapio, is.

ăn cáp: *furtar em presença com manha*: arte aliquid subripere.

an, cưa ăn gỗ: *ò serra entrar bem pollo pao*: ferram aptè lignum findere, & sic de alijs instrumentis.

ấn: *sello*: sigillum, i. ấn nhà Đua, ấn nhà Chúa: *sello del Rey*: sigillum regium.

ấn, đanh ấn: *sellar com sello*: sigillo, as.

ấn, sắp ấn: *ferias da Iustiça em que se fecha ò sello*: sigillum claudi, cum ministri

iustitiæ feriantur, nempe tribus diebus ante nouum annum vsque ad vndecimum diem mensis primi.

ấn, khai ấn: *abrir ò sello*: aperire sigillum, ideſt finiri feriales dies.

ấn, ấn cuíet, cấm ấn: *final do diabo, ter mao nesse final do diabo*: signum dœmonis, datum scilicet à venefico, illud signum compressis ad quamdam normam digitis conseruare seu tenere solent.

ấn, ấn xuống: *carregar pera baixo, calcar*: comprimere in partem inferiorem seu calcare.

ẩn, ẩn mình: *esconderse*: lateo, es.

án, án mạch: *tomar ò pulso*: pulsum tentare.

áng, áng ná: *pay e may*: pater & mater.

áng, áng hát: *casa em que se canta, e fazem festas publicas*: domus in qua celebrantur cantus & choreæ publicæ.

áng, áng hội: *casa em que se fas dedicação*: domus in qua fit aliqua dedicatio, vt templi &c.

ảng

ảng, chó ầm ảng: vide ầm.

anh: *irmão mais velho*: frater natu maior. est nomen honorificum.

anh em: *irmãos mais velhos e mais moços*: fratres maiores natu & minores, sic vocantur inter se eiusdem sortis homines.

anh, chim vàng anh: *nome de certa aue amarella*: quædam auis aurei coloris.

ảnh: *imagem*: imago, inis.

ảnh thờ: *imagem do altar*: imago quæ in altari colitur.

ảnh đeo, ảnh mang: *imagem que se leua ao peſcoço ou peito como varonica &c.*: imago collo appensa.

ảnh phép: *veronica com indulgentias, ou nomina*: icuncula cum indulgentijs, vel reliquiaria theca.

ảnh ngắọc: *reliquiario com criſtais*: reliquiaria theca cum cryſtallis.

ảnh: *reſplandor da lus*: radij lucis. ảnh mặt blờ i: *rayo do ſol*: radius ſolis.

ánh: *rayo de lus*: radius lucis.

ánh tỏi: *dente de alho*: ſpica allij.

ánh gờ ng: *dente de gingibre*: ſpica zinziberis.

ao: *tanque*: piſcina, æ.

ao: *tornar à medir*: metiri iterum. ao gạo: *tornar medir ò arròs*: iterum metiri orizam ad propriam trutinam aut menſuram.

ao ước, ước ao: *deſeiar ou cubicar*: cupio, is, deſidero, as.

áo: *veſtido*: veſtis, is. may áo: *fazer cabaya ou veſtido nouo*: veſtem nouam conficere. vá vel đá áo: *remendar o veſtido*: reſarcire veſtem.

áo cọc: *cabaya curta como camiſa*: induſium, ij.

áo kép: *veſte forada ou dobre*: veſtis duplex.

áo bục: *veſte de dò*: veſtis lugubris.

áo xiem con hát: *veſtido de dançador*: veſtis comica.

áo đièm, khám đièm: *veſtido ou panno com guarnição ou rendas*: veſtis reticulata, vel opere phrygio contexta.

áo trui: *veſtido chao*: veſtis plana.

áo gév: *cabaya de papel*: veſtis papyracea, quam com-

comburunt Ethnici pro ſuis mortuis ſuperſtitioſè.

ao ſang: *pano da tumba ou de caixão de defunctos*: pannus feretri vel loculi.

aõ: *abelha*: apes, vel apis, is.

aõ, tõ aõ: *fauo de mel*: fauus, i.

aõ, mật aõ: *mel dabelhas*: mel, lis.

aõ, ſap aõ: *cera*: cera, æ.

aõ, cá aõ: *peixe roncador*: quidam piſcis ita dictus.

áõ dức áõ áõ: *matinada de vozes*: ſtrepitus ex clamoribus.

áp: *perto*: vicinus, a, vm.

áp lại: *chegarſe*: accedo, is.

áp đõm: *chegar hũa couſa a outra*: admoueo, es.

áp đẽaò: *chegarſe pera dentro*: approximari intus.

áp nhà: *iunto a caza*: vicinus domui.

áp: *preſidir*: præſideo, es. áp viậc: *preſidir a obra*: præſidere operi. áp thué: *preſidir as rendas publicas*: præfici vectigalibus.

áp nhảm: *torto de hum olho*: cocles, itis.

ấp: *abraçar*: amplector, eris: mẹ ấp con: *a may abraça o filho*: mater complectitur filium.

ấp: *chocar*: ouis incubare. gà ấp tlứng: *galinha choca*: gallina ouis incubans.

ap hien: *amfião*: opium, ij.

âu: *parecer*: videor, eris. âu là mai mưa: *parece que a menhaa chouera*: videtur cras pluuia futura. âu chẳng nên: *parece que não he bom*: videtur minimè bonum.

âu lo: *affliçao*: afflictio, onis.

âu, cái âu: *boião piqueno*: diota parua.

BA: *tres*: tres, vel tria.

ba ngôi: *tres pessoas*: tres personæ.

ba, thứ ba: *terceiro*: tertius, a, vm. ngày thứ ba: *terceiro dia*: tertius dies.

ba, tháng ba: *terceiro mes ou lua*: tertius mensis, vel luna. ba tháng: *tres mezes, ou luas*: tres menses, vel lunæ.

ba, hai ba lần, hai ba lần: *duas ou tres vezes*: bis, vel ter.

ba, cái baba: *cagado de concha preta*: testudo nigra.

ba, thịt ba rọi: *carne di porco gorda com camas de magra*: caro suila lardo intersita.

ba, bỡ tay ba hát: *fazer som com as palmas pera cantar*: plaudere manibus ad canendum.

ba, phũ ba: *tormenta*: tempestas, atis.

bá, bá lấy: *tomar o que lhe não dão*: rapio, is.

bá: *molher segunda de principe ou gouernador*: concubina principis viri.

bà: *auo, Senhora*: auia, domina.

bà, ouï bà: *auo e auo, Senhor e Senhora*: dominus, & domina.

bà lảo: *velha graue*: vetula honorata.

bà già: *molher graue como Gouernadora, a qual chega a cincoenta annos, ou mais*: fœmina grauis, iam supra mediam ætatem.

bà sang: *concubina do Rey morto*: concubina regis defuncti.

bà, đức bà: *molher de principe, ou Gouernador grande*: vxor principis viri.

bà, Chúa bà: *Rainha*: Regina.

bà Chúa: *Filha del Rey*: Filia Regis.

bà, đàn bà: *femea*: fœmina, æ.

bả, thũ bả: *vigia de posta*: custos, dis.

bả linh: *o que toca a batega ou tambor da vigia*: vigiliæ noctis dantes signum & similes.

bả, cái bả: *certa peça de seda a modo de canga de cordao*: sericum quoddam in modum panni linei retorti.

bạ: *vntar*: illinire:

bạ

bạ vàng : *dourar* : inauro, as.

bạ, ai bạ thì ley : *couſa que nao tem dono, quemquer a toma* : res pro derelicta, quæ eſt primo occupantis.

bã : *bagaço* : magma, tis. bã thúoc : *o bagaço da meizinha* : magma medicinæ iam peractæ & ſic de alijs rebus.

bắc : *norte* : ſeptentrio. bên bắc, phương bắc : *parte do norte* : ſeptentrionalis plaga.

bắc, chính bắc : *o rumo do norte* : ſeptentrionalis linea gnomonis nautici.

bắc, gió bắc, gió bấc : *vento norte* : aquilo, nis. gió đoũ bắc : *vento nordeſte* : meſes, is.

bắc, ſao bắc : *eſtrella do norte* : ſtella poli arctici.

bắc nồi len : *por a panella ao fogo* : ſuperponere ollam igni.

bắc cầu *por ponte pera paſſar* : erigere pontem.

bắc thang *por eſcada* : apponere ſcalam.

bác : *tio irmao mayor do pai* : patruus, patre natu maior. ſic etiam vocatur illius patrui vxor.

bạc : *prata*. argentum, i.

bạc già : *prata fina* : argentum purum.

bạc non : *prata pouco fina* : argentum nondum purum.

bạc ria : *prata baixa* : argentum mixtum. nấu bạc : *fundir prata pera a purificar* : argentum igne purgare.

bạc : *couſa branca* : albus, a, vm. tlâu bạc : *bufara branca* : bubalus albus. bạc râu : *barba branca* : cana barba. bạc tắóc : *brancas da cabeça* : cani capilli. ngựa bạc : *cauallo pombo* : albus equus. áo bạc : *cabaia branca* : alba veſtis.

bạc, đỗ bạc ngườ̀i : *boſpedar em caſa alhea* : hoſpitari in aliena domo.

bạch : *fallar com honra a o meſtre da ley, como Voſſa Paternidade* : Veſtra Paternitas. bạch đức thài cả : *ſupremo grao de honra com que ſe falla a o Superior ou Padre grande* : ſupremus gradus honoris qui datur ſupremo magiſtro legis.

bái : *fazer reuerencia profunda ſem ſe por de ioelhos*. inclinari profundè.

bại mình : *tolhido dos membros*.

bros: membris captus. bại chên: *tolhido dos pes*: pedibus captus.

bày: *titulo*: titulus tituli. bày sách: *titulo do liuro*: titulus libri.

bày: *por as cousas em ordem*: ordinatè res collocare. bày bày. idem.

bày, mục bài: *chapa del Rey em pao aleuantado*: edictum regium in ligno erecto conscriptum.

bải; *praya*: littus, oris. bải biển: *praya do mar*: littus maris. bải cát: *area*: arena, æ.

bải chên: *tolhido dos pes*: pedibus captus.

bải, binh bải: *enganador*: deceptor, oris.

bải, con bải đĩ bải: *ma molher*: mulier luxuriosa, meretrix, cis.

bây, bây giờ: *agora*: hac hora, nunc. chết bây giờ: *morras agora*: nunc moriaris, maledictum quod sæpe proferunt Annamitæ.

bấy, bấy giờ: *então*: tunc.

bày; bày đạt: *inuentar falsidades*: mendaciorum artificem fieri. khéo bày đạt: *inuentar com habilidade*: ingeniosè inuenire, in bonam partem.

bày bát lên: *por as porçolanas com ordem no dulão*: ordinare lances in mensa.

bày đàn bò: *manada de bois*: armentum boum.

bày đàn bày đồ: *magote de meninos*: puerorum turba.

bày đồ bay đảng: *magote de folgezões*: turba otiantium.

bày, bai: *parente chegado*: consanguineus attiguus.

bấy, bấy nhêu: *tanto*: tantus, a vm. ấy là bấy nhêu, bấy nhêu thôi: *tanto e não mais*: tantumdem nec amplius.

bấy nhêu người này: *quantos homens aquì estão*: quotquot hic sunt.

bấy nhêu mlời nầy: *todas estas palauras*: omnia hæc verba.

bấy, bao nhêu bấy nhêu: *quanto quizer*: quantumlibet.

bấy lâu: *tanto tempo*: tandiù.

bấy, bao giờ bấy giờ: *quando quizer*: quandocunque.

bấy, cuả tốt bấy: *que bella cousa*; quã pulchra res.

bảy: *sete*: septem. mười bảy: *dezasete*: septemdecim.

bả

bảy mươi: *setenta*: septuaginta.

bẫy: *armadilha*: decipula, æ.

bẫy chôật: *ratoeira com arco*: muscipula cũ arcu. chuâng bẫy len: *armar a ratoeira*: quadrare muscipulam. sập bẫy xuâng: *desarmar*: muscipulam relaxare.

bậch, tláng: *aluo*: albus, a, vm. béo bạch: *muito gordo*: obesus, a, vm.

bạch mã: *cauallo branco*: albus equus.

bạch hạch, cò tláng: *garça branca*: alba ardea.

bam, bam thịt: *fazer picado de carne*: protrimentum carnis conficere.

bẫm, dẽoũ: *titulo com que se falla ao Rey por petição*: titulus quo Rex ex scripto conuenitur.

ban, chúa ban cho: *dar el Rei*: Regem dare.

ban: *tempo do dia ou da noite*: tempus quodcunque die, vel nocte.

ban sớm: *polla menhaa*: manè.

ban tlưa: *ao meyo dia*: meridies.

ban chiều: *a tarde*: vespere.

ban hôm: *a boca da noite*: sero.

ban tối, ban đem: *a noite*: noctu.

ban ngày: *de dia*: interdiu.

bàn: *taboa, mesa, pao igoal*: lignum leuigatum ad aliquem vsum.

bàn cuốc: *pao da enxada*: manubrium ligonis.

bàn thờ, bàn đạoc: *Oratorio Altar*: Oratorium, Altare.

bàn tien sự: *altarinho superstitioso dos mestres das artes*: altariolum superstitiosum magistrorum seu inuentorum alicuius artis.

bàn: *couſa chãa ou igoal*; æquata res: bàn tay: *palma da mão*: vola manus. bàn chên: *sola do pe*: planta pedis. bàn tlon; *nadegas*: nates, ium.

bàn, mâm bàn: *dulão com igoarias*: mensa rotunda cibis onusta.

bàn cờ: *taboleiro de iogo*; abacus, i.

bàn kiện: *conhecer da cauſa*: examinare litem.

bàn hõàn, buồn bực, lo bnận: *triſte, malinconico*;

triſtis, e. malenconicus, i.

bẫn nhin: *pobre, pedinte*: pauper, mendicus.

bàn cõ *certo homem fabuloſo de quem os gentios dizem muitas patrantras*; fabuloſus & fictus quidam vir ex quo cælum & terram ortum habuiſſe fingunt Ethnici.

bàn, đia bàn: *agulha de marear*: pixis nautica.

bàn, búc bàn *portas de maderia laurada*: portæ lingneæ cum vario opere.

bàn, nạt bàn, biến đi: *deſaparecer*: euaneſco, is.

bàn bêo: *eſtender os braços em Crus*: extendere brachia in modum Crucis.

bạn: *companheiro ou companheria*: ſocius, vel ſocia.

bạn, làm bạn cũ nhau: *amatalotarſe*: alicuius contubernio ſe aſcribere.

bạn, có bạn chang? *ſois caſado ou não?* es coniugatus necne? ita modeſtè quilibet, vel quælibet poteſt interrogari.

bận, mấy bận: *quantas vezes*: quoties. một bận: *hũa ves*: ſemel. một hai bận: *hũa ou duas vezes*: ſemel aut bis. & ſic de cæteris.

bán: *vender*: vendo, is. buân bán: *mercadeiar*: negocior, aris.

bán mấy: *por quanto vendeis*: quanti vendis?

bắn: *deſparar, atirar*: explodo, is, iaculor, aris.

bắn sũ tay: *atirar com moſquete*. explodere fiſtulam ferream.

bắn sũ mlớn: *atirar com peça de artilharia*: explodere tormentum bellicum.

bắn tên: *atirar com frecha*: iaculari ſagittam.

bắn cũ: *atirar com arco*: iaculari arcu. bắn nỏ: *atirar com arco beſta*: iaculari baliſtâ. bắn chim: *atirar aos paſſaos*: aucupor, aris.

bắn phải: *acertar com o tiro*: iaculando ſcopum tangere.

bắn hỏũ: *errar o tiro*: à ſcopo aberrare.

bắn thỏũ: *atirar con zarauatana*: zarabatanâ iaculari.

bản: *companheiro*: ſocius, ij. bản đạu: *companehiros da ley*. Socij legis.

bản đồ: *mapas debuixos*: mappa mundi, antigraphũ, i.

bản

bản, tam bản: *batel pequeno*: cymba paruula.

bàng: *cousa igual*: æqualis, e. bàng nhau: *iguais entre si*. æquales inuicem.

bàng: đất bàng thản thán: *terra plaina*: planicies, ei.

bàng, blả cho bàng: *pagar iusto*: soluere ad æqualitatem.

bàng an, bàng ien: *quietação, pas, saude*: requies, ei, pax, cis, sanitas, atis.

bàng, bới bàng: *comose*: verbi gratia.

bàng: coũ bàng: *iusto no iulgar*: iustus Iudex.

bàng, ngồi xếp bàng: *assentarse sobre as pernas encruzandoas*: sedere in cruribus decussatis.

báng: *escornar*: cornu impetere.

báng: *contradizer, encontrar*: contradico, is. báng đạu: *impugnar a ley*. contradicere legi.

bảng: *taboa em que se escreuem nomes de pessoas, ou sentenças*: tabula cum catalogo hominum aut sententiarum.

báng, nói bỏũ bảng: *falar o que vem na boca*: inconsideratè loqui.

bang: *purpura*: purpura, æ.

bánh: *bolo*: placenta, æ. Bánh khô: *biscouto*: panis nauticus.

bánh xe: *roda do carro*: rota currus.

bánh lái: *a pa do leme*: temonis palmula.

bành, bành voi: *sella do elefante*: elephantis sella, seu potius turris, intra quam multi sedere possunt.

bạnh, tật bạnh: *peste*: pestis, is.

baõ: *bexiga*: vesica, æ. baõ báõ *bexiga de animal*: vesica animalis.

bạõ: *barriga*: venter, tris. đau bạõ: *dor de barriga*: dolor ventris.

báõ *sombra*: vmbra, æ.

báõ cõt, bà báõ: *feiticeira*: venifica, æ.

bảõ. *empolla no corpo*: pustula, æ. bảõ chên bảõ tay: *callos dos pes e das mãos*: callum, i.

bao: *fardo, amarrado*: onus, eris.

bao tay: *didal*: digitale, is.

bao kim: *amarrado de agùlhas*: acuum certus numerus ſimul colligatus.

bao bạc: *amarrado de prata*: argenti quædam quantitas ſimul colligata.

bao, bao cao: *quão alto*: quantum altus, a vm.

bao xa: *quão longe*: quantum diſtans.

bao lâu: *quanto tempo*: quanto tempore. chẳng có bao lâu: *naõ ha muito tempo*: multum tempus non eſt elapſum.

bao nhêo, bao deo: *quanto*; quantum. bao nhêo lạng: *quantos taeis*: quot ſcuta. cao bao nheo: *quanto alto*: quantum altus, a, vm.

bao nả: *como eſtais*: quomodo vales.

bao giờ: *quando*: quandò. bao giờ đến: *quando chegara*: quando adueniet. đến bao giờ: *quando chegou*: quãdo venit. nhữ̃ng bao giờ: *em que tempo*: quo tempore. bao giờ bấy giờ: *quãdo quizer*: quandocunque.

bao, chim bao, chiem bao: *ſonho ſonhar*: ſomniũ, ij, ſomnio, as.

baò, *acepilhar*: dolo, as. cái baò: *cepilho*: dolabrum, i.

báo: *pagar na meſma moeda*: par pari referre.

báo ơn: *ſer agradecido e pagar o beneficio*: beneficium retribuere.

báo ŏán: *vingarſe*: vindictam ſumere.

báo, chua báo: *couſa pretioſa*: res pretioſa, vt vnio, vel quid ſimile.

báo, nuêi báo cô: *alimentos que manda dar o iuys*: alimenta per iudicem aſſignata.

bạo: *atreuido*: audax, cis.

bảo, biểo, bỏ-u: *auiſar*: moneo, es.

bảo thai: *feiticerias que fazem as molheres prenhes pera nao mouer*: veneficia quæ fiunt à mulieribus grauidis, ne patiantur aborſum.

bão: *tormenta*: tempeſtas, atis.

bão, đau bão: *mordexim*: cholica, æ.

báp chóêi: *fula do ramo de figos da India*: flos rami ficuũ Indicarum.

báp nhà: *o que vne em cima a caza de madeira como chaue*:

chaue: clauis vniens superiores partes domus ligneæ.

báp, báp môt mlát: *cortar de hum golpe*: scindere vnico ictu.

bạt, làm thau bạt: *fazer ramada*: vmbraculum ērigere.

bạt, taù bạt: *nauio desgarrar*: errare nauem.

bắt; *prender*: capio, is.

bắt tội: *castigar os erros*: punire peccata.

bắt chước, bắt chiếc: *imitar*; imitor, aris.

bắt, bớ: *fazer forças*: vim inferre.

bắt cá: *pescar*: piscor, aris.

bắt bụt: *disputar e conuencer a falsidade dos pagodes*: disputando idolorum falsitatē euincere.

bắt thề: *forçar a iurar*: exigere iuramentum.

bắt đền: *forçar a pagar*: cogere ad soluendum.

bắt, chẳng: *não*: non. bắt tri: *não saber*: ignoro, as. bắt ughiã: *desagradecido*: ingratus, a, vm.

bát, tàm: *oito*: octo.

bát, cái bát: *escudela*: scutella, æ. bát ngô: *escudela da china*: scutella sinica. bát đàn: *escudela grossa da terra*: scutella ordinaria crassa.

bát: *bombordo*: latus dextrum nauis.

bát, lo bát ngát: *ter muitos cudados*: solicitudinibus varijs vrgeri.

bau, ao: *tanque*: piscina, æ.

bau, ruồi bau: *mosca*: musca, æ.

baù chủ, baù mình: *fiador*: fideiussor. baù ai: *interceder com el Rey por alguem, peraque o faça mandarim*: intercedere pro aliquo apud regem, vt dignitatem accipiat.

baù, cáy baù *aboboreira*: cucurbitæ planta. blái baù: *abobora*: cucurbita, æ.

baù giác: *ventosas*: cucurbitula, æ.

baù, áo baù tay: *cabaya, de mangas largas*: amplarum manicarum vestis.

bạu: *companheiro*: socius, ij.

be: *taboas dos bordos da embarcação*: tabulæ marginis nauis.

bè nuò-ù: *vaso de vinho*: amphora vini.

bè: *iangada*: schedia, æ.

bȇ: *banda*: pars, tis. bȇ ngŏài: *parte de fora*: pars exterior.

bȇ ngang: *de largura*: latitudo, inis.

bȇ dẽạoc: *de comprido*: longitudo, inis.

bȇ tlên: *superior pessoa*: superior persona. bé dứ-êi: *inferior pessoa*: inferior persona.

bȇ phú quí: *o ser rico*: dines, itis.

bé: *cousa piquena*: paruus, a, vm.

bȇ con: *ter o filho nos braços*: gerere filium in vlnis.

bȩ̀, nhà bȩ̀: *caza de sobrado pouco aleuantado*: domus contignationis parum eleuatæ.

bé: *quebrar com os dedos torcendo*: infringo, is.

bé cổ: *dar garrote*: strangulo, as.

bé gam, bé tham: *lançar sortes*: sortem mittere.

bé lái: *virar o leme*: gubernaculum in aliam partem adducere.

bé tiền bé đủa: *descasarse*: diuortium, vel repudium facere, nam frangere monetam & bacillos quibus vtuntur ad edendum, est signum dissolutionis matrimonij, ita, vt possit tunc vxor impunè alium virum ducere.

bȇ: *mar*: mare, is. bȇ hồ: *lago grande*: palus, vdis.

bȇ: *folle*: follis, is. bȇ thổi lửa: *folle de accender fogo*: follis ad ignem accendendum.

bȇ, thổi bȇ: *aleuantar os folles*: folles erigere, vt ad organum &c.

bên: *parte*; pars, tis. bên hõ-u: *parte direita*: pars dextera. bên tả: *parte esquerda*: pars sinistra. bên nȃy: *aquì*; hic. bên no: *ahi*: illic.

bền: *firme*: stabilis, e. làm cho bền: *fazer pera durar*: diuturnitatem curare.

bền lào, quí quái *obstinado no mal*: obstinatus in malo.

bèn: *mas porem*: sed. bèn chữa chúng tòi: *mas liuranos*: sed libera nos.

bến: *lugar no rio em que se lauão*: locus in flumine ad lauandum. đi bến: *andar a fazer*

zer suas necessidades : ire ad latrinas, modestè loquendo.

bén: *pegarse*: adhæreo, es. lám bén chên: *a lama pegarse nos pes* : adhærere lutum pedibus.

bén, áp, giáp : *iunto* : iuxtà, prope. bén rễ: *iunto a raìs*: iuxtà radicem.

bén léy : *apegarse* : adhæreo, es. lũa bén củi: *o fogo atearse na lenha* : accendi ligna.

bẽn: *vergonhas de molher* : pudenda mulieris. lồn, đoi, đánh, idem verba vitanda & cauendum à similibus, vel vicinis ne in verba obscena quis impingat.

béo: *gordo* : pinguis, e.

bêo: *espetar*. configo, is.

bếp *fogão, cozinha* : culina, æ. nha bếp: *cozinheiro*. cocus, i.

bếp, nàm bếp: *parida* : effoeta, æ.

bết: *derradeiro*: vltimus, a, vm. đi rốt bết: *ir vltimo de todos*: vltimo loco ire.

bi cá, bây cá: *barbatana*: pinnula piscis.

bì, chim bì : *certa aue* : quædam auis dicta bì.

bì, lụa xạ bì : *certa peça de seda* : sericum quoddam dictum xa bi.

bí, cây bí: *combalenga em herua*: cucurbitę indicę planta. bláibí : *combalenga* : cucurbita indica.

bí ngô: *abobora de guinè* : concurbita guinensis.

bí, đau bí, bí đaí: *dor de pedra, não poder ourinar*: calculo laborare, vrinam non valere expellere.

bí, lược bí: *pentem miudo pera piolhos*: pecten ad pediculos excutiendos.

bỉ, làm cho bền bỉ : *fazer a couſa pera que dure*: diuturnitati laborare.

bị *alforge*: mantica, æ. lấy bị đi ăn mày : *tomar alforge pera pedir esmola* : manticam assumere ad erogandam stipem.

bị phũ ba *tormenta* tempestas in mari.

bia : *aluo a que se atira* : scopus, i. phải bia: *dar no aluo*: scopum attingere. sai bia: *errar o aluo* : a scopo aberrare.

bia : *padrão de pedra em*

que se nota algũa cousa de memoria digna: columna, vel erectus lapis, in quo aliquid in monumentum notatur. bia đá, idem.

bià, bià sách: *cuberta do liuro*: operimentum libri.

bià bỏ: *vademeco*: grifolium, ij.

biặng, làm biặng: *preguiçoso*: piger, gri.

bịch, cái bịch: *cestão*: cista magna.

bích, cái bích: *cagado como tartaruga*: testudo, inis.

biéc, sắc biéc: *cor azul*: color cæleſtis.

biễn: *notar escreuendo*: annoto, as.

biên đàng: *borda do caminho*: ora, vel extremitas viæ. vô biên vô lạng. *sem fim*: sine fine.

biển: *desaparecer*: euanesco, is. biển đi: *desapareceo*; euanuit.

biển hóá: *conuerterse em outra cousa*: transformo, as.

biển: *mar*: mare, is. vượt biển: *passar o mar*: transfreto, as. phải biển: *perderse no mar*: naufragium pati.

biêu ngựa: *apertar as pernas ao cauallo*: calcaribus equum premere.

biểu: *papeira*. angina, æ, tumor gutturis. thuì biểu, thì biểu: *nascate papeira*: anginâ labores, maledictum.

biểu: *dar presente*: munus offerre, at dare regi, vel principi viro dicitur, dưng.

biểu: *auisar*: moneo, es.

biết, hay biết: *saber, entender*: scio, is, intelligo, is.

binh ai: *acudir por alguem*: opitulor, aris. binh lấy tôi cũ: *defendeime*: succurre mihi.

binh, cỗên binh: *soldadesca, soldado*: miles, itis. cất binh đánh: *fazer soldadesca*: conscribere milites ad prælium. tiên bing: *vanguarda*: primum agmen.

binh bải: *enganador*: fraudator, oris.

bình ấm: *caldeirinha pera aquentar agoa*: ahenulum ad aquam calefaciendam.

bình bôi: *vasindo em que tem cal*: vasculum in quo seruatur calx.

bính, sũ bính: *peza de artilharia*: tormentum belli. cum.

bìt chên, bít tất: *meyas*: caliga, æ.

bít tăọc: *trazer pollos cabellos*: trahere aliquem capillis. xé băt bít: *pegar e trazer por força*: vi aliquem trahere.

blá, dối blá: *enganar*: decipio, is. nói dối nói blá: *mintir enganando*: mendacijs decipere.

blả: *pagar*: soluo, is, reddo, is.

blả coũ: *pagar o trabalho*: soluere opus. blả ơn: *render o beneficio*: retribuere beneficium. máng blả: *agastarse com quem se agasta*: rependere iram.

blả ꝺọ chàõ: *dar licença a quem pertence pera se consumar o matrimonio*: dare facultatem consummandi matrimonium, hoc autem pertinet ad parentes sponsorum.

blả tăóc: *deixar cair o cabello, desamarralo*: capillos soluere. tăóc blả blưọc *cabello mal penteado*: capillus impexus.

blác, blúc blác: *ondearse*: agitari. tàu blúc blac: *o nauio ioga*: agitatio nauis. voi đi blúc blảc: *o elefante andar ondeandose*: agitari elephantem.

blai: *macho de homem*: adolescens, tis. iuuenis, is. tốt blai: *gentilhomem*; pulcher iuuenis. blai hay là gái: *he macho ou femea*: masculus ne est an fœmina?

blai gái: *fornicar*: fornicor, aris.

blái: *fruta*: fructus, vs.

blái núi: *monte alto, serra*: mons, tis.

blái cân: *pezos da balança*: libra trutinæ.

blái, một blái hai blái: *hum tirodous tiros de peza*; explosio vna & altera bombardæ.

blái dựa: *coxim de incostar*: stragulum, i.

blái tim: *coração*: cor, dis.

blái cật: *rins*: renes.

blái chên *perna do ioelho a baixo*: crus, ris.

blái ꝺê: *coxa do ioelho pera riba*: fœmur, oris.

blái tai: *a parte mais baixa da ourelha*: auriculæ pars infima.

blái càu: *pela de iogo:* pila, æ.

blài, núi blài *monte não ingreme:* mons parum accliuis.

blải: *estender,* explico, as. léy áo blải lót đàng; *tomar a veste e estendela no caminho:* sternere viam vestibus.

blây lấm aó: *enlamearse;* inficere vestem luto.

blam mực: *tomar a tinta com o pincel ou penna;* accipere atramentum pennâ, vel penicillo.

blấm: *alambique:* sublimatorium, i.

blám: *frauta:* tibia, æ.

blan: *mesa ou altar:* mensa, vel altare. melius, bàn.

blàn; *tresbordar:* inundo, as. soũ blàn ra: *o rio tresborda:* fluuius inundat.

blấn: *molhar na agoa:* humecto, as.

blấn blở: *virar o que està na agoa pera se molhar bem:* inuertere aliquid vt madefiat totum.

blan: *virarse algũa cousa que não està fixa:* inuerti quod minimè fixum est. gỗ blan di: *virarse o pao:* inuerti lignum.

blan blở: *virarse estando deitado:* conuerti iacentem.

blang, một blang sách. *hũa pagina do liuro:* paginalibri vna.

blang mạt blang: *a lua:* luna, æ. blang tlòn: *lua chea:* pleniluniũ, ij. blang khuiét; *mingoante ou quando não he chea:* luna non rotonda extra plenilunium. sáng blang; *luar;* lunaris lux.

blang, đáõ blang: *fechar os pes no tronco de pao,* ligneo compede teneri.

blang blổi: *fazer testamento:* testamentum condere.

blàng, blở blàng: *cousa bem feita, fermosa:* quid affabrè factum, pulchrum. người tót blở blàng: *homem fermoso:* vir speciosus.

blanh: *palha;* palea, æ. blanh sang: *palha de erua com que cobrem as cazas;* palea ex herbis qua operiuntur domus. nhà blanh: *casa cuberta com palha:* domus paleis cooperta.

blạnh, cái blạnh: *cagado de mar;* testudo marina.

blào: *tresbordar cousa que ferue:* redundare bulliendo.

bọt

bọt blào ra: *escuma que sae fora por ferver a panella*; bulliendo spumam effundi.

bláo: *falsificar, trocar o bom por ruim*: adultero, as, deprauo, as. giả bláo tiền: *mudar as caixas boas em ruins*: deprauare monetam. bláo bạc: *falsificar a prata*; adulterare argentum.

blạp blâò: *mergulhar e sair*: immergi & emergere idem.

blát nhà, tlát nhà: *barrar a casa*: linire domum terrâ.

blạt: *sair algũa cousa para fora demasiadamente*: egredi aliquid vltra modum. blạt maõ tay ra: *sair as vnhas para fora*: excrescere nimium vngues. xương blạt ra: *osso sair para fora*: erumpere os extra.

blau: *aplainar*: complano, as. blau đất: *aplainar o chão*: complanare solum.

blàu: *betel*: quoddam folium indicum in modum hæderæ quod continuò edunt indigenę alijsque miniſtrant in ſignum beneuolentiæ. têm blàu: *concertar o betel*: folium illud concinnare ad edendũ.

blể bliủ, blể môi. *torcer os beizos desprezando*: contorquere labia contemnendo.

blể đàng: *deixar o caminho direito*: iter commune data opera relinquere. tôi blể đàng nầy oũ đi đáng kia: *eu vou por este caminho o Sõr và por aquelle outro*: detorqueo iter ego hâc viâ, Dominus eat illâ aliâ viâ.

blêy: *cayar*: linio, is.

blênh: *iarra com asas*: dyota, æ.

blẽo: *verruga, leicenço*: verruca, æ, furunculus, i. blẽo sương lên: *nacer veruga, leicenço*: verrucam prodire.

bleo: *torcerze algum membro*: luxo, as. bleo chên: *torcerse o pè*: luxare pedem.

blét miệng: *boca larga*: os patulum.

blét nhà: *barrar a caza*; linire domum. alij tlét, vel tlát, vel trát.

blẹt: *aleijado*: mancus, a, vm. blẹt chên: *tolhido dos pes*: captus pedibus. blẹt tay: *tolhido das mãos*: captus manibus.

blẹt, ngồi blẹt: *assentarse*

se sobre os calcanhares: insidere calcaneis. lê blẹt: *andar de gatinhas*: repo, is.

bli đât: *aplainar a terra com botar agoa*: æquare solum aquâ.

blia: *igoalar o chão*: adæquare solum. blau blia: *aplainar algũa cousa*: exæquare aliquid.

blích, cá blích: *sardinha piquena*; sardinula, æ. alij cá tlích.

blĩnh, blố blĩnh: *mentir zombando*: mentiri ridendo.

blĩu, vide blề blĩu.

blo: *cinza*: cinis, eris. ngày lễ blo: *dia de cinza*: dies cinerum.

blố: *mostrar partes secretas*: ostendere pudenda.

blồ: *fazer obras de maçaneria*: opus minutum aut eleuatum fabri lignarij facere.

blồ blang: *qualquer cousa ben feita*, pulchrum quodcunque opus. Vide blang.

blồ, lúa blồ ra: *espigar os arrozes*; spicas emittit oriza.

blồ tài ra: *manifestar o talento*; manifestare talentum.

blộ: *mancha*: macula, æ. blộ áo: *nodoa da cabaya*: macula vestis.

blố blĩng: *mentir zombando*; ridendo mentiri.

blổ: *virar*: verto, is. blổ lại: *tornar a tràs*; reuertor, eris. blổ đi blổ lại: *dar muitas voltas*: verti ac reuerti.

blổ lào: *mudar os propositos bons*: peruerti. blổ lào nguỵ: *rebellarse*: deficere vel defectionem facere.

blổ mạt lại: *virar o rosto a alguem*: conuerti ad aliquem.

blốc, cây blốc cội len: *arrancarse aruore com tormenta*. euelli arborem vi tempestatis.

blốc blác, vide blúc blác.

bióc: *desgrudarse*: reglutinari. son bióc ra: *despegarse a vernis*: reglutinari landaracham.

blồi: *testamento, fazer testamento*: testamentum, condere testamentum.

blồi blang, idem.

blổi: *exceder*: excedere. blổi hơn, biết hơn: *saber mais q. os outros*: præcede-

re

re alios in ſcientiâ.

blò-i: *ceo*; cælum, i. mạt blò-i: *o ſol*; ſol, is. sộ blò-i: *arco da velha*: iris, idis. móũ blò-i: *final de tormenta*; ſignum tempeſtatis in cælo.

blo-i, ma blo-i, ma trò-i: *diabo que aparece de noite*: diabolus nocturnus.

blon: *meter por dentro*: intromitto, is.

blon; nói blon ngót: *fallar mal d'outrem por de tràs*: murmurare in abſentia. nói ngót, idem.

blọn: *inteiro, tudo*; integer, gra, grum, totus, a, vm. giữ đạo cho blọn: *guardar a ley inteiramente*; integrè legem ſeruare blọn đò-i: *toda a vida*; per totam vitam.

blop, vide blập.

blót: *inteiro*; integer, gra, grum.

blót ngày: *dia inteiro*: integra dies. nói blót mlò-i: *fallar inteiro ate o cabo*: integrum ſermonem proferre.

blọt: *plantar ſemear*: planto, as, ſæmino, as. blòũ blọt cây: *plantar aruores*; plantare arbores. blòũ blọt hột: *ſemear peuides*: ſæminare ſæmen.

blớ-t môi: *beiços virados*; labia diſtorta. blớ-t mũi: *naris reuitado*: naſus ſimus.

blòũ, blòũ cây: *plantar aruores*; plantare arbores.

blòũ làõ: *ſoberbo*: arrogans, tis. blàõ, idem.

blóũ núa: *canudo da cana que fica entre nò e nò*: internodium, ij.

blọũ: *couſa ſãa não corrupta*: integra res non deprauata. gạo blọũ, *arròs que eſtà bom*: ſana oriza minimè corrupta, cá blọũ: *peixe são não corrupto*: integer & corruptione carens piſcis.

blúc, tàu blúc xuống: *virarſe a embarcação*, inuerti & immergi nauim. gió blúc cây: *o vento arrancar e virar aruores com a raìs pera cima*: eradicari arbores & euerti vi venti.

blui: *aſſar ſobre as braſas*: torrere in prunis. núâng blui, idem.

blụ-c, tắóc blả blụ-c: *cabelo deſconcertado*; impexi capilli.

bluông:

bluóng : *deſpouoado* : ſolitudo, inis. đàng bluóng : *caminho deſerto* : via deſerta.

blun : *minochas , lombrigas* : lumbricus, i, lumbrici, orum.

blữ : *meter na agoa pera depenar* : immergere aquæ ad pennas euellendas.

bồ, cái bồ : *ceſto redondo quadrado no fundo* ; corbis in ſuperiori parte rotundus, in inferiori quadratus ad cuſtodiendam orizam deputatus.

bồ cu : *rola* ; turtur, is : chim cu, idem.

bồ câu : *pomba* : columba, æ. chim câu, idem.

bồ nhìn, mồ dìn : *figuras de palha que fazem feiticeiros* ; ſtatuæ ex paleis compoſitæ quibus venefici vtuntur ad inferendum alicui damnum.

bồ cũên, mồ cũên : *iangoma fruita* ; iangoma fructus indicus.

bồ hòn : *certa fruita que ſerue de ſabão* ; fructus quo vt ſapone vtuntur.

bồ nâu : *certa fruita pera tingir os veſtidos de pardo* :

fructus quo tinguntur veſtes colore fuſco.

bồ cắt : *gauião* ; niſus, i.

bò, con bò : *boi, vaca* : bos, vis.

bọ cát : *alacrà* : ſcorpio, onis.

bò đi : *andar de caranguejo ou de gatinhas* : inceſſus cancri, repo, is.

bò nhà : *tranca* : repagulum, i.

bò nẹt : *bicho decabelo* : vermis crinitus.

bò oũ : *paſſaro de bico comprido* : roſtri oblongi auis.

bò, chim bò các : *pega* : pica, æ.

bó, cái bó : *feixe* : faſcis, is.

bó đinh biệo, cái đinh liệo : *facha grande que queimão os grandes no anno nouo* ; fax prægrandis quam primates accendere ſolent recenti anno.

bó chiểo : *embrulhar alguem na eſteira pera enterralo* : funerare obuoluendo ſtorea, maledictum.

bố, cái bố : *nono pano de linho* : tela linea.

bố chính : *Prouincia de*

Tun-

Tunquim: nomen Prouincię in finibus Tunkini & Cocincinæ.

bố thí cho người tà: *dar esmolas*: erogare stipem.

bỏ: *botar de si*: eijcio, is.

bỏ cửa bỏ nhà: *desemparar a casa*: relinquere domum.

bỏ vào: *botar pera dentro*: intromitto, is.

bỏ đi bỏ lại: *huns por outros*: plùs minùsue.

bỏ vạ: *aleuantar falso*: falsum imponere.

bỏ quên *deixar algũa cousa e esquecerse*: relinquere aliquid & obliuisci.

bổ: *partir com faca ou machado*: diuidere aliquid cultro aut securi.

bổ: *vingarse*: rependere malum, làm cho bổ: *dar nocoração, fazer assintes* data opera alterum mortificare.

bõ: *o qne cria*: nutricius, ij. bú bõ; *ama eo marido della*: nutrix & eius maritus, sæpe etiam ita vocantur parentes.

bọ: *bicho que nace de corrupção*: vermis qui nascitur ex putri.

bọ hũ: *escarauelho*: scarabeus, ei.

bọ mắt: *melgas*: culex, icis.

bọ chó, bọ chét: *pulgas*: pulex, icis.

bọ, sâu bọ; *bicho da terra*: vermis, is.

bọ, con bọ: *carauelha pera fechar a porta*: clauiculus ad claudendum ianuam.

bọ, dưa bọ, dưa chọât: *pepino*: cucumer, ris.

bộ, đi bộ: *andar a pè*: pedestre iter conficere.

bộ, cạu bộ: *eunuco*: eunuchus, i.

bộ, nhà bộ: *aduana*: vectigalium seu tributorum domus.

bó điu: *homem de bons costumes*: probus, a, vm.

bó: *vnha de animal*: vngula, æ.

bó ngựa: *vnha de cauallo*: vngula equi.

bó tlâu: *vnha de bufara*: vngula bubali.

bó, đúc bó ngựa: *fundir pedaços de prata, como vnha de cauallo*: conflare argentum

tùm ad formam vngulæ equinæ.

bộ đánh voi: *gancho com que se gouerna o elephante*; vncus ad elephantem regendum.

bỡ lẽ: *descortès*: rusticus, a, vm.

bọ: *pedir empreſtado*: mutuum petere.

bóc: *despegar*: extraho, is.

bóc bỡ: *escaſcar*: detrahere corticem. bóc áo: *despir por força*: detrahere veſtem vi.

bọc, lưới bọc: *rede varredora*: ſagena, æ.

bọc, ſinh ra bọc: *ſecondinas em que nace o menino emburalhado*: ſecundinæ, arum.

bọc mình: *embrulhado*: inuolutus a, vm.

bọc gươm: *forrar a catana com ouro, prata*: ornare auro aut argento enſis capulum.

bắc: *norte*: ſeptentrio, nis. gió bắc: *vento norte*: aquilo, nis.

bậc: *degrao*: gradus, vs. bực idem.

bọc: *abraçar*: amplector, eris.

bói tóc: *amarrar o cabello*: capillaturam ligare ſupra caput.

bỏi, chưởi bỏi: *chamar ruindades*: conuitia conijcere.

bòi: *vergonhas do homem*: pudenda maris. cæc idem, vocabula vitanda.

bói; *ſortes do feiticeiro*: ſortilegium, ij. thầy bói *feiticeiro*: ſortilegus, i. đi bói: *conſultar o feiticeiro*: ſortilegum conſulere.

bỏi, cỏ bỏi: *herua que comem os bois*: herba qua veſcuntur boues.

bội: *muito*: valdè. mầng bội phần: *folgar muito*: multum gaudere.

bội, cái bội: *cazas ſuperſtitioſas pera os mortos*: domus fictæ pro mortuis.

bòi: *muitos*: multi. có bòi người ta: *são muitos homens*: multi homines ſunt.

bòi, chơi bòi: *leuar boa vida*: indulgere genio.

bơi, chèo bơi: *remo de mão como pà*: remus breuis in palæ modum.

bơi tlẻi, bơi tải: *remar com remo de mão*: remo breui remigare.

bơi: *esgrauatar*: ruspor, aris. bơi mò: *esgrauatar a sepultura*: excauare sepulchrum, habetur pro maledicto.

bở̃i, bở̃i đau: *donde*: ex quo loco.

bơi, ơi bơi: *admiração*: admirantis particula.

bớ̃i, lội bớ̃i: *nadar com pès e mãos*: natando pedibus manibusque vti.

bơm; tặ̃oc bơm thơm: *cabello encreſpado*: capilli criſpi, implicati.

bơm, con bơm: *molher publica*: meretrix, cis.

bốn: *quatro*: quatuor. thứ bốn: *o quarto*: quartus, a, vm.

bòn, bòn vàng, bòn bạc: *tirar ouro ou prata da terra em que eſtà meſturada*: ſeparare aurum, vel argentum a terra cui immiſcetur.

bở̃n: *principio*: principium. nhêt bở̃n: *Iapão*: Iaponum regio quaſi principium ſolis.

bở̃n: *cabedal*: peculium

ij. bở̃n đạu: *os da meſma ley*: eamdem legem profitentes, ſeu participantes in peculio legis.

bơn, cá bơn, cá lơn lơn: *lingoudo*: ſolea, æ.

bốp sứ: *repoſta da eſpingarda*· ſonitus ſclopi.

bóp: *palpar*: palpo, as.

bóp mũ ra: *eſpremer a materia*: exprimere pus.

bóp mình: *palpar con força*: palpare comprimendo.

bóp: *eſpecie de ameioa*: mytili ſpecies.

bớ̃p chên: *dar topada*: offendere pedem.

bột: *farinha*: farina, æ.

bột gây: *ferro do bordão*: ferrum cucumæ, idem de lancea & ſimilibus.

bọt: *eſcuma*: ſpuma, æ.

bọt blào ra: *eſcumar*: ſpumo, as.

bớ̃t: *diminuir*: minuo, ts. xo bớ̃t, idem. chùa bớ̃t: *emendarſe em parte*: reſipere ex parte.

boũ. *algodão*: goſipium, ij.

boũ: *eſpiga*: ſpica, æ. boũ lúa: *eſpiça do arròs*: ſpica orizæ.

bòũ, cái bòũ: *boyao de que vsão os feiticeiros*: diota qua venefici vti ſolent.

bòũ con: *ter o filho no collo*: geſtare in vlnis filium.

bỏũ chốc: *de repente*: inſtanti eodem.

bỏũ, nói bỏũ bảng: *fallar ſem conſideração*: inconſideratè loqui.

bỏũ, blái càu té len bỏũ: *rechaçar a pela e fazela ſobir alto*: repercutiendo pilam in altum mittere.

bọũ: *barriga*: venter, tris.

bo-âo, bo-ảo: *enchaço*: tumor, oris.

bỏ-u, bu; *lobinho*: tuber, ris.

bủ gạo: *fazer vento pera alimpar o arros*: ventum excitare ad ventilandam orizam.

bú-ngủ *ter ſono*: dormiturio, is.

búa: *martello*: malleus, i. hai ba búa: *duas ou tres martelladas*: ictus mallei duo aut tres.

búa, đi chợ đi búa: *ir apraça a onde ſe vende*: forum vendentium petere.

bùa: *papeis ou letras de feiticerias*: veneficij literæ. đeu bùa: *trazer ao peſcoço eſtas letras*: veneficij literas collo appendere.

bùa, phải bùa phép: *ſer infeitiçado*: veneficijs infici.

bủa lu-ới: *lançar rede*: rete mittere.

bụa, gỏá bụa: *viuua*: vidua, æ.

bú-a, blái bú-a: *mangoſtans* fructus indicus dictus à luſitanis mangoſtans.

bù-a: *grade pera gradar a terra e tirar a erua dos campos*: occa, æ. bù-a cỏ: *gradar a terra leuando a erua*: occo, as.

bủ-a củi: *fender lenha*: findere ligna. bỏ củi, idem.

bủ-a, một bủ-a: *hũa vès*: ſemel. &c. ăn một bủ-a: *comer hũa sò vès no dia*: ſemel in die comedere.

bủ-a ăn co-m: *horas de comer*: hora comedendi. bủ-a tlu-a: *horas de iantar*: hora prandij. bủ-a tối: *horas de cear*: hora cænæ. bủ-a chàu: *hora de corte*: hora aulæ.

bu-âm

bướm bướm: *borboleta*: papilio, onis.

buân: *comprar pera vender*: emere ad vendendum. buân bán, idem.

buân bé: *dèsde menino*: ab infantia.

buồn: *triste*; triſtis, e. buồn bực: *malinconizado como de dò*: triſtis tanquam ex luctu. buồn mình: *doente*: æger, gri. buồn dẽa: *enioar*: nauſeam pati. lo buồn ăn nan: *contrição*: dolor, vt de peccatis &c.

bủân: *natureza*; natura, æ.

buâng, buâng xuâng: *largar da mão*: dimitto, is.

buồng: *cubicolo*: cubiculum, i.

buồng chuối: *ramo de figos*: ramus ficuum indicarum.

búc, buâng búc: *quadrado*: quadratus a, vm.

bức, bức dẽa: *ſofrego*: properus, a, vm.

bức tranh: *painel*: tabula picta.

bức màn: *cortina ſobreceo*: peripetaſma, tis. bức khan: *toalha grande, lançol*: linteamen, inis.

bức: *torcida de candea*: ellychnium, ij. alij, bóc.

bực: *triſteſa*: triſtitia, æ. áo bực: *veſtido de dò*: luctuoſa veſtis. buồn bực: *triſte*: triſtis, e.

bực thang: *degraos*: gradus, vs.

bực léy: *tomar nos braços como doente*: complectendo fouere.

bùi: *ſaboroſo*: ſapidus, a, vm. bùi ngon, idem.

bùi nhùi: *iſca do fuſil*: fomes, itis.

bụi: *pò*: puluis, veris.

bụi cây: *mouta d'aruores*: arboretum, i. bụi tre: *bambual*: arundinetum indicum.

bủm miệng, bỏm miệng: *boca piquena*: os paruum.

bun: *aiuntar*: coniungo, is.

bùn: *lama funda*: cænum profundum.

bún: *aletria*: ſimilago, inis.

bụn: *pedacinho*: fruſtulum, i.

bủng, điả bủng: *prato fundo*: diſcus profundus.

bụng: *toſco*: rudis, e. bụng dẽa,

dẽạ, idem. bụng dại: *paruo*: fatuus, a, vm.

bưng: *cubrir*: cooperio, is.

bưng ơn: *receber beneficio*: recipere beneficium.

bửng tưng: *polla menhaa cedo*: diluculò.

buóc vide bóc.

buóc, một buóc: *hũ punhado*: pugillus, i.

buọc: *atar*: ligo, as. buọc tlói: *atar pollo lagarto pera trás*: lacertis aliquem alligare.

bước: *passadas*: gressus, vs. bước đi bước lại: *passear*: deambulo, as.

buoi, cá buoi: *tainha peixe*: capito, onis.

bủoi, một buổi cày: *tempo de laurar a terra de hũa ves ou polla menhaa, ou a tarde*: spatium quo semel aratur, vel vsque ad prandium, vel vsque ad cænam. nửa buổi: *ametade daquelle tempo*: media pars illius spatij ante prandium.

bưởi, blái bưởi: *zamboa*: malum Adam.

bưom, vide bưam.

buon, vide buân.

buồn, vide buân.

buồn, vide buân.

buồn, vide buân.

buông, vide buâng.

buồng, vide buâng.

buông búc, vide búc.

bượp gì, thiéo gì: *falta alguã couſa ou não?* deeſtne aliquid?

bưou, vide bou.

búp: *botão de flor*: bacca floris.

bút: *pincel de eſcreuer*: penicillus ad ſcribendum. cầm bút: *tomar o pincel*: accipere penicillum, dicitur de magiſtro dum diſcipulos docet.

bụt: *pagode*: idolum, i.

bú: *mamar*: ſugo, is.

bũ: *piparote*: talitum, i.

bũ: *toſco*: rudis, e. bũ dại: *tolo*: ſtolidus. alij bụng.

ḅá : *remendar* : ſarcio, is. ḅá áo : *remendar a cabaya* : ſarcire veſtem . ḅá : *remendo* : cento, onis .

ḅã : *boſetada* : colaphus, i. ḅã nhau : *dar boſetadas* : colaphizo, as.

ḅã đầu : *botar agoa na cabeça* : infundere capiti aquam.

ḅạch : *abrir hum pouco* : aperio, is. ḅạch tai ra mà nghe : *eſtai attento* : arrige aures.

ḅạch : *parede* : paries, tis. alij ḅệch.

ḅai : *ombros* : humerus, i. alij vai.

ḅài ba lần : *duas ou tres vezes* : bis aut ter.

ḅại, cái ḅại : *vaſo de barro largo* : vas fictile amplum.

ḅải : *canga de veſtir* : pannus, i.

ḅải, blái ḅải : *lechia* : lecia, fructus ſinicus .

ḅải giàng ḅải, quai ḅải : *debar.* glomero, as.

ḅải cá : *barbatana* : pinna, e

ḅầy lửa : *enxugar ao fogo* : ſiccare ad ignem .

ḅầy, làm ḅầy : *deſta maneira* : hoc modo .

ḅẫy : *eſcama* : ſquama, æ. sởi ḅẫycá , đánh ḅẫy cá : *eſcamar* : ſquamas auellere, alij ḅẽy .

ḅãi : *acenar* : ſignifico , as. vel ḅẽãi .

ḅẫy , chim ḅẫy cánh : *adeiar* : alas extendere .

ḅậy : *aſſy , aſſique* : ita, itaque . ây ḅạy , vì ḅậy : *por iſſo* : ideò. như ḅậy cũ ḅậy : *da meſma maneira* : eodem modo . làm ḅậy : *deſtà maneira* : hoc modo . nói ḅậy : *fallar aſſy* : ſic loqui . dâù ḅậy : *releuar* : conniueo, es. chịu ḅậy , nhin ḅậy : *ſofrer, ter patiencia* : patienter ferre .

ḅấm nhau : *entenderſe com outro cõ tocar leuemente* : tactu leui ſe inuicem monere .

ḅâu , ruồi ḅâu : *moſca* : muſca, æ.

ḅan ra : *eſmiuçar entre os dedos* : comminuere intra digitos.

ḅần : *couſa curta* : curtus, a, vm . alij , vắn .

ḅún : *taboa ou lagea* : tabula æqualis ſiue lignea ſiue

alterius materiæ. ḅán sát: *lamina deferro*: tabula ferrea.

ḅán, dậu ḅán: *certo feijão*: faseoli quædam species.

ḅàng, ḅứng ḅáng. *fixo*: stabilis, le.

ḅạnh ḅạt: *miudezas*: minutia, æ.

ḅãnh ḅạt, idem.

ḅạt. *miudezas, cousas de pouco porte*: res parui momenti. ăn tlôm ḅạt: *furtar cousas piquenas*: exiguas res furari. ḅạt ḅanh, alij vạt vanh, idem.

ḅạt lũ: *depenar*: deplumo, as.

ḅạt mình: *dar com a cabeça por ahi*: conficere seipsum:

ḅật: *lutar*: luctor, aris.

ḅát áo, ḅát ḅai: *ao desdem botar a manga da cabaya sobre os hombros*: proijcere manicam vestis super humeros ad contemptum.

ḅẽào: *entrar*: intro, as. cát ḅeào: *recolhei pera dentro*: reconde intus; nuót ḅeàõ: *engulì*: degluti, in imperatiuo quia verbum, ḅẽào, in rebus quæ significant aliquem ingressum facit imperatiuum, sicuti verbum, ra, in illis quæ significant egressum.

ḅáo, ḅinh ḅáo: *tortura de alguã cousa*: obliquitas, atis. gỗ ḅinh ḅáo: *pao torto*: lignum obliquum.

ḅê, blái ḅê: *coxa*: femur, oris.

ḅê, ḅui ḅê: *allegria*: iucunditas, atis.

ḅêch, cài ḅêch: *capitão de hũa bandeira*: dux vnius vexilli. alij ḅậch.

ḅéo: *bellisçar*: vellico, as.

ḅêt, ḅo ḅêt: *impertinencias*: ad rem non pertinens. alij, vo vêt.

ḅí: *comparar*: conferre. ḅí chẳng kịp: *não tem comparação*: conferri non potest. ḅí bàng: *per exemplo*: verbi gratia. thì dụ, idem. ḅí dù: *se porem*: si vero.

ḅí lại: *pagar na mesma moeda*: rependo, is.

ḅì, nước ḅì lại: *agoa encharcada ou represada*: palus iners, aqua recluſa.

ḅiả, một ḅiả tiền: *hum amarrado de caixas que tem cinco outros amarrados dos*

quais

quais cada hum tem seiscentas, e se chama, một quan, *ao qual os Portuguezes chamão mil caixas: e assy ainda que todos os cinco amarrados não são mais que cinco vezes seis seiscentas que fazem tres mil as chamão cinco mil per abuso*: colligatio quædam monetarum quæ complectitur quinque alia filo transmissa quorum vnum quodque sexcẽtas monetas complectitur.

ḅiét: *escreuer*: scribo, is. alij viét.

ḅin nghành xuẩng: *abaixar o ramo*: deprimere ramum.

ḅiủ môi ra, ḅĩu miệng ra: *botar os beiços pera fora ou torcer a boca por desprezo*: contorquere os, vel labia in contemptum alterius.

ḅò: *esfregar*: frico, as. ḅò gạo: *esfregar o arròs lauandoo*: fricare, ac lauare orizam.

ḅồ ḅồ: *bespa*: vespa, æ.

ḅồ ḅồ: *abobada*: fornix, icis.

ḅồ: *apanhar alguũ cousa*: capio, is.

ḅồ: *abraçar*: amplector, eris.

ḅỗ tay: *bater as palmas*: plaudo, is. ḅỗ mạt con: *amimar o filho pondolhe as mãos no rosto*: palpare vultum filij.

ḅỏ: *casca*: cortex, icis.

ḅỏ gươm: *bainha da catana*: vagina, æ.

ḅỏ sò: *buzio*: concha, æ.

ḅọ, làm ḅọ lam kia, làm ḅậy làm ḅọ: *deste e daquelle modo*: hoc & illo modo.

ḅọ mạt: *correr as mãos pollo rosto*: leuiter tangere vultum.

ḅò. bạt ḅò. *fazer cambetas*: titubo, as.

ḅỏ hặọc tlo: *caderno de estudante*: quaternio scholastici.

ḅõ: *quebrarse algũa cousa que se fas em pedaços*: frango, is. thuiền ḅõ ra: *quebrarse a embarcação*: confringi nauim.

ḅọ: *molher casada*: vxor, is. léy ḅọ: *casarse*: ducere vxorem. ḅọ mọn, ḅọ lẽ: concubina, æ. rảy ḅọ, đẽ ḅọ: *descasarse*: repudiare

vxorem. quod apud Annamitas fit confringendo baccillos quibus vtuntur ad edendum & vnam monetam æream; partem dando vxori & alteram retinendo: apud nobiliores etiam conscribitur libellus repudij.

ꝺóc lẽy: *tomar com ambas as maõs*. capere ambabus manibus. alij buóc. một ꝺóc: *hum punhado*: pugnus plenus.

ꝺóc, mình ꝺóc: *corpo*: corpus, oris. cả ꝺóc: *corpo grande*: magna statura.

ꝺóc, cái ꝺóc: *peça de seda*: sericum, i.

ꝺồi hồ: *estender colla ou cousa liquida*: dilato, as.

ꝺồi: *gesso*: gypsum, i.

ꝺồi, chim chia ꝺồi: *alueloa*: alauda, æ.

ꝺồi: *iuntamente*: simul. di ꝺồi: *andar iuntamente*: ire simul.

ꝺội: *cousa apressada*: properus, a, vm. viậc ꝺội: *negotio apressado*: negotium vrgens. ꝺội dẽa: *precipitado*: præceps, ipitis.

ꝺo-i, đaõ ꝺo-i đầu: *fazer medida escassa*: parcè metiri.

ꝺò-i, chúa ꝺò-i: *o Rey chamar a conselho*: vocari ad consilium à Rege.

ꝺò-i, vide, vò-i.

ꝺồn: *costume*, mos, ris.

ꝺồn: *fundamento*: fundamentum, i.

ꝺồn: *cabedal*: capitale, is. lỗ ꝺồn: *perder do proprio*: capitalis damnum pati.

ꝺồn, tũ ꝺồn: *tronco da familia*: caput familiæ.

ꝺót mây: *laurar rota*: aptare vimen indicum ad ligandum. alij ꝺuót, vel vót.

ꝺót, chóc ꝺó-t: *figura piramidal*: pyramidalis figura.

ꝺú: *tetas*: vbera. ꝺú: *ama de peito*: nutrix, icis. ꝺú bõ: *pays de criaçaõ*: nutrix & nutritius, dicitur etiam de Patre, & Matre veris. vide bõ.

ꝺua: *Rey*: Rex, gis. nunc Tunquini est solum titularis, quia Chúa omnia ad suum nutum disponit. tâu ꝺua; *honra que no fallar se da a esse Rey que responde a Vossa Magestade*: honor qui exhibetur inter loquendum illi Regi, ac si dicas, Vestra Maiestas.

ſtas. đền ḍua: *os paços deſſe Rey;* palatium illius Regis. phân ḍua: *a que del Rey*: imploro Regem. ḍua đánh chét: *o Rey te mate*: Rex te interimat, maledictum quo diabolum ſub nomine Regis in alium prouocant.

ḍuà: *vaſo de barro em que ſe bebe:* vas quoddam fictile quo vtuntur ad bibendum.

ḍuâng: *quadrado*: quadratus, a, vm.

ḍuât; *vnhas de leão, tigre, gato:* vngues leonis, tigris, fellis. ḍuât chim: *vnhas de aue de rapina*: vngues auis rapacis.

ḍuât áo: *tirar com as mãos as rugas do veſtidò*: manibus complanare veſtem.

ḍuât: *paſſar a mão leuemente*: contrectare manu leuiter.

ḍuât bút: *temperar o pincel, pena*: aptare penicillum, vel pennam.

ḍui; *allegre*: hilaris, e.

ḍui đẽ: *contentamento*: gaudium, ij.

ḍũ: *cubertora de panella*: operculum ollæ.

ḍụũ: *eſcondido*: occultus, a, vm. ăn ḍụũ: *comer as eſcondidas*: furtiuè comedere. ḍụũ biẽn: *enſeada do mar*: ſinus maris.

ḍưng: *obedecer*: obedio, is.

ḍưng, nhà ḍưng: *coſinha*: culina, æ.

ḍửng: *firme*: firmus, a, vm. ḍửng ḍàng idem.

ḍưng tinh: *muito cedo*: valdè mane.

CA: *cantiga, cantar*: cantio, onis. cano, is.

ca, thích ca, vide ſuo loco.

cà: *beringellas*: mala inſana.

cà ḅeào: *coçarſe*: frico, as.

cà cuâng: *bicho como cigarra que eſtà em eſtima pera comer*: papilio in modum cicadæ, quem habent in delicijs Annamitæ.

cà cuổng: *paſſaro pintado de pardo e branco*: auis variegatus fuſco & albo colore.

cà, đi cà kheo: *andar em pes de pao*; ligneis pedibus incedere.

cà, mà cà mà cạp: *guagueiar*; balbutio, is.

cá: *peixe*: piſcis, is.

cá, mắt cá chên: *artelho*; talus, i.

cả: *grande*: magnus, a, vm.

cả và nhà: *toda a caſa*: tota domus. cả và thien hạ: *todo o mundo*; omnes qui ſub cælo ſunt. đi cả: *todos ide*; omnes ite.

cả, mà cả: *preço*: pretium, ij.

cả, chiều cả: *a tarde*: veſperè.

cả gan: *animoſo valente*; magnanimus, i. tôi cả làm; *tomo eſte atreuimento*: audeo, es. cả bạng: *barrigão*; ventroſus.

các: *todos*: omnis, e.

các com, *cozer arròs*: coquere orizam.

các, bồ các, cái các: *pega*: pica, æ.

các, lâu các: *paços*; palatium, ij.

cạc, vide bòi.

cách: *maneira*; modus, i. cách nguòi: *geito, modo d'alguem*: modus alicuius.

cách: *meyo entre dous*: intermedium, ij. cách ſoâi: *rio eſtà no meyo*; intermedius eſt fluuius. cách một ngày: *eſtà hum dia de caminho*; intermedium eſt iter vnius diei. cách ḅức: *tem parede no meyo*: intermedius eſt paries. đuợc cách hai nam: *são paſſados dous annos*; intermedij præteriere duo anni. cách non. cách biển: *eſtaõ de por meyo montes e mar*; intermedij ſunt montes & mare.

cạch cơm, dại dột: *paruo, tolo;* fatuus, i.

cai: *ser cabeça de outros como capitão &c.* dux, cis. præpositus, i.

cài dểả i: *atar a fita da cabaya:* vincire ligulam vestis.

cái: *femea de animais:* fœmininum quadrupedium. bò cái; vaca, vacca, æ. con cái: *filhos e filhas;* filij & filiæ, solum de hominibus.

cái này: *esta cousa:* hoc. cá này idem.

cái: *cousa grande principal:* res præcipua in eo genere vt. đàng cái: *estrada grande real:* regia via. sou cái: *rio grande:* præcipuum flumen. cửa cái: *porta principal:* præcipua ianua.

cái, mấy cái: *quantos:* quot, in rebus quæ non habent articulum proprium & respondetur. một cái hai cái &c: *hũ, dous:* vnum, duo.

cái: *leicenço:* furunculus, i. nên cái: *nacer leicenço:* furunculum oriri.

cải tên: *mudar o nome:* mutare nomen, cải chữ: *por outra letra:* substituere aliam literam.

cải, rau cải, hạt cải: *mostarda:* sinapi.

cải, của cải: *fazenda:* facultates.

cãi: *porfiar:* contendo, is.

cãi mlô i: *replicar;* contradico, is.

cay: *requeimar* · excalefacio, is. cay con mắt: *o arder dos olhos;* vredo, inis.

cây cối: *aruores;* arbor, is. một cây, hai cây: *hum; dous:* modus numerandi arbores, & aliquas plantas.

cây đèn, cây nến: *castiçal ou mancebo da candea:* candelabrum, i.

cây gẽm: *bagaço do vinho que se bota no vinagre:* vinacea, æ. alij gây gẽm.

cày: *laurar a terra:* aro, as. cái cày: *arado:* aratrum, i.

cày, con cày: *gato do mato:* catus syluestris.

cấy lúa: *dispor o arròs:* orizam transplantare ad crescendum.

cay: *virar o leme a estibordo;* gubernaculum ad sinistram flectere.

cạy cơm cháy: *despegar o arròs queimado da panella:* auelle-

auellere ab olla orizam ſemiuſtam.

cạy cửa: *botar a porta fora do couce*: remouere ianuam è cardinibus.

cậy: *confiar*: ſpero, as. tloű cậy: *eſtribar*: confido, is. cậy gậy: *encoſtarſe no bordão*: inniti baculo.

cam: *larania*: malum aureum. cam quít, idem. ſunt & diuerſæ illorum ſpecies quas nos ignoramus, cam gêy, cam ſen, cam nóm, cam sành.

cam thảo: *alcaçus*: radix dulcis.

căm hờn: *non ſe fallar*: colloquium alteri negare.

căm gận: *agaſtarſe interiormente*: irafci in corde.

câm: *mudo*: mutus, a, vm, câm miệng, câm lạng, idem.

cầm: *reter*: retineo, es. cầm cố cho: *tomar penhores*: pignus accipere. cầm ngửời: *ter preſo alguem*; comprehendo, is. cầm tu rạc: *ter na prisão*: retinere in carcere. cầm đờ-i tói: *ter em machos*: inijcere compedes.

cầm ấn, vide, ấn.

cầm ngọuc: *ter no tronco*: maleficij genus quo venefici fingunt ſe intra quoddam vas comprehendiſſe defunctum illum cui affingunt eſſe cauſam morbi.

cầm: *animais terreſtres*: quadrupedia. muâng, idem.

cầm bút: *ler o meſtre a lição*: prælegere lectionem.

cầm sách: *ter o liuro*: apprehendere librum.

cầm canh: *vigiar os quartos da noite*: vigilias cuſtodire ſeu excubare. gà cầm giờ: *o gallo canta a certas horas*: gallicantus.

cầm, chúa cầm thực: *o Rey come*: comedit Rex, ita dicitur ob reuerentiam.

cầm que: *fincar pao no chão*: infigere ſolo baculum, aut quid ſimile. căm ḅẽaò, idem.

cám ơn: *dar graças*: gratias agere.

cám *farelo*: furfur, vris.

cám dỗ: *tentação*; tentatio, onis.

cám cảnh: *miſerauel*: miſer, a, vm.

cấm: *prohibir*: veto, as.

cảm, giao cảm: *aiuntamento*

mento de macho com femea: copula carnalis. modeſtè.

cạm: *ratoeira*: muſcipula, æ.

can: *impedir*: impedio, is.

can yêm: *fazer corpinho de pedacinhos*: conſuere ex varijs fruſtulis mammillare.

căn: *cubiculo*: cubiculum, i. ſpatium ſcilicet quod eſt inter duas columnas in domo ligneâ.

cân: *pezar*: pondero, as. một cân: *hũ pezo, hum arratel*: libra vna: cân hòm: *balança*: trutina, æ. quæ ſcilicet ſeruatur in ſcrinio, cum omnibus ad illam attinentibus. blái cân: *pezos*: libra, æ. cân nang: *pezar bem*: ponderare liberaliter. cân nhẹ: *pezar mal*. ponderare illiberaliter.

cân, mũ đẳu cân: *barrete de mandarim com orelhas*: pileus cum auribus, quo vtuntur Doctores.

cẩn, viậc cẩn: *negotio de conſideração*: momenti alicuius negotium.

cẩn cầu: *cana depeſcar*: arundo piſcatoria.

cẩn, rau cẩn: *rabaças*: lauer, eris.

cân viá: *certa rama em que cuidão os gentios vai a alma do Rey em hũa ſupeiſticão que fazem*: ramus quidam cui putant pagani inſidere animam Regis cum celebrãt ſuperſtitionem quam vocant obuiationem animæ Regis.

cán; *cabo ou haſte de algũ ferro*: manicus, i. haſtile, is. cán dẽao: *cabo de faca*: manicus cultri. cán giáo: *haſte de lança*: haſtile, is.

cán, đi ſai cán, quan tổũ cán: *mandarim que preſide a algũa obra*: præfectus miſſus ad præſidendum alicui negotio regis.

cán cổ: *afogar entre dous paos*: ſtrangulare inter duo ligna collum ſtringendo.

căn: *morder*: mordeo, es. căn dẽa mordexim: cholica, æ. căn rang: *fechar os dentes de modo que ſe não pode abrir a boca por doença como de ar*; ſtringere dentes ratione morbi.

căn dầu căn rượu: *borra de algum liquor como azeite vinho*

vinho mel: feces alicuius liquoris vt olei vini. melius cạn.

cản: *aiuſtar*: æquo, as.

cạn: *pouco fundo ſeco*: ſirtes.

cạn, cõm đã cạn: *ſecarſe a agoa no arròs quando ſe coze*: deficere aquam orizæ bullientis in olla.

cang la: *ceſto de aſa*: corbis cum anſulis. giang la, idem.

càng già càng khôn: *quanto mais velho tanto mais prudente*. quantò ſenior tantò prudentior. càng tội: *tanto mor pecado*: tanto maius ſcelus.

càng cua: *mão de caranguego*: manus, vel pedes cancri. dicitur etiam de alijs animalibus quæ oblongos habent pedes, & de homine etiam in contemptum.

càng ranh càng: *abortiuo*; abortiuus, a, vm. maledictum quod pueris dicitur.

cãng vê: *primeiro ide*: priùs reuertere.

cảng: *perna*: crus, vris.

canh *caldo com heruas ou outra couſa*: iuſculum cum herbis aut alijs.

canh phu: *laurador*: agricola, æ.

canh, cá lành canh: *peixe rabo de gallo*: cauda galli, genus piſcis ita dicti.

canh, đặọc canh đặọc kệ: *rezar aos pagodes*: preces legere idolis.

canh, giữ canh, cầm canh: *eſtar de vigia ſeu quarto*: vigilias cuſtodire.

canh, cửi canh: *teſſer*: texo, is. vide cửi.

cành: *ramo*: ramus, i ngành, idem.

cánh: *aſa de aue*: ala, æ.

cánh tay: *braço*: brachium, ij.

cảnh: *horta*: hortus, i.

cảnh, quang cảnh: *reſplandecente*: lucidus, a, vm.

cảnh, cám cảnh: *miſerauel, coitado*: miſer, i.

cảnh, giấy cảnh: *papel branco bem tapado*: carta candida benè compacta.

cạnh *porfiar*: contendo, is.

cao: *couſa alta*: altus, a, vm.

cao li: *Reino da Corea*: Coreæ Regnum.

cao miên : *Camboia* : Cambogiæ regnum.

caò: *arranhar, coçar*: ſcalpo, is.

caò, cái caò: *vncinho*: vncus, i. bừà caò: *gradar a terra*: cratio, is.

cáó: *acuſar*: accuſo, as.

cáo, con cáo: *rapoſa, adibe*: vulpes, is, melis, is.

cạo: *raſpar como com faca*: erado, is. cạo chữ: *raſpar a letra*: eradere literam.

cậo kệ: *preſidente das obras*: præfectus operum.

cảo: *eſcreuer letra grande*: ſcribere maiuſculis literis, vt ſolent in examine.

cảo, cọt caó: *graceiar*: nugor, aris.

caó lẹnh: *formar edicto*: formare edictum regium.

cảóc: *ſapo*: bufo, nis. alij cóc.

caõ: *boyão em que ſe leua vinho ou agoa*: vas fictile ad vinum aut aquam.

caõ, ḍán caõ len: *empenarſe a taboa*: curuari tabulam. caõ: *couſa arcoada cõ as pontas pera riba como a lua*: cornua ſurſum erigere ad lunæ modum. caõ mạt: *roſto grande redondo como lua*: facies rotunda ad lunæ plenæ modum.

cảõ, vide càng, vel gạõ.

cảõ ngừò i ta: *leuar gente as coſtas e peſcoço*: geſtare aliquem humeris & collo.

cáõ: *entanguido de frio*: rigens frigore.

cặp: *furtar com manha* : furari arte. ăn cặp, idem.

cặp bláo: *furtar com engano*: furari dolosè.

cặp tạy: *ter as mãos iuntas no peito cubertas*: iungere manus ante pectus.

cặp, tlói cặp cánh: *amarrar com as maõs atràs*: ligare manus poſt terga.

cặp nhau: *aiudar alguem com o fato pera depois o aiudarem a elle*: iuuare ſe opibus inuicem.

cáp, mộ̣t cáp: *hũa mão aberta*: explicatâ manu ſemel accipere.

cạp: *tenàs*: forceps, cipis. cạp tảóc dó len: *arrancar os cabellos com tenas*: forcipibus crines auellere.

cạp đèn: *eſpeuitar a candea*: emungere lucernam.

cạp liép, cạp chiêu: *ornato*

a ro-

a roda da esteira ou cousa semelhante: ornatus circa stoream & similia.

cạp, nói mà cà mà cạp: *gagueiar*: balbutio. is.

cạp chài: *chumbada da rede*: plumbum retium.

cập: *tremer com frio*: tremere ex frigore: run gối cập cập, cầm cập, idem.

cập, lập cập: *fallar sem tomar folego*: rapidê loqui. lấy lập cập; *tomar arrebatando*: rapiendo sumere.

cập, quan cai cập: *mandarim que pode castigar*: superior qui pœnam potest infligere.

cập, đến: *chegar*: venio, is.

cát: *area*; arena, æ. bải cát: *areal*; arenaria, æ.

cát, đàng cát: *açucar*; saccharum, i.

cát nhàn: *beijuim, incenso*: succus Syriacus, incensum, i.

cắt: *cortar*: scindo, is. cắt bán: *cortar as taboas para imprimir*: aperire tabulas ad typographiam sinicam.

cắt ai đi: *mandar alguem*: mittere aliquem. cắt mình đi: *ir em pessoa*: personaliter proficisci.

cắt nghĩa: *verter em vulgar*: vertere è linguâ reconditâ in vulgarem.

cắt, chim bò cắt: *gauião*: nisus, i.

cắt: *tomar, tirar*: accipio, is. cắt lấy: *tomai*: accipe. cắt đi *tirai*: aufer. cắt thành: *tomar a fortaleza*; accipere arcem. cắt mũ, cắt nón: *tirar o barrette tirar o chapeu*: aperire caput. cắt cổ ra: *estender o pescoço*; extendere collum. cắt ma: *leuar a enterrar*; exportare defunctum. cắt mả: *tresladar os ossos*; transferre ossa. cắt quiền: *tirar o officio*, auferre officium ngựa cắt ngườ-i: *o cauallo sacudir de sy o caualeiro*; dejici equitem ab equo.

cật: *costas*; tergum, i. sấp cật cũ ai: *virar as costas a alguem*; vertere tergum alicui, idest auerti ab illo. blái cật: *os rins*; renes.

cau: *areca*: fructus quo indigenæ passim vtuntur tam domi quam foris, in tota India Orientali.

câu cá: *tomar peixe com anzol:* capere piſcem hamo.

câu ngươi: *a iuſtiça prender alguem;* capi à miniſtris iuſtitiæ.

câu: *gancho;* vncus; i. câu liem: *lança a modo de gancho;* lancea cũ vnco.

câu liềm: *fouce de ſegar erua,* falx meſſoria herbarum.

câu, bồ câu: *pomba;* columba, æ.

câu đang: *a quem ſe encomendão os negotios:* negotiorum geſtor.

càu: *rogar:* peto, is. càu chức: *pretendar dinidade:* petere dignitatem. càu mình trạo: *querer ſer eſtimado:* velle in magno pretio haberi.

càu *ponte:* pons, ntis. càu bến: *ponte pera ſe lauar;* pons ad corporis lotionem. đi càu, đi bến: *ir a fazer ſuas neceſſidades;* excrementa egerere, modeſtè loquendo.

càu, blài càu: *pela;* pila luſoria.

cạu: *irmão da may:* auunculus, Frater Matris.

cạu bộ: *nome com que ſe chamão os Eunucos quando*

ainda não tem dinidade. Eunuchi Regis & Principum quando dignitatem nõdum ſunt aſſecuti.

cầu lấy: *leuar nas vnhas:* vnguibus arripere. ranh cầu: *o diabo te leue:* diabolus te rapiat, maledictum quod proferunt.

cầu vương: *cão Rey;* canis Rex, idolum Tunchinentium.

cha. *pay;* pater, tris. cha ruột, cha đẻ: *pay verdadeiro;* pater generans. cha ghẻ: *padraſto;* vitricus, i. cha mày, cha nuôi: *pay de adopção:* pater adoptans.

chà, ſan chà: *romania fruita como abrunhos;* fructus indicus ad modum pruni ſylueſtris.

chà ràu que củi: *garauatos de lenha;* cremium, ij.

chả vien: *picado como almondegas;* eſca in modum carnei globuli.

chạ, mua chung mua chạ: *comprar iuntos com dinheiro comũ;* emere ſimul ex conflatâ in vnum à multis pecuniâ.

chạ mạc: *o gouerno da aldea*; potestas pagi.

chác, mua chác, bán chác: *comprar, vender*: emere, vendere, additum, chác, ad elegantiam.

chặc: *cousa cheya*: res plena. lúa chặc: *spiga d'arròs cheya*: plena orizâ spica. cua chặc mẫy: *carangueio cheyo*: cancer plenus substantia. chặc chán: *auisado*: discretus, i.

chài: *tarrafa*: funda, æ. vãi chài: *lançar a tarrafa*: proijcere fundam.

chái: *alpendre vnido a casa*: pergula domui annexa. chái nhà, chái hẽ nhà. idem.

chải đầu: *pentearse*: pecto, is. chải tặóc rành: *cabello bem penteado*: pexus aptè capillus.

chay: *ieium*: ieiunium, ij. cum scilicet abstinent à carne & pisce at sæpius in die comedunt. ngày ăn chay: *dia de ieium*: dies ieiunij, iam introductum est hoc vocabulum ad significandum Christianorum ieiunium. nhà chay: *caza em que os gentios rezão pollas almas & offerecem cousas de seu ieium*: domus in qua Ethnici preces fundunt pro animabus defunctorum, & pro illis offerunt edulia omnia præter carnes & pisces.

chày: *mão do gral*: pistillus, i.

chẩy: *tardar*: procrastinare. chẩy kíp: *tarde o cedo*: seriùs aut citiús. bao chẩy: *quanto tempo*: quandiù.

cháy: *queimarse*: comburi. cháy nhà: *queimarse a casa*: comburi domum. com cháy: *arròs queimado*: oriza combusta intra ollam seu in fundo ollæ.

cháy: *derreterse*: liquesco, is. cháy sáp: *derreterse a cera*: liquescere ceram ad ignem.

chảy: *correr cousa liquida*: fluo, is. chảy nước mắt ra: *correr as lagrimas dos olhos*: defluere lacrymas ex oculis.

chảy: *derreterse*: liquesco, is. chảy chì: *derreterse o chumbo*: liquescere plumbum.

chảy, bạc chảy: *prata fina*:

fina: purum argentum.

chạy: *correr*: curro, is. chạy ngựa: *correr a cauallo*: currere equitando. biêu ngựa chạy: *fazer correr o cauallo*: compellere equum ad currendum. chạy của: *dar muito pera alcançar o que pretende*: muneribus & opibus curare intentum.

châm lửa đàn: *accender a candea*: accendere lucernam.

châm, đá nam châm: *pedra de ceuar*: magnes, tis.

cham, ngựa đi làm cham: *correr o cauallo de pressa*: velociter equum currere.

chẩm áo mền: *cozer acolchoado*: consuere in culcitræ morem.

chàm, mùi chàm: *cor preta que não da lustre*: niger color minimè splendens.

chám tlán: *final que se fas aos meninos na testa*: signum in fronte infantium.

chẩm cu: *por pontos e virgulas*: interpungere. chẩm chữ: *riscar letra*: delere literam.

chẩm: *chegar*: pertingere. áo dài chẩm đất: *cabaya*

comprida chega em terra: vestis oblonga in terram pertingit. tay chẩm đất: *por a mão no chão*: manu terram attingere.

chẳm, chu chẳm: *estar modesto*: modestiam seruare.

chạm: *empeçar*: impingo, is. chạm phải, idem.

chạm, cái chạm: *escopro de laurar*: scalprum ad cælaturas. chạm hŏa: *fazer obras de maçanaria*: cælaturas facere.

chậm: *de vagar*: lentè. ngựa đi chạm: *andar o cauallo mal*: lentè incedit equus.

chan, nước chan đất: *a agoa empapa a terra*: imbuta terra est aquâ. chan com: *misturar com arros na porçolana ou caldo ou agoa*: immiscere cum oriza in scutella, vel iuscul um, vel aquam.

chăn: *guardar animais* curam gerere animalium. chăn gà: *dar de comer as galinhas*: escam gallinis dare.

chăn đắp: *cubertor*. lodix, icis.

chản: *iusto nas contas*: æquus in calculationibus.

ba ngày chảm : *iuſtos tres dias* : omninò dies tres.

chạn: *almario*: armarium, ij.

chạn, nhà chạn: *caza de ſobrado*: contignationis domus.

chang, có chang: *tem ou não*: eſtne?

chẳng: *não*: minimè. alij chả.

chàng thuiền : *enxarcias*: rudentes, armamenta.

chàng, chin chàng: *eſcopro como pè* : ſcalprum pedi ſimile.

chanh. *porfiar*: contendere. chanh nhau, idem.

chanh, blái chanh: *limão* : malum limonium.

chánh: *ramo*: ramus, i. ngành, idem.

chào: *ſaudar*: ſaluto, as.

cháo : *cania* : pulmentum indicum ex orizâ & aquá abundanti.

chảo : *tacho*: coquulum, i.

chão: *corda de bambu* : funis ex cannis indicis confectus.

chạo: *iguaria de peixe pouco ſalgado*: ferculum ex piſce ſale aliquantulum condito.

chặọc tiét: *tirar ſangue, pera matar* : ſanguinem ad internecionem effundere.

cháõ: *de preſſa*: feſtinanter.

cháõ mạt: *vagado*: vertigo, inis.

chàõ nhà táng : *piramida de 9. ſobrados ſobre a ſepoltura de defuntos grãues*: pyramis nouem contignationum ſuper ſepulchra primariorum. hanc etiam faciunt cùm cælo litant.

chàõ: *marido*: maritus, i. lọn chàõ: *adultera*: adultera, æ.

chàõ chịt: *muitas couſas iuntas*: farrago multarum rerum. chàõ len: *por huãs couſas ſobre outras*: ſuper imponere aliqua rebus alijs.

chảõ : *catre piqueno de bambu*: lectulus ex cannis indicis compactus.

chắp tay *atuntar as maõs*: iungere manus.

chắp thùien *forrar o barco, remendandoo* : duplicare ac reſarcire cymbam.

chắp, mạnh chắp hai người : *nas forças ter por dous* : æquiualere duobus.

chấp: *castigar*: pœnas exigere. chớ chấp tôi: *não me castigueis*: ne punias me.

chạp, giỗ chạp: *conuites e festas aos antepassados*: conuiuia quibus maiores superstitiosè coluntur. tháng chạp: *o vltimo mes do anno*: vltimus anni mensis, ita dictus quod in eo præsertim ea defunctorum conuiuia & aliæ superstitiones fiant.

chặp: *conta de cinco em cinco*: quinarius numerus. một chặp: *hũa vès cinco*: quinarius vnus.

chát: *trauar da fruita*: strangulo, as.

chất: *arrumar hũas cousas sobre outras*; super imponere aliqua rebus alijs. chàõ, idẽ.

chắt, cháu chắt: *bisneto*: pronepos, otis.

chắt, chan chắt: *anão*: pumilio, onis.

chạt: *cortar dando pancada sobre a faca, ou parão com que corta*: scindere percutiendo cultrum, vel aliud quo aliquid scinditur. chạt tay: *cortar a mão desse modo*: scindere manum eo modo.

chật: *lugar estreito pollo aperto da gente, ou outra cousa*: locus angustus. đã chật: *ià està cheyo*: iam repletus est locus.

chạt, buậc cho chạt: *atar apertadamente*: strictè ligare.

chấu, cái chấu: *gafanhotos*: locusta, æ. châu chấu, idem.

chàu: *corteiar el Rey*: aulicum agere, aulam Regis frequentare, dicitur autem tam pro ꝺua quam pro chúa. dể chàu: *deixar no paço pera seruiço del Rey*: vsui Regis aliquid relinquere.

chàu, một chàu ꝺĕải: *hum pedaço de canga de des couados*: frustum panni decem cubitorum.

cháu: *neto sobrinho*: nepos, otis. con cháu: *filhos e netos*: filij & nepotes.

chạu: *passo de barro, alguidar*: cymbium, ij.

chê: *desprezar*: contemno, is. cười chê: *rirse com desprezo*: irrideo, es.

chĕ: *cubrir*: cooperio, is. đắp chĕ: *cubrirse na cama*: cooperiri in lecto.

chè: *cha de beber*: herba

apud

apud ſinas cuius iuſculum paſſim ſumitur.

chè: *tudo o que ſe coze com jagra ou açucar como lentilhas, abobara &c.* pulmentum ſaccharo conditum.

chè, bánh chè: *tornozelo ou rodela do ioelho*: genu, v.

chè, bánh chè gươm: *as guardas da catana*: ſcutum gladij.

chè, nước chẽ chè: *agoa ſalobra*: ſalſa paululum aqua.

ché cái ché: *iarra*: vas fictile ſatis magnum.

chẻ: *fender*: findo, is. chẻ núa: *fender com faca canas entre mãos*: findere cannas inter manus cultro.

chẹ, nghịch chẹ mồ chẹ mả cho mày: *naſcer algum mal na ſepultura dos antepaſſados*: infortunium oriri in ſepultura maiorum, maledictum, quod Ethnici ſuperſtitiosè timent.

chêch lào: *coração ſentido*: afflictum cor. chêic idem.

chêy: *piolhos da cabeça*: pediculi in capite. chải chêy: *pentealos*: pectine pediculos abſtergere.

chêic, vide chêch.

chên: *pè*: pes pedis. chên tay ngươi: *o que ſerue em tudo a alguem*: præſto eſſe in omnibus alicui. chên chàng: *eſcopro a modo de pè*: ſcalprum in modum pedis.

chêm: *atochar*: præfigo, is.

chém: *cortar em duas partes, não de alto a baixo, mas de hum golpe, como cortar a çabeça*: ſcindere in duas partes, vna vice percutiendo, ſicuti qui caput abſcindit.

chên: *verdadeiro*; verus, a, vm.

chen, chen bẽao: *meter-ſe no aperto da gente*: ingerere ſe in turbam hominum confertam.

chén: *copo*: calix, cis. một chén: *hũa ves de vinho*: hauſtus vnus vini. một chén thúoc: *hũa meizinha*: pharmacum vnum.

cheo: *o que ſe da a aldea nos caſamentos*: dona quæ in nuptijs dantur patriæ. ăn cheo: *vodas*: nuptiæ, arum.

chèo: *remar*: remigo, as. cái chèo: *remo*: remus, i. cheò lùi: *remar pera tras*: re-

migare retrorsum.

chéo áo: *neſgas da cabaya*: additamentum veſtis.

chép: *eſcreuer*: ſcribo: is.

chết: *morrer*: morior, eris.

chét, bọ chét: *pulga*: pulex, icis.

chẹt: *entalar a mão ou outra couſa que ſe não poſſa tirar*: intercludo, is, intercipio, is.

chẽu kính; *ver no ſpelho da feiticeira*: inſpicere ſpeculum veneficæ, ſuperſtitio ſolita in Tunchini Regno. melius, chiẽu.

chi, huâng chi: *quanto mais*: quantò magis. huâng ḷọ, idem.

chi, làm chi: *peraque*: ad quid. làm chi đ̛ ược, chi đ̛ ược: *como pode*: quomodo poteſt, ideſt, nullo modo poteſt. làm chi cho khỏi, chi khỏi: *de que modo eſcapar*: quomodo poteſt euadere, ideſt non poteſt euadere.

chi, phan chi: *leuantar falſo a quem lho aleuantou*: falſum teſtimonium rependere.

chì: *chumbo*: plumbum, i.

chĩ: *papel*: papyrus, i. ăn

tiền, an chĩ: *leuar as cuſtas da iuſtiça*: impenſæ quas miniſtri iuſtitiæ ſumunt.

chĩ: *apontar*: indico, as. chĩ tḷó: *moſtrar ao dedo*: digito demonſtrare. chĩ bia: *apontar ao aluo*: collimo, as.

chĩ: *linhas fio*: filum, i. chĩ tơ: *fio de ſeda*: filum ſericum. chĩ thau; *fio de arame*: filum æreum.

chị: *irmãa mayor*: ſoror natu maior.

chị ả, chị cả: *irmãa mais velha de todas*: ſoror natu maxima.

chia: *diuidir*: diuido, is. chia ra, idem.

chia cổ mà chém: *eſtender o peſcoço pera lhe cortarem a cabeça*: extendere collum vt amputetur caput.

chìa: *chaue*; clauis, is. chìa khỏá: *cadeado de fechadura*: ſera penſilis.

chià, chim chià bói: *alueloa aue*: alauda, æ.

chích: *ſangrar*: venam incidere.

chích giác: *ſariar*; ſcarificare ad ſanguinem eliciendum.

chiéc, mấy chiéc: *quantas*

tas esquipaçoẽs, ou quantos pàres. paria quot, ordinariè dicitur de his quæ bina iungi possunt aut habent duo latera paria vt cymba, remiges & similia mấy chiếc thuiền: *quantas embarcaçõis*: quot cymbæ. mấy chiếc chiêu: *quantas esteiras*: quot storeæ. mấy chiếc đủa: *quantas faxis*: quot bacilli, quibus vtuntur loco furcinulæ ad edendum.

chiếc; *inuenção*: excogitatio, onis, vel chước. bắt chiếc: *imitar*: imitor, aris, bắt chước, idem.

chiếc, đan chiếc: *ter muitas occupaçõis*: negotijs varijs occupari.

chiem bao: *sonho*: somnium, ij.

chiem thành: *Champà*: regnum quod vocatur Ciampà.

chiem, mùa chiem: *secunda nouidade*: posterior messis. lúa chiem: *arròs da secunda nouidade*: oriza posterioris messis.

chien: *ouelha, cordeiro, carneiro*: ouis, agnus, aries. chan chien: *pastor de ouelhas*: pastor ouium. chien: *pano de laa*: pannus laneus.

chien, cá chien: *certo peixe*: piscis quidam.

chiến, giao chiến nhau: *arremeter os exercitos hũ com outro*: impetum inuicem facere duos exercitus.

chièn, chùa chièn: *templo de idolos*: fanum idolorum.

chiêng: *introdução no fallar com pessoa honrada*: initium loquutionis cum persona graui. chiêng oũ: *fallo com vossa merce*: alloquor dominationem tuam.

chiêng, cái chiêng: *bategа que tem polmão no meyo*: campanæ Orientalis genus cum vbere in medio.

chiét: *enxertar*: insero, is.

chiêu: *esquerdo*: sinister, tri.

chiêu hồn: *chamar as almas dos que são mortos sem sepultura*: vocare animas defunctorum qui sepultura caruerunt, solent enim statuam fictilem facere, vel aliquot terræ frusta in sarcophagum mittere, existimantes illius defuncti animam illuc vocatam

tam venire, ibique commorari.

chiêu; *esteira*: storea, æ.

chiêu kình: *ver no espelho da feiticeira*: inspicere in speculo veneficæ.

chiêu: *a tarde*: vespere. ban chiêu: *a tarde de hũa hora pordiante*: pomeridianis horis ab vna hora post meridiem vsque ad noctem. chiêu cả: *das tres ou quatro horas atè o por do sol*: a quarta circiter hora post meridiem, vsque ad solis occasum. chiêu tôi: *dès do por do sol te a noite fechada*. ab occasu solis vsque ad tenebras.

chim: *aue*; auis, is. muẫng chim cầm thú: *animais e aues*: quadrupedia & bipedia.

chim, cá chim: *peixe pampano*. piscis pampano dictus.

chìm xuống: *afondarse*: submergi.

chin vide chên:

chín: *noue*: nouem. chín mươi: *noue ou des*: nouem, vel decem. chín mươi: *nouenta*: nonaginta.

chín: *assazoada cousa*: maturus, a, vm. blái chín: *fruita madura*: maturus fructus. cơm đã chín: *o arròs ià està cozido*: cocta iam oriza. thit nướng đã chín: *a carne ià està assada*: assata iam est caro.

chính: *verdadeiro*: verus, a vm. chính sứ: *o verdadeiro embaixador, aquelle que està em primeiro lugar*; verus legatus, idest qui primo loco mittitur. chính giờ: *o meyo da hora*: medium horæ: chính giờ ngọ: *o meyo da quella hora que vem no meyo dia*: medium illius horæ quæ est in meridie. chính bắc: *o meyo do rumo do norte*: vera linea septentrionalis.

chỉnh: *boyão piqueno*: parua diota.

chiplẽy: *fazer por se lembrar depois de hũa cousa que hora vè*: memoriæ commendare aliquid præsens in futurum.

chịp, chàõ chịp: *arrumar hũa cousa sobre outra*: struo, is.

chít, nhỏ chít: *pequenino*: paruulus, a, vm. chát chút chít: *quarto neto*: quadrinepos, tis.

chít cũi len: *arrumar as achas hũas sobre outras*: ſtruere ligna.

chit, vide chàõ chịt.

chịu tôi, chịu chết: *ſoffrer*; patior, teris.

chịu, tôi chịu: *aceito, conſinto*: conſentio, is. chẳng chịu: *não aceito*: diſſentio, is.

chịu lỗi: *darſe por culpado*: fateri culpam.

chịu lụy: *obedecer*: obedio, is.

chịu nợ: *ter diuidas*: obſtringi ære alieno.

chịu miệng: *ficar por fiado*, expectata ſolutione vendere.

chịu thai: *conceber*: concipio, is.

cho: *conceder*: concedo, is. cho nó ḅẽào: *deixao entrar*; concede vt ingrediatur.

cho; *pera*: ad pro, datiuus etiam prouentus, vel damni. caù cho tôi: *rogay por my*; pro me ora. muấn cho mày chết: *deſeio que morras*; tibi mortem cupio.

cho blọn: *inteiramente*: integre:

cho thạt: *verdadeiramente*: verè.

cho nên: *como conuem*: conuenienter.

cho: *dar*: do das, non dicitur ſimpliciter ſed cum adiuncto. tôi xin cho tôi: *eu peço daimo*: da mihi petenti. ponitur interdum in fine, chúa ban cho: *el Rey dar*: datum à Rege. chẳng đi cho: *não quer ir*: ire non vult. chẳng nghe cho: *não quer ouuir*: audire non vult. cætera vſus docebit.

chó, cõ chó: *cão*: canis, is.

chó, bọ chó: *pulga*; pulex, icis, alij bọ chét.

chó dại: *cão danado*; canis furens.

chó sói: *lobo*; lupus, i.

chổ, cái chổ: *certo vaſo*; vas quoddam.

chỗ, mọt chỗ mưa: *hũa pancada de agoa*: impetus vnus pluuiæ.

chớ giét: *não mateis*: ne occidas, particula prohibitiua.

ít chớ: *pouco e não mais*: parũ tantũ. thì chớ: *pouco vay niſſo*: non intereſt. mà chớ, *e não mais*: nec amplius. chớ gì: *ouxalà*: vtinam. thì chớ gì:

não

não ha que tratar: non eſt de hoc agendum.

chờ: *eſperar*; expecto, as.

chở: *meter carga*: ſarcinam imponere.

chở thuiền: *carregar a embarcação*: ſarcinam naui imponere, idem dic de equo aut curru ſic etiam dicitur. thuiền chở của: *a embarcação leua o fato*: cymba defert res. đất chở người ta: *a terra ſoſtenta os homens*: defert terra homines.

chở lửa: *atiçar o fogo*: excitare ignem.

chở dậy: *leuantarſe*: ſurgo, is.

chở, chơn chở: *lauores de cores*: colorum variegatio.

chợ: *praça em que ſe vendem couſas de comer*: forum in quo venduntur edulia.

chợ, kẻ chợ: *corte de Tunquim*; Tunchinenſis regia.

chỏai, bò chỏai: *nouilho*: iuuencus, i. ſic etiam dicitur de alijs animalibus quæ nõdum peruenerunt ad ſtatum perfectum. gà chỏai: *franga*: pullaſtra, æ. chó chỏai: *cachorro*: catulus, i.

chỏáng, chên chỏáng: *cambetas de bebado*: titubatio ebrij.

chốc: *chaga, poſtema aberta*: vulnus, neris, vlcus apertum. chốc léch: *chagado*; vulneratus, a, vm.

chốc, phải chốc: *aſſy meſmo*: ita omninò. một chốc, bóữ chốc: *no meſmo inſtante*: ipſomet inſtanti. bay giờ chốc: *agora meſmo*; iam nunc. alij giốc.

chọc len: *leuantar*: attollo, is.

chộc đẽaò: *meter*: immitto, is.

chộc, vide chouc.

chồi: *caza de vigia*: excubiarum domus.

chồi cây: *vergontea*: virgultum, i.

chói lói con mắt: *reſplandor que cega a viſta*: luxferiens oculos.

chói lói tai: *eſtrogir os ouuidos*; exurdo, as.

chói mình, chói tlôn: *picarſe aſſentandoſe*: pungi ſedendo.

chói lói, hay chói lói: *ſaber muito*: ſcire egregiè.

chồi:

chối: *negar*; nego, as. recuſo, as. chẳng chối: *não me nego*: recuſo minimè.

chổi: *vaſſoura*; ſcopæ, arum.

chọi, gà chọi: *gallo de briga*: gallus pugnator. chọi gà: *brigar os gallos*: pugna gallorum.

chội, chệt chội: *apertado*: anguſtus, a, vm. vide chệt.

chơi: *brincar*: ludo, is. chơi ác: *fallando de homem com molher he peccar*: ludere hominem cum muliere, ideſt peccare, modeſtè loquendo ſic dicitur.

chỗi dậi: *aleuantarſe, ou em pè, ou ſobre os ioelhos, eſtando aſſentado no chão*: ſurgere, vel ſuper pedes, vel ſuper genua, cum quis, vel iacet, vel ſedet in ſolo. chỗ dậy, idem.

chồm nhau: *inueſtir hum com outro*: impetere, vel inuadere ſe inuicem. con mèu chồm bắt chuột: *o gato arremete com o rato*: felis inuadit murem.

chôn ke chết: *enterrar os mortos*: ſepelire mortuos. chôn tiền: *enterrar caixas*: infodere monetas.

chốn: *lugar*: locus, i.

chọn: *eſcolher*: eligo, is.

chọn chỗ: *lauores de cores*; variegatio colorum.

chớp: *relampago*: fulgur, ris.

chớp dù: *remate do ſombreiro a ſol*: coronis vmbellæ.

chót bót: *figura redonda que acaba em piramide*: rotundum in pyramidem deſinens.

chốt: *o que ſerue de eixo em compaſſo tezoura e outras couſas*: axis cuiuſcunque rei vt circini forficis & ſimilium.

chốt cửa: *o pao que ſe mete na ſemea per a fechar a porta*: lignum quod immittitur in foramen paruulũ ad claudendam ianuam.

chọt: *meter*: immitto, is. ſi mundis vocibus iungatur eſt mundum hoc vocabulum. ſi obſcænis, eſt immodeſtiſſimum.

chọt, chạy chọt: *correr*: curro, is

chục: *dezena*; decas, adis. một chục, hai chục:

hũa dezena, duas dezenas: decas vna, decades duæ.

choue, cái chouc chouc: *mexilhão:* mytilus, i.

choũ: *estrepes;* murex, icis.

chóũ: *sostentar algũa cousa com pao pera que não caya:* sustinere stipite aliquid, vel eleuare ne cadat. chóũ gậy: sustentare se ícipione.

chóũ thuiền: *leuar às vezes o barco,* subigere ratem conto.

chóũ blả: *virar sobre o imigo;* rependere inimico.

chóũ len: *por hũas cousas soubre outras;* res alias alijs superponere.

chu chu châm chẫm: *estar modesto e composto:* modestè se gerere.

chu, nhà chu: *prosapia da quelle Rey da China:* familia cuiusdam Regis sinarum.

chu, bố chính chu: *territorio que não chega a fazer Prouincia inteira:* territorium quod Prouinciam non explet. vt bố chính, & ideò non dicitur xứ, sed chu.

chu bien: *aruore cuia casca tira a caspa da cabeça:* arbor cuius cortex furfures è capite expellit.

chù, chuật chù: *rato cheiroso:* mus odoratus.

chú: *tio irmão mais moço do pay;* patruus, frater patris natu minor.

chú but: *rezar ao pagode:* precesidolo fundere. cầm ân chú but: *rezar ao pagode pera botar o diabo:* precari idolum ad diabolum expellendum, atque ideò exprecepto venefici digito partem manus perstringunt in qua putant diabolum manere.

chủ: *sõr:* Dominus. thien chủ: *Senhor do ceo:* Dominus cæli.

chủ, bàu chủ: *fiador fideiussor:*

chư: *todos:* omnis, e. chư tứ âng: *todos os capitãis:* omnes duces. cạp chư linh thần: *todos os espiritos:* spiritus idest omnes dæmones. chư phạt: *todos os pagodes:* omnia idola.

chử, *emendarse:* resipio, is.

chữ: *letra da China:* literæ Sinicæ, seu characteres Sini-

Sinici. chữ rễ: *letra facil*: character facilis: chữ mặt: *letra difficil*: character difficilis.

chua: *couſa azeda*: acerbus, a, vm.

chua báo: *couſa pretioſa*: res pretioſa vt gemma vnio & ſimilia.

chua con: *letra miuda como gloſſa do texto*. literæ minutiores vt gloſſa explicans textum.

chùa: *templo de idolos*: templum idolorum. chuà chiền, chùa triền, idem.

Chúa: *Senhor*: Dominus, i. đức Chúa blòi đất: *O Sõr do ceo e da terra*: Dominus cæli & terræ, nomen quo vocatur apud Tunchinenſes Deus. Chúa: *o que gouerna o Reyno*: Gubernator totius Regni quem regem vocamus.

chưa, đã làm chưa: *ià fizeſtes, ou ainda não*; chưa có blòi: *ainda não hauia ceo*: nondum erat cœlum. melius, chưa có blòi.

chửa: *ainda não*: nondum. chửa có blòi: *ainda não hauia ceo*.

chửa: *prenhe*: grauidus, a, vm. chửa nó: *emprenhoua*: grauidauit eam.

chứa: *agazalhar*: hoſpitor, aris. nhà chứa: *diſpenſa, celeiro*: cella, æ. chơ nguòi ta chứa: *agazalhar gente*: excipere homines.

chữa: *liurar*: libero, as, à quolibet infortunio ſiue morbo, ſiue periculo, &c. đi chữa mình: *ir a ſuas neceſſidades*: exonerare aluum, modeſte loquendo.

chữa chùng: *fazer algũa feiticeria, com a qual cuidão de liurarſe de algũ mal*: veneficia facere, ad malum aliquod, vt ipſi putant, auertendum.

chữa; *emendarſe em parte*: reſipiſcere ex parte. chữa cói: *emendarſe de tudo*: reſipiſcere omninò.

chuẩn *beſteiro bicho*: vermis volatilis.

chuâng: *ſino*: campana, æ. đánh chuâng: *tanger a campa ou campainha*: ſignum, vel campanulam pulſare.

chuẩng: *lugar em que ſe guardão animaes e aues*. locus animalium & auium.

chuẩng tlâu bò: *còrte de bois*: bubile, is.

chuẩng ngựa: *eſtrebaria*: ſtabulum, i.

chuẩng gà: *galinheiro*: gallinarium, ij.

chuẩng bò câu: *pombal*: columbarium, ij. & ſic de cæteris animalibus præter quam de elephantibus.

chuậng: *eſtimar, honrar*: veneror, aris. kính chuạng, yeu chuạng, idem.

chúc đài: *coluna com perfumes em lima*: columna ſub dio erecta cum ſuffitibus ſuprapoſitis, ſuperſtitio qua Ethnici colunt cælum, vel maledicta imprecantur alteri.

chúc, biểu: *aduertir*: moneo, es.

chúc kì hậu nhin, truiền cho kẻ đời ſau: *tradição pera os vindoros*: traditio ad poſteros.

chức: *dignidade grao*: dignitatis gradus. chức tước, idem.

chực tiết, giữ nghĩa: *guardar fidelidade*: ſeruare fidem.

chực, chàu chực đua chúa: *corteiar el Rey*: aulam frequentare.

chui đẽào: *entrar por buracos*: penetrare per cuniculos. chui qua, idem.

chùi: *alimpar esfregando*: tergo, is. chùi mặt: *alimpar o roſto*: abſtergere faciem.

chúi, ngã chúi: *cair de focinhos*: corruere in faciem.

chuien: *apartar o que eſtà miſturado, como a liga da prata*; diſgregare quæ mixta ſunt vt ſcoriam à metallo.

chuien: *continuadamente*: ſemper.

chuiền, một chuiền, hai chuiền: *hum caminho ou viagem, duas viagens*: iter vnum duo &c. eundo ſcilicet, vel redeundo, & aliquid geſtando.

chuiền: *mouer*: moueo, es. alij chuiền. đã chuiền: *iá melhorou com a meizinha que obrou*: effectum medicinæ iam ſentit.

chuiện; *hiſtorias fabulas*: narratio, onis. chuyện hát: *cantigas deſſas hiſtorias*: cantus cum narratione. melius truiện.

chum chúp: *leuemente*: leuiter.

uiter. dâm gạo chum chúp: *pilar o arròs leuemente*; leuiter orizam terere.

chum, cái chum: *iarra de barriga grande pera agoa*: vas ventris vasti ad aquam seruandam.

chùm hŏa: *ramalhete*: fasciculus florum. chùm nho: *cacho de uuas*: racemus, i.

chun: *couſa encreſpada*: crispus, a, vm. chun áo: *rugas do veſtido*: vestium rugæ. khan chun: *lenço encreſpado*: sudariolum crispatum. chun lại: *encreſparſe*: crispari.

chung: *em comũ*: communis, e. của chung: *fato comũ*: res communes.

chung quanh: *ao redor*: circum quaque.

chung, vô thỉ vô chung: *ſem principio ſem fim*: fine & principio carens, solus scilicet Deus.

chùng, chữa chùng: *curar*: medeor, eris. communiter dicitur de superstitionibus Ethnicorum quæ fiunt in ægrorum curationem.

chúng tòi: *nos*: nos, chúng est particula faciens plurale. chúng nó: *elles*: illi.

chưng, bánh chưng: *bolo que ſe faz no anno nouo de arròs e carne de porco*: placenta ex oriza & carne suila, solum fit in principio anni.

chưng thì quan: *debaixo do gouerno*: sub potestate.

chưng thì của nọ: sub potestate illius regis. est etiam particula expletiua. làm chưng cội rễ mọi sự: *he raiz de todas as couſas*: est prima radix omnium rerum.

chừng: *modo*: modus, i. chừng nào: *de que modo*: quam altus.

chứng: *teſtemunha*: testis, is. làm chứng: *teſtemunhar*: testificor, aris.

chứng liệt: *ſpecie de doença*: species morbi. liệt chứng nào: *que doença tem*: specie quanam morbi laborat.

chứng, hãọc chứng: *aprender o menino de andar*: ambulationes primæ infantium cum ambulare incipiunt.

chúoc rượu: *deitar o vinho no copo*: infundere vinum in calicem.

chuọc: *reſgatar*: redimo, is.

s. chuọc tội: *satisfazer pelos pecados*: satisfacere pro peccatis. chuọc áo: *resgatar a cahaya*: redimere vestem, vel soluere sartoris opus. melius chuậc.

chước: *inuenção*: artificium, ij. bắt chước: *imitar*: imitor, aris.

chước, ngủ một chước: *dormir hũ sono*: vice vna dormire, alij một giuóc.

chuôi dẽao: *cabo de faca*: manicus cultri, dicitur de quolibet manico breui, nam de longis potest dici cán.

chuối: *figos de India*: ficus Indiæ.

chuối, cá chuói: *cabòs peixe*: piscis dictus cabòs.

chuỗi hột: *rosario de contas*: Rosarium, ij.

chuỗi hõa: *coleira de fulas*: torquis florum.

chưởi: *chamar ruindades*: conuitior, aris.

chuồn: *besteiro bicho*: vermis volatilis oblongus, alij chuồn.

chuông, vide chuâng.

chuông, vide chuâng.

chuộng, vide chuậng.

chường bắy len: *armar a ratoeira de bèsta*: tendere muscipulam. alij giường.

chường nó: *armar a besta*: tendere arcum. alij chường.

chường, xác chường len: *inchar corpo morto*: inflari cadauer quodcunque.

chường, một chường: *hum capitolo de liuro*: caput vnum libri alicuius, melius chường.

chưởng: *titulo de Mandarim ordinario*: titulus infimæ sortis gubernatorum in Tunchino, at in Cocincina non dicitur nisi de affinibus regis, vel de supremis quibusdam Gubernatoribus, melius chưỡng.

chuót: *acepilhar*: læuigare dolabro.

chuọt, con chuọt: *rato*: mus muris. melius chuật.

chuọt chù: *rato cheiroso*: mus odorosus. melius chuật.

chuọt, dưa chuọt: *pepino*: cucumer, eris. melius dưa chuật, vel dưa bọ.

chúp, vide phúp.

chút, một chút: *hum pouco*: parum.

chút chít, cháu chát chút chít:

chít: *netos e tartaranetos*: nepotes.

co chên, co tay: *encolher-se os pes e as mãos, como com frio*: contrahi pedes aut manus frigore. co lại: *encolher-se os membros por doença*: contrahi membra ex morbo, alij quo, vel cũo.

cô: *tia irmãa do pay*: amita, æ.

cô, nuêi báu cô: *alimentos que manda dar o iuis*. alimenta ex iudicis mandato.

cô hồn: *almas dos que morrem sem sepultura*: anima eius qui sepultura caret.

cô kê, câu kê: *escriuão del Rey*: notarius regius.

cò, chim cò: *garça*: ardea, æ. tláng như cò: *branco como garça*; albus vt ardea, ideſt albus vt nix.

cò sũ: *cão de espingarda*: canis sclopi.

cò, đàn cò ke: *arrabil de pedinte*: lyra rustica mendici.

cồ, gà cồ: *galinha casta grande*: gallina proceræ speciei. sóu gà cồ: *gallo de casta grande, de peleia*: gallus proceræ magnitudinis, qui scilicet est aptus ad decertandum: gà chọi, idem.

có: *ter, auer*: habeo, es. có, additamentum ad verba vt, có thè chẳng: *iurastes ou não*: iurasti necne? estque aptus modus interrogandi in confessione.

cỗ: *empenhar*: pignori dare, cỗ mình: *estar em refens, ou catiuo que se empenhou a sy mesmo*: obses, idis, vel qui seipsum vendit.

cỏ: *herua*: herba, æ. cắn cỏ lại: *morder herua*: herbam mordere, in signum humilitatis coram aliquo ad petendam veniam, ac si bestiam se profiteatur. sang cỏ, cây cỏ: *arvores e heruas*: arbores & herbæ.

cỏ, muâng cỏ: *animais*: animalia.

cỏ, ma cỏ: *diabo*: diabolus, i.

cổ: *pescoço ou collo de qualquer cousa*: collũ cuiuscũque rei. thắt cổ: *enforcar*: suspendo, is. keó cổ, kep cổ. idem. cổ tay: *collo da mão*: collum manus. cổ chên: *collo do pè*: collum pedis. cổ áo: *cabeção da cabaya*: collum vestis. cổ

xe:

xe: *cabeçalha do carro*: temo, onis.

cờ thủ: *tangedor de festas*: tibicen, inis.

cờ, bàn cờ, vide, bàn.

cờ, khan cờ: *enrouquecer*: rau esco, is.

cỗ: *mesa com iguarias*: mensa apposita cum edulijs. an cỗ: *comer estas iguarias*: edulia in mensâ apposita comedere.

cọ kẹ: *homem graue meterse a fazer officio baixo*: grauem virum ad vilia deprimi munia.

cọ: *alimpar esfregando*: tergo, is.

cọ mình: *coçarse com algũa cousa*: scalpo, is. cọ áo: *esfregarse com a ueste*; veste fricare se. cọ bẽào, cạ bẽào: *esfregarse por com chão*; scabo, is.

cơ nhau: *altercar*, contendere inuí em.

cơ đạo: *disputar da ley* cõtendere de lege cơ càu dẽạ bạõ *enganador* deceptor, is.

cơ, cầm cơ: *nem crescer nem mingoar*; permanere in eodem statu.

cơ mà, nẽu mà: *se*; si.

cơ cỗên: *companhia de soldados*; cohors, ortis.

cờ: *bandeira*; vexillum, i. hàng cờ: *gente da mesma bandeira*; vexilli vnius milites. cầm cờ: *alferes*; signifer, i.

cờ, bàn cờ: *taboleiro de iogo*; tabulæ lusoriæ. con cờ: *peças do iogo*; latrunculi. đánh cờ: *iugar*; ludo: is. đánh cờ đánh bạc: *taful*; aleator. geo cờ trịch: *lançar os dados*; iacere talos.

cờ, tình cờ: *a caso*: fortuito.

cờ, kìm cờ: *certo peixe*; piscis. quidam dictus kimco.

cờ, con cờ: *porçolana*; lanx Sinicus.

cớ gì, cớ sao, cớ nào: *por que cousa*; quare. vô cớ *sem cousa*: sine causa.

cóc, cái cóc: *sapo*; bufo, onis, vel cãóc.

cọc: *estaca*; stipes, itis. cọc cheò: *tolete em que ioga o remo*; scalmus, i.

cọc, đạt cọc: *dar final ao official dante mão*; arrham dare artifici.

cọc buồm: *masto da vela*: arbor nauis, cột buồm, idem.

cọc,

cọc, áo cọc: *cabaya curta interior*: interula, æ.

cọc, gà cọc tắc: *cacareiar da galinha*: glocido, as.

cǒên: *esquecerse*: obliuiscor, ceris. vel quên.

cǒen: *acostumarse*: assuesco, is. vel quen.

coi: *olhar*: video, es. coi chẳng thấy: *ver mas não achar*: videre nec deprehendere. coi sóc, coi nhà: *vigiar a casa*: domus curam habere. coi coi: *olhai olhai*: vide vide, modus arguendi cum aliquid non rectè agitur.

coi, mồ côi: *orfão*; orphanus, i. mồ côi mồ cút, idem.

côi, cây côi: *aruores*: arborum species.

cối, cái cối: *almofaris*: mortarium, ij.

cối xay: *moinho da moer arròs*: mola versatilis ad purgandam orizam. tai cối: *a asa por onde se pega pera moer*: lignum quo agitur orizę mola. vel mõ.

cối, cây cối xay: *maluas*: malua, æ.

cói, cái cói: *iunça*: iuncus, i.

cởi: *despir*: spolio, as. cởi áo ra: *despir a cabaya*; spoliare se veste. cởi dải ra: *desatar a fita*: soluere ligaturam.

cõi: *confins*: terminus, i. cõi ruộng: *confins das terras*; termini agrorum.

cội: *tronco de arbore*: truncus arboris. cội rễ: *tronco e raìs*: truncus & radix. dicitur etiam de principio & origine alicuius rei, vt, Chúa blòi là cội rễ muôn sự: *o Senhor do ceo, e principio de todas as cousas*: Dominus cæli est principium rerum omnium.

coi, cái coi: *boceta de betel sem tapadora*: pyxis illius folij quod betel vocant, sine operimento.

cói: *ẽmendarse*; resipio, is.

cỏi ngựa: *ir a cauallo*: equito, as.

cỏi voi: *ir em elefante*: vehi elephante. cỏi tlâu: *ir em bufara*: vehi bubalo, & sic de alijs.

cồm: *tronco de pao*: carcer ligneus. cầm cồm, đáo cồm: *meter no tronco*: carceri mancipare:

còm: *corcoua*: gibba, æ. còm lưng: *corcouado*: gibbosus, a, vm.

cồm: *auela, arròs verde espalmado*: oriza viridis contrita quam, auela, vocant.

cơm: *arròs cozido*: oriza cocta. ăn cơm: *comer pasto como iantar ou cear*: prandium aut cænam sumere.

cơm, tlóũ cơm: *tambor comprido*: tympanum oblongum.

cơm, cạnh cơm: *madraço que não presta pera nada*: nebulo, nequam.

con: *filho*: filius, ij. con cái: *filhos e filhas*: filij & filiæ. con blai: *filho macho*: filius masculus. con gái: *filha femea*: filia fœmina. con đẻ, con ruột: *filhos gèrados*: filij geniti. con nuôi, con mày: *adoptiuos*: adoptiui. con ghẻ: *enteado*: priuignus, i. con đầu lòng: *filho primogenito*: primogenitus.

con mắt: *olhos*; oculus, i.

con tiện, con thuiện: *grades torneadas de pao*: crates tornatiles ligneæ.

con cờ: *peças do iogo*: latrunculi.

còn, hải còn: *ainda està, ainda viue*: supereſt. chẳng còn: *ià morreo, ià não ha*: non supereſt. còn tlẻ: *ainda he moço*: adhuc eſt iuuenis.

cồn, buậc làm cồn: *amarrado de couſas grandes como madeiros*: colligatio ſeu faſcis rerum maiuſcularum vt lignorum arborum & ſimilium.

cồn: *outeiro*: collis, is. cồn đất: *monte de terra*: aceruus terræ.

cồn đẹ: *doença como pelouro na barriga*: morbus vt globuli in ventre concreti.

cơn gió: *pè de vento*: turbo, inis.

cơn mưa: *pancada de agoa ou chuua*: pluuiæ profuſio, một chốc mưa, idem.

cơn rét: *maleitas*: febris frigus.

cơn sốt: *cezão de quentura*: febris calor.

cơn do nào: *donde naceo iſto*: vnde hoc?

cỗn cờ: *porçolana de borda quebrada*: lanx Sinicus ori-

orificij confracti. con cỏ, bát mẽ, idem.

cọt caó: *graceiar*: nugor, aris. nói cọt: *dizer graças*: ludere verbo.

Cộp dù xuâng: *fechar o sombreiro*: colligere claudendo vmbellam. alij cụp.

cót, cái cót: *esteira de caniços ou canas grossas*: storea ex arundinibus contexta.

cột, báõ cột: *feiticeira em que entra o diabo, tomando nome de pessoas mortas*: venefica seu pythonissa in quam doemon assumens mortuorum nomina ingreditur. làm cột: *fazer esse officio de feiticeira*: veneficijs illis implicatam esse. đi cột: *ir a consultar a feiticeira*: consulere Pythonissam.

cột, xương cột: *ossos*: os ossis.

cột, hài cột: *os ossos de morto que não tem ià carne*: ossa mortuorum consumptis iam carnibus.

cột, gẹn cầm cột: *agastamento interior*: iracundia in corde latens.

cột, đau cột kí: *doença de gota*: podagra, vel chiragra laborare.

cột, nước cột blàu: *cuspo de betele que se bota no principio fora*: saliua quæ sumpto folio quod dicitur, betele, primum in ore sumentis enascitur & expui solet.

cột, cái cột: *coluna, esteyo*: columna, sustentaculum.

cột buồm: *masto de embarcação*: arbor nauis.

cột phướn: *pao que se leuanta no ieium dos idolos*: lignum quod erigitur in superstitioso idolorum ieiunio.

cột con: *colunas piquenas de caza*: columnæ minores in eâdem domo.

coúc: *quinhão*: portio, onis.

coục: *cousa gastada na ponta*: consumptum quid, vel carens acumine quod habere deberet vt, bút coục: *penna ou pincel gastado na ponta*, penna vel penicillus acumine carens.

coũ: *merecimento*: meritum, i.

coũ đức: *fazer esmola*:

eleemosinam erogare & cætera pia opera.

coũ la: *batega piquena de vigia*: signum paruum ad vigilias.

coũ bàng: *recto no iulgar*; iustus iudex. blả coũ: *pagar o trabalho*; soluere mercedem. mất coũ: *perder o trabalho*: operam perdere.

coũ, thỗ coũ, vide thổ.

coũ, chim coũ: *pauão*: pauus, i.

coũ: *titulo de dignidades*: titulus dignitatum, vt cŏện coũ, ấn coũ: *dignidade grande de caza del Rey*: dignitas magna in regia domo. cŏấc coũ: *o secundo depois del Rey*; secundus à rege.

cóũ, oũ cóũ, hưâng cóũ: *grao de licenciado que fica isento de tributos*; gradus secundus in examine literarum, quo adepto eximitur quis à tributis.

cóũ, lỗ cóũ: *lugar por onde passa agoa e a gente por cima*; transitus aquæ super quem est via, vt pons & similia alij cáõ.

cóũ tay, vide cáõ.

còũ, cái còũ: *batega de tanger*; signum ad vigilias, vel alia monenda.

cổũ, cửa cổũ: *porta como de cancella*; ianua in cancellorum modum.

cu: *sentença entre pontos*: sententia inter puncta. chẽm cu: *por virgola*; interpungere.

cu lan: *grades a roda de algũa cousa pera não cair*: craticulæ adhibitæ ne quis decidat, aut ab extra penetret, vt in curru & alijs.

cu, bồ cu, chim cu: *rola*: turtur, ris.

cu liem, vide câu liem.

cù, giá cù: *alampadayro*: polymixos, i.

cù đèn: *lenterna*: laterna, æ.

cù lao. *ilha*; insula, æ. núi nước, gò nước idem.

cù, đánh cù: *iogar a choca*; claua ludere, đánh phét, idem.

củ: *toda sorte de raìs que se come como nabo rabãos &c*: radices quæ comeduntur vt rapæ raphani & similia.

củ lang: *batata*: tuber insulanum.

củ hành: *cebola*: cepe.

củ tói: *cabeça de albos*: allium, ij. molyza, æ.

củ rủ: *estar con os ioelhos iunto ao rosto como quando tem frio*: contrahere se, vt ex frigore, cum genua vultui adhærent.

củ, đi củ, đi cáo: *muitos, como a aldea iunta acuzar alguem*: accusari à multis vt ab integro pago.

cũ: *cousa velha*; res vetus.

cứ kinh: *encostarse ao liuro, guardar o que dis*; adhærere verbis libri. cứ mlòi: *conformarse às palauras do que manda*: conformari præcipientis verbis.

cứ rử, vide củ rủ.

cũ, nàm cũ: *estar pera parir, e guardarse da vista de gente*: abstinere à consortio aliorum propter vicinum partum.

cự, vide ngẵn.

cua: *carangueio*: cancer, cri. gạch cua: *corais do carangueio*: cancri caro.

của: *fato*: res, rei. của cải: *fazenda*: merces. của nhà: *alfayas de caza*: supellex, ectilis. của ăn: *cousas de comer*: res comestibiles. của dối, của giả: *cousa de superstições, ou falsificada*: res superstiosæ aut adulteratæ của thạt: *fato bom*: res bonæ. của tốt, idem.

cưa: *serra, serrar*: serra, æ. serro, as. cưa ăn gỗ: *a serra entra bem pollo pao*: serra aptè lignum findit. cưa gỗ đi: *serray o pao*: finde lignum serrâ. xẻ, idem.

cửa: *porta, barra*: ianua, æ. portus, vs. cửa sổ: *ianella*: feneſtra, æ. mở cửa: *abrir a porta*: aperire ianuam. đáo cửa lại: *fechar a porta*: claudere ianuam. đẻào cửa: *entrar na barra*; portum ingredi. ra cửa; *sair da barra*: portu egredi. cửa cái: *a porta principal em cazas grandes*: ianua præcipua vt in domibus principum &c cửa hậu: *a porta traueſſa*: posticum, i. cửa ngỏ: *a porta do pateo pera rua*; ianua atrij ad viam. cửa vò vò: *porta de bobeda*: ostium concameratum. giữ cửa giữ nhà: *olhar polla caza*: domui inuigilare.

cựa: *mouerse cousa viua*: moue-

moueri aliquod animal. còn cựa: *ainda bole*; mouetur adhuc.

cựa gà: *esporão do gallo*: calcar galli gallinacei.

cải, vide cối.

cựải, vide cúoi.

cuẩn, vide quẩn.

cuẩng, vide cuồng.

cúc: *moeda de ouro ou prata: ou latão que se poem sobre o barrate nas festas*: moneta quædam aurea, vel argentea, vel ærea quæ pileo imponitur diebus festis. aliæ maiores apponuntur vestibus ante pectus in modum laqueolorum, & dicuntur, nạu.

cục, bồn cục, các cục, hàng cục: *todos os daquella arte ou officio*; artis, vel officij eiusdem homines vt fabri lignarij ferrarij & similes. phe, idem.

cực: *particula do superlatiuo*: particula superlatiui siue in bonum siue in malum, magis tamen in malum vt, tôi đã cực, *cheguei ao extremo da miseria*: miseriarum extremum attigi. cực lảo: *affligido*: afflictus, a, vm, làm cực ngườ̀i ta: *por os homens no summo da miseria*: miserijs summis homines afficere. interdum etiam sumitur in bonum, vt.

cực mầu, cực nhiem: *profundissimo*: profundissimus, a, vm.

cực khôn: *prudentissimo*: prudentissimus, a, vm. & sic de alijs.

cùi bí: *o que se come da combalenga*: comestibile cucurbitæ indicæ, sic dicitur de alijs cucurbitis, de pepone & similibus, at de alijs fructibus dicitur, múi.

cúi: *abaixar a cabeça*: inclinare caput. cúi lạy xuống: *fazer renerencia atè o chão*: prosterni vsque ad solum.

củi: *lenha*: ligna ad comburendum. lửa củi: *incendio*: incendium, ij.

cũi: *capoeira de animais grandes*: cauea maiusculorum animalium.

cũi lợn: *capoeira de porcos*: cors porcorum.

cũi khỉ: *de bugios*; cors simiarum.

cũi dễ: *de cabras*: cauea caprarum.

cũi

cũi hổm: *de tigres*: caueã tigrium. & ſic de ſimilibus. non dicitur cũi gà ſed chuẩng gà, vide chuẩng.

cửi: *tear*: tela, æ. cửi canh, idem. khoũ cửi: *armação do tear*: telæ compoſitio.

cuiển, cái cuiển: *certa frauta*: fiſtula quædam. thổi cuiển: *tanger a freuta*: fiſtulâ ſonare.

cuiển sách, vel cuốn sãch: *corpo de liuros*: tomus librorum. một cuiển: *hum tomo*: tomus vnus, vel một cuốn. vox numerandi libros.

cuiền, vide quiền, vel quiển.

cún vide cuốn.

cùn, gẹn cùn: *agaſtarſe muito e com a raiua botar por aby as couſas*: excandeſcere, atque ex rabie res perdere. gẹn giữi, idem.

cuở: *agaſtarſe el Rey, ou algũa peſſoa muito graue, moſtrando no exterior com algũa reprehensão*: iraſci regem, vel primariam perſonam, atque iram aliqua reprehenſione demonſtrare.

cuốc, nước: *reino*: regnum, i. cỗên cuốc: *ſoldadeſca*: exercitus, vs. lính, idem.

cuốc, cái cuốc: *enxada*: ligo, onis.

cuốc cheò: *a cabeça do remo*: ſummitas remi.

cuốc, chim cuốc: *gallinhola*: gallina ſylueſtris.

cuốc coũ, vide coũ. alij coắc.

cuọc: *apoſtar*: ſponſionem facere. đuọc cuọc: *ganhar a apoſta*: ſponſionem vincere.

cước: *argola*: annulus ferreus.

cuối, giờ cuối: *acabouſe a hora*: finis horæ aduenit.

cuội, vide quội.

cười: *rirſe, zombar*: rideo, es. cười nhau: *deſprezarſe entreſi*: contemnere ſe inuicem. người ta cười: *a gentè ſe eſcandaliza*: ſcandalum pati homines. cười reo the thé. *dar grandes riſadas*: cachinnis implere omuia.

cưới: *o marido dar a dote a molher*: dotari vxorem à viro.

viro. đi cưới: *andar o marido cazarse*: vxorem ducere; ăn cưới: *fazer as vodas*: nuptiale conuiuium celebrare.

cuôn: *soldados*: miles, itis. sắm cuôn: *fazer exercito*: exercitum parare. sai cuôn: *mandar peleiar*: exercitum mittere.

cuòn, ḉua: *rei*: tex. cuôn táo ḉua bếp, vide bếp.

cuồn, bay: *voar*: volo, as. lên cuồn cuộn: *subir iuntamente, como fumo ou nuuem*: ascendere glomeratim, vt fumus, vel nubes.

cuồn: *enrolar*: glomero, as. cuồn buồm: *tomar as velas*: colligere vela. cuồn chiếu lại: *enrolar as esteiras*: globare storeas.

cuồn sách: *tomo de liuro*: tomus libri. một cuồn, hai cuồn: *hum tomo, dous tomos*: tomus vnus, tomi duo &c.

cuồn, sâu cuồn chiếu: *bicho de muitos pes que se enrola*: vermis multos habens pedes qui glomerat seipsum.

cuộn, vide cuồn.

cuộn, quan: *mandarim*: præfectus, i.

cuộn coũ: *titulo de mandarim grande*: dignitatis præcipuæ titulus.

cuòn, vide quòn.

cuồng: *doudo*: stultus, i. nen cuồng dại: *endoudecer*: insanio, is.

cuống: *pe de fruta*: pediculus fructus.

cuống bí: *pè de combalenga*: pediculus cucurbitæ Indicæ.

cuống ḉải: *pè di lichia*: pediculus fructus Sinici quẽ lechi vocant.

cuống, cà cuống, vide cà.

cuổng, cà cuổng, vide cà.

cướp: *tomar por força*: rapio, is. ăn cướp, idem: kẻ cướp: *salteadores*: grassator, oris. phải kẻ cướp: *salteado de ladrões*: compilatus à grassatoribus.

cướp mlời: *fallar quando outro falia não deixando acabar o que dizia* interrumpere alterius verba.

cướp *arrebatadamente*: temerè, raptim.

cúp, đáo đanh cúp xuống: *dobrar a ponta do prego pera baixo*:

baixo: intorquere clauí acumen in partem inferiorem. mũi cúp: *naris aquilino inclinado pera baixo*: naſus aquilinus in partem inferiorem contortus.

cụp, vide cọp.

cút cút, cun cút: *certo paſſaro*: auis quædam dicta cun cút.

cút, mồ côi mồ cút: *orfão de tudo*: orbus vtroque parente.

cụt, chó cụt: *cão ſem rabo*: caudâ carens canis, & ſic de alijs rebus. cụt đaù: *cabello cortado*: præciſi capilli.

cụt: *coſta piquena*: coſta in imo pectore. xương ſườn cụt: *lado*: latus, eris. đâm xương ſườn cụt đức Chúa leſu: *com lança abrirão o lado de Noſſo Senhor Ieſu Chriſto*: latus Domini Ieſu lanceâ fuit apertum.

cứt: *excrementos de homens e animais*: excrementa hominum & animalium.

cứt tlâu: *cuïdade da moleira dos meninos*: ſordes ex cranio infantium.

cứt sắt: *eſcoria*: ſcoria, æ.

cứu mang, con tlaŏ đẹa: *criança no ventre*: filius in vtero.

cứu: *ſaluar, curar*: ſaluo, as, ſano, as. cứu thế: *Saluador do mundo*: Saluator mundi, chũa đôi, idem. cứu lẽy tòi cũ: *acudime*: libera me.

cứu: *dar botão de fogo*: cauterium facere.

cũ: *ofrecer*: offerre. cũ đức Chúa blòi: *ofrecer a Deos*: offerre Deo. cũ thày: *ofrecer ao Padre*: offerre Magiſtro.

cũ: *arco*: arcus, vs. bắn cũ: *atirar com arco*: arcu iaculari.

cũ phi mĩ, hàu tốt kín: *molher recolhida que não ſaye de caza*; mulier ita incluſa, vt domo non exeat.

cũ: *fim termo*: finis, terminis. có cũ: *tem fim*; terminum habet. vô cũ: *ſẽm fim*: termino caret. phép tác vô cũ: *poder ſem fim*: ſine fine potens, ideſt omnipotens.

cũ, cũ: *ir iuntamente*: ſimul ire. cũ nhau: *hũ com outro*: inuicem, ſimul.

cũ : *tambem* : etiam : cũ đi : *tambem ira* : etiam est iturus . cũ một : *he o mesmo* : vnus & idem . cũ bậy : *da mesma maneira* ; eodem modo.

củ thủ, cắp tay : *ter as maõs compostas sobre o peito* : compositas manus habere iuxtà pectus.

DÀ: *casa*: domus, vs. vel nhà.

dà lê: *a familia real le*: familia regis quæ dicitur lê.

dà, cây dà: *aruore da tinta*: arbor ex qua fit atramentum.

dà quê, vide quê.

dà con mắt: *doença de chorar os olhos*, distillatio oculorum, morbus.

dả ra, nhả ra: *tirar da boca o bocado como pera a criança comer*: extrahere buccellam ex ore, vt si danda sit infanti.

dạ: *reposta cortès*: verbum vrbanitatis cum quis respondet vocanti.

dạ: *montão de pedras que botão os que passão*: aceruus mercurij.

da, vide dĕa.

dạ, vide dĕạ.

dặc cha mẹ: *ter saudades e fallar muito do pay e da may*: desiderium Patris & Matris de illis sæpe loquendo ostendere. nhặc, idem.

dác len hàng khác: *fazer peragrafo na escrittura como dos Chinas que começão a regra pera riba*: inchoare nouam lineam, cùm scilicet sicut apud Sinas incipit quælibet linea à superiori parte.

dạc, áo rách dạc, rách dạc dài: *cabaya muito rota, e muito remendada*: vestis valdè attrita centonibusque scatens.

dạc, ở dò-i dạc: *não ter casa propria, morar ora aquì ora ahy*: carere propriâ domo, nec fixam habitationem habere.

dách, vide dĕách.

dách áo: *nadando com hũa mão leuar a cabaya na outra peraque se não molhe*: natando vnâ manu, alterâ vestem eleuare ne madefiat.

dái: *ter medo*: timeo, es. kính dái: *respeitar como pay may, rey &c*: timor reuerentialis.

dái, vide dĕái.

dài: *cousa comprida*: longus, a, vm. áo dài: *veste comprida*: oblonga vestis.

dài, doũ dài: *temerariamente sem consideração*: temerè. lo doũ dài: *ter pensamentos impertinentes*: temerè

merè cogitare. thề doũ dài: *iurar temerariamente*: temerè iurare. đi doũ dài: *andar temerariamente*: temerè ambulare. ăn doũ dài: *comer tudo o que acha sem ter de ver se lhe fas mal*: temere comedere quicquid occurrit neque attendere an noceat. & sic de alijs quêi quá, láo dáo, idem.

dải: *baba, cuspo*: saliua, æ. giỗ dải: *cuspir*: spuo, is. dải mũi: *spirrar*: sternuo, is. nhải, idem.

dải, vide dẽải.

dại: *paruo, sem sizo*: stultus, i. nen cuồng dại: *endoudecer*: insanio is.

dại dột: *idiota, ignorante*: idiota, insipiens.

dại gái: *perdido por molheres*; mulieribus deditus.

dại, con chó dại: *cão danado*: rabie correptus canis.

day, cây day: *aruore bolir com vento*: moueri arborem vento.

dây, vide dêy.

dấy, vide dẽấy.

dấy, do dấy: *sitio*: immundus, a, vm. có dấy lõạn: *alteracõis no reyno*: bellum ciuile.

dảy: *saltar*: salto, as. lấm dải áo: *a lama salpica a veste*: respergi vestem luto.

dãy, đầy dãi: *cheo de todo*: plenus omninò.

dạy, vide dẽạy.

dáic, vide dách.

dâm dục: *cousas deshonestas*: res venereæ. mê dâm dục: *inclinado a deshonestidades*: venereis addictus. tà dâm, gian dâm: *fornicaçao*: fornicatio, onis.

dâm blờ-i. *toldarse o ceo*: obnubilari cælum. nhầm blờ-i, idem.

dàm, vide dẽàm.

dầm, ngươ-i dầm dầm: *gente de cor morena*. fusci coloris homines.

dằm con mắt lại: *fechar os olhos*: claudere oculos. dằm miệng lại: *fechar a boca*: claudere os. nhằm, idem.

dầm lửa: *cubrir o fogo per aque se não apague*: ignem operire ne extinguatur. dúm lửa, nhúm lửa, idem.

dám, vide dẽám.

dạm mình: *coceira cauſada do çuio*: prurigo ex immunditia orta. áo dạm: *cabaya çuia que faz coceira*: immunda veſtis quæ prurigi-nem generat. chiếu dạm: *eſteira çuia*: ſtorea immunda, & ſic de alijs rebus.

dạm, vide dẽạm.

dậm, vide dẽậm.

dân: *vaſſallos*: ſubditi. khốn dân: *oprimir o pouo*: vexare populum.

dãn, giờ dãn: *hora das 3. atè es 5. de pollamenhãa*: hora poſt mediam noctem tertia vſque ad quintam. vide giờ.

dàn, vide dẽàn.

dán: *mandar auiſo*: nuncium aliquid monens. dán tôi về: *me manda auiſar que me torne*: mittit ad me, vt domum reuertar. nhán, idem.

dán, vide dẽán.

dãn gỗ bở củi: *cortar pao grande em varias partes pera depois o fender*: ſecare lignum maius in varias partes, vt findantur.

dãn: *moſtrar*: oſtendo, is. dãn đàng: *enſinar caminho*; monſtrare viam.

dản: *leuar algũa couſa com ambas as mãos de hũ lugar pera outro*: deferre aliquid ambabus manibus ex vno loco in alium.

dãn: *callos*: callum, i.

dàn: *calcar pera caber mais*: calcare vt plura capiat locus dàn xuống cho chặt: *calcar pera baixo pera ficar apertado*; calcare in inferiorem partem vt res ſit cõpreſſa, alij dẽàn.

dận: *encomendar*: commendo, as. dận bảo: *auiſar*: admoneo, es.

dạn, vide dẽạn.

dang, cái dang: *paſſaro grãde*: auis magna dicta dãg.

dàng, nói diù dàng: *fallar bem com corteſia*: vrbanè loqui.

dắng, nuêi: *ſoſtentar*: nutrio, is.

dang đàm len: *arrancar o eſcarro*: eruere excreationem ex imo pectore.

danh, ten: *nome*: nomen, inis. xấu danh, xấu tiếng: *ruim fama*: nomen malum.

dành, vide dẽanh.

dao,

dao, cây dao đi dao lại: *aruore ora torta ora dereita*; inflexiones habens arbor. người dao đi dao lại: *homem que auda as voltas como passeando*, homo qui huc illuc deambulat. alij de homine dẽao.

dao, vide dẽao.

dào, thợ dào: *ferreiro*: faber ferrarius. thợ rèn, idem.

dáo, kín dáo: *cousa ferrada*: res clausa, dicitur etiam de secreto, vt clauso.

dáo, láo dáo: *cousa mal composta mal feita uitiosa*: res malè composita, peruerse acta.

daõ, khõan daõ: *de vagar*; lentè.

dàõ: *familia*: familia, æ. dàõ họ, dàõ dói, idem.

dàõ nước: *deriuação de agoa corrente*: origo aquæ currentis.

dàõ oũ thánh Chico: *religiaõ de São Francisco*: familia Sancti Francisci.

dảõ, ngồi dảõ lưng: *assentarse semse encostar*: sedere absque humerorum fulcro.

dặp: *borrão pera se escreuer em limpo*: scriptura, nondum perfecta, quæ transcribitur vt perficiatur. nhặp, idem.

dặp, nói dặp: *fallar impertinencias*: inepta loqui. alij dẽáp.

dặp: *molhar algũa couſa pera ficar branda*: madefacere aliquid vt tenerescat.

dập: *aleuantar a terra*: eleuare terram, dập nền: *concertar o pauimento em que se ha de fazer a caza*: erigere pauimentum domus faciendæ. lóp, idem.

dát: *medrozo*: meticulosus, a, vm. nhát, idem.

dẫu: *fazer mimos*; mulceo, es. yêu dẫu con: *amar e amimar os filhos*: diligere & mulcere filios. thuóc dẫu: *feitiço pera fazer amar*: philtrum amatorium.

dẫu, vide dẽẫu.

dau. *entre si*: inuicem. vel nhau.

dàu, mưa dàu: *chuua grossa*: pluuia maior.

dậu, gà, giờ dậu: *hora das 5. as 7. da tarde*: hora à quinta ad septimam post meri-

meridiem. nam dậu, tháng dậu.

dâu: *nora*; nurus, vs. đưa dâu; *leuar a noiua pera a caza do noiuo*: ſponſam in domum ſponſi ducere.

dâu, cây dâu: *moreira*: morus, i.

dầu: *azeite qualquer*: oleum, i. lẽy dầu đổ đèn: *deitai azeite na candea*: infunde oleum in lucernam.

dầu dưa: *tirar o çumo das eruas eſpremendoas*: exprimere ſuccum herbarum.

dầu mà, du mà: *ainda que*: quamuis.

dầu đậy: *leuar em conta*: boni conſulere.

dầu làõ: *como quereis*: iuxtà placitum tuum.

dê, con dê: *cabra, cabrito*: capra, æ. capellus, i.

dê thãóc, dê gạo: *alimpar o arròs ao vento*; ventilare orizam.

dè dẹ: *muito leue*: valdè leuis, e.

dè, ăn dè ăn dẽạt: *poupar o comer pera outro dia*: parcimonia in edendo, relinquere in diem ſequentem.

dê, cái dê: *grilo*: gryllus, i.

dẽ: *deſprezar*: contemno, is. dẽ nguoi: *ſer ſoberbo*: ſuperbire. dẽ duôi cha mẹ: *não fazer caſo do pay nem da may*: contemnere patrem & matrem.

dễ: *facil*: facilis, e. dễ hãọc: *facil de aprender*: facilè ad diſcendum.

dé, blái dé: *caſtanhas*: caſtanea, æ.

dẹ: *couſa leue*: leuis, e. dẹ mình: *eſtar bem ter o corpo leue*; valeo, es. nguòi dẹ chãõ vánh: *homem viuo eſperto*: alacer. dè dẹ: *muito leue*: valde leuis. cân dẹ: *pezar mal*: leuius ponderare quam par ſit. cân nạng: *pezar muito*: grauius iuſto ponderare. cân nạng cân dẹ, dicitur de ijs qui habent pondus graue ad recipiendum, ad dandum vero leue. alij nhẹ.

dẽa: *pelle, couro*: pellis, is. dẽa lọn: *pano fino delãa que fica brando como pelle de porco*: pannus laneus tenuis. bánh dẽa: *apas largas*: placenta æ. lột dẽa:

esfolar, excorio, as.

dĕa, cây dĕa: *aruore de pagode* arbor in India prægrandis quã idoli arborẽ vocant.

dĕạ: *barriga*: venter, tris. sáng deạ *ter habilidade*: ingenio valere. tôi dĕạ: *não ter habilidade*: ingenio carere. khéo dĕạ: *engenhoso em cousas mecanicas*: inuentione ad externa valere. buẩn dĕa: *afrontamentos, engulhos*. nausea, æ. tháo dĕạ: *camaras*: dysenteria, æ. cứng dĕạ: *não fazer camaras*: retensio nimia fecum. dĕạ đỏục: *maos bofes*: ingenium peruersum. dĕạ lành: *boa condição*: mitis, e. hẹp hòi dĕạ: *cainho, mesquinho*: auarus, a vm. rọũ dĕạ: *liberal*: liberalis, e.

dĕách: *homem de piquena estatura* staturæ minoris homo. bé dĕách, thấp, idem.

dĕái, hồn dĕái: *grãos humanos*: testiculi, orum. alij dái, dicitur etiam de alijs animalibus.

dĕẩi: *fita da cabaya*: ligula vestis, cingulum. mạc dĕải: *meter se encacho*: velamen pudendorum adhibere.

dĕải: *premio de festa*: premium in die festo dari solitum. cỗ dĕải: *bandeia de festa*: mensa festiua.

dĕải, ngồi dĕải: *perseuerar assentado ou haia sol, ou chuua*: manere perseueranter siue sole torreatur siue pluuiâ madeat. ở dĕải, idẽ. đi dĕải: *caminhar ou haia sol ou chuua*: ambulare per æstum aut pluuiam.

dĕày ꝺán: *taboa grossa*: crassa tabula. ꝺĕải dĕày: *canga grossa tapada*: grassa tela.

dĕạy: *ensinar*: doceo, es. cha dĕạy: *o pay manda*: imperat pater.

dĕaíc, vide dĕách.

dĕàm nước: *por na agoa por pouco tempo*: mittere in aquam ad breue tempus.

dĕám: *atreuerse*: audeo, es. chi dĕám, chẳng dĕám: *não me atreuo*: non audeo. ai dĕám sự ấy: *quem se atreuerà*: quis audebit rem hanc?

dĕạm: *espaço decaminho como estadio*: stadium, ij. alij dạm.

dĕạm: *callos*: callum, i.

nên

nên dĕạm: *criar callos*: callos obducere.

dĕâm: *cair borrão escreuendo*: litura, æ. chữ dĕậm dịt: *letra muito borrada*: lituris plena scriptura.

dĕàn, vide dàn.

dĕàn hồ: *grude pera pegar algũa cousa*: gluten, inis. dĕàn gếy: *pegar papel como na parede*: glutinare papyrũ parieti, sic de imaginibus papyraceis & similibus.

dĕận bảo: *encomendar*: admoneo, es.

dĕạn: *não estranhar, nem ter medo*: cicurem fieri, dicitur de animalibus, & de pueris paruulis qui timorem puerilem exuunt.

dĕành, để dĕành: *deixar guardada algũa cousa a posta*: custodire aliquid data opera.

dĕao: *faca*: cultellus, i. dĕao sác *faca aguda*: cultellus acutus. dĕao mlụt *faca bota*: cultellus retusus.

dĕao lửa: *fusil*: igniarium, ij

dĕao cưa: *lima da serra*: lima serræ.

dĕao gọt: *naualha*, nouacula, æ.

dĕao nể thấ: *lanceta de sangrar*: scalprum, i.

dĕao đi dĕao lại: *andar as voltas*: ambulare in circuitu. alij, dao.

dĕáp, vide dáp.

dĕát: *leuar com a mão*: ducere manu.

dĕát ngựa: *leuar o cauallo*: ducere equum. dĕát tlâu: ducere bubalum.

dĕát, dĕót dĕát: *ignorante*: idiota. alij dĕót nát.

dĕấu: *sinal*: signum, i. làm dĕấu: *por marca*: signum facere, dicitur etiam de signo crucis.

dĕấu: *ferida*: vulnus, eris. phải dĕấu: *leuar ferida*: vulnerari.

dĕấu thánh: *reliquia*: reliquiæ, arum.

dĕấu, người dĕấu tích: *homem que no lugar he o mais velho* senior omnium, alij gấu tích, già cả, rủ rỉ.

dĕe ố *cousa branda*; mollis, e alij deố.

dĕép: *alparcas*: crepida, æ. đi dĕép: *ir com alparcas*: crepida-

pidatum incedere, alij dép.

dêy: *corda, fita*: funis, is. ligula, æ. đứt dêy: *quebrar a corda*: funem diſrumpi.

dẹin, vide nhẹin.

deính vide dính.

dện, cái dện: *aranha*; aranea, æ. alij nhện, melius rện. mạng dện: *tea de aranha*: aranearum tela.

dễò nước: *ſondar a agoa pera ver quanto he o fundo*: metiri aquæ profunditatem. do: *lançar o prumo*: dimittere bolidem.

dễò sách: *reuer o liuro*: examinare librum. xem lại, khaó, dò, idem.

dễô: *pouco mais ou menos*: circiter. mấy lần dễô: *quantas vezes poueo mais ou menos*: quoties circiter.

dễõ: *induzir*: induco, is. dễạy dễõ: *enſinar*: doceo, es. cám dễõ: *tentar, tentação*: tentatio, onis, tento, as. ma quỉ cám dễõ: *o diabo entrar em alguem ou tentalo*: tentari aliquem à diabolo, vel poſſideri ab illo. dễõ lòõ ugươ-ita: *ganhar a vontade aos homens*: corda hominum inducere, ferè in malam partem.

dễõ chiếu: *ſacodir a eſteira*: excutere ſtoream, alij dõ.

dễọc, bề dễọc: *de comprido*: longitudo, inis.

dễọc đàng: *indo por caminho*: in via. đi dễọc: *ir caminho direito*: rectâ viâ incedere. alij dọc.

dễài: *encher calcando*: implere calcando.

dễài sũ: *atacar a eſpingarda*: farcire fiſtulam ferream, vel tormentum bellicum. ſaõ dễài, duỉ dễài: *atacador*: fartor fiſtulæ ferreæ, vel tormenti bellici.

dễài, thịt dễài: *lingoiça*: farcimen carnis.

dễài tàu: *calafetar a não*: obturare nauim.

dễài, chữ dễài: *letras cabidulas de rotolo*: literę maiuſculæ vt tituli &c.

deôi, vide dôi.

dễo-i, cái dễo-i: *morcego*: veſpertilio, onis. do-i idem.

dễom, blái dễom: *certa fruta do mato*: fructus quidam ſylueſtris, dom idem.

dễọn:

dẽọn: *fazer prestes:* præparo, as. dẽọn sinh thì: *estar pera morrer:* proximum esse morti. dẽọn chữ: *dar o discipulo a lição.* teddi lectionem à discipulo.

dẽôt, dẽôt dẽát: *o que não sabe letras:* idiota. dại dột, dôt dát, idem.

dẽọt, mưa dẽọt: *cair goteira na caza:* stillare pluuiam intra domum. dọt, idem.

dẽóuc làõ: *fazer proposito:* statuo, is. dẽóuc làõ chừa: *fazer proposito de emenda:* proponere emendationem. doúc, idem.

dẽọũ, vide doũ.

dẽóũ, cá dẽóũ: *certo peine:* piscis quidam dẽóũ dictus, vel dóũ.

dẹp núọc người: *sogeitar reino alheo:* subiugare regnum alienum. dẹp ngựa: *amansar a cauallo:* domare equum. dẹp áng: *o que manda nas festas pera agazalhar os hospedes que vão a ellas:* rector festorum curans vt hospitibus detur locus. dẹp người ta: *endreitar os homens:* corripere homines, sửa người ta, idem.

dệt: *tecer:* texo, is. dệt cửi: *tecer canga:* texere telam. dệt chiếu: *tecer esteira:* texere stoream. vide cửi.

dét thuiền kẻo nước chẽào: *vedar a agoa da embarcação, concertala pera que não entre agoa:* obturare nauigij rimas.

deu, bao deu, bao nheu: *quanto:* quantum.

deù: *muito muitos:* multus, a, vm. nheù, idem.

dẽựng, vide dựng.

dẽưới, vide dưới.

di, người di mạnh: *valente animoso:* magnanimus, i.

di địch, rợ mọi: *gente do mato:* syuester barbarus. ita dicuntur populi qui incolunt montes propè Cocincinam.

dì: *tia irmãa da may:* matertera, æ.

dỉ: *reuer agoa ou outro liquor:* stillo, as.

dỉ, nói dỉ, nói di dỉ: *falar a puridade:* arcanum ad aures loqui.

di mũi: *naris chato chapado:* simus nasus.

diả

diả nứa : *machocar a cana pera fazer obra com ella*: conterere arundinem vt fiat apta ad opus. đọp nứa, idem.

dịch ra: *chegarse pera trás ou pera ilharga eſtando aſſentado:* recedere aliquem retro, vel ad vnam partem cum ſedet.

diéc nhau : *peleiando dizerſe as faltas huns aos outros :* rixando inuicem aperire defectus.

diem : *ſalitre* : nitrum, i. lũa ſinh lũa diem : *fogo de enxofre e de ſalitre* : ignis ex ſulphure & nitro, ideſt ignis inferni.

diềm tàu, re tàu : *a taboa que eſtà de baixo das beiras do telhado* : tabula quæ imbricibus tecti ſupponitur.

diềm, áo diềm tàu : *cabaya bem fraldada* : laſciniarum amplarum veſtis. dù diềm : *ſombreiro de abas que decem :* vmbella cum finibus circumquaque cadentibus.

diễn mũ : *a dobra do barrete que fica na teſta* : com-

plicatio pilei quæ frontem operit.

diềng, láng diềng : *vizinho:* vicinus i.

diép, rau diép: *alface* : lactuca, æ.

diét đi : *fugindo eſcapulir*: fugiendo euadere.

diẹt : *caſtigo final de morte* : extremum mortis ſupplicium. chém diẹt : *cortar a cabeça* : plectere pœna capitis. bất diẹt *ſem fim* : fine carens.

diều : *minhoto* : miluus, i. diều tha : *o minhoto te coma* : miluus te deuoret, maledictum. diều quáu : *o minhoto leuar nas vnhas* : miluus vnguibus rapit.

diều gẽv : *ſarangò de papel que botão os meninos a voar* : papyrus quædam quam pueri concinnant vt vento in altum efferatur, ita tamen vt fune ligata, vel dimitti, vel retrahi poſſit communiter dicitur ſarangò. thả diều : *largar a corda ao ſarangò pera que voe* : funem laxare illi papyro vt vento in altum feratur.

diều quanh : *andar a roda*:

da: circumeo, is. diẽu đi diẽu lại idem.

dim, con mắt lim dim: *olhos meyo fechados remelosos*: lippi oculi.

dím, con dím: *porco espinho*: hiſtrix, icis.

dịn: *ſofrer*: tolero, as. nhịn, dịn dục, nhịn nhục, idem. hay dịn: *patiente*: patiens, tis. hay nhịn, idem.

dìn: *fitar os olhos*: oculos defigere: dìn ai: *reconhecer alguem*: agnoſco, is. chẳng dìn tòi: *não me reconhece*: deſpicit me, nhìn idem.

dinh: *lugar em que mora algum Capitão grande como gouernador de algũa Prouinçia com ſeus ſoldados*: habitatio ducis, vel Gubernatoris Prouinciæ cum ſuis militibus.

dính: *pegarſe algũa couſa como grude pes &c.* adhæreo, es. hồ dính tay: *o grude pegaſe as mãos*: adhæret manibus gluten. chẳng dính: *não pega*: cohærere non valet.

díp, cái díp: *tenàs de arrancar cabello*: forceps ad pilos auellendos.

díp líp díp: *olhos meyo fechados com ſono*: clauſi penè oculi præ ſomno.

dịp, làm dịp: *bater as mãos pera acompanhar o canto*: plaudere manibus ad comitandum cantum.

dịt, chữ dẽậm dịt: *letra apagada*: deleta litera.

diú, líu diú: *confuſão*: confuſio, onis.

dịu dịu: *leuemente*; leuiter. làm dịu chân: *andar leue com os pes*; leui pede incedere. làm dịu: *fazer leuemente*; leuiter perage-re.

do, cõn do nào: *donde naceo iſto*: vnde hoc ortum habuit. du, idem.

dó cây dó: *aruore do qual ſe fas o papel*: arbor ex qua fit papyrus. rõ, idem.

dò: *laço de caçar*: pedica, æ. làm dò chim: *armar laço às aues*: pedicas auibus erigere.

dò, vide dẽò.

dõ, vide dẽõ.

dõ, vide dẽõ.

dỏ: *arrancar*: euello, is.

is. dỏ cỏ: *arrancar erua*: euellere herbam. dỏ tãóc: *arrancar os cabellos*: euellere capillos.

dỏ: *pequeno*: paruus, a, vm. nhỏ, idem.

dỏ, nhà dỏ: *caza de vigia no caminho*: excubiarum domus in itinere. nhà đĩếm, idem.

do: *çuio*: immundus, a, vm. do dáy, idem.

do: *çuiar*: sordido, as. gà do nhà. *as galinhas çuião a caſa*: inquinant gallinæ domum.

dó: *lembrarſe*: recordor, aris. nhó, idem.

dó: *ter ſaudades*: deſiderio teneri. dó nhà: *ter ſaudades de ſua caſa*: deſiderio teneri propriæ domus.

dò, vide nhò.

dỏ: *puxar*: traho, is. dỏ len: *puxar pera riba*: trahere ſurſum. dỏ xuống: *puxar pera baixo*: trahere deorſum. dỏ cuả taù lên: *deſembarcar o fato da nao*: extrahere merces è naui. dỏ sổ: *renouar o rol*: innouare cathalogum. dỏ nhà:

mudar a caſa: mutare domum. dỏ kẻo ngã: *ter mão ou encoſtarſe pera não cair*: fulciri ne decidat. tay dỏ len: *reparar golpe com a mão*: tegere ſe manu ab ictu. dỏ xuống cha mẹ: *deſenterrar os oſſos do pay e da may*: effodere Patris & Matris oſſa.

dôc, vide dẽôc.

dôc: *vergonhas de molher*: pudenda fœminæ. lồn, dòi, bẹm, ke. idem, cauenda.

doúc, vide dẽoúc.

dọc, vide dẽọc.

dói: *lançar pragas gritando*: maledicta cum clamoribus conijcere.

dồi: *rechear*: farcio, is. dẽồi idem.

dồi, đánh dồi: *iogo de caixas*: ludus monetarum. dồi, càu: *iogar a pela*: ludere pila. cái taõ dồi: *atacador*: fartor fiſtulæ ferreæ, vel tormenti belliçi. dồi sũ: *atacar ou carregar a peça ou eſpingarda*: farcire tormentum bellicum, vel fiſtulam ferream.

dồi: *mentira, mentir*: mendacium, mentiri. nói

dồi:

dối: *fallar mentira*; proferre mendacium. dối ngườita: *enganar a gente*: seduco, is. viêc dối: *feiticerias e outras ceremonias gentilicas*: veneficia, & aliæ superstitiones Ethnicorum, ita enim inualuit apud Christianos vt vocentur mendacia. của dối: *cousa falsa*: res dolosæ. giả, idem.

dối theu kẻ lành: *imitar os bons*: imitari probos; dàõ dối: *linha de gèração*: prosapia, æ. nối dàõ dối: *propagar a linha da gèração*: prosapiæ lineam propagare. truiền dối: *deixar por tradição*: traditione producere. theo mà dối bắt: *andar a pos alguem pera o auer as mãos*: insequi aliquem ad eum capiendum.

doi, vide dẽoi.

dòi: *mudar*: muto, as. dòi nhà: *mudar a caza*: mutare domum. dòi dạc, vide dạc.

dom, vide deom.

dòm: *espreitar como por buraco*: rimor aris. dòm ḍẽào, idem.

dom, tắóc lom dom: *cabello parte branco parte preto*: capilli ex parte cani & ex parte nigri.

dộn: *aperto de gente por ser muita*: compressio populi frequentis. chen chạt, idem.

dón, vide nhón.

dọn, vide dẽọn.

dọn: *agudo*: acutus, a, vm. nhọn, idem.

dột: *meter algum animal na capoeira*: immittere in caueam aliquod animal.

dột, vide dẽột.

dọt, cái dọt: *leicenço*: fununculus, i. nhọt idem. nên dọt: *nacer leicenço*: furunculum oriri. nen cái, idẽm.

dột, vide dẽột.

dột: *ignorante*: idiota, æ. dại dột idem.

dớt miệng: *cuspo*: salua, æ. giở ra dớt: *cuspir*: expuo, is.

doúc, vide dẽóuc.

doữ dài, vide dài.

dóữ, vide dẽóữ.

dọữ: *palaura de honra com a qual se começa fallar com o Rey de Tonquim*: vox honoris quâ vnusquisque orditur sermonem cum rege

Tunchinenſi. dọũ Chúa muân nam, idem. làm khải dọũ Chúa: *fazer petição ao Rey*: petere aliquid à Rege ex ſcripto. dẽọũ, idem.

dọũ, cái dọũ: *bicho de ſeda*: bombyx, icis. nhọũ, tàm, idem.

du, con du nào: *donde naceo iſto*: vnde hoc ortum habuit, do, idem.

dù: *ſombreiro*: vmbella, æ.

dù điềm, vide điềm.

dù mà: *ainda que*: etiamſi. dâù mà, idem.

dù, đí dù: *porem ſe*: ſi vero, đí bàng, idem.

dủ ngành xuống: *abaixar o ramo*: inclinare ramum. đin cành xuống, idem.

dụ, thí dụ: *por comparação*: exempli gratia.

dư: *ſobeiar*: ſupereſſe, thừa, idem. dư hai mươi: *mais de vinte*: vltra viginti. còn từ dư: *tudo o reſtante*: reliquâ omnia.

dử: *remela*: gramia, æ. dử con mắt: *olhos remelloſos*: lippi oculi.

dử voi: *ir amarrar o elephante quando foge*: reducere elephantem fugitiuum.

dữ: *ruim, mà condição*: prauum ingenium. kẻ dữ: *os maos*: peruerſi.

dưa: *couſa feita em vinagre*: aceto condita res. dưa rau: *achar de heruas*: conditæ aceto herbæ. dâù dưa: *eſpremer as beruas pera fazer achar*: exprimere ius ex herbis, vt condiantur aceto.

dưa hấu: *pateca*: pepo aqueus.

dưa gang: *melão*: pepo, nis.

dưa họp: *melão redondo*: pepo rotundus.

dưa choật, dưa bọ: *pepino*: cucumis, eris, cucumer, eris.

dừa, cây dừa: *palmeira*: palma, æ. blái dừa: *coco*: nux indica. dừa non. *lanha*: nux indica immatura. ſọ dừa: *chareta*: nucis indicæ cortex. xơ dừa: *cairo*: funium materia quæ ex nuce indicâ extrahitur.

dưả, đẽọn dưả: *aparelhar*: præparo, as.

dựa : *encostarse* : innitor, eris. blái dựa : *coxim de encosto*: stragulum cui quis innititur. dựa bách : *encostarse a parede* : inniti parieti.

dựa, ở nưâng dựa: *deterse no caminho* : moras nectere in itinere.

dựa: *breu, resina:* pix, cis, resina, æ. tlám, idem.

duêi, vide duôi.

dúc, vide túc.

dục, dâm dục : *deshonestidades* : venereæ res impudicæ.

dục, dịn dục: *soffrer*: sustineo, es. nhịn nhục idem.

dục, mồ dục: *rins*: renes. blái cật, idem.

dức: *matinada*: strepitus, vs. dức lác, idem. dức áõ áõ: *matinada de vozes* : strepitus ex vocibus. chớ dực: *não façais matinada* : strepitum ne excites.

dức đâù: *dor de cabeça* : dolor capitis. dức cái dọt : *lateiar o leicenço*: palpitare furunculum. nhúc idem.

dùi: *pao com que se da*: fustis quo quis percutit. lấy dùi mà đánh: *tomai hũ pao e dailhe* : fustem accipe & percute, một dùi, hai dùi &c: *hũa bastoada, duas bastoadas:* vna plaga, duæ &c.

dùi: *badalo*: *do sino* : malleus tintinnabuli. một duì, hai dùi : *hũa badelada, duas badeladas* : vnus ictus crepitaculi, duo &c. idem de horis horologij.

dùi doục: *maço com que se dà no escopro*, malleus quo faber percutit scalprum.

dùi : *affroxar o que estaua teso :* relaxare quod tensum erat. dêy dùi: *afrouxou a corda*: relaxatus est funis.

dùi, muì dùi: *isca do fusil :* fomes, itis. mùi nhùi, bùi dùi, idem.

dủi, cái dủi bắt cá : *certa nassa pera pescar* : nassa quædam ad piscandum. nhủi, idem.

dủi tăọc : *pegar pollos cabellos* : apprehendere capillis aliquem.

dủi dun dủi làõnguờ ita: *mouer o coração:* mouere cor. vide dun.

duien nhau: *quererse:* amare se inuicem.

dúm lưá : *cobrir o fogo peraque*

raque se não apague: cooperire ignem ne extinguatur. nhúm lửa, dậm lửa, hun lửa, idem.

dun dủi: *botar o ciſco grosſo com pao pera varrer o miudo*: ejicere baculo quiſquilias maiores, vt poſtea minores quis verrat.

dún, gậnh dún: *tremer a pinga com o pezo*: tremere baculum quo quis ante & retro diuiſum onus defert, præ oneris grauitate.

dử: *vſar, ſeruirſe*: vtor, eris. hàng ngày dử dủ: *o comer de que ſe vſa cada dia*: alimentum quotidianum. dử của này: *ſiruome diſſo*: vtor hac re. cho người ta dử: *pera ſeruiço dos homens*: vtilitati hominum inſeruit.

dử mình: *eſtremecer*: contremiſco, is. alij dòử, vel dọử. vel etiam dử.

dửng, ở dửng: *eſtar ocioſo*: otior, aris. người dửng: *homem iſento*: immunis, e. người dửng: *peſſoa que não he parente*: extraneus minimè coniunctus.

dửng: *offerecer à peſſoa graue*: primario viro aliquid offerre. dửng cho Chúa: *offerecer preſente ao Rey*: offerre munus regi. hinc fit vt Ethnici eo verbo vtantur ſuperſtitiosè cum aliquid idolis offerunt.

dửng dửng tlaọ làõ: *eſtar firme, não ſe mouer no coração*: fixum eſſe, nec moueri in corde. dửng dửng, idem.

dửng ngựa: *parar o cauallo*: ſiſtere equum. ngựa chạy dửng lại: *fazer parar o cauallo quando corre*: ſiſtere currentem equum.

dửng, ở làõ dửng dửng: *firme nos propoſitos*: tenax propoſiti, dửng, idem.

dựng: *aleuantar*: attollo, is. dựng cột len: *aleuantar coluna*: attollere columnam. dửng, idem.

dửng, vide dửng.

dững; *todo*: omnis, e. những, idem. dững bạc dững vàng: *tudo he ouro e prata*: omne quod eſt, argentum eſt & aurum. dững biển: *tudo he mar, não ha ſe não mar*: nihil eſt niſi mare. dững rừng: *não ha ſe não mato*; nihil eſt niſi ſylua, omne eſt ſylua.

duóc, vide nhuóc.

duôi, dễ duôi người ta: *desprezar*: contemno, is.

duỗi mình: *estender os membros do corpo*: extendere corporis membra. duỗi chên, duỗi tay: *estender os pes, estender as mãos*: extendere pedes, extendere manus.

dưới: *de baixo*: infra, bề dưới: *inferior*: inferior, oris.

duọm: *tingir*: tingo, is. nhuọm idem.

dượm: *esperar*: expecto, as. dượm đã: *esperai hum pouco*: sustine paulisper.

duòng đi: *botar fora de casa*: expellere domo.

dường: *ceder*: cedo, is. nhường, idem.

dường thế: *este mundo*: mundus hic. người dường gian: *homem mundado*: implicatus mundi negotijs homo.

tứ dường: *certo homem que dizem foy muito valente*

a quem adorão. quidam quẽ dicũt fuisse valdè robustum Tunquinenses, & illum colunt.

dượng, vide, âm dường.

dường cho con ăn: *tirar se da boca pera o filho comer*: cedere filio cibum.

dường nào: *de que modo*: quomodo: nhường nào, idem. dường lạ: *traça noua*: modus extraordinarius. dường bàng hột thóc: *do tamanho de hum grão de arròs*: instar grani orizæ.

dưởng: *sustentar*: nutrio, is.

dướng, nói dêy dướng: *trauar pratica*: miscere sermonem.

dượng: *neruos das pernas*: nerui crurum. cắt dượng: *cortar os neruos das pernas*: neruos crurum præscindere.

dụ̀ột theo: *andar a tràs de pressa*: sequi cum festinatione.

dũ, vide doũ, vel dãi.

đa

đa hành ác nghiệp: *fazer muitos males*: multa mala perpetrare.

đa đa, chim đa đa: *certa aue como perdiz*: auis quædam in perdicis modum.

đá: *pedra*: petra, æ, ſaxum, i. là đá: *lagea*: lapis planus. đá năm chêm: *pedra de ceuar*: magnes, tis. đá lạ: *pedraria pretioſa*: gemmæ. mưa là đá: *ſaraiua*: grando, dinis.

đá: *tirar couces*: calcitro as. đá sành: *tirar couces à pedra dura*: calcitrare contra ſtimulum. đá càu: *dar com o pè na pela*: repellere pilam pede.

đá: *tocar*: tango, is. đá đền, đá phải, idem.

đã: *ià*: iam. đã lám: *ià fis*: iam feci. cum præponitur eſt particula præteriti, non autem cum poſtponitur vt, làm đã: *depois de fazer*: poſtquam fecero.

đã: *sàrar*: ſanari. đã đã: *ià ſarou, ou depois de ſarar*: iam conualuit, vel cum conualuerit.

đạc: *couſa ſolida, mociſſa*: ſolidus, a, vm. compactus, a, vm. gỗ đạc: *pao ſolido*: ſolidum lignum. ván đạc: *taboa ſolida ſem buraco nem fenda*. ſolida tabula ſine foramine, vel fiſſura. tle đạc: *bambù macho*: ſolida canna indica. vàng đạc: *ouro mociſſo*: ſolidum aurum. đồ đạc: *bronze ià puro*; ſolidum æs.

đạc: *couſa de liquor groſſo*: liquor aliquis craſſus. canh đạc: *caldo groſſo, ou baſte*: denſum iuſculum, craſſum ue.

đai: *cinto*: cingulum, i.

đài đảm: *os que ſeruem de leuar pinga de carretar*: baiuli qui deferunt humero ante & retrò onus æqualiter diuiſum inſertum baculo.

đài, lâu đài, đền đài: *paço del Rey*: palatium Regis.

đài, cái đài: *coco de tirar azeite do boyão*: tudicula, quâ oleum è vaſe extrahitur.

đài hại: *o çumo da caſca de larania ou limão ſaltar nos olhos*: ſuccum corticis mali aurei aut ſimilium in oculos inſilire.

đài, chúc đài: *hũa coluna de pao que leuantão os gentios*

diante de ſua porta pera venerarem o ceo, ou pera lançarem pragas: columna lignea quam erigunt Ethnici præforibus ad cæli cultum, vel ad maledicta in aliquem conijenda.

đài quan, oũ nghè đài: *certo titulo de letrados*: titulus quidam literatorum.

đái; *ourina, ourinar*: vrina, æ. mingo, is. bí đái: *dor de pedra*: calculo laborare, vrinam non poſſe expellere.

đái, thắng đái: *cillas da ſella*: cingulæ laterales ſellæ.

đải, nói mlỏi đải: *comprimentos de palauras*: officioſa verba. đải buôi: *comprimentos fingidos*: promiſſa inania.

đải của lại: *pagar o preſente*: retribuere donum alio dono.

đải mỏi nguỏita: *conuidar*: inuito, as.

đải gạo kẻo sói: *tirar as pedras ou a terra do arròs*: purgare orizam terrâ, vel lapillis.

đại, cả: *grande*: magnus, a, vm. đại minh: *grande claro*: magnum & clarum, ita ſinæ vocant ſuum regnum, alij nuớc ngô.

đại hoàng: *ruibarbo*: reubarbarum, i.

đại hạn: *ſeca gèral, ſterilidade*; ſterilitas ex defectu vniuerſali pluuiæ.

đại: *correr das beſtas*: curſus animalium. đại nguạa: *correr do cauallo*: curſus equi.

đại hũ: *damaſco*: damaſcenum ſericum.

đại, quan đại thần mặt đua: *mãdarim como Vizorei*: primarius dux vt prorex.

đây: *aqui*: híc, hùc. ai đây: *quem eſtà aqui*: quis eſt hìc? lại đây: *vinde cà*: veni hùc. ra đây: *ſay pera cà*: egredere huc.

đấy: *là, acolà, ahy*: illic, illuc, alij đẽy. ai đấy: *quem eſtà là*: quis eſt illic. đi đấy: *ide acolà*: ito illuc.

đấy, vide đẽy.

đáy, đàn đáy, đàn bàu: *viola de hũa corda com cabaço*:

đày: *deſterro*: exilium, ij. đày đi: *deſterrar*: in exilium mittere.

đẩy, vide dẽy.

đạy: *cobrir panella, boyão, e outras cousas*: cooperire ollam diotam & similia. úp, idem.

đam: *leuar ou trazer*: exportare, vel importare. đam đi: *leuay*: exporta. đam lại: *trazei*: reporta, vel refer huc. đam ai: *ir com alguem, leuar alguem*: comitari aliquem, vel ducere. đam chẽào: *meter dentro*: intromittere. đam ra: *tirar pera fora*: extrahere. đam đàng: *guia do caminho*: dux itineris. đam cõên *leuar exercito*: ducem esse exercitus.

đâm: *dar com a ponta, ou seia com lança, ou com arremessao, ou ainda com pao*: ferire punctim quouis armorum genere. lẽy giáo đâm: *alancear*: lanceâ vulnerare. đâm bia: *dar com a ponta do arremessao no aluo*; iaculo album attingere.

đâm, ngã đâm đi: *cair de cabeça abaixo*: capite inuerso decidere. đâm gạo: *pilar arròs*: orizam pilo conterere.

dấm: *dar punhada*: pugno percutere. dấm nhau: *iogar os punhadas*: pugnis se inuicem impetere. dấm ngực: *bater nos peitos com a mão*: pugno pectus conterere.

dấm: *picar com cousa aguda: como agulha &c*: pungere aliqua re acuta vt acu aut re simili. kim dấm xuấng: *furar com agulha*: pungere acu.

đám đất *pedaço de terra, de campo*: pars agri. đám mạ: *canteiro de nelle ou arròs em herua pera dispor*: pars agri in qua sæminata est oriza, vt cum creuerit in latiorem cãpum transplantetur. đám mây: *pedaço de nuuem*: pars nubis.

đám, ngừơi đám ăn ũấng: *comilão goloso*: vorax, acis.

đắm thuiền: *embarcacão alagada, naufragio*; submersa cymba, naufragium. đắm taù idem.

đấm: *terra alagadiça*: palustris locus, hõ, idem.

đàm: *escarros grossos*: excreationes flegmarum. phum dàm: *asmatico*: asmaticus, i. đàm: *cirro de moribundo*: flegma

flegma inhærens faucibus morientis.

đàm hám: *queixo de baixo*: maxilla inferior.

đàm, đài đàm: *gente de carretar pinga*: baiulus, i.

đan: *tecer*: texo, is. đan thũ: *fazer cestos*: texere corbulas & similia,

đan: *cousa singela*: simplex res minimè duplicata. áo đan: *cabaya sem forro*: simplex vestis non duplicata. lần hột đan: *rezar as contas no modo ordinario sem dobrar as oraçois em cada grão*: percurrere globulos precarios modo ordinario non duplicando preces in singulis globulis.

đan, nói làn đan cho ngườita: *fallar mal dos outros*: obloqui alijs.

đan: *vermelhão de pintar*: minium, ij.

đần oũ: *homem*: vir, i. đần bà: *molher*: fœmina, æ.

đàn: *instrumento de tanger*: instrumentum musicum. đàn hát: *tanger e cantar*: pulsare instrumentum musicum & simul canere. đàn hò: *viola*: lyra, æ. đàn đáy, vide

đáy. đàn thiéc: *viola comprida*: lyra oblonga. nảy đàn: *tanger*: pulsare fidibus.

đàn, bát đàn: *porçolana grossa da terra*: scutella ordinaria.

đàn, đi đàn: *pagar ao medico conforme ao pacto*: soluere medico iuxtà pactum.

đàn, bách đàn: *sandalo pao*: sandalum, i.

đàn tlâu: *manada de bufaras*: armentum bubalorum.

đàn chim: *bando de aues*: turmæ auium.

đàn ngườita: *mò de gente*: turba hominum.

đàn, vĩ đàn: *cortinas pera cubrir os dulõis do sacrificio*: velamen quo sacrificium in mensis rotundis tegitur.

đàn: *degraos a modo de piramide em que se offrece aos mortos, ou ao ceo*: gradus in modum pyramidis in quibus res mortuis offeruntur, vel cælo.

đần gõ: *cortar o pao em pedaços pera depois os fender em achas*: secare lignum in frusta quæ mox in assulas fin-

dantur. đản gõ bỏ củi idem.

đạn sứ: *pelouro*: glans plumbea. đạn ve: *monição, perdigotos*: minuti globuli. phá đạn: *deu lhe o pelouro*: ictum globuli ferrei pati.

đận, vide lận.

đang, đèn: *candea*: lucerna, æ tiền đang hỏả: *pagar o azeite pera a candea os preſos*: ſolui à vinctis oleum pro lucerna.

đang, cái đang: *caniçada pera tomar peixe*: crates arundinea ad piſces capiendos.

đang, đang khi: *em quanto*: dum.

đang ăn: *tempo que ſe come*: tempus quo editur. còn đang cày: *ainda eſtà lavrando com arado*: adhuc aratro terram ſcindit.

đang, yêu đang: *eſtimar*: in pretio habere.

đang, coi chẳng đang: *não ſe pode olhar ou por medo, ou por aſco, ou por compaixão*: res quam videre non ſuſtinemus, vel ex metu, vel ex horrore, vel etiam ex compaſſione.

đang, cậu đang: *vedor a quem ſe encomendão os negocios*: procurator cui committuntur negotia.

đang nien tháng số tri: *diabo a quem inuocão quando iurão, ou lanção pragas*: diabolus quem Ethnici iurando, vel maledicendo inuocant, hunc putant ſingulis annis mutari. đua hành khiến, idem.

đang canh: *diabo que alguns inuocão*: diabolus quem inuocant aliqui Ethnici.

đàng: *caminho*: via, æ. đường, idem. đắp đàng *fazer repairo ao rio*: aggere flumen impedire ne inundet. ſoũ bỏ đàng: *romper o rio o marachão*: aggerem impetu fluminis confringi.

đàng cái: *eſtrada real*: via regia. dẫn đàng: *moſtrar o caminho*: iter oſtendere.

đàng cát: *açucar*: ſaccharum, i.

đàng đán: *fenda de taboa*: fiſſura tabulæ.

đàng, nhà: *caza*: domus, vs. thien đàng: *caza do ceo, paraiſo*: domus cæli, paradiſus. thánh đàng: *caza Santa, Igreia*: domus San-

Sancta, Ecclesia.

đàng ngŏài: *as quatro Prouincias da Corte:* quatuor Prouinciæ circà Tunquini regiam. đàng tlaō *as outras Prouincias d sda corte atè Champà:* reliquæ Prouinciæ à Regia Tunquinensi vsque ad Regnum Ciampa. đàng tlên: *os dos matos:* commorantes in syluis.

đàng, phủ đàng: *desembargo, mesa do paço, supremo tribunal:* Senatus regius, tribunal supremum. cũ đàng: *caza de audencia dos outros tribunais:* domus audientiæ aliorum tribunalium.

đàng háng: *pigarro:* reuma, tis.

đáng: *merecer, digno ou de bem ou de mal:* mereri siue bonum siue malum. đáng tội sa địa ngọục: *merece pollos pecaaos ir ao inferno:* meretur, pro peccatis in infer. num ruere. ai có đáng thì ngồi cao: *quem merece assentasse mais alto:* meritum habens in loco superiori sedet. má đáng phát quan: *sepultura que fas muitos mandarins:* sepulchum quod mul-

tis parit dignitates, scilicet iuxtà errorum Ethnicorum qui putant è sepulchris parentum filijs dignitates oriri.

đắng: *cousa amargosa;* amarus, a, vm. phải nhaọc táng đắng. *dar em negocios trabalhosos:* laboriosa negotia transigere.

đàng, cái đàng: *mesa de quatro pes:* quadripes mensa.

đàng, đồ đảng đạo kiếp: *alcatea de ladrões:* caterua latronum. nguỵ đàng: *rebelde, aleuantado:* rebellis, seditiosus.

đanh: *prego:* clauus, i. đanh sắt: *prego de ferro:* clauus ferreus. đáō đanh: *pregar:* clauos figere. tháo đanh ra: *despregar:* clauos refigere. đáō đanh cúp xuống: *reuitar o prego:* retorquere clauum.

đanh: *fateixa:* anchora, æ. geo đanh: *dar fundo:* anchoram submittere. tla đanh, idem. mỏ đanh: *pegar a ancora no fundo:* anchoram adhærere maris profundo. keó đanh: *leuar a ancora:*

ra: anchoram attollere. đêy đanh: *amarra*: funis anchorarius.

đành có đây: *dizerse algũa couſa antes que ſaya a lùs como &c*: euulgari aliquid antequam prodeat, vt edictum Regis. đã đành có rao lệnh *iá ſeſoa que ſairá a chapa*: fama iam eſt, edictum publicandum.

đánh: *dar pancada de qualquer modo*: percutio, is. đánh giặc: *peleiar*: gerere bellum. đánh cờ đánh bạc: *iogar, taful*: ludo, is: aleator, ris. đánh cá, đánh lưới: *peſcar*: piſcor, aris. đánh chuông: *tanger o ſino*: pulſare campanam. đánh đây cá: *eſcamar*: ſquammas auellere. đánh blanh: *tecer couſas de palha*: texere aliquid ex paleis. đánh gươm, giáo: *fazer catanas, lanças*: conficere gladios, lanceas. đánh ſaõ: *pecado de mollitie*: incidere in pollutionis peccatum. đánh bẫy: *fazer armadilha*: extruere tendiculam.

đãnh, vide lõn.

đạnh, đàm đạnh miệng: *eſcarro que ſe deita*: excreatio quæ expuitur.

đao, đánh tay đao: *peleiar com eſpada e rodela*: clipeo & enſe armatum pugnare.

đaò, blái đaò: *peſſego*: malum perſicum. cây đaò: *peſſegueiro*: malus perſica.

đào đất: *cauar a terra*: excauare ſolũ. đào ao: *abrir ou fondear tanque*: excauare piſcinam. đào giếng: *abrir poço*: excauare puteum.

đào, sác đào: *encarnado*: purpureus color. lụa đào: *peça de ſeda de cor encarnado*: purpureum ſericum.

đáo, đánh đáo: *iogo de caixas em buraco*: ludus monetarum ad foramen.

đáo, kín đáo: *couſa ſerrada*; res clauſa, quæ ſcilicet fugit aſpectum.

đạo. *ley*: lex, gis. bổn đạo bản đạo: *da meſma ley*: legis eiuſdem aſſeclæ, inter Chriſtianos pro Chriſtianis vſurpatur. chịu đạo: *receber a ley*: legem recipere. bỏ đạo. *deixar a ley*: legẽ relinquere. vô đạo: *ſem ley*: ſine lege. mến đạo: *tem amor a ley*: qui amat legem. mạnh đạo: *forte*

na

na ley: constans in lege. yêu đạo: *fraco na ley*: infirmus in lege. giữ đạo: *guardar a ley*: seruare legem. giảng đạo: *pregar a ley*: legem prædicare, exponere. dẽạy đạo: *ensinar a ley*: legem docere. mở đạo: *ser o primeiro que ensina em algum lugar a ley*: legem primò docere in aliquo loco, seu quasi aperire viam legi.

đạo, hãi đạo: *galè de peleia*: triremes belli. tế kì đạo: *sacrificio ao diabo que cuidão preside às galès de guerra*: sacrificium quod semel in anno fit diabolo quẽ putant Ethnici præesse triremibus belli. đom đạo lộ: *outros sacrificios que fazem a esse mesmo diabo*: sacrificia quædam alia quę eidem diabolo triremium fiunt.

đạo lộ thàn quan: *sacrificio que fazem os gentios quãdo fazem viagem*: sacrificium ad iter arripiendum.

đạo, thâu đạo, án tlộm: *ladroẽs*: latro, nis. đạo kiép: *alcatea de ladroẽs*: latronum caterua.

đặọc: *ler*: lego, is. đặọc kinh: *rezar*: officium Diuinum percurrere. đặọc kę: *rezar aos idolos*: idolis recitare. dặọc chảng đi: *encalhar no ler*: legendo hærere. đặọc đi: *ler bem*: legere expeditè.

đaõ: *medir como arròs, azeite*: metiri orizam, oleum. đaõ chơi đầu: *não encher bem a medida*: metiendo non explere mensuram.

đàõ, cái đáõ: *lança de dous gumes*: lancea anceps ex vtraque parte acuta.

đàõ đàõ: *espigar*: spicas emittere.

đàõ chác mãy: *espiga grada*: spica granis onusta.

đáõ: *fechar*: claudo, is. đáõ cửa: *fechar a porta*: claudere ianuam. đáõ gõu: *fechar alguem com canga no pescoço*: occludere aliquem duobus lignis collo appositis. đáõ cõm: *fechar os pes com machos*: claudere pedes compedibus. đáõ đanh: *pregar*: clauis configere.

đáõ: *aloiar exercito*: castra metari.

đáõ: *fazer algũa couſa artificial com algũ modo de fechar*:

char: condere aliquid artefactū quod ligatur. đáō sách: *encadernar liuros*: compingere libros. đáō mū. *fazer barretes* componere pileos. đáō tàu: *fazer nao* fabricare nauim. đáō ḉia tiền: *fazer amarrados de caixas de cinco em cinco* ligaturas monetarum quinas simul ligare.

đáp, dieù dáp: *o minhoto leuar nas vnhas* rapit miluus vnguibus.

đắp: *cubrirse deitado* cooperire se cum quis cubat. chan đắp: *cubertor*: instratum, i.

đắp đàng: *fazer repairos nos caminhos*: reficere vias. đắp nền: *aleuantar com terra o pauimento*: attollere pauimentum terrâ additâ. đắp mồ: *aleuantar terra sobre a sepultura*: attollere terram supra sepulchrum đắp đọp: *fazer repairos nos rios*: reficere fluminum ripas ne fiat inundatio. đắp bia: *fazer o lugar do aluo*: erigere scopi locum. đắp: *certo diabo*: incubus, i.

đạp: *amassar com os pes*: terere pedibus. đòn đạp: *as taboinhas do tecelão ou torneiro em que poem os pes* tabula cui textor iunititur pedibus. voi đạp: *o elephante pizar alguem por castigo*: teri aliquem ab elephante in pœnam. đạp lùa *debulhar o nelle ou arròs*: triturare orizam. chên đạp gai, đạp sành: *dar com os pes em espinhos ou pedras*: offendere in spinas aut lapidem. gà sóū đạp gà mái: *o gallo galar a gallinha*: calcat gallus gallinam. gà chiụ đạp: *a galinha ser galada*: calcari gallinam à gallo.

đạp, vide đọp.

đất, của đất: *venderse bem a fazenda*: diuendi mercimonia fœliciter. tiền này chẳng đất: *estas caixas não correm*; reijci monetam. bạc xấu chẳng đất: *prata baixa não corre*; reijcitur argentum impurum.

đất, đia: *terra*, terra, æ. đất thịt: *terra pingue*; terra pinguis. đất cát: *terra fraca arienta*; terra arenosa, sterilis. đất thó: *barro*; argilla, æ. ra đất: *tornarse em terra*; redire in terram. alij đết.

đặt:

đặt : *por algũa couſa em lugar bem ordenado* : ordinatè collocare.

đặt cọc, vide cọc.

đặt tượng : *fazer eſtatuas* : conficere ſtatuas. bày đặt : *inuentor, traciſta* : delineator, inuentor in bonum. bày đạt : *entremetido*, ardelio in malum.

đặt ten : *por nome* : imponere nomen. nói đơm đặt : *exagerar muito louuando* : exaggerare laudando.

đau : *dor* : dolor, is. ôm đau : *doente* : ægrotus, i. đau chân : *dor de pes* : dolor pedum. đau lưng : *dor de cadeiras* : dolor renum. đau bạõ : *dor de barriga* : dolor ventris, allj bọũ, vel bụ́. giải đau : *tirar a dor* : auferre dolorem.

đau đớn : *dor grande* : dolor intenſus.

đâu : *onde pera onde, donde* : vbi, quo, vnde. ở đâu : *onde eſtà* : vbi eſt. đi đâu : *pera onde vay* : quo it. bởi đâu : *donde vem* : vnde venit.

đâu, chẳng có đâu : *por certo não tem* : omninò non eſt, particula in fine orationis poſita confirmans negationem.

đâu, cây thâu đâu : *aruore que tem a folha como freixo* : arbor habens folia in fraxini modum.

đầu : *principio, cabeça* : principium, caput. đầu hết : *primeiramente* : primò. bởi đầu : *deſde o principio* : ab initio. con đầu làõ : *primogenito* : primogenitus.

đầu lưỡi : *ponta da lingoa* : extremum linguæ.

đầu gối : *ioelho* : genu.

đầu họ : *tronco da geração* : ſtipes progeniei.

đầu rau : *pedras que ſeruem de trempem* : lapides quibus imponitur olla ad ignem.

đầu, ra đầu : *renderſe o rebelde* : rebellem dedere ſe. lặc đầu, vide lặc.

đấu : *medida de arròs* : menſura orizæ. mấy đấu : *quantas medidas* : quot menſuræ? bợi đấu : *medida mal cheia* : menſura non plena.

đấủ, cái đấủ : *boceta redonda que tem pe* : pyxis rotunda cum ſuſtentaculo, ſeu pede.

đấủ, bắc đấủ : *polo do norte* :

te: polus ſeptentrionalis.

đậu nhà: *pouzar em caza alhea, ſer hoſpede*: hoſpitari in alienâ domo. chim đậu cây: *aue pouzar no ramo*: quieſcere auem in ramo. thuiền đậu: *ſurgir a embarcação, e tomar abrigo ou porto*: morari cymbam, vt in portu, vel ſimili loco. liệt cầm chảng đậu: *doente que não tem eſperança de vida*: æger deſperatus à medicis, qui non poteſt retineri &c.

đậu: *feijão, beruilha, lentilhas*. fazeolus, i. piſum, i. lens, tis. lộn đậu lộn cò: *baralhar o iogo*: miſcere aut perturbare ludum.

đaõ, vide đoũ.

đàõ, vide đòũ.

đáõ, vide đóũ.

đạõ, vide đọũ, vel đũ.

đe: *ameaçar*: minor, aris. đe dùi: *ameaçar com pao*: minari fuſte. đe chém: *ameaçar de cortar a cabeça*: minari capitis imminutionem.

đẽ, oũ đẽ lĩnh: *mandarim ao qual acodem pollas forças que ſe fazem*: ſuperior ad quem pertinet iudicare de vi illata.

đẽ, thiét đẽ: *ferradura de cauallo*: ſolea ferrea. hài sắt, idem.

đẽ trụ, vẽ cột: *pinturas nas colunas dos pagodes*: picturæ in columnis idolorum.

đẽ, ɔua: *Rey*: Rex, gis. thượng đẽ: *Rey de cima*: Rex ſupernus, poteſt dici de Deo niſi alia ſuperſtitioſa obſtent.

đẽ, blanh đẽ: *palha groſſa*: palea craſſa.

đè: *carregar*: grauo, as. đè xuống mình: *pezadello*: incubum pati.

đè he đè hét: *agaſtar ſe muito pera meter medo*: irafci valdè ad incutiendum metum.

đè, oũ đè dốc: *titulo de dignidade meyãa*: titulus dignitatis mediocris.

đè: *ſoſpeitar*: ſuſpicor, aris.

đè nén: *apertar como liuro entre taboas*; arctare, vt librum inter tabulas.

đẽ: *deixar*: relinquo, is. bỏ, idem.

đẽ ɔay: *deixai aſsy*: relinque ſic eo modo. đẽ đâu: *onde deixaſtes*: reliquiſti vbinam? đẽ cho: *permitir*: permitto,

mitto, is. để dành: *guardar pera algum fim*: custodire ad aliquem finem. để bỏ: *deixar a molher*: repudiare vxorem.

để nhau: *descazarse*: diuortium celebrare.

để quiền cho con: *deixar o officio ao filho*: relinquere officium filio.

để: *pera*: ad. hặọc nói sửa để dẹạy: *aprender a fallar direito pera ensinar*: ad docendum addiscere linguam. làm đền thánh để thờ đức Chúa blời: *fazer Igreja pera o culto Diuino*: ad cultum Dei erigere Ecclesiam.

đẻ: *parir, gerar*: pario, is. genero, as. cha mẹ đẻ: *pay e may de gèração*: genitores. sinh đẻ con: *parir filho*: parere filium. đẻ tlứng: *por ouo*: parere oua, dicitur de ouiparis.

đẻ: *nacer, ser natural*: nascor, eris. oriundus, a, vm. đẻ Roma: *natural de Roma*: oriundus Roma.

đẻ, dẽp đẻ: *bem feito*; gratioso; benè compositus, venustus.

đệ nhứt, thứ nhịt: *primeiro*: primus, a, vm.

đệ, em: *irmão menor*: frater natu minor. tử đệ: *suditos, criados*; subditi, famuli, idest filij & fratres natu minores.

đềch: *seme humano*: semen humanum.

đềy, vide đầy.

đềy, vide đầy.

đềy: *encher, cheio*: impleo, es. plenus, a, vm. alij đầy: đỡ vò cho đềy: *encher o boyão dagoa*: imple diotam aqua.

đềy tớ: *discipulo*: discipulus, i.

đềy, vò bỏ đềy tầm: *o boyão se fes em pedaços*: diota in partes confracta.

đềy: *empurrar*: impello, is. đềy thuiền xuống: *botar a embarcação a agoa*: impellere ratem in aquam. xô đềy ra: *empurrar pera fora*: expello, is.

đếic, vide đếch.

đêm: *noite*: nox noctis. ban đêm: *de noite*: noctù. thâu đêm; *toda a noite*: nocte tota.

đem, vide đam.

đếm: *contar*: numero, as.

đệm tiền: *contar caixas:* numerare monetas.

đệm: *queda na luta*: casus in lucta. Đặt nhau đệm; *lutar a qual derruba:* casui aduersarij luctam instituere.

đệm, cái đệm: *esteira de que se fas vela:* storeę ex quibus compinguntur vela.

đệm: *almofada:* ceruical, alis. gối, idem.

đen: *cor rouxa que lustra*: violaceus color nitens. áo đen: *cabaya do paco:* vestis aulica.

đen, mặt đen: *rosto preto, fusco*: fusca facies, subnigra. thàng đen: *moço preto, negro*: nigri coloris homo.

đèn: *candea*: lucerna, æ. cây đèn: *pè da candea iunto com a mesma candea:* lucernę pes simul cum ipsa lucernâ. khêo đèn: *espiuitar a candea*: lucernam emungere. lồng đèn: *linterna de papel*: laterna papyracea. cù đèn: *linterna*: laterna ex alia materia. đốt đèn: *acender candea*: lucernam accendere: tắt đèn: *apagar a candea*: lucernam extinguere. lấy đèn soi cho sáng: *alumiai com candea*: lucernam præfer ad claritatem.

đèn: *rinchar:* hinnio, is, voi ngựa đèn hết: *o elephante ou cauallo rinchar*: hinnitu equum, vel elephantem omnia implere.

đền: *paço del Rey:* palatium Regis quem Đua vocant, & est propriè Rex quãuis alius administret regnũ. đền đài, lầu các, idem.

đền thánh: *Igreja ou paço Santo*: Ecclesia, seu palatium Sanctum, quia scilicet domus supremi Regis.

đền: *pagar o que deue*: soluo, is. bắt đền: *obrigar a pagar*: solutionem exigere.

đền oũ đền bà, vide đan.

đến: *chegar*; aduenio, is. nhớ đến. *lembrar se*: meminisse. suy chẳng đến: *não se pode entender*: peruenire non valet discursus seu cogitatio. đến khi: *depois que*: postquã. đến ngày sau: *passados alguns dias*: post aliquod tempus. đến nay: *atè agora:* vsque nunc. tay đá đến: *tocar com as mãos*: attingere manibus. đến mlớn: *crecer, ou em chegando a ser grande*: cresco,

ſco, is, attingendo maiorem ætatem. đến già: *ſer velho: ou em chegando a velhice*: ſeneſco, is, vel, attingendo ſenectam.

đênh, tlôi lênh đênh: *andar boyante ſobre a agoa*: innatare aquæ.

đeo: *trazer conſigo ou ao peſcoço pendurada algũa couſa*: pendens è collo aliquid portare. ảnh đeo: *varonica imagem que ſe tras ao peſcoço pendurada*: pendens è collo imago. nhẽn đeo tay: *anel que ſe tràs no dedo*: immiſſus digito annulus.

đeo kẻ tlộm chém: *leuar o ladrão a cortar a cabeça*: ducere latronem, vt capite plectatur.

đẻo gỗ: *deſfalcar o pao pera obra*: diminuere lignum ad opus.

đeò, đàng đeò: *caminho entre ſerras*: montuoſum iter. tleò đeò: *trepar ſerras*: tranſilire montes.

đéo: *ter copula com molher*: fornicari, verbum immodeſtum. đéo mẹ thàng cha: *ruindade ordinaria, filho de hũa tal, farei tal com tua may, filho de hũ vilão rũy*: fili meretricis fornicabor cum tua matre, fili ruſtici nequam.

đẹp đẽ, vide đé.

đẹp làõ người: *ganhar a vontade a alguem*: deuincire aliquem. của này chảng đẹp làõ tôi: *eſte fato me não contenta*: diſplicent mihi hæres.

đết, vide đất.

đều: *couſa, palaura*: res rei, verbum, i. đều gì: *que couſa*: quid? đí gì, idem chảng có đều ấy: *não he aſsy*: res non ita ſe habet.

đều: *todos*: omnis, e. đều đi đều lại: *todos vão todos tornão*: omnes eunt omnes redeunt.

đều nhau: *igoaes*: æqualis, e. đều ſa xuống: *iuntamente ou igoalmente cairão*: æqualiter cecidere ſimul.

đều, nói ghe đều: *bacharel, falla muito*: ardelio, nis, loquax, cis.

đi; *andar*: eo, is. đi lại: *ir e vir*: itque reditque. đi lại cũ đến bà: *ter ajuntamento com molher*: copulam carnalem habere cum muliere, mo-

modestè sic dicitur etiam de propria vxore. đi lại cũ nhau, idem. đặọc đi đặọc, lại: *ler muitas vezes*: sæpe lectitare. nói đi nói lại: *dizer muitas vezes*: sæpe dicere, & sic de alijs.

đi: *particula do imperatiuo*. particula imperatiui, cum verbo postponitur. nói đi: *fallai*: loquere. kéo đi: *puxai*: trahe, & sic de alijs sæpissimè.

đi, đặọc chẳng đi cho: *encalha no ler*: interruptè legit.

đi gì: *que couſa*: quid? chẳng ăn đi gì sốt: *não come nada*: nihil omnino comedit.

đi, bẻ đi bẻ lại: *huns por outros contando*: plus minusue, numerando, bó đi bó lại, idē.

đì, cái đì: *vrilha*: inguen, inis.

đĩ: *molher publica*: meretrix, icis.

địa, đất: *terra*: terra, æ. thien địa: *ceo e terra*: cælum & terra. tạo thien lọp địa: *fazer o ceo e a terra*: facere cælum & terram.

địa ngọuc: *tronco da terra, inferno*: terræ carcer, infernus.

địa lí: *geometria*: gẽometria æ. thien van địa lí: *astronomia e geometria partes da matematica*: astronomia & geometria partes mathematicæ. thày địa lí: *aquelle que ſuperſtitioſamente buſca terra pera ſepulturas*: ſuperſtiosè quærens ſepulturas. địa bàn: *agulha de ceuar em que eſtão notadas as quatro partes do mundo*: pyxis nautica, in qua deſcriptæ ſunt quatuor mundi partes.

địa, đọuc địa: *atraiçoado*: inſidioſus, a, vm. sâu sác, idē.

địa tích sõ-u, vide sõ-u.

đĩa: *pires, prato*: catillus, i, catinus, i.

đĩa đèn: *candea de azeite em prato*: lucerna in catillo. đọi đèn, idem.

đĩa, cái đĩa: *ſambixuga*: ſanguiſuga, æ.

địc, rọ: *mato*: ſylua, æ đi địc, rọ moi: *gẽte domato* homines ſylueſtres. phạt bỡn đi địc, bụt là rọ mọi: *os pagodes são gente do mato*: idola ſunt homines ſylueſtres.

đích xác: *deſmazelado*: ineptus, a vm.

đích nhau: *igoaes entre ſy*: æqua-

æquales inuicem.

địch: *porfia:* contentio, nis. chém địch: *cortar cabeças a porfia:* contentiosè amputare capita. lịch địch: *matinada:* tumultus, vs.

điéc: *surdo:* surdus, a, vm. điéc tai; *matinada que faz estrogir:* tumultus exurdans.

điéc, blái điéc: *fruita que não chega a madrucer:* fructus non maturescens.

điém, nhà điém: *caza de vigia:* vigiliarum seu custodiarum domus. tŏần điém, idem.

điểm: *enfeitarse:* como, is. trang điểm, idem.

điểm sách: *apontar no liuro o bem dito:* notare in libro que probè dicuntur in ipso.

điển, cây điển: *aruore que soa muito e della fazem instromento pera vigia:* arbor quæ apta est ad sonum excitandum, ex illa enim fit instrumentum quoddam ad vigilias indicandas.

điẹp điẹp trũ trũ: *muitos sem conto:* multi sine numero.

điếu, cái điếu: *o canúdo com que se chupa o tabaco:* canna quâ sumitur bettum. oũ điéu, idem.

đieù: *capitulo de liuro:* caput, vel articulus libri. mối, đŏạn, chương idem.

điệu: *leuar, como rendas, soldados, embaixada:* ducere vt vestigalia, milites &c. điệu thuế: *leuar rendas:* ducere vectigalia. điệu cŏên: *leuar soldados:* ducere milites.

đinh, đánh đinh: *iogar a petisca:* ludus nummi cuprei saxo collisi.

đinh, ngựa đinh pho: *cauallo de posta:* equus veredus.

đình: *casa em que se ajunta a aldea pera seus negocios:* domus in qua cõuenit communitas ad negotia tractanda. đình hát: *caza em que cantão ao diabo:* domus in qua diabolum colunt canẽdo.

đình hương: *crauo da India:* cariophyllum, i.

định: *almotaçar ou por o preço as cousas:* æstimare res quanti sint valoris. định bao nhieu: *quanto està aluidrado:* quanti ęstimatur? thày định: *o me-*

o meſtre iulgue: magiſter iudicet.

đ̉inh, an: *deſcanço*: quies, etis.

đ̉inh núi: *o cabeço do monte*: cacumen montis. & ſic de alijs. đi dóũ đ̉inh: *irſe coleando*: collum mouere molliter.

đ̣it: *vento do ventre*: crepitus ventris.

đo: *medir*: metior, iris. rom idem.

đô, oũ đò: *lutador que rapa a cabeça*: luctator capitis raſi.

đô, kinh đô, vide kẻ chợ.

đồ, toũ đồ: *os Apoſtolos*: Apoſtoli.

đồ, bản đồ: *mappa do mundo, ou debuxo de algũa couſa*: mappa mundi, vel delineatio alicuius rei.

đồ, ſinh đồ: *infimo grao dos letrados*: infimus literatorum gradus.

đò: *paſſagem por barca de algum rio*: tranſitus fluminis cymbâ. qua đò: *paſſar o rio na embarcação*: cymbâ flumen tranſuadare. thuiền đò: *barca da paſſagem*: cymba tranſitus fluminis.

đò, làm đò: *fingirſe*: ſimulo, as. làm đò liẹt: *fingirſe doente*: ſimulare morbum.

đó: đi đây đi đó: *andar de cà peralà*: diſcurrere per varia loca.

đô: *apoſtar a quem acerta*: ſponſionem facere quiſnam veritatẽ attingat. đô nhau, idem.

đô, bách đô: *parede de bambus entreſechados com cal*: paries ex cannis Indicis & calce compoſitus.

đô, bày đàn bày đô, vide bày.

đổ: *botar, como couſa liquida*: effundere, vt aliquid liquidum. đổ vào: *botar dentro*: infundo, is. đổ nước: *botar agoa as mãos*: effundere aquam ad lauandas manus. đổ ſon: *charoar*: ſandaracho, as. đổ máu ra: *vaſarſe em ſangue*: profundere ſanguinem. đô đom đàu mầy: *eſſe mal que me rogas venha ſobre ty*: malum illud retorqueo in caput tuum.

đỏ: *vermelho*: rubeus, a, vm. ſac đỏ, mùi đỏ: *cor vermelha*; rubeus color. đỏ mặt: *roſto vermelho* rubea facies.

đõ

đỗ trạng nguiên *alcançar o grao supremo dos letrados*: adipisci gradum supremum literatorum. đạu, idem.

đỗ, vide đậu.

đỗ: *durar*: perseuero, as. chẳng đỗ lâu: *não durará muito*: non diù permanebit.

độ: *espaço de caminho que vay alguem de hũa vez*: spatium viæ quod quis vna vice percurrit. một độ, idem, hai độ: *em duas vezes*: duabus vicibus. một thoi, hai thoi, idem.

độ, truiền độ: *esphera, ou medida dos graos do sol*: sphera, seu mensura graduum solis.

đò, lò đò: *vagabondo*: vagus, i.

đọ nhà: *arrendar cazas*: locare domum.

đọ con: *empenhar o filho*: pignori dare filium.

đọ, đi đọ: *ir brincar*: ire lusum. đi chơi, idem.

đồan, lễ đồan ngũ: *presente que se da na quinta lua*: munus quod quinto mense, vel lunâ offertur.

đồan, oũ đồan; *o primeiro rei de Cochinchina*: Rex Cocincinæ primus ita dictus dum viueret, post mortem vero Chúa oũ.

đồàn, một đồàn: *hũa compagnia de gente que vão iuntos pollo caminho*: turba aliquorum, qui simul gradiuntur per viam.

đồán chết nguời ta: *dar sentença de morte*: sententiam capitis ferre.

đồản: thuyền đồản *galè piquena*: triremis paruula.

đồạn: *acabar*. finio, is. thoi đồạn: *em acabando*: postquam finiuero.

đồạn, một đồạn: *capitolo de liuro*: caput, vel sectio libri.

đồạn: *pedaço de algũa cousa*: fructum alicuius rei. một đồạn áo: *hũ pedaço da cabaya*: fructum vestis.

đọe, bàn đọc: *altar*: altare, is.

đọc đàng: *no caminho*: in itinere.

đọc, tũ đọc: *liuro de rezar*: liber precum.

đọuc: *cousa turua*: turbidus, a, vm. nuớc đọuc *agoa peçonhenta*: virulenta aqua.

làõ đọuc: *mao coraçẽo*: prauum cor. dẽa đọuc, idem. của đọuc: *couſa peçonhenta*: virulentus, a, vm.

đôi: *par*: numèrus par. một đôi, hai đôi: *hum par, dous pares*: vnum par, duo paria. đôi: *dous*: duo. đôi mươi; *vinte*: viginti. ſinh đôi. *Irmãos gemeos*: gemelli fratres.

đôi xét: *examinar a couſa e ſentencialia*: examinare cauſam ac ferre ſententiam. đoi mắch cũ ai: *auerigoar os mexericos*: diſcutere delationes.

đôi, sõ đôi: *monte de terra ſobre o marachão*: moles terræ ſuper aggerem.

đoi, vide bẹn.

đổi: *eſtarem duas couſas em correſpondencia*: duo ſibi correſpondere vt Sol, & Luna in plenilunio.

đổi: *ter confiança*: confido, is. cậy, idem. đổi cũ đức chúa blời: *confiar em Deos*: ſperare in Domino.

đổi lại: *trouar, fazer rimas*: carmina, ſeu ſimiliter cadentia componere.

đói: *fome*: fames, is. đói lão: *ter fome*: eſurio, is. đói khát: *ter fome e ſede*: eſurire & ſitire. đói rách: *pobre que tem fome e eſtà deſpido ou mal veſtido*: famelicus & veſtibus laceris indutus.

đòi: *chamar o ſuperior ao inferior*: vocari à ſuperiore. chúa đòi: *o Rei chama*: Rex vocat. thày đòi: *o meſtre chama*: magiſter vocat. đòi nợ: *pedir diuida*: exigere debitum. đòi tiền: *pedir caixas*: exigere pecuniam, vt quando præceſſit culpa quæ redimenda eſt pecuniâ.

đòi tói: *corrente, cadea de ferro com que ſe prendem os pes*: catena quâ ſiunt compedes. lòi tói, idem.

đòi, theo đòi, làm đòi: *imitar*: imitor, aris. bắt chước, idem.

đòi ngày: *cada dia*: quotidie, hàng ngày, idem.

đòi, mạc đòi khi ấy: *conforme a ocaſião*: iuxtà anſam: mạc đòi phúc: *conforme ao merecimento*: iuxtà exigentiam meriti.

đồi mồi: *tartaruga*: teſtudo, inis.

đổi: *trocar*: muto, as. đổi đẽai:

ɓẽai; *trocar o pezo dos ombros*: ſufficere humerum vnum alteri ad onus ferendum. đ̀ởi nhau: *reueſarſe*; alternare ſe inuicem. đ̀ởi đ̀ò-i: *mudança dos ſeculos*: viciſſitudines ſæculorum.

đ̀ởi, mộ̂t đ̀ởi: *hum pedaço de caminho*: portio quædam itineris.

đ̀ởi chướ-c: *contraminar a traça*: inuentioni alterius aliâ induſtriâ mederi.

đ̀ội: *por ſobre acabeça*: ſuperponere capiti. đ̀ội mủ: *por o barrete*: imponere capiti pileum. đ̀ội áo: *cubrir a cabeça com o cabaya*: operire caput veſte. đ̀ội mặt mẽ: *em maſcararſe*: aſſumere laruam. đ̀ội càu thò but: *por muitos ſobre a cabeça hũa peça de ſeda, ſobre a qual os gentios cuidão paſsão os pagodes ou as almas dos mortos*: ſuperponere capitibus multos quoddam ſericum ſuper quod Ethnici putant idola aut animas defunctorũ tranſire. đ̀ội-o-n: *por o beneficio ſobre a cabeça, quer dizer, agradecer o beneficio*: ſuperponere beneficium capiti, hoc eſt, gratias agere.

đ̀ội cỡn: *manga de ſoldados*: manipulus, militum. mộ̂t đ̀ội, hai đ̀ội: *hũa manga, duas mãgas de ſoldados*: manipulus vnus, manipuli duo, militum. hàng đ̀ội: *ſoldados da meſma companhia*: cohortis eiuſdem milites.

đ̀ọi đ̀èn: *pires ou prato que ſerue de candea de azeite*: diſcus cui oleum infunditur vt ad lucernam inſeruiat.

đ̀ò-i: *ſeculo, vida de hum homem*: ſæculum ſeu hominis vita communis; qua đ̀ò-i: *paſſar deſta vida, morrer*: migrare ab hac vita. ra đ̀ò-i: *vir ao mundo*: in mundum venire. đ̀ò-i này tlướ-c: *eſta vida preſente*: vita hæc præſens. đ̀ò-i ſau: vita futura. đ̀ò-i đ̀ò-i kiép kiép: *pera ſempre*: æternus, a, vm. đ̀ởi đ̀ò-i, vide đ̀ởi.

đ̀ò-i, blo đ̀ò-i: *cinza*: cinis, is.

đ̀ọ-i: *eſperar*: expecto, as. đ̀ọ-i đ̃ea, vide, đ̃ea. chờ-: *eſperar por pouco tempo*: expectare ad modicum tempos.

đ́óm: *chama de fogo pique-*

na como de candea: flamma, ignis parua vt candelæ, lucernæ. đóm lửa, idem.

đóm, cái đóm đóm: *luzeque:* noctiluca, æ.

đom com ra: *tirar o arròs cozido da panella pera o por na meza:* orizam ab olla extrahere ac mensæ apponere & sic de alijs edulijs.

đom ma té quỉ: *offerecer de comer ao diabo:* offerre diabolo edulia. đom oũ bà oũ vaĩ: *offrecer de comer aos seus antepassados mortos:* offerre progenitoribus defunctis edulia.

đom dấu: *por final:* notare aliquid signo.

đom, thêm đom: *acrecentar:* augeo, es.

đom, nói đom đặt: *exaggerar muito:* exaggerare valdè.

đom bầy: *armar a ratoeira:* tendere muscipulam.

đón: *esperar alguem no caminho:* expectare aliquem in ipsâ viâ quâ transiturus est. đón rước: *esperar indolhe ao encontro:* expectare aliquem ac ire illi obuiam.

đón, đưa đón: *accompanhar o enterramento:* comitari funus.

đốn: *cortar em trauès como aruore:* abscindere in transuersum, vt arborem. chém, idem. lấy riù đốn cây đi: *tomai o machado e cortai a aruore:* abscinde arborem securi.

đòn: *açoutes;* verbera. đánh đòn: *espancar, açoitar,* verbero, as. phải đòn: *leuar pancadas açoutes.* vapulo, as.

đòn vảõ: *pao da rede com que dous leuão nos ombros a quem vai na rede:* lignum transuersum quo duo humeris gestant rete quoddam quo homines vehuntur. đòn kiệu: *pao do andor:* lignum quo vehuntur homines in cathedra, vel lecto.

đòn giày: *prancha pera passar:* ponticulus ligneus.

đòn gánh: *pao de pinga:* baculus quo quis humero defert ante & retro onus æqualiter in duas partes diuisum.

đòn khiêng: *pao com que muitos iuntos leuão as costas algũa cousa:* lignũ quo multi simul aliquid humeris gestãt

đòn

đòn đạp: *os paos em que os teceloẽs e torneiros carregão com os pès*: ligna in quibus textores & tornatores pedibus insistunt & operantur.

đòn tay: *caibros da caza*: asserculus, i.

đồn, tiếng đồn: *publica vos e fama*: fama communis.

độn, hỗn độn: *confusão como quando fallão muitos*: confusio, vt quando multi simul loquuntur.

độn, đi khỏa đi độn: *feiticeria que se fàs com os dedos contando*: veneficium quod digitis numerando fit.

đơn: *cousa singela*: simplex, cis. áo đơn: *cabaya sem forro*: vestis non duplicata. đơn chiếc, một mềnh: *não auer quem o ajude*: solum esse sine adiutorio.

đớn, đau đớn: *doença, dores*: morbus, i. dolor, is.

đợng, chên đợng: *estribo*: ephippiaria mora.

đớng: *titulo de dignidade ou ordem*: titulus dignitatis, vel ordo. đớng thien thần: *os choros dos Anjos*: chori Angelorum. đớng Igreja: *os graos e dignidades da Igreja*: gradus & dignitates in Ecclesia. ngồi có đớng có đợt: *assentarse conforme a seu grao*: dignitatis ordine seruato sedere.

đợng, nguời đợng đột, *o que serue bem em caza e fas tudo*: seruus qui præsto est omnibus negotijs domus.

đợng, hòm đợng: *caixão em que se guarda algũa cousa*: arca in qua quædam seruantur. giữ mà đợng: *guardar metendo dentro*: custodiendo intus seruare.

đợp áo: *lauar roupa batendoa com as mãos*: lauare vestes manibus percutiendo.

đợp soũ: *repairo de rio*: agger fluminis. đắp đợp: *fazer repairo do rio*: aggerem fluminis impetui opponere.

đợp núa, điả núa: *machocar a cana pera ficar brãda*: contundere arundinem.

đột: *acender*: accendo, is. đột đèn: *acender candea*: accendere lucernam.

đột, aõ đột tay: *a abelha picou na mão*: pungere apem in

in manu, idem est in vsu pro alijs animalculis qui figunt aculeum, vel quid simile vt scorpius, &c.

đọt, vide đọng.

đọt, cái đọt: *gaueta de escritorio*: loculi arculæ. một đọt, hai đọt: *ordens de gauetas*: loculorum ordines varij. rút đọt bỏ vào: *meter a gaueta no seu lugar*: loculos reponere.

đoũ: *leste*: oriens, tis. phương đoũ, bên đoũ: *parte do leste*: orientalis plaga. gió đoũ: *vento leste*: orientalis ventus.

đoũ, mùa đoũ: *inuerno*: hybernum tempus. nước đoũ lại: *congelarse a agoa*: congelari aquam. gà đoũ con: *a galinha fazer sair os pintãos dos ouos*. excludi ope gallinæ ab ouis pullos. gà ấp tlứng nở ra con, idem.

đoũ mặt người ta: *ajuntamento de muita gente*. concursus multorum.

đoũ, thien môn đoũ: *escorcioneira*: herba quæ escorcioneira dicitur.

đoũ nhít thế: *da mesma maneira*: eodem modo.

đòũ: *campo*: campus, i. một đòũ: *hũ trato de campo*: campus vnus. đi đòũ: *ir fazer necessidade*: purgare alium. đi đàng, idem.

đòũ hoang: *campo que se não cultiua*: campus incultus.

đòũ: *cobre*: æs, æris. hàng đòũ: *lugar em que se vendem as cousas de cobre*: locus in quo res æneæ diuenduntur, vt ollæ &c. nồi đòũ: *panella de cobre*: olla ænea.

đòũ, cái đòũ: *espelho*: speculum, i. gương, idem. soi đòũ: *olhar o espelho pera certas feiticerias*: speculum intueri ad quædam veneficia. làm đòũ, làm cốt: *feiticeira do espelho*: venefica quæ speculum inspicit ad veneficia. thày đòũ: *feiticeiro do espelho*: speculo vtens veneficus. mời đòũ: *chamar esses feiticeiros*: veneficos speculo vtentes vocare. quỉ phụ đòũ: *endomoninhada*: pythonissa.

đòũ thân: *virgem*: virgo, inis. đòũ trinh: *casto*: castus, a, vm.

đòũ, mục đòũ: *guarda-*

bu-

bufaras: bubalorum paſtor. chan tlâu idem.

đòũ tiền: *caixas*: æris moneta. một đòũ hai đòũ: *hũa caixa, duas caixas*: ænea moneta vna, duæ &c. vide tiền.

đòũ bạc: *mas de prata que peza hum real, e a decima parte mais*: moneta argentea quæ vno regali argenteo æquiualet & decimæ illius parti.

đọũ kinh: *gota coral*: morbus comitialis.

đòũ gạo: *monte de arrôs*: aceruus orizæ đóũ đất: *montezinho de terra*: monticulus terræ. đóũ blanh: *monte de palha*: aceruus palearum. đóũ lửa: *monte de lenha que arde*: aceruus lignorum ardentium.

đụ́: *bulir, tremer*: moueri, tremere. lào đụ́ lào lo: *mouimentos interiores da alma*: cogitationes & affectus. đất đụ́, chuyển đụ́: *tremor da terra*: terræ motus. cây có gió thì đụ́: *o vento abana as aruores*: mouentur arbores vento đọũ, idem.

đu: *arredouça*: locus pensilis in quo qui ſtant, vel ſedent hac atque illac agituntur. đánh du: *enredouçarſe*: agitari in loco penſili.

đú, voi đú: *elephante brauo*: ferox elephas.

đú ngủ: *ter ſono*: corripi ſomno, dormiturio, is.

đủ: *baſtante*: ſufficiens, ntis. hàng ngày đũ đủ: *ſufficiente ſuſtentação de cada dia*: ſufficiens alimentum quotidianum. chẳng đủ: *não baſta*: non ſufficit.

đụ, vide đéo.

đứ gì: *que couſa*: quid? melius đí gì.

đua nhau: *fazer a porfia hũ com outro*: contendere inuicem. đua tài: *porfiar a quem tem melhores talentos*: contendere de talentis. đua mạnh: *porfiar da valentia*: contendere de fortitudine. đua chèo: *remar a porfia*: contendere in remigando.

đủa: *faxis, ou pauſinhos com que ſe come em lugar de garfos*: bacilli quibus aliqui orientales vtuntur ad comedendum loco fuſcinulæ. đôi đủa: *hum par deſſes pauſinhos*: bacillorum par loco fuſcinulæ.

nulæ. bé đưa, vide bé, vel bọ.

đưa: *accompanhar*: comitor, aris. đưa đón: *acompanhar a sepultura*: comitari funus. đưa xác, idem. đưa đàng sà: *enſinar o caminho*: comitando viam docere.

đưa ngũ ôn, đưa ôn: *botar o diabo fora de caza*: pellere domo diabolum: đưa đi, đuổi đi: *botar afogentar*: fugo, as.

đưa sách: *dar o liuro*: porrigere librum.

đưa tay tlao: *dar algũa couſa com ambas as mãos iuntas com cortezia*: porrigere aliquid ambabus manibus cum reuerentia.

đứa: *moço ou moça*: famulus, vel famula. ſic etiam quis loquitur de proprijs filijs vt, con tôi ba đứa, một blai hai gái: *tenho tres filhos e filhas, hum filho, e duas filhas*: natos tres habeo, vnum filium & duas filias.

đuây, vide đuôy.

đuẩy, vide đuôy.

duẩy, vide đuói.

đúc: *fundir*: conflo, as. đúc sũ: *fundir peças*: conflare tormenta bellica. đúc chuâng: *fundir ſino*: conflare campanam. đúc nến: *fazer velas de cera*: fundere candelas cereas. đúc bạc: *fundir prata*: conflare argentum. đúc sáp aõ: *derreter cera*: liquare ceram.

đức: *virtude*: virtus, tis. phúc đức: *obra de virtude*: virtutis opus. nhin đức *piedade*: pietas, tis. coũ đức: *concorrer pera algũa obra pia, como pera fazer Igreja, ponte, e couſas ſemelhantes*: pium opus iuuare eleemoſinis vt ad Eccleſiam pontem, & ſimilia erigenda.

đức: *titulo de grande honra*: titulus ſummi honoris. đức chúa blời: *O Senhor do Ceo*: Dominus cæli. đức chúa Ieſu: *o Senhor Ieſus*: Dominus Ieſus. đức Chúa bà Maria: *Noſſa Senhora Virgem Maria*: Domina Virgo Maria. đức thánh thien thần: *os Santos Anjos*: Sancti Angeli. đức thánh Anjo giữ mình: *o Santo Anjo de guarda*: Sanctus Angelus cuſtos & ſic de alijs Sanctis Spiritibus. đức bua, đức Chúa:

o Rey que não gouerna, e o que gouerna; Rex non gubernans & gubernans : đức oũ: *titulo que se da em Tonquim aos filhos del Rey, eaos supremos capitaẽs e gouernadores porem em Cochinchina naõ se dà mais que ao Rey*; titulus qui in Tunchino filijs Regis ac supremis ducibus dari solet, at in Cocincina soli Regi datur. đức bà: *molher grauissima como de filho del Rey de Tonquim:* mulier primaria vt vxor filij Regis Tunchinensis concubinæ etiã eiusdem Regis sic vocantur, vxor tamen Regis vocatur Chúa bà, vel đức Chúa bà. đức lảo: *velha muito graue:* vetula primaria.

đực: *macho de animaes:* masculus animalium. cây đực. *aruore que não da fruto:* arbor carens fructu. hŏa đực: *flor que não vem com fruto*: fructu carens flos.

đui: *cego:* cæcus, i, vocabulum contemptus.

đùi: *quarto trazeiro de animal:* quarta pars posterior animalis, dicitur etiam de homine. đùi lợn: *presunto*: perna, æ.

đủi, cái đủi: *certa peça de borra de seda:* sericum ex bombycis fece confectum.

đùn, đi đùn đùn: *andar em tropel:* turmatim incedere.

đún, gánh đún: *tremer a pinga com o pezo:* tremere baculum quo quid humeris defertur præ grauitate oneris.

đụn: *celleiro de nelle ou arròs com a palha:* granarium orizæ cum paleis.

đừng nói: *não falleis:* ne loquaris. tôi đừng: *eu deixo:* desino, is. đừng: *cessar;* cesso, as. chảng khi đừng: *não cessa mais;* cessat nunquam. đừng thịt: *não comais carne:* abstine à carnis comestione.

đứng: *estar em pè:* sto stas. đứng lại: *parar:* subsistere. đứng đậy: *aleuantaiuos em pè:* sta super pedes tuos. bề đứng: *de alto:* altitudo, inis. bề đứng ba sải: *tres braças de alto:* altitudinis triũ vlnarũ.

đứng, cây đứng bổ củi: *de aruore seca fazer lenha:*

arbor arida abſcindatur ad comburendum.

đứng len: *por algũa couſa em pè*: erigere aliquid.

đựng, để đựng của: *guardar algũa couſa dentro do caixão ou ceſto*: ſeruare aliquid intra arcam aut ciſtam. lấy cái bồ đựng gạo: *tomai o ceſto redondo para guardar o arròs*: ſeruandæ orizæ vtilem accipe ciſtam rotundam.

được: *poder*: poſſum, potes. được: *vencer*: vinco, is, ſiue in bello, vel in ludo &c.

được: *achar*: inuenio, is. ai tìm thì được: *quem buſca acha*: qui quærit inuenit.

được: *poſſuir*: poſſideo, es. làm chi được: *he impoſſiuel*: impoſſibile eſt.

đuôi: *rabo*: cauda, æ. cụt đuôi: *deſrabado*: caudæ amputatæ animal.

đuôi, cá đuôi: *arraya peixe*: raja, æ.

đuối: *fraco*: infirmus, i. yếu đuối, idem.

đuổi đi: *afogentar alguem*: fugo, as.

đuổi ngựa: *fazer correr o caualo*: incitare equum ad currendum. biêu ngựa, idem.

đuổi: *ir apòs alguem que foge*: ſequi fugientem.

đuồm üom: *gritar do tigre*: vlulatus ſeu clamor tigris. kêu hồm gàm, idem.

đuống, cối: *a pia do pilão*: vas in quo tunditur oriza. đuống đá: *pilão de pedra*: pila lapidea.

đường, vide đàng.

đứt, vide rứt. aõ đứt, vide đốt.

đụt: *empararſe da chuua, vento*: protegi à pluuia vento &c. có rét đứt ḃẽaò: *ſe tem frio empareſe eutrando*: defendatur à frigore ingrediendo. đụt cổ ḃẽaò: *encolher o peſcoço com frio*: contrahere collum præ frigore.

đứt dey: *quebrarſe a corda enteſandoa*; diſrumpi funem dum diſtenditur.

đứ, đi đứ đỉnh, vide đỉnh.

E: *Temer, perigo*: timeo, es. periculum, i. e ngá: *perigo de cair*: periculum cadendi. e xuấng: *temer o decer*: timere deſcenſum.

ê hàng: *não hauer quem compre*: deeſſe emptores.

ê: *pè que doe no andar*: dolor in pede dum quis ambulat. ê chên, đau chên, idem.

ê: *não finiſce*: finis non eſt, chẳng hêt, idem.

ẽ, yã: *fazer camera*: caco, as. immodeſtè loquendo.

éch cái éch: *rãa*: rana, æ.

em: *irmão ou irmãa menor*: frater, vel ſoror natu minores. anh em: *Irmãos, parentes, chegados*: fratres, cognati, affines. nêm em: *he inferior em grao*: inferior eſt in gradu. ſic quando aliquis ſenex aut primarius aliquem iuuenem, vel inferiorem vult honore afficere illum vocat, em.

êm: *couſa ſuaue*: ſuauis, e. êm tiếng: *ſuaue na vòs*: dulcis vox. em tai: *ſuaue aos ouuidos*: ſuaue auditui.

én. *certo paſſaro cujo ninho ſe come*: quædam auis cuius nidus eſt ad edendum ſuauis. cái én, idem. tổ én: *ninho que ſe come*: nidus qui comeditur. yén ſaõ, idem.

eo, bàu eo: *abobra com cabeça*: cucurbita capitata.

ép: *constranger, forçar*: cõpello, is ép üấng người ita: *fazer forças*: vim inferre. hiếp, idem. ép nó: *faslhe força*: vim infert illi. ép voi: *amançar o elephante*: cicurare elephantem.

ẹp: *por por terra*: ſolo æquare: nhà ẹp đi: *cahio a caza por terra*: corruit domus. ẹp xuấng: *acamar*: proſterno, is. ngả xuấng: *cair*: cado, is.

Om-

F F

Omnia quę conſcribi poſ- cùm ph. aptiùs ad pronun.
ſent per f. conſcribentur ciandum hoc idioma.

Gà,

GÀ, con gà: *galinha*: gallina, æ. gà sóũ: *gallo*: gallus gallinaceus. gà mái: *galinha*: gallina. cựa gà: *esporão do gallo*: galli calcar. gà choi; *gallo casta grande que briga*: gallus pugnator proceræ staturæ. gà nòi: *galinha grande*: gallina proceræ staturæ. ghe gà, mào gà: *crista*: crista æ. mào tàch gà: *a crista de baixo*: crista inferior. gà thiến: *capaõ*: capo, nis. gà gáy *cantar do gallo, antes de amanhecer*: galli cantus. gà cầm giờ, cầm canh: *cantar o gallo a suas horas*: gallum canere statis horis. gà đẻ: *a galinha por*: gallinam oua parere. gà tọc rác: *carcarejar a galinha*: gallina glocidat. gà chõai: *frangão ou franga*: pullus gallinaceus. gà thảu: *meya galinha*: pullastra, æ. gà ấp tlứng: *galinha chocar os ouos*: gallina ouis incubat. ổ gà: *nido de galinha*: gallinarum nidus. de alijs auibus dicitur tổ. con: *frangainho*: pullus gallinaceus paruus. chuồng gà: *galinheiro ou capoeira grande*: gallinarum cauea. lòũ gà: *capoeira pequena*: gallinarum cauea paruula. gà bới ra: *esgrauatar da galinha*: gallinam ruspari. gà mở thaóc: *comer a galinha arròs*: gallinã comedere orizam. gà mở nhau: *picarem se as galinhas*: gallinas se inuicem rostro impetere. mở gà: *tirar as tripas da galinha*: gallinam exenterare. mỏ gà: *o bico da galinha*: gallinæ rostrum. mề gà: *moella da galinha*: gallinæ ventriculus. diều gà: *papo da galinha*: gallinæ gutturis folliculus. lườn gà: *o peito da galinha*: gallinæ pectus, siue carneũ, siue ossa pectoris.

gả con cho ai: *o pay ou a may ou a quem pertence casar a filha cõ alguem*: marito iungi filiam à patre aut matre, aut aliâ quâuis persona ad quam spectet.

gác: *sobrado*: tabulatum domus. nhà gác: *caza de sobrado*: contignationem habens domus. gác lên: *por em cima*: superiori in loco aliquid collocare. lên tlên gác: *subir ao sobrado*: ascendere in tabulatum domus. ổ tlên gác:

gác: *está no sobrado*: contignationem domus incolit, vel est in contignatione.

gạc hươu: *cornos de veado*: cornua cerui, de alijs animalibus non dicitur.

gạch: *tijolo*: later, is. xây gạch: *fazer parede de tijolos*: lateritium parietem erigere.

gạch cua: *corais ou ouas de caranguejo*: caro, vel oua cancri.

gai: *espinhos*: spina, æ. giải gai: *metterse espinho no pè*: spinam pedi infigi. đạp gai, phải gai, idem. mũ gai: *coroa de espinhos*: spinea corona. nén gai, idem. gai góc: *espinhos*: tribuli.

gai, chỉ gai: *linhas de certa casca de aruore que são como de linho canemo*: fila ex arboris cuiusdã cortice quæ videntur cannabi. hàng gai: *rua em que se vendem as cousas feitas dessas linhas como de canemo como são cordas, redes, e outras cousas*: forum in quo venduntur artificiosa confecta ex filis quasi cannabi vt funes, retia, & similia.

gai, blái gai: *abrunhos*: prunum sylueſtre.

gài: *amarrar*: ligo as. gài đẽài: *atar a fita da cabaya*: colligare ligulam vestis. gài phên kẻo bay đi: *amarrar o cajão peraque com o uento não se leuante*: ligare stoream ex cannis confectam ne ventus illam attollat. gài cửa: *amarrar ou fechar a porta*: colligare seu claudere ianuam. gài nau đẽào: *abotoar*: nectere condylos.

gái, con gái: *femea*: fœmina, æ. blai hay là gái: *he macho ou femea*: masculusne est an fœmina? blai gái: *fornicar*: fornicari. đại gái: *perdido por molheres*: venereis dementatus.

gải: *coçarse*: frico, as. ngứa thì gải: *comenos, coçaiuos*: scalpe te si pruritum habes. ghẻ thì gải: *se tendes sarna, coçaiuos*: scabe te si scabie laboras. gải đầu, gải chẽy: *coçar a cabeça*: fricare caput.

gây gẽm: *fazer vinagre*: acetum conficere.

gày, tle gày: *bambu femea*: canna indica fœminina.

gây:

gầy: *magro, desfeito*: macilentus, a, vm. gày gụoc, idem.

gầy, gà gầy: *o cantar do gallo perto da menhãa*: galli cantus.

gầy, sau gầy: *toutiço*: occiput, pitis. tảóc gầy: *os cabellos do toutiço*: occipitis capilli. bỏi tảóc sau gầy: *amarrar o cabello de trás*: capillos in occipite colligare.

gảy: *quebrar como pão e outras &c*: frango, is. gảy đi; *quebrarse*: abrumpi.

gảy phải con mắt: *argueiro cair nos olhos*: festucam in oculos insilire.

gậy: *bordão*: baculus, i. scipio, nis. chóũ gậy: *encostarse no bordão*: baculo inniti. bột gậy: *ferro do bordão*: ferrum infixum inferiori parti baculi.

gam, dẽao gam: *adaga*: gladiolus, i.

gam: *sortes*: sors, tis. bẻ gam: *tirar as sortes de pallinhas mais comprida mais curta*: sortes ex paleis extrahere quis longiorem quis breuiorem habeat. bắt gam, idem. vide tham.

gầm: *vòi do tigre*: vlulatus tigris. hỏm gầm: *o tigre grita*: tigris vlulat.

gầm, chim gầm ghì: *certa aue*: auis dicta gầm ghi.

gảm: *meditar, cuidar com figo*; meditor, aris. gảm một mình: *cuidar sò com figo*: cogitare apud se. ngám idem.

gặm: *tomar na boca entre os dentes*; dentibus aliquid apprehendere: con chó gặm xương: *o cão toma os ossos entre dentes, ou os roe*; apprehendit canis dentibus ossa, vel rodit illa. gặm thịt: *leua a carne nos dentes*: asportat dentibus carnem.

gậm miệng: *fechar a boca*; claudere os. gậm môi: *fechar os beiços*; comprimere labia. dặm, vel nhặm, idem.

gan: *figado*; iecur, oris. cả gan: *animoso*; magnanimus, a, vm. làm gan làm bạo: *fazer as cousas por comprimento*; officij tantum causa res peragere.

gân: *neruo*; neruus, i.

gần: *perto*: vicinus, a, vm, alij ghền.

gang: *aço, ferro coado*; chalybs,

lybs, bis. tiền gang: *caixas de ferro*: moneta ferrea.

gang, dưa gang: *melão*; pepo, onis.

gang, một gang: *medida que se toma com o dedo polegar e com seu vizinho abertos de pouco mais de meyo palmo*; mensura quę desumitur cum pollice & indice apertis, dimidium palmi aliquantulum excedens.

gang, làm gang, nói gang: *por não fazer a cousa dar por escusa que está doente, estando sáõ*: fingere se infirmum cum sit sanus ne faciat opus.

gẫng, vide gò-ng.

gẫnh, gập gẫnh: *caminho de altos e baixos*: via salebro. sa ex ascensibus & descensibus constans.

gánh: *leuar apinga hum sò*; baculo ferre onus humero vno, ita vt antè & retrò onus æqualiter sit diuisum. đòn gánh: *o pao da pinga*; baculus quo fertur onus æqualiter diuisum in duas partes.

gánh cho ai: *tomar sobre sy os trabalos de outrem*; ferre alienos labores. đức Chúa Iesu gánh tội cho thien hạ: *O Senhor Iesu tomou sobre sy os peccados do mundo*; Dominus Iesus tulit in corpore suo peccata mundi.

gảo: *vaso piqueno ou instrumento com que se tira a goa ou outro liquor de outro vaso grande*; vas minus aut instrumentum quo quis ex maiori vase aquam, vel alium liquorem haurit.

gạo: *arròs crù*; oriza cruda. gạo tẻ: *arròz ordinario*; oriza communis. gạo nếp: *arroz que na India chamão pulò, do qual os Tonquins fàzem offertas aos pagodes*; oriza quæ in India dicitur, pulò, ex qua Tunchinenses consueuerũt offerre idolis. đâm gạo: *pilar arròs*: orizam pilo tundere. sàng gạo: *joeirar o arròs*; cribrare orizam. gềm gạo: *peneirar pera cair o farelo e o arròs ficar*; incernere, ita vt oriza maneat & furfur cadat. sảy gạo: *apartar com o vento a casca do arròs*; ventilare orizam vt à palea separetur.

gãõ, vide goũ.

gạõ cua: *mão de carãguejo pequeno*; pedes cãcri paruuli.

gáp:

gáp: *apertar algũa couſa entre dous paos*; ſtringere aliquid duobus lignis, vt bacillis quibus vtuntur ad edendum. lêy đúa mà gáp: *tomar as faxis ou pauſinhos pera comer*; bacillis vti ad edendum. gáp cá mà nước: *apertar o peixe entre dous pauzinhos pera o aſſar*; piſcem inter duos bacillos ſtringere ad torrendum.

gấp: *dobrar*; plico, as. gấp áo lạy: *dobrar a cabaya*; duplicare veſtem. bé gấp lại: *quebrar algũa couſa comprida como pao, e ajuntar as duas partes*; iungere duas partes alicuius ligni ad hoc confracti.

gặp ngươi: *encontrar alguem*; offendere aliquem. gặp ſự tai: *acontecer, ou dar com algum deſaſtre*; accidere, vel offendere infortunium.

gậ gânh, vide gânh.

gặt lúa: *ſegar o arroz*: metere orizam

gạt đèn đi cho tắt *eſpiuitar a candea tirando o queimado pera apagala*: emungere lucernam auferẽdo quod combuſtum eſt vt extinguatur ipſa.

gạt đi cho bàng: *arrazar algũa couſa como arròs pera que fique igoal, tirando algũa couſa ou ſeja com a mão ou com pao*: exæquare aliquid vt orizam, vel manu, vel alio inſtrumento, aliquantulũ illam minuendo. gạt: *botar fora algũa parte de qualquer couſa*: imminuere aliquid. bớt idem.

gật đầu: *abaixar a cabeça aprouando*: approbare inclinando caput. gật ghếu: *toſquenejar*: dormito, as. gật gưỡng, idem. đú ngủ gật đầu: *dormindo abaixar a cabeça*: dormitando inclinare caput.

gáu, cây gáu: *certa aruore*: quædam arbor dicta gau.

gàu đầu: *caſpa da cabeça*: furfures, vm.

gàu, cái gàu tắt nước: *inſtrumento de botar agoa das embarcaçoẽs, varzeas*; inſtrumentum quo eijcitur aqua ex cymba, agris &c.

gầu, con gầu: *vſſo*; vrſus, i. alij, con gấu, nghê.

gẫu: *abainhar debrum*: plicare fimbriam. gẫu áo: *abainhar a cabaya*: conſuere fimbriam veſtis aliquantulum complicatam.

gẫu, cũ gẫu: *certa raiz*: radix dicta gẫu.

gè sũ: *apontar com a eſpingarda, pondo a no roſto*; collimare fiſtulâ ferreâ illam vultui iungendo. gè cũ. gè nó: *apontar com beſta, com arco*; collimare baliſtâ, vel arcu.

gé: *eſpiga madura*; ſpica matura. gé lúa: *eſpiga de arroz*; ſpica orizæ. gẻ gé chác mẫy: *eſpiga grada*; ſpica plena: gé tle: *eſpiga de bambù*; ſpica indicæ cannæ.

gé: *remendos do veſtido*; cento, onis. lẽy gẻ mà ɓá áo: *tomar remendos pera remendar a cabaya*; centonibus veſtem ſarcire.

gé: *corpo da peça ou canga*: ſubſtantia ſerici aut telæ. ɓóc này tốt gé: *eſta peça tem bom corpo*: ſubſtantia huius ſerici eſt bona. ɓẽải tốt gé: *a canga tem bom corpo*; ſubſtantia telæ eſt bona.

gệch: *torto*; obliquus, a, vm. lệch, idem.

gẽy, một gẽy: *hũ pouco de tempo*: modicum temporis ſpatium.

gẽy: *papel*: papyrus, i. gẽy màn: *papel muito largo e groſſo*: papyrus valdè lata & denſa quæ pro peripetaſmatis eſt in vſu.

gẽy, ăn tiền ăn gẽy, vide ăn.

gẽy, cam gẽy: *certa laranja de caſca fina*: malum aureum corticis ſubtilis.

gẽy, bánh gẽy: *mochis ou pão d'arròs pullò*: placenta ex oriza quam, pullò, vocant.

gẽy: *roçar com pangale pera tirar a herua ou igoalhar o chão*: excindere herbas palâ ferreâ, aut æquare ſolũ. gẽy mả: *alimpar a ſepultura das heruas*: auellere herbas a ſepultura.

gệic, vide gệch.

gẽm: *vinagre*; acetum, i. gây gẽm: *fazer vinagre*: acetum conficere.

gèm: *desfazer em alguem*: detrahere alicui. nói gèm phá: *fallar mal de alguem*: obloqui alicui.

gẹn: *agaſtarſe*: iraſcor, eris.

eris. cả gẽn: *agaſtado*: iracundus, i. gẽn giủi: *agaſtar-ſe muito*: excandeſco, is.

gẽn, rau gẽn: *bredos*: blitum, i.

gẽn, cái gẽn: *criuo*: cribrum, i. gẽn gạo: *peneirar o arròs*: cribrare orizam.

geo: *ſemear*: ſero, is. geo lúa geo mạ: *ſemear arròs*: ſeminare orizam. geo tiền: *botar as caixas pera cunhos e cruzes*: proijcere monetas vt notentur in ludo verſæ, vel rectæ. geo chai: *botar a tarrafa*: fundam piſcatoriam iacere.

gẹo: *fazer algũa couſa de modo que fique torta*: obliquum aliquid facere. làm gẹo, idem.

gẹp: *quebrar amolgando como couſas de cobre*: contundere aliquid vt ex ære, & ſimilibus. gẹp đầu bẻo cột: *dar com a cabeça nas colunas*: frãgere caput columnis impingendo. gẹp chẳng tlòn: *amolgado não redondo*: contuſum non rotundum. giọp, vel giập, idem.

gẹt tay, gẹt chẽn: *entalar, mão ou pè*: intercipi manum, pedem &c.

gẹt: *puxar*: traho, is. gẹt lên: *puxar pera riba*: trahere ſurſum. gẹt xuống: *puxar pera baixo*: trahere deorſum. chèo gẹt lùi: *remar pera trás*: trahere retrò remigando. chèo gẹt tới: *remar pera diante*: trahere in anteriorem partem remigando.

gẹt mình *eſtremecer*: contremiſco, is.

gẹt mạch: *pulſo formicante*: contremiſcens pulſus.

geu, vide geo.

ghe gà: *criſta do gallo ou galinha*: criſta galli aut gallinæ. mòũ, idem.

ghe mlẽ, ghe đều: *fallar muito quem mente, engana*: fallere multis verbis. nói ghe đều, idem. ghe chuộc, ghe cách, ghe sự: *muitas inuenções, muitos modos, muitas couſas*: multæ inuentiones &c. eſt additamentum.

ghê rang: *botar os dentes*: obſtupeſcere dentes.

ghế: *cadeira raſa, banco*: ſcamnum, i.

ghế com: *virar o arròs depois de cozido*: orizam iam coctam reuoluere. com đã

cạn thì ghê lên : *se a agoa do arròs que se coze està ià seca virai o arròs* : reuoluere orizam in ollam cum iam siccata est aqua in olla in qua concoquitur.

ghé: *virar o rosto pera hũa parte por ver ou ouuir melhor*: vertere faciem in vnam partem ad melius percipiendũ, vel visu, vel auditu. ghé con mắt : *aplicar os olhos a hũa parte* : vertere oculos ad vnam partem. ghe tai: *aplicar a orelha*: admouere aurem.

ghè, ngồi ghè : *assentarse a par de alguem*: iuxtà aliquẽ sedere.

ghể ngủ: *cair de sono*: dormito, as.

ghé : *sarna* : scabies, ei. nên ghé: *ter sarna* : scabiem oriri.

ghé, cha ghé: *padrasto*: vitricus, i. mẹ ghé: *madrasta* : uouerca, æ. con ghé: *enteado*: priuignus, i.

ghệy, vide gậy.

ghém, rau ghém: *salada* : acetaria, orum.

ghen: *ciumes*: zelotypia, æ. ꝑọ chãò ghen nhau *marido e molher terem ciumes hum do outro* : zelotypia laborare maritum & vxorem inter se.

ghen: *ter inueja*: inuideo, es. ghen của : *ter inueja das cousas alheas* : inuidere alteri propter res eius. ghen ghét: *inueja com odio* : inuidere & odisse.

ghẽn, vide nẵn.

ghẹo: *zumbar com molheres*: iocari cum mulieribus.

ghét: *ter odio*: odisse. ghen ghét, idem.

ghét đầu : *caspa preta* : porrigo nigra.

ghét minh : *çujidade na pelle do corpo* : sordes corporis adhærentes pelli.

ghệt, vide gật.

ghểu, gật ghểu: *tosquenejar*: dormito, as.

ghi: *por sinal em algũa cousa* : notam apponere. ghi tiếng keó quên *apontar a palaura pera se não esquecer*: notare vocabulum ne memoriâ excidat.

ghì, chim gàm ghì : *certa aue como rolla*: auis quædam turturi similis. hòm bì, idem.

ghiéc : *ter nojo* : nauseam habere. gớm ghiéc,

gớm

gớm ghĩng, idem.

ghim cân: *fiel da balança*: examen trutinæ.

ghĩng, gớm ghĩnh: *couſa nojenta*: nauſeam pariens res.

gì, đí gì, ſự gì đều gì: *que couſa*: quid? ăn một miếng đí gì: *comei algũa couſa*: aliquid comedas. gì nữa: *qualquer couſa*: quidlibet. lo gì, lo gì ſự ấy: *que vos vay niſſo*: quid ad te? chớ gì: *oxala*: vtinam. chẳng có đí gì sốt: *não tem nada*: nihil eſt omninò. của gì: *que fato*: quæres? alij đứ gì. việc gì việc gì: *qualquer negocio*: quodlibet negotium. ſự gì ſự gì: *qualquer couſa*: quælibet res.

gĩ: *nodoa*: macula, æ. gĩ áo: *manchar o veſtido*: maculare veſtem.

giá, cá giá: *certo peixe muito gordo*: piſcis quidam valdè pinguis.

giá: *fiſga*: fuſcina, æ. lấy giá đâm cá: *com a fiſga fiſgar o peixe*: fuſcinâ piſcem configere.

gia, nhà: *caza*: domus, vs.

gia: *conieiturar*: coniector, aris. gia ngày nào có mưa: *adiuinhar que dia haverà chuua*: coniectari quo die futura ſit pluuia. gia phải: *acertar*: præſagire ad rem.

gia giét: *muito, muitos*: multus, a, vm. thay, lám, idem.

gia, ŏan gia: *inimigo*: inimicus, i. làm ŏan gia: *fazer queixumes*: conqueror, eris. càng gia: *de cada vès peyor*: ſemper peior.

gia hình: *tormentos*: cruciatus, vs.

gia, blái gia: *certa fruta azeda*: quidam fructus acerbus dictus, gia.

gia giảm, vide giảm.

già: *velho*: ſenex. oũ già: *ſenhor velho*: Domine ſenex. bà già: *ſegnora velha*: domina ſenex. thân oũ già bà già: *termo de muita honra que ſe vſa sò com peſſoas muito graues*; termini honoris qui ſolum ſunt in vſu cum primarijs perſonis. già cả; *muito velho*: ſenex valde, già nua, idem. rủ rĩ già cả, dấu tích: *decrepito*; decrepitus, a, vm.

già, blai già: *fruta de vès*: maturus fructus. tle già: *bambù de vès*: canna indica iam ma-

matura ad opus. ngà già: *marfim de vès*: ebur antiquũ. bạc già: *prata boa, fina*: argentum purum.

già giẹt: *esmagar*: conterere pedibus. nói già giẹt: *fallar com desprezo de alguẽ*: contemptibiliter loqui de aliquo.

giá: *preço*: pretium, ij. giá bao nhieu: *quanto val*: quanti æstimatur. thì giá: *preço ordinario*: pretium commune.

giá rét: *frio grande*; frigus acutum.

giá: *lugar em se goardão algũas cousas em ordem como cabide de lanças & cousas semelhantes*: locus in quo quædam ordinata seruantur vt in hastario & similibus. giá sũ: *lugar em que se goardão as espingardas*: locus in quo seruantur fistulæ ferræ. giá gươm: *lugar ou cabide de catanas*: locus in quo seruantur gladij. giá cỗ: *lugar em que se goardão as bandejas*: locus in quo seruantur mensæ rotundæ.

giá mui thuièn: *arcos do toldo da embarcação*: arcus qui sunt in tegumento superioris partis nauigij.

giá: *feijoẽs arrebentados*: faseoli contriti.

giá, đánh giá: *ameaçar pera dar*: minitari ictum.

giả: *falso, fingir*: falsus, a, vm. bạc giả: *prata falsa*: adulterinum argentum. cuả giả: *fato falsificado*: deprauatæ merces, dicitur etiam à Christianis de omnibus ijs quibus Ethnici vtuntur ad superstitiones, của dỗi idẽ. làm thinh giả ngủ: *fingir que dorme*: fingere somnum.

giã: *agradecer*; gratias referre. chúa giã: *el Rey agradece*: gratias habet Rex. giã ơn: *agradecer com cortesia*: gratias agere comiter pro accepto beneficio, est vox communiter in vsu. giã ai: *despedirse de alguem*: valedicere alicui, eo etiam loquẽdi modo vtuntur cum alicuius amicitiam deserunt.

giã, giặc giã: *inimigos*: hostes, vt cum bellum ingruit.

giã, thuièn giã: *embarcação de carga*: oneraria, æ.

giác: *tomar ou dar ventosas*:

sas: cucurbitulas adhibere ad eliciendum sanguinem. bầu giác: *cabaçinhas das ventosas*: cucurbitulæ quæ ad eliciendum sanguinem adhibentur. thọ giác: *o que deita as ventosas*: cucurbitulas adhibens ad sanguinem eliciendum. chích giác, vide chích.

giặc giả: *inimigos*: hostes. đánh giặc: *dar batalha*: certamen inire.

giạc: *cousa fendida*: fissus, a, vm. tle giạc ra: *bambù fendido*: canna indica fissa.

giái, nơi ở: *lugar ou região*: habitatio, regio. thế giái *este mundo*: mundus iste. thượng giái: *a mais alta região*: regio suprema. trũ giái: *região meyãa*: regio media. hạ giái: *a mais baixa região*: regio infima.

giái, khí giái: *toda sorte de armas*: omne genus armorum.

giái, thày giái: *mestre rapado*: magister abrasus.

giải tội: *tirar os peccados*: peccata, vel pœnas peccatis debitas remittere. làm phép giải tội: *absoluer dos peccados*: absolutionem Sacramentalem conferre. nơi giải tội: *lugar de perdoar os peccados*: locus absoluendi à peccatis, sumitur etiam à Christianis pro purgatorio vbi pœnæ peccatorum soluuntur. giải rét: *tirar o frio*: expellere frigus. giải phiền: *tirar a malenconia*: depellere tristitiam. giải ghét: *tirar o odio*: propellere odium.

giải, giảng giải: *prègar*: concionari.

giài: *çapatos chinellas*: calceus, i. crepida, æ. giài gai: *por o pè em espinho*: calcare spinas, & sic de alijs. đòn giài: *prancha*: ponticulus ligneus.

giại: *esfregar com a mão*: fricare manu. giại mũi: *esfregar o narìs*: confricare nares. giại con mắt: *esfregar os olhos*: defricare oculos.

giâm: *cauaco*: assula, æ. giâm củi, idem.

giàm, chên phải giàm: *lasca que se meteo no pe*: frustum lapidis, vel ligni pedi infixum.

giậm: *discipulo cabeça dos outros*: discipulus qui alijs

præest. giâm, vide gêm.

giảm: *perdoar parte da pena ou diuida*: remittere partem pœnæ aut debiti. giảm bớt phần nợ: *perdoar parte da diuida*: dimittere partem debiti.

giam: *tapar buraco como de cesto com remendo de bambùs*: obturare foramen vt cistæ, vel similium adhibito cannarum indicarum auctario.

giạm: *matinada*: strepitus, vs. giạm chên: *matinada; com os pès*: strepitus pedum. giạm choạt: *matinada dos ratos*: strepitus murium.

giàm, cái giàm bắt cá: *certa nassa*: nassæ quædam species.

gian: *falso, enganador*: deceptor, mendax. thế gian: *mentiroso mundo*: fallax mundus. thề gian: *iurar falso*: iuramẽtum falsum perpetrare. gian tham của nguòi: *cubiçar com engano o fato alheo*: fraudulenter res alienas concupiscere. gian dữ: *peruersa*: nequam. gian hiếp: *fazer forças e sem rezões*: iniustè vim inferre. gian dâm: *peccado de luxuria*: peccatum luxuriæ quodcunque, tà dâm, idem.

gian: *rugas como de velhice*: rugæ vt ex senecta. gian mạt: *rosto enrugado*: corrugata facies. gian dẽa: *pelle enrugada dos velhos*: rugata pellis præsenectâ. chuất gian ra: *estender as rugas com as mãos*: rugas manibus complanare chuốt chon, idem.

giàn: *botar no chão, como pedra*: proijcere in terram vt lapidem, vel aliud. giàn sách xuống: *botar o liuro no chão*: deijcere librum in solum.

giàn: *latada, parteleiro, almario*: cantherius, vasarium, armarium.

giàn: *cousa esposta ao vento*: exposita res ventis. cửa giàn gió *porta aberta ao vento*: patens ventis porta.

gián, xuống: *influencias do ceo*: influentiæ cælestes. sao gián hạ: *as estrellas influem no sublunar*: influunt in sublunaria stellæ.

gián, gỗ gián: *pao de aquila braua*: lignum aqui-

la-

lanum ſylueſtre.

gián, cái gián: *barata bicho*: blatta, æ.

gián mâm: *aparelhar o dulão*: parare menſam.

gián cú-u: *interceder pollo reo*: intercedere pro reo.

gián: *impedir*: impedio, is. can gián, idem.

gián, tièn gián: *caixas pequenas*: moneta ærea paruula quæ ſolum eſt in vſu in regia Tunchinenſi.

gián, hèn: *pouco*: parum. đã giản: *iá he pouco*: iam parum ſupereſt, quod de rebus illis dicitur quarum finem cupimus, vt de morbo cum dicitur đã giản: *iá a doença he menos*: deficit iam morbus. mưa đã giản: *a chuua iá vay eſteando*: ceſſat iam pluuia. giản đã: *eſperai hum pouco*: expecta paululũ, quaſi velit prius animum cedari aliquo motu, khŏan đã, idẽ.

gyâng, vide gyêng.

giang, ſoũ: *rio*: flumen, inis. qua giang: *paſſar o rio*: tranſire flumen. qua đò, idẽ.

giang la: *ceſtinho com aza pera ir ao bazar*: corbula, quædam cum anſula ad aliquid emendum in foco. cang la, idem.

giang tay ra: *eſtender os braços em Crùs*: aperire brachia in Crucis formã. giang chên: *eſcarrapachar os pès*: diuaricare pedes. giang ra; *puxar pera fora*: trahere ad extra. giang cho thẳng: *puxar pera enteſar*: trahere ad diſtendendum.

giàng, cũ giàng: *arco teſo*: diſtentus arcus.

giàng bẽài: *meada*: glomus, eris. trama, æ. giàng: *debar fiado*: glomero, as.

giàng, giữ giàng: *goardar vigiar algũa couſa*: cuſtodio, is. inuigilo, as.

giàng cõi xay lúa: *o pao com que ſe puxa pera moer e tirar a caſca do nelle ou do arròs que tem ainda a caſca*. lignum quod trahitur in quadam mola, in qua oriza exuitur tunicula.

gvâng, vide gyêng.

giảng: *declarar*: explico, as. giảng giải, idem. giảng đạo Chúa blờ-i: *enſinar a ley do Senhor do ceo*: docere legem Domini cæli. hay giảng: *he bom pregador*: conciona.

tur appositè.

giảng, hộ giảng: *piloto*: nauclerus,i.

giang git: *couſa empeçada como linhas*: implicatus,a,vm. alij xang xít.

giành: *porfiar*; contendo; is. giành nhau, cãi nhau, idẽ. giành nhau, ăn cướp nhau: *apanhar hum a outro*: rapere inuicem.

giành len: *rebitar pera riba, como abas do chapeo, taboa empenada*: retorquere in altum vt galeri orbem inferiorem erigere.

giạnh, ánh: *pè de ſemente que multiplica filhos*: ſæmen exortum, quod plantulas multiplicat.

giao, bua ra giao: *certa ceremonia em que o verdadeiro Rey de Tõquim a que chamão bua, ſaye ao campo pera adorar o ceo e pegar depois no arado*: ceremonia quædam in qua Rex Tunchinenſis quẽ vocant bua, ſub anni principium magnâ pompâ in campum egreditur vt cælum adoret, & poſtea in aratrum manum mittat.

giao chién nhau: *arremeter huns aos outros, como dous exercitos*: impetere inuicem, vt duo exercitus.

giao: *ajuntarſe, aiuntamento*: conuenio, is, coniunctio, nis. giao cảm, vide cảm.

giao nhau: *concertarſe*: conuenire inuicem, vt in pretio, & alijs.

giao gia: *bambùs ſobre a caza peraque o vento não leue a palha que a cobre*: cannę indicæ tecto domus impoſitæ ne ventus tectum attollat.

giáo, cái giáo: *lança de hũ sò gume*: lancea vnius aciei. cầm giáo; *lançar mão da lança*: lanceam apprehendere. giáo ngoẹt ſa: *alabarda*: bipennis, is.

giáo tiền, giáo gạo: *pedir eſmolas de caixas e de arròs*: ſtipem erogare monetarum & orizæ, id ſolent ſacrificuli cum aliquod de nouo idolorum fanum erigunt, vel pontem ædificant. háoc tlò giáo cho cô hồn: *os eſtudantes pedir eſmolas pollas almas perdidas*: eleemoſinas colligunt ſcholaſtici pro animabus diſperſis, ita vocant ęas

qua-

quarum corpora ſepulchris carent.

giáo: *ſeita*: ſecta, æ. tam giáo, *as tres ſeitas da China*: tres ſectæ à ſinis petitæ. đạo bụt, đạo nhu, đạo đạo.

giảo: *velhaco, ladrão*: nebulo, onis. đứa kia gian giảo: *aquelle he hũ grande velhaco*: nequiſſimus eſt ille.

giảo, giểu giảo: *zombar, gracejar*: nugor, aris. iocor, aris.

giáõ, vide gióũ.

giảõ tai mà nghe: *eſtar atento ao que ſe dis*: arrigere aures ad audiendum. giảõ lõ tai, idem.

giáõ tlóũ: *tanger o tambor*: pulſare tympanum.

giáp: *iunto, pegado*: propè, iuxtà. giáp thành: *iunto ao muro*: iuxtà mœnia.

giáp, áo mã giáp: *peito de armas, veſtido de guerra*: thorax, cis. lorica, æ.

giáp, hõàng giáp: *quarto grao de letrados ſubindo*: quartus gradus ſuperior literatorum.

giập: *eſmagar*: illido, is. giập đầu: *eſmagar a cabeça*: frangere caput. giập chên, giập tay: *quebrarſe os pès e as mãos*: confringere pedes, & manus. giập núa: *quebrar bambùs pizalos*: conterere cannas indicas. alij giộp, vel giệp.

giập, lien: *continuar*: continuo, as. giập lẽy: *continuadamente*: aſſiduè.

giát: *meterſe algũa couſa em lugar apertado*: comprimi aliquid in loco anguſto. giát rang: *meterſe entre dentes*: immiti inter dentes. giát máõ: *meterſe entre as vnhas*: immitti inter vngues. giát lõ: *tapar algũ buraco ou fenda*: obturare foramen, vel fiſſuram.

giật, vide gệt.

giặt: *bater roupa pera a lauar*: quaſſare veſtes aut pannos lineos ad lauandum. giặt áo: *lauar a cabaya*: lauare veſtem.

giạt, tloi đi: *ir a nhota*: ferri aquæ impetu húc & illúc. gió sáõ giạt thuiền: *o vento e ondas teuar a embarcação a nhota*: ferri cymbam húc atque illúc vndarum, ac ventorum impetu.

giâu, blái giâu: *certa fruita*:

ta: fructus dictus giâu.

giâu: *rico*: diues, itis. giâu có phú qúi, idem.

giâu: *esconder*: abscondo, is. giâu cũ ai: *encubrir de alguem*: occultare alicui. giâu giêm: *esconder*: tego, is.

giậu: *cerca*: septum, i. rào giậu, idem.

giêc, cá giêc: *certo peixe*: piscis dictus giéc.

giền, câu giền: *hũa ponte ou bairo na corte que se chama assy*: pons aut vicus in aula Tunchinensi dictus, câu giền.

giêng, tháng giêng: *o primeiro mes do anno que quasi sempre corresponde a lua que vem no mes de feureiro*: mensis primus, siue prima lunatio anni, quæ ferè semper incidit in mensem februariũ nostrum, nempe inter solstitium brumale & æquinoctiũ vernum, ab illo enim medio desumunt principium anni sinæ &c.

giêng môi, vide môi.

gyếng: *poço de agoa para beber*: puteus aquæ ad potum. đào gyếng: *fazer poço*: excauare puteum.

giệt, nói già giệt: *fallar cõ desprezo, ou zombar de alguem*: contemnere aliquem verbis aut irridere. dé ngươi, idem.

giệt: *esmagar carregando*: illidere comprimendo. đạp già giệt: *pizar aos couces*: proculcare calcibus.

giết: *matar*: occido, is. chớ giết ngươi: *naõ mataràs*: non occides.

giết, gia giết: *muito*: valdè, vox exaggerans in qualibet re.

giểu: *zombar, gracejar*: iocor, aris. nói giểu: *fallar por zombaria*: ludens loqui. giểu giảo: *zombar com mais excesso*: nugor, aris. cợt cảo, idem.

gìm: *mergulhar se cousa que anda acima da agoa*: immergi quod aquę innatare solet. chìm, idem.

gìn giữ: *goardar, vigiar*: custodio. is. giữ giàng, idẽ.

giồ: *arremeter huns aos outros*: inuadere inuicem. giồ nhau, idem.

giò: *pè de galinha, ou de porco*: pes gallinæ aut suis. xem giò: *adiunhar pollo pè*

de

degalinha: augurari pedem gallinæ inſpiciendo, hac ſuperſtitione paſſim vtuntur Annamitæ Ethnici in omnibus fermè negotijs quæ aggrediuntur.

gió: *vento*: ventus, i. gió giung: *vento que dà moleſtia*: ventus iniucundus. mưa gió: *chuua e vento*; pluuia cum vento. gió đã tắt: *acabou o vento*: ventus deſijt. gió bão: *tormenta*: tempeſtas, atis. gió bắc, gió bóc: *vento norte*: Aquilo, nis. chính gió: *o rumo direito*: ventorum linea recta. gió đoũ: *vento leſte*: Eurus, i. gió đoũ bắc: *Nordeſte*: meſes, is. gió tây: *oeſte*: fauonius, i. gió may: *Noroeſte*: Thraciozephyrus, i. gió nam: *ſul*: Auſter, tri. gió nồm: *Sueſte*: Euronotus, i. gió tây nam: *ſudueſte*: Notozephyrus. gió xuôi: *vento em popa*: ventus ſecundus. gió ngược: *vento contrario*: ventus oppoſitus, aduerſus.

giồ: *cuſpir*: ſpuo, is. bọt mieng, idem.

giỗ: *conuite que fazem aos mortos parentes, no dia em que morreraõ*: conuiuium quod celebratur in memoriam defuncti conſanguinei die obitus, vel anniuerſarij. giỗ chạp, idem.

giỏ: *ceſto pera lauar peixe*: corbis ad lauandos piſces.

gió miệng lại: *interrumper a pratica de alguns entre ſi, metendo outras palauras*: colloquium aliquorum interrupere alijs verbis interpoſitis.

giơ tay ra: *eſtender os braços*; extendere brachia. giơ đềt tay: *dar a mão a alguẽ*: porrigere manum alicui.

giờ: *hora*: hora, æ. quia tamen totum diem naturalem diuidunt in 12. tantum horas, vna hora æquiualet duabus noſtris. principium autem diei incipiunt a 3. noſtra poſt mediam noctem. ſic autem nominant horas nomine animaliũ bính dần, giáp dần, giờ dần. *das 3. de polla: menhãa atè as 5*: hora a 3. vſque ad quintam manè, hồm: *hora do tigre*: hora tigris. đinh mẹo, giờ mẹo: *das cinco atè aſsete de polla menhãa*: hora à quinta vſque

que ad ſeptimam matutinã. meò: *hora do gato*: hora felis. mậu thìn, giờ thìn: *das ſete as noue polla menhãa*: hora à ſeptima ad nonam ante meridiem. tòũ: *hora do dragão*: hora draconis. kĩ tị, giờ tị: *das noue as onze antes de meyo dia*: hora à nona ad vndecimam, ante meridiem. rắn: *hora de cobra*: hora ſerpentis. canh ngọ, giờ ngọ: *das onze antes de meyo dia atè hũa depois de meyo dia*: hora ab vndecima ante meridiem vſque ad primam poſt meridiem. ngựa: *hora do cauallo*: hora equi. chinh ngọ: *meyo dia*: meridies. tân mủi, giờ mùi: *de hũa tè as tres depois de meyo dia*: hora ab vna poſt meridiem vſque ad tertiam. dê: *hora da cabra*: hora capræ. nhâm than, giờ than: *hora das tres atè as cinco da tarde*: hora à tertia pomeridiana, vſque ad quintam veſpertinam. khĩ: *hora do bugio*: hora ſimiæ. qúi dậu, giờ dậu: *das cinco as ſete da tarde*: hora à quinta ad ſeptimam veſpertinam gà: *hora da galinha*: hora gallinæ. giáp tũít, giờ tũít: *das ſete as noue de noite*: hora à ſeptima ad nonam ſerotinam. chó: *hora do cão*: hora canis. ốt hợi, giờ hợi: *das noue as onze antes de meya noite*: hora à nona ad vndecimam ante mediam noctem. lợn: *hora do porco*: hora ſuis. giáp tí, giờ tí: *das onze antes de meya noite atè hũa depois de meya noite*: hora ab vndecima ante mediam noctem, vſque ad primam poſt mediã noctem. chuật *hora do rato*: hora muris chính tí: *meya noite*: media nox. ất sũu, giờ sũu: *da hũa depois de meya noite atè as tres*: hora ab vna poſt mediam noctem vſque ad tertiam. tlâu *hora do bufaro*: hora bubali. ſicuti horas diei ſic etiam duodecim menſes anni, & annos ipſos ijſdem horarum nominibus vocãt vſque ad ſexaginta & tũc iterũ incipiunt ſuũ quaſi ſæculum annorũ ſexaginta.

gióc dêy: *fazer cordaõ com tres ou quatro fios entreſechãdos*: funiculus è tribus aut quatuor filis interiectis cõpoſitus.

giõc,

gió·c, vide giuò·c.

giò·i : *bicho de corrupção como de carne, peixe:* vermis ex corruptione vt carnis, piscis &c.

giồi phấn : *enfeitarse com aluaiade* : comere se cerusâ. giồi mặt, giôi phấn mặt idẽ.

giọi: *cute, dar cute*: percutere manu caput alterius.

giọi nhà : *tomar as goteiras do telhado:* stillicidia tecti corrigere.

giội: *botar agoa na cabeça ou sobre outra cousa*: infundere aquam super caput, vel super aliud.

giòn : *cousa tenra que se quebra facilmente* : tenera res quæ facilè frangitur. sic gõ giòn: *madeira quebradiça colhida fora de vès* : fragile atque immaturum lignum.

giòn : *o estar bem cousa no corpo, como vestido, barrete*: aptè aliquid corpori adhiberi, vt vestem, pileum & similia. mũ giòn : *barrete que està bem* : concinnatus aptè pileus.

giòn: *brincar* : ludo, is. giò·n nhau, chơi, àc, idem.

gió·n, sợ gió·n gáy lên : *arrepiarense os cabellos com medo* : inhorrere pilos præ formidine.

gió·p xưa: *exemplo* : *antigo: ou de premio ou de castigo que não aproueita*: exemplum pristinum, vel premij, vel supplicij, quod tamen non prodest.

giộp: *não pegar o grude ou cousa semelhante* : reglutinari aliquid, alij giợt.

giợp, vide giập.

giốt giốt: *azedo de fruta*: acrimonia, æ. chua giốt giốt, idem.

giọt: *as beiras do telhado*: imbrices, icum.

giợt, vide giộp.

gióũ: *casta, especie, sorte de cousas* : species rerum. gióũ ăn : *cousas de comer* : genera ciborum gióũ tốt: *cousa boa*: res bona. gióũ lọ, gióũ chĩng *specie de boyão*: species diotæ. gióũ hòm : *specie de caixão*: modus arcæ.

gióũ: *semelhante*: similis, e. gióũ nhau, idem. gióũ mặt : *semelhante no rosto*: similis in facie. một gióũ : *da mesma casta, nação* speciei, vel nationis eiusdem. gióũ

khác: *outra ſpecie outra couſa*: diuerſus, a, vm.

gióũ *ſemente*: ſæmen, inis. dẽ làm gióũ: *deixar pera fazer caſta, pera ſemear*: ſæmini faciendo ſeruare. ſinh sản ra làm gióũ: *propagar a geração*: generationem propagare. chửa nên gióũ: *ainda não eſtà de vès pera ſemẽte*: ſæmini nondum eſt aptũ.

gióũ thọ: *inſtrumentos do official*; inſtrumenta artificis. gióũ má, idem. chẳng nên gióũ má gì: *naõ preſta pera nada*: nihil valet. chẳng nên gióũ gì, idem.

gióũ tai ra: *ouuir com attenção*: arrigere aures. nghe, idem.

gịt, vide gẹt.

giủ: *ſacudir*: quatio, is. giủ áo: *ſacudir a cabaya*: excutere veſtem.

giữ: *vigiar, guardar*: cuſtodio, is. giữ giàng, giữ, idem. giữ canh: *vigiar os quartos*: cuſtodire vigilias noctis. giữ nhà: *vigiar a caza*: inuigilare domui. giữ đạo: *goardar a ley*: ſeruare legem. giữ ngày lễ lạy: *goardar as feſtas*: ſanctificare

dies feſtos, abſtinendo ſcilicet ab opere ſeruili. giữ mình: *vigiarſe, defenderſe*: protegere ſe ab inimicis.

giữa, rau giữa: *erua de tanque qual ſe come*: herba piſcinarum, quæ vſui eſt ad edendum.

giữa: *lima, limar*: lima, æ. limo, as. giữa chẳng ăn sắt: *não lima bem*: lima inepta ad limandum.

giứa, blái giứa: *ananàs*: ananazius, ij. fructus indicus ita dictus.

giứa; *meyo*: medius, a, vm. giứa đàng; *meyo do caminho*: medium itineris. giứa nhà: *meyo da caza*; medium domus, hæc vox habet ordinem ad ea quæ circa verſantur.

giục; *incitar*: inſtigo, as. giục nó làm: *apertar com elle peraque faça*: vrgere illum ad agendum. mà quỉ giục lão người ta phạm tội: *o diabo inſtiga aos homens peraque cayão em pecado*: inſtigat diabolus homines ad peccata.

giủi, vide gẹn.

giùi: *furador, furar*: terebro,

bro, as, terebella, æ, ſubula, æ. giùi bẽán xẽ ra: *fenderſe a taboa furandoa*; terebrando tabulam findi. léi giùi: *tomai a verruma ou ſouela*: terebellam accipe, vel ſubulam.

giun chên: *pès iuntos*: coniuncti pedes.

giun, vide chun.

giung, gió giung, vide gió.

giu-ó-c, ngủ một giu-ó-c: *dormir hũ ſono*: dormitione vnicâ non interrupta quieſcere. một gió-o, vel một chu-ó-c idem.

giuông: *decer*: deſcendo, is, xuông idem. giuông thai: *foy concebido*; conceptus eſt. đi giuông hồn: *chamar as almas dos mortos*: vocare animas defunctorum; ſuperſtitio qua paſſim vtuntu Annamitæ præcipuè poſt parẽtum obitum. keo hồn idem.

giuong lúa: *as pernas da eſpiga do arròs*: partes quæ ſeparantun in ſpica orizæ.

giu-o-ng *eſtender o animal as vnhas pera fazer a preza*; exeri ab animali vngues vt prædam capiat. con meò

giu-ó-ng buôt: *o gatto eſtende as vnhas*: extrahit vngues fellis. giu-o-ng con mắt ra: *fitar muito os olhos*: defigere oculos valdè. giu-o-ng bắy lên: *armar a natoeira*; tendere muſcipulam. chu-o-ng, đo-m, idem.

giu-ò-ng: *cutre grande de lenha com ſeus pès*: lectus vaſtus ligneus pedibus ligneis innixus. giu-ò-ng sắp: *eſtrado*: ſtratum ſine pedibus. giát giu-o-ng: *a eſteira de bambù que ſe mete no catre*: ſtorea è cannis indicis compacta ſupra lectum ligneum.

giu-o-ng *marido da tia irmaã da may*: maritus materteræ. giu-o-ng: *padraſto*: vitricus; tantum per accommodationem nam propriè dicitur, cha ghé, vide cha.

giúp: *aiudar*: iuuo as. giúp sức: *ajudar as forças*: adiuuare vires, ſeu infirmitatem.

go cửi: *liços do tear*: licia, orum.

go khô: *pentem de tecer*: pecten liciatorum.

gò: *outeiro* collis, is. gò nu-ó-c: *ilha*: inſula, gò bé, gò

biển, idem. gò mồ: *a terra alta sobre a sepultura*: tumulus sepulchri, gò mả, idẽ.

gó: *bater*: pulso, as. gó cửa: *bater a porta*: pulsare ianuam. gó mõ: *bater o bambù da vigia*: pulsare crepitaculũ ex cãna indica ad vigilias, vel ad aliud. gó thau: *bater folha de latão pera obra*: percutere ęs ductile ad opus.

gỗ *madeira*: lignum, i. cây gỗ *pao de madeira*: arbor ad opus. gỗ tặp: *pao ordinario*: lignum commune.

go, cái go: *cesto ralo e razo*; corbula plana & minimè densa.

gở: *desembaraçar*: extrico, as. gở tóc: *desembaraçar os cabellos*: explicare crines. gở chỉ, gở dây: *desembaraçar linha, corda*: extricare filum, funem & similia.

gở, đứa gở: *homem peruerso*: peruersus nebulo. quái gở: *mostroſa couſa*: extraordinaria res.

gỡá chồ: *viuua*: vidua, æ. gỡá bụa, idem. gỡá bọ: *viuuo*: viduus. i.

góc: *canto, quina como de taboa, pedra*: angulus vt tabulæ, lapidis & similium. góc nhà: *canto de caza*: angulus domus. bốn góc: *quatro cantos*: quadratum, i. buong idem.

góc, gai góc: *espinhos, siluas*: spinæ, tribuli.

gỗc: *borra da seda*: fex bombycis. to gỗc, chĩ góc, idem. gỗc cây: *tronco de arbore*: truncus arboris. gỗc tle: *tronco de bambù*: truncus cannæ indicæ. más gỗc: *empeça no tronco*: trunco impeditur, vel in truncum impingit.

gó-c, blái gó-c: *certa fruita com que se tinge o vermelho*: fructus quo tingitur purpureus color.

gối: *joelho*: genu. đầu gối; idem. quì gối: *ajoelharse*: genua flectere.

gối, cái gối: *almoſada*: ceruical, is.

gói: *embrulhar em papel, folhas &c*: inuoluere cartâ, folijs arborum &c. lẽy lá mà gói bánh: *embrulhar as apas com folhas*: inuoluere libum folijs.

gồi lúa: *hũ manojo de arròs*

rò̀s que tẽ cousa de duas maõs fechadas: manipulus orizæ quem comprehendunt duæ manus compressæ.

gỏi: *peixe crù cortado em postinhas pera se comer*: piscis crudus in frustula concisus, vt edatur. ăn gỏi, idem.

gọi: *chamar, chamarse*: voco as. thày gọi: *o mestre chama*: magister vocat. gọi mấy là đí gì: *como vos chamaõ*: quomodo vocaris?

gội đầu: *lauar a cabeça esfregandoa*: abluere caput fricando.

gội, gỗ gội ſſt: *coronha da espingarda*: theca lignea ferreæ fistulæ. alij báng, vel bing ſſt.

gồm: *cousas de barro*: argilleæ res. nồi gồm: *panella de barro*: argillæ olla. hàng gồm: *praça onde se vendem cousas de barro*: argillearum rerum forum.

gồm: *iuntamente, tambem*: etiam. gồm phúc lạ: *comprehendeditas mirauilhosas*: cõplectitur fœlicitates mirabiles. tính gồm lại: *somar contas*: colligere calculationes in vnam ſummam.

gồm ghiéc, vide ghiéc.

gon, chiéu gon: *esteira fina*: ſubtilis ſtorea.

gọn, một gọn, hai gọn: *des, vinte como peças, cangas &c*: decem, viginti vt de sericis, telis & similibus. một gọn lụa: *des peças de seda*, decem serica. ba gọn bẽi: *trinta cangas*: triginta telæ.

góp: *ajuntar a contribuição de muitos*: congerere contributiones multorum. góp tiền: *concorrer com as caixas que lhe cabem*: ſoluere monetas ad commune opus.

gộp: *bambùs que estão sobre as ripas a trauessados no tecto de palha*: cannæ indicæ quibus immediatè superponuntur paleæ quæ tegunt domum.

gó-p, vide gấp.

gót chên: *calcanhar*: talus, i.

gọt: *rapar com naualha oũ faca*: radere nouaculâ aut cultro. gọt ngôi: *rapar a coroa*: radere coronam. đẽao gọt: *naualha*: nouacula, æ.

gọt: *aparar fruta ou outra cousa como abobora*: decorticare

care aliquid cultro, vt fructus, cucurbitas & similia. gọt bàu, idem.

gọục đầu: *abaixar a cabeça*: inclinare caput, alij gục, cúy đầu, idem.

goũ: *a canga de bambùs que poem ao pescoço dos presos*: vinculi genus quod est in modum scalæ 12. palmorum circiter quodque collum in quatuor partibus claudit. đáõ goũ: *por essa canga a alguem*. vinculo illo ligneo in scalæ modum collum alicuius claudere, cầm goũ, idem.

gủ, con gủ: *vsso*: vrsus, i. con gấu, idem.

gục đầu xuống: *inclinar a cabeça, cabecear con sono*; dormitando nutare.

gứ̃c, xôi gứ̃c: *arrôs pullò vermelho*: genus orizæ rubeæ, gọục idem.

guóc: *tamancos chiripos*: crepidæ ligneæ. đi guóc *leuar chiripos*: crepidis ligneis incedere.

guọc, gầy guọc: *magro, desfeito*; macilentus. xanh xao vố vang, idem.

gứ̃i: *mandar*: mitto, is. gứ̃i mlò i tham: *mandar recados*: mittere verba officiosa. gứ̃i mlò i lạy: *mandar recados a pessoa superior*: mittere verba officiosa ad superiorem personam.

gứ̃i của: *depositar fato*: depositò res tradere. ở gứ̃i: *estar de passagem* habitare in transitu vt hospitem. sinh kí, sóũ là gứ̃i: *a vida he passagem*: vita est transitus. tứ qui, chết là về: *a morte he tornar a casa*: mors est reditus in propriam domum.

gươm: *catana*: gladius contortus ex vna tantum parte acutus. alij chươm. bố gươm: *bainha da catana*; gladij vagina. chuoi gươm: *cabo da catana*: gladij capulus. bánh chè gươm: *guardas de catana*: gladij scutum. tũót gươm ra *desembainhar a catana*: gladium è vagina extrahere. rút gươm ra. idem. xỏ gươm đẽào: *meter na bainha* gladium mittere in vaginam. tra đẽào, idem.

guọm, coi guọm: *por os olhos no chão*: demittere

tere oculos in terram.

gương, cái gương: *espelho*: speculũ, i. soi gương: *ver se no espelho*; speculo vti ad inspiciendum. alij cương.

gượng: *gemer, como de quem poem força pera fazer alguã cousa*: gemere, vt eum quis laborat ad aliquid faciendum. kẽu gượng cho mạnh: *gemer pera ter mais forças*: gemere aliquem vt roboretur magis.

gụp dù xuấng: *fechar o sombreiro*: claudere vmbellam, alij cụp.

HÀ, nào: *quem, que*: quis vel quid. hàng hà sa sô: *sem conto*: innumerabilis, e.

hà, thuiền hà bạc: *embarcaçaõ de pescar*: piscatoria cymba.

hà tiẹn: *auarento*: auarus, a, vm.

hà hiép: *fazer forças*: vim inferre.

hà, cái hà: *bicho que roendo fura a embarcaçaõ*: vermis qui rodendo nauigium perforat. chẳng thui thuiền thì hà ăn: *se não se mete fogo de baixo da embarcaçao, o bicho a furarà*: vermis perforabit nauigium, nisi adhibeatur ignis.

hà, soũ: *rio*: flumen, inis, fluuius, ij. soũ thinh hà: *a vai lactea no ceo*: via lactea. cõên tõân hà: *soldados que remaõ*: remigantes milites. cõên thủi, idem.

há mieng ra: *abrir a boca*: aperire os. đất há ra: *abrirem se gretas na terra*: rimas agit terra. nẻ ra, rẻ ra, idem.

hả hơi: *euaporar*: euanesco, is. rượu chẳng bưng thì hả: *o uinho nõo se tapando, perde o vigor*: euanescit vinum nisi cooperiatur.

hạ, dưới: *de baixo*: infra. thien hạ: *de baixo do ceo*: infra cælum, idest vniuersus mundus hic sublunaris. cả và thien hạ: *todo o mundo*: vniuersus orbis. haù hạ *cortejar os grandes fora do Rey*: magnates præter Regem officiosè comitari. hạ giái: *reino inferior, este mundo*: regnum inferius, nempe, hic mundus. hõa hạ: *a corte de Tonquim*: Tunchinensis regia. thượng hõà, hạ mục: *entre os grandes deue auer concordia, entre os inferiores amor com tratarse e verse*: inter magnates necessaria est vnio, & inter plebeios amor sæpè conueniendo. tõân hạ: *cabo do mès*: finis mensis à die scilicet vigesimo & vltra.

hãc lõàn, vide lõàn.

hãch *fenderse alguã couſa per si, como madeira com o sol*: findi aliquid vt lignum solis ardore. nẻ ra. nứt ra, idem.

hạch, bạch hạch, cò tláng: *garça branca*: ardea candida.

bạch hạch: *certa terra em que adorão o ceo*: regio quædam in qua cælum adoratur.

hai: *dous*: duo, đôi, nhị idem. thứ hai: *segundo*: secundus, a, vm. mươi hai: *doze*: duodecim. hai mươi: *vinte*: viginti &c.

hai hang, vide hang.

hài *chinelas, çapatos*: calceus, i. crepida, æ. đi hài: *ir em chinelas*: crepidis incedere. mạc hài: *calçar chinelas*: crepidas calceare. cởi hài: *descalçalas*: crepidas deponere.

hài cốt: *corpo morto*: cadauer, eris.

hái rau: *colher heruas*: colligere herbas. hái củi: *colher lenha*: colligere ligna.

hái gạt lúa: *fouce de segar arrôs*: falx messoria vt orizæ, vel etiam tritici.

hải, biển: *mar*: mare, is.

hải đạu: *galè grande que nauega pollo mar*: triremis ampla quæ mari committitur.

hải còn: *ainda ha, ainda viue*: adhuc est, adhuc viuit, superstes est.

hãi: *espantarse*: obstupesco, is. hãi của: *arrecear que se lhe gaste o fato*: timere ne damnum patiatur in rebus suis.

hại: *danificar*: damnum inferre. lam hại của người ta: *danificar as cousas alheas*: deperdere res alienas. hại ai: *fazer mal a alguem*: offendere personam alicuius.

hại, thương hại: *miserauel de mim*: miserum me, heu me.

hay: *saber* scio, is. lão hay: *a sabendas*: data opera. hay chữ nghĩa: *letrado* literatus, a, vm. hay ăn: *comilão*: vorax, acis. hay rượu: *bebedor de vinho*: potator vini. hay ác: *folgazão*: otiosus, i. hay làm: *trabalhador*: laboris patiens. hay dịn, vel nhịn: *patiente*: patiens, tis.

hay: *cousa boa feita a proposito*: res apta. sách nầy hay: *este liuro he bom*: bonus est hic liber. thư nầy hay: *esta carta esta boa bem composta*: congruè facta est hæc epistola, & sic de alijs rebus. hay đầy: *a como está bem*

bem feito: quam aptè actum.

hay là: *ou*: vel.

hay; *nao sei* nescio, is, cum scilicet quis ad interrogatum respondet vt. ò thàng kia thày ở đâu: *ò moço, o Padre aonde està*: heus tu magister vbi est? hay: *não sei*; nescio. est responsio simplex, at si dicat hay gì: *que sei*: qnid scio? est responsio paulo audacior.

hay: *gouernar* rego is. hay một xã: *manda hũa aldea*: præest vni pago. hay cả và xứ: *gouerna toda a Prouincia*: præest toti Prouinciæ.

hay một hặc: *trata de aprender*: agit vt addiscat. & sic de alijs rebus.

hãy đi: *ide*: ito. hãy ăn: *comei*: ede. hãy làm: *fazei*: fac. particula imperantis.

hâm: *aquentar moderadamente*: calefacere moderatè. hâm cơm: *requentar o arròs cozido*: recalfacere orizam coctam, & sic de alijs culinæ ferculis. hâm lại:

hàm, cang hàm: *queixadas*: mala, æ. hàm trẽn: *queixo de cima* mandibula superior. hàm dưới: *o de baixo*: mandibula inferior. rang hàm: *dentes queixaes*: dentes maxillares.

hàm, đe hàm hàm: *ameaçar com palauras asperas, mostrar os dentes*: durioribus verbis minari alicui.

hàm, làm lỗ hàm: *fazer buraco ou coua no chaõ e cubrila pera fazer cair alguem*: decipere velle aliquem foueâ factâ in via vt in illam decidat.

hàm ngươi: *final da letra de alguem*: nota scripturæ alicuius.

hặm, đàm hặm mặt mũi: *fermoso rosto*: speciosa facies.

hám, hoi hám *feder*: fateo, es. thối hám: *tresanda*: grauiter olet. hám lám, idem.

hám: *aruore do iunto ao rio*: syluula iuxtà flumen. lom hám bẽào, idem.

hãm: *fazer violencia*: vim inferre. hãm hiếp, idem: hãm mình: *macerar o corpo com penitencias*: vim inferre sibi ipsi corpori is afflictationibus.

hãm xuống: *vaise o lume dos olhos, como quando de*

muito alto se olha pera baixo: deficere lumen oculorum, vt cum ex altiori loco quis aſpicit in inferiora. cháõ mặt, idem.

hẵm, gạo hẵm: *arròs preto*: oriza ſubnigra. gạo hõm, idem.

han, vide hŏan.

hàn nhau *ſer inimigos*: inimicitias gerere.

hàn, cửa hàn: *porto em Cochinchina a que chamaõ os Portugheſes Turaõ*: portus in Cochinchina à luſitanis dictus Turanum.

hàn: *ſoldar com cobre cousas de ferro &c*: ferrumino, as.

hán: *elle*: ille, cum contemptu. in vſu extra curiam verſus Cocincinam. mạc hán: *ſua vontade*: placitum illius fiat, mạc nó, idem, at cum honore dicitur, mạc ngươi.

hán, nhà hán: *familia de Reis antigos da China*: familia regum antiquorum apud Sinas. hán minh đế: *aquelle Rey da China a quem dizem foy feita reuelaçaõ da vinda de Chriſto ao mundo*: Regis illius nomen cui fertur facta reuelatio de Aduentu Chriſti Domini alij hán hai đế.

hản, tlặt *verdadeiro*: verus, a, vm. đã hản: *ià eſtà ſem duuida*: indubitatũ iam eſt. nói cho hản: *dizer tudo o que ha*: veritatem aperire.

hạn: *eſterilidade por falta da chuua*: ſterilitas ex defectu pluuiæ. đại hạn: *ſecura vniuerſal*: defectus pluuiæ in toto Regno. đợi hạn, idem.

hạn, chế hạn: *pedaço de peça de ſeda branca dentro do cabeção da cabaya*: fruſtum ſerici albi intra collum veſtis appoſitum.

hang: *eſpelunca*: antrum, i. hang lỗ: *coua*: crypta, æ. hang đá: *lapa*: ſpelunca, æ. ſpecus, vs.

hang, hãy còn hang: *ſe dis do vinagre quando ainda naõ eſta feito*: acetum nondum accepit vires.

hang, hở hang: *deſpido*: nudus, a, vm.

hắng, chở chanh hắng con mắt: *o ſumo da caſca de limão dar nos olhos*: inſilire in oculos corticis limonij ſuccum.

đài

đài hai hằng con mắt: *fazer arder os olhos*: vredinem oculis causare.

hàng, họ hàng: *parentes*: consanguineus, a, vm.

hàng họ. *viniaga*: merces. bán hàng bán họ: *ter tenda em que se vendem varias cousas*: merces diuersas expositas habere. bà hàng, bán hàng *bazareira*: mulier diuendens merces. hàng phố: *rua de tendas*: platea tabernarum. hàng bát: *rua em que se vendem as porçolanas*: forum lancium finicarum. hàng bè: *lugar onde se vendẽ iangadas*: forum in quo diuenduntur schediæ. & sic de alijs rebus. ê hàng, vide ê.

hàng: *sempre*: semper. hàng sóũ *sempre viue*: semper viuit. hàng hàng, idem. hàng ngày: *cada dia*: quotidie hàng nam: *cada anno*: singulis annis.

hàng: *ordem de pessoas iuntas*: ordo personarum quæ aliquam communitatem faciunt, vt,

hàng xã: *os do gouerno da aldea*: præpositi aut seniores pagi. hàng thuiền: *soldados que pertencem a mesmã galè*: milites eiusdem triremis hàng dinh: *o lugar em que mora o capitão com os soldados*. habitatio militum vnà cum duce. & sic de alijs.

hàng chữ: *regra de letras*: linea, versus. len hàng khác: *começar outra regra*: lineam nouam ordiri. kẻ hàng: *fazer riscas*: lineas notare.

hàng cơm, hàng quán: *molher publica*: meretrix, icis.

hàng hà sa số: *innumeraueis*: innumerabilis, e.

háng, kẻ háng: *a parte interior da coixa iunto a vrilha*: femorum iunctura.

háng, dàng háng: *escarrar*: excreo, as.

hẵng, vide hưng.

hanh, khô: *terra muito secca*: terra valde sicca. đất hanh, idem.

hành, củ hành: *cebola*: cepe. óc hành: *casca de cebola*: cepe tunica. khía hành: *dente de cebola*; cepe spica.

hành, làm: *fazer*: facio, is. hành tà dâm: *fornicar*: fornicor, aris. đa hành ác nghiệp: *fazer muitos males*;

mala

mala permulta perpetrare. hăọc hành: *estudar*: *studeo*, *es*: nói hành ngườ-i ta: *murmurar d'alguẽ*; detrahere alicui.

hành, ꝺua hành khiến: *diabo que cuidão os gentios se muda do gouerno cada anno, e com o qual lanção pragas*: diabolus quem singulis annis præfici putant de nouo, & cuius nomen inuocant ad malè imprecandum.

hào, yèt hào: *esquinentia*: angina, æ.

hào quang: *resplandecer*: splendeo, es.

hao tièn: *gastar caixas*: impendere monetas. tôn tièn idem.

hàõ, ꝺóc đại hàõ: *damasco*; damascenum sericum. alij hòũ seu đại hòũ.

hăọc: *aprender*: disco, is. hăọc tlò: *estudante*: discipulus, i. hăọc hành: *estudar*: studeo, es. hăọc đạo: *professar a ley*: profiteri legem. hăọc nhau: *parecerse hũa cousa com outra*: similem esse rem vnam alteri. hăọc chữ nghĩa: *aprender letras*: studio literarum vacare. hăọc cũ ai: *ter alguem por mestre*: habere aliquem pro magistro. hăọc mlò-i cũ ai: *contar algua cousa a alguem*: referre aliquid alteri.

háõ: *ferrugẽ da chaminè*: fuligo, inis. mồ háõ khói, idem. mồ háo nồi: *ferrugem da panella*: fuligo ollæ. mặt mồ háõ: *negro do rosto*; niger vultus.

hảõ, hát hảõ: *cantar*: cano, is.

hảõ chên: *escorregar o pè*: dilabi pedem. nói hảõ: *fallar sem fondamento*: temerè loqui.

hạõ: *garganta*: guttur, ris.

hấp: *aquentar algũa cousa de comer sobre o arròs cosido quente*: calefacere aliquod edulium super ponendo illud orizæ coctæ adhuc calidæ. hấp bánh, hấp idem cá

hạp nhau: *semelhante*: similis, e. gióũ nhau, hạt nhau, idem.

hát: *cantar*: canto, as. truiện hát: *cantiga*: cantio, nis. đàn hát: *tanger e cantar*: canere cum pulsu instrumẽti musici. con hát: *cantadeira*: cantatrix, cis. ngân hát:

hát: *gargantear*; vocem inflectere.

hát xơi: *estrondo que se fas espirrando*: strepitus sternutationis.

hát, mưa hát ꝺĕào: *entrar a chuua com vento*: ingredi pluuiam cum vento. hôt ꝺĕao, răt ꝺeao, idem.

hạt: *iustos igoaes*: æqualis, e. hạt nhau, hạp nhau, idem.

hàu: *cortejar, seruir aos grandes*: aulicum agere. đi hàu ha idem. tôi haù: *pedir a pessoa graue*: petere à personâ primariâ. nang hàu: *concubina de pessoa graue*: concubina viri primarij.

hâu *quasi*: ferè, hẩu chết: *quasi pera morrer*: ferè iam moritur. gạo hâù hết: *o arròs està pera acabar*: ferè iam deficit oriza.

hẩu: *a penas*: vix. hẩu về được: *a penas poderà tornar*: vix poterit domum reuerti.

hẩu, cái hẩu: *amejoas*: mytilus, i.

hậu, sau: *depois*: posterius, post. hŏàng hậu, sau ꝺua: *depois, do Rey*: post regem, idest Regina. cửa hậu: *a porta trauessa*: ianua posterior hạu thu: *o rabicho da sella, atafal*: postilena. æ. hậu nhin: *os vindouros*: posteri.

hậu thổ: *Senhor da terra*: Dominus terræ, ita vocant diabolum quem præesse terræ quam incolunt existimãtes, adorant, & in eius nomine iurant.

hẩu, dưa hẩu: *pateca*: pepo aqueus.

he, đè he, đè hét; *agastarse pera meter medo*: iram demonstare ad metum incutiendum.

hè: *estio*: æstas, atis. mùa hè, idem.

hè nhà: *a parte da casa pera onde não tem beiras*: pars domus quæ imbricibus caret.

hè, làm hè *certas ceremonias que os gentios fazem no triennio de seu dò aos mortos*; superstitiones Ethnicorum in triennium luctus, erga defunctos.

hề chẳng hề: *de nenhũ modo*; nullo modo. tôi chẳng hề sự gì: *não me meto nisso*: spectat ad me res hęc minimè.

hé:

hé: *palaura de compaixão ou beneuolencia*: beneuolentiæ, vel compassionis vox. mò-ng oũ hé: *folgo venhais em bora*: benè veneris. nhẽ, idem. thư-ơ-ng hẽ: *coitado*: heu te miserum, vel heu me miserum, khôn hẽ, idem.

hẽ *todo, todos*: omnis, e. hẽ là ai: *quemquer*: quicunque. hẽ ngư-ò-ita: *todos os homens*: omnes homines, &c.

hệ, sô hệ: *fado, estreya*: fatum, i, Ethnicorum error.

hẹ, hành hẹ: *certas cebollas*: cepe species quædam.

heàng: *camaras de ferro ou bronze que se metem nos falcoẽs*: tormentum bellicum in cuius ventre aperto aliud minus ponitur. blái heàng, idem. alij, blái nhàng.

hẹch, tò văn hẹch: *papel de feiticeria em que escreuem o mal que querem fazer, e diãte do altar superstitioso o queimão peroque o diabo o và fazer*: veneficij genus quo scribunt in cartula malum quod alijs cupiunt, & coram dæmonum altari comburentes, rogant dœmonem vt illud exequatur.

hẽm quan: *a insignia ou chapa de Mandarim*: insignia prælaturæ: đã có hẽm như-ò-i: *ià fes a letra de seu sinal*: signum suæ manus iam adhibuit. alij hàm.

hèm rư-ợ-u: *bagaço do vinho de arròs*: magma orizæ distillatæ.

hẽm, hò-n: *por odio tirar a falla*: negare confabulationem ex odio. hèm ŏán ngư-ò-i: *vingarse d'alguem*: vindictam ab alio sumere.

hém: *caminho estreito*: semita, æ.

hèn: *cousa vil*: vilis, e. sư-hèn, idem. kẻ hèn: *pessoa baixa*: vilis persona. toi là kẻ hèn kẻ mọn: *eu sou ninguem*: nihili sum ego, verba humilitatis in vsu apud Annamitas.

hèn, đau đã hèn: *o mal ià he pouco*: diminutus iam est morbus. giản, idem.

hèn mlạt: *comer vil e mal temperado*: vilis & insultus cibus.

hẽn, cái hẽn: *specie de marisco*: ostreæ species.

hẹn, đã hẹn ngày: *ià assinou o dia*: præstituit iam diem.

diem. ngày phán xét chẳng hẹn: *não se apontou dia do iuizo*: prædictus non est nobis iudicij dies.

heo, con heo: *porco*: sus suis. mel. con lợn.

heò, gậy heò: *bordão de rota*: scipio ex vimine indico quod, rota, vocant.

heò, thuóc heò: *boa meizinha*: vtilis medicina. hiệu idem.

héo: *murcharse cousa verde como heruas &c.*: marcesco, is.

hẻo, cá héo: *certo peixe*: quidam piscis dictus héo:

hẹp: *cousa apertada*: angustus, a, vm. hẹp dẽa. *cainho*: auarus, a, vm. khổ hẹp: *canga estreita*: tela anguста.

hét, đèn hét: *o rinchar dos cauallos, elephantes*: hinnitus equorum &c. đè he đè hét, vide, he.

hết: *acabarse*: finio, is. đã hết: *já se acabou*: desijt hết gạo: *acabouse o arròs*: defecit oriza. hết tháng: *acabouse o mes*: finis mensis aduenit.

hết: *tudo*: omnis, e. totus, a, vm. hết thay thải: *todos sem ficar nenhũ*: omnes omninò. hết lảõ hết sức; *com todo o coração e com todas as forças*; integro corde ac omnibus viribus. lấy hết: *tomar tudo*: sumere omnia.

hệt: *semelhante*: similis, e. con hệt cha: *filho semelhante ao pay*: similis patri filius.

heu, vide heo.

hẽu, vide hổu.

hĩ: *assoarse*: emungo, is. hĩ mũy, idem.

hĩ. hỏan hĩ: *estar allegre*: lætor, aris. hũi, idem.

hĩ ôi: *interiecção de quem sospira ou geme* heu.

hịch, vide hệch.

hiếm: *cousa rara*; rarus, a, vm. của hiếm: *fato extraordinario*: eximiæ merces.

hiểm: *caminho por mato não aberto* syluestris via.

hiền lành: *manso*: mitis, e.

hiến, đom: *offerecer de comer supersticiosamente*: offerre edulia superstitiosè. hiến xôi, hiến ván cho bụt: *offerecer arròs ao pagode*: offerre idolis orizam.

hiến, nhà hiến *segundo tri-*

bunal de letrados em cada Prouincia : tribunal secundum literatorum in qualibet Prouincia Tunchini.

hiẽn, oũ hiẽn *filho de Mandarim de armas* : filius eius qui dignitate aliqua armorum est insignitus. oũ triều, idem.

hiện : *aparecer cousa d'outro mundo como Deos, Santos, atè o diabo* : apparere aliquid alterius sæculi vt Deũ, Sanctos, vel ipsum etiam diabolum. thien thần hiện xuống: *aparecer o Anjo*: apparere Angelum.

hiẽng: *pestenejar com os olhos*: nicto, as. hiẽng con mắt: *fechar os olhos*: claudere oculos, nhắm con mắt, idem.

hiép: *fazer força*: vim inferre. hiép của ngươi ta: *tomar por força o fato alheo*: vi auferre alienum. hà hiép, idem.

hiệp, quan thủ hiệp: *Mandarim principal a quem se encarrega algum negocio*: Commissarius seu persona primaria cui aliquod negotium committitur.

hiếu: *gostar de algũa cousa*: affici erga aliquid.

hiếu, thảo: *respeitar como pay may*: honorare, vt patrem, matrem, superiores.

hiểu: *entender*: percipio, is. đã hiểu: *jà entendo*: capio sensum.

hiểu, àm hiểu chúa: *pessoa da qual se serue o Rey*: adhiberi à Rege solita in negotijs persona.

hiệu, kêu, gọi: *chamar*: voco, as. xuy hiệu khí: *chamar com trombeta como no dia do iuyzo*: conuocare tubâ, vt fiet ad diem iudicij.

hiệu, thuóc hiệu: *excellente mezinha*: præsentanea medicina.

hin, beó hìn hin: *gordo, nedeo*: crassus, a, vm.

hình: *figura*: figura, æ. thu hình: *disfarçar se*: mentiri habitum. hình tượng: *estatua*: statua, æ.

hình, gia hình: *tormentos*: cruciatus, vs. làm hình: *iustiçar*; plectere capite alij hèinh.

híp: *o que tem os olhos naturalmente muito fechados*: clau-

clauſos fermè oculos habẽs à natura. con mắt híp lại, idem. alij nhám.

hít, con chó hit: *ir o cão pollo faro*: indagare canem ex odoratu.

ho: *tuſſir, toſſe*: tuſſis, tuſſire.

hô, ſan hô: *coral*. corallium, ij.

hồ: *grude*: gluten, inis. lụa có hồ: *peça que tem canja*: glutino infectum ſericum. đắn hồ: *grudar*: glutino, as. lấy hồ phét gấy: *eſtender grude ſobre o papel*: glutino papyrum inficere. hồ bóc ra: *deſgrudarſe*: reglutinari.

hồ, đàn hồ: *viola*: lyra, æ.

hồ nghi: *duuidar*: dubito, as. hồ nghi đều gì thì hỏi: *ſe duuidais de algũa couſa preguntai*: dubitans de aliqua re, interroga.

hồ: *lago grande*: palus, vdis. đầm, idem.

hồ tiêu: *pimenta*: piper, ris.

hò: *quaſi*: fermè. hò nửa ngày: *quaſi meyo dia*: ferè meridies. hò hết; *quaſi acabado*: ferè in fine. hàu, idem.

hồ: *coua em que ſe caye ſem aduertir*: fouea in quam non aduertens decidit.

hồ nuớc: *poça de agoa*: lacuna, æ.

hổ, xấu hổ: *couſa vergonhoſa*: pudendus, a, vm. làm xấu hổ cho ai: *enuergonhar alguem*: pudore aliquem afficere. tủy hổ: *ſoffrer iniurias*: probra ferre. hổ ngươi ai: *ter pejo, ou ter vergonha de alguem*: erubeſcere.

hổ phách: *alambre*: ſuccinum, i.

hổ mang: *cobra grande*: coluber ingens. hổ đầm: *cobra que fingem no ceo e quẽ a acha ſerà muito ditoſo, como dizem da fabuloſa vara de quondàm*: ſerpens quem in cælo eſſe fingunt, & eum qui inuenit fœlicem fore putant. đười rắn hổ đầm, idem.

hổ giảng: *piloto*: nauarchus, i.

hỗ, vide hỗm.

họ, chưng hộ: *aiudar fauorecer*: iuuo, as. ſolum dicitur de Deo Sanctis &c.

apud Ethnicos superstitiosè dicitur de idolis, maioribus &c. phù hô idem.

họ, dàõ: *gèração*: prosapia æ. đầu họ: *chefre da geração ou familia*: prosapiæ caput. tổ toũ, idẽ. họ hàng: *parentes*: consanguinei. họ bên nội: *parentes da parte do pay*: consanguinei ex parte interiori, ideſt ex parte patris. họ bên ngoại: *parentes da parte da may*: consanguinei ex parte matris, seu, vt ipsi vocant, ex parte exteriori.

họ, bán hàng bán họ: *mercadejar*: mercaturam exercere.

hơ: *enxugar ao fogo*: siccare ad ignem.

hỏ: *vos de chamar ou rogar alguem*: vox clamantis seu exorantis.

hỏ là, ngờ là: *ter pera sy*: puto, as.

hỏ, mặt hớn hở: *rosto alegre*: hilaris vultus. Bui idem.

hỏ hang: *despido, ou mal enberto, de modo que se vem partes indecentes do corpo*: spoliatus, aut malè cooper-

tus, ita vt partes turpes corporis appareant.

hõa: *flor*: flos, oris. hõê, idem. hõa nở: *abrir a flor*: florem aperiri. hõa đực: *flor que não tem fruito*: flos quem non sequitur fructus. hõa cái: *florque tem fruito*: flos fructum præcedens. hõa quả: *fruita*: fructus, vs.

hõa, blộ blang hõa hõát: *obra de releuo em maceneria*: opus eleuatum ac variegatum in ligno.

hõa: *bexigas*: variolæ, arum. hõê, idem.

hõa nương: *molher publica*: meretrix, cis. con hõa, idem, alij hõê.

hõa, thinh hõa: *Prouincia de Tunquim qual os Portugueses chamão, Sinufà*: Prouincia in Regno Tunchini quam lusitani vocant Sinufà, thinh hõê, idem.

hõà: *pas*: pax, cis. hõà thõận cũ nhau: *concordar hũ cõ outro*: concorditer inuicem degere. làm cho hõà thõận: *fazer amizades*: pacificare alios inter se. thương hõà hạ mộc: *os grandes se deuem conseruar em pas, e*

os

os baixos em amizade; pacem colant superiores inferiores amicitiam seruent.

hŏà, tŏan hŏà: *consultar*: consulo, is.

hŏà: *tambem*: etiam. và idem. cả hŏà: *todos*: omnes. cả và idem.

hŏá, kẻ hŏá, thŏận hŏá: *corte de Cochinchina que os Portugueses chamão Sinuà*: regia Cocincinensis à lusitanis dicta Sinuà. kẻ hŏé, idem.

hŏá: *fazer criar*: producere. hŏá nen, hŏá sinh, idem.

biên hŏá: *transformarse em cousa melhor*: immutari in melius vt Ethnici superstitiosè putant de rebus fictis quas pro defunctis comburunt, vt in veras immutentur, aut conuertantur. hŏá đi: *queimar pera esse fim como os corpos dos lazaros*: comburere vt in melius transformetur, sic corpora elephantiacorum comburunt Ethnici, vt in meliora transmutentur in aliâ vitâ.

hŏá, tle hŏá: *bambù macho*: canna indica solidior.

hŏả, lửa: *fogo*: ignis, is. đại hŏả: *incendio*: incendiũ, ij. hŏả haò, idem. tièn đang hŏả: *caixas que os presos pagão pera a candea*: pecunia quam vincti soluunt pro lumine carceris.

hŏạ là, hŏạc là: *se poruentura*: si fortè, forsitan.

hŏạ, có hŏạ, là hŏạ: *raramente*: rarò.

hŏạc: *poruentura*: forsan.

hŏạc là, idem.

hŏạc, nói hŏạc: *mentir*: mentior, iris.

hŏai, đừng, thôi: *acabarse*: finio, is, hŏai làõ: *acabarse o agastamento*: finire iracundiam. lại lành, idem.

hŏài phô: *lugar de Cochinchina no qual habitão os Iapoẽs e o chamão faifò*: pagus in Cocincina quem Iapones incolunt & vocant faifò.

hŏài, sinh, hŏài thai: *conceber ou trazer nas entranhas o filho*: gestare in vtero prolem. chửả, có thai, idem,

hŏại: *desperdiçar*: prodigere. hŏại đỡ đi làm chậy, hŏại bố đi hư làm chi: *porque se desperdiça desse modo*: vt quid perditio hæc.

hŏan

hŏan hủy: *estar alegre*: gaudeo, es. hŏ-n hŏ-, idem.

hŏàn, blả: *pagar*: soluo, is.

hŏàn, ban hŏàn: *ter lembrança dos auzentes como de caza, filhos, e lhe dar pena*: memoriâ carorum absentiũ torqueri.

hŏan lạt: *castrar*: castro, as. thiến, idem.

hŏang, nơi hŏang: *lugar solitario, solidão*: solitudo, dinis.

hŏang: *muito, em cousa que despreza*: valdè, in re quę contemnitur, vt, tŏi hŏang: *muito escuro*: valdè obscurum. rét hŏang: *muito frio*: valdè frigidum.

hŏàng, ḍua: *Rey*: Rex, gis. hŏàng thien, ḍua blờ-i: *rei do ceo*; Rex cæli, titulus quẽ tribuunt diabolo, in quo & iurant. ngọuc hŏàng: *Rey do inferno*: Rex inferorum. hoc nomen tribuunt cuidam quẽ etiam vocant regem supernum illum colunt ac in eius nomine iurant, impiè inuocantes, ngọuc hŏàng thượng đế. thành hŏàng: *titulo do diabo tutelar, como loucamente cuidão os gentios de cada aldea*: titulus qui datur diabolo quem Ethnici in quolibet pago tutelarem stultè putant, illumque colunt. thàn, idem.

hŏàng, chim hŏàng anh: *aue amarella*: crocei coloris auis. hŏàng vàng: *cor amarella*: croceus color.

hŏàng, đại hŏàng: *ruibarbo mezinha*: reubarbarum, i.

hŏàng giáp: *o quarto grao de letras subindo*: quartus gradus literatorum ascendendo.

hŏắng: *perder o siso*: amẽs, ntis, hŏắng hŏt, idem.

hŏc: *bradar*: vociferor, aris. kêu hŏc: *gritar que lhe acudão*: vociferatione auxilium petere.

hóc: *atrauessarse algũa cousa na garganta*: faucibus aliquid hærere. xương hóc hạ̃: *atrauessarse osso na garganta*: hærere in faucibus ossiculum.

hộc: *medida grande por onde se paga a renda*: mensura magna qua soluuntur tributa. vide đ̃aõ.

hŏê,

hŏê, vide hŏa.

hŏế, vide hŏá.

hŏề, vide hŏà.

hoi hói: *coroa rapada de nouo*: corona capillorum recens rasa.

hôi: *cheirar a sediço*: puteo, es. cơm hôi: *o arròs cheirar a bafio*: fœtere orizam. thuóc hôi: *a mezinha cheira fartum*: pharmacum grauiter olet. hôi miêng: *ter fastio*: nauseam habere. hôi cơm: *ter asco ao arròs*: tædio habere orizam. hôi hám: *feder como de corrupção*; fœtere vt ex corruptione.

hôi, mô hôi: *suor*; sudor, ris. mô hôi ra: *suar*: sudo, as.

hồi, về: *tornar pera caza*: redire domum.

hồi coũ cho thày: *pagar a o mestre de escola seu trabalho*: soluere mercedem scholæ magistro.

hồi hương: *certa erua que sabe como erua doce*: anisij sapori similis herba.

hồi, lŏên hồi: *transmigração das almas*: transmigratio animarum.

hồi, vô hồi: *sem conto*: innumerabilis, e.

hòi: *estreito*: angustus, a, vm. hẹp hòi, idem. hẹp hòi dĕạ: *escaço*: auarus, a, vm.

hói, vide hoi hói.

hói nước: *rego de agoa deriuado da Madre, e fas outro caminho*: riuus aquæ qui procedit ab alio, diuersam tamen peragit viam.

hối lồ, thụ lồ: *o official de iustiça tomar peitas*: muneribus corrumpi ministrum iustitiæ. quan cuả hối lồ, ăn thụ lồ, idem.

hối tội, ănnam tội: *arrependimento dos peccados pedindo perdão delles*; pœnitentia peccatorum cum petitione veniæ.

hỏi: *preguntar*: interrogo, as. đi hói hợ: *desposarse*: sponsam ducere. hỏi tra sự éy: *examinar o que hà*: inquirere de re illa.

hội: *dedicação de templo dos idolos*: dedicatio templi idolorum. áng chay áng hội: *casas feitas pera celebrar essas festas*: domus ad celebrationem superstitiosam festorũ. hội thi: *a solenidade dos exames*: solemnitas examinum.

hơi: *bafo*: halitus, vs. hả hơi: *euaporar*: exhalo as. tắt hơi, hết hơi: *ià não respirar*: respiratio desijt, iam mortuus est. hơi nước lên: *subirem os vapores da agoa*: vapores ex aquis alcendere. hơi đất: *exhalação*: exhalatio, nis.

hơi: *ou la*; heus tu. con hỏi: *ò filho*: ò fili.

hợi, lợn: *porco*; sus. giờ hợi: *das noue horas atè as onze antes de meya noite*; hora à nona ad vndecimam ante mediam noctem. ớt hợi, idem.

hôm nay: *hoje*; hodie. hôm qua: *hontem*; heri. hôm kia: *ante hontem*: nudius tertius. hôm kià: *trasantontem*; nudius quartus, vel quatuor ab hinc diebus. hôm kiet: *ha cinco dias*; nudius quintus, vel quinque ab hinc diebus. hôm sớm: *a tarde e polla menhãa*; manè & vesperè. ban hôm: *a boca da noite*; vespertinum crepusculum: chim keu ban hom: *agouro mao no cantar dos passeros a boca da noite*: augurium malum ex cantu auium sub vesperam superstitio.

hom, xương hom: *espinhas piquenas de peixe*; spinæ minutiores piscium.

hom blanh: *bambu com que se tece a palha pera cubrir as cazas*; cannæ indicæ fusta quibus colligantur paleæ ad cooperiandas domos.

hổm: *tigre*: tigris, is. cuót hổm: *vnhas do tigre*. vngues tigris.

hổm, tôm hổm: *lagosta*: locusta marina.

hổm, chim hổm bì: *certa aue*: auis dicta hombi.

hòm: *caixão*: arca, æ. cân hòm: *balança em caixão*: arcula ad bilances seruandas.

hỏm, vide hầm.

hôn: *beijar*: osculor, aris.

hồn: *alma*: anima, æ. cô hồn: *almas dos que morrem sem sepultura*: animæ illorum qui sepultura carent, has scholastici superstitiosè colunt. phục hồn, gọi hồn: *chamar superstitiosamente as almas dos defunctos*: animas defunctorum superstitiosè aduocare. giuông hồn: *ir consultar a feiticeira que finge*

ge as almas dos defuntos falarem nella: consulere pythonissam quę fingit animas defunctorum per ipsam loqui.

hồn, linh hồn: *alma racional*: anima rationalis. giác hồn: *alma dos animais*: anima sensitiua. sinh hồn: *alma das plantas*: anima vegetatiua. blai có ba hồn bảy viá: *os homens tem tres almas e sete spiritos ou folegos*: animas tres habent viri & septem spiritus seu halitus, error. gái có ba hồn chín viá: *as molheres tem tres almas e noue spiritos ou folegos*: animæ tres sunt in mulieribus, & nouem spiritus seu habitus iuxtà errorẽ Erhnicorum. chép lẽy ba hồn &c: *praga que escreuem em papel pera que o diabo leue a alma do outro*: maledictum quod in aliũ iaciunt scripto malè precantes vt diabolus animam illius tollat.

hòn: *pedaço de algũa cousa que vai pera redondo ainda que tosco*: frustum alicuius rei quod sit ferè rotundum quãuis rude, vt hòn đất: *torrão de terra*: gleba, æ. hòn đá: *pedra, seixo*: saxum, i.

hòn, blái mồ hòn: *fruta com que se laua a roupa*: fructus qui pro sapone inseruit. bồ hòn, idem.

hòn dẽai: *graõs de animal*: testiculi, orum. vide bòi.

hổn, nhà hổn: *necessarias*: latrina, æ.

hổn độn: *confusão*: confusio, onis. hổn hào: *inquietação por muito pouo*; perturbatio ex concursu frequentis populi.

hơn: *mais*: magis. tốt hơn: *mais bom, melhor*: melior, vs. mạnh hơn: *mais forte*: fortior, vs.

hờn: *tirar a falla por rancor*: negare loquelam alicui ex odio. cãm hờn: *goardar esse rancor por tempo*: diù confabulationem alteri negare ex odio. hờn tôi: *não me falla*: negat mihi loquelam.

hớn hở: *pessoa alegre*: hilaris, e.

hớng, vide hướng.

hợp, lúa hợp *nelle crecido sem dar graõ*: herba orizæ prolixa sine granis.

hợp: *ajuntarse*: conuenio, is. hợp tốan cử nhau: *ajuntarse a conselho*: conuenire

ad deliberandum. két họp: *vniaõ*: vnio, nis. đức Chúa blờ-i lấy xác lấy linh hồn người-ờ-i két họp cử tính đức Chúa blờ-i: *Deos tomou o corpo e a alma do homem, e o vnio com sua sustancia*: assumpsit Deus corpus & animam hominis, & suæ substantiæ vniuit.

hộp: *despoſarſe*: desponſo, as. đi hộp, blả ḍọ chàõ: *conſumar o matrimonio*: consummare matrimonium.

họp, tiền họp: *caixas ruins*: monetæ adulterinæ. tiền chì, idem.

hộp, cái hộp blẫu: *boceta de betle redonda sempè*: pyxis rotunda ad seruandum folium, betle, dictum.

hớp: *beber a tragos*: bibete paulatim interrumpendo paruis hausti bus. hớp ḍẽaò miệng: *metèr na boca*: adhibere ad os. vel hấp, vide hấp.

hót: *apanhar com a mão*: colligere manu. hót rãc: *apanhar o ciſco*: colligere quiſquilias manu.

hột, vide hỏảng.

hột: *contas de rezar ou outras*: globuli precarij, vel ſimiles. lần hột: *rezar polla coroa*: globulos precarios percurrere. tràng hột, chuỗi hột: *roſario, coroa*: globuli precarij.

hột: *graõ*: granum, i. hột gióũ: *grão de ſemente*: granum ſæminis. hột thãóc: granum orizæ cum tunica. hột muối: *grão de ſal*: granum ſalis. hột tlai: *aljofre, perola*: vnio, nis. margarita, æ.

hớt tãóc: *cercear o cabello*: circumcidere capillum.

hoũ: *ilhargas*: latus, eris.

hoũ, ngực hoũ ra: *deſpeitorarſe pera tomar o freſco*: aperire pectus ad illud refrigerandum.

hoũ, nồi hoũ: *panela em que ſe coze arròs pulò*: olla in qua concoquunt orizam, quam, pulò, vocant.

hòũ, cả, hòũ thủy: *grande diluuio*: ingens inundatio.

hòũ, blái hòũ: *fruita do oriente que ſe parece algũa couſa as noſſas neſperas, mais doce e ſe conſerua tambem ſeca*: fructus noſtrati meſpilo

lo similis sed dulcior, & sicus etiam seruatur. hòũ ngâm, idem.

hòũ, bóc đại hòũ *damasco*: damascenum fericum. tản vân, idem.

hòũ mao ngựa: *penacho que se poem na testa aos caualos*: pennarum fasciculus qui fronti equorum alligari solet.

hòũ, cá hòũ: *ruiuo, peixe*: miluus piscis.

hõ-u, có: *tem*: est. hõ-u sinh hõ-u tử: *ha viuer e ha morrer*: datur viuere, & datur mori, est viuere est mori.

hõ-u, bên hõ-u: *parte direita*: dextera pars. tay hõ-u: *mão direita*: dextera manus. ban hõ-u: *companheiro*: socius, ij.

hủ, cái hủ: *boyão de barriga grande, e boca piquena*: diota ventris ampli, & paruuli orificij.

hư, khoũ: *vazio* vacuum, i. hư vô: *vasio e nada*: vacuum & nihil. hỏá hư khoũ: *fazerse de nada*: fieri ex nihilo. lại ra hư khoũ: *tornarse em nada*: annihilari, redire in nihilum.

hư: *danarse*: corrumpo, is. thằng ẽy đã hư: *danouse esse moço*: deprauatus est puer ille.

hứa, xin cho: *pedir*: peto, is. khẩn hứa nói: *rogar*: precor, aris.

hứa, nói hứa: *prometer*: polliceor, eris. khẩn hứa: *fazer promessa a Deos ou iurar*: votum emittere aut iuramentum.

huân huân: *mulio, peça de seda*: fericum quod mulio vocant.

húc: *marrar de animaes como carneiros bois &c*: arieto, as. báng idem. lên húc: *prouocalos*: ad arietandum incitare.

hủy báng: *impugnar com desprezo*: contradicere cum contemptu.

hủy, cười: *rir*: rideo, es. hỏan hủy: *estar alegre*: iucundus, a, vm.

huyện: *parte em que se subdiuide hũa Prouincia de algũ Reyno, como Conselho*: pars in quam Prouincia aliqua subdiuiditur, vt apud lusitanos, Consello. cai huyện: *o cabeça*

beça deſſe Conſelho: partis in quam Prouincia ſubdiuiſa eſt caput. oũ huiện, idem.

huiệt: *coua da ſepultura*: fouea ſepulchri. lỗ chôn mồ, idem.

hùm, vide hổm.

húng nước: *tomar agoa dos telhados, aruores &c*: deriuare aquam è tectis, arboribus & ſimilibus.

húng gạo: *ſupar o arrès*: mundare orizam ita vt recipiatur in vas ſuppoſitum.

húng, đàng húng: *eſcarrar*: excreo, as. alij hóng.

huóng chi, huóng lọ: *quanto mais*: quanto magis, phương chi, lọ là, idem.

hương: *couſa de cheiro, piuete*: virgula odorifera.

hương kì nam: *eallambà ou calambuco*: calambanum. lignum pretioſiſſimum. tràm hương: *aguila fina*: aquilanum lignum pretioſum.

hương, đinh hương: *crauo*: cariophyllum, i.

hương cỏũ, vide cỏũ.

hương thí, vide thí.

hưởng phúc, chịu phúc: *receber premio*: recipere premium.

hươu, con hươu; *veado*: ceruus, i. gạc hươu: *cornos de veado*: cerui cornua.

húp: *ſoruer*: ſorbeo, es. húp canh: *ſoruer o caldo*: ſorbere iuſculum.

hút: *chupar*: ſugo, is. hút thuóc: *chupar tabaco*: haurire betu fumum.

hút, gió hút đèào: *aſſopra o vento*: afflat ventus gió thói đeaò, idem.

hũ, dữ: *mao*: malus, a, vm. hũ thân: *diabo cruel*: diabolus crudelis. ſic aſſerunt venefici de aliquibus defunctis per quos aduenire filijs alijſque conſanguineis mala mentiuntur, ac propterea illorum oſſa in quibus diabolum reſidere fingunt, iubent exhumari, & proijci ne amplius noceant.

í: *intenção*: intentio, nis. mạc í ai: *conforme a intenção de cada hũ*: intentum ſuum ſeu voluntatem ſuam quiuis ſequatur. í mấy làm ſao: *qual he o voſſo intento, que pretendeis*: intentio tua quænam eſt? tôi có í: *tenho intenção*: intentionem habeo. vô í: *ſem intenção, ſem aduertir*: inaduertenter. đã hiểu í: *já entendì*: intentum percepi. í sách: *o ſentido do libro*: ſenſus ſeu intentũ libri. nghĩa, idem.

i, aó: *cabaya*: veſtis oblonga, toga æ.

yả: *cagar*: caco, as. immodeſta vox. alij, yé, modeſtè dic, đi đàng, đi ngõài, đi ſoũ.

jà, vide già.

ích: *proueito*: vtilitas, atis.

ích gí: *que proueito*: emolumenti quid?

yể, vide yả.

iể, vide gể.

yếm: *corpinho de molher com que cobre os peitos*: mammillare, is.

yểm: *encantar, ou afogentar por virtude oculta*: præſtigijs fugare. ſic yểm thần; *encantar o diabo que chamão tutelar afogentandoo pera que não acuda a aldea como fingẽ os gentios*: incantare diabolum quem Ethnici vocant patronum, vt fugatus mala non auertat à pago ſibi cõmiſſo, vt ſtultè putant Ethnici.

yên: *pas*: pax cis. yên ổn: *quieto*: tranquillus, a, vm. bàng yên, idem. chẳng yên mình: *não ter ſaude*: ſanitate carere. an, idem.

yên thinh yên: *cidra*: malum citreum.

yén ſaò: *ninho de paſſaro*; *comer pretioſo*: nidus quarundam auium, qui eſt pretioſus ad edendum. tổ én, idem.

yến, làm yến: *aparelhar meſa redonda pera alguem comer*: menſam rotundam parare vt aliquis comedat. làm cỗ, idem.

yến, một yến: *des cates ou arrateis*: decem libræ. hai yến: *vinte cates*: viginti libræ &c.

yết hàu: *eſquinencia*: angina, æ.

yêu: *amar, eſtimar, contentarſe*: amo, as, in pretio habe-

habere. chẳng yeu: *não quero, não me contenta*: nolo, non placet.

yêu: *fraco*: debilis, e. yêu đuối, idem. yêu liẹt: *doente*: ægrotus, a, vm. cột yêu: *coluna fraca*: debilis columna.

yêu, chết yêu: *morrer de pouca idade*: iuuenem mori. khi thụ khi yêu: *ha quem viue muito e tambem quem morre cedo*: citò morientes dantur, sunt & qui diù viuunt.

jì, vide gì:

im: *terra boa pera semear*: campus ad sæmen aptus.

in: *imprimir, impreſsão*: typographia, typis mandare. in sách: *imprimir liuros*: typis mandare libros. cắt đẽán in: *abrir eſtampa na taboa*: incidere tabulas ad typographiam. đẽải in: *canga pintada*: typis depicta tela. in mẹo: *encaixos*: inſertio, nis.

ỉnh ương: *ſuppos de grande barriga*: vaſa quædam magna & extenſa ex cannis indicis confecta in quibus oriza mundatur.

jó, vide gió.

jò, vide giò.

yọ ra: *arrotar*; eructo, as. ục ra, ọ, idem.

ít: *tambem*: etiam.

ít: *hum pouco*: parum. ít chó *pouco e não mais*; parum tantum. ít nữa: *hum pouco mais*; parum adhuc. ít nữa: *daqui hum pouco*; ſtatim paulo poſt.

jủ, vide giủ.

jữ, vide giữ.

KA, vida ca.

ke: *remela dos olhos*: gramia, æ. ke con măt, dử con măt: *olhos remelosos*: lippi oculi.

ke, đàn cò ke: *rabil*: lyra rustica.

ke, gánh cò ke: *o gemer da pinga com o peso*: stridor quẽ edit canna Indica ob pondus quod cum illa defertur humeris. cọt kẹt, idem.

ke: *vergonhas de homem ou de molher*: pudenda siue viri, siue fœminæ.

kê, cô kê: *officio de vigiar as obras*: superintendens operis.

kê: *painço*: panicum, i. boử kê: *spiga de painço*: panici spica.

kê len: *meter algũa cousa de baixo pera aleuantar outra*: supponere aliquid ad eleuandum aliud.

kế: *cozer algũa cousa sobre o vestido ià cosido, como cabeção de peça sobre o cabeção da cabaya*: assuere aliquid vesti iam consutæ, vt ex serico petagium, super ipsius vestis amictorium.

ké bóc ké làm túi: *peça de seda de que fazem bolças*: sericum quoddam quo crumenæ conficiuntur.

ké, quả ké: *fruta espinhenta qual os gentios no quinto dia da quinta lua poem na cabeça pera viuerem muito* fructus quidam spinosus quem Ethnici die quinta lunæ quintæ capiti superstitiosè imponunt vt diù viuant.

ké: *herua do mato*: herba sylvestris.

kế: *os que*: qui. solum de hominibus, loquendo demissè. kế chợ: *os do bazar quer dizer a corte do Tonquim*: qui sunt in foro, idest in regia Tunkinensi. kẻ quê: *os da aldea*: oppidani. kế mùa: *rustico*: rusticus, a, vm. quê mùa, idem. kế lành: *os bons*: boni. kế dữ: *os maos*: mali. mấy ở kế naõ: *de que terra sois*: cujas es? tôi là kế hèn: *eu soũ hum ninguem*: flocci ego sum.

kế háng, vide háng.

kế: *pauta*: norma linearum. kế gẽy: *regrar o papel* delineare cartam ad normã.

kể: *contar como historia*: narro, as.

kể: *contar, fazer conta*: numero, as. kể chảng xiét: *sem conto*: innumerabilis, e.

kể: *fazer cazo de alguem*: æstimo, as. chảng kể sự ấy: *não fas cazo disso*: nihili facit eam rem.

kệ, đặọc kệ: *rezar aos pagodes*: recitare idolorum librum.

kệ, cô kệ: *homem graue, fazer officio baixo*: primariũ virum officijs vilibus occupari.

kéc, cỗ kéc, cỗ kính: *cocegas*: titillatio, onis.

kânh: *esteiro de rio ou de mar*: riuulus è flumine, aut etiam ex mari procedens.

kêm: *tenàs*, forceps, ipis. kim, idem.

kem, thẳng kem: *belleguins do mandarim*: satellites præfecti.

kém: *cousa que tem falta, he menos*: deficiens res. bạc nầy kém hai lạng: *nesta prata faltão dous taeis*: desunt huic argento duo nummi.

kểm: *valle entre montes*: vallis inter montes. melius trung núi.

kểm: *tutunaga*: plumbum album.

kên kên: *aue que come corpos mortos*: auis quæ pascitur cadaueribus.

kên, vide cân.

kèn: *frauta*: fistula, æ. quiẽn, idem. thổi kèn: *tanger frauta*: ludere fistula.

kén: *fazer rezenha de soldadesca*: recensere milites. nghiem, idem.

kén tơ: *folhelho de seda*: folliculus bombycis.

kén, nên kén: *doença de pedra*: calculo laborare.

keo: *queda na luta*: casus in lucta. đật một keo: *lutar hũa queda*: experiri semel in lucta donec alter cadat.

keo: *grude que se fàs de pelle ou neruo*: glutinum expelle aut neruo confectum.

keo, xin keo: *lançar sortes com as caixas*; sortes monetis æreis exquirere.

keò: *traue que da comieira da caza dece sobre as colunas*: trabs quæ a summitate domus ad columnas hinc inde descendit. keo nhà, idem.

kéo: *puxar*: traho, is. kéo cho thẳng; *puxar pera entezar*:

zar: trahere ad intendendum kéo ꝺĕải: *fiar*: trahere fila.

kéo, cái kéo: *tezoura*: forfex, icis.

kéo đi, tlôn đi: *acolherse pera que o não achem*: subtrahere se ne reperiatur.

kéo lửa: *ferir fogo*: extrahere ignem, vt è siilce, ligno, & similibus.

kẻo: *peraque não*: ne. cho kẻo nói: *peraque não falle*: ne loquatur.

kẹp: *entalar entre dous paos*: intercipio, is. kẹp cổ: *afogar entre dous paos*: constringere guttur duobus lignis ita vt mors sequatur.

kẹp: *ratoeira em que fica o rato entalado*: muscipula, in qua mures intercipiuntur.

kẹp: *empressa como de liureiro*: instrumentum quo aliquid premitur, vt libri & similia.

kép: *cousa dobrada*: duplicata res. áo kép: *cabaya forrada*: duplicata vestis. blả kép: *pagar em dobro*: duplum soluere. chữ kép: *letras que tem todas as penadas*: characteres omnibus suis partibus constantes. lần hột kép: *rezar a çoroa dizendo duas oraçoẽs em cada grão*. duplicatis ad singula grana precibus globulos precarios percurrere.

kết làm: *fazer como meyas de agulha ou cousa semelhante*: contexere acu tibialia, vel quid simile.

két nghĩa cũ nhau: *trauar amizade*: inire amicitiam. két họp: *vnirse, ajuntarse, disse tambem dos casamentos*: coniungo, is, dicitur etiam de matrimonio. két tăóc cũ nhau: *ajuntar os cabellos hum com outro*: iungere capillos inuicem, idest decumbere simul, vel iungi matrimonio simul.

kẹt, cọt kẹt, vide ke, gânh cò ke.

kêu: *bradar*: clamo, as. keu lên, idem. đi kêu nó: *chamaio, ide o chamar*: voca illum. chuâng kêu: *o sino soa*: sonat campana. chim kêu: *o passaro canta*: canit auis. kêu: *queixarse*: conqueror eris. làng kêu: *a aldea se queixa*: conqueritur pagus, lamentis omnia implet.

khá: *conuem*: decet. chẳng khá: *não conuem*: non decet. khả, idem.

khác: *couſa differente*: diuerſus, a, vm. ſự khác: *outra couſa*: aliud. khác nhau: *diſtintos entre ſi*: diſtincti inuicem.

khàc: *eſcarrar*: excreo, as. khàc ra đàm: *eſcarrar freimas*: excreare flegmata. expuere pituitam.

khắch: *hoſpede, peregrino de outra terra*: hoſpes & peregrinus ex alijs oris aduenies. khắch thương: *mercador*: mercator, oris.

khách, chim khách: *pega*: pica, æ. bò cáo, idem.

khai, mở ra: *abrir*: aperio, is. khai ấn, vide ấn.

khái: *ſpecie de tigre*: tigris ſpecies.

khải: *petição por eſcrito a o Rey*: petitio ex ſcripto quæ fit regi. lên khải dẽo cho Chúa: *dar petição per eſcrito a el Rey*: petitionem ex ſcripto regi offerre. khấn khải, idẽ.

khày: *dulão piqueno, ou bandejinha*: menſa rotunda paruula.

khâm, kính: *reuerenciar*: reuereor, eris. khâm sự. kính chuộng: *reuerenciar e eſtimar*: reuerenter venerari.

khâm: *papel que ſe poẽ pollos gentios no caixão dos mortos*: carta quæ mortuorum capſis ab Ethnicis apponitur. hạ khâm: *papel que ſe poem na parte de baixo do caixão dos mortos*: papyrus quæ adhibetur in parte inferiori loculi defunctorum. thượng khâm: *o papel que ſe poem de cima*: cartula quæ adhibetur ab Ethnicis in parte ſuperiori loculi defunctorum.

khấm, quan đi khấm: *o iuys ir ver a ferida ou outro indicio do delicto pera iulgar*: examen iudicis ex inſpectione vulneris aut alterius indicij de crimine. khấm việc, xét việc: *iulgar do negocio*: iudicare de re.

khâm ảnh, *caixa ou nicho em que ſe poem a imagem pera eſtar e ſer adorada com decencia*: capſula in qua reponitur imago vt decenter colatur. khoa ảnh, idem.

khảm: *he baſtante*: ſufficiens. chẳng khảm: *não abrange*: non ſufficit.

khăn

khăn chùi mặt: *lenço*: sudariolum, i. khăn chùi tay: *toalha das maõs*; mantile, is. búc khăn. *lençol, toalha grande*: linteum, i, torale, is.

khăn khẩn: *suspirar*: suspiro, as.

khăn, kho khăn: *pobre*: pauper, is.

khan cổ: *enrouquecer*: rauceſco, is. khan tiếng, idem.

khẩn: *prometer*: promitto, is. kẩn húa idem. khẩn cữ đức Chúa blời: *fazer voto ou iuramento a Deos*: votum aut iuramentum Deo emittere. càu khẩn: *rogar*: precor, aris. thương khẩn, khẩn nguien, idem:

khẩn, caù khẩn, khẩn nguien, idem cum khẩn.

khẩn khải deoũ chúa, vide khải.

khẩn mực: *ſecarſe a tinta de eſcreuer*: ſiccari atramentum ad ſcriptionẽ. khẩn thuóc: *acabarem ſe as tintas de pintar*: deficere colores ad pingendum.

khang khanh: *bem feito*; rectè factum.

khanh, chôn: *ſepultar*: ſepelio, is, tẩn phẩn thư khanh

nhu, đốt sách chôn hặọc tlò: *certo Rey da China que queimou os liuros e enterrou os eſtudantes*: quidam Sinarum Rex qui libros combuſſit, & ſtudioſos ſepeliuit.

khánh tán: *certa feſta de pagodes*: idolorum ſolemnitas quædam.

khánh, chúa khánh: *nome de hũ regulo que eſtà nos montes da parte da China, e foy antigamente poſſuidor de quatro Prouincias de Tonquim, o lugar aonde eſtà ſe chama cao bàng*: nomẽ Reguli qui olim poſſidebat quatuor Tũchini Prouincias, nunc habitat in montibus inter Tunchinum & Sinas cao bàng dictis.

khao: *facrificio que ſe fas ao diabo ou aos mortos peraque não façáo mais mal*: ſacrificium quod fit diabolo aut defunctis ne amplius noceant. khao lao, idem. đưa khao: *deſpedir de ſy eſſes diabos ou defuntos fazendolhes cauallos, galès, e outras couſas todas de papel pera os fazer ir queimando tudo iſſo ou botandoo no rio, e depois atirão eſpingardas pera lhes por medo*

e não

e não tornem: deducere diabolos illos aut defunctos ne amplius noceant, ac ideò parare triremes equos & alia omnia papyracea quæ comburunt, vel in profluentem amnem proijciunt, ne amplius redeant, atque ideò bombardas explodunt vt illos deterreant à reditu.

khaó, khôn kháo: *prudente, auisado, entendido*: sapiens, tis. kháo lám: *mui entendido*: sapientissimus, a, vm.

khaó: *examinar*: examen adhibere. khaó sách: *reuer o liuro*: discutere librum. khaó lại, idem. khaó hỏc: *por atormento*: examinare reum per torturam.

khaó cả, khaó giá: *taixar o preço*: taxare pretium.

khaó, bánh khô khaó: *bolos torrados de arròs com iagra ou açucar preto, amarelos seces*: bellaria ex oriza & saccharo nigro quæ torrẽtur & siccantur ad ignem & fiunt crocea.

khắóc: *chorar*: fleo, es. khắóc lắóc, idem.

kháp: *todo*: totus, a, vm. omnis, e. kháp thien hạ: *todo mundo*: totus mundus. kháp mọi nơi: *todo lugar*: omnis locus. kháp người: *todos os homens*: omnes homines.

khát: *ter sede*: sitio, is. khát nước: *sede de agoa*: sitire aquam. khát mặt ai: *desejar de ver alguem, ter saudades*: desiderio alicuius teneri. đói khát: *ter fome*: famem pati. khát đạo: *desejar a ley*: concupiscere legem.

khâu: *cozer*: consuo, is. khâu áo: *cozer a cabaya*; consuere vestem. khâu bẽá: *remendar*; resarcio is.

khâu: *ornamento de latão ou de prata que se poẽm iunto do cabo da catana ou da lança & cousas semelhantes*; ornamentum ex ære, vel argento, circa capulum gladij, vel lanceæ aut similium, alij. khêu, vel khou.

khẩu, miang: *boca*: os oris. ác khẩu, dữ mieng: *roim boca*: os prauum.

khê: *saber afumo* fumo inficere cibum. khơm khê: *o arròs sabe a fumo*. fumo infecta est oriza. khết, idem.

khê

khê lê: *muitos sem conto*: multi absque numero, vide hà.

khe nước: *ribeira de agoa*: riuus aquæ.

khế, blái khế: *carambola*: fructus indicus quem lusitani, carambola, vocant.

khem: *absterse*: abstineo, es. kiêng idem. ăn khem: *guardar a boca como as paridas*: abstinere à quibusdam cibis vt puerperæ. ăn khem thịt: *abster se da carne*: abstinere à carnibus.

khen: *louuar*: laudo, as. nói khen, ngưới khen, idẽ.

kheo, đi cà kheo: *andar em pes altos de pao*: incedere in prælatis pedibus ligneis.

khéo: *cousa bem feita*: affabrè facta res làm cho khéo: *fazer bem feito*; affabrè facere. khéo đẽa: *abilidade no traçar*: ingenio valere ad machinandum. khéo léo, idem. khéo miệng *gracioso no fallar*: lepidus, a, vm.

khép cửa: *fechar a porta sem a trancar*: claudere ianuam absque repagulo.

khét: *cheirar a chamusco*: olere vstulationẽ. khét lẻ, idẽ.

khêu đèn: *espiuitar a candea*: emungere lucernam. khêu rác: *tirar o ciſco com a ponta de algũa couſa*: extrahere quiſquilias aliquâ re acutâ. khêu ốc: *tirar do brigigão o que tem pera comer*: extrahere ex cõchilio quod edi ſolet; & ſic de ſimilibus, khêu, ſignificat extrahere.

kheu, vide kheo.

khi: *tempo*: tempus, oris. khi ấy: *então*: tunc. khi nây: *agora*: nunc. khi nãy: *ainda agora*: paulo ante. đang khi *em quanto*: dum. đang khi ăn: *em quanto come*: dum comedit. đến khi đã ăn: *depois de comer*: poſt comeſtionem. khi tước: *antes*: antequam. khi ſau: *depois*: poſtea. khi chửa có: *em quanto não*: dum nondum. có khi thì có, có khi thì chang: *as vezes tem, as vezes não tem*: interdum datur, interdum non. chảng khi đừng: *sem ceſſar*: continuò, ſine intermiſſione. khi thụ khi yếu, vide yếu.

khí, hơi: *humor*: humor, ris. khí nước: *vapor*: vapor, is. khi đất: *exhalação*: exhalatio,

latio, nis. khí đǒục: *humor roim* humor nocius. khí: *substancia*; substantia, æ. khí mẽnh ra: *pollução*: pollutio, nis. khí rét: *frio*; frigus, oris. khí sôt: *quentura*: calor, is.

khí giái: *todo genero de armas*: armorum quodcunque genus.

khí, xuy hiệu khí: *dar final com trombeta*: sono buccinæ signum edere.

khỉ, con khỉ: *bugio*: simia, æ.

khía: *quinas, cantos*: angulus, i. khía mũ: *os cantos do barrete*; anguli pilei. khía ngǎọc: *cantos do vidro triangular*: anguli vitri triangularis.

Khích nghịch: *odio*: odiũ, ij.

khiêm nhường: *humildade*: humilitas, atis.

khiẽng mọt chên: *coxo dehũ pè*: claudus altero pede.

khiêng: *dous, ou muitos iuntos accarretarem algũa cousa as costas*: deferre humeris aliquid duos aut plures. khiêng gỗ: *accarretar dous ou muitos hum pao as costas*:

gestare humeris lignum duos aut plures.

khiẽn: *mandar*; præcipio, is. khiẽn cho: *prometer dar*: promissio dandi.

khiẽn đá: *fazer andar as pedras por feiticeria*: præcipere lapidi vt moueatur, ab vno loco in alium, ex præstigio & arte dœmonis.

khiẽn, đua hành khiẽn, vide hành.

khít, kín khít: *tapar bem como buracos &c*: obturare foramina, & similia.

kho: *celeiro*; cellarium, ij. kho gạo: *celeiro de arrôs*: granarium orizæ. kho tiền: *dispensa de caixas*: cellarium monetarum.

kho thịt: *cozer carne em seco sem agoa*; concoquere carnem ad siccum sine aqua. kho cá: *cozer peixe sem agoa em seco*: coquere piscem sine aqua.

khô: *cousa seca*; siccus, a, vm. cá kho: *peixe seco*: siccus piscis. phơi làm khô: *secar algũa cousa pera a goardar*: siccare aliquid ad asseruandum. bánh khô: *biscouto*: biscoctus panis. bánh khô khảo,

khảo, vide khảo. cây khô: *aruore seco*: ſicca arbor.

khô: *encacho*: velamen pudendorum.

khó: *trabalhoſo*: laborioſus.a,vm. khó lào: *cançaço do coração*: labor cordis. khổn khó: *trabalhos, miſerias*: miſeria, æ. khó khan: *pobre*: pauper, is. khó mặt: *roſto triſte de afflição*: afflictus vultus.

khó, nói khó cũ ai: *praticar com alguem*: confabulor, aris.

khổ: *pentem do tear*: pecten telæ. bẽải rọũ khổ: *canga larga porque tem o tear largo*: ampla tela quia pecten eſt amplum, & è contra.

khổ, cửa khổ: *porta da fortaleza por onde entrão os que ſe vão adoutorar*: ianua arcis in quam ingrediuntur qui doctoris gradum ſunt ſuſcepturi,

khó, đắng: *amargoſo*: amarus, a,vm.

khŏa: *ſortes de feiticeiro*: ſortes venefici. đi khŏa đi bói: *ir conſultar o feiticeiro*: veneficũ cõſulere. vide bói.

khŏá: *fechadura*: ſera, æ. chìa khŏá: *chaue*: clauis, is. mở khŏá: *abrir a fechadura*: ſeram reſerare. đáõ khŏá lại: *fechar a fechadura*: ſeram claudere. khŏá mlạc: *cadea do redondo*: ſera penſilis rotunda.

khŏà: *igoalar*: æquo, as.

khŏách: *cabeça cortada*: caput abſciſſum. chém khŏách: *cortar a cabeça*: caput amputare.

khŏai lang: *batata*: tuber inſulanum. củ lang, idem.

khŏai tù, củ tù: *inhame*: colocaſia, æ.

khŏai, bánh khŏai: *apas molles de arròs que tem dentro feijões*: placentæ teneræ ex oriza quibus adduntur fazeolorum liba.

khŏái: *cocuruta da cabeça*: vertex capitis. tãóc khŏái: *cabellos do redomoinho da cabeça*: verticis capilli.

khŏan: *de vagar*: pedetentim. khŏan khŏan, idem. khŏan đã: *eſperai*: expecta. đợm đã, idem.

khŏan, cai khŏan: *verruma*: terrebella, æ. khŏan đi

furar com verruma: terebrare, terebellâ perforare.

khŏan thay: *Clemente*: clemens, tis.

khŏán người ta: *pagar a alguem pera que faça em meu lugar as obras publicas a que eu eſtaua obrigado*: locare aliquem vt vice mea faciat opera publica quibus tenebar.

khŏán răn, khŏán hŏm: *encantar ſerpentes e tigres per arte magica*: incantare ſerpentes & tigres veneficio.

khŏán khŏé: *bem diſpoſto*; valens, tis.

khoân, vide khuôn.

khŏang, chó khŏan cổ: *cão que tem o peſcoço de differente cor do corpo*: coloris diuerſi canis in collo, à colore corporis. chim khŏang cổ *aue de differente cor no peſcoço do que no corpo*: auis alterius coloris in collo, & alterius in corpore. ſic de alijs animalibus.

khŏăng: *peitaca do barco*: diuiſiones partis inferioris nauigij.

khŏât: *ficar encuberto*: tectus, a, vm. no-i khŏât gió: *lugar abrigado do vento*: apricus locus à vento. khŏât măt blò-i: *eſcondido do ſol*: abſconditus à ſole. khŏât cây: *eſcondido das aruores, não ſe vè por eſtar de tras das aruores*: tegitur ab arboribus ita vt videri nõ poſſit. khŏât núi ấy: *eſtà de tràs daquelle monte*: tegitur illo monte, & ſic de alijs. ăn khŏât: *comer as eſcondidas*: occultè comedere. khŏey khŏât: *eſquecerſe*: obliuiſcor, eris.

khŏát: *remar de pangale*: remo breui cymbam impellere. khŏát: *acenar que venha*: nutu ſignificare vt veniat.

khộc bé tay: *fazer dar eſtalos aos dedos*: crepitum digitis edere.

khŏe, cậy: *confiar*: confido, is. khŏe của: *confiar no fato*: confidere in bonis khŏe mềnh: *confiar em ſi*: confidere ſibi ipſi.

khŏé: *ſaude; forças*: ſanitas, atis. khŏé lành, khŏé mạnh, ſúc khŏé, idem.

khŏey, làm cho khŏey: *fazer por botar da memoria*: obliuioni mandare. chảng

có khi khŏey: *nunca me ei de esquecer*: obliuiſcar nunquã.

khŏét: *roçar como com faca fazendo buraco*: runcare, vt cultro vſque ad foramen. chuọt khŏét hòm: *o rato fazer boraco no caixão roendoo*: rodendo ciſtam mus perforauit. khŏét con mắt: *tirar os olhos*: oculos effodere.

khŏét, nói khŏét: *mentir*: mentior, iris.

khŏết: *argolinhas que diuidem as caixas de seſſenta em seſſenta*: circuli diuidentes monetas in ſexagenarias. khuy, idem.

khôi, đỡ máu khôi ra: *em sangue te vazes*: ſanguinem vtinam profundas. maledictum.

khoi nước: *rego de agoa*: riuulus aquæ.

khói: *fumo*: fumus, i tŏá khói ra: *subir o fumo*: fumum aſcendere.

khôi: *escapar*: euado, is ra cho khôi: *ide pera onde nũca mais vos veja*: videã te nunquam. khỏi bó vạ: *sair liure da accusação*: euadere accuſationem. đả khỏi làng: *ia*

passamos a aldea: pertranſiuimus iam pagum. khỏi náng: *fugir de calma*: euadere æſtum. khoi hai ngày: *passados dous dias*: præterito biduo. khói cạn: *sair do baixo*: euadere ſyrtes.

kho-i, bien kho-i: *mar alto*: altum mare.

khôn: *sezudo*: ſapiens, ntis. khôn kháo, khôn ngõan, idem. khôn dễạ: *entendido*: intelligens, ntis. khôn mạc nói hết: *difficil pera dizer tudo*: difficile ad explicandum omnia.

khổn: *trabalhos*: labor, is. chịu khổn khó: *padecer trabalhos e miserias*: miſeriis & laboribus vrgeri. khổn nạn, khổn hể *coitado, coitadinho*; heu miſellule, verba compatientis. làm khổn ai *fazer mal a alguem* nocere alteri. khổn mình: *afliçõ propria*: afflictio propria. rất khổn: *extrema miseria*: ſumma miſeria.

khó-n, dái: *ter medo*: paueo, es.

khó-n, rang khó-n: *dentes cujos* ſordidi dentes.

khŏó-, vide thŏó-.

khớp: *freyo*: frænum, i. tla khớp: *enfrear*: fræno, as. gệt khớp lên: *puxar polla redea*: frænum cõtrahere. dùi khớp xúống: *allargar o freyo*: habenas laxare.

khoũ: *vasio*: vacuus, a, vm. ăn cơm khoũ: *comer arròs sem conduto*: absque conducto edere orizam. làm việc khoũ, làm khoũ: *trabalhar de graça*; sine præmio laborare. ra khoũ: *desfazerse em nada*: annichilari. đi khoũ: *foy debalde*: frustrà iuit. nhà khoũ: *caza vazia*: vacua domus.

khoũ gõá: *viuuo; viuua*: viduus, vidua. khoũ, chẳng có bạn: *não he cazado*: solutus est ab vxore, non coniugatus.

khổũ, oũ khoũ: *certo philosopho que na China floreceo pouco mais de 500. annos antes do nacimento de Christo Nosso Sõr, a este philosopho chamão os Chinas Santo porque lhes ensinou a politica e o gouerno do Reyno e de suas cazas e foy inuentor ou restaurador das letras, dis mal dos idolos e sua ley chama ley dos barbaros do mato, mandou adorar a*; thường đế: *que alguns querem ser Deos*; Quidam philosophus qui quingentis paulo plus annis ante Christum Dominum floruit, hunc philosophum sinæ vocant absolutè Sanctum quia ipsos docuit politicam, & regni administrationem aut etiam familiæ, eundem dicunt inuentorem aut reparatorem literarum, is idolorum figmenta vocat legem barbarorum, & proponit adorandum regem supernũ quem aliqui interpretantur Deum, communiter apud Sinas nominatur. thánh hiền: *Santo bom*: Sanctus bonus. vel oũ thánh: *o Sõr Santo*: Dominus Sanctus.

khu: *as nadegas*: nates, ium. bàn tlôn, idem.

khuy, vide khổết.

khuya: *alta noite*: multa nox. đã khuya đi nàm ngủ: *iá he alta noite, ide dormir*: iam multa nox est, ito cubitum. con khuya ngủ đi: *ainda he alta noite, dormì*: adhuc est alta nox, dormi.

khuien:

khuien: *exhortar*: hortor, aris.

khuiét: *faltar a lùs*: deficere lucem. khuiét mặt blò-i: *faltar a lùs do ſol*: deficere ſolis lucem, vt in eclipſi. mặt blang đã khuiet: *vay a lua minoante*; decreſcit luna.

khứng: *querer*: volo, vis. chảng khứng: *não querer com reſolução*: nolle omninò.

khứ-o-c: *contrario, como agoa do fogo*: contrarius, a, vm, vt aqua igni, calor frigori. xích khứ-o-c: *botar fora*: expello, is.

khuôn: *forma de couſa que ſe funde*: forma rei fuſilis. khuôn ảnh: *forma de imagens como varonicas*: forma imaginum fuſilium. khuôn: *couſa vazia em que ſe encaixa outra*: res vacua cui intus adaptatur alia.

khủng, kinh khủng: *ter pauor*: contremiſco, is.

kí, biên kí: *eſcriuão*: notarius ij.

kí, gư-ở-i, vide gư-ở-i.

kí, đau cốt kí: *doença de gota*: podagræ morbus.

kì, thử-a: *elle de quem ſe tem fallado atràs*: ille de quo ſcilicet prius facta eſt mentio.

kì giờ: *aſſinar hora*: præfigere horam. kì hẹn: *aſſinar coma dia tempo &c*: præſtituere tempus, diem &c.

kì, các kì ſự: *todas as couſas*: omnia.

kì, hư-ơng kì nam: *pao de calambà*: lignum odoriferum pretioſum quod calambà dicunt, ſeu callâbanũ lignum.

kì, thần kì: *diabo que os gentios adorão como protector de ſua aldea*: diabolus quem Ethnici tanquam pagi protectorem colunt impiè.

kì, thờ kì, thờ chủ: *diabo que cuidão os gentios ſer Senhor do chão aonde eſtão ſuas cazas*: diabolus quem Ethnici putant eſſe dominum terræ in qua ſunt illorum domus.

kì, tế kì đạo: *ſacrificio ſolemne que ſe fàs ao diabo que os gentios cuidão preſide as galès*: diabolo quem Ethnici putant præeſſe triremibus ſolemne ſacrificium.

kì mệnh: *eſfregar o corpo*: fri-

frico, as. kì chên tay: *esfregar pès e mãos*: fricare pedes & manus.

kì, kinh kì: *corte de Tonquim*: regia Tunchini. vide kẻ chợ.

kĩ cang, phép nước: *costume da terra*: mos regni.

kĩ, ngõai kĩ: *liuros por onde os estudantes aprendem letras*: libri quidam quibus scholastici vtuntur vt literas discant.

kia: *outro*: ille alius, thày kia: *aquelle outro mestre*: ille alius magister. ben kia: *a outra bãda*: illa alia pars sự nọ, sự kia, sự kia sự nọ: *varias cousas*: varię res. làm ꝺọ làm kia, làm kia làm ꝺọ: *varios modos*: varij modi. tê, idem.

kia, nam kia: *ha iá dous annos*: duo iam sunt anni elapsi. hôm kia: *antontem*: nudius tertius. tê idem. ngày tê, ngày kia: *depois da menhãa*: postridie.

kià hôm kià: *tras antontem*; nudius quartus.

Kiáng, vide kiêng.

kiãng, vide kiêng.

kiếm: *buscar*: quæro, is.

kiếm ăn: *buscar vida*: conquirere victum, dicitur maximè de ijs qui furtis & rapinis, alijsque iniustis modis victum quærunt.

kiến, cái kiến: *formiga*: formica, æ.

kiến, phở kiến: *Chincheos*: homines illius Prouinciæ quæ apud Sinas vocatur, Chincheo.

kiến, cánh kiến: *laca em que tingem peças*: murex quo sericum tingitur.

kiện: *fazer demanda*: litem intendere. cáo kiện: *acusar*: accuso, as.

kiêng: *abster se*: abstineo, es. kiêng thịt: *não comer carne*: abstinere à carnibus. kiêng rượu: *abster se do vinho*: abstinere à vino. & sic de alijs rebus à quibus abstinemus.

kiềng ngựa: *atar os pès dianteiros ao cauallo*; ligare pedes anteriores equi.

kiếp, cướp: *tomar por força*: rapio, is. đạo kiếp: *alcatea de salteadores*: prædonum caterua. ăn cướp, idem.

kiếp: *seculo*: sæculum, i. đời, idem. đời đời kiếp kiếp *para todo sempre*: sæculorum

lorum in ſæcula. kiếp nầy: *eſta vida*: vita præſens. kiếp ſau: *a outra vida*: vita futura.

kiết, hôm kiết: *ha quatro dias*: nudius quartus. ngày kiết.

kiệt, hôm kiệt: *ha cinco dias*: nudius quintus.

kiệt, đi kiệt lị: *ir com grande preſſa ſem deſcançar*: feſtinanter ire ſine intermiſſione.

kiêu: *alto*: altus, a, vm. kiêu ngạo: *altiuo, ſoberbo*: elatus, ſuperbus, a, vm.

kiểu: *ſella do cauallo*: ephippium, ij. kiểu an: *deſcanço da ſella*: ephippij ſubſtratum.

kiệu: *cadeira*: *de eſpaldas, andor*: ſedes reclinatoria, aut geſtatoria.

kim: *agulha*: acus, vs. bao kim: *papel ou amarrado de cem agulhas*: acus centum carta ſimul inuolutæ. kim tách: *agulha muito fina*: acus valdè tenuis. tlôn kim: *fundo da agulha*: acus foramen. kim nam châm: *agulha de marear*: gnomon nauticus.

kim, đeo kim: *feiticeira que mete agulhas na cabaya pera afogentar ao diabo*: venefica quæ acus infigit veſti ad fugandum dœmonem.

kim đâm xuống: *forar com agulha*: perforare acu.

kìm: *compaſſo*: circinus, i.

kìm: *tenàs*: forceps, cipis.

kín: *couſa ſecreta*: reconditus, a, vm. nói kín: *fallar em ſegredo*: ſecreto aliquid committere. kín đáu: *tapado*: obturatus, a, vm. giọi cho kín dẽọt: *tomar a goteira da caza pera que ſeja bem tapada*: ſtillicidijs mederi vt aptè obturentur. đết thuiền đi cho kín: *concertai a embarcação pera que não faça agoa*: obtura rimas cymbæ, ne aquam admittant. kín khít, idem.

kín, đi kín nước: *ir buſcar agoa a fonte ou rio ou poço*: haurire aquam, vel è fonte, vel flumine, vel puteo.

kinh, dái: *ter medo*: timeo, es. kinh ſợ: *medo repentino*: ſtupor ſubitaneus. kinh hãi, kinh khủng, idem.

kinh đò, kinh kì: *corte do*

Ton-

Tonquim: Tunchinensis regia. bác kinh: *corte da China*. Regia Sinensis.

kinh: *liuro de rezar*: liber precum. đăọc kinh, tụ̃ kinh: *rezar*: legere preces, persoluere preces ex libro.

kinh: *braço de rio*: fluminis riuus. vide kênh.

kính: *reuerenciar*: veneror, aris. thảo kính cha mẹ: *honrar ao pay e à may*: honorare Patrem, & Matrem. kính dái: *temor reuerencial*: timor reuerentialis. kính mến đức Chúa blời: *reuerẽciar e amar ao Senhor do ceo*; reuereri & amare cæli Dominum. kính thày: *reuerenciar ao Padre*: reuereri Sacerdotem. & sic de alijs.

kính, gương: *espelho*: speculum, i. mộc kính: *oculos*: perspicilia, orum. chiếu kính, soi gương: *feiticeria que se fàs com olhar o espelho*: veneficium quod fit speculum inspiciendo.

kíp: *de pressa*: actutùm. đi kíp: *ide de pressa*: ito velocitèr. chày kíp phải chết: *tarde ou cedo he necessario morrer*: seriùs aut citiùs moriendum est.

kịp: *a tempo*: opportunè. đến cho kịp: *chegar a tempo*: opportunè aduenire. chẳng kịp: *não chegou a tempo*: opportunus non fuit aduentus. lợp, idem.

ko, vide co.

kơ, vide cơ.

ku, vide cu.

kư, vide cư.

LA,

LA, cang la: *cesto piqueno, redondo*: corbula rotunda.

la, ngu͠ò i ta la: *gritar de gente*: clamor aut murmur populi.

la, coũ la: *batega piquena de vigia*: tintinnabulum paruum pro vigilijs indicandis.

la, mả la: *batega mayor de vigia*: tintinnabulum maiusculum pro vigilijs.

la, tim la: *sarna castelhana, boubas*: morbus Gallicus, morbus Neapolitanus.

la, phải la: *assy he, fallando com inferlor*: ita est, illa tamen particula non additur nisi loquendo cum inferiori, & est satis rusticus loquendi modus addere illud, la, ciuilior est si dicatur, vi, vt phải vi.

là; *he*: est. thien là bló i: *esta letra he ceo ou significa ceo*: est hæc litera seu significat cælum. ten là đí gì: *qual he vosso nome*; est nomen tuum quale? hái là: *ou*: vel. âu là mai đén: *parece que chegarã a menhãa*; puto mane aduenturum. ngò là: *cuido que*: existimo, as. hẽ là: *todos*: omnis, e. là đá: *lagea de pedra*: lapis planus. là hŏạ: *a penas*: vix.

lá: *folha*: folium, ij. ngày lẽ lá: *dia de ramos*: ramorum festum. lá miá: *ceo da boca*: palatum, i. lá cây miá: *folha de cana de açucar*: canna saccharea. lá chèo: *pà do remo*: palmula, æ. lá tŏạ. lá tô: *coxim da sella*: stragulũ ephippij. lá thí: *gualdrapa*: stratum supra equum.

lá lách: *passarinha*: lien, is.

lả: *tolo*: fatuus, i. mlả, idem.

lả, nu͠ó c lả: *agoa sem outra mistura*: aqua pura sine immistione alterius rei.

lả, dĕạ lả: *barriga vazia quando passarão horas de comer, e esta com fome*: vacuus venter cum hora comedendi iam præterijt & fames vrget. đã lả, đói lả, idem. nhăọc lả: *muito cançado*: fatigatus valdè, maledictum quod imprecari solent.

lả: *cortar hum pedaço, como de carne*: frustum præscindere vt carnis & similiũ, melius, mlả.

la: *couſa noua, inſolita*: inſolitus, a, vm. của lạ *fato raro*: merces extraordinariæ. ſự la *couſa rara*: rarus, a, vm. lạ lĭ, idem. ngườ̀i lạ: *homem nouo na terra peregrino* hoſpes, pitis. phép lạ: *milagres, prodigios*: virtutes & prodigia.

lác, cây lác: *iuncea com que ſe fazem eſteiras*: iuncus quo fiunt ſtoreæ craſſiores.

lác, dúc lác: *matinada*: tumultus, vs.

lác, cửa lác đi lác lại: *bate a porta com o vẽto por hũa parte e por outra*: moueri ianuam vento huc atque illuc. gió lác đi: *bulir alguã couſa cõ vento*: fluctuare aliquid vento.

lác đi: *deitar da mão*: dimitto, is. proijcio, is.

lác, lâu lác. *muito tempo*; diù.

lác, cái lác: *impingem, empigem*: petigo, inis.

lác, khoũ lác: *vazio, nada*: vacuum, nihil.

lắc đầu: *bulir a cabeça em final que não quer*: renuere mouendo caput.

lạc đàng: *errar o caminho*: deuio, as. chém lạc: *errar o golpe no cortar*: fallere ictum abſcindendo. đi lạc: *ir deſgarrado*: errare viam. chim lạc: *aue deſgarrada*: erraticæ auis, & ſic de alijs animalibus. tàu lạc cửa khác: *o nauio entrou deſgarrado em outro porto*: errabunda nauis alium eſt ingreſſa portum.

lạc, lõan lạc: *alteraçõẽs de guerra*: perturbationes belli.

lạc, tốt lạc mực: *boa tinta*: bonum atramentum.

lạc, của lạc giá: *fato barato*: vilis pretij merces.

lách, vide lá.

lạch: *eſteiro piqueno de mar ou de rio*: riuulus è flumine, vel è mari deriuatus.

lai, dây lai chang săn *corda mal trocida*: funis laxus malè contortus.

lài, núi lài: *monte não ingreme*: mollis aſcenſus mons.

lái: *leme*: gubernaculum, i. tay lái: *o pao por onde lhe pegão*: lignum quo gubernaculum dirigitur. bánh lái: *a pà do leme*: palmula gubernaculi. cầm lái: *tomar o leme*: gubernaculum dirigere:

bé lái: *virar o leme*: gubernaculum in aliam partem detorquere.

lái lũa: *atearse o fogo*: incendi ignem, incendium ſuſcitari.

lái: *ganho*: lucrum, i. ăn lò ăn lái: *leuar ganhos, enzena*: lucrum ſupra ſortem, vſura, æ.

lại: *vir*: venio, is. lại đây: *vinde cà*: veni húc. lại: *outra vès*. iterum. lại đào: *entrar outra vès*; iterum ingredi.

lại: *e*: &. lại chớ để chúng tôi: *e não nos deixeis*: & ne nos inducas.

lại, hảọc đi hảọc lại: *eſtudar muitas vezas*: ſæpe ſtudere.

lại, đi lại cũ đến bà: *ajuntarſe cõ molher*: cópulam carnalem habere ſiue licitam, ſiue illicitam.

lay, lũ lay: *bulir couſa que não eſtà bem fixa*; moueri rem non aptè fixam. cóc lũ lay: *a eſtaca bole*: mouetur ſtipes. rang lũ lay: *os dentes bolẽ*: mouentur dentes. laõ lay idem.

lây, vide lêy.

lày, róc: *raſpar*: corrado, is. lài tle: *aplainar os nòs ao bambù*: complanare nodos cannæ indicæ.

lạy: *fazer reuerencia ou zombaia cõ os ioelhos e maõs em terra, abaixando a cabeça ſobre as maõs*: reuerentiam exhibere, genibus ac manibus terræ affixis, & capite vſque ad manus terræ hærentes demiſſo.

lạy oũ: *beijo as maõs de V. M.*: reuereor Dominationem tuam.

lạy ơn đức Chúa blời: *dar graças ao Senhor do ceo*: gratias agere cæli Domino.

lạy ơn đức Chúa: *agradeço a Voſſa Mageſtade*: gratias habeo Maieſtati tuæ.

lạy, kính lạy: *adorar*: adoro, as. lạy bụt lạy blời: *adorar os idolos e o ceo*: adorare idola & cælum, verba quibus paſſim vtuntur idololatræ.

lam, tham lam, vide tham.

lăm chăm: *andadura apreſſada como de cauallo*: inceſſus præceps vt equi. nói lăm: *fallar apreſſado*: velociter loqui, vel etiã balbutire,

lăm,

lăm, nam: *cinco*: quinque. mươi lăm: *dès e cinco, assaber: quinze*: quindecim. hai mươi lăm: *venti cinco*: viginti quinque.

làm: *fazer*: facio, is. làm đí gì: *que fazeis*: quid agis? làm biếng: *priguiçoso*: piger, gra, grum.

làm chi: *peraque*: ad quid? làm chi được, chi được: *como pode, ou de nenhũa maneira pode*: quomodo potest, vel nullo modo potest.

làm sao: *de que modo*: qua ratione? khỏi làm sao được: *como poderà escapar*: quomodo poterit euadere?

làm thüế: *arrecadar as rendas*: exigere tributa. làm tiền, làm qúi, làm gián, idem.

làm chua: *ser rei*: obtinere dignitatem regis. làm quan: *ser mandarim*: exercere prefecturam & sic de alijs officijs.

lầm, cá lầm: *certo peixe*: piscis qui vocatur, lầm.

lắm: *muito*: valdè. tốt lắm: *muito bom*: valdè bonus. lắm aó: *muitas cabaias*: multæ vestes. dều cõên lắm: *muitos soldados em cabo*: valdè multi milites.

lám lám: *perseuerar*: perseuero, as.

lám: *murcharse flores*: marcescere flotes, nám idẽ.

lầm: *lama*; lutum, i. lầm lắp, lầm bùn: *lama grossa*: cœnum, i. lầy lầm: *lamaçal*: cænosus locus.

lăn: *roliço*: teres, etis. lăn xuống: *rebolar polla ladeira abaixo*: deuolui per cliuum.

gỗ lăn đi: *virarse o pao*: volui lignum.

lăn, may lăn: *abainhar ficando a costura redonda*: plicatã fimbriã rotũdè cõsuere.

lân, củ lân: *inhame grande*: colocasia, æ. faba Aegyptia.

lan, cu lan: *grades, balaustes*: crates, columnulæ.

làn đan, lõàn đạn cũ ai: *coniurarse pera algũa cousa roim*: conspirare ad malum. nói làn đan *fallar impertinẽcias*: futilia loqui, vide đan.

lăn, đánh nồi lăn: *fazer vergoẽs cõ pancadas*: liuorem excitare verberibus.

lần, một lần, hai lần: *hũa vès, duas vezes*: semel, bis &c.

mầy

mấy lần: *quantas vezes*: quoties? kể lần: *contar quantas vezes*: numerare quot vicibus.

lần hột: *rezar as contas*: percurrere precarios globulos.

lần lần: *lagartixa*: lacertula, æ. thằn lằn, idem.

lặn: *mergulhar*: demergi. mặt blờ i lặn: *porse o sol*: occidere solem.

lận đận: *mofino*; infaustus, a, vm.

lẫn lộn: *perturbação*: confusio.nis. lẫn thẫn, láo đáo, idem. lẫn lộn nhau: *misturarse*: commiscerí ad inuicē. già lẫn: *velho que delira*: delirus senex.

lang: *malhas*: macula, æ. con bò lang: *boi malhado*: bos maculosus, & sic de alijs. ben lang: *malhas brancas*: maculæ albæ.

lang, cu lang: *batata*: tuber insulanum.

lang, đi lang: *vadio*: vagabundus, a, vm.

lang, cả nước ling lang: *alagar ou cubrir a agoa algũa cousa*: obrui aliquid aquâ.

làng: *aldea*: pagus, i. làng nước, idem. chiềng làng: *fallar com os do gouerno da aldea*; pagi seniores alloqui.

láng tai lại: *applicar a orelha pera ouuir*: arrigere aures ad audiendum.

lắng, lo lắng: *triste*: tristis, e. lo buồn, idem.

láng diềng: *vizinho*: vicinus, a, vm.

láng, sáng láng: *claro*: clarus, a, vm. dicitur tam de corporali quam de spirituali claritate & luce.

lặng: *estar calado, quieto*; taceo, es. ở lặng: *estai quieto*: quiesce & tace. lặng gió: *cessar o vento*: cessare ventũ, sic de alijs vt lặng sóng: *cessar em as ondas*: quiescere fluctus.

lạng: *tael*: nummus argenteus vndecim circiter iulijs æquiualens. một lạng, hai lạng: *hum tael, dous taeis*; vnus nummus duo nũmi &c. vsque ad decem excluſiuè, alij lượng.

lạng, vo biên vô lạng: *sem fim*: infinitus, a, vm.

lành: *manso*: mitis, e. hiền lành: *de boa condição*: suaues mores, tốt lành: *fermoso*; spe-

ſpecioſus,a,vm. tôt blai gái lành *fermoſo mancebo molher fermoſa*: pulcher adoleſcens mulier ſpecioſa.

lành, lại lành: *paſſaro agaſtamento*: deſinere iram.

lành: *couſa ſaã e inteira*: integer, gra, grum. còn lành *ainda eſtà inteira e boa*: integra res adhuc eſt.

lành: *couſa que ſe come ou beue e não faz mal*: eſca aut potus qui non nocet. nước lành: *agoa ſaudauel*: ſalutifera aqua. blái lành: *fruita que não faz mal*: fructus minimè nocens.

lánh: *fugir*: fugio, is. lánh mẽnh: *furtar o corpo*: declino, as. tlánh, idem.

lạnh: *couſa freſca, fria*: frigidus, a, vm. nước lạnh: *agoa fria*: aqua frigida. lạnh dẽạ: *barriga fria*: ſtomachus aut venter frigidus. noi lạnh leõ: *mal são lugar*: inſalubris locus.

lao, con lao: *zagaya que ſe arremeſſa*: iaculum, i. lao giáo: *lança*; lancea, æ.

lao, cu lao: *ilha*; iuſula, æ. cu lao cham: *ilha de champeilo*; Inſula cham, in aditu Cocincinæ. cu lao re: *ilha de pulo catão*; Inſula quam luſitani Pulocatam vocant.

laò, nước laò: *reino dos Laos*; Laorum regnum.

laò, liẹt laò, ốm laò: *doente*; æger, gri.

láo, dáo: *deſordem*: inordinatio in quocunque genere. nhà láo dáo: *caza deſordenada*: domus inordinatione plena.

laõ: *velho*: ſenex, nis. oũ laõ: *Sõr velho*; Domine ſenex. bà laõ: *Senhora velha*; Domina ſenior, dicitur ijs quibus honorẽ exhibemus. đứa laõ, idem, ſolum dicitur de fœminis nobiliſſimis.

laõ tử: *inuentor das feiticerias na China*; auctor veneficiorum apud Sinas.

lạo, lộn lạo: *confundir*; confundo, is. alij tlộn tlạo. láo dáo, idem.

laõ,ròũ: *dragão*: draco, nis. đứa laõ: *nome do bua de Tonquim o qual primeiro ſe chamaua*; vĩnh tộ: *e depois por não hauer chuua e ſe perderem as nouidades no anno de 1629. tomou eſte nome*; đứa laõ: *peraque foſſe mais*

bem

bem afortunado; nomen regis quem apud Tunchinenses vocant ḋua, cum enim prius alio nomine vocaretur propter famem quæ anno 1629. illud regnum vexauit mutatum eſt illi nomẽ vt fœlicius eſſet regnum ſub nouo nomine regis vt Ethnici ſtultè putant.

laõ tai: *zunir as orelhas*: tinnire aures.

laõ lay, vide lay.

làõ: *vontade, coração*: voluntas, atis. mạc làõ: *ſeja como quizerdes*: placitum tuum fiat. làõ tin: *crer de coroção*: corde credere. khó làõ: *trabalho do coração*: cordis labor. cục làõ; *afflição de coração*: cordis afflictio. dẽõ làõ: *enduzir*: induco, is. xiêu làõ, idem. giục làõ *inſtigar*: vrgeo, es. làõ đõục: *mão coração, ruins bofes*: animus peruerſus. làõ doũ làõ lo: *penſamentos*; cogitationes. hết làõ hết ſục: *de todo coração e de todas as forças*: ex tota anima, ex omnibus viribus. đẽõục làõ: *fazer propoſitos em bem*: proponere in bonum. bloũ làõ: *fazer propoſitos em mal*: proponere in malum.

làõ, lẽy làõ mình mà liệu làõ người: *por my entender dos outros*: ex me iudicare de alijs.

làõ, tội cả làõ: *tomo atreuimento*: audeo, es. tanquam petens facultatem ad loquẽdum.

làõ, blỏ làõ: *virar o coração, rebellar, arrependerſe*: pœnitere, rebellionem facere. blỏ làõ cũ ma quỉ: *fazerſe da facção do diabo*: peruerti ad partes diaboli.

làõ kính: *reuerenciar de coração*: corde reuereri. đức Chúa blời mở làõ: *o Senhor do ceo moue o coração*: cor mouetur à Domino cæli.

làõ; *os inteſtinos do animal, como figado bofes & o mais que ſe come*: inteſtina animalis, vt bouis, arietis &c.

làõ đẽ tlứng: *a gema do ouo*: lutcum oui làõ tláng tlứng: *clara do ouo*: albumen oui.

làõ tláng cau: *o branco da areca*: albumen fructus in-

dici quem, areca, vocant.

lảõ: *couſa liquida e rala*; liquida res & rarefacta. cháo lảõ: *canja rala*: ius indicum ex oriza rarum & minimè denſum quod, canja, vocant.

lảõ: *couſa frouxa larga*: laxus, a, vm. hài lảõ: *çapatos largos*: calcei lati. nút lảõ: *nò mal atado*: nodus laxus, &c.

lạõ đầu, lạõ óc: *virar a cabeça*: vertigine laborare.

lắp, nói lắp: *gaguejar*: balbutio, is.

lắp, lấm lắp: *lama muita*: cœnum, i.

lắp đần bà: *andar com molher*: coire cum fœmina, locutio immodeſta.

lấp, vide lộp.

lập, vide lộp.

lát gác: *ſobradar*: tabulatum componere, lát đẻán, lát léo, idem.

lặt, mlặt: *apanhar hum e hum*: colligere ſingula, poſt ſingula.

lạt; *atilho de bambu*: ligamen ex canna indica in modum viminis confectum. buọc lạt: *os marinheiros que ſeruem na embarcação alugados*: nautæ conducti pretio, vt inſeruiant.

laủ laủ: *totalmente*: omninò. hết laủ laủ: *todos atè o derradeiro*: omnes ad vnum. hết thay thảy, idem. khoũ laủ laủ: *vazio de tudo*: omninò vacuus. tốt laủ laủ: *totalmente bom*: perfectè bonus.

lâu: *por muito tempo*: diù. đã lâu: *já ha muito tempo*: iam diù. đượ bao lâu: *quanto tempo ha*: quandiù? ba giờ lâu: *eſpaço de tres horas*: ſpatium trium horarum. chẳng có bao lâu: *não há muito tempo*: tempus non adeò longum præterijt. lâu thì biết: *com o tempo ſaberá*: diù tandem tenebit. lâu thì quen: *com o tempo acoſtumar ſe ha*: diù tandem aſſueſcet.

lâu các, lâu đài, các lâu: *paço del Rey*: palatium regiũ. nhà lâu: *caza de recreação do Rey*: Regis domus ad animum relaxandum.

lâu, lỗ lâu: *coua que fazem no meyo da caza pera meter nella o fato quando ſe queimão as cazas*: fouea quæ fieri ſolet.

let in medio domus, vt custodiantur in illa res tempore incendij, ne pereant.

lâù thủ, quan lâù thủ: *mandarim que gouèrna*: præfectus qui præest. trẽn thủ: *gouernador de Prouincia*: gubernator Prouinciæ.

lậu tinh: *chaga nas partes secretas*: vlcus in pudendis.

lâũ, vide loũ.

le: *porem*; sed. saõ le, idem.

le lu-õ-i ra: *botar a lingua fora*: educere linguam extra os.

le, ngón tay le: *dedos desigoais na compridão*: inæquales in longitudine digiti.

le hặọc: *estudar de continuo*: semper studere, hặọc lien idem.

lê, phẽn lê: *ter inueja*: inuideo, es.

lê, nhà lê: *familia do bua ou Rey de nome do Reyno de Tonquim*: familia Regis Tunchinensis quem, bua, vocant.

lê, ngồi lê: *estar assentado perdendo o tempo*: frustrà terendo tempus sedere.

lê, đi lê: *andar sobre as maõs botando o corpo peradiante, andar de gatinhas*: repere manibus. lê blệt, bò đi, idem.

lè lỗệt: *mandados dos Reis*; mandata Regum, phép lỗệt idem. bỏ lè lỗệt: *não fazer cazo das leis*: leges spernere.

lề: *costume*; mos moris. thu-ò-ng lề, idem.

lề làm ḍ-ỏ-: *o cordão de papel com que se encadernão os liurinhos*: funiculus papyraceus quo ligantur libelli.

lé, thuiền lé: *galè*: triremis, is. đạo, idem.

lẻ: *manso, quieto*: mansuetus, i. lành, idem. lạng lẻ, ít đều: *de poucas palauras*: taciturnus, a, vm.

lé, ḍ-ọ- lé: *molher segunda*: concubina, æ.

lẻ, ít: *pouco*: parum. tiền lé: *huãs poucas de caixas que crecem do numero perfeito, como cento e cinco, as cinco se chamão*: tiền lẻ; *e assy tambem nas outras cousas* paucæ monetæ quæ ex numero perfecto supersunt, vt si sint centum & quinque, quinque illæ monetæ quæ ex numero

mero centum ſuperſunt dicuntur, tiền lẻ, & ſic de alijs rebus.

lễ *ſacrificio*; ſaerificium, ij. tế lễ *ſacrificar*: ſacrifico, as. xem lễ thánh: *ouuir Miſſa*: ſacro intereſſe. ngày lễ lạy: *dia de guarda*: feſtus, vel feſtiuus dies. giữ lễ nhít: *guardar o domingo*: ſeruare Dominicam diem.

lễ: *preſente que ſe fàs a el Rey, ou aos mandarins*: munus quod Regi aut alijs ſuperioribus offertur. ra lễ: *trazer preſente a o Rey a certos tempos*: munera regi præſtitutis temporibus offerre.

lệ: *medo*: metus, vs. lệ gì: *que medo, não tenhais medo*: quid times, ne timeas.

lệch: *torto, como de coluna, aruore &c.* tortuoſus, a, vm. lệch chên: *manco*: claudus, a, vm. què chên, idem.

lệch, chốc lệch: *poſtema aberta*: apoſtema patens. cái nhọt, vel dọt: vide dọt.

leệm, vide liệm.

lệy: *mal contagioſo*: morbus contàgioſus. lệy tặt: *pegarſe a doença*: infici morbo.

lệy ghe: *pegarſe a ſarna*: infici ſcabie.

lệy: *leuar ou tomar*: accipio, is. bắt lệy: *pegai, afferrai, como de algũa couſa que pode eſcapar*: cape, vt aliquid quod euadere poteſt. cắt lệy: *tomai*: accipe. chếp lệy: *eſcreuei*: ſcribe, nam poſtpoſitum alteri verbo facit imperatiuum. chửa lệy tôi cũ: *acudime*: libera me. giữ lệy: *guardai*: cuſtodi. lệy đi gì mà làm: *com que farei*: quo inſtrumento operabor? nam interdum ſignificat inſtrumentum. lệy guơm mà chém: *tomar a catana pera cortar, matar*: acciperè enſem ad interficiendum. lệy dấu thánh mà giữ mềnh: *tomar reliquias pera ſua guarda*: accipere reliquias ad ſui cuſtodiam. lệy làm hèn: *ter por couſa baixa*: habere pro re vili. lệy làm trạõ: *ter por couſa graue*: habere pro re graui. lệy làm sự ꝯui: *ter por couſa allegre*: habere pro re iucunda.

lễià, vide lià.

lệinh, vide lệnh.

lễinh, vide lễnh.

lệinh,

lêinh, vide lệnh.

lem, đen lem: *todo negro como cafre*: niger omninò vt ij quos, cafres, vocant.

lên: *subir*: aſcendo, is. poſt verbum habet vim imperatiui vt cắt lên: *leuai pera riba*: defer ſupra. tlèo lên: *dependurai*: appende.

lên đất. *deſembarcarſe*; aſcendere, vel potius deſcendere è naui in terram, ſicut è cõtra, xuống thuiền: *embarcarſe*; deſcendere, vel potius aſcendere in nauim.

lên, đua khác lên: *aleuantar outro Rey*: erigere nouum regem.

lên, vide lần.

lên, vide liền.

lèn: *pilar*: tundo, is, tero, is. lèn bột: *pilar farinha*: conterere, vel contundere farinam.

lén: *andar manſo pera não ſer ſentido*: ſuſpenſo greſſu aliquem incedere ne audiatur. lén đén: *chegar ſem ſer ſentido, ouuindo o que ſe dis*: aduenire ex improuiſo audiendo quid dicatur. lén lại, dòm, idem.

lệnh hồn: *alma racional*; anima rationalis. lệnh thieng: *eſpiritual*; ſpiritualis, e. lệnh nghiện, phép lạ: *virtude grande, ſobrenatural*; virtus ſupernaturalis. cập chu lệnh thần: *todos os ſpiritos*: omnes ſpiritus, verba iuramenti. lệnh lặng, vide lặng.

lệnh, chịu: *receber*; accipio, is. baò chủ lệnh lấy: *ficar por fiador*; fideiuſſorem facere.

lệnh, cái lệnh, lệnh lặn: *peça de ſetim*; ſericum raſum.

lệnh, oũ dể lệnh: *mandarim a quem o pouo acode pollas forças*; iudex de vi illata.

lệnh, lũ lệnh: *eſparecer*; relaxare animum.

lệnh Chúa: *prouisão del Rey*; mandatum Regis ex ſcripto.

lệnh: *batega de vigia chaũ que não tem polmão no meyo*; ſignum quoddam ad vigilias indicandas planum ſine vbere in medio.

lệnh sử: *eſcriuão de que ſe ſeruem os mandarins graues*; ſcriba qui inſeruit primarijs iudicijs domi priuatim.

lệnh

lênh din: *moſſino, deſaſtrado*: ineptus, a, vm, infœlix, icis.

leo: *trepar come era, vide*: adrepere vt hederam, vitẽ.

léo, khéo léo: *couſa perfeita*: affabrè facta res.

léo, nói lát léo: *lingua terceira*: zizaniæ ſæminator.

leò, dêy leò: *eſcota da vela*; veli pes, edis.

leó, lạnh leó, vide lạnh.

lẹo: *aiuntamento dos cães*: copula canum. lẹo: *nacida no olho*: macula in oculo. lẹo: *fruta parida pegada hũa na outra*. fructus inuicem annexi.

lêp, lúa lêp: *nelle vazio ſem grão*: vacua orizæ ſpica. tlứng chêy lêp: *lendem vazia*: lens vacua.

lét, lứa leo lét: *o fogo ſobir pera cima*: ignem ſurſum ferri.

lêt chên. *manquejar*: claudico, as. melius lệch chên.

lêu: *atiçar*: prouoco, as. lêu tlâu húc nhau: *incitar as bufaras peraque dem cornadas huãs nas outras*: irritare bubalos vt ſe inuicem cornibus petant.

lều, nhà lều: *tenda em que ſe vende no meyo da rua e que ſe tira e poem cada dia*: taberna ad vendendum in plateæ medio quæ quotidie ponitur & tollitur.

li, cao li: *Reyno de Corea*: Corea.

lí, mlẽ: *rezão*: ratio, nis. tính lí: *ſuſtancia intellectual*: ſubſtantia intellectualis. địa lí: *gèometria*: geometria, æ. thày địa lí: *o meſtre gentio que conſultão ſobre qual lugar ſerà bom pera fazer caza, e taõbem ſobre o lugar das ſepulturas pera que os filhos daquelles defuntos ſepultados neſſe lugar tenhão proſperidades, como os gentios paruoamente ſe perſuadem*: conſulere magiſtrum Ethnicum de loco, tum domus de nouo erigendæ, tum ſepulturæ, ad hoc vt filij illorum qui in ea ſepultura ſunt conditi cuncta proſpera habeant, vt Ethnici ſtultè putant.

lià: *apartar*: ſeparo, as. lià ra, idem. ga lià nhà: *perdeo-ſe a galinha, apartouſe da caza, não tornou mais*: reliquit

quit domum gallina, amissa est.

lích: *fazer em postas ou em picado*: diuidere in frusta, vel protrimentum facere. chết lích: *morras feito em postas*: moriare in frusta diuisus, maledictum. vide lếch.

lịch: *calendario*: calendarium, ij.

lich địch: *matinada*: tumultus, vs.

lịch sự: *cortès*: vrbanus, a, vm.

lịch, vide lẹch.

liêm, câu liêm: *lança a modo de fouce*: lancea in modum falcis.

liềm, cái liềm: *fouce de segar erua*: falx ad metendum herbam.

liếm: *lamber*: lambo, is.

liệm cửa: *fechar a porta, como pera não ser visto &c*: obuelare ianuam, vt ne videaris, vel ne sol ingrediatur.

liên: *continuamente*: indesinenter. hặọc liên: *sempre estudar*: semper studere. liên nhau *duas cousas iuntas, como duas taboas*: coniunctæ inuicem duæ res, vt duæ tabulæ.

liền: *logo*: statim. liền đi: *logo foy*; statim iuit. liền hờn: *cobrar rancor, que logo passa*: admittere simultatem quæ statim euanescat. alij lền.

liền liền: *a mesma cousa continuada ainda que pareça feita de duas*: eadem res continuata, quamuis videantur duæ res.

lieng, thieng lieng: *virtude oculta, spirito*: virtus occulta, spiritus. tính thieng lieng: *substancia spiritual*: spiritualis substantia.

liếp: *cajão de rota ou de bambù sobre que estendem as esteiras pera se assentarem*: substratum ex vimine aut canna indica contextum super quod panduntur storeæ ad sedendum. ngả liếp: *estender esse cajão*: substratum illud extendere. cặp liếp: *as fasquias que tem pollas bordas*: substrati eiusdem asserculi quibus oræ continentur illius substrati.

liệt: *doença, doente*: ægritudo, dinis. æger. gri. liệt lào, ốm liệt, đau liệt idem.

phải

phải liệt: *adoecer*: incidere in morbum. yêu liệt nhặọc: *muito doente*: æger valdè.

liều mẽnh: *por se em perigo*: periculo se exponere. liều mẽnh chẽt: *por se em perigo de morte*: exponere se periculo mortis. liều phạm tội: *estar em perigo de cair em pecado*: periculum peccandi subire.

liệu: *considerar, ponderar*: perpendo, is. chẳng hay liệu: *não considera*: cõsiderare nescit. liệu làõ ngươi: *procurar de saber a intenção de outrẽ sem lhe dar a entender*: põderare intentum alterius illo nesciente.

liệu, thẽt liệu: *presente do anno nouo pera o Rey*: munus Regi offerendum ad anni recentis initium.

liệu, cái đình liệu: *facha grande de bambù que queimão em cazas grandes no anno nouo*: fax ingens ex cannis indicis quam comburere solent primarij viri in suis ædibus.

liéu: *canga de hũ sò bambu*: iugum ex vnica canna Indica constans.

lim, gõ lim: *pao ferro*: lignum qnod ferri duritiem imitatur.

lim dim: *olhos naturalmente muito fechados*: semiclausi naturaliter oculi. lim: *pestenejar com sõno*: nictare præ somno.

lính, cõên lính: *soldado*: miles, itis.

lìn lịt: *olhar com respeito e medo*: aspicere cum quodam metu. lịt lịt, idem.

lịt, vide lìn.

líu, làm líu diú: *fazer embrulhada*; turbas excitare. láo dáo, idem.

líu lo, tlíu tlo: *canto de passero*: auium cantus. nói líu lo: *fallar torto e tosco*: inconditè loqui.

lo: *cuidar*: cogito, as. chõ lo: *não tomeis pena*: ne cures. mày lo gì sự ấy *que se vos da disso*: quid ad te?

lo buồn: *arrependido, triste*: tristis, e. lo phiền, phàn nàn, sàu nảo, idem.

lo, âu lo: *affligido*: afflictus, a, vm. an ủy kẻ âu lo: *consolar os affligidos*: mæstos consolari.

lo tõan: *cõsultar*: cõsulto, as.

lo

lo bắt ngắt: *ter cuidados sobre muitas cousas*: solicitudinibus varijs distrahi.

lo líu lo, vide líu.

lò, con lò: *vergonhas do homem*; pudenda viri. lò ra: *andar a vergonha*: immodestè nudari.

lò, tì lò: *o segundo stado da gèração do homem, quando no ventre da mày ià tem figura o embriaõ*: generationis humanę secundus status; quando embrio iã habet figuram & hunc statum vocant idololatræ secundum humanæ naturæ sæculum, seu kiép, vt ipsi loquuntur.

lò: *fogão, forno*: fornax, acis. lò rèn: *forja de ferreiro*: fornax fabri ferrarij.

lồ: *peita*: largitio ad subornandum thoục lồ: *peitar*: suborno, as. quan thụ lồ, ăn thụ lồ: *receber peitas*: munera admittere, alij thộ lồ.

lồ, xát moéi lồ: *esfregar o sal nãs maõs pera comer*. fricare manibus sal ad edendum.

lồ, lỗả lồ: *estar despido immodestamente*: nudari immodestè.

ló: *tirar fora as vergonhas*: exerere membrum pudendum, vt cum animal coit. bló, idem.

lỗ: *buraco*: foramen, inis. đào lỗ: *abrir coua*; foueam aperire. ló-p lỗ: *entupir a coua*: foueam obstruere. lỗ lâu: *coua na caza em que metem a fato por causa do fogo*: fouea in quam conijciuntur res tempore incendij. lỗ miệng. *boca*; os, oris. lỗ tai *ouuidos*: auditus, vs. & sic de alijs.

lỗ bổn: *perder do cabedal no mercadejar*: iacturam facere proprij in mercimonijs.

lọ, cái lọ: *bule piqueno. gzlheta*: ampulla, æ. amula, æ.

lọ, chẳng lọ là: *non somente*: non solum.

lọ, huấng lọ: *quanto mais*: quanto magis, lọ là, huấng chi, idem.

lọ nồi, mlọ nồi: *ferrugem da panella*: fuligo ollæ.

lộ, tổ lộ: *publicamente*: publicè.

lộ, đạo lộ: *diabo que dizem está no meyo do caminho*: diabolus quem putant esse in medio itineris. đạo lộ

thần quan: *este diabo te mate*: diabolus qui est in medio itineris te interimat. maledictum.

lơ: *esparecer*: relaxare animum. đi chơi lơ lũ, idem.

lơ đơ: *vagabundo*: vagus, a, vm.

lơ thơ, lơ xơ: *achacoso*: valetudinarius, a, vm.

lờ, vide lải.

lờ, cái lờ: *certa nassa de tomar peixe*: nassa quædam ad pisces capiendos.

lờ, ăn lờ ăn lải: *leuar ganhos*: lucrum vltra sortem exigere.

lở: *arroinar como monte*: conquassari, lờ lung, idem.

lõ, vide mlõ, vel mlở.

lŏa lồ, vide lồ.

lŏài: *specie de cousas*: genera rerum. lŏài ngườ i ta: *o genero humano*: genus humanum. lŏài chim: *as aues*: species auium. & sic de alijs rebus.

lŏân, trầm lŏân: *roda de trabalhos e tormentos*: vicissitudo cruciatuum.

lŏân hồi: *trasmigração das almas*: transmigratio animarum. alij lüồn hồi.

lŏẫn, đau baỏ hắc lŏẫn: *dores de barriga te matem*; interficiant te dolores ventis. maledictum.

lŏạn: *alteraçoẽs no Reyno*; bella ciuilia. lŏạn lạc, lŏạn thâm, idem.

lŏận, vide lüợn.

lŏật, vide lŏệt.

lóc, khóc lóc: *chorar*: fleo, es. chăoc láoc, idem.

lốc, câm lốc: *o torrão de terra com que se carrega a cinza pera que não se apague o fogo nella*: gleba quâ teguntur cineres, ne ignis in eis delitescens extinguatur.

lọc; *coar*: colo, as. chép lọc ra: *tresladar em limpo*: transcribere purè à mendis.

lộc, lôục: *dita*: fortuna, æ. may, idem.

lộc, ăn lộc: *ter renda del Rey &c*: questus annuos habere à Rege, vel ab alio principe viro.

lộc sấp: *roldana*: troclea, æ.

lộc, rắn lộc: *vibora*; vipera, æ.

lợc, gió lợc blanh: *o vento aleuanta a palha, mas não na-*

na leua: eriguntur paleę vento, sed non tolluntur.

lŏệt, lễ lŏệt, phép lŏệt: *leis dos Reynos*; leges regnorum.

lói: *leuar arrastado*: trahere vi. lói lại, lói đi, idem.

lòi tièn: *fio em que se enfião as caixas*: filum quo trajiciuntur monetæ æreæ perforatæ. lòi cói: *fita de iunça*: ligula ex iunco. lòi dĕa: *fita de correa*: ligula ex corio lòi tói: *cadeas de ferro*: catenæ ferreæ.

lòi xương ra: *sair o osso fora da carne*: prominere os extra carnem.

lồi: *olhos muito saidos pera fora*: prominentes valdè oculi. đui lồi con măt ra: *saltar os olhos fora*: exilire oculos. lồi dĕa ra: *sairse a pelle*: extrahi pellem.

lói, chói lói con măt: *offende os olhos com o grande resplandor*: perstingit oculos magna lux. chói lói tai: *estrugir as orelhas*: exurdare aures.

lói, aó duộm lói: *cabaya mal tingida, hũa parte tinta outra não*: vestis ineptè tincta, ex vna parte recipiens colorem ex aliâ minimè.

lối: *cousa interior*: interior, vs. lối gỗ: *amago do pao*: medulla ligni.

lỗi: *erro, errar*: error, is. erro, as. tói có lỗi: *eu tenho erro*: errorem habeo. lỗi cũ đức Chúa blời: *errar contra o Senhor do ceo*: offendere cæli Dominum. xin lỗi: *pedir as culpas que lhe oppoem*: culpas exigere quæ ipsi opponuntur. chịu lỗi: *darse por culpado, pera dar satisfação*, culpam fateri ad satisfaciendum.

lội: *nadar*: nato, as. đi lội *passar a nado, a vao*: transnatare, transuadare.

lợi: *gengiuas*: gingiua, æ. lợi răng, idem.

lóm: *olhos encouados*: profundi oculi.

lom đom: *cousa embrulhada*: perturbata res. tăóc lom đom: *cabello parte branco parte preto*: capilli ex parte albi & ex parte nigri.

lòm: *aruoredo iunto ao rio*: arboretum iuxtà flumen.

lồn: *vergonhas de molher*: pudenda fœminæ, dóc, đoi,

bẹn, idem. verba vitanda.

lòn qua: *paſſar abaixando a cabeça como per porta baixa*: inclinando caput tranſire, vt per portam nimis demiſſam. lüòn qua, idem.

lón, thuièn ra cử a lón lón: *a embarcação ſahio do porto ſem tocar*: cymba egreſſa eſt è portu abſque eo quod impingeret.

lọn: *negalho de ſeda ou de outra couſa*: faſciculus bombycis, aut rei alterius.

lọn cau: *ramo tenro de areca*: ramus tener fructus quem, areca, vocant.

lộn: *miſturar, confundir*: miſceo, es, confundo, is. lộn lạo, tlộn tlạo, láo dáo: *confuſão*: confuſio, nis.

lộn chẽ ồ: *a molher tomar outro marido*: iungi alteri viro vxorem.

lộn dẽạ: *eſtomago embrulhado*: nauſeatus ſtomachus.

lộn, làm lộn lịch: *fazer as auęſſas*: contrarium perage re.

lộn đi lộn lại: *traſmigração*: tranſmigratio, nis.

lòn bọn: *certo peixe*: quidam piſcis dictus lòn bọn.

lọn: *porco*: ſus ſuis. heo, con ſinh, idem.

lọn, dẽa lọn: *pano de lãa muito fino*: pannus laneus valdè ſubtilis.

lọn, cam lọn: *certa ſpecie de laranja grande*: aurei pomi majuſculi ſpecies.

lõọn, vide lüọn.

lộp: *muito branco*: albus valdè. tláng lộp, idem.

lốp: *cubrir com terra ou com outra couſa algũ buraco &c.*: operire terra aut reſimili aliquod foramen, vel quid ſimile. lốp lại, idem.

lốp: *cubrir o corpo morto com terra ou com a campa*: cadauer cooperire terrâ, vel lapideo monumento. chon, idem.

lốp, vide lử lốp.

lốp: *camas de varias couſas hũas ſobre outras*: ordines variarum rerum quarum vna alteri ſuperponitur. một lốp, hai lốp: *hũa cama, duas camas*: vnus ordo, duo ordines.

lọp, dựng: *fazer, fabricar*;

car: facio, is. fabrico, as. tạo thiẽn lọp đ̣ịa: *fazer o ceo e a terra*: facere cælum & terram. lọp nhà: *cubrir a casa*: imbricare domum.

lọp: *alcançar indo de trás, chegar a tempo*: pertingo, is. opportunè aliquid facere. đi lọp, đi cho lọp: *ide com tempo pera alcançar*; opportunè ito, vt assequaris. chẳng lọp: *não chegou a tempo*: opportunè non aduenit.

lót: *forrar*: duplico, as. aó lót: *cabaya forrada*: vestis duplex. aó kép, idem. lót đẽa: *almoçar ou forrar a barriga com almoço*: gentaculum sumere.

lót, tả lót tlế: *enfaixar o menino*: fascijs infantem inuoluere. lót đàng: *calçar as ruas*: sternere vias lapidibus. lót đất: *alcatifar o chão*: sternere solum, vel munire tapetibus, frondibus &c.

lột, rau lột: *herua com que cozem o peixe*: herba quam simul cum pisce concoquunt.

lột: *esfollar*: excorio, as. lột đẽa, idem.

lột áo: *tirar a cabaya por força*: abripere vi vestem quam alius induam gerit. b'ốc áo, idem.

lọt đẽào: *passar como por buraco a outra banda*: penetrare tanquam per foramen in aduersam partem.

lọu càu: *Iapão*: laponia, æ. nhật bổn, idem.

loúc, gió loúc cây: *o vento arrancar aruores*; eradicari arbores vento.

lọuc: *proueito*: lucrum, i.

lọuc răn lọuc: *vibora*: vipera, æ.

loũ: *pennas de aue*: pennæ auium. loũ măng: *penugem das aues*: lanugo auium. loũ: *pelos dos animais*: pili animalium. đật loũ: *depenar aues*: deplumo, as. làm loũ: *tirar o pelo ao animal escaldandoo*: pilos animalium extrahere, aqua feruenti perfundendo. loũ mày: *sobrancelhas*: supercilium, i. loũ mé, loũ mí: *pestanas*: palpebræ, arum. loũ: *pelos por todo o corpo humano*; villus, i.

lỏũ phổũ: *occo, vazio*: vacuus, a, vm. lỏũ mũ: *caixeta em que se guarda o barrete dos letrados*: capsula in

in qua literatorum pileus seruatur.

lòũ gà: *gayola em que se vendem galinhas*: cauea, æ. dicitur etiam de alijs auibus.

lòũ bàn: *cubertoura do dulão ou da mesa redonda pera que as moscas não comão as iguarias*; operculum mensæ rotundæ superpositum ne in edulia muscæ irruant.

lòũ đèn: *alampadario, ou lenterna de papel*: laterna papyracea.

lu, phum lu: *ocioso em casa leuar boa vida sem trabalhar*: otiosum esse domi, ac indulgere genio.

lù và: *buzina do bonzo com que pede esmola*: buccina cum qua sacrificulus stipem erogat. alij tù và.

lú: *homem de pouco entendimento*: exigui iudicij homo.

lủ, đi một lủ: *andar eami. nho na mesma companhia*; consociatos simul iter conficere. một đồàn, idem.

lủ cụ: *velho muito corcouado*: senex valdè gibbosus, còm lưng, idem.

lủ lớp: *erua muito crecida*; herba quæ iam in proceram magnitudinem excreuit.

lư thư: *fraco, achacoso*: debilis, valetudinarius. lo tho, yếu đuói, idem.

lư đừ: *carregado de sono*: somno correptus. mê ngủ, idem sed cum vitio.

lứ lừ: *muito doce*: suauissimus, a, vm.

lừ, vide lứ.

lử, nhaọc lử: *muito cançado*: defatigatus valdè. nhaọc nhàn, idem.

lúa: *arròs em herua*: herbá orizæ. cây lúa: *a cana do arròs*: calamus orizæ. boũ lúa: *espiga em herua*: spica orizæ absque granis. gé lúa: *espiga iá cõ grão*: spica orizæ granis onusta. cấy lúa: *dispor o nelle*: transplantare orizam in herba. gặt lúa *segar o nelle*: metere orizam. đạp lúa: *debulhar o nelle*: triturare orizam. xay lúa: *tirar a casca do arròs*: orizæ folliculum in pistino detrahere.

lụa, cái lụa *peça de seda que chamão foquem*: sericum Annamitarum quod, foquẽ, di-

dicitur à lusitanis.

lừa, con lừa: *burro*: asinus, i. chở lừa: *carregar o burro*; asino imponere onus.

lừa lữa: *diferir a cousa e depois não fazer*: omittere rem quam distulit.

lừa: *apartar cousas misturadas*: segregare res permixtas. lià, idem.

lừa, hãy lừa: *ainda tem*: supereſt adhuc, in quibusdam Prouincijs, in alijs hãy còn.

lứa tác: *do meſmo tamanho, igual*: æqualis, e, siue in ætate siue in magnitudine, &c. một lứa, một tác, idem.

lửa: *fogo*; ignis, is. aliqui là. thổi lửa: *fazer fogo*: ignẽ insufflare. đánh lửa: *ferir fogo com dous paos*: ignem excitare ex duorum lignorũ fricatione vehementi. đèo lửa: *fusil*: igniarium, ij. tắt lửa: *apagar o fogo*: extinguere ignem. lửa lái: *atearſe o fogo*; ignem ſuccendi. ngọn lửa: *a chama*: flamma, æ. đùm lữa: *cubrir o fogo peraque ſe não apague*; ignem cooperire ne extinguatur. lửa củi: *incendio*: incendium,

ij. cở lửa: *tição não queimado*: titio non exuſtus. chổ lửa: *atiçar o fogo*: excitare ignem.

lưới, vide lưới.

lưới, vide lưới.

lữân, trềm lữân: *roda de tormentos, no ſair de huns e entrar noutros*: cruciatuum viciſſitudo, ita vt vni alter cruciatus ſuccedat. alij lữên, vel lữôn.

lữân hồi: *tranſmigração das almas*: tranſmigratio animarum. lộn về, idem.

lữân cữ nhau: *conſultar entre sì*: conſilium inire inter ſe.

lưng, vide lưng.

lục, sáu: *ſeis*: ſex. lục niên, sáu nam: *ſeis annos*; ſex anni. lục súy: *ſeis ſpecies de animais, e ſe toma por todos os animaes*: ſex animalium ſpecies, comprehenduntur omnes.

lục, vide loục, may.

lực sĩ: *lutador del Rey*: luctator regius.

lùi: *recuar*: retrogredior, eris. đi lùi, idem. chèu lùi: *remar pera trás*: retroire remigando.

lủy:

lũy: *forte, baluarte:* propugnaculum, i.

luy: *terrepleno:* agger, is.

lụy: *sojeição de inferior pera superior:* obedientia inferioris erga superiorem. chịu lụy: *obedecer:* obedio, is.

lùn, người lùn: *homem anão:* pumillio, onis. chăn chắt, idem.

lún: *irse abaixando algũa cousa com o proprio peço;* demitti aliquid proprio pondere. lõ, idem.

lụn, hết: *todo:* totus, a, vm. lụn đò̀i: *toda a vida:* totam in vitam. lụn nam: *todo anno:* integro anno. lụn thắng: *todo o mès:* toto mense. lụn hết của: *todo o fato se acabou:* tota res finem accepit. chét lụn: *morras;* moriaris omninò.

lưng: *a cintura, os lumbos;* medium corporis, lumbi. thắt lưng, buọc lưng: *cingirse;* præcingere se. còm lưng: *corcouado;* gibbus, a, vm. lủ cụ, idem. đau lưng *dor de cadeiras;* dolor renum.

lưng: *meyo cheyo meyo vazio;* media pars plena, altera pars vacua. lưng bát com: *meya escudela de arroz cozido;* media scutella orizæ coctæ, & sic de alijs rebus:

lửng, đi cho lo lửng: *ir esparecer;* relaxare animum. lửng, idem.

luóc: *cor parda;* subniger color. luóc luóc, sắc lem luóc: *preto de todo;* niger omninò. đen, idem.

luọc: *passar por agoa quente;* aquæ feruenti ad breue tempus immitti ad coquendum carnem, pisces, herbas &c.

lược: *pentem;* pecten, inis. lược bí: *pentem meudo pera as lendeas;* pecten minutũ ad extrahendos lendes.

lược, khaó lược: *dar tratos;* tormentis & cruciatibus confessionem extorquere.

luới: *rede:* rete. đánh lưới: *pescar:* piscor, aris. kéo lưới: *puxar a rede:* rete trahere.

lưỡi: *lingoa:* lingua, æ. đâu lưỡi: *ponta da lingoa:* extremum linguæ. le lưỡi:

botar

botar a lingua fora: linguam extra os proferre. cứng lưỏi: *lingua grosseira, e que pronuncia mal*: lingua rudis. mềm lưỏi: *lingua branda*: lingua suauis. ủốn lưỏi: *ensayarse no fallar*: experimentum facere de loquela, probare linguam, iterum atque iterum repetendo vocabula.

lưỏi gươm: *gume da catana*: acies, ei. lưỏi dẽao: *gume da faca*: acies cultri, & sic de alijs similibus.

lưỏi kèn: *a lingoeta da frauta*: lingula fistulæ.

lưỏi cày: *ferro do arado*: vomer, ris.

lưỏi câu: *ponta do anzol*: extremitas hami.

lươm tay: *aleuantar as maõs iuntas*: iunctas eleuare manus. chắp tay lên, idem.

lươm lúa: *hũ manoja que tem seis maõs cheyas*: manipulus orizæ sex plenas manus continens.

lüôn, vide lüân.

lüộn, vide lüận.

luồn ra: *sair pera fora cousa que estaua pregada, ou encaixada*: refugi aliquid affixũ.

lươn, cái lươn: *enguia*: anguilla, æ.

lườn gà: *peito de galinha*: pectus gallinæ, & sic de alijs auibus.

luống, vide bluộng.

lương: *mantimento*: victus, vs. phát lương: *dar alimentos*: victum præbere.

lương y: *medico*: medicus, i.

lường: *cuidar*: cogito, as. lo, sui, idem.

lượng: *tael*: pondus vndecim circiter iuliorum, vel ferè sesqui vnciæ siue argenti siue auri, aut cuiuscunque alterius rei quę ponderatur. một lượng, hai lượng *hum tael, dous taeis*: pondus vnum, pondera duo, sed in auro & argento vsque ad nouem: chín lượng: *noue taeis* pondera nouem argenti &c. at pro decem dicunt. một nén: *dès taeis*: ponderadecem argenti &c. tamen sine addito semper significat argentum vt. một lượng: *hum tael de prata*: pondus vnum argenti quod æquiualet vndecim circiter iulijs romanis. melius, lạng.

luột, dêy luột: *driça da vela*: funis quo velum attollitur, vel deprimitur in naui.

luợt, một luợt, hai luợt: *hũa cama duas camas de cousas que vão por camas como quando se reboca a parede &c*: ordo vnus ordines duo, earum rerum quæ ordinatè superponuntur sibi inuicem, vt cum incrustatur paries. một lần, hai lần idem.

lúp, nước lúp đầu: *agoa dar por cima cubrir a cabeça*: aquam ita eleuari vt cooperiat caput. nước lúp nhà: *agoa cobre a caza*: aqua eleuatur supra domum. blàn, idem.

lúp xúp: *muitas cousas juntas, postas sem ordem, como muitas arbores, ou muita gente que vão sem ordem huns pera diante outros pera trás*: inordinatæ res simul congestę, vt multæ arbores absque ordine dispositæ, multi homines huc atque illuc incedentes, alij xúp xúp.

lút: *atè*; vsque. nước lút đến gối: *agoa chega atè o joelho*: aqua peruenit vsque ad genu. mlút, idem.

lụt: *alago*: inundatio, nis.

lụt, vide mlụt.

lưu càu, vide lưu càu.

lũ: *bulir, cousa que não está fixa*: moueri rem quæ non est fixa. rang lũ lại: *dentes abalados*: concussi dentes. cốc lũ lại: *não está fixa a coluna ou espeque*: cõmota, aut malè fixa columna. lão, chảng chạt, idem.

lũng lĩnh: *esparecer*: relaxare animum. lơ lửng, loũ lĩnh, dủng dĩnh, idem.

lữ, người lạ lữ: *forasteiro, estranho na terra*: hospes, in regione nouus.

Lựu, cây thệu lựu: *romeira*: malus punica. blái thệu lựu: *romãa*: malum punicum.

MA quĩ, ma cõ: *diabo*: diabolus, i. ma: *almas dos defunctos*: animæ defunctorum. ma: *corpo morto*: cadauer. cắt ma: *enterrar defuncto*: sepelire mortuum. làm ma: *fazer certa solenidade a os defuntos dentro do triennio do dò*: defunctis solemnitas quædam exhibita intra triennium luctus.

mà: *e*: &. nếu mà: *se*: si. nhưng mà: *mas*; sed. dù mà, dầu mà: *aindaque, posloque*: quamuis, etsi. & annectitur sẽ le: *com tudo*: tamen. est etiam additamentum vt, mà cả: *fazer preço*: æstimo, as. nói mà cà mà cạp: *gaguejar*: balbutio, is. mà thoi: *e basta*: & sufficit. bởi đâu, mà vè: *de donde vieştes e tornaştes*: vnde & reuersus es. mà: *pera*: ad. tòi mua mà ăn: *eu compro pera comer*: ego emo ad edendum. để mà thờ: *pera adorar*: ad adorandum. mà: *porque*: quia. chớ làm mà có tội: *não façais porque he peccado*: ne facias quia peccatum est. mà chớ; *e não mais*: nec amplius. có bay nhieu mà chớ: *tem tanto e não mais*: hoc est nec amplius.

má mặt: *as faces do rosto*: genæ, arum.

má, gióũ má: *instrumentos de official mecanico*: instrumentum mechanici. chẳng nên gióũ má gì: *não presta pera nada*: vsui nulli est.

má, rau má đè: *chantagem*: plantago, ginis.

mả: *sepultura*: sepulchrum, i. mồ mả: *a terra que se aleuanta sobre a sepultura*: sepulchri tumulus. giẽi mả: *alimpar a sepultura das eruas*: sepulchrum mundare, ab illo herbas euellendo.

mã, ngựa: *cauallo*: equus, i. mũ mã vĩ: *barrete feito de sedas de cauallo*: pileus ex crinibus caudæ equinę confectus.

mã, oũ phù mã: *genro del Rey*: gener Regis qui chúa vocatur.

mã: aó mã giáp: *peito de dobras ou ilhos pera os soldados de varias cores, ou tambem pera os cantores*: thorax duplicatus varijsque ocellis consutis variegatus pro militibus, vel etiam pro cã-

to-

toribus, varijs coloribus distinctus.

mã la: *batega pequena das vigias:* campanula Indica ad vigilias indicandas.

mã, cũa mã: *cousas de papel que se fazem pera se queimar aos defuntos*; res papyraceæ quæ fiunt ad comburendum pro defunctis Ethnicis.

mą: *arròs naçido que botão de molho pera semear*: oriza germinans quæ aquæ immergitur antequam sęminetur. geo mą: *semear esse arròs*: pullulantem orizam sæminare. mą: *arròs em herua*: oriza in herbam germinans. dõ mą: *arrancalo pera o traspor*: orizam herbescentem euellere ad transplantandum. đám mą: *canteiro desse arròs em herua*: areola in qua est oriza germinans sæminata. mą chiem: *esse arròs em herua da secunda nouidade*: posterioris mesis oriza germinans.

mác, cái mác: *parão comprido feito a modo de gancho*: falx oblonga adunca. óũ mác: *a baynha desse parão*: vagina falcis oblongę aduncæ. oũ mác: *nome de hũ dos bairros da Corte de Tonquim*: nomen vnius è vicis Tunchinensis Regiæ.

mác nõi, mlác nõi: *panella de borda quebrada*: otificij confracti olla. mẽ, idem.

măc: *empęçar*: impingere in aliquid quod sit impedimento. măc vięc: *estar ocupado cõ negocios e impedido*: impediri negotijs. trở, idẽ. đàng măc voy: *estar o caminho impedido com elephantes*: præpediri viam elephantibus. măc gõ: *empęça no pao*: impingit in lignum, & sic de alijs rebus.

măc đẽaï: *ordidura de tear*: stamen, inis.

măc: *vestir, calçar*: vestio, is, calceo, as. măc aó: *vestir cabaya*: induere vestem. măc hài: *calçar çapatos*: calceare calceos. măc: *conforme*: iuxtà, secundũ. măc rõi măc vięc: *cõforme ao vagar, cõforme aos negotios*: iuxtà otium, secundum negotia. măc í, măc là: *conforme vossa vontade, como quizerdes*: iuxtà tuum placitum. măc mùa: *conforme a no-*

nouidade boa ou mà: iuxta messis copiam, vel inopiã.

mặc bớt: *pera diminuir*: adminuendum.

mạc, mặt mạc: *mascara*: larua, æ. mặt mé, idem.

mạc, cha mạc: *o gouerno da aldea*: pagi rectores. làng, idem.

mạc ngựa: *cascaueis que se poem no pescoço ao cauallo*: nolæ quæ collo equi appenduntur. alij, mlạc.

mặch: *mexericar*: defero, fers.

mặch dẽáp: *fallar paruoices* proferre fatua verba. nói quéi quá, idem.

mặch: *pulso*: pulsus, vs. ám mặch: *tomar o pulso*; tentare pulsum. xem mặch, idem. biết mặch: *entender de pulso*; scientiam pulsus habere. gệt mạch: *pulso formicante*: pulsus formicans.

mặch nước: *veas de agoa*: venæ aquæ.

mạch đàng đi: *vereda*: semita, æ. đàng tiểu, idem.

mặch, kê mọc mặch: *genero de milho*: milij quædam species.

mai: *a menhãa*: cras. mai nãy: *hoje polla menhãa*: hodie mane. mai sớm: *a menhãa cedo*: cras summo mane.

mai, cái mai: *pangale de cauar*: pala ferrea ad fodiendum apta.

mai, hỏả mai: *murraõ de espingarda*: igniarius funiculus.

mài: *roçar algũa cousa pera se gastar*: fricando atterere aliquid vt minuatur. mài dẽao: *afiar faca &c.*: acuere cultrum & similia.

mài, tlâu bò mài sưng. *os bois ou bufaras colearem os cornos pera pelejar*: molliter moueri cornua à bubalis aut bobus, quando se ad pugnã parant.

mài, khỏai mài: *inhame comprido*: colocasia oblonga.

mái nhà: *beiras de caza, telhado*: imbrices domus.

mái non: *abas do chapeo*: ora galeri.

mái chèò: *menear o remo*: versare remum.

mái, gà mái: *galinha*: gallina, æ. & sic de alijs auibus.

mãi, mua: *comprar*: emo, is.

is. nhà maĩ: *cuſa que ſe faz aos defuntos e fingem que lha vendem*; domus quæ fit pro defunctis, & fingitur illis vendi.

mai, mẽm mai: *couſa molle e branda como leito brando*; res mollis, vt lectus mollis, & ſic de cæteris.

may: *cozer couſa noua*: conſuere aliquid de nouo. tho may: *alfayate*: ſartor, oris. may áo: *fazer cabaya noua*: veſtem nouam conſuere. may áo cho ai: *dar cabaya noua a alguem*: impertiri alicui veſtem nouam. cõ may: *certa herua que prodùs ſemẽte que ſe pega nos veſtidos ſe chama ladroẽs*: herba quædam cuius ſæmina adhærent veſtibus, & vulgò dicuntur latrones à luſitanis.

may: *dita*: fœlicitas, àtis.

may, gió may: *vento noroeſte*: thraciozephyrus, pluuiam comitari ſolet.

may mãt: *roſto, may he palaura que ſe acrecẽta*: facies, ei. may additamentum in locutione.

mây: *rota*: vimen quod luſitani roţa, vocant.

mây: *nuuem*: nubes, bis. dãm mây: *pedaço de nuuem*: nubis pars.

mãy: *tu, fallando com gente inferior, ou ruſticamente*; tu, loquendo cum inferioribus, vel ruſticè.

mày con mãt: *ſobrancelha*; ſupercilium, ij. rãn mày rãn mãt: *cabeçudo*; duræ ceruicis.

mày tle, may núa: *os olhos e nòs do bambù*: gemmula, vel tuber cannæ Indicæ.

mày, ãn mày: *pedir eſmola*: ſtipem erogare, ãn mày ãn mót, idem. bi ãn may *alforge de pedinte*: pera ſtipem erogantis. ãn mày Chúa: *ſuſtentado del Rey*. nutritus à Rege, & ſic de alijs. con mày: *filho adoptiuo de criação*; filius adoptiuus. con nuôi, idem.

máy: *tremer algũ membro per ſi meſmo*: tremula pars aliqua corporis. máy con mãt: *tremer os olhos*: tremere oculos. máy mẽnh *tremer o corpo*: tremere corpus. máy mạch: *tremer o pulſo*: pulſus tremulus. máy miệng: *deſejar de contar algũa couſa*: velle

velle aliquid narrare.

máy, thợ máy: *ferralheiro*: faber ferrarius. đòũ hồ máy: *o relojo mouerse per sy*: moueri seipso horologium.

mấy: *quanto*: quantum. bán mấy: *quanto se vende*: quanti venditur? mấy lần: *quantas vezes*: quoties? đếm mấy ngươi: *contai quantas pessoas*: numera quot homines. chẳng có giầu mấi: *não he muito rico*: adeò dives non est.

mấy, mềnh mấy: *corpo humano*; corpus humanum. đọũ mềnh mấy: *estremecer o corpo*: contremiscere corpus.

mấy, cua mấy: *caranguejo cheyo que tem ouas*: cancer plenus, & sic de alijs rebus quæ cum lunâ implentur.

mảy, một mảy, một chút: *hum pouco*: parum. chẳng có một mảy: *não tem hum pouco, nem hum tem*: nec vnus est.

mâm, cái mâm: *bandeja em que se come*: mensa rotunda in qua apponuntur edulia. đẽọn mâm: *aparelhar a bandeja com as iguarias*. mensam rotundam onerare cibis. bưng mâm: *tomar a bandeja e leuala com ambas as maõs pera alguem comer*: portare mensam rotundam ad aliquem, vt edat. đơm mâm: *offerecer a bandeja aparelhada*: mensam rotundam cibis onustam offerre. lòũ mâm, vide lòũ.

mâm bún: *gamela em que se fàs a letria*: alueus in quo fit similago.

mám: *peixe salgado ou seco*: piscis sale conspersus, vel siccus. chĩnh mám: *boyaõ de balachão*: diota piscem sale conditum continens.

màm: *fasquias entre que se mete, e amarra o cajão*: asserculi inter quos stringitur storea ex cannis indicis texta.

mảm mảm; *tresbordar de muito cheyo* plenus ita vt superefluat alijnhảm nhảm, vel, nham nháp. blàn idem.

man, một man, hai man: *des mil venti mil*: decem millia, viginti millia.

màn: *cortina*: peripetasma, tis.

mặn *feitiços com que se curão feridas*; veneficia quibus

vulnera curántur. thày mặn: *feiticeiro que cura feridas*: veneficus vulnera curans.

mẵn: *arròs do Iapão chamado fuxi*: oriza ex Iaponia, quam fuxi vocant.

mận, cây mận: *ameixieira*: prunus, i. blái mận: *ameixa*; prunum, i. blái mận *gallo ou polmão na cabeça*; tuber, is.

mặn. *couſa ſalgada*: ſalſus, a, vm. nước mận: *agoa ſalgada*: ſalſa aqua. eſt etiam nomen cuiuſdam oppidi in Prouincia Quinhin, ſeu Pulocambi Cocincinæ.

măng: *olho de bambù tenro que ſe come*: gemmula cannæ indicæ quæ dum tenera eſt apta eſt ad cibum.

mang cá: *guelra de peixe*: branchia, æ.

mang, đeo: *trazer algũa couſa cõſigo*: deferre aliquid ſecum. ảnh mang: *imagem que ſe trás ao peſcoço*; deferre collo appenſam imaginem. mang con: *trazer o filho ao collo*: deferre infantem vlnis.

mang, hổ mang: *cobra peçonhẽta*: ſerpẽs venenoſus.

mang, blái mang tang: *fruta como pimenta*: fructus quidam inſtar piperis.

mẵng: *alegrarſe, dar os parabens*: lætor. aris, congratulor, aris. alij mòng. mẵng bội phẵn: *alegrarſe muito*: lætari valdè. ăn mẵng: *feſtejar com banquete algum bom ſucceſſo ou outra couſa*: fœlicem euentum, vel quid ſimile conuiuio celebrare. mẵng thày đã về: *dou os parabens ao meſtre de ſua boa chegada*: congratulor magiſtro de fœlici ſuo aduentu.

măng: *agaſtarſe de palaura*: iraſci ore tenus. măng mó ngước ita, idem.

măng blả: *agaſtarſe alguẽ contra quem ſe agaſta com elle*: iraſci in illum qui prius in ipſum excãduit. măng nhau, idem. măng vặn nhau: *agaſtarſe com todos, mà condição*: iraſci paſſim ex malo genio. thót măng ngước ita: *agaſtarſe cõ outros deſentoadamente*; iracundè vocem attollere.

măng tin: *fama*: fama, æ. nghe măng tiếng: *ouuir por fama*: famam curſitare.

máng:

máng : *manjadoura de animais mayores*: præsepium, ij. máng lừa, máng ngựa &c.

máng nứoc: *canal de pao ou de pedra ou gamela em que se dà a bomba pera botar agoa da embarcação*: canalis quilibet aut etiam alueus quo aqua eijcitur è naui.

máng, sũ máng: *falcão ou peça que atira com camara*: falco catapultarius.

mảng: *iangada em que se anda no rio*: lchedia qua itur super flumen. l è, idem.

mạng: *todo genero de rede*: rete cuiuscunque vsus. mắt mạng: *malhas da rede*; plaga, æ.

mạng dện *teya de aranha*: tela aranearum.

manh *pedaço de couſa velha* fruſtum rei veteris. một manh chiếu: *pedaço de eſteira velha*: pars ſtoreæ veteris. một manh aó: *pedaço de cabaya velha*: pars veſtis veteris & ſic de alijs rebus. mảnh, idem.

manh, thoũ manh: *cego com os olhos abertos*: cæcus oculos patentes habens.

mảnh: *olhar com tento e medo*: cernere circunſpectè & cum timore.

mảnh, mảõ mảnh: *muito delgado*: valdè gracilis, e. mảõ dảnh, idem.

mảnh, vide manh.

mạnh *forte valente*: robuſtus, i. mạnh mẽ, idem. khỏẽ mạnh: *boa ſaude*: proſpera valetudo. mạnh đi: *atura bem no andar*: fortis in ambulando. ngựa mạnh chạy: *cauallo que corre bem*: fortis in currẽdo equus. gió mạnh: *vento rijo*: vehemens ventus. rượu mạnh: *vinho forte*: generoſum vinum.

mao, loũ, vide loũ.

mạo ngựa: *o penacho ſobre a teſta do cauallo*: criſta plumea in fronte equi.

maò bụt: *barrete de pagode*: pileus idoli, alij mieu bụt.

máo, mẽu máo: *choro de menino*: fletus infantium.

mạo, trượng mạo *homem bem diſpoſto alto &c*; quadratus homo. trượng phu, idem.

mào: *ponta da herua*: ſummitas herbæ.

màò, đẫu màò: *o prepucio, ou cabeça do membro*: præputiũ, aut caput mẽbri virilis.

mẵóc: *descarnar como com garfo, tenàs*: excarifico, as. mẵóc thịt, idem.

mẵọc: *nacer como de semente, heruas, &c*: orior, oriris. alij mọc. mạt blòi mẵọc lên: *o sol nace*; oritur sol & sic de alijs.

mẵọc, kê mẵọc mạch: *certo milho*: milij species.

mâọc: *madeira*: lignum, i. thọ mâọc: *carpinteiro*: faber lignarius. mẵọc bài: *pao em que se escreue chapa qual prohibe algũa cousa*; lignum eleuatum in quo scriptum est edictum quo aliquid cauetur. alij mọuc.

mảõ: *delgado*: subtilis, e. cây mảõ: *aruore delgada*: subtilis arbor.

maõ: *estar pera fazer*: mox facturus, vt, maõ tlẽy: *estar pera partir*: mox discessurus. maõ hẽt: *quasi acabado*: mox finiendus.

maõ đọi: *esperar alguem*: expecto, as. maõ tloũ, cậy: *confiar*: spero, as. confido, is.

màõ, ngủ màõ: *meyo dormindo*: semidormiens, vel dormitans.

máõ: *vnha*: vnguis, is. máõ tay: *vnhas das maõs*: vngues manuum. máõ chên: *vnhas dos pès*: vngues pedum.

máõ, cây máõ tay: *certa aruore de mezinha*: arbor quædam medicinalis.

mập: *animal muito gordo*: animal pingue valdè. lọn mập: *porco muitos gordo*: sus pinguissimus.

mát: *fresco lugar*: amænus, a, vm. viridis, e. refrigerans, ntis. noi mát mẽ: *lugar delicioso*: amænus locus. thuóc mát: *mezinha que refresca*; refrigerans pharmacum.

mắt: *cousa cara*, carò æstimatares.

mắt, con mắt: *olhos*: oculus, i. tlọn con mắt len: *por os olhos em aluo*: oculos ita eleuare vt albugo appareat. tôi mắt: *cego*: cæcus i.

mắt cá: *artelho do pè*: talus, i.

mắt, đẫu mắt tle, đẫu mặt gỗ: *nò de bambù, pao &c*: tuber

ber cannæ indicæ, ligni & similium.

mặt, bọ mặt: *melga*: musçula, æ.

mất: *perder*: amitto, is. đã mất: *iá morreo*: mortuus est. mất coũ: *perder o trabalho*: perdere operam. mất viá *ficar sem sangue de medo*: paueo, es. mất lào ai *perder a graça, dar no coração de alguẽ*: inimicitiæ ansam dare.

mặt: *rosto*; facies, ei. rán mày rán mặt: *cabeçudo*: duræ ceruicis. mặt mũy: *rosto, sembrante*: vultus, vs. biết mặt: *conhecer alguem pollo rosto*: dignoscere ex vultu aliquem. ra mặt: *aparecer, sair a publico*: publicè apparere. vắng mặt, ẩn mềnh: *não aparece, escondese*: occultus remanet. tlước mặt: *em presença*: coram. cháõ mặt: *virar a cabeça*; vertiginem pati. khó mặt: *triste no rosto*: vultus tristis. đoũ mặt nguòi ta: *ajuntamento de gente*; conuentus populi. mặt gẹn *sembrante agastado*: vultus iratus. mặt hiền đui: *sembrante alegre*: vultus hilaris. blở mặt cũ ai: *virar o rosto pera alguem*: faciem vertere ad aliquem, blở mặt lại cũ, idem. tối mặt: *cego*: cæcus, i. tối tam mặt mũi, idem.

mặt, may mặt: *cozer*: suo, is, consuo, is.

mặt: *o direito d' algũa cousa*: facies, seu pars recta alicuius rei.

mặt, tay mặt: *mão direita*: dextera, æ.

mặt blời: *o sol*: sol, is. nhệt: idem.

mặt blang: *a lua*: luna, æ. nguyệt idem.

mặt mạng: *malha de rede*: plaga, æ.

mặt ruộng: *varsea ou campo de dès varas, daquellas com que se medem os campos*: ager decem mensuras continens, earum quibus Annamitæ dimetiuntur campos. một mặt ruộng, idem.

mặt đất: *a superficie da terra*: superficies terræ.

mặt mả: *mascara*: larua, æ. mặt mạc, idem.

mạt: *derradeiro, infimo*; vltimus, a, vm.

mạt cưa: *o farello do pao quando se serra*: puluis in

mo-

modum furfuris egrediens è ligno cùm ſerrâ finditur.

mạt gõ: *os cauacos que ſaem do pao quando ſe desfalca ou laura*: aſſulę quæ oriuntur è ligno dum læuigatur aut politur.

mạt: *o fim ou termo de algũa couſa*: finis aut terminus alicuius rei. mạt nam: *fim do anno*: finis anni. mạt giờ: *fim da hora*: finis horæ, & ſic de cæteris. mả mạt: *acabarſe a virtude de fazer mandarins na ſepultura como paruoamente crẽ os gentios que ella tẽ*: ſepulturæ deficere virtutem conferendi gradus gubernationũ illis ad quos pertinent defuncti in illis conditi, vt fatuè putant Ethnici.

mật aõ: *mel de abelhas*: mel apum.

mật miá: *mel de cannas de açucar*: mel è cannis dulcibus expreſſum.

mật: *fel*: fel, lis. mật gà: *fel da galinha*: fel gallinæ, & ſic de alijs.

mau: *de preſſa*: feſtinanter. cháõ, idem. đi mau chên: *ide de preſſa*: feſtina.

mau: *couſa tecida, baſta, bem tapeda*: denſus, a, vm. cải mau: *canga bem tapada*: denſa tela benè compacta. phên mau: *cajão tapado*: denſa ſtorea è cannis indicis contexta benè compacta.

nẫu: *prudente*: ſapiens ntis. mẫu nhiệm: *muito entendido*: intelligens valdè. mẫu lám, khôn kháo, ngõ ngàng, idem.

màu sắc: *cor*: color, is. màu đen: *cor luſtroſa*: color pellucidus.

máu: *ſangue*: ſanguis, inis. chảy máu ra: *correr o ſangue*: ſanguinem exire fluere. sõ máu ra: *ſoltarſelhe o ſangue como dos narizes*: ſanguinem emittere vt è naribus &c. muít máu: *cançado, esbofado*: fatigatus valdè. mệt, idem.

mẫu: *bambù ou pao atraueſſado cõ muitos pregos pera ſe dependurarem nelle varias couſas*: lignum quodcunque appenſum in quo infixi ſunt multi claui ad alia appendenda.

mạu thin, idem ac thìn, vide giờ.

mẫu, mẹ: *may*: mater, tris.

tris. 1. từ mãu, mẹ sinh đẻ: *may que o pario*: mater quæ peperit. 2. kẻ mãu, mẹ ghẻ: *madrasta*: nouerca, æ. 3. đích mãu, em mẹ đã nuoi ngày sau: *a Irmãa da mãy que depois o criou*: Soror Matris quæ postea nutriuit. 4. dưỡng mãu, mẹ nuoi, mẹ mày: *may que o perfilhou*. mater adoptans. 5. giã mãu, mẹ đã lẽy chàõ khác, mà còn nuoi con: *may que tem tomado outro marido, mas ainda cria os filhos do primeiro marido*: mater quæ postquam alteri viro nupsit, adhuc prioris mariti filios alit. 6. thứ mãu, bọ mọn cha: *a mãceba do pay* cõcubina Patris. 7. xứết ãu, mẹ còn nuoi con, khi chàõ đã tlõn đi: *a may que ainda que o marido desapareceo cõ tudo cria os filhos*: Mater cuius maritus non comparet, filios tamen alit. 8. nhũ mãu, bú: *ama*: nutrix, cis. hæc octo genera Matrum distingunt Tunchinenses seu Annamitæ. đức mãu: *may del Rey*: Mater Regis. rứt thánh mãu đức Chúa bà Maria: *a Santissima*

May Maria Nossa Senhora: Sanctissima Mater Maria, Domina Nostra.

maũ, vide maõ.

mậũ, vide mòũ.

mấũ, vide móũ.

mậõ, vide mọũ.

me tẽn: *ferro da seta*: ferrum sagittæ.

me: *tamarinho*; fructus indicus acidus, ad condiendos cibos aptus quem, tamarinum, vocant lusitani.

mê muọi: *ignorante, idiota*: v mê, idem. nói mê mẽn lộn lạo: *fallar desproposítos*; ineptè loqui. lẫn mê: *ser inclinado a algũ vitio*: inclinari ad aliquod vitium. mê ản ũống: *dado a comer e beber com demasia*; nimium inclinari ad esum & potum. mê ta dâm: *ser dado ao vitio da carne*; propensum esse ad vitium carnis. mê dâm douc: *ser com demazia dado à molheres ainda à propria*: nimium inclinari ad venerea, quæcunque etiam licita.

mé: *capellas dos olhos*; palpebræ, mí idẽ. loũ mé loũ mí: *as pestanas*; palpebrarum pili.

mè: *gergelim*: sesamum,

mum, i. vũng, idem.

mè: *ripas do telhado*; scandula, æ.

mẽ: *moela de aue*; ventriculus auium. mẽ gà: *moela de galinha*; ventriculus gallinæ.

mẹ: *may*; Mater, tris. chị, cô, dì, ḃu, idem ex gentiliũ abusu.

mẻ dẽao: *mòça na faca*; piren, enos. mé rang: *dentes quebrados*; confracti dentes. bát mé: *porçolana quebrada na borda*; fracta in orificio lanx Sinica.

mé, mặt mé: *mascara*; persona, æ.

méch: *offender a alguem leuemente*: leuiter aliquem offẽdere. mất lào một chút, idem.

mềm: *cousa branda*; mollis, e. mềm mại, idem, vide mại.

mệm, củ mệm: *certo inhame*; colocasia quædam.

mên, cao mên: *Camboja*; Cambogiæ regnum. cao miên, idem.

men, đi men: *andar de menino*; incedere in pueruli morem bò đi idem.

men; *mezinha pera fazer vinho*; remedium ad vinum conficiendum.

mền, áo mền: *cabaya avolchoada*; vestis in culcitrę morem assuta cum gozipio aut aliquo simili. chăn mền: *colcha, godorim*: instratum indicum, in culcitrę morem assutum.

mến: *amar, querer bem*; amo, as. kính mến: *amar con respeito e veneração a pessoa alta como Deos, Rei &c*; diligere cum reuerentia, personam sublimem vt Deum Regem &c.

mềnh; *corpo*; corpus, poris. thân xác, idem. một mềnh: *per si sò*; se solo. tôi đi một mềnh: *eu vò sò*; solus eo. của mềnh: *cousa propria*: proprię res. ḃợ mềnh: *a propria molher*: propria vxor. đánh mềnh: *dar em si*: percutere seipsum. inseruit eadem vox mềnh pro reciproco sui sibi se.

meo: *moffo*: mucidus, a, vm. mốc meo, idem.

meò, con meò: *gato*: felis, is.

méo: *esmechado, não redondo*;

dondo: illisus; a, vm. méo mieng: *boca torta*: contortum os.

meo: *encaixos, encaixar*: inserere, incisio, onis, meo hòm: *encaixes do caixão*: incisiones arcę in angulis eius.

meo, giò meo, vide giò.

mép tai: *fontes da cabeça*: tempora, rum.

mep, voi mep: *elephante manso que obedece e faz o que lhe mandão*: elephas cicur, & ad mandata obediens.

mét mặt: *rosto descorado*: pallida facies, xanh idem.

mêt, mo mêt: *fallar dormindo*: loqui dormiendo.

mệt: *muito cançado*: fatigatus valdè, nhặoc idem.

mẹt, cái mẹt: *certa laya de supo redondo e largo*: storea quædam rotunda ex cannis indicis lævigatis & contextis ad orizam purgandam.

meu, vide meo.

mêu máo: *choro de meninos*: ploratus infantiũ. khặoc idem.

mí: *capela do olho*: palpebra, æ. mê, idem. loũ mí: *pestanas*: palpebrarum pili.

mĩ, tốt: *cousa fermosa*: specioſus, a, vm.

mị, phi mị: *gordo*: pinguis, e. béo, idem.

miá: *cana de acuçar*: canna dulcis.

miá, lá mía: *queixo superior*: mandibula superior, hàm idem. lá miá mũi: *parte interior do nariz*: narium pars interior.

miả nhau: *cousas hũ pouco semelhantes*: res aliquantulũ similes, miả miả, idem.

miên, vide mên.

mièn: *pouoação*: pagus, i. làng, thôn, tổũ, idem.

miếng: *bocado de qualquer cousa*: bolus, i. một miếng blầu: *hum bocado de betel*: bolus vnus folii quod, betel, lusitani vocant. mất miếng: *desmayo*: deliquium animi.

miệng: *boca de qualquer cousa*: os cuiuscunque rei.

miệng nồi: *boca, ou bordas da panella*: orificium ollæ.

miệng bát: *bordas da porçolana*: orificium scutellæ.

miệng soũ: *borda do rio*: ripa fluminis. chịu miệng: *fiador*: fideiussor, is. há miệng ra: *abrir a boca*; os aperire.

ngặm miệng lại: *fechar a boca*: os claudere. bủm miệng lại: *boca pequena*: os paruum. kheó miệng: *gracejador*: ioculator, ris. dữ miệng: *desbocado, mà boca*: effrænatus in loquendo.

miệt: *meyas*: tibialia.

miếu: *cazinha de adoração do diabo*: domuncula diabolici cultus.

miếu but, mảo but: *barrete de pagode*: pileus idoli.

min; *eu*: ego, cum aliqua præeminentia.

mĩn miệng cuờ i: *rir com modestia*: risu modesto os aperire.

min: *barro*: argilla, æ. đất min: *terra barrenta*: argillea terra, đất thổ, idem.

minh, sáng: *claro*: clarus, a, vm. đại minh: *grande e claro*; magnũ & clarum, nomen scilicet quo sinæ seipsos ac regnum suum nobilitant. cao minh: *alto e claro engenho, habilidade*: præclarum ingenium.

minh tinh: *bandeira grande no enterramento na qual se poem o nome do defunto*: vexillum quod in iustis defuncto

soluendis defertur, & in quo defuncti nomen maiusculis literis describitur.

mình, vide mềnh.

mít, cây mít: *iaqueira*: arbor indica quam lusitani, iaqueira, vocant. blái mít: *iaca*; fructus Indicus, iaca, vocatus.

mịt, mù mịt: *escuro*: tenebrosus, a, vm. tói tăm mù mịt: *cerração*: caligo tenebrosa.

mlả: *paruo*: fatuus, i. lã, idem.

mlắc, đi qua mlắc chốc: *cousa que logo desaparece como relampago*: euanescens statim, vt fulgur.

mlác, vide mác.

mlạc, blái mlạc ngựa: *cascaueis de cauallo*: campanulæ equorum, nolæ.

mlài; *a cabeça do abano*: caput flabelli, siue capulus qui manu tenetur, dum ventus excitatur.

mlải, cái mlải: *lombrigas*; lumbrici, orum. melius blun.

mlầm: *erro sem aduertencia*: error ex inaduertentia. mnhầm, lầm, idem.

mlang, mlữ mlang: *sem re-*

reſpeito: liberè, inurbanè, ſine reſpectu. vô phép, idem.

mlát: *golpe*: percuſſio, onis. chém một mlát hai mlát: *dar hũa cutilada, duas &c.* cę. ſim percutere ſemel, bis.

mlặt: *eſcolher hũ e hũ como grãos fruita &c*: ſeligere ſingula vt fructus grana &c. nhạt, mnhạt, idem.

mlạt: *enſoſſo*: inſipidus, a, vm. hèn mlạt: *comer groſſeiro e malguiſado*: cibus vilis, malè paratus. rượu mlạt: *vinho fraco*: debile vinum.

mlẽ gai: *tirar o eſpinho*: auellere ſpinas. alij lẽ.

mlẽ: *rezão*: ratio, onis. phải mlẽ: *dis com a rezão*: rationi conforme. chẳng phải mlẽ: *não tem rezão*: rationi repugnans. ſuy mlẽ, xét mlẽ: *ponderar o que dita a rezão*: rationis conuenientiam, vel diſcrepantiam perpendere. nào cò mlẽ gì: *que rezão tem ou não tem rezão algũa*: nulla omninò eſt ratio.

mlêy, mlụt mlêy: *faca ou outra couſa bota*: hebeſcens gladius, vel aliud ferrum &c.

mlẽnh, vel mlĩnh, vide mlũ.

mleü, cá mleü: *certo peixe de rio que chamão Rey*: piſcis quidam fluminis Rex vocatus.

mlổ, mlẫm mlổ: *por inaduertencia*: inaduertenter. mlổ việc khác: *ter eſtoruo de outro negocio*: præpediri alio negotio. chờ người kẻ mlổ: *eſperar por alguem pera o não deſencontrar*: expectare aliquem ne occaſio illum videndi prætereat.

mlời, nước mlời: *o Reino de Champa*; Regnum Ciampà. trì trì, chiem thành, idem.

mlời: *palaura*: verbum, i. ſermo, onis. nói một hai mlời: *tenho que fallar hũ pouco*; dicendum habeo aliquid. chẳng có mlời ấy: *não diſſi tal*: verbum illud non protuli. gửi mlời thăm: *mandar recados*: verba ſalutationum mittere. gửi mlời lạy: *mandar recados a peſſoa muito graue*: verba ſalutationum primariæ perſonæ mittere. đam mlời: *leuar recados*: mandata deferre. cãi

mlò·i: *contradizer*: contradico, is. ꝯung mlò·i: *obedecer*: obedio, is. cu·ó·p mlò·i: *interrumper a palaura*: sermonem alterius interrumpere. vrbanè tamen addun. tur hæc verba, cu·ó·p mlò·i oũ: *com licença de V. M;* bona cum venia. mlò·i nạng: *palauras pezadas*: verba duriora.

mló·n: *grande*: magnus, a, vm. ló·n, idem. đên mló·n: *crecer*: creſco, is.

mlót, blái mlót: *certa fruta como ameixas*: fructus quidam in pruni modum. bánh mlót: *bolinhos ao modo da meſma fruta*: placentulæ pruni figuram referentes.

mlụt, vide mlêy.

mlữ mlĩng dễ ngu·o·i: *deſprezar*; contemno, is. vô phép, idem.

mnhẫm, vide mlẫm.

mnhẽ, vide mlẽ.

mo: *caſca debaixo das folhas da ariqueira*: cortex in modũ pellis ſub folijs arboris quam luſitani, ariquerã, vocant, hic cortex inſeruit ad aliqua inuoluenda vt libros, manuſcripta & ſimilia. bó mo bó chiếu: *amortalhemte com eſſa caſca, ou com eſteira, não tenhas em que te enterrem*: maledictum quo quis non ſolum mortẽ alteri imprecatur, ſed etiam vt ita miſerè moriatur vt nõ habens quo honeſtè ſepeliatur corpus eius, mittatur intra corticem foliorum ariqueræ, vel intra ſtoream.

mồ: *lugar aleuantado ſobre o corpo enterrado, ou de terra, ou de outra materia*: tumulus, i. mồ mả: *ſepultura*: ſepulchrum, i.

mồ vô ſ̣ự: *fieis de Deos*: aceruus mercurij.

mồ côi mồ cút: *orfão*: pupillus vtroque parente orbatus. mồ côi: *orfão*: pupillus, i.

mồ hôi: *ſuor*: ſudor, ris. mô hồi ra: *ſuar*: ſudo, as.

mồ háõ: *ferrugem da cuzinha*: fuligo culinæ.

mồ dìn: *figura de palha em que os feiticeiros fazem o mal que querem que o diabo faça a outro*: ſtatua ex paleis congeſta in quã venefici peragunt quicquid volunt à dæmonibus in aliquam perſo-

ſonam fieri. bỗ, idem.

mỗ dục, blái cật: *rins*: renes, num.

mỗ cỗên: *iangoma*: fructus indicus in pruni ſylueſtris modum, quem luſitani, iangoma, vocant.

mỗ hòn: *fruita que ſerue de ſabão*: fructus indicus pro ſapone inſeruiens.

mỗ nâu: *fruita que ſerue pera tingir*: fructus quo ad tingendum vtuntur. alij bỗ nâu.

mô: *onde*: quo. đi mô: *onde vas*: quo is? melius, đi đâu.

mô: *que*: quid. việc mô: *que negotio*: quid negotij? melius, việc nào.

mô cá: *buſcar peixe com a mão na agoa*: piſces manu tentare in aqua ad capiendum.

mó: *apalpar*: palpo, as. ſođền, idem.

mó, ác mó: *papagayo*: pſittacus, i.

mỏ, tlẻ mỏ: *menino ignorante*; puer inſipiens. tlẻ tlũ, tlẻ mọn, idem.

mỏ ác: *boca do eſtamago*, os ſtomachi.

mỏ, máng mỏ: *agaſtarſe iraſcor, ceris.*

mỏ đanh: *vnha da ancora*: vncus anchoræ.

mỏ chim: *bico de paſſaro*; roſtrum, auis.

mỏ vàng: *mina de ouro*: aurifodina, æ. mỏ bạc: *mina de prata*: argenti fodina, æ.

mỏ, ăn may ăn mỏ: *andar as eſmolas*: ſtipem erogare, mót, idem.

mỏ: *picar eſpicaçar*: corrodo, is. gà mỏ: *galinha come, pica*: roſtrum figit gallina. ác mỏ: *os coruos te eſpicaſſem*: corrodant te corui. maledictum vſitatum.

mỏ cá: *abrir o peixe pera o allimpar*: exenterare piſcẽ. mỏ gà, & ſic de alijs.

mõ: *bambù que ſe toca pera dar publico final*: canna indica quæ pulſatur ad ſignũ publicum. gó mõ: *tocar eſſe bambù*: cannam indicam pulſare in ſignum, đánh mõ idem.

mõ buâm: *femea do maſto*; lignum concauũ in quod immittitur arbor veli. chốt, idẽ.

mõ, ăn mày ăn mõ, vide mó.

mõ cõi: *o pao com que puxão pera meter o nelle*: lignũ quod trahitur ad orizã pellicula exuendam in mola. ngảõ nay' idem.

mỗ: *foão*: quiſpiam. danh là mỗ: *o nome he foão*: nomen eſt N.

mỗ, lỗ mỗ: *mal enſinado*: inciuilis, e. inurbanus, ruſticus, a, vm.

mô, ieu: *auuar*: amo, as. mô đạo: *amar a ley*; affici legi.

mo mết: *fallar ſonhando*: ſomniando loqui. rè hỏa mo, vide rè.

mò, blái mò: *albicorque*: Perſicum præcox, vel armenicum.

mò mò: *pouca viſta*: viſus debilis, ſed melius mù mù.

mó tôi: *nos*; nos, particula pluralis.

mó, một mó gạo: *hũa mão cheya de arròs*; pugillus orizæ.

mở: *abrir*: aperio, is. mở cửa: *abrir a porta*: aperire ianuam. mở thư kín: *abrir a carta fechada*: aperire literas ſigillo munitas. mở lụa: *deſdobrar ou deſenrolar peça de ſeda*: explicare, vel expandere ſericum. mở nước: *conquiſtar reino*: ſubiugare regnum. mở đạo Chúa blới: *pregar a lei de Deos primeiro que todos*: primum annunciare legem Dei. mở rừng cho rộũ: *romper o mato pera alargarſe*: aperire ſyluas ad locum ampliandum.

mỡ: *manteiga, ou qualquer gordura*: butyrum aut pinguedo quæcunque.

mợ: *tia molher do tio irmão da may*: matertera quæ nupſit Fratri Matris meæ. chợ cau, idem.

móc: *deſcarnar, tirar como com gadanho*: vncis ferreis carnem detrahere, mãóc idem. cào móc: *arranhar*: vngue lacerare. móc rách thịt: *reſgar as carnes*: dilacerare carnem.

mốc: *moffo*: ſitus, vs. mốc len: *criar bolor*: mucorem generare.

mốc, hòn mốc: *marcos da varſea*: termini campi.

mộc, vide mãọc.

mộc, vide mục, vel mộục: *olhos*:

olhos: oculus, i.

mộc mõi: *corpo ià feito quando ſe infunde a alma*: corpus organizatum cum primum infunditur anima rationalis, eſt modus loquẽdi ſectæ idolorum. vide lô.

mộc nhên: *paſtor*: paſtor, is. vide chăn.

mọc, vide măọc.

mõi mieng: *beiços*: labia.

mõi, cái mõi: *colhèr*: cochlear, aris.

mõi nhin thăm tin: *eſpia*: explorator, oris.

mõi, ſai mõi: *feiticeria, ſom que fazem caminhar bonecas de palha*: veneficium quo ſtatua expaleis facta ope dœmonis mouetur. bõ blin, mõ dìn, blớt mõi, idem.

mõi daõ: *alcouiteiro*; leno, onis.

mõi chỉ: *ponta da linha*; extremitas fili.

mõi, cái mõi: *traça que roe o pao*: tinea rodens lignũ. mọt, idem.

mõi, làm mõi: *fazerſe cabeça de bando, como pera furtar, ou pera mercadejar*; ducem ſe alijs exhibere vt ad furandum, ad mercaturam exercendam & ſimilia.

mõi, giếng mõi: *corretor ou medianeiro pera algũa couſa*: mediator ad aliquod negotium peragendum.

mõi: *artigos ou pontos de liuros*: articuli aut capita librorum. phúc có bảy mõi: *ſete principaes virtudes*: capita virtutum ſeptem ſunt præcipua.

mõi: *tartaruga*: teſtudo, inis. đồi mõi: *caſca da tartaruga*: teſtudinis concha.

mõi: *iſca, ceuo, negaça pera peixe, aue &c*: eſca, æ, illicium, ij.

mõi nhõi: *iſca do fuzil*: fomes, itis. alij mùi nhùi, vel bùi dùi.

mõi một phần: *todas e cada hũa das partes*: omnes & ſingulæ partes.

mõi, vide mộc mõi.

mỏi: *cançado*: fatigatus, a, vm. mỏi chên: *doer os pes de andar*: fatigari pedes ambulando. mỏi tay: *cançar as maõs ou braços de trabalhar*: defatigari manus aut brachia laborando. mỏi miêng: *cançarſe de pregar ou fallar*: fa-

fatigari linguam, vel os cõcionando aut loquendo.

mọi: *todos*: omnis, e. no mọi, cáç, idem. mọi ngày mội có: *todos os dias ha*: omnibus diebus, vel singulis diebus. một ngày một có, idem. no mọi nước: *todos os Reinos*. omnia regna.

mọi, rợ mọi: *gente do mato*: syluestres homines. quê mùa: *villão*: rusticus, i.

mó-i; *cousa noua*: nouus, a, vm. mó-i làm: *inda agora fis*: modo nunc feci. thày mó-i đến: *V. R. agora chegou*: nunc aduenisti magister. khi đến thì mó-i nói: *como chegar então fallarei*. tù mó-i đến đã nghe tin ấy: *desdeque cheguei logo ouuì essa noua*; statim atque veni, illud nouum audiui. mó-i rày có việc này: *de nouo hoje tem este negotio*: recenter hodie est hoc negotium.

mờ-i: *conuidar*: inuito, as. mờ-i thày bói: *chamar ao feiticeiro*: vocare veneficum. mờ-i oũ: *conuido à V. M*; inuito dominationem tuam. oũ mờ-i: *coma V. M*: quæso comedat dominatio vestra.

mồm: *focinho*; rostrum, i. mồm cho: *focinho de cão, ruindade*: rostrum canis.

móm: *desdentado*: edentulus, a, vm. già móm: *velho desdentado*: senex edentulus.

móm, cá móm: *certo peixe do mar*: piscis quidam marinus, móm, vocatus.

mớm: *mastigar o bocado pera o menino*: præmandere infanti escam. bú mớm cơm: *a ama mastiga o arròs pera o menino*: nutrix mandit orizã pro infante, mớm, idem.

móm tlóũ: *vntar a pelle do tambor*: linire pellem tympani, vel orizâ coctâ, vel cinere. mớm cơm: *vntar com arròs cozido*: linire tympanum orizâ coctâ. mớm blo: *vntar com cinza*: linire tympanũ cinere. alij mở-m.

mở-m, vide mớm.

mồn: *porta*: ianua, æ.

mồn, nha mồn: *ministros da iustiça*: ministri iustitiæ.

mồn pháp mồn: *feiticeiro*: veneficus, i.

mồn:

môn: *herua de inhame*: herba colocasij.

môn, thien môn đoú: *escorcioneira*: radix quædam escorcionera dicta.

mòn: *gastarse com o vso*: deteri aliquid vsu. dĕao mòn: *faca ià gastada*: attritus vsu cultellus. hay mòn hay nát: *cousa corruptiuel*: corruptibilis, e.

món: *montinho de qualquer cousa*: monticulus cuiuscunque rei. món gạo: *montinho de arròs*: monticulus orizæ.

mọn: *cousa pequena*: paruus, a, vm. tlé mọn: *menino inorante*: puer rudis. tôi là kẻ mọn: *eu sou ninguem*: nihili sum, modus humiliationis, in vsu cùm quis loquitur cum superioribus. tội mọn: *pecado venial*: veniale peccatum ꝺọ mọn: *molher piquena*: concubina, æ.

mớn, con chó mớn mớn *fazer o cão festa bulindo com o rabo*; gestire canem caudæ agitatione.

mờng, vide mẫng.

mốp, tả mốp: *certo peixe de agoa doce*: piscis quidam aquæ dulis, mốp, dictus.

mốt: *hũ, de vinte pera cima*: numerus vnitatis à vigesimo ascendendo, vt hai mươi mốt: *vinte hum*: viginti vnum. ba mươi mốt *trinta hum*: triginta vnum. & sic de reliquis.

mót: *retabolo*: tabulæ pictæ.

mót: *rebotalho*: reiecticium, ij.

mót, di mót, ăn mót: *buscar as espigas que deixão os segadores, ou as vuas que deixão os vendimadores*: colligere spicas à messoribus derelictas, vel racemos à vindemiatoribus omissos. ăn mót: *comer os sobejos de outrem*: relicta ab alijs edere. ăn mày ăn mót: *pedinte*: mendicus, i. ăn mó, idem.

một: *hũ de vinte pera baixo*: vnus, a, vm. mười một: *onze*: vndecim. một cái: *hũa cousa*: vna res. một chút: *hũ poco*: modicum. chẳng có một mẩy: *não tem jà nada*; nihil est làm một: *vnirse em hum corpo*: conuenire in vnum. hay một: *sò sabe isto e não mais*: vnum hoc scit.

mǒuc, con mắt: *olhos*: oculi. mǒuc lục, mǒuc kính: *oculos*: perſpicilia, orum.

mǒuc đoǔ, chăn tlâu: *guarda bufaras*: paſtor bubalorum.

mòǔ: *artigo de contar os dias da lua, do primeiro atè os dès*: articulus quo numerantur dies lunares à primo vſque ad decimum incluſiuè. mòǔ một: *o primeiro dia da lua*: primus lunæ dies. mòǔ hai: *o ſegundo dia da lua*: ſecundus lunæ dies & ſic de alijs vſque ad decimum. mòǔ mười: *o decimo dia da lua*: decimus lunæ dias.

mòǔ: *criſta de gallo ou de galinha*; criſta galli, vel gallinæ. ghe idem.

móǔ blời: *ſinal no ceo extraordinario*: ſignũ aliquod in cælo inſolitum. móǔ bão: *ſinal de tormenta*: ſignum tempeſtati præuium.

moǔ, chiêm moǔ: *aparecer em ſonhos*; apparere in ſomnijs.

moǔ lúa: *brotar o arròs*: germinare orizam.

moǔ, con mắt moǔ gạo: *belida nos olhos*; glaucoma, atis. moǔ maó: *encarniçar os olhos*: rubeſcere oculos.

mu: *concha, caſca de mariſco*: conchylium, ij. mu cua: *caſca de caranguejo*: concha cancri.

mù: *eſcuro de neuoa*: obſcurum ex nebula. tối tăm mù mịt: *eſcuro como noite fechada*: tenebroſus, a, vm. coi mù: *ver mal*: obſcurè videre. mù blời: *neuoa*; nebula, æ.

mủ: *materia de leicenço*: pus furunculi. nhọt đã có mủ: *o leicenço iá tem materia, iá amodreceo*: pus iam productum eſt in furunculo, iam ad maturitatem peruenit furunculus. nan mủ: *eſpremer o leicenço*: furunculum premere ad exprimendum pus.

mũ: *barrete*: pileus, i. mũ the: *o ſeiſtauado dos letrados*: pileus exagonus literatorũ. mũ nhục: *o barrete ordinario dos ſoldados*: pileus communis militum. mũ nhùm: *o barrete vermelho de ſoldado*: pileus purpureus militum. mũ ni: *barrete de bonzo*: pileus ſacrificulorum.

mũ

mũ triều thiẽn: *coroa real*: corona regia. mũ gai: *coroa de espinhos*: corona spinea. đáõ mũ: *fazer barrete*: pileum conficere. đội mũ: *por ou trazer barrete*: imponere capiti, vel gestare pileum. cất mũ: *tirar o barrete*: deponere pileum, vt quando se quis reum fatetur.

mụ: *nome com que se chamão as velhas*; nomen quo vocantur vetulæ. o mụ kia hỏi: *ou velha dalem*; o vetula. si addatur particula, đứ c, solum dicitur de senioribus & nobilissimis vt đứ c mụ: *a tia do Rey de Cochinchina*: amita Regis Cocincinæ ita communiter vocabatur.

mụ bà: *parteiras antigas*: obstetrices quas olim duodecim fuisse putant, atque ob id in eadem mensa quam ipsis offerunt apponunt duodecim fercula, cum duodecim paribus bacillorum quibus vtantur ad edendum, idemque de illis sentiunt, quod olim nostrates Ethnici de Lucina aut Diana.

mua: *comprar*; emo, is. mua chác, idem.

mùa: *algũa coniunção de tempo*; opportunitas temporis. mùa cày cấy: *tempo de laurar a terra &c*: opportunitas arandi terram. mùa gặt lúa, mùa màng: *tempo da seisa*: tempus metendi. dicitur etiam de quatuor anni temporibus. mùa xũên: *prima vera*: ver, is. mùa hè: *estio*: æstas, atis. mùa thu: *outono*: autumnus, i. mùa đõu: *inuernò*: hyems, mis. mất mùa: *perderse a nouidade*: maligna messis. đ ọc mùa: *boa nouidade*: copiosa messis. mùa chiem: *a segunda nouidade*: messis posterior. khi, giò, buổi, bửa, idem ferè quod mùa.

mùa, nửa mùa: *no meyo de algũa acção, negocio*: medium alicuius actionis, negotij &c.

mùa, quê mùa: *rustico*; rusticus, a, vm.

múa: *bailar*: choreas ducere, salto, as. khéu múa: *bailar gentilmente*: saltare venustè.

mưa: *chouer*: pluo, is. blò i mưa, idem.

mưa gió: *chuua, e vento*:

pluuia cum vento. mưa đàu: *chuua grossa e rala*: pluuia maiusculis guttis cadens sed raris. mưa bay: *chuuisca*: imber, bris, pluuia minutior. mưa đá: *saraiua*: grando, dinis. mưa dẽọt: *goteira*: stillicidiũ, ij. mưa hắt đẽào: *entrar a chuua em caza com o vento*: pluuiam vento impellente intrare. mưa đã giản: *diminuirse a chuua*: pluuiam imminui. đã tạnh: *ià esteou*: pluere iam desijt.

mứa, thùa mứa: *sobejar*: superabundo, as. du, idem.

mửa: *vomitar*: vomo, is. buồn dẽạ mửa ra: *enjoado, ter engulhos*: nausea, æ. non dẽạ, idem.

mựa nói dối: *não digais mentira*: ne loquaris mendacium. mựa mựa: *se dis ao cão peraque não morda*; dicitur ita sępe canibus ne mordeant.

muải, vide muối.

muải, vide muỏi.

muân, vide muôn.

muạn, vide mụon.

mưấn, vide mưốn.

mưận, vide mưọn.

muâng, vide muông.

mưẫng, vide mưống.

múc: *tirar liquor de vaso grande com outro piqueno que se mete dentro do grande*: haurire liquorem ex maiori vase vtendo alio vase minori quod in maius intromittatur. múc nước, múc dầu, múc rượu, idem.

mục: *repertorio*: index, icis.

mục bài: *chapa em pao*: edictum in stipite erecto conscriptum.

mục, vide mouc.

mục đòũ, vide mouc đòũ.

mực: *tinta de escreuer*: atramentum, i. tốt lạc mực: *boa tinta*: atramentum præclarum. thoi mực: *pão de tinta*: atramenti frustum, vt est in vsu apud Sinas. gẽy ăn mực: *correr bem a tinta sobre o papel*: atramentum facile ad scribendum. thản mực: *secarse a tinta*: exsiccari atramentum.

muết máu: *esbofado, muito cançado*: fatigatus, a, vm. lassatus, a, vm. nhaọc mệt, idem.

mui: *cajão ou toldo da embar-*

barcação: vmbraculum in cymba, è cannis indicis contextum. mui thuièn, idem. mui bành voi: *toldo sobre a sela do Elefante*: vmbraculum supra stratum quod Elephãti imponitur.

mùi: *tinta de tingir*: colores ad inficiendum. mùy duộm, vel nhuộm, idem. mùi thôi ra: *desbotarse a cor*: colorem, amittere.

mùi dùi: *isca do fusil*: fomes, itis.

mùi ăn: *sabor do comer*; sapor escæ. ngắm mùi ăn: *prouar o sabor de comer*: saporem cibi experiri. mùi thôi: *feder*: fæteo, es. mùi thơm: *cheirar*: oleo, es. mùi chua *fazerse azedo*: sapor acer. mùi cay: *requeimar*: sapor mordax.

mùy tui: *coentro*: coriandrum, i.

mùi, giờ mùi: *dà hũa hora atè as tres depois de meyo dia*: hora à prima ad tertiam post meridiem. vide giờ.

mùi, chẳng có mùi gì: *nenhũ proueito tem*: emolumenti nihil est.

múi: *gomo ou parte de algũa fruita*: pars alicuius fructus. múi càm: *gomo de laranja*: pars mali aurei, múi mít: *castanha de iaca*: pars fructus qui dicitur iaca, & in modum castanearum diuiditur.

mũi: *nariz*: nasus, i. mũi, dái mũi, nhải mũi: *espirrar*: sternuto, as. sóũ mũi: *o dorso do nariz*: nasi dorsum. lỗ mũi: *ventas do nariz*: nares, ium. lá miá mũi: *a parte superior de dentro do nariz*: nasi pars interior & superior. mũi cúp: *nariz aquilino*: nasus aquilinus. mũi blốt: *nariz rebitado*: nasus simus. dị mũi: *nariz chapado*: nasus resimus. hỉ mũi: *assoarse*: nares emungere. sổ nuốc mũi ra: *estillicidio*: stillicidium, ij. chặt mũi: *entupido com catarro*: nasus rheumate obturatus. tháo máu mũi ra: *saixse o sangue dos narizes*: nasus sanguinem emittit.

mủi: *monco do nariz*: mucus, i. hỉ mủi: *alimpar o monco do nariz*: mucum detergere.

mũi thuièn: *proa da embarcação*: prora cymbæ. idem

idem de naui.

mũi dẽao: *ponta da faca*: cuſpis aut acumen cultri, ſic de alijs rebus acuminatis.

mụi: *ſobejos de qualquer couſa*: reliquiæ cuiuslibet rei.

mun, gõ mun: *pao preto*: ebanum, i.

mụn: *pedacinhos de qualquer couſa*: fruſtula cuiuſcunque rei. mụn lửả: *faiſca*, ſcintilla, æ. mụn mặt: *pintas vermelhas no roſto*; lentigines rubeæ in facie.

múôi: *ſal*: ſal, is. tra múôi đẽào: *botar ſal, ſalgar*: ſale aſpergere.

muổi: *moſquito*: culex, icis.

mụ̀ôi: *ignorante, beſtinha*: inſipiens, ntis. ngây mụ̀ôi, mê mụ̀ôi, idem.

mụ̀ôi chaõ: *o tiſnado do tacho*: fuligine infectus lebes.

mươi; *o numero dès de vinte pera riba a que chamão dous dès*: numerus decem à numero viginti quem vocant duo decem & deinceps vſque ad numerum centum excluſiuè. hai mươi: *vinte, ou dous dès*: viginti aut bis decem. ba mươi: *trinta ou tres des*: triginta aut ter decem. chín mươi chín: *nouenta noue, ou noue vezes dès e noue*: nonaginta nouem, vel nouies decẽ & inſuper nouẽ.

mười: *o numero dès, de dès atè dezanoue*: numerus decem, à decimo vſque ad decimum nonum, incluſiuè. mười mộ̀t: *onze*: vndecim. mười chĩn: *dezanoue*: nouendecim.

muôn: *dès mil*; decies mille. muôn muôn: *ſem conto*: innumerabilia. muôn muôn vàn vàn: *milhares de milhares*: millionum millia. man vạn idem. muôn tuổi: *muitos annos de vida*; viue diù. eſt præfatio cum quis magnates alloquitur. dẽọũ chúa muôn nam: *viua V. A. dès mil annos*: Rex in æternũ viue. thăn đức oũ muôn tuổi: *viua V. E. muitos annos*: V. E. diù viuat.

muôn, buồn muôn: *enfadado*: tædio affectus. triſtis, e. lo, idem.

muốn, *deſejar*: cupio, is.

muốn: *querer*; volo, vis.

muốn

muôn chết: *estar pera morrer:* proximum esse morti.

mụôn: *tarde:* serotinus, a, vm. lúa mụôn: *nouidade serodea;* serotina messis. đến mụôn: *chegou tarde:* serò aduenit.

mướn: *fretar, alugar gente, embarcação &c;* conducere homines, naues &c. thuê mướn, idem.

mượn: *pedir empreſtado couſa que ſe deue tornar a meſma:* commodato petere, vel accipere quod idem numero reſtituendũ eſt. mượn ngựa: *pedir empreſtado o cauallo:* commodatum petere equum. cho mượn: *empreſtar do meſmo modo:* commodo, as. quæ vero non reſtituuntur eadem numero, ſed ſolum ſpeciè dicuntur, vay, vide vay.

muông: *cachorro de cão, leão, tigre, &c:* catulus canis, leonis, tigris &c.

muông: *cão:* canis, is. muông ſư tử: *leão:* leo, nis. muông chim: *animaes e paſſaros:* beſtiæ & volucres.

mưởng tượng: *repreſentação em ſonhos:* repræſentatio ſomnij. chiem bao. idem.

mưống: *cacos quebrados:* teſta, æ. mưống vỏ: *cacos de boyão:* teſtæ ex diota confracta. mưống sành: *teſtos que ferem os pès;* teſtæ pedibus infeſtæ.

mướp: *patola.* cucurbitæ indicæ ſpecies quæ, patola, vocatur. xơ mướp: *o cairo de dentro onde eſtão as peuides:* fibræ interiores cucurbitæ indicæ, in quibus ſunt ſemina eiuſdem.

mướt: *molharſe muito:* madefieri valdè. ướt mướt, idem.

mút: *chupar de algũa couſa que fica:* exugo, is. mút ſữa. *mamar:* ſugere lac. mút miá: *chuchar cana doce;* exugere cannam dulcem.

mụt: *brotar de aruores:* pullulo, as.

mủ, cái mủ: *ceſto redondo que ſerue de ordinario pera arròs:* ciſta rotunda quæ communiter ad orizam cuſtodiendam inſeruit.

Na:

NA: *amar como superior pera inferior*: amor superioris erga inferiorem, nõn na, idem. mẹ na con_: *a may faz afagos ao filho*: mater demulcet filium.

na, nâc na: *chorar soluçando*: flere cum singultibus.

na, có nêt có na: *ser bem enſinado*: vrbanis pollere moribus. nêt nanguò-i: *inclinação da peſſoa*: propenſio, nis.

ná, nang ná: *amimar*: delinio, is. ná xiêu làõ ai; *cõ meiguices dobrar alguẽ*: blanditijs animum flectere alterius.

ná: *arco, bèſta*: arcus, vs. baliſta, æ.

ná, bao nả: *como vay*: quomodo res ſe habent? có viẹc gì nả: *tendes algum negocio*: habes ne aliquod negotiũ? nhũng ai nả: *que gente*: quę. nam perſonæ? nhũng kẻ nào nả: *donde ſaõ*: cujates ſunt.

nàc, thịt nàc: *carne magra*: caro macra, ſine pinguedine.

nác: *agoa*: aqua, æ. nuớc, idem.

nác: *reyno*: regnum, i. nuớc, idem.

nâc na: *ſoluçar*: ſingultio, is. nớc lên, idem.

nách: *ſouaco*: axilla, æ.

nai, con nai: *veado ſem pontas*: ceruus ſine cornibus; nâp nai: *veado grande*: ceruus ingens.

nài, xin nài: *pedir com importunação, atè alcãçar*: moleſtè petere donec obtineas. nài lấy: *leuar por importunação*: importunitatibus obtinere aliquid. cáo nài: *acuzar atè leuar ao cabo*: pertinaciter accuſare aliquem donec condemnetur. nài nữa: *quero hum pouco mais*: aliquantulum adhuc volo.

nải, tlẽ nải: *perguiçoſo*: piger, gra, grum.

nải chúôi: *penca ou parte de hũ ramo de figos da India*: pars rami fructuum indicorum oblongorum in modum fauæ cum ſua theca, quos ficus vocànt, ob quandam ſaporis ſimilitudinem.

nay, hôm nay: *hoje*: hodie. mai nay: *eſta manhãa*: hoc mane. đêm nay: *eſta noite*: hac nocte. nam nay:

este anno: hoc anno. khi nay: *agora*: nunc. xưa nay: *dès do principio atè agora*: ab initio vsque nunc.

nầy: *isso mesmo*: hoc ipsum. ầy, idem. đức Chúa blòi khién có gì thì có nầy: *mandando Deos algũa cousa, essa mesma ha*: si quid Dominus cæli præcipit, hoc ipsum est.

nầy, ai nầy: *a ventade de quem quiser*: cuiuslibet voluntas fiat. mặc í ai, idem.

nầy: *este, esta, isto*: hic, hæc, hoc. ngươi nầy: *este homem*: hic homo. cái nầy: *esta cousa*: hæc res, hoc. nầy: *eis aqùi*: ecce. nầy nầy: *ou la olhai cà*: heus tu attende ad hoc. alij, ni, vitium linguæ.

nảy xuống: *cair de alto*: decidere ex altiori loco. nảy xưong ra: *sayr o osso pera fora*: prominere os extra. nảy dù: *abrir o sombreiro*; explicare vmbellam. nảy đàn: *tanger a viola*: pulsare lyram. nảy mực tàu: *fazer final no pao com a linha e tinta como fazem os carpinteiros*: producere signum in ligno cum filo & atramento vt solent fabri.

nãy, khi nãy: *inda agora*: paulò ante. mới bêy giờ, idem.

nạy: *por pao de baixo pera aleuantar*: supponere ligno ad eleuandum.

nam: *homem*: vir, i. nam nữ: *homem e molher*: vir & mulier. nam nhi, idem.

nam: *o sul*: meridionalis plaga. gió nam: *vento sul*: Auster, seu meridionalis ventus.

nam, kì nam: *calambà*: callambanum lignum.

nam, ôm nam: *tisica*: phthisis, is.

nam, an nam: *descanço do sul*: meridiei requies, nomen quo vocatur tota Tunkini & Cocincinæ regio.

năm: *anno*: annus, i. tuế, idem. năm nay: *este anno*: annus hic. mấy năm nay: *quantos annos ha*: quot ab hinc annis? năm ngoái *o anno passado*: annus præteritus. ra năm, sang năm: *o anno que vem*: annus futurus.

năm: *cinco*: quinque. năm trăm: *quinhentos*: quingenta. nam nghìn: *cinco mil*: quinquies mille.

nàm: *deitarse*: decumbo, is. nàm ngủ: *dormir deitado*: iacendo dormire. nàm nghieng: *deitarse de ilharga*: decumbere supra latus. nàm ngữa: *deitarse de costas*: iacere supinum. nàm sấp: *de bruços*; cubare pronum. nàm sải ra: *estirarse com os braços abertos*: iacere brachijs hinc inde extensis.

nám: *murcharse flores &c*: marcescere flores &c. melius lám, héo.

nám nám: *perseuerar*: perseuero, as. melius lám lám.

nám tay lại: *fechar a mão*: claudere manum. một nám: *hũa mão cheafechada*: pugillus, i. một nhắm, một cáp, idem. nám lêy: *afferrar* apprehendo, is. nám dẽao: *cabo da faca*: manicus cultri, & sic de alijs similibus, quæ manu tenentur.

nấm: *tortulho*: boletus, i. fungus, i. cái nấm mặọc len: *nacer o tortulho*; fungum pullulare.

nan núa: *bambùs vazios aparados pera fazer obra*: canna Indica vacua iam resecta & aptata ad opus. làm nan: *aparalos*: cannam indicam rescindere & parare ad opus.

năn: *certa herua amargosa*: herba quædam amara. ăn năn: *comer essa herba* herbam illam amaram comedere, metaphoricè dicitur de pœnitudine. ăn năn tội: *arrependerse dos pecados*; pœnitere de peccatis, hối tội, idẽ.

nàn, phàn nàn lạy: *arrependerse* pœnitere.

nàn, nòũ nàn: *não ter respeito*; irreuerentem esse. dẽ ngươi, idem.

năn: *calarse com raiua*; tacere ob rabiem quam concepit. năn lạng, idem.

năn tiền: *entortar as caixas*, contorquere monetas æreas.

năn, nang năn: *diligente*: assiduus, i. sollicitus, i. sieng, idem.

nản: *medroso*: meticulosus, i. nản dái, nhát, idem.

nặn: *espremer*: premo, is. nan chánh: *espremer o limão*: exprimere succum mali limonij. nặn mũ ra: *espremer a materia da chaga &c*: comprimere vulnus vt exprimatur

tur pus ab illo. nặn bú: *ordenhar*. mulgeo, es.

nặn bụt: *fazer estatuas de pagodes*: effingere idolorum simulachra, de alijs etiam simulachris dicitur.

nạn: *desastre*; infortunium, ij. chiû nạn: *padecer trabalhos*: labores pati. khốn nạn: *coitado*: miser, a, vm.

năng lần: *muitas vezes*; sæpe.

năng nằng: *diligente*: diligens, ntis.

năng, hạ năng: *doença de verilha*: morbus testiculorum.

năng, cái năng: *panela pequena de cozer arroz peradous*: olla minuscula, in qua scilicet concoquitur tantum orizæ quantum duo solent comedere. nồi hai, idem.

nàng: *molher moça*: fœmina iunior. mẹ nàng, idem. nàng hàu: *manceba*: concubina, æ.

nằng; *calma*: æstus, vs. ảnh nằng: *os rayos do sol intensos*: radij solares intensi.

nằng, đau nằng: *febricitante*: febri laborans, vel æstuans.

nâng con: *amimar crianças, filhos*: demulcere infantulos, filios &c.

nặng: *cousa pesada*: grauis, e. của nặng: *fato de porte*: res pretiosæ. mlò-i nặng: *palauras pesadas*; rigidiora verba. tội nặng: *pecado graue, mortal*: graue peccatum, seu mortale. nặng tai: *pessoa que ouue mal*: surdaster, tri. nặng đầu: *acharse carregado da cabeça*; grauedine capitis laborare, & sic de alijs membris. nặng chên, nặng tay, nặng mềnh: *acharse carregado de pès e de maõs e de todo o corpo*: torporem in pedibus, ac manibus, & in toto corpore pati.

nạng, cái nạng: *forquilha de pao*; furca parua lignea. chàng nạng, idem.

nănh: *dentes queixaes de animaes*: dentes molares animalium. nănh muông, idem. nănh nănh: *querer o animal morder*: morsum ab animali intentari. dái nănh nănh: *temer o animal, e retirarse*: animal à morsu deterreri & abscedere.

nành, dạu nành. *genero de le-*

legume: leguminis quædam ſpecies.

nặnh: *fazer por outrem o que lhe mandão a elle que faça*: opera alterius vti ad opus faciendum quod eſt ipſi impoſitum.

nặnh nhau: *aterſe hum a outro*: inniti ſibi inuicem alterius auxilio.

nao, phải nao chang: *importa algũa couſa*; aliquid ne intereſt? chẳng có phải nao: *não vay nada*: nihil intereſt. mầy ở kẻ nao: *donde ſois*: patria tua quænam eſt? ſở i nao: *ainda fica muito*: adhuc multum ſupereſt.

nào: *qual*: quis? thàng nào: *que moço*: quis puer? tháng nào: *em que mes*: quo menſe? ngày nào: *em que dia*: quo die? nam nào: *em que anno*: quo anno? của nào: *que fato*: quænam res? ſao nào: *por que rezam*: quare? cá nào bắt được: *qualquer peixe que tomareis*: quemcunque piſcem ceperis. thể nào: *como*: quomodo? dường nào, nhường nào, cách nào idem. thể nào thể nào: *de qualquer modo*: quomodocunque. khiến làm thể nào thì làm thể ấy: *do modo que vos mandão fazei aſsy*: quomodo tibi præcipitur ita fac.

nào: *nenhum, ninguem*: nullus, a, vm. ſed tunc anteponitur verbo, vt, nào có tội gì: *que peccado ha*: quod peccatũ ineſt? nào có ai biết: *quem ha que ſaiba*: quis eſt qui ſciat? nào thày: *què do Padre*: vbi eſt magiſter? nào sắch: *què do liuro*: liber vbi eſt? ſemper requiritur nomen antecedens aut conſequens ad, nào, vt in exemplis patet, ſi tamen quis dicat, ecce liber, vel quid ſimile, bene poſſum dicere ſine addito, nào: *què delle*: vbi eſt?

nảo, sàu nảo: *triſte, enfadado*: afflictus, a. vm. buồn, idem.

náo: *eſconderſe*: deliteſco, is. náo lặng: *eſtar eſcondido calado*: latere & ſilere ne deprehendatur. kín mặt, idem.

naõ, cái naõ: *ſupo grande em que poem algũa couſa a aſoalhar*: ſtorea rotunda ex can-

cannis indicis contexa ad aliquid sole siccandum.

nảõ noc: *tafecira*: sericum quod lusitani tafecirã vocant.

nảõ, blẫu nảõ: *o betel ter muita cal*: calcem nimiam adhiberi folio quod betle vocant. cay, idem.

náõ: *muito quente*: calidus, a, vm. nuớc náõ: *agoa muito quente que escalda*: aqua ita calida vt ea aspersum excalefaciat. nẫu nuớc cho náõ: *aquentar bem a agoa*: aquam ita calefacere vt ferueat.

năp: *tapadoura*: operimentum, i. năp vo: *tapadouro do boyão*: operculum dictæ. năp hòm: *tampão do caixão*: operculum adhærens arcæ. năp hộp: *tapadoura da boceta*: operculum pyxidis.

nap: *meter a poluora na espingarda* infundere fistulæ ferreæ puluerem tormentarium.

nát: *desfazerse*, destruo, is. nát đàng: *desfazerse o caminho*: destrui viam. nẫu cho nát: *cozer bem algũa cousa atè se desfazer*: concoqui aliquid valdè ita vt dissoluatur. đâm cho nát: *pilar atè se fazer em pò*: tundere pilo aliquid donec in puluerem redigatur. hư nát: *apodrecer*: putrefieri.

nát, đẽ ôt nát: *ignorante, sem letras*: illiteratus, i. đẽ ôt đẽ át, idem.

nạt: *fingir colera*: simulare iram. nạt ngươ i ta: *fazer medo*; metum incutere, đe, idem.

nạt bàn. *trasmigração fabulosa de thic*: transmigratio fabulosa Ticæ. nạt, bất sinh, chẳng sóũ: *não viuo*: minimè viuus. bàn, bất diẹt, chẳng chẽt: *não morto*: minimè mortuus.

nâu, bồ nâu: *certa fruita pera tingir de pardo* fructus quidam quo vtuntur ad inficiẽdum aliquid fusco colore. aó nâu: *cabaya parda*: fusci coloris vestis. chim nâu: *aue de cor parda*: cinericei coloris auis. & sic de alijs rebus &c.

nẫu: *cozer*: concoquere. nẫu thịt: *cozer carne*: coquere carnem. nẫu nuớc: *cozer*

zer agoa: calefacere aquam valdè.

nấu: *fundir*: liquefacio, is. nấu bạc: *fundir prata*: liquefacere argentũ. nồi nấu bạc: *grisol*: vasculum fusorium aurificis.

nau: *botões do vestido*: globuli vestium.

nấũ, vide nấõ.

nê lên: *por pao ou outra cousa de baixo pera aleuantar ou rebolar facilmente*: supponere lignum aut quid simile ad facilius mouendum aut voluendum vt arcam, vel quid simile superpositum.

nể: *ter respeito, temer*: vereor, eris. nể người: *ter medo de ser molesto*: timere ne molestiã inferat. chẳng nể: *não vai nada*: nihil interest.

nể, nạng nể: *muito pesado*: grauis, e.

nể bôi nhà: *cayar a casa*: calce oblinire domum.

né nhau: *temerem se hũ a outro*: metuere se inuicem.

nẻ ra: *fender ou gretar se com o sol vento &c*: rimas agere. né thà máu ra: *sarjar*: scarifico, as.

né bũ: *dar paparotes*: talitrum impingere.

nể, tồ nể, tồ tũ: *antepassados*: progenitores, vm.

né làũ người: *ter respeito*: vereri aliquem. chẳng nể: *não ter cortesia*: inciuilis, e.

nểy, vide nấy.

nêm: *cunha*: cuneus, i.

nem: *picado de carne enuolto em folhas*: protrimentum carnis folijs inuolutum.

nếm: *prouar o comer ou beber*: experiri cibum aut potum.

ném ai: *atirar a alguem*: iacere in aliquem. ném đá: *atirar cõ pedra, apedrejar*: lapido, as.

nệm: *colchaõ, ou cousa que se deita na cama por baixo*: culcitra, æ.

nên: *conuem*: conuenit. làm cho nên *fazer como conuem*: facere vt decet. hải còn nên: *ainda presta*: vtile adhuc est. đã nên: *ià es là de vès, como fruita*: maturitatem iam attigit. hỏá nên: *criar*: creo, as. làm nên: *fazer*: facio, is. dựng nên: *aleuantar e fazer como caza*: erigere aliquid & facere vt do-

domum ex præexistentibus columnis & reliqua materia. nên phũ: *ficar lazaro*: infici elephantiaco morbo. con nên hŏê: *fairem lhe bexigas ao filho*: oriri variolas filio. & sic de alijs morbis. nên mu-i tuoi: *fas dès annos*: agit decimum annum. nên máy lạng: *quantos taeis val*: pretium quot aureorum habet? nên gióũ: *he bom pera semente*: inseruit ad fœminandum. chảng nen gióũ má gì: *naõ presta pera nada*: ad nihilum valet.

nền nhà: *pauimento da caza*: pauimentum domus. đặp nền: *concertar o pauimento e lugar em que se ha de fazer a caza*: aream in qua domus erigenda est aptare.

nến, cái nến: *vela*: candela, æ. nến sáp aõ: *vela de cera*: candela cerea. đúc nến: *fazer velas*: candelas conficere. cây nến: *castiçal*: candelabrum. cặp nến: *espiuitar*: candelam emungere. đốt nến: *acender a candea*: candelam accendere. tắt nến đi *apagai a candea*: candelam extingue.

nén, một nén: *dès taeis*: decem nummi aurei. hai nén: *vinte taeis*: viginti nummi aurei. & sic deinceps.

nén, đè nén: *soſpeitar*: suspicor, aris.

nén: *apertar entre taboas*: comprimere inter tabulas. nén sách: *apertar o liuro*: cõprimere librum &c. nén gai: *coroa de espinhos como a de Christo Nosso Senhor*; corona spinea, vt Christi Domini.

nến, na nến con: *trazer o filho nos braços*: gestare in vlnis filium.

nện: *amaçar, encrespar a canga ou peça pera ficar lustrosa*; comprimere manibus aut crispare telam, vel sericum vt splendescat. nện lụa: *apertar a peça de seda*: comprimere sericum. nện bềài: *apertar, encrespar a canga* corrugare telam vt splendeat.

neo: *ancora*: anchora, æ. geo neo: *dar fundo*: anchoram demittere. mó neo: *vnha da ancora pegar no fundo*:

do: anchoræ vncum adhærere solo.

néo: *arrocbar*: contorquere premẽdo. néo thuiền: *apertar a embarcação por fora pera não abrir*: cymbam ligare exterius vt non dissoluatur. néo cưa: *torcer a corda a serra pera apertar*: contorquere funem serræ vt comprimatur ipsa serra. vặn, idem.

neố: *caminho*: via, æ. đi neố nào: *porqual caminho vay*: quanam via incedit?

nếp, gạo nếp: *arròz pulò crù*: species quædam orizæ nondum coctæ quam lusitani pulò vocant. rượu nếp: *vinho que fazem do mesmo arròz pulò*; potio quædam quam ex oriza pulò dicta conficiunt.

nẹp: *fasquias que se poem pollo meyo do caijão pera ficar forte*: asserculi in medio storeæ ex cannis indicis confectæ vt illa fortior euadat.

nết, vide na. ở nết kiêu ngạo: *tem termo soberbo*: modum agẽdi habet superbum, & sic de alijs vitijs aut virtutibus. sửa nết sửa lảo: *reformar os costumes*: mores corrigere.

nét chữ: *penada ou pernas de letra*: ictus calami.

nét nhỏn: *letra meuda*: character minutior. nét to: *letra grossa*: literæ maiusculæ.

nẹt, bò nẹt: *bicho cabeludo que nace da folha do bambù*: vermiculus pilis coopertus qui nascitur in folijs cannæ indicæ.

neu, vide neo.

nêu: *pao comprido que por superstição leuantão os gentios pollo anno nouo à sua porta*: pertica oblonga quam Ethnici superstitiosè erigunt ad suas ianuas in principio recentis anni.

nêu, phưởn nêu len: *por alguã cousa em leilão pera se vender pondoa em hũa haste*: subhastare aliquid. bán nêu: *haste em que se poem o que se vende no leilão*: hasta venalia attollens.

nếu: *se*: si. nếu có sự làm chẳng: *se a cousa vay assy*: si ita est.

nếu: *dès de que*: ex quo. nếu ngày đẻ ra: *dès de que naceo*:

naceo: ex die quo natus est.

ngà: *marfim*: ebur, eboris. ngà già: *marfim bom de vès*: ebur antiquum, probum.

ngả: *encruſilhada*: quadriuium, ij. ngả ba đàng: *encruzilhada de caminhos*: quadriuium terreſtre. ngả ba ſoũ: *encruzilhada nos rios*: quadriuium in fluminibus. hæc Ethnici fatuè timent.

ngả tư: *o que os gentios temem ſuperſtitioſamente*: ſuperſtitioſus Ethnicorum timor.

ngã: *cair*; decido, is. ngã: *adoecer em cama*: decidere in lectum ex morbo. ngã nước: *adoecer de agoa roim*: ægrotare ex hauſtu inſalubrium aquarum. ngã liép: *botar no chão o cajaõ pera ſe aſſentar*: ſternere ſtoream ex indicis cannis contextam ad ſedendum.

ngạc, nguẫn ngạc: *montes e ſerras*: montes & teſqua. ngàm ngạc, idem.

ngác, đi ngan ngác: *andar eſpalhados*: diſperſos incedere. ngúc ngác, idem.

ngạch cửa: *lumiar da porta, ou algũa traue della*: limen ianuæ aut ſuperliminare, vel aliquod eius latus.

ngai bua ngự ra: *cadeira alta em que o bua de Tonquim ſae em publico hũa vès no anno*: thronus portatilis in quo Tunchinenſis Rex quem, bua, vocant, ſemel in anno publicè portatur. kiẹu, idem.

ngây: *ignorante*: ignorans, ntis. đẽạy kẻ ngây muọi: *enſinar a os ignorantes*: docere ignorantes, opus Miſericordiæ.

ngay: *direito*; rectus, a; vm. cây ngay: *aruore direita*: recta arbor. thẳng, idem, ngay đẽạ: *conſciencia recta*: recta conſcientia. làõ ngay, idem. xét cho ngay: *iulgar rectamente*. rectè iudicare.

ngay: *de fronte*: ex aduerſo. ngay nhau: *de fronte hum do outro*. vnus ex aduerſo alterius.

ngày: *dia*: dies, ei. sáng ngày: *em amanhecendo*: prima luce, diluculò. nửa ngày: *meyo dia*: meridies, ei. ban ngày: *de dia*: interdiu thâu đêm

đêm thâu ngày: *toda a noite e todo o dia*: die tota & tota nocte. tối ngày, idem. ngày rày: *hoje*: hodie. ngày sau sẽ hay: *outro dia se tratarà disso*: die aliâ de hoc agemus. ngày kia: *depois da menhãa*: ngày kìa: *depois de qnatro dias*: diebus quatuor elapsis. chẳng có mấy ngày: *não ha muitos dias*: dies plures non sunt elapsi. hẹn ngày: *assinar o dia*: diem præstituere. mấy ngày nấy: *quantos dias hà*: dies elapsi quot sunt? đến ngày nào: *da quì a quanto*: quot ab hinc diebus? ngày tết: *o primeiro dia do anno*: dies primus anni noui. ba ngày tết: *os tres primeiros dias do anno*: dies primi tres recentis anni. ngày mồu một: *o primeiro dia da lua noua*: dies prima lunæ nouæ. ngày rằm: *os quinze da lua*: dies decima quinta mensis lunaris. ngày ba mươi: *os trinta da lua*: dies trigesimus mensis lunaris. & sic de alijs.

ngáy: *roncar dormindo*: sterto, is.

ngâm: *aquilo onde se pega ou dependura o cajaõ*: id cui appenditur aut nectitur storea ex indicis cãnis contexta vt ianuam, vel aliam domus partem claudat.

ngâm mươc: *por de molho nà agoa*: immergere aliquid in aquam vt molle fiat. ngâm búa: *por bambùs de molho*: immergere cannas indicas in aquam vt tenerescant ad opus faciendum. ngâm mạ: *por de molho o nelle pera o semear*: orizam germinantem in aquam immergere vt aptior sit ad sæminandum.

ngâm, blái hòu ngâm: *fruita da China a modo de nespera na figura, mas não engasga*: fructus Sinicus in figuram nostratis mespili, sed non strangulat.

ngặm ngặm: *gente morena*; homines subfusci coloris.

ngặm: *chegar alguã couza ao rosto pera ver se está direita*: vultui aliquid applicare ad tentandum an sit rectum.

ngặm: *meditar*: meditor, aris. gặm, idem.

ngặm: *fechar a boca*: claudere os. ngặm mieng lại: *não falleis*: os claude-

ne

ne loquaris.

ngăn: *impedir*: impedio, is. ngan gián, can, idem. ngăn đàng: *impedir o caminho*: præcludere viam, tranſitum impedire.

ngân, hát ngân: *gargantear*: vocem inflectere.

ngan ngạt, vide ngạt.

ngàn: *termo, limite*: terminus, i. chẳng biết là ngàn nào: *não sei o termo*: terminum neſcio. ngàn ấy thôy: *iſto baſto*: ſufficit hoc. đã đầy ngàn; *já eſtá chea a medida*: menſura iam repleta eſt. ngàn nầy mấy đồũ: *tudo iſto quantas caixas val*: hoc totum quanti eſt? chẳng có ngàn: *não tem termo*: interminabilis, e.

ngàn, núi mlớn: *ſerranias*: teſqua.

ngắn: *couſa curta*: breuis, e. tắọc ngắn: *cabello curto*: breuior coma.

ngang, bề ngang: *de largo*: latitudo, dinis. đánh ngang đầu: *dar na cabeça em trauès*: in tranſuerſum impingere capiti plagas. gỗ ngang thuiền: *liames ou curuas da embarcação*: ligna quibus naui-

gium in tranſuerſum coagmentatur. đi ngang: *atrauеſſarſe no caminho*: obſtruere viam in tranſuerſum ſiſtendo. nghênh ngang: *aperto de grande concurſo*; compreſſio prę multitudine. nàm ngang ngửa: *deitado immodeſtamente*: cubare incompoſitè, vel immodeſtè.

ngàng, ngố ngàng: *prudente*: prudens, ntis. khôn ngŏan, idem.

ngành: *ramo*: ramus, i. nhành, cành, idem.

ngành cổ lại: *virar hũ pouco a cabeça, como pera ver, ouuir*: caput paululum vertere, vt ad videndum audiendum &c.

ngạo, kiêu ngạo: *ſoberbo*: ſuperbus, a, vm.

ngạo, chó ngạo: *cão grande*: moloſſus, i.

ngạo, cái ngạo: *lança de ferro grande*: lancea quædam ferrum habens majuſculum.

ngắọc: *vidro*: vitrum, i. ngắọc thủy thinh: *criſtal*: cryſtallus, i. ngắọc thặch: *pedra pretioſa*: gemma, æ. chua ngắọc, idem. alij ngọc.

ngáố cổ mà coi: *eſtender*

der o pescoço pera ver: extendere collum ad intuendum.

ngảõ cõi: *pao fixo no meyo da mò de baixo, em que encaixa a mò de cima*: baculus in medio molæ inferioris fixus ita vt mola superior illum immissa circumagatur.

ngạõ, nói ngạõ *fallar mal a lingua*: verba ineptè pronunciare. liu lo, idem.

ngáp: *bocejar*: oscito, as.

ngặp: *o cão morder leuemente como quando brinca*: morsus canis leuior, vt cum ludit.

ngập: *passar, penetrar*: penetro, as. chên đặp gai ngập ḅẽào: *pisando o espinho meteose pollo pè*: penetrauit pedem spina calcata.

ngập: *chegar*: pertingo, is. attingo. is. ngập núọc gõi: *chegar agoa atè os ioelhos*: attingit aqua genua. ngập đầu: *chega atè a cabeça*: pertingit vsque ad caput.

ngặt nhọt: *escarafunchar o leicenço*: pungere furunculum.

ngặt, nhà ḅui ngặt ngát: *casa muito fermosa*: domus valdè pulchra. ngan ngặt. idem.

ngát, vide ngặt.

ngặt: *comparar se, com encarecimento*: æquari, cum exaggeratione. lửả lên ngặt mây: *o fogo subindo chega às nuuens*: ignis ascendens æquatur nubibus. mũ, áo ngặt blò i: *o barrete ou a cabaya se compara ao ceo* pileus aut vestis æquatur cœlo.

ngặt nghẽu: *dormir assentado com a cabeça entre as pernas*: dormiens sedendo capite demisso inter crura.

nghê, con nghê: *certo animal como leão*: animal leoni simile. sư tử *leão*: leo. nis.

nghe: *ouuir*: audio, is. chẳng nghe: *não consinto*: nego consensum. nghe mlò i: *obedecer*: obedio, is. ḅưng, idem.

nghè, oũ nghè: *officio de letrados* literatorum officiũ, seu munus.

nghè miếu: *casa do diabo que adorão na aldea*: domus in qua Ethnici diabolum adorant quem tutelarem putant sui pagi. nam si

si quis iuxtà viam diem obeat illius cadauer lapidibus aut glebis cooperiunt, & titulo. oũ nghè, ideſt literati inſigniunt & adorant.

nghề: *officio, ocupação pera buſcar a vida*: ars vel officium quo quis ſuſtentatur. làm nghề gì: *que officio tendes*: artem quamnam exerces? nghề nghiệp, idem.

nghé: *vitella*: vitulus aut vitula.

nghể, ngồ nghể: *entender claro*: intellectus perſpicuus.

nghể, rau nghể. *certa herua que nace na agoa das varzeas*: herba quædam quæ oritur in agrorum aquis.

nghệ: *açafrão*: crocus, i. duồm nghệ: *tingir com açafrão*: croco inficere.

nghệ an: *Prouincia de Tonquim pera a Cochinchina dos Portugueſes chamada Guião*: Prouincia Tunchinenſis quam luſitani, Guião, vocant.

nghệch: *paruo, pouco entendido*: fatuus, i. exiguum habens iudicium.

nghén con: *molher pejada*: mulier grauida. chửa, có thai, idem.

nghẹn: *engaſgar*: faucibus hærere cibum.

nghênh ngang: *grande concurſo de gente*: concurſus populi numeroſus.

nghéo: *couſa rara*: rarus, a, vm. ſự nghéo, lạ, idem.

nghẹt cổ: *affogarſe cõ apertar o peſcoço*: collum ſtringere vſque ad ſuffocationẽ. thắt cổ, idem.

nghểu, vide ngât.

nghéu, vide nghéo.

nghi, hồ nghi: *duuidar*: dubito, as.

nghi, üy nghi: *couſa que cauſa reſpeito*: venerationem excitans res. mặt mũi üy nghi: *roſto veneravel que cauſa reſpeito*: vultus venerabilis vt Chriſti Domini, Beatæ Virginis.

nghỉ: *deſcançar*: quieſco, is.

nghĩ: *elle, fallando com corteſia*; is, vrbanè nimirum loquendo. ngửồi, idem.

nghĩ: *facil*: facilis, e. nghĩ làm: *facil de fazer*: facile factu.

nghĩa: *amizade*: amicitia, æ. bất nghĩa: *ſer deſagradecido*:

cido: in ratus, a, vm. làm nghĩa, kết nghĩa: *trauar amizade*: amicitiam inire. nhân nghĩa: *cortesia*: vrbanitas, atis.

nghĩa: *sinificação da palaura ou letra*: sensus vocabuli alicuius aut characteris. cát nghĩa sách: *explicar o liuro de letra em lingua ordinaria*: sensum libri sinicè conscripti vulgari sermone proferre. y, mlẽ, idem.

nghịch cũ nhau: *encontrados, imigos entre sy*: inimici ad inuicem. nghịch cũ chúa: *aleuantado contra o Rey*: rebellis Regi.

nghiêm, an nghiêm: *quietação do Reino, pouo*: pax & quies populi.

nghièm cõên: *resenha dos soldados*: recensio militum. kén, idem.

nghien: *tinteiro, pedra ou outra cousa em que moem tinta pera escreuer*: atramentarium, lapis scilicet, vel aliud simile instrumentum in quo atramentum sinicum solidũ cum modica aqua confricatur vt ad scriptionem reddatur fluidum. mài mực: *moer a tinta pera escreuer*: confricare solidum atramẽtum ad scriptionem.

nghiến rang: *mostrar os dentes com raiua*: aperire dentes ex rabie, vt canes solent.

nghieng mềnh: *porse de ilharga como pera passar, ou furtar o corpo ao tiro*: latus anteponere vt ad locum angustum superandum, vel ad declinandum ictum. nàm nghieng: *deitarse de ilharga*: lateri innixum decumbere.

nghiép, ác nghiép: *trauesso*: luscor, is inquietus, i. sumitur in malam partem, etiam pro vitijs carnis & furti.

nghiệp, nghề nghiệp: *officio pera buscar de comer*: officium aut ars cujus vsu quis victum quærit.

nghiệp, tội nghiệp: *pecado, tormento*: peccatum vel pœna peccati.

nghiệp, coũ nghiệp: *merecimentos*: meritum, i.

nghiệp, thât nghiệp: *viuer de esmola*: eleemosyna victum quærere.

nghiệp

nghiệp ăn ũống: *dado a comer e beber*: escæ & potui nimium deditus. đa hành ác nghiệp: *fazer muitos males*: scelera multa perpetrare.

nghìn: *mil*: mille. một nghìn: *hum mil*: vnum mille, nec alio modo inrelligitur vnum, nisi exprimatur. hai nghín: *dous mil*: duo millia, &c. nghìn nghịt: *muitos sem conto*: multi sine numero. khê lê, muôn vàn, idem.

nghịt, vide nghìn. nghịt nghịt, idem.

ngô, nước ngô: *Reino da China fallando cõ desprezo*: Regnum Sinarum loquendo contemptibiliter de illo. thàng ngô: *madraço China*: Sinensis nebulo.

ngó, củ ngó: *raìs da fulla do golfão*; nymphææ radix.

ngó: *espreitar*: timor, aris. dòm, idem.

ngó ngàng: *prudente*: sapiens, ntis. tài ngó: *entendido*: intelligens, ntis.

ngó mlòi: *ià deu palaura*: promitto, is. spondeo, es.

ngó: *aberto*: patens, ntis. cửa ngó: *porta aberta*: patens ianua. để chẽnh ngó chẳng bưng: *deixar o boyão aberto sem o tapar*: apertum diotæ os non obturare.

ngõ, cửa ngõ: *porta de fora do pateo*: ianua extra areã domus, & iuxtà publicam viam.

ngỏ, rau ngỏ: *certa herua que nace nos tanques*: herba quædam in piscinis.

ngộ: *ignorante*: ignarus, a, vm.

ngọ, ngựa: *cauallo*; equus, i. giờ ngọ: *meyo dia, assaber das onze atè hũa*: meridies, hoc est ab vndecima vsque ad primam post meridiem, vide giờ. chính ngọ: *mejo dia em ponto*: verum diei medium seu vera meridies. dies, menses, & anni etiam denominantur ijs nominibus. vt năm ngọ *anno do cauallo*: annus equi. tháng ngọ: *mes do cauallo*; dies equi. & sic de alijs.

ngờ, ngẩt ngờ. *tolo*: stolidus, i.

ngờ: *cuidar, ter pera sy*: existimo, as. ngờ là, ngỏ là: *cuido que*: puto quod. ngờ *duuidar*: dubito, as. ngờ cho

ai: *ſoſpeitar em alguem*: ſuſpicari de aliquo. ngò có mlẽ: *ſoſpeitar com rezão*: ſuſpicio rationabilis. ngò chẳng có mlẽ: *ſoſpeitar ſem rezão*; ſuſpicio temeraria.

ngỏ là: *pareceque*: videtur quod &c.

ngŏa, nói ngŏa: *fallar mentira, encarecendo*: falſum loqui exaggerando.

ngŏài: *fora*: extra. ben ngŏài: *parte de fora*; exterior pars. đàng ngŏài: *as quatro Prouincias que eſtão iunto a corte de Tonquim*: quatuor Prouinciæ quæ ſunt propè regiam Tunchinenſem. đi ngŏài; *ir ourinar*: ad vrinam expellendam ire, modeſtè loquendo.

ngŏái, năm ngŏái: *o anno paſſado*: præteritus annus.

ngŏải, đuôi nghüe ngŏải: *os peixes ou outros animaes hulirem com o rabo*: piſces aut alia animalia caudam mouere. tay nghüe ngŏải: *bracejar com os braços, como quando ſe caminha*: mouere brachia, vt dum quis ambulat.

ngŏại: *parente da parte da mãy*: conſanguineus ex parte matris.

ngŏại kĩ: *nome de certo liuro pollo qual eſtudão*: nomen cujuſdam libri quem addiſcunt.

ngŏan: *prudente, auiſado*; prudens, ntis. khôn ngŏan, idem. voi ngŏan: *elephante que entende bem o que lhe mãdão*: elephas benè percipiens quæ illi præcipiuntur. & ſic de alijs animalibus quæ videntur imperfectum aliquẽ habere diſcurſum.

ngŏạt, vide ngŏẹt.

ngọc, vide ngặọc.

ngộc, vide ngŏục, vel ngục.

ngŏẹt, mặt blang: *lua*; luna, æ. ngŏẹt thực: *eclipſe da lua*: eclipſis lunæ, in quo multa fiunt ab Ethnicis quæ ſunt ſuperſtitioſa.

ngŏêt ſa: *certa lança como alabarda*: lancea quædam in bipennis figuram.

ngôi: *peſſoa*: perſona, æ. ba ngôi cũ một đức Chúa blời: *tres peſſoas hum sò Deos*: tres perſonæ vnus Deus.

ngôi: *dinidade como de Rey, Mandarim &c*; dignitas

vt

vt Regis, Præsidis, &c. mất ngôi: *perder a dinidade*; deperdere dignitatem.

ngôi: *lugar aonde està pessoa graue de assento*: locus in quo habitat primaria persona. lão sặch sẽ là ngôi đức Chúa blời: *o coração limpo è o lugar em que mora Deos*: locus in quo Deus habitat est cor purum.

ngôi sao: *estrella*: sydus, deris.

ngôi: *a coroa que rapão na moleira*: corona quam radunt in pregmate, dicitur etiam de nostra quam radimus in vertice. gọt ngôi; *abrir a coroa*: coronam radere.

ngồi: *assentarse*: sedeo, es. ngồi xếp bàng: *assentarse encruzando as pernas*: sedere decussatis cruribus. ngồi xếp đề he: *assentarse no chão com ambos os pès pera hũa ilharga*: sedere in solo ambobus cruribus ad vnum latus coniunctis. ngồi qùi: *assentarse e ajoelharse iuntamente*: sedere genibus flexis. ngồi xổm *assentarse em cocaras*: sedere cruribus nitendo, vel insistendo.

ngói: *rio pequeno*: fluuius exiguus.

ngói bút: *o bico do pincel*: acumen penicilli.

ngói. *telha*: tegula, æ. nhà ngói: *caza de telha*: tegulis cooperta domus. bánh ngói: *bolinhos de barro que comẽ*; argillæ coctæ frusta quæ ipsi comedunt vt placentulas.

ngơi: *descançar pessoa graue*: quiescere primariam personam. nghỉ ngơi. idem.

ngon: *cousa sabrosa*; sapidus, a, vm. ăn cơm chẳng ngon: *fastio*: inappetentia cibi. mui ngon: *sabor doce*: sapor suauis.

ngón tay: *dedo da mão*: digitus manus. ngón chên: *dedo do pè*: digitus pedis. ngón cái: *o dedo polegar*: pollex, icis. ngón blỏ vel tlỏ: *o mostrador*. index icis. ngón vô danh: *o dedo do meyo*. infamis, is. ngón thứ hai: *dedo annular*: annularis, is ngón út: *o dedo meminho*: auricularis, is.

ngọn lửa: *chama de fogo*: flamma ignis. ngọn cây ramo

mo tenro: ramus tener. ngọn rau : *tallo de herua, grello* : herbæ cauliculus.

ngọ̣p : *medo de cair de alto* : timor cadendi cum quis è prælto loco aſpicit præcipitium. ngọ̣p ſọ̣ : *irſe o lume dos olhos* : præcipitium inſpiciendo lumine oculorum priuari.

ngót : *fallar mal d'outrem por de trás*: detrahere ablenti. nói tlon ngót, idem.

ngót xuống : *deſenchar* : detumeo, es.

ngót, rau ngót : *certa herua*: herba dicta ngót.

ngọt: *couſa doce*: dulcis, e. rim ngọt: *conſerua*: conditura ſacchari. mlòi ngọt : *palauras doces, brandas*: ſuauia verba.

ngọt: *vinagre* : acetum, i. gềm, idem.

ngó·t tại: *ficar ſurdo pollo rumor, ou matinada*: exurdeſcere præ tumultu aut ſtrepitu. điéc tai, chói lói tai, idem.

ngôục, tù : *carcere* : carcer, is. tù rạc, idem. địa ngòục: *inferno* : infernus, i. cầm ngôục, vide cầm.

ngôục hỏàng, vide hỏàng.

ngòũ, chòũ ngòũ: *madraceirão, grande corpazil* : procerum corpus. alij gioũ voũ.

ngỏũ: *pato*: anſer, ris.

ngu: *ignorante de letras*: ignarus literarum. v mề, đệ̀ột, đại chữ, idem.

ngủ: *dormir* : dormio, is. nàm ngủ: *dormir deitado*: cubando dormire. ngủ một giư·ó·c, vel chư·ó·c : *dormir hũ ſono, hum pouco* : dormire puſillum. ngủ gục đầu: *toſquenejar* : dormito, as. ngủ lim dim : *dormir peſtanejando*; dormire nictando. buồn ngủ: *ter muito ſono* : ſomno profundo corripi. tục ngủ, mê ngủ: *dorminhoco*: ſomnolentus, i.

ngư oũ : *peſcador de embarcação* ; piſcator ex cymba.

ngữ, nói: *fallar*: loquor, eris. thiểu ngữ, ít đều : *de poucas palauras* : ſermonis exigui. ít mlòi, idem.

ngự, trị : *gouernar*: rego, is. ngự thế: *gouernar o mundo*: gubernare mundũ. ngự : *eſtar ou ir de Senhores grãdes*

co-

como Reis Principes; manere aut ire Principum, Regum, ſic Chúa ngựra: *o Rey ſaye*: Rex egreditur. Chúa ngự vềào: *o Rey entra*: Rex ingreditur. Chúa ngự kiẹu: *o Rey vay en andor*: Rex in ſella geſtatoria vehitur.

ngứa: *comichão*; pruritus, vs. ghé ngứa: *a ſarna fas comichão*: pruriginem excitat ſcabies. ngứa thì gải: *ſe vos come coçaiuos*; pruritum ſentis, ſcabe. alij nhạm mềnh.

ngửa: *eſtar com o roſto ou com ſeu direito pera cima*; faciem aut rectam partem alicuius rei ſurſum erigere. ugửa mặt len: *virar o roſto pera o ceo*; erigere faciem in cœlum. ngửa tay mặt ra: *moſtrai a palma da mão direita*; expande manus dexteræ palmam. & ſic de alijs.

ngửa: *liure no fallar*; liberior in loquendo. dễ, rẫn mặt, idem.

ngựa, con ngựa: *cauallo*; equus, i. cỏi ngựa: *caualgar*; equito, as. chạy ngựa: *correr a cauallo*; equitando currere. đuổi ngựa, bieu ngựa: *fazer correr o cauallo*; impellere equum ad currendum. ngựa đinh pho: *cauallo de poſta*; equus veredus. ngựa ſa hỏàng: *rebellão*; equus refractarius.

nguai, vide ngỏai.

nguêi, vide nguôi.

nguẩn, vide ngủn.

nguên, vide nguôn, vel thì.

ngúc ngác, bắt đi ngúc ngác: *leuar alguem preſo pollo peſcoço a força*; trahere aliquem vi collum eius tenendo.

ngục, vide ngôục.

ngực: *peito*; pectus, toris. đấm ngực: *bater nos peitos*; percutere pectus. ngực lên: *aleuantarſe o peito, como aos que eſtão pera morrer*; extolli pectus, vt fit in ijs qui morti ſunt proximi.

ngức mặt lên: *leuantar o roſto pera o ceo*; eleuare faciẽ in cælum. ngửa, idem.

ngüe ngỏải, vide ngỏải.

ngüết, vide ngỏá ngỏết.

ngụy: *rebelde*; rebellis, e. làm ngụy cũ Chúa: *rebellarſe contra el Rey*. rebellem facere Regi. blỏ làỏ cũ giạc.

nguien

nguien, đỗ trạng nguien: *alcançar o ſupremo grao de letras como de Doutor*: gradum in literis ſupremum adipiſci.

nguien thĭ: *o primeiro ſtado da geração humana*: primus generationis humanæ ſtatus, quem finxit Thicca (mẽdaciorum artifex, atque idolorum inuentor in India Orientali is fuit) tanquam principium cæli & terræ, vt ſub illo nomine ita nobili, ſuas tegeret immundicias.

nguiền, tật nguiền: *enfermidade, doença iá arraigada*: morbus inueteratus, liẹt, phũ, lêy, idem, vel ſimile.

nguiện: *orar*: oro, as. mlòi nguiện: *orações*: preces. khán nguiên, muốn: *deſejar*: cupio, is.

ngủn ngŏẩn, con chó ngủn ngŏẩn: *o cão fàs feſta com o rabo*: motu caudæ canis gaudium oſtendit. vide ngŏải.

ngước: vide ngứ́c, vel ngửa.

ngược, đi ngược ſoũ: *ir pollo rio arriba*: nauigare contra ictum fluminis, aduerſo flumine. gió ngược: *vento contrario*: contrarius ventus. nói ngược: *fallar torto na collocação*: præpoſterè loqui quoad ordinem.

ngược, ngườ̀i bạo ngược: *homẽ facinoroſo, feito as aueſſas*: ſceleſtus, i. làm bạo ngược: *aſſoberbar os outros*: inſoleſco, is.

ngươi, con ngươi: *a menina dos olhos*: pupilla oculi.

ngươi, hổ ngươi: *ter pejo*: erubeſco, is. dễ ngươi: *ſer ſoberbo*: ſuperbio, is. tlêu ngươi *zombar*: irrideo, es. iocor, aris. ngươi tớ, mấy tao: *diſſe com gente baixa ou com deſprezo*: dicitur cum infimis plebeis, vel ex iracundia. tớ làm chi ngươi *que ſe me da de tì*: ego quid te curo? chúng ngươi mấy đứa: *quantos meninos ſaõ*: quotnam pueri ſunt?

nguội: *couſa quente e esfriar-ſe*: tepeſco, is, tepidus, a, vm. com nguội: *arròs frio*: oriza coſta iam frigida. nguội lạõ: *esfriar-ſe a colera*: iram remitti.

ngườ̀i: *gente, homem*, ou

ou molher: homo, ſcilicet vir vel fœmina. lõài nguò-i ta: *o genero humano*: humanum genus. mấy nguò-i: *quanta gẽte*: quot homines ? nguò-i: *elle, ſeu, fallando com honra*: ille, eius, loquendo cũ honore, ſed ſolum de habentibus humanam naturam. mạc nguò-i: *ſua vontade*: illius voluntas fiat. tôi kính dái nguò-i: *eu lhe tenho reſpeito, e o venero*: illum ego reuereor ac veneror. của nguò-i: *ſato alheo*: aliena res. nuớc nguò-i: *reino eſtranho*: extraneum regnum. ſang đất nguò-i: *ir a terras eſtranhas*: alienas in regiones proficiſci.

nguở-i, mũi nguở-i: *cheirar*: olfacere.

nguò-i: *louuar*: laudo, as. nguò-i khen, idem.

nguôn: *montes dos barbaros, que chamão, mois*; montes in quibus habitant barbari. tlến nguôn: *montes altos dos quaes ſayem muitas fontes*: montes præalti in quibus ſunt multæ ſcaturigines fontium. rừng nguôn, idem.

nguôn mới làm: *agora hè o principio de fazer*: principium modo eſt faciendi.

nguở-c: *eſcuro como de nuuẽ, ſombra*: obſcurum vt ex nubibus, vmbrâ, &c.

nha môn: *meſa de iuſtiça*: conuentus in quo ius ſuum cuique redditur. phủ đàng: *a meſa do paço à qual preſide o Rey a que chamão Chùa*: tribunal quod fit in palatio Regis, quem vocant Chúa, & huic tribunali præeſt ipſe Rex.

nha đại: *o ſegundo tribunal ſuperintendente a todo o Reino*: tribunal ſecundum pro toto etiam regno ius ferens.

nha ti: *o tribunal mayor em cada Prouincia*: tribunal maius in vnaquaque Prouincia.

nha hiến: *o ſegundo tribunal menor porem que ſe eſtende por toda a Prouincia*: tribunal ſecundum minus quod tamen toti Prouinciæ dat ius.

nha phủ: *o tribunal de hũa comarca, daquellas em que ſe*

se diuide a Prouincia: tribunal vnius toparchiæ ex illis in quas diuiditur Prouincia.

nha huiẹn: *o tribunal do conselho*: vnius territorij ex illis in quæ subdiuiditur toparchia. super est etiam aliud tribunal in vno quoque pago, quod vocant chạ mạc.

nha, vide nhuóc nha.

nhà: *caza*: domus, vs. dà, idem. chẳng có nhà: *não está em caza*: non est domi. tlaõ cửa tlaõ nhà: *dentro em caza, das portas a dentro*: intra domus septa, intra cardines domus:

nhà ḉua: *familia ou geração do bua ou Rey que não tem mais que o titulo*: familia aut prosapia illius Regis qui solum habet titulum seu denominationem Buæ. việc nhà Chúa: *cousa que pertence ao seruiço del Rey*: res ad ipsummet Regem spectans. về nhà ai: *a quem pertence ou a alguem pertence*: ad quem spectat? vel spectat ad aliquem.

nhà xe: *caza de madeira*.

que fazem sobre as sepulturas: domus lignea quam extruũt etiam Ethnici ad tegendum sepulchrum maiorum suorum.

nhà táng: *casa de papel*: domus papyracea quam Ethnici fatuè construunt & comburunt pro suis defunctis existimantes in alio sæculo conuerti in veram.

nhà ngói: *casa cuberta de telha*: domus tegulis cooperta. nhà blang: *caza cuberta com palha*: domus paleis operta. nhà quê: *caza do campo*; casa rustica.

nhả: *deitar o comer fora da boca*: eijcere cibum extra os.

nhác: *perguiçoso*; piger, gra, grú. làm nhác, làm biếng, tlế nải, idem.

nhắc: *manquejar*: claudico, as. đi nhắc, idem.

nhắc, đi lắc nhắc: *ir separadamente*: separatim incedere,

nhác: *aleuantar cousa pesada*: graue aliquid attollere. nhác gỗ lên, nang chẳng nổi: *querer aleuantar huma-*

madeiro arriba, mas por ser pejado não abrangerem as forças: attollere velle lignum, sed præ nimio pondere non sufficere vires.

nhác cho nhớ: *fallar em algũa cousa pera a fazer lembrar:* loqui de aliqua re, vt ea in memoriam redeat.

nhai, dai: *mastigar:* mando, is.

nhài mũi: *espirrar:* sternuo, is. dải mũi, nhải mũi, idem.

nhái: *rans piquenas das aruores que se não comem:* ranæ paruulæ arborum, quæ vsui non sunt ad escam.

nhải, vide nhài.

nhại: *arremedar fazendo matinada com a lingua que se não entenda, he grande descortesia meste Reyno de Annam:* blaterare, vel balbutire imitando per ludibrium, habetur pro graui contemptu & iniuria in Regno Annam.

nháy: *pestenejar:* conniuere oculis.

nhảy: *saltar, pular:* salio, is, exilio, is. vide dảy.

nham, coi iò coi nham: *certa feiticeria, na qual pretendẽ dizer dante mão o successo bom ou mao da viagem ou de outro negotio:* veneficium quo præsagire putant Ethnici quid in itinere, vel alio negotio futurum sit.

nhăm nhẳm: *cheyo atè tresbordar;* plenum ita vt superefluat. nhảm nhảm, nhăm nháp, mảm mảm, idem.

nhẳm con măt lại: *fechar os olhos:* claudere oculos.

nhẳm, một nhẳm gạo: *hũa mão fechada e cheya de arròs:* vna manus clausa sed stringens orizam quantum capere potest. melius, một nám, một cáp, một mớ, idem.

nhẳm, của nhẳm ruọu: *cousa apetitosa pera beber:* esculenti aliquid ad excitandum potus appetitum.

nhẳm: *embeber, como panella pera ficar com bom cheiro;* imbuere, vt ollam, vel aliud vas, vt benè oleat.

nhám, cá nhám: *peixe cação:* mustella stellata piscis.

nhám, bẽán nhám: *aspero da taboa*: asperum in tabula & minimè læuigatum. ráp, chẳng tlơn, dám, idem.

nhâm mặt blời: *sol encuberto*; sol nubibus tectus.

nhâm mát: *fresco sem calma*: amænus & viridis locus sine calore molesto.

nhàm: *dar no aluo*: attingere scopum. bắn nhàm, phải bia, idem.

nhầm: *erro por inaduertencia*: error ex inaduertentia, mnhầm, idem, melius mlàm.

nhậm: *gouerno*: gubernatio, onis. đi nhậm đi trị: *ir a gouernar*: ad gubernationem capescendam proficisci. trị nhậm dên: *gouernar o pouo*: regere populum.

nhặm mẽnh: *comichão do corpo*: prurigo, ginis. dặm, ngứa, idem.

nhăn mặt: *rugas do rosto*: rugæ in facie. đã già nhán mặt: *ià he velho tem rugas no rosto*: corrugatam habet faciem, iam senex est. melius gian mặt.

nhẳn nanh: *quando o cão ou outro animal quer morder*: quando canis aut aliud animal mordere intentat. alij nhẳn nhẳn.

nhàn, nhặoc nhàn: *muito cançado*: defessus valdè. muệt máu, idem.

nhàn, cát nhàn: *incenso benjoim*: incensum, i. laserpitium, ij.

nhàn, thanh nhàn, thính nhàn: *bemauenturado*: beatus, a, vm.

nhàn, chim nhàn: *passaro que leua cartas*: auis epistolas deferens.

nhàn, phạm nhàn, vide phạm.

nhán, vide dán.

nhản, con mặt: *olho*: oculus, i. áp nhản: *belida no olho*: macula in oculo. đã nhản tiền, đã thấy: *ver com seus proprios olhos*: videre proprijs oculis.

nhãn, blái nhãn: *longans fruta da China*; fructus Sinensis dictus, longan, à lusitanis.

nhẳn, vide nhẽn.

nhận, dặn: *auisar, dar recado*: nuncio, as.

nhẳng chớp nhẳng chớc: *relampagos repentinos*; fulgur

gur subitaneum.

nhành, vide ngành.

nhào: *dar cambadelas virando a corpo sobre a cabeça*: inflectere corpus vertendo supra caput.

nhạo, vide nhại.

nhắp, vide dắp.

nhắp, nhăm nhắp, vide nhăm.

nhấp, vide nhớp.

nhập, ꝺĕào, nhập ꝺĕào: *entrar como alma no corpo*: ingredi vt animam intra corpus.

nhát: *medroso*: meticulosus, i. dát, idem. nhát ai: *ter medo de alguem*: metuere aliquem.

nhạt, vide mlạt.

nhau, vide dau.

nhậũ, vide nhộũ.

nhe, gạo nhe: *arròs fino e meudo*: oriza minutior.

nhè cho ngay: *apontar iunto do olho pera vèr se està direito*: admouere aliquid propè oculos ad inspiciendum an sit rectum. necne. alij gè, ngàm, vel dàm.

nhẽ, mlẽ idem, vide mlẽ.

nhẹ, vide dẹ.

nhẽn, cái nhẽn: *anel*: annulus, i. nhẽn xúien đeo tay: *trazer anel laurado*: annulum cælatum deferre. nhẽn tlơn: *sem lauor*: annulus simplex absque cætura.

nhẽn nhục, vide nhĩn.

nhện, vide dện.

nhễn nay: *atè agora*: vsque modo. đến nay, idem.

nhện: *mergulhar o que andaua em cima dagoa*: mergi quod enatabat. dệm, idem.

nhẹn gạo: *moer arròz*: cõminuere orizam pilo. đâm gạo, đâm bọt idem.

nheo: *olhos meyos fechados*: clausi fermè oculi. melius, lim dim.

nhẻo nhẻo: *gentil homem, fermoso*: speciosus, i. blai bót nhám nhẻo nhẻo, idem, alij dẻo dẻo.

nhét lỗ: *tapar buraco*: obstruere foramen. đút ꝺĕào lót lỗ, idem.

nhèu, vide deù.

nhêu ăn: *isento de pagar rendas*: exemptus à tributorum solutione.

nhẽu, cái nhẽu: *touquinha*: sericum mitellæ.

nhêu, bau nhêu, vide

bau. bấy nhêu, vide bấy.

nhi, con: *filho*: filius, ij.

nhi, mà: *pera*: ad. nhi thiét hư thẹ: *pera iurar falso*: ad falsum iurandum.

nhĩ, mấy: *tu*: tu.

nhi, hai: *dous*: duo. vô nhi *não são dous*: duo non sunt. nhít: *hum sò*: vnicus, a, vm.

nhiẹm, sâu nhiẹm: *segredo, profundo*: profundum, reconditum. mâu nhiẹm: *de grande entendimento*: profũdi iudicij vir. phép nhiẹm: *virtude occulta*: virtus recondita. nhiẹm nhạt: *sabio e destro nos segredos de algũa arte*: peritus in aliqua arte, secretisque eiusdem.

nhien, bẹy: *assy*: sic. tự nhien: *de si mesmo assy*: sic à seipso.

nhieng, vide nghieng.

nhiẹp, vide nghiẹp.

nhiều, vide nheù, vel deù.

nhin, người: *homem e molher*: hic & hæc homo. tiểu nhin: *pessoa baixa*: persona vilis. kẻ bần nhin: *pedinte*: mendicus, i. xá nhin:

escriuão del Rey: notarius regius.

nhin sâm: *mezinha da Corea a modo de rabão delgado a que chamão os Portugueses gimsão*: medicina quædam ex Coteæ regno, ad modum raphani exigui, tanto tamen in pretio habetur, vt auri pondere apud Sinas æstimetur.

nhin đức: *virtude*: virtus, vtis.

nhin nghĩa: *amizade*: amicitia, æ.

nhin thay: *piadoso*: pius, a, vm.

nhin thể: *do mesmo caminho fazer outro negocio*: eâdem via aliud negotium exequi. một thể, idem.

nhin, mói nhin: *espia*: explorator, is.

nhin vì sự ấy: *por isso*: ideò.

nhin sao: *por que rezão*: quare?

nhin danh cha: *em nome do Padre*: in nomine Patris, est dubium an habeat eumdem sensum.

nhìn, vide dìn.

nhịn, vide dịn.

nhịn nhục, dịn: *ſoffrer* patienter ferre. nhịn idem.

nhít, một: *hum*: vnus, a, vm. thứ nhít. *o primeiro*: primus. nhít nhin: *hum homem*: vnus homo. nhít: *o principal, o melhor*: præcipuus, optimus. rứt nhít: *excellentiſſimo, o melhor naquele genèro de que ſe falla*: excellentiſſimus, ſeu optimus in eo genere de quo agitur. nhít thien hạ, idem. nhít mlòi: *palauras principaes*: præcipua verba.

nhịt, mặt blòi: *o ſol*: ſol, is. nhịt thực: *eclipſe do ſol*: ſolis eclipſis. alij nhệt.

nhịt, ngày: *dia*: dies, ei. alij nhệt.

nhịt bổn: *Iapão*: Iapon. lụ càu, idem.

nho: *parreira agreſte*: vitis ſylueſtris. blái nho: *vua agreſte*: labruſca, æ. nước blái nho: *ſumo de vuas, vinho*; vinum ex vite.

nho, vide nhu.

nhỡ, dỡ idem. vide dỡ.

nhỏ: *piqueno*: paruus, a, vm. thàng nhỏ: *menino*: puer paruulus. dỏ, idem.

nhỏ: *fino*; minutus, a, vm. nhỏ nhỏ: *muito fino*: ſubtilis, e. dỏ idem.

nhỏ xuống: *cair em fio, como couſa liquida, ou couſa de grão que ſe bota pouco a pouco como arròs*: paulatim effundi rem liquidam, vel aliqua grana ſine interruptione, alij dỏ xuống.

nhớ, vide dớ.

nhờ: *eſtribar*: innitor, eris. nhà nhờ cột: *a caſa eſtriba nas colunas*: innititur domus columnis. nhờ ai: *eſtribar em alguem*: confidere alicui. đi nhờ ai: *fazer viagem confiado que outrem lhe faça os gaſtos*: fidens alienis impendijs iter arripere. nhờ nhà ai: *eſtar como hoſpede em caza alhea*: hoſpitem eſſe in aliena domo. dờ, idem.

nhọc: *cançado*: defatigatus, a, vm. nhọc lắ: *muito cançado*: feſſus valde. nhọc nhằn: *esbofado*: laſſatus, a, vm. liệt nhọc: *doente muito fraco muito no cabo*: æger valdè debilis iam morti proximus. melius nhằọc.

nhợi, vide chợi.

nhơm;

nhom: *muitos, disse de cousa viua*: multi, dicitur de viuis, vt. người ta nhom nhom: *muita gente*: multus populus.

nhóm: *pizar manso*: calcare leuiter.

nhón chên lên: *por se nos bicos dos pes*: extremis pedum digitis insistere. nhón tay: *tomar algũa cousa com as pontas dos dedos*: extremis digitis aliquid sumere. dón, idem.

nhọn: *cousa aguda na ponta*: acuta res in extremitate. tlâu nhọn sừng: *bufaro de pontas agudas*: præacutis cornibus bubalus. nhọn mũi gươm: *aguda ponta da catana*: acutus gladij mucro. dọn, idem, alij rọn, sed est vitium.

nhóp nhán: *claridade de relampago*: splendor fulguris, vel fulgor. nhấp, idem.

nhót, vide dót.

nhọt: *leicenço*: furunculus, i. dọt idem. kèn nhọt: *carnegão do leicenço*: cutis interior furunculi. vide dọt.

nhột: *cocegas*: titillatio, nis. vide buồn.

nhớt, đàng nhớt: *caminho meyo lama meyo seco*: iter partim cœnosum partim siccum. lấm, ráo.

nhọ̃ũ: *bicho de seda*: bombyx, ycis. melius dọũ, tàm.

nhu, hặọc tlò: *estudante*: scholasticus, i. đạo nhu: *ley dos letrados*: lex literatorum. hęc est vna è tribus Sinarum sectis, colit cælum & terram, nec ponit principium efficiens, sed solum materiale. vide khọũ.

nhủ: *auisar*: admoneo, es.

nhủ hương: *resina como incenso*: resina ad modum incensi. cát nhàn.

nhũ, bú: *mamar*: sugere lac.

như: *assy como* sicuti. như thế, như bàng, idem. như đậy: *da mesma maneira*: eodem modo. như cái nầy: *semelhante a esta cousa*: simile huic rei.

như nhấm: *enganar*: fallo, is. đối blá, idem.

như âng, vide như ơng.

nhúc nhích: *bolir, estar inquieto*: loco non se continere, inquietum esse. ngồi chớ nhúc nhích: *assentai vos*

estai

estai quieto: sede, & continete in loco quietè.

nhục, xấu hổ: *vergonha*: pudor, is.

nhục, nhịn nhục: *soffrer*: patior eris. dịn dục, dịn nhục idem.

nhục, mũ nhục: *barrete ordinario com que os soldados vão ao paço*: pileus communis quo milites vti solent cũ ad aulam pergunt.

nhục, thịt: *carne*: caro carnis: nhục nhản: *olhos de carne*; corporei oculi.

nhức, đức: *dor com algũ latejar*: dolor cum aliqua palpitatione. nhức đầu: *terdòr de cabeça*: dolore capitis corripi qui cum aliqua fontium palpitatione coniunctus sit.

nhùi, bùi nhùi: *isca do fuzil*: igniarium, ij. melius, mùi dùi.

nhủi: *certa rede de bambù*: rete quoddam ex canna indica confectum. melius, dủi.

nhüện, tháng nhüện: *lua ou mès lunar que se accrecenta cada dous ou tres annos aos doze mezes do anno*: mensis lunaris qui additur secundo aut tertio quoque anno ad duodecim menses anni. id autem fit vt annus lunaris æquetur anno solari. nam nhüện: *anno de treze mezes que por isso alguns o chamão bisestil, porem impropriamente*: annus tredecim mensibus constans, quem quidam vocant bissextilem sed impropriè. alij nhüền.

nhúm, vide dúm lửa.

nhủm miệng lại: *fechar a boca*: claudere os. alij bủm.

nhún môi: *torcer os beiços*: contorquere labia. nhún mềnh: *torcer o corpo*: contorquere corpus vt ad aliquam vrbanitatem ostendendam, vel vt alij trãseant. nghieng mềnh, idem. gánh nhún, vide gánh dún.

nhưng, ngưòi nhưng: *o que não paga renda*; exemptus à tributis, dưng, idem.

nhưng mà: *porem, mas*: sed, at. nhưng le, saõ le, idem.

nhứng, bạch nhứng: *parede de caza, de varichas entre bambù e bambù sem barrar*: paries domus ex cannis

nis indicis & virgultis compositus absque litura. alij chủng.

nhữ̃ng: *todos*: omnes. nhữ̃ng kẻ: *todos os que*: omnes qui.

nhữ̃ng: *somente*: solum. chẳng nhữ̃ng: *não somente*: non solum. nhữ̃ng phô oũ: *sò vossas merces*: solum dominationes vestræ. nhữ̃ng ai nả: *quem são*: quinam sunt?

nhúoc nha: *enuergonhar alguem*: verecundia afficere aliquem, xỉ vả, hổ, mặng nhúoc ai, idem.

nhược: *se por ventura*: si fortè. nhược bàng, ḍí bàng, idem.

nhüo̱n, vide nhüện.

nhượng sao: *mudar a estrella*: mutare stellam, hoc fatuè petunt Ethnici à veneficis, vt meliorem exitum in suis rebus sortiantur.

nhường: *maneira*: modus, i. nhường nào: *de que modo*: quomodo? dường, nào, thế nào, idem.

nhường, khiem nhường: *humildade*; humilitas, atis. nhường ai: *ceder a alguem*: cedere alicui.

nhượng chên: *curuas das pernas em que dobrão os ioelhos*: poples, litis.

ni, vãi; *bonza da varella*: mulier templo idolorum inseruiens. tặng ni, sãi vãi: *bonzo e bonza*: sacrificulus & sacrificula. mũ ni: *barrete de bonzo*: pileus sacrificuli qui aures cooperiens infra humeros descendit, eo vtũtur etiam alij tempore frigoris.

ní làm: *perguiçoso, aterse aos outros*: piger, onera alijs relinquens. ní nhau: *aterse hũ ao outro*; opus sibi inuicem relinquere. ní việc, nặnh nhau, idem.

nia: *supo meyaõ*: vas mediocre ex cannis contextum rotundum & planum ad purgandam orizam inseruiens.

niảng: *certo barco de rio*: cymba quædam fluminis.

niệm, đặọc: *ler, rezar*: lego, is. niệm kinh: *rezar pollo liuro*: recitare ex libro officium, aut quid simile.

nien, nam: *anno*: annis, i.

dan-

đang nien: *nome de certo diabo*: cuiusdam diaboli nomen.

niệt: *corda com que atão as bufaras ao carro*: funis quo ligantur bubali currui.

nieu: *panella piquena de cozer arròs pera hũa peſſoa*: olla paruula ad orizam concoquendam pro vno tãtum. vide nang.

nín lang: *reprimir o folego*; reſpirationem retinere.

níp, cái níp: *ceſto redondo que ſe fecha*: ciſta rotunda quæ clauditur.

nít, con nít: *menino*; puer, i. alij, con ít, con bé, idem.

nít ra: *arrebentar como Iudas*; crepare medium vt Iudas. melius, nứt ra.

nit, mạc nit: *veſtir iuſto tudo cuberto*; indui veſtem corpori benè aptatam, totumque corpus operientem. mạc kín, idem.

niu, nó-ng niu: *animar, afagar*: delinio, is. mulceo, es.

nô nhau chật: *aperto de gente*; concurſus populi, ita vt inuicem anguſtentur.

no: *farto*; affluens, ntis. đã no. *ià eſtà cheyo ou fallando de comer, ou de qualquer outra couſa*; plenus iam eſt ſiue agatur de cibo ſiue de quacunque alia re. đã no mặt: *ià eſtão todos*: omnes iã conuenerunt. tháng no: *lua, ou mes lunar de trinta dias*: menſis lunaris triginta dierum. no mọi nơi: *todo lugar*: omnis locus. no mọi ſự: *todas as couſas*: no đủ, no khảm: *abaſtado*: ſufficiens, ntis. no đã cản: *eſta iuſta a conta, não falta nada*; numerus rationum plenus eſt, nihil deeſt.

nó: *elle, aquelle de gente baixa*: ille, a, vd. de vilibus, nam de grauibus dicitur, người. ấy nó: *eiſlo ahy, aquelle he*: ecce ille eſt. của nó: *ſeu fato*; res illius.

nỏ. *bèſta pera atirar*: baliſta, æ. giương nỏ *armar a bèſta pera atirar*: baliſtam tendere ad emittendam ſagittam. alij trương, vel chương nỏ. bắn nỏ *atirar com ella*: arcu ſagittam emittere. xuống nỏ: *deſarmala*: arcum remittere.

nó, tle nó: *bambù occo, femea*;

femea; canna indica vacua & tenuis nec benè compacta.

nổ: *estrondo de couſa que deſpara ou eſtala*: crepitus alicuius rei quæ exploditur, vel diſrumpitur. nổ sũ: *reposta de arma de fogo*: fragor tormenti bellici dum explo-ditur. tle nổ ra: *arrebentar os bambùs com o fogo ou Norte, eſtallar*: crepitum edere cannas indicas dum comburuntur, vel aquilone nimium ſiccante finduntur. nổ mềnh, dit: *peido*: crepitus ventris. sẫm nổ ra: *trouão*: tonitruum, üi. nến nổ: *eſpirrar a candea quando não arde bem*; crepitus edere candelam quando habet aliquid admixtum quo fulgor impeditur. bánh nổ: *arrebentarẽ no fogo as apas de arròs*: crepitum edere in igne placentas ex oriza.

nọ: *aquelle*: ille, a, vd. sự nọ sự kia, sự kia sự nọ: *varias couſas*: variæ res. thày nọ: *aquelle Padre*: ille Pater. thày kia: *aquelle outro*: ille alius Pater. nọ là mặt nọ: *olhai pera elle eſſe meſmo roſto hè*; ecce ipſemet vultus ille eſt. de differentia autem inter nó & nọ vide grammaticam capite de pronominibus.

nộ, mặng: *agaſtarſe*: irascor, ceris. thinh nộ: *fingir agaſtamento*: ſimulare iram.

nở: *abrir como flor, aruore, ſemente*: germino, as. nở mặt: *ſair cõ honra de algũ negocio que fes bem*: exitum alicuius negotij fœlicem habuiſſe, vnde ſequatur honor.

nõ, chẳng nõ mặng ngượi ta: *não reſponder as iniurias que lhe fazem*: iniurijs illatis par minimè repẽdere.

nợ: *diuida*; debitum, i. có nợ, chịu nợ: *deuer*: debeo, es. ære alieno onerari. đòi nợ: *puxar polla diuida*: debitum exigere. blả nợ: *pagala*: æs alienum ſoluere: tha nợ: *perdoala*: debitum dimittere. mà tha nợ chung tòi: *e perdoanos noſſas diuidas*: & dimitte nobis debita noſtra.

nóc nha: *a cumiera ou mais alto da caza*: faſtigiũ domus,

noc: *ferrão, ou agulhão como de alacrà, abelha &c:* aculeus vt scorpionis, apis & similium. aõ đôt: *picar da abelha:* morsus apis. nọc, alij năọc.

nọc, vide nác.

noi: *caminho, ou outra cousa por onde se passa, e de hũa, e outra parte ha perigo de cair, ou de fazer algum dano:* iter, vel quid simile in cuius medio tutus quis incedit, at ex utraque parte tam ad dexteram quam ad sinistram datur periculum damni alicuius. đi noi cầu: *ir pollo meyo da ponte estreita:* incedere per medium pontis arcti. sic etiam de præceptis dicitur noi giữ đạo Chúa: *guardar perfeitamente a ley do Senhor:* legem Domini perfectè custodire non declinando &c.

nôi: *berço:* cunæ, arum. incunabula, lorum melius, nọ, vel tlảọ.

nồi: *panella:* olla, æ. nồi nấu bạc: *grisol:* olla fusilis aurificis nồi gồm: *panella de barro:* olla fictilis. nồi đồũ: *de cobre:* olla ænea. nồi hai, nồi ba &c: *panella pera dous comerem arròs, panella pera tres &c:* olla in qua tantum dem continetur orizæ quantum sufficit ad duorum prandium, vel cænam, alia ad trium prandium ex oriza concoquendum sufficiens, & sic deinceps, nồi tu, nồi nam &c.

nòi: *casta de animaes:* animalium species. gà nòi: *galinha casta grande:* gallina, proceræ staturæ. gà chọi: *o gallo casta grande, e de peleja:* gallus procerioris staturæ, gallus pugnator.

nói: *fallar:* loquor, quetis. nói gian, nói đối: *fallar mentira:* mendaciũ proferre. nói thật: *fallar verdade:* verum dicere. chẳng biết nói: *não sabe fallar, não sabe a lingua:* idioma non nouit. nói sửa: *fallar direito:* rectè loqui. nói ngaọ: *fallar torto:* loqui imperitè. nói khó cũ ai: *praticar com alguem* confabulari cum aliquo. nói sóũ, nói chín: *fallar impertinencias:* loqui futilia. nói sóũ nói sẽ, idem.

nồi: *enxerir hũa cousa n'ou-*

tra ou atala pera que fique mais comprida: inſerere aliquid aut ligare cum alio vt longius euadat. nối dêy: *atar hũa corda n'outra*: coniungere funem vnum alteri. nối lai, idem.

nối dàõ: *perpetuar a gèração*: ſinh nối, idem. nối truyèn, nối đòi: *tradição*: traditio, nis.

nối: *ſer ſufficiente pera leuar ou aleuantar algũ pezo*: ponderi ferendo, vel attollendo ſufficere. chẳng nối: *não ſer ſufficiente*: ſatis non eſſe ad ferendum, vel attollendum pondus.

nổi lên: *algũa couſa de baixo d'agoa vir a cima*: emergere aliquid è fundo aquæ ſurſum. thuyền phải cạn đã nổi: *o barco que deu em ſeco ià nada*: enatare nauigium quod in vada impegerat.

nổi ḋua ben: *ſer aleuantado por Rey*; erigi in Regẽ. nối quan: *eleição de Mandarim*: electio magiſtratus.

nối: *proueito*: emolumentum, i. chẳng đươc nối gì: *não tenho proueito algum*: vtilitas mihi non eſt vlla, ích, lợi: idem.

nối gì: *que fundamento ha pera iſſo*: fundamenti quid eſt ad hoc? mlẽ nào, idem.

nội thàn: *Eunuco*: Eunuchus, i. cai bộ, thiền, idẽ.

nội, oũ bên nội: *auo da parte do pay*: auus paternus, & ſic reliqui conſanguinei ex parte patris dicuntur, bên nội:

no-i: *lugar*: locus, i. no-i thờ: *lugar de adoração, altar, oratorio*: locus cultus; altare, oratorium. ở no-i náo: *em que lugar eſtà*; vbi eſt?

no-i: *berço*: incunabulum, i. melius, tláõ, alij nòi.

nới dẽai: *alargar a fita da cabaya*: relaxare fibulam veſtis, vel zonam.

nôm: *letra de que usão pera eſcreuer o comum como em cartas ordinarias, e eſta os Chinas a não entendem*: characteres quibus vtuntur Annamitæ ad conſcribendum id.oma currens, illis in epiſtolis ordinarijs vtũtur, & hi Sinis ignoti ſunt. nói nôm: *fallar as palauras ordinarias*,

no

no comũ modo de fallar da terra e do pouo: idiomate currentivti.

nôm, con nôm: *enteado*: priuignus, i. con ghẽ, idem.

nôm: *materiaes pera fazer algũa obra*: materia ad aliquod opus præparata.

nôm: *fueste*: Euronotus, i. gió nôm, vide gió.

nóm, cam nóm: *certa casta de laranjas*: malorum aureorum quædam ſpecies.

nộm, rau nộm: *ſalada que leua carne*: acetaria quibus caro immiſcetur.

nộm, ngu-ò-i nộm: *homem de palha ou de barro*: ſtatua ex paleis, vel luto. bồ blanh, bồ din, idem.

no-m, cái no-m: *ceſto de peſcar*: ciſta piſcationi deſeruiens. vide dủi.

non: *verde, não de vès*: immaturus, a, vm. blái non; *fruita não de vès*: fructus immaturus. tle non: *bambù não de vès*: tenera adhuc canna indica. bạc non: *prata baixa*: impurum argentum, & ſic de reliquis quæ perfectionem debitam non attingunt. cân non: *mal pezado*: imperfectum pondus. còn non: *ainda não hè perfeito*: perfectionem adhúc non attigit. ſinh non: *parir ante tempo*: immaturè parere.

non, núi non: *montes e ſerras*: montes & teſqua: cách non: *eſtão montes de por meyo*: montes ſunt intermedij.

non dẽa: *engulhos*: nauſea, æ. buồn, idem.

nón, cái nón: *chapeo*; galerus, i. đội nón: *trazer ou por o chapeo na cabeça*; apponere, aut geſtare galerum. cất nón: *tirar o chapeo*: ſublato galero aperire caput. nón chien: *chapeo de lãa*: galerus laneus. nón dẽot: *murrião*: galea, æ. nón cánh diều: *chapeo grande de molheres*: galerus amplas habens alas quo mulieres Annamitæ vti ſolent. quai nón: *o cordão ou fita com que o chapeo ſe amarra de baixo da barba*: ligula è galero pendeus, qua ſub mento galerus ligatur. vành nón: *bordas do chapeo*: galeri ora.

nón na, vide na.

nó-ng cou, nó-ng niu con: *amimar acariciar o filho*: de-

li-

liuire filium . nuôi nó-ng: *criar, sostentar*; nutrio, is.

no-ng con, vide nó-ng.

no-ng lên: *aleuantar nas palmas das mãos*: attollere in palmis manuum, bu-ng, idem. alij nâng.

nộp thuế: *pagar as rendas*: soluere tributa. bắt ai nộp cho quan: *prender alguem e entregalo ao Mandarim*; comprehendere aliquem & tradere iudici. nộp cho ai: *a quem destes a cousa*: cuinam rem tradidisti? lại nộp: *restituir a mesma cousa*: restituere idem.

nộp, rủa: *lançar pragas*: maledicta conijcere. nộp con: *lançar pragas ao filho dandoo ao diabo*: tradere filiũ diabolo maledicta in illum conijciendo.

nó-p lào: *sobresaltos do coracão*: repetinus cordis timor.

nốt, làm đi cho nốt: *acabai de fazer, não dilateis*: perfice rem ne differas. cho kíp, idẽ. ăn cho nốt: *comei tudo*: totũ comede. cho hết, idẽ.

nó-t, *parir antes de tempo*: parere ante tempus, sinh non, idem. yếu nó-t: *fraco de corpo e de animo*: infirmus corpore & animo. alij yếu dó-t.

noũ, cạn: *baixos*: breuia.

noũ, bò noũ: *passaro de bico grande*: roſtri maioris auis.

noũ, ruộng: *varzeas*: campus, i. noũ phu: *laurador do campo*: agricola, æ.

nòũ nàn: *não ter respeito*: impudens, ntis: dế ngu-o-i, idem.

nóũ: *espeque*: fulcimentum, i. nóũ nhà lên kẻo ngả: *por pontaletes na caza para que não caya*; adminicula domui adhibere ne decidat.

nụ hŏa: *flor em botão*: flos in gemma, pullulans. hŏa chửa nở, idem.

nụ mềnh: *amuado, não quer fazer, nem ouuir o que lhe dizem*; obſtinatè nolle alijs acquieſcere.

nứ, đất nam nứ: *terra das Almazonas*; Amazonum regio.

nử, vide lử.

nữ, con gái: *molher*; fœmina, æ. nam nữ: *homẽs e molheres*: viri & mulieres.

sắch

săch tô nữa: *sonetos lasciuos*: pöesis obscæna. alij tô nưa.

nự, vide nữa.

nua, đã già nua: *muito velho*: decrepitus, i. ru rĭ, già cả, idem.

núa: *bambù fraco e muito oco como nossa cana*: Canna indica minimè solida & ad modum nostratis vacua. chẻ núa: *fendela*; cannam indicam debilem findere. đạp núa: *machocala pera ficar branda*: cannam indicam conterere vt aptafiat operi. nan núa: *aparala pera obra*: cannam indicam tenuem cultro aptare ad opus. lẽy núa đan phèn: *fazer cajão desses bambùs vazios*: stoream ex cannis indicis vacuis texere.

nửa: *a metade*: media pars. dicitur de qualibet re præterquam de numeris. vide ruỡi. nửa ngày: *meyo dia, ou a metade do dia*: meridies, vel pars media alicuius diei. nửa đêm: *meya noite*: media nox. nửa mùa: *no meyo da obra*. operis in medio. vide mùa.

nữa: *mais*: plus. ít nữa: *hum pouco mais*: paulo plus. đẽn nữa: *daqui a pouco*: paulo post. ít nữa, một gêy nữa, idem. chẳng làm nữa: *não farei mais*: non faciam amplius.

nuâi. vide nuôi.

nuất, vide nuốt.

nuạt: *deleitação carnal*: venerea delectatio. lẽy nhau nuât lám: *immoderada delectação no aiuntamẽto carnal*: nimia delectatio in coitu.

nục nục: *balachão de sardinhas*: haleculæ sale conditæ. mắm, idem.

nức: *atar as bordas de algũa couſa pera a fortificar*; extremitates alicuius rei ligare ne dissoluantur. nức thĩ: *enrotar o cesto*: cistæ orificium viminibus indicis munire.

nực: *abafamento na doença*: oppressio cordis ex morbo. sốt nực: *grande calma*: excessiuus calor. nực cười: *rirse naturalmente vendo, ou ouuindo algũa couſa ridicula*: ridere ex aliquo obiecto risu digno.

núi: *monte, ſerra*: mons montis. bải núi: *monte alto*

co-

como apartado dos outros; mons altus quodammodo ab alijs seiunctus. núi nước: *ilha ou quasi ilha com tanto que em grande parte tenha agoa ao redor*: Insula, vel peninsula. gò nước, idem. núi non: *montes e serranias*: montes & tesqua.

nuọc: *amarraduras de cajão que serue de parede*: ligatura storeæ excannis indicis cõtextæ quæ diuisioni domus ad modum parietis inseruit.

nước: *agoa*: aqua, æ. nác, idem. nước lả: *agoa enxeure sem mestura*: aqua pura. nước gà nấu: *caldo de galinha*: ius gallinæ elixæ. nước blái nho: *çumo de vuas, vinho*: vuarum succus, vinum. ngã nước: *feslhe mal a agoa*: aqua illi nocuit phải nước idem. nước tlaõ: *agoa xerina*: aqua clara. nước đõục: *agoa turua ou peçonhenta*: aqua turbida aut venenosa. nước lạnh: *agoa fria*: aqua frigida. nước náõ: *agoa muito quente*; aqua benè calida. nước mặn: *agoa salgada*: aqua salsa. nước ngọt: *agoa doce*; aqua dulcis, suauis. rấp nước: *molhar na agoa*; madefacere in aqua. nước lên: *encher a marè*; maris accessus. nước xuồng: *vazar a mare*; maris recessus. nước rạc: *mare vazia*: mare iam recessit. nước đứng lạng: *não correr agoa*; aqua stat, non fluit. nước chảy: *agoa corre*; aqua fluit.

nước: *reyno*; regnum, i. nác, cüóc, idem. làng nước: *aldea*: pagus, i. nước người: *reyno estranho*; regnum extraneum. mở nước: *conquistar o reyno*: regnum subiugare. trị nước *gouernar o Reyno*; regnũ moderari. sửa nước, hay nước, idem. nước annam: *Reyno de Annão que cõprende Tonquim e Cochinchina*; regnum Annam quod Tunkinum & Cocincinam complectitur.

nước, cá nước: *certo peixe*; piscis quidam, nước, dictus.

nuôi: *criar, sostentar*; nutrio, is. nuôi dảng, nuôi dưỡng, nuôi nóng, idem. nuôi gà, lờn: *criar galinhas*, *por-*

porcos &c: alere gallinas, porcos &c. con nuôi: *filho adoptiuo*; filius adoptiuus. con mày, idem.

nuôi, phô nuôi: *Vossas Merces, fallando com gente graue ainda moça*: Vestræ Dominationes, loquendo cũ pueris nobilioribus.

nương náo: *agazalharse*: hospitor, aris. nương sức: *ajudar alguem*: iuuo, as. nương cạy đức Chúa blời: *confiar em Deos*: spem in Deum reponere.

nương, ruộng nương: *varzeas*: ager agri.

nướng: *assar*: asso, as. thui: *chamuscar*: vstulo, as.

nuốt đẽào: *engulir*: deglutio, is.

nút: *nò*: nodus, i. thắt nút: *dar nò*: nodum constringere. cởi nút ra: *desfazer o nò*: nodum soluere.

nút: *tafulho*: obturamentum, i.

nút ruồi, nút rỡ: *o sinal das bexigas, ou outro semelhante*: variolarum neui, aut alij similes.

nút sữa: *mamar*: sugere lac. nút mía: *chupar a cana doce*: exugere cannam sacchaream.

nứt ra: *arrebentar sem estrondo*: disrumpi sine strepitu. alij nít ra.

nũ sát: *afogear ferro*: ignire ferrum, candens facere.

nũ nồi, nũ bát, nũ ngói: *cozer cousas de barro como panellas, tigellas, telhas &c*: ollas & alia lateritia concoquere.

ổ muông: *couil de animaes*: cubile animalium, sic, ổ con chó, ổ hồm &c: de auibus dicitur, tổ, præterquam de gallina, nam dicitur. ổ gà: *ninho da galinha*: nidus gallinæ.

ô ŏ'ê: *cousa çuja*: immundus, a, vm. dicitur etiàm modestè loquendo de re venerea, sự ô ŏ'ê, sự dơ dáy.

ở, ở-i ở: *vagaroso no fazer*: lentus in operando. làm ở-i ở, idem.

ở: *estar*: adsum, es. ở nhà: *està em caza*: adest do mi. ở lại: *deixarse ficar*: remaneo, es. ở đau: *onde està, onde mora*: vbi est, vbi habitat? ở kẻ nào: *donde sois*: cujas es? ở quĩ quaí: *ser roim*: malum esse. ở hièn lành: *ser bom*: bonum esse. việc nầy ở Chúa, ở tay Chúa: *esse negocio pertence a el Rey, està nas maos del Rey*: spectat ad regem hoc negotium, positum est in manu Regis. về, idem. mọi sự ở một đức Chúa blời: *todas as cousas estão sò nas mãos de Deõs*: posita sunt omnia in potestate solius Dei.

ợ: *arrotar*: ructo, as. yợ, idem.

ŏải: *pao torto*: lignum obliquum.

ŏan, bu ŏan, nói ŏan cho người ta: *aleuantar falso*, imponere falsum alicui.

ŏan üổng, vide üổng.

ŏan gia: *inimigo*: aduersarius, i. phải tội ŏan: *cair em calumnia*: incidere in calumniam. ŏan tôi: *he falso o que dizem contra mỳ*: falsum est quod mihi obijcitur.

ŏán: *vingarse*: vindictam sumere. hềm ŏán người: *vingarse dalguem*: vlcisci in aliquem. ŏán nhau: *acautelarse hum do outro*: cauere ab iuuicem sibi prospiciendo.

ôản, xôi ôản: *arròs pulò que calcão em forma de pão pera durar mais*: oriza, quam, pulò, vocant lusitani, congesta in modum panis, vt diutiùs duret. ván, idem,

ŏang, ŏé ŏang: *cousa çuja*: sordidus, a, vm.

óc đầu: *miolo da cabeça*: cerebrum. i. sọ lạõ óc: *virar*

lhe

lhe a cabeça: vertiginem pati.

óc hành: *casca de cebola*: tunica cepe.

óc: *buzio*: conchilium, ij. óuc, idem.

óc: *parafuso*; cochlea, æ. tlôn óuc: *femea de parafuso*: cochleæ complementum.

ọc: *arrotar*: eructo, as. ọc ra, yọ ra, idem,

ỏê, vide ô.

ôi, hĩ ôi: *eya pois*: eia ergo.

õi: *responder de rusticos*: particula respondentis inter rusticos sic etiam superior respondet subditis. dạ, inter vrbanos.

ỏi, vide ò.

ôm, *abraçar*: amplector, eris. ôm: *leuar nos braços*: brachijs complectẽdo ferre.

ôm: *adoecer*: ægroto, as. ôm liẹt: *doente de cama*: æger decumbens. ôm nam: *tisico*: phthisi laborans.

ỏm thỏm: *entre lusco e fusco*: inter lucem & tenebras.

ôn, ngũ ôn, vide ngũ.

ỏn: *quieto*: tranquillus, a, vm. yen ỏn, idem.

ơn *beneficio*: beneficium, ij. ọn cả: *grande merce*: beneficium ingens. giả ơn: *palauras de agradecemento à pessoas ordinarias*: verba gratias referendi communiter. ơn: *agredecer a pessoa honrada*: gratias referre grauibus personis. lạy ơn đức Chúa blời: *graças a Deos*: Deo gratias. melius, cám ơn đức Chúa blời. đội ơn: *ponho em cima da cabeça a merce*: beneficiũ capiti superpono.

ốp, vide ấp.

óp, cua óp: *caranguejo vazio*: cancer vacuus, & sic de alijs rebus quæ cum luna minuuntur.

ọp: *molle*: mollis, e. mềm ọp, idem.

ọp ọp, am ọp ọp: *entrar agoa na barca*: aquam in cymbam intrare, ọp beào, idem.

ou, vide âu là.

óuc, vide óc.

ơực, vide ọc.

oũ: *auò*: auus, i. oũ bà: *auò e auo*: auus & auia. oũ bâ oũ vải: *antepassados*: progenitores. oũ: *Senhor*: Dominus. oũ kia: *aquelle Senhor*: Dominus ille. đức oũ: *excellentissimo Senhor*: excellen-

lentiſſime Princeps, vel Domine. đẫn oũ: *homem*: vir, viri. ngư oũ: *peſcador da embarcação*: piſcator cum cymba ad piſcandum prodiens.

óũ: *canudo*: internodium, ij. óũ tơ: *canudo dá ſeda*: penſum manuale ſericum óũ ngăọc dòm: *canochale*: perſpicilia oblóga ad diſtantia intuenda. đôt óũ: *por o fogo a fogetes*: igniculos ſurſum volantes accendere. óũ tle: *canudos de bambù*: internodia cannarum indicarum. óũ giỏ: *vaſo em que ſe cospe e eſcarra*: vas ad ſputa recipienda.

óũ mác: *certo bairo da corte de Tonquim*: quidam vicus in Tunchinenſi regia ita vocatus.

Pha

PHa: *misturar hũ liquor com outro*: miscere liquorem vnum alteri. pha ruọu: *botar aqua no vinho*: immiscere vino aquam. & sic de alijs.

pha, nói gèm pha: *fallar mal de alguem*: detrahere alicui. nói hành, idem.

pha, đi tắt pha: *atalhar o caminho, como andando por algũa varsea &c.* compendiosâ viâ incedere, vt per aliquem campum. đi phaphắch, idem.

phá: *destruir*: destruo, is. cõên phá phắch: *os soldados destroem*: destruunt milites. phá thành: *destruir a fortaleza*: demoliri arcem.

phắch, hồ phắch: *tanger com huãs taboinhas como castanhetas*: percutere crepitacula lignea.

phắch, pha phắch, vide pha.

phắch, phá phắch, vide phá.

phai: *desbotarse a cor*: decolorari. aó phai mùi: *a cabaya perder a cor*: amittit vestis colorem pristinum. mùi thòi ra, idem. đã phai cơm: *ià estou enfastiado do arroz*: fastidio iam orizam. đã phai làõ: *ià me enfada estar com alguem*: fastidire iam conuictum alicuius, vel conuersationem.

phải: *assy` he*: ita est. chẳng phải: *não he assy`*: ita non est. phải mlẽ: *he conforme a rezão*: consonum est rationi. alij phố i.

phải: *tocar ou empeçer em algũa cousa por desastre*: impingere in aliquid ex infortunio. mlấm phải thịt: *comer carne sẽ aduertir*: inaduertenter carnem degustare. phải tàu: *fazer naufragio*: pati naufragium. tàu: phải biển: *perderse o nauio no alto mar*: submergi nauigium in alto. thuyền phải cạn phải đá: *a embarcação dar em seco ou em pedra*: nauigium in breuia aut syrtes incidere. phải nước: *feslhe mal a agoa*: nocuit illi aqua. phải gió: *feslhe mal o vento*: damno fuit illi ventus. phải liệt: *adoeceo em cama*: incidit in lectũ ex morbo. phải vạ: *teue desastre de que foy culpado e condenado*: incidit in infortunium ob quod accusatus & cõdemnatus fuit. phải sấm

sấm sét: *ferido do rayo*: ictus fulmine. phải nao chang; *fuçe deolhe algũ desastre ou não*: inciditne in aliquod infortunium? chẳng có phải nao: *não ouue nada*: accidit mali nihil. chẳng có phải nao: *não vay nada nisso*: interest nihil. chẳng có phải sao, idem.

phải bia: *dar no aluo*: scopum attingere.

phải lão ai: *affeiçoarse a alguẽ com intenção carnal*: affectu venereo in alterum ferri.

phay, dẽao phay: *faca larga de cortar carne*: culter latus ad carnem scindendam.

phay, thịt phay: *carne cozida passada por agoa sem se temperar*: caro elixa sine condimento. thịt phay: *certo picado de carne*: protrimentum quoddam carnis.

phàm: *cousa vil e baixa*: vilis, e. tôi là kẻ phàm hèn: *eu sou hũ ninguem*; flocci homuncio sum ego. modus humiliationis, inter Annamitas satis vsitatus,

phấm pho pho: *som de quẽ ronca dormindo*: stertentis sonus seu strepitus. ngáy phấm pho pho, idem.

phảm, cõ u phảm: *certa armação piramidal de noue repartimentos ou degraos em que ofrecem as cousas aos mortos*: pyramidalis quædam structura nouem graduum, in quibus offerunt suis defunctis varia.

phạm. *cair, empecer*: impingo, is. cado, is. phạm tội: *cair em pecado*: decidere in peccatum. phạm giái, phạm răn nào: *empecer em algum mandamento, quebralo*: impingere in aliquod præceptum, illud violare. phạm phào: *recair em doença por desordem com molheres*: recidere in morbum ob nimiam venerem. phạm tên cha mẹ: *nomear o nome que não conuem do pay ou da mãy perdendolhe o respeito*: impingere irreuerenter in nomen indecens Patris aut Matris. phạm làng: *contaminar a aldea, como metendolhe dentro algũ morto*: offendere pagum contaminando illum, vt si quis defunctum in pagum in-

inuehat. phạm cửa ai: *deuaçar a porta de alguem com pouco reſpeito*: irreuerenter tranſire ante ianuam alterius non habita ratione illius.

phạm nhàm: *certo medico Chineſe que ſuperſtitioſamente adorão*: Medicus quidam Sinenſis quem ſuperſtitiosè colunt.

phăn lê nhau, melius phẽn lê: *ter enueja boa*: æmulari inuicem in bonam partem.

phần, một phần: *hũ condorim*: pars argenti quæ romano bayoco æquiualet.

phân *apartar, fazer diuisão entre varias couſas*: diuiſionem facere inter varia. phân kẻ lành phân kẻ dữ: *apartar os bons dos maos*: ſeparare bonos à malis.

phân ḉua: *a que del Rey, ou termo cõ que ſe fas proteſto ou requerimento, ou ſe tomão os preſentes por teſtemunhas*: imploro regem, vel modus quo quis proteſtatur, vel requirit iuſtitiam, vel præſentes in teſtes adhibet.

phàn nàn lại: *arrepender-ſe*: pœnitere. ăn năn lo lại, idem.

phần, *parte, quinhão*; pars, partis. một phần: *hũa parte*: vna pars. hai phần: *duas partes*: duæ partes.

phần, mòng bội phần: *muito me allegro*; valdè lætor.

phán: *ordenar ou dizer de peſſoa muito graue*: mandatum vel dictum perſonæ valde grauis. Chúa phán: *el Rey ordena ou dis*: Rex præcipit vel loquitur.

phán xét: *iulgar*: iudico, as. đức Chúa Ieſu ngày ſau phán xét kẻ sống và kẻ chết: *o Senhor Ieſu no derradeiro dia ha de iulgar os viuos e os mortos*: Dominus Ieſus venturo die iudicabit viuos & mortuos.

phấn *aluayade* ceruſa, æ. phấn giồi mặt: *por aluayade no roſto*: ceruſa faciem inficere.

phản: *eſtrado de taboas como do altar*; ſtratum tabularum quale ad altare ſolemus adhibere.

phản cử ḉua: *rebelde ao Rey*: rebellis regi. nghịch, bội làũ, idem.

phần, cái phần: *alambique*;

que: ſublimatorium, ij. ſiue cucumella diſtillatoria nãu: eſtilar: diſtillo, as.

phận số: *ſorte* ſors, ſortis.

phận mệnh: *compreição*: complexio, onis.

phận, cầu chức phận: *pretender a dinidade de Mandarim*: magiſtratus dignitatem ambire.

phạn, làm phúc, làm phạn: *fazer obras boas*: nauare operam bonis operibus & meritis.

phang dẽa: *curar o couro*; curare cuticulam.

phàng, nói phủ phàng: *dizer palauras çujas*: obſcœna verba loqui.

phẳng: *couſa plaina*: planus, a, vm. aó phẳng phi: *cabaya ſem rugas*: veſtis plana, ſine rugis. ḍuót chun cho phẳng: *eſtender as rugas*: extendere rugas. đàng phẳng: *caminho plaino*; via plana. mặt cõn phẳng: *ainda não tem rugas no roſto*: rugis adhuc carens facies. phẳng mặt phẳng dẽa: *nedeo*: nitidus pinguedine.

phẳng, cái phẳng: *ſaya peça de ſeda*: ſericum quoddam à luſitanis ſaya, dictum.

phẳng thi, idem.

phao: *boya*: cortex, vel lignum aquæ ſupernatans, ad indicandum aliquid intra ipſam aquam, vt anchoram, retia, & ſimilia.

pháo: *buſcapè*; igniculus pedipeta.

phaõ, nền phaõ: *eſfalſado de andar com molheres*; exhauſtus à nimia venere.

phạm phaõ, idem.

phàõ: *cubiculo*: cubiculum, i.

phàõ mệnh, giữ mệnh: *ter cuidado de ſy*: curam ſui gerere.

pháp môn: *milagres falſos*: miracula falſa, vide môn.

phất, vide phết.

phát lương: *dar mantimentos*: alo, is.

phát cỏ: *ſegar herua*: metere herbam. phát rừng: *roçar mato*: runcare ſyluam. phát đàng: *abrir caminho*: aperire viam.

phát, mả phát: *a ſepultura ter virtude pera fazer mãdarins, como paruoamente cuidão os gentios*: ſepulturæ ineſſe vim vt magiſtratus creet,

creet, vt fatuè putant Ethnici. vide mat.

phạt *castigar*: pœnas exigere. phạt tội: *castigar pollos pecados*: supplicio afficere propter peccata. bắt tội, idem. thưởng kẻ lành, phạt kẻ dữ: *premiar os bons, castigar os ruins*: præmia largiri bonis, pœnas exigere à malis.

phật, bụt: *pagode*: idolum, i.

phắú, vide phỗũ.

phe: *gente do mesmo officio arruada com suas cabeças*: homines eiusdem officij in eodem vico iuncti cum suis præfectis. một phe: *hum destes ajuntamentos*: vna congregatio virorum eiusdem officij. phe họp: *ajuntarẽse estes a conselho*: homines eiusdem congregationis & officij conuenire ad consultationem.

phẽn lê, vide phăn lê.

phen, một phen, hai phen: *hũa ves, duas vezes*: semel, bis.

phên: *cajão fixo* storea ex cannis indicis contexta, & fixa. phên chéo. *triangular*. storea fixa triangularis. phên mau: *cajão bem tapado*: storea benè compacta: phên thưa: *muito ralo como gelosias*: storea rara in modum feneſtræ reticulatæ.

phèn: *pedra vme*, alumen, inis. phèn chua: *pedra vme que tem o sabor azedo* alumen saporis acidi. phèn mặn: *de sabor salgado*: alumen saporis salsi.

pheo, tle: *bambù*: canna indica.

phép: *poder, iustiça*: poteſtas, atis. phéc tác, idem. phép bắt, phép giét: *poder pera prender, matar &c*; poteſtas ad capiendum, occidendum &c. chịu phép bề tlên: *obedecer aos Superiores*: obedientiam præſtare ſuperioribus.

phép, có phép: *he cortès, bem ensinado*: vrbanus, a, vm. có nết idem. v. phép: *mal criado, não tem cortesia*: inciuilis, é.

phép: *virtude occulta*: vis occulta. phép lạ: *milagres, prodigios*: miraculum, i. ảnh phép: *nomina, ou varonica de indulgencias*: agnus Dei

seu cera benedicta, vel aliæ quælibet imagines cum indulgẽtijs. có phép gì: *que virtude tem*: virtus qualis ineſt?

phép: *ceremonias*: ritus, vs. lạy năm phép: *a ceremonia ou riuerentia he de cinco zumbayas*: ritus fit per quinque proſtrationes vſque ad ſolum.

phết, cái phết: *eſcoueta com que ſe eſtende o charão ou grude*: ſcopæ exiguæ quibus gluten aut quid ſimile extenditur. phết géy: *eſtender o grude no papel*: extendere glutinum in papyro.

phết, đánh phết: *tanger certo inſtrumento como ſoalhas de pao*: pulſare quoddam inſtrumentum in modum crepitaculi lignei.

pheu, vide pheo.

phếu, cái phếu: *colhèr*: cochear, is. cái môi, idem.

phi, ḅọ ſau, ḅọ mọn: *manceba*: concubina, æ. cũ phi mĩ nũ: *tem molheres ſegundas que não ſayem*; concubinas habet quæ domo non egrediuntur.

phi đọm, giỏ: *cuſpir a alguem*; expuere in aliquem.

phi, aó phẳng phi: *cabaya ſem rugas*; plana veſtis ſine rugis. ḅóc phẳng phi: *peça de ſeda ſem rugas a que os Portugueſes chamão ſaya*: ſericum quoddam ſine rugis, quod luſitani, ſaya, vocant, melius phẳng thi.

phì mị: *homem robuſto*: lacertoſus vir. melius phi nị. mạnh mẽ, idem.

phĩ làõ: *ſatisfeito*; contentus, a, vm. một đức Chúa blò-i phĩ làõ: *sò Deos farta o coração*: implens deſideriũ cordis eſt ſolus Deus. no, phai, idẽ. ſự khác chẳng phĩ: *outra couſa não baſta*. inſufficiens eſt aliud. chẳng đủ, idem.

phĩ báng: *impugnar*: contradico, is. hủy, idem. phĩ cưò-i: *eſcarnecer*: ſubſanno: as. nhạo, hủy, idem.

phía: *lanço de cerca*: ſepimenti latus. một phía: *hum lanço de cerca*; ſeptorum latus vnum.

phien: *feira*: nundinæ, arum. ràm có phien: *aos 15. da lua ha feira*: nondinę fiunt in plenilunio. phien chàu: *a feira do cortejo, quer dizer*, con-

concurſo grande, da meſma maneira nas outras couſas: cuncurſus magnus aulicorum ad aulam. & ſic de alijs.

phien tây: *deſigual em diſtribuir*: inæqualis in diſtribuendo, iniuſtus, a, vm.

phiền dẽa, phiền lào: *enfadado*: triſtis, e. lo phiền, lo buồn, phàn nàn, idem.

phiết, vide phết.

phỉng: *liſongear*: adulor, aris. nói phỉng phờ ai: *louuaminhas*; aſſentationes. khen dối đẹp lào, idem.

pho, một pho sách: *hũ corpo de liuros, hũa eſquipação*; corpus integrum librorum. vt vnius auctoris, aut eiuſdem tractatus, &c.

pho pho, vide phầm.

pho, ngựa đinh pho: *cauallo de poſta*: veredus, i.

pho: *particula do plural com honra*: particula pluralis numeri cum honore. phô nuôi: *Voſſas merces, fallando cõ gente moça honrada*: Dominationes veſtræ, loquendo cum nobilibus minoris ætatis. phô oũ phô bà: *Senhores e Senhoras*: Domini & Dominæ, loquendo ſcilicet cum perſonis proiectioris ætatis. phô thày: *Senhores Padres*: Domini magiſtri, & ſic de alijs.

phô của: *dar moſtras do fato que tem pera outros lho louuarem, e oterem por rico*: propalare res ſuas vt ab alijs laudetur & habeatur tanquam diues.

phô trương đẽ trụ: *armas com cortinas e ſobreceos &c*: inſignia cum peripetaſmatibus & conopœis & ſimilibus.

phố, hàng phố: *ruas em que eſtão tendas abertas pera vender*: plateæ in quibus tabernæ apertę ſunt ad diuendendum. phố ná, idem.

phờ kién: *os Chinas da Prouincia de Foquien que cõmũmente são chamados Chincheos*: ſinæ ex Prouincia Foquien quos communiter luſitani vocant Chincheos.

phờ, vide phỉnh.

phọc trọc: *dar tratos*: torturam adhibere. khảo lược, đánh khảo, idem.

phổi: *bofes*: pulmo, nis.

phơi: *enxugar ao ſol, vento, aſſoalhar*: inſolo, as. trót

thì

thì phơi cho ráo: *se estais molhado ensoalhaiuos atè qne fiqueis seco*: iusolare si humidus es, donec siccus euadas. hơ lửa: *enxugar ao fogo*; siccare ad ignem.

phơi phơi: *bulir algũa cousa com o vento*; moueri aliquid vento. bay, idem.

phôm phúc: *a galinha comer picando de pressa*: rostrũ frequenter figendo gallina comedit. dám gạo phôm phúc: *pilar arròs com pressa*: frequentatis ictibus orizam tundere.

phổũ: *estatuas de homens ou de animaes que poem iunto aos altares dos Reis mortos como vigias*: statuæ hominum aut animalium figuræ quæ apponuntur iuxtà regum defunctorum sepulchra tanquam custodiæ.

phổũ, lòũ phổũ: *oco, vazio*: vacuus, a, vm.

phu, chàổ: *marido*: maritus, i.

phu, trượng phu: *homem graue, forte*: vir grauis, robustus.

phu, đứa: *moço ou moça*: puer aut puella dicitur solum de inferioribus.

phu, kieù phu: *o que vende lenha*: lignorum venditor.

phu, xoũ phu: *laurador*: agricola, æ.

phù hộ: *ajudar*: adiuuo, as.

phù, oũ phù mã: *genro del Rey*: gener regis.

phù, thày phù thủy: *feiticeiro que inuoca ao diabo*: veneficus diabolum inuocans.

phù phép cho ngườ ita dại: *dar feitiços pera fazer alguem doudo*; præstitis veneficijs amentem facere.

phù, linh hồn phù mềnh: *a alma entrar e estar no corpo animandoo*: animam ingredi corpus, illudque informare, ac viuificare.

phú: *entregar*: trado, ïs. phú cho ai: *a quem entregastes*: tradidisti cuí? phú tay nó: *entreguei na sua mão*: tradidi manibus illius. phú việc cho ai: *encarregar negocios a alguem*: committere negotia alicui. phú mềnh: *entregarse*: tradere se.

phú quí: *rico*: diues, vitis. giầu có phú qúi, idem.

phú,

phú, một phú áo: *hũa esquipação de cabayas*: genus vnum veſtium.

phú, thien phú địa tái, blờ-i che đất chở: *o ceo cobre a terra ſoſtenta*: cœlum operit terra ſuſtinet.

phú, tài phú: *feitor*: actor, is.

phủ, che: *cubrir*: cooperio, is. mây phủ: *a nuuem cobre*: protegit nubes. phủ chung quanh: *cercar tudo a roda*; circundo, as. đức Chúa blờ-i phủ blờ-i phủ đất phủ muôn vật: *Deos eſtà preſente no ceo, na terra e em todas as couſas*: præſentia Dei eſt in cælo & in terra, & in omnibus rebus.

phủ *comarca*: territorium, pars Prouinciæ, toparchia, æ. oũ phủ, cái phủ: *corregedor da comarca*; toparchiæ prætor.

phủ đàng: *a rolação do paço*: Senatus palatij. nhà phủ: *o ſupremo tribunal a que preſide o Rey*: tribunal ſupremum cui Rex ſeu Chúa præeſt.

phủ: *o paço do Rey que gouerna*: palatium Regis quem

Chúa vocant. phủ thờ: *caza em que o meſmo Rey faz adoração a ſeus antepaſſados*; templum in quo Chúa ſuos maiores colit ſuperſtitiosè.

phủ, tối: *eſcuro*: tenebroſus, a, vm. âm phủ: *inferno*; infernus, i. quia tenebroſus locus.

phủ, thien phủ, địa phủ, thủy phủ. *tres diabos que cuidão os gentios preſidem hũ ao ceo, outro à terra, e o 3. ao mar*: tres dœmones quos Ethnici ſuperſtitiosè colunt putantes primum cælo, ſecundum terræ & tertium mari dominari vt antiquitus Ethnici noſtrates vocabant Iouẽ Plutonem & Neptunũ.

phủ phàng, vide phàng.

phụ, cha: *pay*: pater, tris.

phụ, bợ: *molher*: vxor, is. nhịt phu nhịt phụ, một chàõ một bợ: *hũ sò marido e hũa sò molher*: vnus vir & vna vxor.

phụ coũ ơn, phụ ơn nghĩa: *ingrato*: ingratus, a, vm. chẳng biết blả ơn, idem.

phụ đàõ, quĩ âm, quĩ

phụ:

phụ: *endemoninhado:* dœmoniacus, i. energumenus, i.

phụ tay: *ajudar com as mãos*, manibus iuuare, vt attollendo &c.

phụ, việc trũ phụ, việc quan: *obras que o Rey ou os Mandarins mandão fazer a seus vassalhos*: opera quæ Rex vel alij magistratus suis subditis imponunt.

phựa đất: *depois da terra laurada fazer que fique lama miuda*; conterere terram postquam sulcata est, ita vt fiat lutum tenue. cày bừa, idem.

phựâng, vide phựơng.

phúc: *obra virtuosa*: virtutis opus. làm phúc làm phạn: *fazer boas obras*; opera bona exercere. làm phúc đức, idem. làm phúc cho ai: *fazer bem a alguem*; bonum opus facere in vtilitatem alicuius.

phúc: *premio das boas obras*: præmium bonorum operum, chịu muôn phúc: *receber premio sem conto*: præmia sine numero recipere. hựởng phúc, idẽ. thựởng phúc: *apremiar as boas obras*: præmium bonis operibus elargiri.

phúc: *dita*; fælicitas, atis. phúc thật tám mói: *as oito bemauenturanças*: beatitudinis veræ octo capita.

phúc *obra de merecimento*: opus meritorium. chẳng có phúc gì: *não tem merecimento algũm*: meritum nullum habet.

phục, sóũ lại: *resuscitar*: resurgo, is phục hồn *superstição com aqual fingem que fazem vir as almas*; superstitio quâ venefici fingunt se animas defunctorum reuocare.

phục, cüồn phục thành: *os soldados cercão fortaleza*; obsident milites arcem. đầy tớ phục chúa nhà: *os criados amem a o Senhor da caza* famuli amorem & reuerentiam exhibeant domino domus.

phức, phựng phức: *algũa cousa cheirar muito*; redolere aliquid valde, aliqui. phực phức.

phực, vide phức.

phun: *borrifar*: aspergo, is. phun nựớc: *borrifar com agoa*: aspergere aqua.

phun,

phun, mưa phun phún: *chouiſcar*: imbrem decidere, mưa bay, idem.

phún, vide phun.

phung chúc: *chapa que ſe dà a alguem em ſinal de ſer mandarim, ou em vida, ou depois de morto*: patentes literæ quæ dantur alicui in ſignũ magiſtratus, vel dum viuit, vel poſtquã functus eſt vita.

phung, nên phung, tật phung: *ſer lazaro*: elephantiaco morbo laborare.

phưng, vide phúc.

phưởn, cột phưởn làm chay: *ſuperſtição que fazem na 7. lua leuantando hum maſto ou aruore aos pagodes, e rezando e ieiuando pollos defuntos*: ſuperſtitio quæ fit ſeptima luna, erigendo ſcilicet lignum quoddam procerum idolis, ijſdemque preces fundendo ac iejunando pro defunctis.

phương, bên: *parte banda*: plaga, æ. phương đoũ: *parte doleſte*: plaga orientalis. phương tây: *parte do Oeſte*: re io Occidentalis. thay đia lí xem phương hưởng: *o matematico ſuperſtitiaſo vè as quatro partes do mundo*: partes mundi quatuor inſpicit mathematicus ſuperſtitioſus. chín phương blòi, mưòi phương đất: *as noue partes do ceo, as dès partes da terra*: nouem partes cæli, decem partes terræ. has ſub his verbis adorant Ethnici.

phương, đuông: *quadrado*: quadratus, a, vm thien vien, đia phương, blòi tròn, đất đuông: *o ceo redondo, a terra quadrada*: cælum rotundum terra quadrata. ita putabant Sinenſes etiam mathematici.

phương chi: *quanto mais*: quantò magis. huãng lo, idem.

phương: *modo de fazer*: ratio aut modus ſeu via faciendi aliquid. đã biết phương ấy: *ià ſabe eſſe modo*: rationem illam nouit, mlẽ ấy, đàng ấy idem. biết phương thuóc: *ſabe e conhece as mezinhas*: rationem medicamentorum nouit. phương chữa ngưòi ta: *modo de curar os homens*: modus ſeu via medendi ho-

minibus. phương làm: *modo de fazer*: modus seu ratio faciendi, & sic de alijs.

phường: *companhia de pessoas, rancho de matalotes*: societas sodalium. một phường: *hũ rancho*: societas vna.

phường, người phường: *homem que não tem obrigaçao de seruiço aos mandarins*: liber ab onere seruiendi magistratibus. vô sự, idem.

phượng, thờ phượng: *adorar*: colo, is. phượng đạo: *seguir a ley*: colere legem.

phượng, chim phượng hoàng: *passaro do sol*: auis quam solis vocant, quia scilicet est aurei coloris.

phúp, vide phôm.

phút, một phút: *em hũ instante*: velociter, in ictu oculi. một chốúc idem.

phũ lu: *estar otioso, leuar boa vida*; indulgere genio. ở dưng, idem.

phũ chức tước: *dar grao de dignidade*: conferre gradum dignitatis alicui. tặng phũ, idem. vide phung.

phũ thư: *fechar cartas*: sigillare epistolas.

phũ, nên phũ, tật phũ, vide phung.

phũ, gió: *vento*: ventus, i. phũ bão táp: *vento grande*: ventus ingens. phũ ba: *tormenta*: tempestas, atis.

phũ lẽy của ai: *desapossar alguem do seu fato por ordem da iustiça e depositalo*: auferre ab aliquo rem ipsius auctoritate iustitiæ, illamque depositio custodiendam tradere, cum aliquo videlicet sigillo aut nota magistratus, ne quis illam accipiat.

phũ đàm: *asmatico*: asmate laborans.

Qua;

QVa: *eu*: ego, quando ſcilicet perſona ſuperior loquitur cum inferioribus. mõ qua: *nòs*; nos, cum multi alicuius præeminentiæ loquuntur cum inferioribus, vel vnus pro omnibus loquitur.

qua: *paſſar*: tranſeo, is. qua giang, qua đò: *paſſagem do rio*: tranſitus fluminis. đã qua; *ià paſſou*: pertranſijt. khói, idem. hôm qua: *ontem*: heri. lòn qua, vide lòn.

qua, thâu qua: *treſpaſſar algũa couſa*: perforare aliquid, peruadere.

qua sức nó: *excede ſuas forças*: excedit eius vires. đánh qua lám: *exceder no caſtigo*: excedẽtem pœnam exigere.

quà, ăn quà: *comer couſa pouca, como fruita e outras couſas, mas não arròs, item almoço leue como canja, e a noite conſoada*: comedere aliquid leue vt fructus & alia non tamen orizam, ſic mane gentaculum leue ſumere, aut ſerò collationem die ieiunij.

quá, qua: *exceder*: exceſſum committere. đã quá: *ià paſſou*: præterijt.

quá quêi quá: *impertinencias, couſas mal feitas*: indecentia, & quæ ad rem non pertinent. làm quêi quá: *fazer obra mal feita*: malè negotium peragere. nói quéi quá: *fallar desbaratates*: deliria effutire, proferre incondita verba.

quả: *fruta*: fructus, vs. blái quả, idem. hõa quả: *flor e fruto*: flores & fructus. hàng quả: *rua em que ſe vende fruta*: platea in qua venduntur poma.

quả thị, thạt: *ſem tirar nem por*: prorſus ita eſt, ſic omninò ſe res habet.

quả: *boceta grande*: pyxis permagna. mâm quả: *muitas bocetas iuntas em que leuão de comer*: multæ pyxides ſimul in quibus edulia deferuntur.

quạ: *coruo piqueno como gralha*: coruus paruulus in modum cornicis. quạ mỏ: *os coruos ſe comão*: coruite deuorent. maledictũ. ác, ác quạ: *coruo grande*: coruus maior.

quách, chém quách: *cortar*

tar cabeça como na guerra: caput amputare vt in bello. lêy quách: *leuar a tal cabeça pera pedir premio*: caput in bello amputatum deferre ad petendum præmium.

quái: *excesso*: excessus, vs. quêi, idẽ. mlón quái: *muito grande*: valdè magnus. quái gỏ: *monstro*: mõstrum i. quĩ quái: *velhaco, roim*: peruersus, nequam. quĩ quái: *terriuel que sabe muito, he hum demonio*. sagax, acis.

quái diêu, quêi diêu vide dẽãi.

quai: *asa ou argola por onde se pega ou sostenta algũa cousa*: ansa vnde quid accipitur, vel tenetur. quai nón: *trança ou trancelim do chapeo, ou fita conque o firmão de baixo da barba*: vitta galerum circundans, vel firmans sub mento. quai vỏ: *asa do boyão*: ansa diotæ. quai chèo: *a rota com que amarrão o remo ao tolete*: vimen quo remus firmatur in columnula ad remigandum.

quải, mò-i, vide mò-i.

quải but: *conuidar ao pagode pera comer*: inuitare idolum

ad edendum. quải oũ bà oũ vải vẽ ăn: *conuidar aos antepassados que venhão pera caza comer*: inuitare maiores seu auos & proauos defunctos vt domum redeant ad edendum, vt stultè putant Ethnici.

quai, răn đi quàn quai: *andar da cobra*: reptatio serpentis.

quay: *virar*: verto, is. quay quăt: *roda ou engenho em que se trocem linhas*: rota aut machina in qua contorquentur fila. quay chĩ, quay bẽải: *debar linhas, fiar algodão*: agglomerare fila, nere gozipium. quay thặọc: *virar o nelle que se seca ao sol*: inuertere orizam quæ ad solem siccatur.

quay, đi quay quăt: *andar de cà pera là*: incedere, húc atque illúc. đi doũ dài, idem. máng quay quăt: *cõ a rayua agastarse cõ quantos acha*: irasci in omnes occurrentes præ furore.

quay đầu: *virar a cabeça como de vertigem*: vertigine laborare. cháõ mặt, idem.

quảy, gánh: *leuar apinga*:

ba-

baculo gestare onus super humerum vnum, pondere æqualiter hinc inde diuiso & ad duas baculi extremitates appenso.

quăn đẫu, quan tăóc: *cabello crespo*: capilli crispi.

quan: *Mandarim, capitão*: Magistratus, vs. làm quan: *ter esse officio*: magistratum gerere. quan văn: *mandarim de letras*: magistratus in literis. quan vũ: *mandarim de armas*: magistratus in armis. quan thày: *mandarim meu*: magistratus meus, qui mihi præest. quan đại thần thay mặt đua: *Vizorey, capitão Gèral*: Prorex, vel dux totius exercitus loco Regis. các quan: *soldados de seruiço*: milites famulantes. viẹc quan: *seruiço que fazem os soldados ao Mandarim por obrigação, e os capitaẽs ael Rey*: ministerium quod milites ducibus suis exhibere tenentur, & ipsi duces Regi. cầu quan, vide cầu.

quan ăm: *pagode molher da qual os feiticeiros se seruem pera maos amores*: idolum mulieris quo venefici vtuntur ad philtrum.

quan: *conta de caixas*: monetarum ærearum numerus. một quan: *hũ amarrado de seis centas caixas*: vno in filo ligatæ sexcentæ monetæ æreæ, & sic multiplicantur per sexcentas, vt, mười quan: *dès amarrados de 600 caixas cada hũ, que fazẽ seis mil caixas*: sex mille monetæ æreæ, in decem filis, quorum singula sexcentis monetis constant, & sic deinceps. một tlam quan: *cem amarrados de seiscentas caixas cada hum*: centum fila seu ligaturæ quarum vnaquæque sexcentas monetas includit.

quàn: *deixar o corpo do defunto por enterrar*: inhumatum cadauer relinquere.

quàn quại, vide quại.

quán: *estalagem*: diuersorium, ij. nhà quán: *alpendres no caminho pera se agazalhar a gente*: porticus in itinere ad viatores hospitandos. đỗ quán: *agazalharse na estalagem*: manere in diuersorio.

quân, gánh quân cỏ: *apinga*

ga roer o pescoço: lædi collum baculo quo onus ad humerum defertur.

quản bút: *o canudo do pincel*: theca penicilli.

quản vôi: *cornaca*; ductor elephantis.

quang, sáng láng: *claro, fermoso*: clarus, a, vm. quang cảnh, vuòn sáng: *iardim alegre claro*: delitiosus & clarus hortus. noi quang: *lugar apraziuel*. iucundus & gratus locus.

quang: *armação de rota em que se dependura algũa cousa*: ligamen ex viminibus compositum, vt aliquid ex eo dependeat. quang gánh: *armação de rotas em que se leua a carga à pinga*: colligationes viminum in quibus ex humero ante & retrò pẽdulum portatur onus. quang đèn: *armação de rota em que se dependura a candea*: colligatio viminum in qua pendens candela seu lucerna sistit.

quăng: *arrebentar algũa cousa e fazerse em pedaços*: crepare aliquid, & in frusta comminui. vò bỏ quăng

ra: *o boyão arrebentou, e se fes em pedacos*: crepuit diota, & in frusta est confracta. tan ra, idem.

quang đi: *deitar fora, arremeçar*: proijcio, is. iacio, is.

quàng, buộc quàng: *atar em Crus*: decussatim ligare.

quáng mắt: *cego com olhos*: cæcus oculos adhuc habens. quáng gà, tối gà: *vista que de noite nao vè nada como as galinhas*: visus qui sub noctẽ non videt vt gallinæ.

quãng, roũ: *espaçoso*: latus, a, vm. gẽy quãng: *papel largo*: ampla papyrus. quãng khoũ: *espaço aëreo*: spatium aëreum seu aër ipse.

quãng đoũ: *parte do leste*: Orientalis plaga. xứ quãng đoũ: *a Prouincia de Cantão*: Prouincia Cãtonensis apud Sinas. quãng tây, bên tây: *parte do Occidente*: pars Occidentalis. kẻ quãng: *os de Cochinchina*: Cocincinenses. quãng bổ: *certo bairo da corte de Tonquim*: vicus quidam in aula Tunchinensi. oũ đẽ linh quãng: *certo officio*

de

de Mandarim na meſma corte: Magiſtratus quidam in aula.

quanh: *ao redor*: circum circa. chung quanh, quanh quát, quanh qué, idem. đi quanh: *ir dando volta*: ire in circuitu. quanh qué nhà: *ao redor da caza*: circum circa domum, in circuitu domus. đau quanh dẽa: *torcimentos da barriga, colica*: colica, æ.

quaò lẽy: *arrebatar como aue de rapina*: rapio, is.

quãt, vide quay, vel quanh.

quát, máng quát ai cho nó ſợ: *agaſtarſe com palauras pera meter medo*; iram verbis præ ſe ferre vt alijs timorem inijciat.

quạt: *abano, abanar*: flabellum, i, ventilo, as. quạt cho mát: *abanar pera fazer freſco*: ventilare ad refrigerandum. quạt vã: *abano de bonzo feito a modo de concha de hũa folha de aruore a que chamão vã*: flabellum ſacrificuli in modum conchæ ex folio cujuſdam arboris quã, vã vocant. khẽp quạt: *fecharo abanò*: flabellum claudere. xương quạt: *os rayos do abano*: flabelli radij ſeu oſſa. mlài quạt: *a cabeça do abano*: flabelli caput, vel potius cauda. chốt quạt: *o eixo de arame*: flabelli axis æneus.

quạt, què quạt: *aleïjado de algũ membro*: mancus aliquo membro.

quáu, dièu quáu lẽy: *o milhano leuar nas vnhas*: tolli vnguibus à miluo.

quê: *aldea*: pagus, i. kẻ quê: *aldeão*: pagi incola. quê mùa: *ruſtico que não ſabe policia*: ruſticus, inurbanus, a, vm. nhà quê, dà quê: *aldea donde hũ he natural*: oppidum vnde quis ortus eſt. vẽ nhà quê: *tornar pera caſa na ſua aldea*: reuerti ad propriũ ſui pagi hoſpitium. vẽ quê: *morrer*: mori, modus loquendi ciuilis pro Ethnicis, qui nomen mortis ne audire quidem volunt.

que: *pedaço de pao*: ligni fruſtum. que củi, chà rào que củi: *cauacos, ou garauatos pera o fogo* aſſulæ ad comburendum.

què:

què: *manco, aleijado de algũ membro*: læsus aliquo membro. què quạt, idem. què chên: *aleijado dos pès, mãco*: claudus, i. què tay: *aleijado dos braços ou maõs*: captus manibus, vel brachijs.

quế: *canela*: cinnamomũ, i. casia, æ.

quế bói: *sortes do feiticeiro*: sortes sortilegi. quế naò: *que sorte sayo*: quænam sors cecidit?

quế riù: *cabo do machado*; manicus securis.

quế vide quanh.

quệ, đệt quanh quệ: *terra bem cultiuada*: terra benè culta.

quêi: *mexer*: misceo, es. quêi nồi; *mexer a panella*: miscere ollam.

quêy, đuồi: *afogentar*: fugo, as. vide đuồi.

quên: *esquecerse*: obliuiscor, eris. khuêy, idem. hay quén: *esquecidiço*: immemor, is. bó quên: *esquecerse de proposito*: abijcere è memoriâ. cüên, idem.

quen: *acostumarse*: assuefio, fis. chẳng quen: *não tem vso, como de beber vinho &c*: vsum non habet, vt bibendi vinum, & similium. đã quen nhà ệy: *iàhè conhecido naquella casa*; notus iam est in domo illa. quen ngưới: *ter entrada com alguem*; accessum facilem habere ad aliquem ex consuetudine.

quến nhau: *conuidarse entre sy pera fazer algũa cousa*: excitare se inuicem ad aliquid agendum. ma quỉ quến người ta lam sự lỗi: *o diabo incita, instiga aos homens pera fazer cousas mal feitas*: instigat diabolus homines ad malè agendum.

quến luyện cám đễ̃: *tentação*: tentat. o, onis. giục, idem.

quét: *varrer*: verro, is. lệy chổi quét nhà: *tomai a vassoura e varrei a caza*: accipe scopas munda domum. quét tước, idem.

qui, về *tornar pera sua caza*: reuerti domum. sinh kí tử qui, vide kí.

quì. quì gối: *porse sobre os ioelhos*: niti genibus, quì xuống *estando em pè ou sedendo ẽ lugar alto porsẽ de ioelhos*: stantem, vel sedentem in

loco ſublimi genua flectere. quì len: *ſedendo em terra ou eſtando deitado aleuantarſe ſobre os joelhos*: humi iacentem, vel ſedentem ſuper genua erigi.

qúi, phú qúi. vide phú.

quỉ: *diabo*: diabolus, i. ma quỉ, ma cỏ, idem. quỉ thần: *diabos que adorão como tutelares*; diaboli quos pro tutelaribus adorant. quỉ quái, vide quái.

quiền: *dinidade, officio de Mandarim*: dignitas, magiſtratus. quan quiền, magiſtratum gerens in dignitate cõſtitutus. mất quiền: *perder officio*: dignitatem amittere. cất quiền: *tiraremlhe o officio*: amoueri à dignitate, ab officio reijci.

quiến, cái quiến: *trombeta ou frauta mayor*: tuba aut fiſtula maior. thổi quiến: *aſſouprar a frauta*: fiſtula ludere. miệng quiến: *a boca de baixo por onde ſaye o vento*: os fiſtulæ inferius ex quo ventus egreditur.

quiến sắch: *volume de liuro*: tomus libri. một quiến, hai quiến: *hũ tomo, dous tomos*: tomus vnus, tomi duo; cuốn, idem.

quội, thàng quội: *certo homem de que contão muitas fabulas e patranhas*; homo quidam de quo multæ fabulæ narrantur. nói quội: *fallar mentiras porque eſte foy inſigne nellas*: mendacia efutire, quia ille qui quội dicitur fuit inſignis mendaciorum artifex.

quôn, vide cuôn.

quòn, đánh quòn: *iugar a conca*: ludere diſco.

quọn, quan: *mandarim*: magiſtratus, vs. quọn coũ: *titulo de mandarim grande*: titulus magnæ dignitatis.

RA: *ſair pera fora*; exeo, is. ra đay: *ſay cà fora*: egredere huc. ra cửa: *ſair do porto*: exire è portu. ra ké chợ. *das Prouincias do ſul ir a corte*: è Prouincijs ad Meridiem ſitis Aulam petere Tunchini. giở ra: *cuſpir*: exſpue. ra, additum verbis quæ aliquam actionem egrediendi aut eijciendi ſignificant eſt imperatiui ſignum vt bỏ ra: *botay fora*: eijce. đở ra: *vazay*: effunde, & ſic de cæteris. ſicuti è contra in verbis quæ ingreſſum ſignificant particula, vào, eſt etiam imperatiui ſignum.

ra nam: *o anno que vem*: annus proximè ſequens. ſang năm, idem. ra đỏi: *vir ao mundo*: exire in mundum. ſinh ra: *gèrar, parir*: genero, as, pario, is.

rà: *caza*; domus vs. eſt vitium linguæ in multis oppidis aulæ vicinis, melius dà, vel nhà.

rá, cái rá: *ſupo de lauar arròs*: corbula viminea in qua lauatur oriza antequam cõcoquatur.

rá rả: *o cantar de muitos*: muſica multarum ſimul vocum.

rạ, blanh rạ: *a palha do arròs cõ que cobrem as cazas*; palea orizę qua teguntur domus. đáõ rạ: *palheiro*: palearium, ij.

rác: *ciſco*: quiſquiliæ, arum. bun rác bỏ đi: *aiuntar o ciſco e botalo fora*: quiſquilias colligere ad proijciendum.

rắc ra: *eſpalhar algũa couſa eſmeuçandoa com a mão*: diſpergere aliquid atterendo manu. rắc bôi: *botar cal deſſe modo*; ſpargere calcem illam manu comminuendo.

rạc, tù rạc: *carcere*: carcer, is. cầm tù rạc. *encarcerar*: carceri addicere. rạc đia ngỏục: *inferno*: infernus, i.

rặc, nước rặc: *marè vazia*: maris receſſus.

rắch: *eſfarrapado*: laceris veſtibus indutus. rắch rước i, idem. áo rắch: *cabaya rota*: lacera veſtis. rắch áo ra: *romper a cabaya*: lacerare veſtem. xé, idem.

rạch: *riſcar*; deleo, es. rạch mắt đàng: *laurar o caminho de modo que não apareça*, pera

ra não irem por elle; proſcindere aratro iter ac ita delere vt nullum eius veſtigium appareat, ac ita nemo per illud incedat.

rach ra *abrir como cõ faca*: cælare aliquid vt cultro.

rái: *lontra*; lutra, æ.

rãi, roũ rãi: *eſpaçoſo*: latus, a, vm. nguò i lào roũ rãi: *homem liberal*: largus, a, vm.

rai, núa rai: *bambù que ſerue pera obras de charão*: canna indica apta ad opera inficienda ſandaracha.

ray: *depenicar, roer*: vellico, as. ác ray: *os coruos te roão*: corui te vellicent. maledictum. ác mỏ, idem.

ràỳ: *hoje*: hodie. ngày ràỳ, idem. ràỳ bey giò: *agora*: nunc. mó i ràỳ cố ſự nãy: *agora de nouo tem iſto*: nunc primum eſt hoc.

ráy tai: *bicho das orelhas*: vermis aurium.

ráỳ, cũ ráỳ: *certo inhame*: colocaſia quædam.

ráỳ, rủa ráỳ: *rogar pragas*: imprecari maledicta.

rây, vide rêy.

rãy, vide rêy.

ràỳ: *eſpalhar*: ſpargo, is.

ràỳ nuớc: *eſparger ou borrifar com agoa*: aſpergere aquâ.

ràỳ aó: *ſacudir a cabaya*: excutere veſtem. giủ aó, idem.

ràỳ, particula ad inculcandum aliquid. vt làm việc nãy ràỳ: *façamos hũa ves eſte negocio*: tandem hoc negotium perficiamus.

ràỳ nhau: *apartarſe hũ da amizade do outro*: recedere ab inuicem quoad amicitiã.

ràỳ bỏ: *botar fora a propria molher*: repudiare vxorem.

ràỳ cho khỏêy: *botar da memoria*; delere de memoria, obliuioni tradere.

ram, đòn ram khiêng ma: *pao pera acarretar os defuntos*: lignum rotundum oblongum ad vehenda humeris defunctorum cadauera paratum. rãm, idem.

rau răm: *herua que requeima hũ pouco da qual fazem ſalada*: herba linguam aliquantulum mordens, apta ad acetaria.

ràm, ngày ràm: *quinze da lua*: decimus quintus lunæ dies, plenilunij dies.

rãm, cái rãm: *traueſſa*

de

de baixo do sobrado: tignum cui innititur contignatio.

rầm rầm, đi theo rầm rầm: *ir com estrondo muita gente seguindo alguem*. strepitus numerosi populi comitãtis aliquem. rầm rầm: *estrondo de trouão, de mar &c*: sonitus tonitrui, maris &c. ầm ầm, idem. đòn rầm, vide ram.

rám, cá rám: *peixe cação*: mustella stellata, ichthyocolla, æ.

rám mặt: *rosto queimado do sol*: adusta facies à sole.

rầm: *guardar fruita pera amodrecer*: custodire fructus vt maturi fiant.

rám lửa: *cubrir o fogo pera que se não apague*; operire ignem ne extinguatur. melius dầm.

rậm, rừng rậm: *mato de muito aruoredo*: sylua spissa. rậu rậm rạp: *muito barbado*: spissa barba. rậm rạp: *fazer-se saluagem*: sylvesco, is.

ran ran: *salamear*: celeusma acclamare. vide, rang.

răn: *mandar*: præcipio, is. mệnh lệnh răn: *des mandamentos*: præcepta decem. răn ai: *por preceito a alguem*; preceptum imponere alicui. răn rộ, vide rộ.

rán: *frigir*: frigo, is. rán cá: *frigir peixe*; piscem frigere. rán mỡ: *frigir carne gorda pera tirar della a manteiga*: pinguem carnem frigere ad eliciendum adipem, qui postea ad alia frigenda sit vsui. bánh rán: *bolos fritos*: placentulæ frixæ.

rắn: *cobra*: anguis, is.

rắn: *cousa dura*: durus, a, vm. kựng, idem. gỗ rắn: *pao duro*: durum lignum. bánh rắn: *pão duro*: durus panis. rắn rỏi: *bem disposto, valente*: firmis viribus, fortis, e. rắn gan: *animoso*; intrepidus, a, vm. rắn mày rắn mặt: *cabeçudo*: duræ ceruicis. rắn mặt cứ ai: *ter a barba tesa a alguem*: resistere in faciem alicui, vel duriorem se illi ostendere.

ràn ràn: *Nome da Prouincia de Cochinchina que confina com Champà*: Nomen Prouinciæ quæ Cocincinam terminat ex parte regni Ciampà.

ràn, aó ràn rỏ: *cabaya de fulas*; vestis cõtexta floribus.

rắn,

rản, mtva đã rản rản: *ià acabou a chuua*: ceſſauit iam pluuia. melius đã tạnh.

rãn: *cortar cõ machado*; ſecare ſecuri. melius dãn, rãn gỗ *cortar hũ pao na compridão em varios pedaços, pera depois fendelos ou fazer outra couſa*: oblongum li num abſcindere in longitudinem in multa fruſta quorum vnumquodque poſtea findatur, aut aliud quid fiat.

rận: *piolho do corpo*: pediculus in corpore productus.

rận rộ: *eſpremerſe os olhos como ſe choraſſe*: ſimulare fletum extergendo oculos ac ſi fleret.

rạn, đá rạn: *reſtinga de pedra*: ſcopuli latentes, breuia, ſyrtes.

rạn, chôn của rạn: *enterrar fato*: condere ſub terra res ſuas.

rang, com rang: *arròs cozido e depois de frio torrado*: torrere orizam iam coctam cum iam frigida eſt.

rang rang: *ſalamear cõ ſuauidade de vòs*: celeuſma voce ſuaui ad numerum conclamare. ran ran, idẽ. vide reo.

răng: *dentes*: dens, ntis. lợi răng: *gengiuas*: gingiua, æ. răng tlu-óc: *os dianteiros*: dentes primores, ſeu anteriores. răng hàm: *os queixaes*: dentes molares. maọc răng: *nacer*: dentes oriri. rụ̃ răng: *cair os dentes*: dentes decidere. răng lũ lại: *bulir*: dentes moueri. sâu răng: *dor de dentes*: dentium dolor. cắn răng: *fechar os dentes, como por doença de ar*: claudere dentes vt ex apoplexia. nghiến răng: *moſtrar os dentes, como por rayua*: dentes exerere vt præ iracundia. ghê răng: *botaremſe os dentes*: dentes obſtupeſcere. răng sắc: *dentes agudos*: dentes præacuti. sún răng: *ter ià poucos dentes*; pauci dentes ſuperſunt. móm: *deſdentado*; edentulus, a, vm.

ràng: *fallar, dizer*: loquor loqueris. nói ràng: *dis*: dicit. thưa ràng: *reſponde*: reſpondet. phán ràng: *dis ou manda peſſoa muito graue*: loquitur aut præcipit perſona primaria.

ráng: *folhas grandes que ſe metem dentro do cajão pera ve-*

vedar a agoa como nos telhados; folia præ grandia quæ immittuntur intra ſtoream ex cannis indicis contextã, ne aqua illam peruadat vt in tecto domus.

rấng vide rơng.

ráng, mây ráng: *nuuem que reſplandere com o ſol*. lucida nubes ex ſolis radijs.

rạng ngày: *ià amanhece*: aurora iam eſt. melius, sáng ngày. rạng minh đàng, nơi cao sáng: *lugar alto e claro*: locus altus & clarus.

ranh: *mouito*: aborſus, vs. ſiue abortiuum ſtatim moriatur, ſiue aliquo breui tẽpore duret. sảy, sảo, idem. chữa ranh: *curar com feiticerias eſſa doença*; veneficijs illam infirmitatem partus curare. hoc enim ſuadente diabolo faciunt vt infantem iam moriturum gladio in partes ſecent ipſimet parentes, exiſtimantes diabolum quem infirmitatis illius cauſam fuiſſe putant, eo modo fugari, ne ſequentibus partibus noceat. ranh *diabrete que cuidão fas morrer as criãças*: paruus dœmon quem Ethnici putant interficere infantes. ranh càng: *o diabrete te mate*: paruus dæmon te interficiat. ranh cắp, ranh câu lếy, mo ranh, idem. maledicta quæ paſſim Ethnici imprecantur paruulis.

rành, chải tắóc rành rành: *pentear bem os cabellos*: capillos egregiè pectere.

rảnh: *mingoarſe a gente*: diminui concurſum populi. melius giản.

rãnh: *rego d'agoa nas varzeas*; riuus aquæ in agris.

rao: *apregoar*: publico, as. rao lệnh: *apregoar prouisão real*: promulgare Regis edictum.

raò: *cerca, cercar*: ſeptum, i. ambio, is. chà raò, que raò: *varichas da cerca*: ſepti virgulta. raò giậu, raò rẹt: *cercar*: ſepio, is.

raó: *couſa dantes humida*: *ià enxuta*: res prius humida iam ſiccata. phơi cho raó: *enxugar ao ſol*: ſiccare ad ſolem.

rắọc gếy: *cortar papel cõ faca e o gume pera diante*: acie præeunte papyrum ſcindere cultro.

rắọc

rặoc rặoc: *roldana*: rotula, æ alij roc roc.

ràõ, cái ràõ: *certo pao que poem nos edificios sobre aquelle que vem do cume sobre as colunas*: lignum quod superponitur in ædificio alteri quod è culmine domus super columnas descendit.

ràõ sạch: *limpo*: mundus, a, vm.

ràõ, rặc: *inchente e vazante da marè*: accessus, & recessus maris, fluxus & refluxus.

ràõ, đầy: *cheyo*: plenus, a, vm. nư-ớ-c mặt chảy ràõ ràõ: *chorar muitas lagrimas*: copiosè flere. ràõ phúc đ-ứ-c: *cheyo de merecimentos e virtudes*: plenus meritis & virtutibus.

ráõ tlâu: *curar bufaras*: curare bubalos.

ráõ, buồm ăn ráõ: *a vela vay polla bolina*: obliqua vela trahere. ráõ đi ráõ lại: *ir em hũa volta e em outra*: obliqua trahere nauim modo in hunc modo in illam partem. nư-ớ-c idem.

ráp: *muito*: valdè tốt ráp: *muito bom*: valdè bonus.

ráp, bể ván ráp: *taboa mal lisa*: ineptè læuigata tabula.

ráp sự nọ sự kia: *traças ou caramilhos pera buscar dinheiro*: inuentiones iniustæ ad eliciendam pecuniam. chư-ớ-c, idem.

rặp đàng: *tapar o caminho peraque não passe gente*: claudere viam ne quis per eam transeat. ngặn đàng idem.

rặp làõ: *estar resoluto*. statuo, is.

rập nư-ớ-c: *molhar nagoa*: madefacio, is. melius dớp quia pronunciatio per r, est vitium linguæ in quibusdam pagis propè regiam, in multis enim vocabulis, d, mutant in r.

rạp: *inclinarse* inclinor, aris. cây rạp: *aruore inclinada cõ vento* inclinata vento arbor. lúa rạp: *nelle acamado no campo*: inclinata in agro oriza.

rạp, rậm rạp: *fazerse mato brauo*: sylueſcere. vide rậm.

rập: *rede de passaros*: rete ad capiendas aues.

rát xuống sõu: *deitar al-*

gũa cousa no rio: proijcere aliquid in flumen. mưa răt ꝺĕào: *a chuua entrar dentro*: pluuiam introire. melius hăt ꝺĕaô.

rát: *arder a boca, ou lingua cõ cousa que requeima*; morderi os aut linguam ex aliquo mordenti cibo. rát lưỡi: *arder a lingua*: morderi linguam ab aliquo mordenti edulio.

rau: *heruas que homens comem*: herbæ quibus vescuntur homines.

rau, đầu rau: *tres pedras no fogão sobre as quaes se poem a panella a modo de trempe*: tres lapides super quos olla innititur ad modum tripodis.

rau thơm: *ortelãa*: mentha, æ.

rau mùi tui: *coentro*; coriandrum, i.

rau diép: *alface*: lactuca. æ.

rau cải: *mostarda*: sinapi.

rau sam: *beldroegas*: portulaca, æ.

rau gền: *bredos*: blitum, i.

rau tơ: *herua que começa a nacer*: herba quæ germinare incipit.

ràu: *ser molesto com matinada*: molestum esse cum strepitu. raù rỉ, idem.

raù: *triste*: tristis, e buồn, idem.

raù, ngựa raù: *cauallo rebellão*: refractarius equus.

râu: *barba*: barba, æ. vàng râu: *barba loura ou ruyua*: barba flaua aut rufa. bạc râu: *brancas da barba*: barbæ cani. xanh râu: *barba preta*: barba nigra. râu rậm rạp: *muito barbado*: barba spissa. râu tlên: *bigodes*: mustax, acis. một cái râu: *hũ cabello da barba*: barbæ pilus vnus.

ràũ, vide ràõ.

rầũ, vide rồũ.

ráũ, vide ráõ.

rảũ, vide rảõ.

re, ôm re: *camaras amiudadas*: dissenteria sæpè repetita. kiét, idem.

rè, cái rè: *certa peça de seda com fullas*: sericum quoddam floribus vàriegatum opere phrygio. rè hõê mơ, idem.

rê: *descanço a modo de cesto sem fundo, sobre o qual se poem a pa-*

a panella pera ſe repartir o arròs depois de cozido: ſuſtentaculum ad modum ciſtæ perforatæ, ſuper quod collocatur olla, vt ex illâ oriza cocta extrahatur & diuidatur.

ré: *couſa barata:* vilis pretij res.

ré, chũ ré: *letras faceis:* faciles ad diſcendum literæ.

ré tãóc: *enſeitar o cabello:* concinnare capillos.

rẽ: *genro:* gener, i.

rẽ: *raìs:* radix, icis. côi rẽ, xó rõ: *principio:* principium, ij, origo, ginis.

rẽ: *apartar hũas couſas das outras:* ſeparo, as. rẽ ra, xẽ ra, idem.

rêy: *peneira:* incerniculum, i.

rêy riéc: *fallar muito com matinada:* multiloquium cum ſtrepitu.

rẽy, phát rẽy: *roçar o mato:* runco, as.

rèm: *cajão que ſe leuanta:* ſtorea ex cannis indicis contexta quæ attolli poteſt. chóũ rèm lên: *aleuantar o cajão:* attollere ſuſtentaculo ſtoream indicis cannis contextam. sâp rèm xuông: *abaixalo:* demittere ſtoream cannis indicis contextam.

rém, idem.

rẽm, vide rèm.

rên: *gemer com dores:* gemere præ dolore.

rẽn: *arròs pulò brando:* oriza quam, pulò, luſitani vocant blanda & ſuauis. xôi rẽn, idem.

rèn, thợ rèn: *ferreiro:* faber ferrarius.

rẽn, cái rẽn: *aranha:* aranea, æ. alij dẽn. mạng rẽn: *tea de aranha:* aranearum tela. quét mạng rẽn: *varrer as teas de aranha:* aranearum telas verrere.

reo: *grita de muitos deſcompoſta ou riſadas:* clamor inconditus multorum, cachinni.

reó, *cortar a roda:* ſcindere in circuitu.

reó quanh: *caracol de eſcaramuça a cauallo:* circuitus excurſionis equitum.

rẽp: *porçouejo:* cimex, icis.

rẽt: *centopeya:* centipeda, æ.

rét: *frio:* frigus, goris.

run rét: *tremer de frio*: frigore contremiscere. rét quóro: *entanguido de frio*: frigore rigens.

rét sắt: *ferrugem*: rubigo, ginis. dĕao rét *faca ferrugenta*: rubiginosus culter. alij rít.

rẹt, vide rào.

rêu, cŏên rêu rêu: *soldados em fileiras*: milites in seriem dispositi.

rêu: *linho erua que nace n'agoa*: linum, herba quæ in aqua oritur.

rẹu, vide rượu.

rí: *fulla de papel em feitiços*: flos papyraceus veneficijs adhibitus.

rí, làm rí: *meninos defunfuntos quais cuidão os gentios, se conuertem em diabretes que seruem de pagens as feiticeiras*: paruuli defũcti quos putant Ethnici, conuerti in dœmoniola quæ inseruiant veneficæ famulorum loco.

rĩ, nói sẽ sẽ, rĩ rĩ: *fallar de vagar e brando*: suauiter & lentè loqui. ràu rĩ: *ser molesto no fallar comprido*: fastidiosum esse ob longum nimis sermonem.

rĩ, ngườ̀i rủ rĩ già cả: *homem ia caduco de velho*: delirans præ senecta.

rĩ, vide dĩ.

ria: *rayo do sol*: radius solis.

ria, cỏ ria: *bandeira de muitas tiras ou pontas*: vexillum cum multis appendicibus aut acuminibus.

ria, bạc ria: *prata baixa*: impurum argentum, non idem.

riả, chim riả loũ: *aue depenicarse*: vellicare aut deplumare se auem.

rích, tu rích *espada*: ensis, is. melius, gươm.

rịch, đi rình rịch: *ir muita gente com estrondo*: strepitum à multitudine eunte excitari. cheò giạm rình rịch: *remar batendo com os pès*: remigare percutiendo pedibus. giạm sình sịch, idem.

riéc, rey riéc: *fazer matinada*: tumultum excitare. máng nhạu rey riéc: *peleiando descubrir as faltas huns dos outros, pelejão as comadres descobrem as verdades*: rixando defectus sibi inuicem obij-

objcere. riéc róc, idem.

rieng, cuả rieng: *couſa propria e particular*: propriæ res. nói rieng: *fallar a parte em ſegredo*: ſpeciatim & ſecretè loqui. gọi cho rieng: *chamar a puridade*: arcanè vocare aliquem.

riềng, củ riềng: *rays como gingiure que traua*: radix in modum zinziberis, quod ſtrangulat.

riết: *atar apertando bem*: ſtrictè ligare.

riết đi: *fugir*: fugio, is.

rieu, vide bún.

rim: *conſerua de doce*: conditura ſacchari. blái rim: *fruita feita em conſerua*: fructus ſaccharo conditus.

rịm: *couſa podre*: putris, e. ải, nát, idem.

rìn, vide dìn, vel nhĩn.

rinh giúp: *ajudar a carretar*: iuuare ad ferendũ onus.

rình chết: *eſtar pera morrer*: vicinum eſſe morti. rình ngã: *eſtar pera cair*: vicinum eſſe caſui, ſeu in proximo cadendi periculo verſari. rình đẻ: *eſtar pera parir*: proximum eſſe partui & ſic de alijs.

rình, để rình: *eſtar onde não ſeja viſto pera fazer o que pretende*: latere aliquem ad opus quod intendit perficiendum.

rình rịch, vide rịch.

rĩnh rảng: *ſom grande de metal quando da hum no outro*: ſonitus ingens ex metallorum percuſſione. melius sủng sảng.

rịp, cái rịp cạp lẽy tãóc: *tenàs de arrancar os cabellos*: forceps ad auellendos capillos.

rít: *eſcabroſo*: aſper, a, vm. ſu ſi, idem.

rít, riú rít: *cantarem muitos iuntos ou chorarem*: canere multos ſimul, aut etiam flere ſimul.

riù: *machado*: ſecuris, is. quẻ riù: *o ſeu cabo de pao*: ſecuris manicus ligneus. lưỡi riù: *o ferro do machado*: ſecuris ferrum. mài mũ riù: *barrete agudo no alto a modo de machado*: pileus in ſuperiori parte acutus in modum ſecuris.

riú làm riú riú: *fazer pouco a pouco*: pedetentim agere. sẽ sẽ, idem.

ro, rủi ro: *mofino*: infortunatus, a, vm.

ro, rét quó ro, vide rét.

ró: *saco*: saccus, i. ró gạo: *saco de arròs*: saccus orizæ. áo ró: *vestido de saco, kurel*: vestis ex sacco confecta, sagum, i.

ró chẽy: *buscar piolhos*: indagare pediculos.

rố, nói rố ràng: *claro no fallar*: clarè se explicans in sermone, tố tường, idem.

rỡ, cái rỡ: *supo de lauar peixe*. corbula in qua lauantur pisces.

rỡ: *arrancar*: euello, is. melius, dỗ.

rỗ mặt: *bexigoso no rosto*: variolis notatus in vultu.

rộ, răn rộ: *impetos de suspiros, ou de agastamento*: impetus suspiriorum, aut iræ. nói răn rộ: *fallar inchado cõ agastamento*: inflatè cum ira loqui. sưng sộ, cả tiéng, idem.

rọ: *gayola pera meter animaes*: cauea, æ. rọ hồm: *gayola pera apanhar tigres*: cauea ad capiendos tigres. rọ cá: *nassa pera tomar peixe*: nassa ad piscandum.

rơ, cây thơ rơ: *aruore cuja folha cayo*: arbor cuius folia deciderunt. lá rụ̃, idem.

rờ: *apalpar as escuras*: palpare in tenebris. rờ phẩy ai: *as apalpadelas tocar alguẽ*: palpando in aliquem impingere. kiém rờ: *buscar as apalpadelas*: palpando quærere.

rớ bắt cá: *rede grande qual sostentão dous bambùs em crùs pollas quatro puntas pera a leuãntarem ou abaixarem*: rete magnum quod duabus cannis indicis decussatis per quatuor initia immissis sustentatur vt attollatur, vel deprimatur.

rõ: *desejo de molher prenhe de comer ou beber*: appetitus mulieris grauidæ ad edendum aut bibendum &c.

rõ, rắn rõ: *cobra pintada*: serpens depictus. rắn hỏa sắc sõ, idem.

rợ mọi: *mato brauo*: sylua inculta. đứa rợ mọi: *homem do mato*; syluestris, homo.

róc: *raspar*: erado, is. róc miá: *raspar a cana doce*; reseca-

secare putamina cannæ dulcis. róc câu: *alimpar a casca da areca*: putamina auferre fructus indici quem lusitani arecam vocant. riéc róc, vide riéc.

rộc, ao rộc: *tanque pequeno*: palus exigua.

roc, vide rãoc.

roi: *azorrague* flagellum. roi đánh tội: *diciplinas*: flagellum pœnitentię. roi ngựa: *vara ou açoute com que se dà no cauallo*: flagellum equi, seu virga qua eques equum vrget.

roi, blái roi, thien roi: *iambo fruita*: fructus indicus quem lusitani, iambo, vocant.

rỗi: *vagar, estar desocupado*: otium, i. chẳng có rỗi: *não tenho vagar*: otium mihi non est. bao giờ rỗi: *quando estareis desocupado*: otium tibi quando erit? đã làm rồi việc ấy chưa: *ia acabastes esse negocio ou ainda não*: absoluisti iam illud negotiũ aut certè nondum? chưa có rỗi: *ainda não está acabado*: absolutum nondum est.

rối: *cousa emburulhada*: implicatus, a, vm. chỉ rối: *linhas empeçadas*: implicata fila. giạng rối việc: *embaraçado cõ negocios*: implicatus negotijs. rối dạ: *coração embaraçado, não se sabe dar a conselho*: implicatus animus. làm rối cho dân: *fazer amotinar o pouo*; commouere populum, ita vt concitetur in gubernatores. rối lòạn, idem.

rối, cờ rối: *arção da sella dianteiro*; ephippij pars anterior prominens.

rỡi: *comprar em hũa parte pera vender em outra*: emere hic ad vendẽdum alibi. buôn bán, idem.

rỗi: *descanço, escapar de castigo*: quies, etis. effugium pœnæ. rỗi linh hồn: *saluação*: salus animæ.

rối, rán rối: *valente, bem disposto*: fortis, e. mạnh mẽ, idem.

roi, thịt ba roi: *carne entresechada de gorda e magra*: caro pinguedini interiecta.

rom ba roi: *arròs queimado*: oriza adusta. melius,

lius, com cháy.

ro-i: *cair algũa couſa ſem aduertir quem a leua*: decidere aliquid, abſque eo quod aduertat is qui defert. ro-i xuống, idem. ro-i mất: *perdela*: amittere aliquid non aduertente eo qui deferebat. đẽ bó mất, idem.

rom, cái sâu rom: *bicho de cabello ou certo mariſco*: vermis piloſus, vel quædam oſtreæ ſpecies. alij róm.

róm, vide rom.

ro-m: *a palha das eſpigas depois de debulhado o nelle*: palea ſpicarum poſt triturata tam orizam. chổi ro-m *vaſſoura daquella palha*: ſcopæ ex ſpicarum paleis. ro-m, vide rủa.

rôn rôt: *ſtrondo de rato gato &c*: ſtrepitus murium fellium & ſimilium. melius s-n sôt.

rôn: *embigo*: vmbilicus, i. rún, idem.

rôn: *eſperar*: expecto, as. rôn ít nũa: *eſperai mais hum pouco*: expecta pauliſper. đợi, tloú, chờ idem.

rôn, làm rôn: *ir auante a obra*: procedere vlterius opus iam cœptum.

ron, đẽao ron: *catana piquena como adaga*. pugionis in modum gladiolus acutus. melius nhọn, vel dọn, vide nhọn.

rổn rọt: *correr couſa liquida em fio*: fluere liquidum aliquid in fili modum.

rổn rọt: *eſtrondo*: ſtrepitus, vs. lủa rổn rọt: *eſtrondo de fogo*: ſtrepitus ignis. sôi rổn rọt: *eſtrondo de couſa que ferue*; ſtrepitus rei bullientis.

rổn tóc; *arrepiarem ſe os cabellos de medo*; inhorrere capillos præ metu. ſợ rổn gáy: *arrepiarem ſe as carnes*; inhorrere carnem p æ timore. sổn tóc gáy lên, idem.

rống thuiền lên: *varar a embarcação em terra*; ſubducere nauem in terram. cât thuiền, idem.

rớp nước: *molhar n'agoa*; madefacio, is. cấp, idem. melius dớp. vide rấp.

rớp, ghé rớp; *ſarna meuda*: ſcabies minuta. melius ghé rớt.

rợp, nơi rợp: *lugar freſco*: amænus locus.

rót:

rót: *botar couſa liquida, pouco a pouco*; effundere liquidum quid paulatim. rót nuóc rủa tay: *botar agoa as mãos*: fundere aquam vt lauentur manus. rót ruọu: *deſcanção*: pincerna, æ.

rót: *vltimo*: vltimus, a, vm. đén rót hết: *chegar o vltimo de todos*: poſtremum omnium peruenire.

rột, vide rôn.

rót: *o cair de qualquer couſa liquida*: decidere ſeu defluere aliquid liquidum.

rót, vide róp.

rọt, vide ròn.

ruọu: *vinho deſtillado de arrôs*: vinum ex oriza vi diſtillationis per ignem expreſſum. hay ruọu: *bom bebedor*: vini potator egregius. nấu ruọu: *eſtillalo*: vinum ex oriza per ignem diſtillando exprimere.

ròũ: *dragão*: draco, onis. laõ, idem.

ròũ, cây xương ròũ: *leiteira*: arbor quædam indica, è quorum folijs aut ramis confractis copia lactis emanat, atque ideò à luſitanis lactaria vocatur.

ru con: *embalar o menino*: agitare infantem in cunabulis.

ru: *modo de preguntar como affirmando*: particula interrogatiua, affirmans potius id quod quærit. vt đã ăn cơm ru: *ià comeſtes, não he verdade*: nonne iam comediſti?

rủ nhau: *conuocarſe huns a outros*, conuocare ſe inuicem, vel incitare, aut cohortari ad aliquid.

rũ, chết rũ: *morrer de velho*: mori præſenio. rũ rĩ, vide rĩ.

rùa: *cagado d'agoa doce*; teſtudo in aqua dulci commorans. đồi mùi: *tartaruga do mar*: teſtudo maris.

rủả: *rogar pragas*: maledicta conijcere. rủa ráy, rủa rơm, nộp, idem.

rửa: *lauar*: lauo, as. non dicitur de veſtibus, linteis aut ſimilibus, ſed, giặt, ſicuti cum quis lauat totum corpus dicitur, tắm, vide tắm.

rửa, nói rửa đều: *reſtituir a fama*: reſtituere famam. đã rửa: *quando ſe op-*

poem algũa couſa a alguem com que fica menoſcabado, e depois ſabendoſe a verdade fica com honra: purgare ſe, cum ſcilicet aliquid opponitur ex quo detrimentum famæ ſequitur, poſtea tamen veritate cognita fama recuperatur.

rựa: *parão grande, facalhão*; culter ingens, quo etiã vruntur ruſtici vt falce putatoria.

rúa, phô rúa: *falla aſſy*: ſic loquitur. nói ḍây idem, nam in Prouincia thinh hŏa vtuntur communiter voce, rúa, pro ḍây.

ruâi, vide ruôi.

ruãi, vide ruõi.

ruật, vide ruột.

rui nhà: *certas ripas do telhado*: ſcandulæ quædam tecti.

rui, tay aó rui lại: *a manga da cabaya eſtar caida e não enchada por não leuar nada dentro*. manicam veſtis deciidentem non prominere, cum vacua eſt. chẳng có phẳng ra, idem.

rủi, vide ro.

rum: *fula de certa herua para tingir de vermelho*: flos cuiuſdã plãtæ, quo quid purpureo colore inficitur. áo rum: *cabaya vermelha daquella flor*: flore quodam intincta veſtis purpurea. duộm rum: *tingir de vermelho*: purpureo colore inficere.

rum: *lugar principal da Prouincia de guião em Tonquim*: pagus præcipuus in Prouincia, nghệan, in Regno Tunchini.

rụm, cái rụm: *caranguejo piqueno que ſalgão*: cancer paruulus quem ſale condiunt.

run: *tremer*: tremo, is. run rét: *tremer de frio*: tremere præ frigore. run ſợ: *tremer de medo*: tremere præ metu. run dẽa lo lám, idem.

run ão: *ſacudir á cabaya*: excutere veſtem. giủ áo, rủ áo, idem.

rún, vide rốn.

rủn: *couſa de pouca dura*: res minimè diuturna: của rủn, idem.

rủn dẽa: *inconſtante*: leuis animo, inconſtans, ntis. blỏ lào, idem.

rụng, vide rủ.

rùng:

rừng: *mato brauo*; ſylua inculta. tlên rừng: *no mato*: in ſylua.

rước: *ir ao encontro a alguem*: obuiam ire alicui. đi rước ai, ra rước: *ſair de caſa pera conuidar alguem que iá eſtá no caminho, e lhe dar as boas vindas*; egredi domo ad aliquem excipiendum qui iam eſt in via, fœlicemque gratulari aduentum. đi rước tàu: *ir em buſca do nauio que veyo de nouo*: obuiam ire nauicum de nouo aduenit. đức Chúa blời rước: *o Senhor leuar alguem pera sy*: obdormire in Domino. ſinh thì, idem.

rước, rách rước: *eſfarrapado*; laceris indutus veſtibus.

ruôi, cây ruôi: *certo arbuſto de que fazem bordões como de ariqueira braua*; arbuſtum in modum ſylueſtris arecariæ, vt loquuntur luſitani, ex quo fiunt ſcipiones. gậy ruôi. *eſſe bordão*: ſcipio ex arecaria ſylueſtri, vt loquuntur luſitani.

ruổi, chạy ruổi: *correr de preſſa*: velociter currere.

ruổi về cho: *tornai de preſſa*: citò reuertere.

ruổi đẻào, đam đẻào: *trazer pera dentro*: intromitto, is.

ruồy, cái ruồy: *moſca*: muſca, æ.

ruồy, nút ruồy: *final do roſto ou corpo*: neuus, i.

ruỡi: *meyo ou metade de algum numero*: media pars alicuius numeri vt. một tlam ruỡi: *cento e meyo, aſſaber cento e cincoenta*; centum & dimidium ideſt centum & quinquaginta. một chục: *hũa dezena ou des*: vna decas, ſiue decem. một chục ruỡi: *hũa dezena e meya quinze*: decas vna cum dimidiã, ideſt quindecim. & ſic de alijs numeris ſiue in pecuniâ ſiue in alijs rebus in quantitate diſcreta.

ruơng: *certas taboas iunto a cumieira na caza de madeira*; tabulæ quædam propè culmen domus ligneæ.

ruớng, cây ruớng: *certa aruore de folhas grandes*; arbor quædam amplorum foliorum.

ruộng: *varzeas em que*

se semea arròs: agri in quibus seritur oriza. ruộng nương, idem. làm ruộng: *cultiuar essas varzeas*; agros orizæ colere.

ruột: *interior de qualquer cousa*: interior pars cuiuscunque rei. ruột blái: *o interior da fruita*: interior pars fructus. xót ruột: *ardor interior como de fome sede &c*: ardor quidam in stomacho ex fame, siti &c. dêy ruột: *cordas de viola*: chorda citharæ. ruột sũ: *camara de falção*; tormentum bellicum paruulum quod lusitani camaram vocant, & intra aliud tormentum, quod falconem dicunt, exploditur. anh em ruột: *filhos do mesmo pay e da mesma may*; fratres ex eodem Patre atque eâdem Matre. cha ruột mẹ ruột: *Pay e May naturaes e não per adopção*; Pater, & Mater qui genuerunt filios non qui adoptarunt.

rút: *tirar ou meter algũa cousa dentro*; extrahere aliquid, vel immittere. rút ꝺĕào: *meter dentro*; immitto, is. rút gươm ra: *desembainhar a espada*; exerere ensem. rút lỗ ꝺĕào: *tapar buraco metendolhe tafulho*; occludere foramen adhibito obturamento. rút gân lại: *encolherem se os neruos*; contrahi neruos.

rứt: *nota de superlatiuo*; superlatiui signũ. rứt thánh: *santissimo*; sanctissimus, a, vm. rứt tốt: *fermosissimo, bonissimo*; pulcherrimus, a, vm. optimus, a, vm. rứt mực: *o summo naquelle genero*; summum in eo genere. rứt khốn: *miserauilissimo*; miserrimus, a, vm.

rụt: *cousa gastada do tempo ou d'outra causa*; consumptares, vel temporis longitudine, vel alia de causa. rụt tay lại: *mãos de lazaro*: elephantiaco morbo corrosæ manus, & sic de alijs.

rũ, vide run.

rụ̃: *o cair da cousa que com o tempo caye por sì*: casus rei quæ diuturnitate temporis seipsa cadit. rụ̃ lá cây: *cair as folhas das aruores*: decidere frõdes ex arboribus. rũ tăọc: *cair o cabello*: decidere capillos. rũ rang: *cair os dentes*: decidere dentes. Sa:

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

SA: *cair de alto*: cadere ex altiori loco. ſa xuống, idem. ſa con: *mouito*: aborſus, vs.

ſa, ngựa ſa hǒàng: *caualo rebellão*: indomitus equus.

ſa, hàng hà ſa sô: *ſem conto*: innumerabilis, e.

ſa, cái ngǒạt ſa: *alabarda*: bipennis, is.

sá, đi đàng sá: *fazer iornada comprida*; iter longum peragere. đi đàng đi sá, idem.

sả củi: *fender a lenha cõ parão*: findere ligna prægrandi cultro. ché củi, idem. bổ củi: *fendela cõ machado*: findere ligna ſecuri.

ſạc, nửa ſạc: *a metade do tempo*: medium temporis. nửa ſạc ăn cơm: *no meyo da meſa*: medium comeſtionis. melius, nửa mùa.

săc thúoc: *cozer mezinha*: concoquere pharmacum.

săc: *couſa aguda*: acutus, a, vm. dẽao săc: *faca cortadora*; acutus gladius. rang săc: *dentes agudos*: præacuti dentes.

săc: *cor, tinta de tingir*: color, is. colores quibus veſtes & alia inficiuntur aut imbuuntur. màu săc, idem. săc đỏ: *vermelho*: rubeus thím: *carmeſim muito abraſado*: murex viuidus valdè. tía: *roxo que vay pera vermelho*: violaceus tendens ad rubeũ. trầm: *roxo eſcuro*: violaceus ſub obſcurus. đào: *encarnado*: purpureus. hǒa cà, idem vàng: *amarelo*: croceus flauus. thâm: *preto ſem luſtre*: niger abſque ſplendore. đen: *preto luſtroſo*: niger cum ſplendore. chàm: *azul*: cæruleus. xanh: *verde*: viridis. biéc: *azul claro*: cęleſtis color. tím: *azul eſcuro*: cæruleus ſubfuſcus. chàm hǒa, idem. lục lục: *verde claro*: viridis clarus. luóc luóc: *pardo*: cinericius. vện, idem. lem luóc: *tudo preto*: niger omninò. sặm sặm: *leonado*: fuluus. hǒa săc sõ: *de varias cores*: coloribus variegatus.

ſạc, một ſạc, hai ſạc: *hũa ves, duas vezes*: ſemel, bis. lần, idem.

sách đi: *leuar na mão ou no braço algũa couſa leue como dependurada, de hum lugar*

gar a outro: tollere in manu, vel in brachio leue aliquid quasi appensum, ex vno loco in alium.

sǎch: *liuro*: liber, bri. mouc lục sǎch: *indice do liuro*: index libri. đáō sǎch *encadernalo*: librum compingere. quiển sǎch: *tomo de liuro*: libri tomus. cuốn, idem. bià sǎch: *cuberta do liuro*: libri tegumentum. chép sǎch: *escreuelo*: librum conscribere. xem sǎch, đǎọc sách: *ler o liuro*: librum legere. cầm sǎch: *telo na mão*; librum præ manibus habere. in sǎch: *imprimilo*: librum typis mandare. cắt nghĩa sǎch: *declaralo*: librum exponere. sắp sách: *fechalo*: librum claudere. mở sǎch: *abrilo*: librum aperire.

sạch: *couſa limpa*: mundus, a, vm. sạch sẽ, idem. rửa cho sạch: *lauar peraque fique limpo*: lauare vt mundetur.

sạch, thinh sạch: *limpo, puro, caſto*: mundus, purus, caſtus, a, vm.

sai: *falhar, errar*: deficio, is. sai mlờ-i: *errar a palaura*: promiſſis non ſtare. sai mlờ-i khấn: *não comprir o voto*: votum non adimplere. đoũ hồ sai: *o relojo não dar as horas certas*: errare horologium.

sai: *mandar alguem pera negocio*: mittere aliquem ad negotia. sai vien: *homem que vay por mandado del Rey ou de algum mandarim fazer algũa diligencia*: miſſus à Rege aut ab alio magiſtratu ad aliquem iuſtitię actum exercendum. đi sai, đi sai cán, idem.

sai, cây sai blái, *aruore que tem muita fruita*: onuſta fructibus arbor.

sài: *doença de meninos com que ficão gafos*: morbus paruulorum quo ſcabioſi fiunt. nên sài, idem. con tlể sài mòn: *menino desfeito, mugro*: paruulus macer, macilentus, a, vm.

sái: *ter o corpo ou algum membro tolhido*: captus membris. sái cánh: *ter o braço tolhido*: manens, a, vm. sái mẽnh: *eſtar tolhido, não ſe poder bulir*: captus membris, ita vt mouere ſeipſum non poſ-

possit, blêt, idem.

sâi: *braça*: vlna, æ. mây sâi: *quantas braças*: quot vlnæ? sâu hai ba sâi: *tem de fundo duas ou tres braças*: profunditas duarum aut triũ vlnarum. sâi ra: *estender os braços pera medir a braça*: extendere brachia ad metiendum vlnam.

sâi chiéu: *alimpar a esteira*: mundare ſtoream.

sãi: *bonzo*: ſacrificulus, i.

sãi vãi: *homens e molheres que se ajuntão pera o culto dos idolos, ou tambem iuntamento pera outras obras, como pera fazer pontes, cazas pera os passageiros &c*: cultores & cultrices idolorũ qui ſimul cõueniunt ad idolorũ cultum, vel etiam ad alia opera ſimul faciẽda vt ad pontes erigendos, vel domos ædificandas ad peregrinorum hoſpitium.

ſay: *a cabeça toldada ou de vinho ou d'outra couſa*: grauatum caput, vel vino, vel alia re. ſay ruọu: *embebedarſe*; inebriari vino. ſay cau: *areca irſe a cabeça*: fructum indicum, quem arecam luſitani vocant, modicè maſticatum aliquantulum grauare caput ad breuiſſimũ tempus.

ſay tay, vide blay tay.

sây: *eſfolarçe hũ pouco como por topada*: excoriatio modica vt ex aliquo offendiculo. sây dẽa ra, sứt dẽa ra, idem.

sây: *peneirar ou ſupar algũa couſa pera lhe ſair a caſca*. incernere aut cribrare aliquid ad ſeparandum corticem. sây gạo: *ſupar o arròs*: ventilare orizam.

sây: *burbulhas*: papula, æ. nên sây: *nacerem burbulhas*; papulas oriri. sây mẽnh: *ſairem no corpo*: papulas in corpore enaſci. sây mặt: *ſairem no roſto*: papulas in facie oriri. sây: *ſarampão*: morbillus, i.

ſây: *eſcapulir*; effugio, is. ſây tay: *fugir da mão*: decidere è manu inaduertenter. ſây con: *mouito*: aborſus, vs.

ſây: *caniçada*: crates arundinea.

ſâm, nhin ſâm: *ginçẽo*: radix valde pretioſa & medicinalis ex Corea, quam radicem

dicem lusitani, ginsam, vocant:

sam, rau sam: *baldroega*: portulaca, æ.

sâm: *arremeter de homens, galès &c*: impetere, vel impetitio hominum, triremium &c. xoũ ꝑĕào, idem.

sãm: *trouão*: tonitru. sãm sét: *trouão com rayo*: tonitru cum fulmine. phải sãm sét: *ferido de rayo*: fulmine tactus.

sãm: *profetia*: prophetia, æ. sãm truyèn: *tradição*: traditio, nis.

sãm sửa: *aparelhar*: paro, as. dĕọn, idem.

sám hôi: *superstição de tirar os pecados ao modo gentilico que he leuar algũa cousa pera os bonzos comerem e com isso absoluẽ* superstitio Ethnicorum ad tollenda peccata, deferunt enim aliquid idolo vt sacrificuli comedant, & sic ab illis absoluuntur.

sạm, đã sam: *he ià velho*: senex iam est.

sẩm sẩm: *leonado*: fuluus color.

săn: *caçar, montear*: venor, aris. đi săn bắt cây: *ir a caça de gatos brauos*: venatione persequi felles syluestres.

săn, dĕy săn: *corda bem torcida*: funis benè contortus. vạn, idem.

san hô: *coral*: corallium, ij.

san: *grudar*: conglutino, as. san ꝑĕaò cho bền: *grudar bẽ*: agglutinare tenaciter. hải còn săn: *ainda està fresco, e se pega as mãos*: gluten adhuc recens est, & manibus adhęret.

sân: *pateo*: atrium, ij. sân rọũ rải: *pateo grande*: atrium amplum.

sàn sạt: *estrondo com os pes*; strepitus pedum. giạm sàn sạt, sặt sạt, idem.

sàn chà: *romania fruita do mato*: fructus syluestris quem lusitani romaniam dicunt.

sẵn: *certo pao que serue pera tinta de tingir* lignum quoddam quod inseruit ad res colore imbuendas. ꝑó sẵn duộm bà sẵch: *a casca desse pao serue pera tingir a cuberta dos liuros*: ligni cuiusdam cortex qui vsui est

ad inficienda librorum tegumenta.

sán, tật sán: *doença quando se gèra pelouro na barriga*: morbus quo globulus generatur in ventre, cõn dẽa, nên sán, idem.

sản: *ter as cousas prestes*: paratus, a, vm. dẽon cho sản; *fazer prestes dante mão*: præparo, as. đã sản: *iá está a ponto*: præparatus, a, vm. sản sàng, đẽ cho sản sàng, idem.

sản, đẻ: *parir, gerar*: pario, is, gigno, is. sinh sản ra, idem. tử sản: *filho*: filius, ij.

sạn: *pedras no arròs*: lapilli in oriza. phải sạn: *achar pedra mastigando*: mandendo offendere in lapillos.

sang: *passar de hũa parte a outra*; migro, as. sang tlếy: *partirse*: discedo, is. sang đất nầy: *d'outra terra vir a esta*: ex alia regione, vel regno transire ad hoc regnum. sang năm: *o anno que vem*: sequenti anno. ra năm, idem. đổ sang: *vazar de hũa vasilha a outra*: effundere ex vno vase in aliud.

sang, ngươi sang: *homem nobre de geração*: nobili oriũdus prosapia. sang trạo, idem.

sang, vi sang: *rosalgar*: aconitum, i. vi thang, idem.

săng: *caixão em que enterrão os mortos*: loculus, i. cái săng, cái quan, idem. aó săng: *pano da tumba*: feretri pannus.

săng: *pao*: lignum. gỗ, idem. săng cỏ: *aruores e eruas*: arbores & herbæ. blanh săng: *palha não de arròs com que cobrem as cazas*: paleæ quibus teguntur domus, non ex oriza desumptæ.

sàng, cái sàng: *ioeira*: cribrum, i.

sàng, sản sàng: *estar prestes*: paratus, a, vm. dẽon nhà sản sàng: *aparelhar a caza pondo tudo em ordem como pera receber hospedes*: parare domum omnia componendo, vt cum hospites expectantur.

sáng: *claridade*: claritas, atis. alij ráng. sáng ngày: *amanhecer*: diluceſco, is. đã sáng: *iá he menhãa clara*: albescit iam dies. đã sáng blang:

blang: *ià naceo a lũa, ià tem luar*: orta iam est luna, radij lunæ iam splendent. soi cho sáng: *allumiar pera ficar claro*: illuminare vt clarus euadat locus. sáng láng: *resplandescente*: splendens, ntis. sáng dẽa: *ter habilidade*: ingenio valere. đức Chúa blòi mỏ làõ sáng láng: *Deos alluminar espiritualmente a alma*: illuminari animam à Deo.

sảng, chữ sảng sót: *faltar algũa palaura ou letra na escritura*: omissum fuisse aliquod vocabulum aut characterem in scriptura.

sạng: *laca ou nacar*; conchilium quo sericum imbuitur colore purpureo.

sành: *testos*: testa, æ. mủng sành, idem. sành vò: *testo de boyão quebrado*: testa ex diota confracta. phải sành: *ferirse com testos*: offendere in testam.

sành, cam sành: *casta de laranja grande*: mali aurei maiusculi species.

sánh: *comparar, igualar*: æquiparo, as. sánh nhau, bí nhau, idem.

sảnh: *oatre ou leito de bambùs inteiros*: stratum ex cannis indicis integris confectum.

sao: *estrella*: stella, æ. ngôi sao: *ajuntamento de estrellas*: constellatio, nis. tinh thần, idem. sao mai: *estrella d'alua*: stella matutina. sao hôm: *estrella boieira*: stella vespertina.

sao, làm sao: *de que maneira, como*: quomodo? vì sao, í sao: *porque*: quare? sao nào, nhin sao, cớ sao: *que rezão*: quam obrem? sao bậy: *porque assy*: cur ita? chẳng biết thì sao: *e pois não ha de saber*: cur id ignoret? chang có phải sao: *não vai nada nisso*: interest nihil.

saò, yến saò: *ninho de passaro, comer precioso*: auicularum nidi ad edendum suauissimi, tổ én, idem.

saò: *vara*: pertica, æ. saò đo ruộng: *vara de medir as varzeas*: pertica qua Annamitæ suos dimetiũtur agros. saò chóũ thuyền: *vara com que se bota o barco*; pertica qua impellitur nauigium aduerso scilicet flumine.

sáo, cái sáo: *certa frauta*: fistula quædam. thổi sáo: *tangela*: fistula ludere.

sáo, chim sáo: *passaro a que os Portugueses chamão martinho*: auis quæ à lusitanis vocatur, martinho.

sảo con: *aborsa*: aborsus, vs. sẩy, súr, idem.

sạo, ăn sạo sạo: *comendo mascar com a boca como fazem os porcos*: comedendo strepitum ore edere more porcorum.

sạo: *vara, vergontea*: virgultrum, i. sạo mây: *vara de rota*: viminis indici virgultum quod lusitani, rota, vocant. sạo giường: *trauessa de catre*: ligna transuersa lecti.

sạo, cửa sạo: *ianella*: fenestra, æ. cửa sổ, idem.

sạo le: *mas, porem*: sed.

sạo, đôi: *ambos*: ambo. sạo tuyèn: *ambos viuos e saõs*: ambo viui & sospites.

sạo, nói sạo sõi: *fallar expeditamente, e bem*: expeditè loqui, & rectè. xạo sõi, idem.

sạo, đánh sạo. *cair em pollução volũtaria*: pollui liberè.

sáõ: *ondas*: fluctus, vs. sáõ biển: *as ondas do mar*: fluctus maris.

sáõ nhau: *cotejar hũa cousa com outra*: conferre vnum cum alio. sạo đổi cũ nhau, so, sánh, idem.

sáp: *certa confeição de cera e cousas cheirosas pera enfeitarse*; compositio quædam è cera & quibusdam rebus odoriferis ad comendũ vultũ. dánh sáp: *enfeitarse*: concinnare se. sáp aõ: *cera*: cera, æ. nến sáp aõ: *vela de cera*: cereus, ei. nấu sáp: *derreter a cera*: ceram liquefacere. sáp cháy: *a cera se derrete, ou arde a vela*; cera liquefit, cereus ardet.

sắp sách lại: *fechar o liuro*: claudere librum. sắp lại một nơi: *arrumar num lugar*: ordinatè collocare in aliquo loco.

sấp: *debruços*: pronus, a, vm. sấp xuống, sấp mặt: *debruçarse*: prostrari. nàm sấp: *deitarse debruços*: pronum iacere. sấp cật cũ ai: *virar as costas a alguẽ*: terga vertere alicui.

sấp, lộc sấp keo lên keo xuống:

xuông: *roldanas*: rotulæ. sắp ấn, vide ấn, sắp rèm, vide rèm.

sạp tàu: *conuès da não*; fori nauis.

sặp, cái sặp: *estrado de pao que não tem pès*: stratum ligneum pedibus carẽs. phán, idem.

sát, giết: *matar*: occido, is. vô sát nhẽn, chớ giết ngươi: *não matarás*: non occides. additur autem, homines, in præcepto Diuino, ne fortè Ethnici putent idẽ esse ac illud quod ipsi habẽt de non occidendo quoquã viuente in falsa idolorum secta, aiunt enim. vô sát sinh, chớ giết sóũ: *não matarás cousa viua*: ne occidas viuens. vnde in angustias ineuitâbiles rediguntur. quan sát: *diabo que crem mata as crianças*: diabolus à quo putant occidi infantes.

sát, quan tỏản sát: *xebandar que guarda as aduanas dos rios ou barras*: magistratus qui vectigalia exigit in portibus & fluminibus.

sát, vò sát ra: *quebrarse o boyão*: comminui diotam. tan ra, bỏ ra, idem.

sát, bỏ sát: *não dar bem a casca a fruita ou outra cousa quando se lhe tira*: difficilè exui cortice fructũ aut quid simile.

sát com: *tirar parte do arròs como da porçolana &c. quando he muito*: partem orizæ tollere de lance, ne alijs desit. melius, sẻ com. sic etiam de similibus.

sắt: *ferro*: ferrum, i. nũ sắt: *afogealo*: ferrum candens facere, ignire. rét sắt: *ferrugem*: ferri rubigo. cứt sắt: *escoria*: ferri scoria.

sạt, giam sàn sạt. vide sàn sạt.

sau: *de tràs*: retrò. theo sau: *seguir de tràs*: sequi retrò. ngày sau: *depois, os dias depois*: postea, diebus sequentibus. đòi sau, kiép sau: *a outra vida*: sequens vita, futurum sæculum. tù nầy về sau: *de hoje em diante*: ex nunc, imposterum. tù oũ có đạo về sau: *depois que he Christão*: ex quo factus est Christianus. nota quod, sau, pro tempore, significat futurum, sicuti, tlúoc,

tlúoc, ſignificat præteritum.

ſaù não: *malinconizado*: triſtis, e. lo buồn, idem.

ſaú: *ſeis*: ſex. mươi ſaú: *deſaſeis*: ſexdecim. ſaú mươi: *ſeſſenta*: ſexaginta.

sâu: *muito fundo*: profũdus, a, vm. sâu sắc: *couſa em que ſe não acha fundo, ſentido eſcuro*: obſcurus ſenſus, vel res cùjus altitudo non percipitur. sâu nghĩa, idem. sâu nhiệm: *virtude oculta que os homens não alcanção*: occulta virtus quam homines non percipiunt.

sâu, chim sâu: *paſſaro que leua carta*: auis quæ epiſtolam defert.

sâu: *bicho da terra, de eruas*: vermiculus terræ, herbarum, bruchus, &c. sâu bọ, idem. sâu cắn: *a lagarta deſtroe*: eruca rodit.

sâu róm: *bicho cabeludo*: vermis piloſus. rọm, idem.

sâu tơ: *bicho de ſeda*: bombyx, ycis. tàm idem.

sâú: *lagarto*: lacertus, i.

sè, chim sè cánh ra: *abrir a aue as azas*: expandi alas ab aue.

sẻ, chim sẻ: *pardal*: paſſer, eris.

sê com, vide ſát com.

sẽ, nói ſóũ sẽ: *fallar impertinencias*: indecentia loqui. nói ſóũ chín, idem.

sẽ, chổi sẽ: *vaſſoura de vrzes*: ericæ colligatæ in ſcopam.

sẹ, vide thấp.

sẽ sẽ: *de vagar*: lentè, pacatè. khŏan khŏan, idem.

sẽ: *logo, vòs do futuro*: ſtatim, vox qua futurum ſignificatur. tôi sẽ đi: *logo irei*: ſtatim ibo. sẽ hay: *depois veremos*: poſteà videbimus. mấy sẽ về: *logo tornareis pera caſa*: ſtatim domum redibis. làm đoạn tôi sẽ đi: *como acabar logo irei*: poſtquam perfecero ſtatim ibo.

sém hết: *ficar todo negro, queimado*: nigrum fieri ſeu aduſtum. lem, đen, idem.

sen: *golfão, fulla como de lirio que nace nas alagoas*: planta florem habens vt lilij, naſcitur in paludibus à luſitanis, golfam, dicitur. hột sen: *fruita ou ſemente que dà eſta ſulla como amendoas* fructus

ctus aut semen quod in flore quem golfam vocant, oritur in modum amygdalarum. gu-ong sen: *a macerota ou ramo aonde nace essa fruita*: ramus seu plantæ caput in quo nascitur fructus quidam in modum amygdalarum.

sênh, đánh sênh: *tanger os paos nas galès a cujo som se rema*: sonitum edere baculis quibusdam ita vt remiges hoc baculorum sonitu dirigantur ad remigandum vnà omnes ad numerum. sênh, oũ sênh: *o que toca esses paos*: sonitum edens baculis ad dirigendos remiges, vt vnà omnes remigent ad numerum. alij, sinh.

seo cày: *rabiça do arado*: stiua æ, manibula, æ.

seo tlâu: *furar as ventas as bufaras pera por alì as leuar*: perforare bubalis nares ad illos eâ parte facilius regendos.

sệp, nhà ngã sệp xuống: *cair o tecto da caza*: corruere tectum domus. đánh sệp xuống: *fazer afocinhar alguẽ dandolhe*: deijcere aliquem percutiendo illum ita vt facies eius terræ adhæreat.

sét: *corisco, rayo*: fulmen, minis. sấm sét: *trouão e rayo*: fulmen & tonitru. tấm sét: *corisco com pedra*: fulmen cum lapide.

sét bát: *porçolana cheya atè a borda sem cumulo*: scutella plena vsque ad orificium sine cumulo.

sẽt mũi: *cortar os narizes*: præscindere nares. kim sẽt tlôn: *agulha sẽ fundo*: confracti foraminis acus. alij só-t, vel sút.

sệt, so- sệt: *medo, horror*: metus, vs. horror, is. so- siệc, idem.

sẽu, vide sõ-u.

seu, vide seo.

seu, vide seo.

sĩ, su sĩ: *aspero no tacto*: asper, a, vm. đẽán su sĩ: *taboa não lisa*; læuis minimè tabula. chảng tlo-n, idem.

sĩ, tấn sĩ: *o terceiro grao de letrados subindo*, literatorum gradus tertius ascendendo, in quo scilicet tam ipsi quam eorum filij ab oneribus cõmunibus eximuntur.

sich,

sich, vide rich.

siéc: *reſmoninhar quando mandão algũa couſa:* muſcitare cùm aliquid præcipitur.

siệc, ſo siệc: *medo:* pauor, is. ſo sệt, idem.

siêng: *diligente no que lhe encomendão:* nauus ad ea quæ iubentur.

sim, blái sim: *certa fruita do mato como murtinhos, que na India chamão caramutim:* fructus quidam ad modum baccæ myrti, quem in India, caramutim, vocant.

sinh, sóũ: *viuo:* viuus, a, vm. sinh tử: *viuer e morrer:* viuere & mori. sinh kí tử qui, sóũ thì gủ-i, chết thì về: *viuer he eſtar de paſſagem, morrer he tornar pera caza:* vita eſt tranſitus, mors eſt reuerſio ad propriam habitationem. prouerbium deſumptum ex Ethnicorum libris. phục sinh: *tornar em vida, reſuſcitar:* redire ad vitam, reſurgere. sóũ lại, idẽ.

sinh đẻ: *nacer, parir, gèrar:* naſci, parere, gignere. ké hậu sinh: *os vindouros:* poſteri, orum. sinh sản ra: *gèrar:* gigno, is. sinh nêm, sinh thành, sinh ra: *produzir, gèrar:* producere per generationem vt pater filium. sinh nhệt: *dia do nacimento;* natiuitatis dies. sinh đ oi: *gemeos;* gemini fratres.

sinh, lên: *ſubir* aſcendo, is. sinh thì, giờ lên: *hora de ſubir;* aſcenſus hora. đã sinh thì: *ià morreo:* iam mortuus eſt. eum loquendi modum mutuamur ab Ethnicis, ad ſignificandam Chriſtianorũ mortem, vt pote aſcenſum ad Deum.

sinh, v. de sênh.

sinh: *enxofre;* ſulphur, is. lửa sinh lửa diêm: *fogo de enxofre e de ſalitre:* ignis ex ſulphure & nitro, vt in inferno.

sinh đồ: *o primeiro grao como de bacharel;* primus literatorum gradus aſcendendo, hoc eſt infimus. eo etiam nomine compellamus adoleſcentes quos honore afficere volumus, cùm ſcilicet eo um nomina ignoramus.

sình sich, vide rich.

sít: *mingoar ſe algũa couſa, como arrò s nouo quando ſe*

co-

coze: diminui aliquid, vt orizam nouam quando concoquitur.

sô, coi sô sộ: *ver de perto*: inspicere ex proximo loco. alij sô sõ.

so: *cotejar pera ver qual he melhor*: conferre aliqua inter se ad videndum quodnam melius sit. so cũ nhau, so lại cái naò tôt. idem.

sò, cái sò: *amejoas*; mytilus, i. đó sò: *casca de amejoa*: mytili testa.

sô: *fado, estrèa*; fatum, i. constellatio, onis. đổi sô: *mudar a estrea*; mutare constellationem. Ethnicorum error, vide nhứơng sao, mặc sô: *conforme sua estrea*: iuxtà ipsius fatum. xem sô bàn tay: *ver as maõs pera saber a bona dicha*: manus inspicere ad bonam sortem augurandam. chyromantia, æ.

sô, độ sô: *legoas contadas de caminho*: leucæ itineris numeratæ. đẽam vô sô: *estadios sem fim*: stadia sine numero hàng hà sa sô *cousa sem conto*: innumerabilis, e.

sô, coi sô sõ: *ver claramente de perto*: inspicere clarè ex proximo loco.

sõ: *rol de gente, ou de outra cousa*: cathalogus, i. viét sõ: *fazer rol*: cathalogum conscribere.

sõ: *riscar*; deleo, es. sõ chữ ấy đi: *risca aquella letra*: dele illam literam.

sõ, cửa sõ: *ianelinha*: fenestella, æ.

sõ ra: *soltarse ou sair algũa cousa do lugar aonde estaua represada*: erumpo, is. chim sõ ra: *aue que se soltou de seu lugar*: auis quæ è sua cauea euasit. sõ nước mũi ra: *sair estillicidio dos narizes*: effluere stillicidium è naribus. sõ máu ra: *soltarselhe o sangue*: erumpere sanguinem. & sic de alijs liquoribus qui retenti erumpunt.

sõ blò i: *arco da velha*: iris, idis.

sõ đ i: *terra que deixão pera tapar a agoa*: terra quæ relinquitur ad aquam coercendam.

sõ, cây sõ: *certa aruore*: arbor quædam dicta sõ.

sõ, coi sõ, vide sô.

sọ đầu *càueira*: caluaria, æ. sọ dừa: *xareta de coco*: nu-

cis indicæ nucleum. ſo bầu: *cabaça*: cucurbita arida.

ſộ, nói ſưng ſộ: *fallar inchado com agaſtamento*: tumidè loqui præ ira.

ſộ, coi thấy ſò ſộ: *ver de perto, claramente*: videre è propinquo perſpicuè. melius ſò ſõ.

ſơ: *apalpar*: palpo, as. ſơai: *apalpar alguem*, palpare quem. đi ſơ: *ir as apalpadelas*: pertentando ambulare: tìm ſơ: *buſcar as apalpadelas*: tentando quærere. vide mê.

ſơ com: *mexer o arròs quando ſe coze*; miſcere orizam quando concoquitur.

ſơ thuóc: *vntar cõ mezinha*: vngere medicamento. xức thuóc, idem.

ſõ, sắc ſõ: *varias cores*: varij colores. rõ, idem. rắn hỏa sắc ſõ: *cobra de varias cores*: variegatus coloribus ſerpens. rắn rõ, idem.

ſõ dầu ſõ: *azeite de comer*: oleum quod edulijs immiſcetur.

ſõ cai: *o Mandarim a quẽ a aldea paga a rẽda por ordem do Rey*: magiſtratus cui pagus ſoluit tributum ex mandato regis. ſõ trĩ, idem.

ſợ: *medo que faz mouimento no corpo*; metus qui exteriorem facit motionem. ſợ sệt, ſợ ſiệc, idem. ngợp ſợ: *medo de cair de alto*: metus decidendi ex altiori aliquo loco in præcipitium.

ſoải, vide ſuỏi.

ſoảy, vide ſuỗy.

sõạn của lại: *confiſcar os bens*; fiſco addicere bona. melius, tho của lại.

sõát: *arrecadar a renda*; colligere tributum. sõát thuế, sõát tiền, làm tiền, idem.

ſóc, coi ſóc: *atentar por algũa couſa*: inuigilo, as. coi ſóc nhà: *ter cuidado da caza*: inuigilare domui. coi ſóc chamẹ: *olhar por ſeus pays*: curam habere parentum.

ſóc tlán: *caluo*: caluus. ſói tlán, idem.

ſóc, cái ſóc: *doninha*: mulſtella, æ.

ſoi: *alumiar*: illumino, as. ſoicho ſáng: *alumiai pera ficar claro*: illumina vt ſit claritas. đèn ſoi nhà: *a candea allumea a caza*: illuminat can-

candela domum. ſoi cá: *peſcar com candea, com lùs*: lumine lucernæ aut faculæ piſcari.

ſoi gu-o-ng: *ver no eſpelho*: inſpicere ſpeculum. ſoi đòũ, idem, eſt etiam veneficium quo Ethnici fatuè putant ſe ex ſpeculo poſſe agnoſcere vnde illis ortum ſit aliquod malum, dœmonibus ſcilicet varia in ſpeculo mentientibus per ſpecies &c.

ſoi: *eſpecies rememoratiuas*: ſpecies ad memoriam inſeruientes.

ſoi, gò ſoi: *monte de terra no rio*: mons aliquis terræ in ipſo flumine.

ſôi: *feruer*; bullio, is. nẫu cho ſôi: *cozer atè feruer*: concoquere donec bulliat. nu-ó-c ſôi: *ferue a agoa*: feruet aqua. nồi ſoi lên: *a panella ferue*; ebullit olla.

ſói, con chó ſói: *lobo*; lupus, i.

ſói tlán, vide ſóc tlán.

ſôi: *pedra que laſtima o pè*: lapis lædens pedem. phải ſôi: *dar em pedra com os pès, laſtimandoos*: offendere in lapidem. đạp ſôi, giài ſôi, idẽ.

ſõ-i, nói ſaõ ſõ-i, vide ſaõ ſõ-i.

ſo-i nao: *que termo ou fim*: quis terminus, aut finis? ideſt nondum eſt terminus adhuc multum ſupereſt. ſo-i nao lêy nữa: *ainda fica muito leuai mais*: adhuc multum ſupereſt, accipe amplius.

ſõ-i: *burbulhas, ſarampão*: morbillus, i. nên ſõ-i, vide ſây.

ſo-i: *fio*: filum, i. ſo-i bẽải: *fio de algodão*; filum goſſipij. ſo-i to-: *fio de ſeda*: filum ſericum. ſo-i bún: *fio de letria*; filum ſimilaginis.

ſó-m: *cedo*: ocytèr, ocyùs. ſó-m tlu-a: *cedo tarde*; ſeriùs ocyùs. còn ſó-m: *ainda he cedo*: tempus nondum aduenit vẽ ſó-m: *tornar cedo*: ocytèr reuerti. ſó-m mai: *polla menhãa cedo*; ſummo mane. mai ſó-m: *a menhãa polla menhãa*: cras mane. ſó-m: *cousa temporaã* præcox, ocis lúa ſó-m: *arròz que vẽ no cedo*: oriza præcox.

ſon *vermelhão*: minium, ij. đố, thẫm, idem.

ſon, gẽm ſon, ngọt ſon: *vinagre forte*: acetum validũ.

ſon, õ một mẽnh ſon : *eſtar sò não ter marido ou molher* : cælibem vitam ducere ſine coniuge.

ſon : *eſteril, de todo não ter filhos* : ſterilis, omninò carens liberis.

ſòn ſột, vide rôn rột.

ſo-n : *charão, charoar* : ſandaracha, æ. ſandaracha inficere. phải ſo-n : *encharo rosto pollo ar do charão freſco* : inflari faciem ex recentis sãdarachæ vapore.

ſó-n gáy : *arrepiarem ſe os cabellos com medo* : inhorrere capillos præ metu. alij, rỏ-n gáy.

ſo-p, cá ſo-p : *certo peixe* : quidam piſcis, dictus ſo-p.

ſột : *quentura de tempo* ; calor temporis verbi gratia, æſtiui. ngày ſột : *tempo quente* : dies calidi.

ſột : *febre* : febris, is. ſột mẽnh, idem. ſột rết : *cesão, febres & frios* ; calor & frigus ex febri. ſột náõ nục : *grande cezão de febre* : febris acceſſio magna.

ſột : *voz que termina a negação cõ exageração* : dictio terminans negationem cum exaggeratione, vt, chưa có ſột : *ainda nunca* : nunquam adhuc. chẳng ăn đi gì ſột : *não come de tudo nada* : omninò nihil comedit.

ſột *faltar* : deficio, is. ſột chữ : *faltar letra* : defectum eſſe literæ. ſảng ſột : *paſſar alguã palaura por eſquecimento como na reza* : omittere aliquod verbum ex inaduertentia vt in recitando, & ſic in ſimilibus defectibus ex inaduertentia.

ſột, cái ſột : *ceſto em que acarretaõ varias couſas* : ciſta per quam varia aſportantur, vt terra, fructus, & id genus alia.

ſột vide rôn rột.

ſó-t dẽa ra, vide ſảy.

ſõ-u, tlâu : *buſaro* : bubalus, i. giờ ſõ-u : *de hũa depois de meyanoite atè às tres* : hora, à prima vſque ad tertiam poſt mediam noctem. năm ſõ-u, vide giờ.

ſoũ : *rio* : fluuius, ij. bờ ſoũ : *borda do rio* : fluminis ripa. bải, idem. ſoũ ngán hà : *via lactea* : via lactea. ſoũ thinh hà, idem. ſoũ cái : *o rio grande em que os outros ſe*

me-

metem: flumen maius in quod alia minora flumina ingrediuntur. ſoũ con: *braço de rio que ſe mete no grande*: riuus ſeu fluuius minor, qui intra fluuium maiorem ingrediens nomen deperdit.

ſóũ; *vida, viuer*: vita, æ. viuo, is. hàng ſóũ ḋêy: *vida eterna*: vita æterna. ſóũ lâu vô cũ, idem. eòn ſóũ: *ainda eſtà viuo*: viuit adhuc. ſóũ lâu: *viuer muito tempo*: viuere diù. ſóũ lại: *reſuſcitar*: reſurgo, is.

ſóũ: *macho das aues*: auium maſculus. gà ſóũ: *gallo*: gallus gallinaceus &c.

ſóũ: *couſa crua ou verde*: crudus, a, vm. ăn cá ſóũ: *comer peixe crù*: crudum piſcẽ edere. blái ſóũ *fruita verde*: fructus immaturus. nói ſóũ nói chín: *fallar impertinencias*: loqui indecentia. nói ſóũ nói ſẽ, idem.

ſóũ: *coſtas da ferramenta que tem sò gume de hũa parte*; aduerſa pars aciei in ferramentis quæ ſolum aciem ex vna parte habẽt. ſóũ guo-m: *coſtas da catana*: aduerſa pars aciei in gladio. & ſic de alijs.

ſóũ xu-o-ng ſóũ: *eſpinhaço*: ſpina dorſi.

ſóũ chên: *canella da perna*: tibia, æ.

ſu ſi: *aſpero por cepilhar*: aſper, a, vm. minimè læuigatum. chảng tlo-n, idem.

ſu gia: *ſogro, ſogra*: ſocer, eri. ſocrus, vs. ſuigia, idem.

ſũ, cá ſũ: *peixe coruina*: coracinus piſcis.

ſu-, thày: *meſtre*: magiſter, tri. tien ſu-, thày tlu-ó-c: *o primeiro meſtre em qualquer arte, a quem adorão e leuantão altarinho em ſua caſa, cada hũ ao da arte que profeſſa, pera que os faça eminentes na quella arte*: magiſter primus in qualibet arte quem adorant ipſique altariolum erigunt in veſtibulo domus, vnuſquiſque illi cuius artem profitetur, vt ſcilicet ab illo eminentiam in illa arte obtineãt, & lucrum faciãt, latrones ipſi ſuum etiam habent mercurium quem colunt vt furandi illis anſam præbeat. bàn tien ſu-: *altarinho ao meſmo*: altariolum in quo primũ ma-

magiſtrum vniuſcuiuſque artis colunt.

ſư tử: *leão*: leo, nis.

ſư thượng: *diabos aos quaes inuocão os feiticeiros nas curas*: dœmones quos venefici inuocant cum morbos curare tentant.

ſứ: *embaixador, embaixada*: legatus, i. legatio, nis. đi ſứ: *ir com embaixada*: legationem deferre. chính ſứ: *o embaixador que vay no primeiro lugar com outros*: legatus qui primum legationis locum tenet. phú ſứ: *o do segundo lugar*: legatus ſecundum locum tenens. tàõ ſứ: *os mais que acompanhão*: legatorum comites.

ſứ, quan trũ ſứ: *nome com que ſe chamão os Eunucos graues em ſua auſencia com honra*: nomen quo Eunuchi primarij nominantur cum honore cum abſunt. quan tlaõ, idem.

ſử: *iſtorias*: hiſtoriarum narratio. sãch ſử: *liuro de hiſtorias*: liber in quo hiſtoriarum narratio continetur. ſử kí: *eſcreuer hiſtorias*: hiſtoriarum narrationem conſcribere.

ſử, lênh ſử: *eſcriuão do mandarim*: ſecretarius, vel notarius magiſtratus. xá nhin, idem.

ſự, thờ: *venerar*: veneror, aris. ſự thượng đế, thờ cha tlên: *venerar ao Rey de riba*: venerari Regem ſupernum. notandum tamen eundem dici, ngộc hõàng, thượng đế: quem venefici colunt, & ſic diabolum nominant.

ſự: *couſa*: res, rei. ſự gì: *que couſa*; quid? tôi chẳng biết ſự gì: *não ſei nada, não me meto niſſo, là vos auinde*: hoc ego non curo, fac vt tibi placet. ſự: *o que toca*: ſpectans, ſeu quod ſpectat. ſự linh hồn: *o que pertence a almv*: pertinentia ad animam. ſự xác: *o que pertence ao corpo*: ſpectantia ad corpus. ſự buôn bán: *o que toca ao officio de mercador*: attinentia ad munus mercatoris. ſự chồng: *o que toca aos caſados e debito coniugal*: ſpectantia ad officium coniugum, & debitum coniugale. ſự dâm dục: *o que toca couſas deshoneſtas*; pertinẽtia ad venerea.

ſự,

sư, dân sư: *vassalos, pouo*; subditi, populus, i.

sư. thõu sư: *interprete*: interpres, etis.

sư, lịch sư: *cousa galante, cortès*: vrbanus, a, vm. mạc cho lịch sư: *vestir galante, limpo*: ciuilibus ac mundis indui vestibus.

sư, vô sư: *estar liure das cargas publicas como da aldea e dos mandarins Rey &c.*: liberum esse ab oneribus publicorum operum vt Regis, Magistratuum, aut etiam proprij pagi.

sủa: *ladrar*: latro, as. con chó sủa: *o cão ladra*: latrat canis.

sứa: *agoas mortas*: piscis, vel ostreorum genus quoddam valdè molle ad modum massæ rotundæ in qua nullus sensùs apparet nisi quidam motus intra aquam, sed cum litus attigerit ita quiescit vt nullus sensus in ea massa penitus appareat, illam tamen multi comedunt præsertim orietales. lusitani vocant: *agoas mortas* æstus maris emissiores, quia scilicet cum æstus sunt remissiores, in littore sæpe inueniuntur illæ massæ.

sửa: *cousa direita*: rectus, a, vm. rectè. nói sửa: *fallar direito*: rectè loqui. đã sửa, idem.

sửa: *endireitar, castigar*: emendo, as, castigo, as. sửa lại: *endireitar alguã cousa mal concertada*: emendare aliquid non benè compositum. sửa ai: *castigar alguem*: castigare aliquẽ. sửa mềnh: *emendarse*: corrigere seipsum. sửa nhà: *ter conta cõ os de caza indireitalos*: corripere domesticos sửa nước: *gouernar o Reyno*: administrare regnum. sửa trị nước, idem.

sửa, sắm sửa: *apresstar*: paro, as. dẽon, idem.

sữa: *leite*: lac, tis. bú sữa: *mamar*: lac sugere. mót sữa, idem.

suâi, vide suối.

suây, vide suỗy.

sưâng, vide sưởng.

sưấng vide sưống.

súc: *enxagoar*: abluo, is.

súc miệng: *enxagoar a boca*: abluere os.

súc lọ: *enxagoar o bule*: ab-

abluere vrceolum.

súc, lọuc súc: *animais, propriamente são seis especies que contão como mais domesticas*: animalium species sũt sex scilicet magis domesticæ. bò: *o boy*: bos bouis. tlâu: *bufara*: bubalus, i. ngựa: *cauallo*: equus, i. dê: *cabra*: capra, æ. chó: *cão*: canis, is. chien: *ouelha*: ouis, is.

súc: *forças*: vires. súc khỏẻ: *bem disposto*: firmis viribus homo. hết súc: *com todas as forças*: omni conatu. hơn súc: *excede as forças*; vires superat. qua súc, idem.

sực thức: *acordar de repente*: repentinè expergisci.

sui gia: *sogro, sogra*; socer, i. socrus, vs. melius, su gia. alij gùn ghè.

sủi máu miệng: *sair sangue da boca, como dos mortos*; erumpere sanguinem ab ore, vt in mortuis. sủi nước lên: *começar agoa a ferver hũ pouco*; feruescere aquam.

suy: *considerar*: cogito, as. suy mlẽ: *ponderar a rezão*: perpendere rationes. suy lại: *considerar hũa e outra vès*: recogito, as. suy chẳng đến: *o entendimento, ou discurso não chega*: intellectus non attingit, non capit.

sum họp: *ajuntamento de gente*: concursus hominum.

sún rang: *desdentado hũ pouco*; dentium parte carens.

sưng: *enchar*: inflo, as. sưng mềnh lên: *encharlhe o corpo*: inflari corpus. nói sưng sộ, vide sộ.

sừng: *corno, punta*: cornu. sừng tây: *punta de bada*: cornu vnicornis.

suôi: *bambu delgado e forte de cor de tartaruga*: canna subtilis satis firma, coloris testudinis maculas imitantis. suôi trúc, trúc đồi mồi, idem. gậy suôi: *bordão desse bambu*: scipio ex canna subtili satis firma, colorem & maculas testudinis imitante.

suối: *ribeiro que corre entre montes*: riuus aquæ inter montes decurrens.

sưởi: *aquentarse*: calefieri. sưởi lửa: *aquentarse ao fogo*: calefieri ad ignem. sưởi náng: *aquentarse ao sol*: calefieri ad solis lumen. dicitur

tùr de quocumque animali, de alijs rebus dicitur, phoi, hoi.

ſuòn: *lado*; latus, eris. cõên lây luõi đòũ đâm ſuòn đứt Chúa Ieſu: *o ſoldado cõ a lança abrio o lado do Senhor Ieſu*: latus Domini Ieſu miles aperuit lanceâ.

ſuong: *orualho*: ros, roris.

ſuong ſa: *orualhar*: roro, as.

ſuong ſa: *neuoa*: nebula, æ.

ſuong: *leuar dous algũa couſa*: deferre aliquid duo ſimul. ſuong xác: *leuar o defunto*: deferre mortuum duo ſimul.

ſuóng: *goſto da alma ou do corpo*: delectatio animæ, vel corporis. nghe giảng thì ſuóng: *goſto de ouuir pregar*: delector audiendo concionem. tắm mát thì ſuóng: *lauarſe pera refreſcarſe he goſto*: delectatio eſt eſſe in balneo ad refrigerium.

ſút: *eſcapulir algũa couſa como da mão*: elabi aliquid, vt è manu. ſút tay, idem. ſút ra: *ſair ſe algũa couſa do ſeu lugar, como anel do dedo, catana da bainha*: effugere aliquid è proprio loco, vt annulum è digito, gladium è vaginâ. sỏ, idem. ſút con đi: *mouito*: aborſus, vs. ſút lưng: *dor de cadeiras*: dolor renum. đau lưng, idem.

ſút mũi: *narìs cortado*: præciſis naribus homo. kim ſút tlòn: *agulha ſem fundo*: rupti foraminis acus. melius ſót, vel sẽt.

sũ, cây sũ: *certa aruore que dà figos ao modo dos noſſos e ſe comem verdes*: arbor quędam quæ ficus gignit ad formam exteriorem noſtratiũ, ſed virides comeduntur. bláí sũ: *eſſes figos*: ficus indici ad formam noſtratium virides tamen eduntur.

sũ, chuộng: *honrar*: colo, is. khâm sũ, kính chuộng: *reuerenciar e honrar*: reuereri & colere.

sũ: *arma de fogo*: igniuomum genus armorum. sũ bính: *artelharia*: tormentum bellicum. sũ tay: *arma de fogo que ſe atira na mão como eſpingarda &c.*: fiſtula ferrea quæ præ manibus diſploditur. bắn sũ: *atirar cõ arma de fogo*: diſplodere fiſtulam ferream, aut bellicum

cum tormentum. gè sŭ: *apontar com espingarda, polla no rosto*: fistulâ ferreâ collimare metam, vultui admouendo eam fistulã. sŭ gang: *peça de ferro*: tormentum bellicum ferreum. sŭ đòŭ: *peça de bronze*: tormentum bellicum æneum. đúc sŭ: *fundir peças*: conflare tormenta bellica. sŭ máng, vide hĕàng. tạō đồi sŭ: *atacador*: fistulæ ferreæ fartor. báng sŭ: *coronha da espingarda*: fistulæ ferreæ lignea theca. bính sŭ, idem.

TA: *eu*: ego. ita loquitur ſuperior cum inferioribus ſed grauibus perſonis. chúng ta, mó ta: *nos outros*: nos ſocij ſic loquuntur ad inuicem cum de re communi omnibus loquuntur, vt mó ta đi: *vamos*: eamus. mó ta làm: *façamos*: faciamus.

tà, vay: *errado, diabo*: erroneus, a, vm. diabolus, i. bắt tà: *exorcizar o endomoninhado*: energumenum exoricizare. trừ tà: *botar fora o diabo do endemoninhado*: diabolum expellere ab energumeno. tà dâm: *fornicação, ou outra deshonestidade defesa*: fornicatio aut alia Venus illicita. đứa gian tà: *homem refalsado, mao*: peruerſus, iniquus, a, vm. đạo tà: *ley falsa*: falſa lex.

tá, tôi tá: *escrauos, ou gente baixa de seruiço*: ſerui aut famuli viles.

tả: *parte esquerda*: pars ſiniſtra. tay tả: *mão esquerda*: manus ſiniſtra. tả phủ: *mandarim graue que está a mão esquerda del Rey de Tonquim*: magiſtratus primarius, qui Tunchinenſi Regi adſtat ad latus ſiniſtrum, huic reſpondet. hữu phủ qui ad latus dextrum eidem Regi adſtat, ſed eſt inferior in dignitate, nam ibi ad Pechinenſium Sinarum morem latus ſiniſtrum eſt nobilius dextro.

tả: *palaura que alguns vzão no fim da interrogação*: vox qua vtuntur aliqui in fine interrogationis, vt đi gì tả: *que couſa*: quid rei?

tã: *faixas ou cueiros da criança*: faſciæ aut panniculi infantis.

tạ, lạy kính: *reuerenciar*: reuereor, eris. tạ ơn: *dar graças*: agere gratias. đi tạ: *leuar alguem pera lhe perdoarem, ou porque lhe perdoarão*: ducere aliquem ad gratias agendas, quia veniam obtinuit, vel vt veniam obtineat.

tắc, phép tắc vô cùng: *poder infinito*: potentia infinita, omnipotentia, æ.

tắc lưỡi: *dar com a lingua nos dentes fasendo certo sũ quando se espantão ou louuão muito algũa couſa*: percuſſio quædam linguæ ad dentes ſtrepi-

ſtrepitum edendo in ſignum admirationis, aut ad aliquid valdè laudandum.

tác, bạn tác: *igualdade de companheiros*; æqualitas ſociorum.

tác, gà coc tác: *carcare jarda galinha*: glocido, as. alij toục tác.

tác, tuổi tác: *muito velho*: ſenex valdè.

tạc blỗ: *fazer eſtatuas*: ſtatuas formare.

tách, kim tách: *agulha muito fina*: acus valdè ſubtilis.

tai: *orelha*: auris, is. nạng tai: *carregado no ouuir*: ſurdaſter, tri. blái tai: *a parte mais baixa da orelha*: auris pars infima. giảỗ tai nghe: *aplicar os ouuidos pera ouuir*: aures arrigere ad audiendum.

tai: *deſaſtre*: infortunium, ij. tai vạ: *culpa que lhe impoem*: culpa quæ imponitur. phải tai vạ: *ſer culpado por algũa couſa, e lhe tomão tudo quer tenha culpa quer não*: culpam imponi alicui propter quam bonis ſpoliatur ſiue falſum ſit quod imponitur, ſiue ſit verum. tam tai: *caſtigo que abrange a muitos, como doença gèral que Deos deſſe*: pœna qua multi plectuntur, vt morbus vniuerſalis quem Deus mitteret &c.

tài: *talento, habilidade*: talentum, i. ingenij fœlicitas. có tài, idem.

tài phú: *eſcriuão do nauio, ou peſſoa a quem ſe entrega fato*: ſcriba nauis, aut perſona cui res committuntur.

tài, tán tài: *o que gaſta mal o ſeu*: decoctor, is. dicitur etiam de eo qui mercaturam exercendo depauperatur. tiền tài: *riquezas*: diuitiæ, arum. tài vật, idem.

tái, chỗ: *ſoſtentar tendo mão*: ſuſtineo, es. thien phủ dịa tái, blỗi che đất chỗ: *o ceo cobre a terra ſoſtenta*: cælum operit terra ſuſtinet. ſententia ex eorum libris deſumpta ad oſtendendum cælum & terram eſſe tanquã domum quam non debemus adorare, ſed Dominum magnæ huius domus qui fecit cælum, & terram.

tải: *eſpalhar*: ſpargo, is. diſpergo, is. melius vãi,

geo,

geo, rãc.

tại, ở: *ser, estar*: sum, es, est. maneo, es.

tay: *mão*: manus, vs. tay mặt: *mão direita*: manus dextera. tay hõu, idem. tay tả: *mão esquerda*: manus siniſtra. tay tlái, idem. ngón tay: *dedos das maõs*: manuum digiti. máõ tay: *vnhas das maõs*: manuum vngues. nắm tay: *fechar a mão*: manum claudere seu ſtringere. cháp tay lên: *por as maõs iuntas*: iungere manus. lươm tay, idem gio tay: *estender a mão ou braço*: manum extendere, vel brachium. sút tay, sảy tay, mlẫm tay: *escapulir da mão*: manu elabi. cổ tay: *collo da mão*: collum manus. bàn tay: *palma da mão*: manus vola. nang tay, bên mặt tay, idem. xem só bàn tay: *olhar a palma da mão pera saber a bona dicha*: manuum volas inſpicere ad augurandum fœlicitatem. bẻ tay: *fazer estalar os dedos*: digitis contortis crepitum edere. tay ai chép: *de quem he esta escritura, quem a escreueo*: manus hæc seu ſcriptura cuius est?

cầm tay, cầm: *tomar na mão e telo*: manu accipere & tenere. ngươi chên tay Chúa: *homem de quem el Rey se serue em todas as cousas*: vir quem Rex adhibet in omnibus negotijs. blay tay: *aforrar o braço pera dar pancada*: brachium exerere ad percutiendum.

tây, con tây: *bada*: rhinoceros, otis. vnicornis is. sừng tây: *ponta de bada*: vnicornis cornu.

tây: *Oeste*: occidens, ntis. gió tây: *vento Oeste*: ſauonius, ij.

tây: *particular, desigual*: acceptor personarum. đức Chúa blời chẳng tay ai: *Deos não he particular, nem desigual com ninguem*: Deus nullius personam respicit.

tày nhàu: *igual*: æqualis, e. dicitur etiam in ludo cum pares fiunt. tày: *do tamanho, do talho*: ſtaturæ seu magnitudinis eiusdem. bàng, idem. tày người nên hai mươi tuổi: *o talho da pessoa será de vinte annos*: magnitudo personæ est circiter viginti annorum.

tâm,

tâm, láõ: *coração, entranhas*: cor, dis, viſcera, rum. ác tâm, làõ dũ: *roins bofes*: prauum cor, viſcera crudelia. đọuc, idem.

tam, ba: *tres*; tres, trium. tam giáo: *as tres ſeitas*: tres ſectæ, quas è ſinis habuerũt. đạo thích: *a ſeita dos pagodes*; idolorum ſecta. đạo nhu: *a ſeita dos letrados*; ſecta literatorum. đạo đạo: *aſeita dos feiticeiros*: ſecta veneficorum, cujus ſcilicet quidã. laó tử, inſignis veneficus auctor eſt. vide, đạo. tam hŏàng: *tres Reis ſuperſticioſos*; tres Reges ſuperſtitioſi quos impiè colunt nempe, thien hŏàng: *Rey do ceo*; Rex cæli. địa hŏàng: *rey da terra*; rex terræ. ngọuc hŏàng: *rey do inferno*; rex inferorum. tam bản: *batel, embarcação de tres taboas*: cymba trium tabularũ. em tam: *terceiro irmão menor*; tertius frater minor.

tăm: *pao de dentes*; dentiſcalpium, ij.

tăm tối tăm: *eſcuro*: obſcurus, tenebroſus, a, vm. tối tăm mù mịt: *treuas*: tenebræ, arum.

tàm: *bicho de ſeda*: bombyx, icis. làm to, sâu to, cái dọũ, idem.

tám: *oito*: octo. mươi tám: *deſoito*: octodecim. tám mươi: *oitenta*: octoginta.

tắm: *lauar o corpo*: lauare corpus. đi tám cho mát: *ir a lauarſe pera ſe refreſcar*: balneum adire ad refrigerandum ſe.

tấm: *pedaço de qualquer couſa*: fruſtum, i. tấm bạc: *barra ou pedaço de prata*: fruſtum argenti. tấm gạo: *pedaços de arròs quebrado quando o pilão*: fruſtula orizæ confractæ dum illa contunditur.

tấm tức: *ſoluçar com agaſtamento*: ſingultire præ ira. vide, nấc.

tạm, làm tạm đêy: *fazer alguã couſa por entretanto*: facere aliquid quod ad breue tempus ſolũ inſeruire debet.

tan ra: *fazerſe em pedaços couſa dura e fragil como vidro, panela de barro &c.*: confringi rem duram ac fragilem vt vitrum, ollam teſteam, & ſimilia. sũ tan ra: *arrebentar a peça*; crepare tormentum bel-

bellicum. ḅỏ tan ra, ḅỏ quang ra, idem. tan tải: *espalhar*: dispergo, is. rãc, geo, idem.

tàn lửa: *faiscas de fogo*: fauilla, æ. tàn bay lên: *aleuantarse as faiscas*: scintillas in altum tolli.

tàn hŏa: *murcharse a flor*: marcescere florem. héo, idem.

tàn Chúa: *o sombreiro du Chùa ou Rey que gouerna em Tonquim*: umbella Regis regnum administrantis. nam umbella Regis illius qui vocatur, Bua, dicitur tán ḅua.

tẩn, nhà tẩn: *caza de hũ Rey da China que queimou os liuros de confusio*, familia illius regis Sinensis qui libros Confusij combussit.

tán, khánh tán: *festas dos pagodes*: festa superstitiosa idolorum. tán che bụt: *sombreiro do pagode*: umbella idoli. tán ḅua: *sombreiro do bua*: umbella buæ. vide tàn.

tán của ra: *desperdiçar o fato*; profundere opes, dissipare rem domesticam.

tồn, idem.

tẩn sĩ: *o terceiro grao de letrados subindo*: literatorum tertius gradus ascendendo. qui ad hunc gradũ peruenit, eximitur ab omnibus tributis & oneribus publicis tam ipse quam eius filij. qui vero secundum tantum gradum attigerunt qui dicitur. hu-ong cóũ, ij etiam liberantur ab oneribus publicis & tributis, sed non eius filij. denique qui solum primum gradum sunt adepti qui dicitur, sinh đồ, ij liberantur à quibusdam oneribus vilioribus vt à remigis officio aut baiuli & similibus, at non à scribendo, & alijs nobiliobus officijs.

tẩn, đem đi: *leuar*: fero, fers. tẩn thực: *leuar de comer a pessoa graue*: deferre cibum primariæ personæ. tẩn cho ḅua: *leuar ao bua*: deferre buæ cibum.

tẩn, đi tẩn, đi một người một nơi: *ir cada hũ por seu caminho*: diuisim vnumquẽque itinere suo progredi.

tận, hết: *acabarse*: finio, is. tận thế, hết thế: *acabarse o mun-*

o mundo: finire mundum, finem mundi adesse.

tạn: *chegar*: pertingo, is. nước đã tạn gõ: *agoa ià chega ao pao*: pertingit iam aqua ad lignum. tạn mây: *atè as nuuens*: vsque ad nubes. tạn blời: *atè o ceo*; attingit cælum. đến cho tạn: *chegarse iunto*; accedere itaut attingat.

tang, đẽ tang đẽ tăọc: *porse de dò por morte do pay ou may não rapando a moleira &c*: luctum instituere pro morte Patris aut Matris, quo tempore viri pregma, seu partem capitis anteriorem non radunt, mulieres autem partem capillorum abscindunt, præcipüè pro pro morte mariti. trũ tang: *tres annos de dò pollo pay e pollo marido, no qual tempo não he licito cazar e fazem outras superstiçcẽs aos taes mortos*: luctus anni tres pro patre aut marito, in quibus non licet ipsis celebrare nuptias, alias etiam superstitiones pro illis defunctis exequuntur. chữa trũ tang liên táng: *fazer certas feiticeiras, peraque nos tres annos do dò os que morrerão não leuem outros apos sỳ de sua casa, e se dentro daquelle tempo morre outro desenterrão o primeiro, e não enterrão o segundo nem lhe fazem os conuites acostumados pera não morrerem outros*: veneficia quædam tempore luctus fieri solita, ne defuncti alios secum trahant ad mortem. quod si quis ex cõsanguineis eo luctus tempore moriatur corpus defuncti effodiunt, & mortuum de nouo sepulturæ non mandant nec solitis conuiuijs illius mortem celebrant ne fortè alius item consanguineus moriatur.

tăng, đi tu: *fazer se bonzo*: sacrificuli munus assumere. tăng ni, sãi vãi *bonzo e bonza*; sacrificulus, & sacrificula,

tẵng, vide tờng.

tàng, nói cho tố tàng: *fallar claro*: dilucidè loqui. melius tường.

táng, nhà táng: *cazinha sobre a sepultura ou de madeira ou de papel*: domuncula quædam supra sepulchrum erecta, siue lignea illa sit

ſiue papyracea.

táng, liêng tánh, vide tang.

táng chì: *pedaço grande de chumbo*: fruſtum ingens plumbi, ſic de ſimilibus.

táng đăng, dêu việc: *muito que fazer, muitos trabalhos*: negotia multa, tribulationes multæ.

táng cột: *baſe de coluna*: baſis columnæ.

tặng, phũ chức: *dar dignidade, grao &c.*: dignitatis ſeu magiſtratus ad gradum euehere.

tanh: *fazer aſco*: ſtomachum prouocare. tanh hôi: *feder couſa podre*: putidus, a, vm.

tánh: *acabar a bebedice*: redire ad mẽtem poſt ebrietatem, dicitur etiam de quocunque caſu quo quis ſemotus à mente redit ad ſe. tánh rượu: *iá cozeo*: vinum iam digeſſit. đã tánh, đã tỉnh, idem.

tạnh: *eſtear a chuua*: ceſſare pluuiam. mưa đã tạnh, idem. blòi tạnh: *depois de chouar aclarar o tempo*: ſerenum fieri cælum poſt pluuiã.

tao: *eu*: ego. cùm ſcilicet ſuperior cum valdè inferioribus loquitur vt pater cum filijs, nobilis cum viliſſimis, pueri etiam inter ſe loquentes aut contendentes ita loquuntur. nói mấy tao: *fallar ſoberbo deſprezando aos outros*: ſaperbè loqui contemnendo alios. nguoi tó, idem.

táo, bếp: *fogão*: focus culinæ. táo cõên, bua bếp, vide bếp. phăm cao, Dij lares.

táo, blái táo: *mação de nafega*; ziziphum, i.

tạo, dựng: *alleuantar*: attollo, is. dựng cột nhà: *aleuantar as colunas da caza*: attollere aut erigere columnas domus. vnde quod Ethnici dicunt, tạo thien lọp đia, pro creatione cæli & terræ eſt illorum error cum putent ex præexiſtente materia factum fuiſſe mundum, etiam ſine cauſa prima, atque ita notandum nos non poſſe eo modo loquendi vti ſine explicatione.

tạo, đến: *chegar*: aduenio, is.

tạo, cái tạo: *atacador*: fartor

tor tormenti bellici aut fistulæ ferreæ, tạõ dõi sũ, idem.

tắp, nhỏ tắm tắp: *muito pequenino*: paruulus valdè. nhỏ tắp tắp, idem.

tắp, tắm tắp: *lauar todo o corpo*: abluere totum corpus. rửa, dicitur de parte corporis.

táp: *tormenta*; tempestas, atis. bão táp: *tufão, vento grande que corre os rumos*: ventus ingens in circuitum furens. is non naues solum in mare demergit, sed & arbores è terra euellit. gió idem.

táp, ăn táp: *comer carne crua ou mal assada*: carnem crudam aut semiustulatam comedere.

táp, chạy táp đi: *fugir, por-se em cobro*: fugere, recipere se in tutum.

tạp, gỗ tạp: *madeira colhida fora de vès que apodrece facilmente*: immaturè sectum lignum quod facilè putrescit.

tạp, ăn tạp: *comer carne, ou peixe, ou ouos, ou qualquer cousa da que não cõmẽ os pagodentos nos seus ieiuns*: carnẽ pisces oua aut aliquid ex ijs comedere à quibus abstinẽt Ethnici in suis ieiunijs, quæ vocant ăn chay. ỗ tạp: *cousa suja*: spurcus, a, vm. do, idem.

tập: *ensayarse pera algũa cousa*: exercere se ad aliquid. tập bắn sũ: *atirar com espingarda ou peça de artilharia à barreira pera adestrarse*: fistulam ferream aut tormentũ bellicũ explodere ad exercitiũ. tập ngựa: *amançar o tauallo*; domare equum. tập cõên: *adestrar os soldados*: exercere milites ad pugnam. tập voi *amançar o elephante*: cicurare elephantem.

tắt lửa: *apagar o fogo*; extinguere ignem.

tắt, đi tắt: *ir por atalho*: breuiori via incedere. nõi tắt: *fallar compendiosamente*: succinctè loqui. giảng tắt: *recopilar o cathecismo* cõpendio cathechismum docere.

tắt nghỉ: *morrer*: mori. tắt hơi, idem.

tắt gió đã tắt *cessou o uẽto*: cessauit ventus. đã lặng, idẽ.

tát nước: *botar agoa, como de embarcação ou tanque pera esgotala*: eijcere aquam vt è naui, palude, & similibus, donèc exhauriatur. tát nước cho cạn, idem. gầu tát nước: *certo instrumento à modo de cesto piqueno feito de hambùs bem tapado com pes ou charão, e com este se bota agoa das embarcações de Annam*: instrumẽtum quoddam in modum ciſtæ paruulæ ex canis indicis contextum & benè compactum piceque aut ſandaracha linitum, atque hoc inſtrumento è nauigijs maioribus regni Annam exhauritur aqua.

tất, bít tất: *meyas ou botas*: tibialia vm. ocreæ, arum. melius miệt pro tibialibus.

tặt, nên tặt: *doença comprida*: morbus diuturnus. tặt nguyen: *doenças malignas pegajosas*: morbi cõtagioſi maligni. tặt bạnh: *peste*: peſtis. tặt phũ: *doença de lazaro*: morbus elephantiacus.

tàu: *nao, nauio grande*: nauis. đáõ tàu: *fazer nauio*: nauem condere.

tàu voi: *estrebaria de elephantes*: ſtabulum elephantium. tàu ngựa: *estrebaria de cauallos*: ſtabulum equorum.

tàu, mực tàu: *tinteiro de carpenteiro pera botar linhas*: atramentarium fabrĩ lignarij quo lineas in ligno ipſe producit.

tàu nhà: *certa taboa no remate do telhado iunto as beiras*: tabula quædam in termino tecti iuxtà imbrices.

tạu, mua: *comprar*: emo, is. tạu thuyền: *comprar embarcaçam*; emere nauigium.

tâu: *palaura de cortesia com que se falla ao bua*: verbum vrbanitatis quod præmittitur cum quis buam alloquitur. tâu đua vạn tüế: *Vossa Alteza viua dès mil annos*: Rex in æternum viue.

tạũ vide tạõ.

tẩũ, vide tóũ.

tebặt cá: *certa rede de pescar*: rete quoddam ad piſcandum.

tê chên: *pè dormente*. ſtupidus pes. ſic, tê mềnh: *ter o corpo carregado*: ſtupidus, a, vm.

tê; *aquelle outro*: ille alius.

oũ

oũ tê: *aquelle outro Senhor*: ille alius Dominus. oũ kia, idem. in prouincijs meridionalibus dicitur te, pro kia.

tè he: *descuberto, mal composto*: seminudus, a, vm, vel incompositis vestibus indutus.

tê gêv cho bàng: *aparar o papel pera que fique igual*: resecare cartam vt fiat æqualis. tê sãch, idem.

tê: *sacrificar*: sacrifico, as. tê lễ đức Chúa blòi: *sacrificar a Deos*: sacrificium offerre Deo. đomma tê quỉ: *sacrificar ao diabo*: litare diabolo, defunctis &c. văn tê: *rotolo em que vay escrito o nome do diabo aquẽ se offerece o sacrificio*: schedula in qua conscriptum est nomen dœmonis cui litatur.

tê ngựa, chạy ngựa: *correr a cauallo*: equitando currere.

tê: *botar algũa cousa com a mão, ou cõ o pè*: proijcere aliquid manu aut pede. tê nước: *botar agoa com a mão*: proijcere aquam manu. tê càu lên: *dar rechaço na pela com o pè*: repercutere pilam pede. nước tê bẽào thuyền: *saltar agoa na embarcação*: exilire aquam in cymbam.

tẽ, gạo tẽ: *arròs ordinario*, oriza communis prout distinguitur ab ea quam lusitani, pulò, vocant.

tẽ, hát tẽ: *cantar mal*: insulsè canere.

tẽu: *lançar as sortes cõ duas caixas*: sortes dare iectis duabus monetis æneis. tẽu sấp: *cairẽ as caixas ambas com as letras pera baixo*: sortis monetas ambas decidere literis infrapositis, aut solo adhærentibus. tẽu ngửa: *cairem com as letras pera riba*; sortis monetas ambas decidere literis in parte superiori patentibus.

têm blâu: *concertar o betel*; cõcinnare foliũ, quod lusitani, betel, vocant, ad edendũ.

tên: *nome*: nomen, nominis. danh, idem. tên là đí gì: *como se chama* quomodo vocatur? tên là gì, gọi là gì, idem. đặt tên: *por o nome*: imponere nomen. tên xấu; *roim fama*; nomen malum. mất tên *perder o credito*: fidẽ seu authoritatem amittere.

tên: *seta*: sagitta, æ. mẽtên: *ferro da seta*: sagittæ ferrum.

tép, cái tép: *cameroẽs piquenos*: gãmari paruuli. tôm nhó, idem.

tết: *festa do anno nouo*: recentis anni festum. ăn tết ba ngày: *festejar com banquetes os tres primeiros dias do anno nouo*: celebrare conuiuijs triduum recentis anni tết năm: *fazer festa com conuites ao primeiro mestre cada hũ na sua arte o quinto dia da quinta lua*: celebrare conuiuium primo magistro quem tien su vocant quinta die quintæ lunæ, vnusquisque iuxta artem quam profitetur. solent etiam tunc magistris viuis & parentibus alijsque superioribus deferre munera. tết ai: *dar presente de comer e beber a alguem nessas festas*: munera esculentorum dare diebus illis quos tết vocant.

tẹt, blái tẹt: *fruita mangrada*: adustus inclementia cæli fructus, vel vredine.

tha, khác: *diferente*; alius, a, vd.

tha: *perdoar*: dimitto, is, parco, is. tha tội tha vạ: *perdoar os pecados e castigos*: dimittere peccata & pœnas.

tha: *leuar a aue ou animal algũa cousa na boca ou nas vnhas*: exportari ore aut vnguibus ab aue aut alio animali aliquid raptum. chim tha rác làm tổ: *leuar a aue no bico as palinhas pera fazer o ninho*: asportari paleas rostro ab aue ad nidum conficiendum. con mèo tha chuột: *o gato leuar o rato na boca*: asportari à fele murem in ore.

tha, thối tha: *cheirar mal*: fœteo, es.

tha, thịt tha: *dor que vem de se coçar, de frio &c*: dolor proueniens ex fricatione, frigore &c.

thả *soltar alguem que está preso*: soluere aliquem à vinculis, nam de auibus alijsque animalibus dicitur thả.

thà: *antes*: præstat. thà chết chẳng thà chối đạo: *antes quero morrer, e não negar a ley*: feram potius mortem, non feram negare legem.

thà, thạt thà: *homem de*

de verdade: verax, cis.

thả: *largar aues ou animaes que estão presos:* soluere captas aues aut animalia quæcunque, de hominibus dicitur, thả.

thả, đi thaõ thả: *ir de vagar:* pedetentim incedere, sẽ sẽ, idem.

thả, nế thả: *sarjar:* scarifico, as. giác, idem.

thắch nhau: *apostar:* sponsionem facere. thắch đánh nhau: *desafiarse:* prouocare se inuicem ad singulare certamen. ghẹo nhau, idem. thắch cớ, bố vạ cho: *aleuantar falso:* falsum in alium conijcere.

thắch, đá: *pedra:* petra, æ. sai thắch: *fazer andar hũa pedra por feiticeria:* petram prestigijs mouere loco. khiển tắch, idem.

thai: *harriga de molher prenhe:* vterus fœminæ grauidæ. có thai: *concebeo:* concepit. chịu thai, nghén, idẽ.

thai, khõan thai: *de vagar:* lentè. sẽ sẽ, idem.

thái, cả: *o summo:* maximus, a, vm. thái kực: *o primeiro principio:* primum principium quod literati Sinenſium ponunt, nempe materiale & ſine intellectu tanquam materiam primam ex qua cælum & terra originem habeant, nullam tamen ponunt cauſam efficientem ſeu primum motorem. đức bà thái coắc lảo: *mãy del Rey:* Mater Regis. Tunchinenſis. thái coắc, idem, laõ thái: *dragão grande:* magnus draco, nomen cuiuſdam regis in regno dicto, cao bàng.

thay: *muito:* valdè. tốt thay: *muito bom:* valdè bonus. ỏán thay: *muito inimigos:* valdè infenſi inimici. khõan thay: *muito clemente:* valdè clemens.

thay: *em lugar de outrem:* loco alterius. thay Chúa blời tha tội: *em lugar de Deos perdoar os pecados:* vice Dei remittere peccata. thay mặt đức Chúa: *Vizorey:* Prorex, egis. thay nhau: *reuesarse:* alternari inuicem. đổi, idem. thay nón đổi mũ: *em lugar de chapeo trazer barrete:* loco galeri vti pileo. thay vì, idem.

thay thảy: *todos sem ficar nin-*

ninguem: omnes nemine dẽpto. hết thay thảy, idem. alij, hế dê thảy, vel hễ đê thảy.

thây: *corpo morto*: cadauer is. thây ma, xác, idem.

thày: *meſtre* magiſter, tri. thày thuóc: *medico*: medicus, i. thày đạo: *pregador da ley*: magiſter legis. thày phù thủy: *feiticeiro que cura os doentes com feiticerias*: veneficus qui infirmos veneficijs curare tentat. thày bói: *feiticeiro que faz profiſsão de adeuinhar*; veneficus qui diuinationibus intendit. thày đia lí: *feiticeiro que buſca ſepulturas pera fazer Mandarins*: veneficus qui terram quærit aut locum ad ſepulchrum aptum, ad hoc vt filij aut nepotes ſepulti magiſtratus obtineant. thày chữ: *meſtre de eſcola*: magiſter ſcholaſticorum. bà thày: *molher que ſabe letras*: mulier quæ literas ſinenſes nouit. đức thày: *honra que ſe dà a meſtres principaes, ou a peſſoas graues &c*; titulus honoris qui præcipuis quibuſdam magiſtris datur, vel nobilibus perſonis etiam fœminis quæ literas norunt. quan thày: *o mandarim de cada hum*: magiſtratus cui quis ſubeſt. làm thày: *fazer officio de meſtre*: magiſtri munus exercere.

thấy: *ver cõ effeito*: videre de facto, xem chẳng thấy ai: *olhei ſe via alguem, não vi ninguem*: perſpexi vt aliquem viderem, vidi neminem. dicitur etiam de omnibus ſenſibus, vt. nghe thấy: *ouui*: audiui. thấy tiếng: *ſe ouue a voz*: auditur vox. ngửi thấy: *cheirar*: olfacere. đã thấy: *ià achei*: inueni iã. tìm chẳng thấy: *buſqueinão a hei* quæſiui & non inueni. thấy: *ſaber por experiencia*: experimento didiciſſe. thấy nó làm dữ: *tenho experiencia ſer elle de roins boſes*: expertus ſum illum peruerſi eſſe ingenij.

thấy, vide thay thảy.

tham: *cubiçar*: appeto, is. chớ tham của người: *não cubiçaras o fato alheo*: rem alienã ne concupiſcas. tham lam, idem. gian tham: *com engano querer leuar o alheo*: ar-

arripere velle dolis & fraudibus rem alienam. thamđôc: *dinidade pequena de mandarim na aldea*: magistratus quidam exiguus in pago. oũ tham, idem.

thăm, gưở-i mlò-i thăm ai: *mandar recados a alguem*: salutationes alicui mittere. đi thăm ai: *fazer visita a alguem*: inuisere aliquem, pro infirmis melius viêng. hỏi thăm: *preguntar nouas* noua nuntia inquirere. thăm tin, idem.

thăm: *sortes que se tirão, ou lanção*: sortes, quæ iaciuntur, aut extrahuntur. bỏ thăm *botar sortes*: sortes iacere. bé thăm: *tirar sortes de palinhas*: sortes è paleis extrahere, cum illas quis manu tegens suam quisque fortuitò trahit breuiorem aut longiorem. bắt thăm, bé găm, idem.

thâm, mùi thâm: *cor preta terrea que não tem lustre*: color niger minimè splendens. áo thâm *cabaya preta que não tem lustre*: pulli coloris vestis, nigra.

thâm bò ruộng: *entrar polla varzea do outro comendolhe o vallado*: subripere agri alieni partem perrumpendo aggerem interpositũ. thâm bẽào: *entrar com perturbação*: turbas excitando ingredi. tlộm thâm: *os ladroẽs entrão* fures ingrediuntur. lỏan thâm: *aleuantamento*: rebellio, nis.

thàm, nói thàm thàm *fallar a puridade muito manso*: secretò loqui, & demissa admódum voce. lo thàm thĩ: *cuidar consigo* cogitare secum. ngắm, gắm, idem.

thắm: *cor vermelha*: rubeus color. đỏ thắm: *carmesim*: murex, ricis. nhêu thắm: *touquinha carmesim*: sericum quoddam murice tinctum.

thảm, đi ngay thẳm thảm: *ir caminho direito*: recta omninò via incedere.

thãm, thương thãm thiét: *amar teneramente* tenerè amare. yêu. nẽn, idem.

thấm: *trespassar a agoa algũa cousa* peruadi aliquid ab aqua. thấm nước, thâu bẽào, idem.

thậm phải *he muita rezão*: valdè consonum rationi est.

thậm mlớn: *muito grande*: valde magnum.

than: *caruão*: carbo, nis.

than lửa: *braſa*: carbo ignitus.

than thở: *ſuſpirar, deſabafar cõ alguem*: ſuſpiro, as, nudando ſecretũ alicui relaxare animum. than thĩ: *gemer*: gemo, is.

thàn: *modo de fallar cõ peſſoa graue abaixo del Rey* titulus ſeu honor qui exhibetur primarijs perſonis infra Regem. thân oũ, thân đức oũ, thân oũ già muón tuổi: *viua Voſſa Eſcellencia, Voſſa Senhoria muitos annos*; Veſtra excellentia, Veſtra Dominatio Neſtoreos viuat annos. tâu chúa, đoũ Chúa, bạch thày, chiềng oũ. hi ſunt tituli honoris.

thân: *corpo*: corpus, poris.

thân xác: *corpo morto*: cadauer, is. đã nên thân: *já he homem*: iam virum agit.

thân, đồũ thân: *virgem*: virgo, ginis.

thân thể: *corpo viuo*: corpus viuens.

thân thích, họ hàng: *parentes*: conſanguinei.

thân thích: *certas riſcas em pao, eſpecie de feiticeria*: lineæ quædam ſuper lignum ductæ, veneficium.

thân, khĩ: *bugio*: ſimia, æ.

giờ thân: *hora, das tres atè as cinco depois de meyo dia*: hora à tertia ad quintam poſt meridiem. vide giờ.

thân, một thân một mềnh tôi: *ſou sò não tenho ninguem*: ſolus ſum ego, non habeo hominem.

thăn: *lombos*: lumbi, orum.

thân thịt lợn: *lombos de porco*: lumbi porcini.

thân, tôi: *eu, vaſſalo, ſeruo*: ego, loquendo cum demiſſione, nam ſignificat etiã hæc vox clientem & ſeruum.

thần: *o diabo que chamão tutelar do lugar*: diabolus quẽ loci tutelarem vocant. is vt plurimum eſt facinoroſus aliquis ibi occiſus, aut etiam aliquod animal mortuum in eo loco, cumque aliquid mali cuipiã ibi acciderit ſtultè putant id ab illo homine aut animali factum, & deinceps eum colunt, erigendo domũ altare &c. dantque illi titulum Regis aut Magiſtratus,

ne

ne scilicet simile infortuniũ illis adueniat. thần kì, idem.

thần xích: *certo pao que tomão na mão os feiticeiros que curão os doentes*: baculus aut lignum quoddam quod manu apprehendunt venefici cum ægrotos curant, virtutem in eo ponẽtes baculo.

thần, thien thần: *Anjos*: Angeli. quỉ thần: *diabos*: dœmones. thần sát đánh: *esse diabo te mate*: diabolus ille te occidat. đạo lộ, thần quan đánh, idem maledictũ. đom thần quan: *offertas que fazem a esse diabo pera que lhe não faça mal* oblationes diabolo factæ ab Ethnicis ne illis noceat. vel in itinere, vel in alio negotio. hủ thần, vide hủ.

thần, sao bắc thần: *a estrella do norte*: stella polaris.

thần vì: *certa taboa em que se escreue o nome do defunto pera lhe fazerem zumbaya*: tabula in qua conscribitur nomen defuncti vt illi solita reuerentia demisso in terram capite fiat.

thần, đua thần oũ *o Rey da China que dizem inuentou o arado, e cultiuar a terra*: nomen Regis Sinarum quem dicunt fuisse inuentorem aratri, docuisseque agriculturam, atque ideò illum colunt.

thần, quan đại thần: *os mandarins grandes*: magistratus supremi, tanquam præcipui Regis serui. quan tôi cả, idem. sứ thần: *embaixador*: nuntius regis.

thần lằn: *saltão como lagartixa*; piscis quidam figuram habens lâcertulæ.

thần, nọi thần: *nome odioso de Eunuco*: Eunuchi nomen, sed odiosum. vide trũ sử, cạn.

thán, bàng than thán: *muito igual*: æquale, & valdè planum. đất than thán: *terra plaina e muito igual* planum & valdè æquale solum. phẳng, idem.

thần, lần thần: *ter muitos negocios cõ confusão* confusè multis negotijs implicari. lần lộn, idem.

thang *escada* scala, æ. bọc thang *degraos da escada* scalæ gradus. bắc thang lên: *por escada pera subir*: scalam

ad aſcendendum apponere.

thang, bún thang, vide bún.

thang, vi thang: *rozalgar*: aconitum, i. vi ſang, idem.

thăng, len *ſubir*: aſcendo, is. thăng thien, len blòi: *ſubir ao ceo*: aſcendere in cælum. đốt thăng thien: *botar foguetes*; emittere igniculos ſurſum volantes. đốt óũ pháo, idem.

thăng, cái thăng gao: *medida de arròs*: menſura orizæ. cái thưng, đấu, idem.

thàng: *nome com que ſe chamão os meninos, moços e gente baixa*: nomen quo vocantur pueri, famuli, & viles perſonæ. thàng đỏ: *menino que ha pouco que naceo*: infans recens natus. thàng nhỏ: *menino*: puer, i. o. thàng kia: *ò moço*: heus tu. ſao làm chẽy thàng kia: *porque fiſeſtes aſsy madraço*: nebulo cur ita feciſti. thàng ngo: *nome com que chamão aos Chinas por deſprezo*: nomen quo ſinas vocant per cõtemptum. thàng cha mãy: *filho de hũ madraço*: nebulonis fili, eſt conuitium inter ipſos graue, valdè tamen vſitatum. thàng nãy dẽ nguoi: *eſte madraço he ſoberbo*: nebulo hic ſuperbit.

thăng đói: *cilhas de caualo*: cingula lateralia equi.

tháng: *mes*: menſis, nempe lunaris, annus enim communis apud Annamitas habet duodecim lunationes, intercalaris vero tredecim, qui accidit ſecundo aut tertio quoque anno, quæ omnia faciunt ex computo ſinenſi. tháng no: *mes de trinta dias*: menſis triginta dierum. tháng thiẽu: *mes de vinte noue dias*: menſis dierum viginti nouem. tháng giéng: *a primeira lua*: menſis primus lunaris. tháng hai, ba: *a ſecunda, a terceira lua*: menſis ſecundus, tertius. tháng tư: *a quarta lua*: quartus menſis. reliqui modo ſolito in reliquis rebus numerantur præterquam quod non additur particula ordinalis, thứ, vt fit in alijs rebus cõmuniter. tháng chạp: *o derradeiro mes*: menſis vltimus. tháng nhũẽn: *o mes que ſe acrecenta quãdo o anno tem*

tre-

treze meſes: menſis qui ſuperadditur, quando annus conſtat tredecim menſibus ſeu lunationibus. tunc autem duo menſes vocantur eodẽ nomine iuxtà mathematicorum computum vt ſi verbi cauſa ſecundus menſis duplicetur, tunc dicitur, tháng hai thứ c: *o segũdo mes d'antes*: ſecundus menſis prior. tháng hai ſau: *o ſegundo mès depois*: menſis ſecundus poſterior. vocantur etiam menſes nomine horarum, vt tháng dầu: *o primeiro mes*: menſis primus. tháng mẹu: *o ſegundo mes*: menſis ſecundus. & ſic de reliquis, vide giờ. đầu tháng: *o principio do mes*: menſis principium. mạt tháng: *o fim do mes*: menſis finis. vocant etiam primam partem menſis vſque ad decimum diem thượng, à decimo vſque ad vigeſimũ, trũ, mediã. à vigeſimo demũ die vſque ad finẽ hạ, poſtremam. tháng nào *em que mes*, menſe quonam? mấy tháng này *quantos meſes ha*: quot ab hinc menſibus?

thẳng: *enteſar*: tendo, is. thẳng thẳng, idem. thẳng dêy: *enteſar corda*: tendere funem. keó cho thẳng: *puxar pera ficar teſa*: trahere vt tenſus fiat funis.

thẳng, đi thẳng: *ide caminho direito*: recta incede via. ngay thẳng, ngay, idem.

thanh gươm: *folha de eſpada*: ferrum enſis. thanh tle: *hũ pedaço de bambù fendido*; fruſtum cannæ indicæ fiſſum.

thanh nhàn: *bemauenturança*: fœlicitas, atis. thanh vắng: *ſolitario*: ſolitarius, a, vm. vắng vẻ, idem.

thanh, làm thang giả: *fingir*: fingo, is, vide thinh.

thanh đò vương: *nome proprio do Rey de Tonquim que reinaua quando a primeira vez la chegarão os Padres*: nomen proprium Regis Tũquinenſis qui regnabat cum primum illuc aduenere Noſtri Patres.

thành, nên: *fazer, fazerſe*: facio, is, fio fis. ſinh thành, ſinh nen: *produzir gerando*: producere per generationẽ. thien ſinh nhin, nhin thành thien: *o ceo gèra ao homem*,

eo

eo homem produs ao ceo: cælum generat hominem, & homo producit cælum. prolóquium falsum Ethnicorum quo cum plebe suos tegunt errores nomine cæli intelligendo hominem.

thành *fortaleza ou cidade murada*: a, x, vel ciuitas munita mœnibus. xê y thành: *cercar a fortaleza com muro*; muro circúndare arcem. thành lũy: *baluarte*: propugnaculum, i.

thành hõang, noi thờ bua. *o lugar em que adorão o diabo a que chamão tutelar das aldeas e por isso lhe dão titulo de Rey* locus in quo adórant dœmonem quem pagorum tutelarem putant, atque ideò Regis nomine insigniunt. vide thần.

thánh: *cousa santa*: sanctus, a, vm. nên thánh: *fazerse santo*: sanctum fieri. rất thánh: *santissimo*: sanctissimus, a, vm. thánh hiền: *santo e bom*: sanctus & bonus. titulus quo suum confusium honestant sed immeritò, quia vel ille non nouit omnis sãctitatis & bonitatis auctorẽ

Deum sine quo non poterat esse sanctus nec bonus, vel si nouit & alios non docuit cũ esset magister, quomodo potest vocari sanctus & bonus?

thao: *os cordões de seda que cingem os nobres e letrados*: funiculi serici quibus cinguntur nobiles & literati. thắt thao: *cingilos*: funiculis sericis nobilium & literatorum cingi. tháo thao ra: *despilos, tiralos*; funiculos sericos quibus nobiles & literati cinguntur discingere. cởi, idem.

tháo: *desmanchar algũa cousa que está pegada, encaixada*: reglutino, as. thaó sãch ra: *desencadernar o liuro* reglutinare librum. thaó nước ra: *abrir o tanque, ou outra cousa em que está a agoa represada, pera fazela sair*; aperire paludem aut quid simile, vt effluat aqua ibi retenta. thảo dẽa: *camaras*: dissenteria, æ. thảo tãoc: *desatar o cabello*. soluere comam.

thảo, cỏ. *erua*; herba, æ. thảo mọc, sang cỏ. *aruores e eruas*: herbæ & arbores.

thảo,

thảo, cam thảo: *alcaçùs*: glycyrrhiſa, æ.

thảo: *honrar*: honoro, as.

thảo kính cha mẹ: *honrar e reuerenciar pay e may*: honorare & reuereri Patrem, & Matrem. thaó, làõ thảo: *dar ou tomar de boa vontade*: dare aut accipere lubenti animo & grato.

thảóc: *nelle, arròs por eſcaſcar*: oriza cum pellicula. lúa thảóc, idem. xay thảóc: *moelo pera lhe tirar a caſca*: orizam molendino manuali conterere vt exuatur pellicula. sảy thảóc: *fazer vento ao nelle pera o alimpar*: vẽtilare orizam. hột thảóc: *grão de nelle*: granum orizæ.

thảóc, voi thảóc: *vrrar do elephante*: vox elephantis. hổm thảóc: *üyuar do tigre*: vlulatus tigris.

thảóc, mửa thảóc: *vomitar com vehemencia*: euomere cum conatu.

thaõ thả: *de vagar*: lentẽ. sẽ sẽ. idem.

thaõ manh: *cega com os olhos abertos*: cæcus oculos apertos habens.

thảõ, cái thảõ: *boyão curto com barrigá e boca largas*: diotæ ſpecies breuis, ſed ſatis lati ventris & orifici.

tháp: *torre*: turris, is.

tháp bút: *canudo em que ſe mete o pincel*: theca in qua penicilli cuſtodiuntur.

thấp, ướt: *molhado*: madidus, a, vm.

thấp *baixo*: breuis, e. nơi thấp: *lugar baixo*: locus humilis. người thấp ſe: *homẽ muito piqueno*: homo valde breuis, curtus. tiểu nhin thấp í: *gente vil, de baixos penſamentos*: perſona vilis, humiles habens cogitationes.

thấp, làm thấp thỏáng: *fazer cõ pouca aplicação*: perfunctoriè operari. alij thất thỏáng.

thập, mười: *dez*: decem. thap nhị, mười hai: *doze*: duodecim. nhi thập, hai mươi: *vinte*: viginti.

thắt: *apertar*: ſtringo, is. thắt nút: *apertar o nò*: ſtringere nodum. thắt cổ chết: *apertando o peſcoço matar*: ſtringendo collum occidere, ſiue per ſuſpendium ſiue per quamlibet ſtrangulationem gutturis. thắt lưng: cin-

cingirse fita: stringere zona lumbos. thất thao, vide thao.

thất, bảy: *sete*: septem. thứ bảy: *septimo*: septimus, a, vm.

thất, say thất thiểu: *cambetas de bebado*: titubatio ebrij. đói thất thiểu: *de fome*: titubatio famem patientis.

thặt: *verdade, certo*: veritas, atis, verus, a, vm. nói thặt *fallar verdade*: verum loqui. cho thặt: *certamente*: certè, profectò, sanè. thề thặt: *iurar verdade*: verum iurare. thề ngay, idem. thặt thà: *fiel, sincero*: veridicus, a, vm, sincerus, a. vm.

thau: *latão*: æs, æris. chỉ thau, *arame de latão*: æris filum. gỏ thau lại: *fazer obra de latão batendoo*: æris opus percutiendo conficere, lá thau: *folha de latão*: æris lamina. hàn thau: *soldalo*: æs ferruminare.

thau rau: *batel*: cymba.

thau bạt, vide bạt.

thau: *animal ou aue nem muito piqueno, nem muito grãde*: auis aut animal quodcunque nec valde paruum nec valdè magnum. chỏai, idem. gà thaú: *franga*: pullastra, æ. bồ thaú: *vitela, nouilho*: vitulus, i &c.

tháu, biét tháu: *escreuer confuso, cõ muitas rabiscas*: confusè scribere. chữ tháu, idem.

thảu, nghe thảu thảu: *ouuir atè o cabo com atenção*: attentè vsque ad finem audire.

thâu, cáp: *apanhar por força*: rapio, is. thâu đạo. tlộm cáp: *ladrão*; latro, nis.

thâu ngày thâu đêm: *todo odia e toda a noite*; tota die & tota nocte. thâu đêm tối ngày, idem.

thâu: *furar de parte a parte*: perforare ab vna parte in alteram. thâu qua hai bên, idem. nước thâu bèào: *penetra a agoa molhando algũa cousa*: penetrat aqua madefaciẽdo aliquid. thâu thành: *minar o muro*: suffodere mænia. thâu tu: *minar o carcere*; suffodere carcerem. thấu, idem.

thấu, xem thấu: *adiuinhar as cousas ausentes, feiticeria*: diuinare absentia, veneficium.

cium. thâu bẽào, vide thâu.

thâũ, vide thoũ.

thê, bo: *molher*: vxor, is chính thê, bo thặt: *verdadeira molher*: vera vxor. bo cả, idem.

the, cái the: *peça rala como de veo com que as molheres cobrem a cabeça &c*: sericum rarum vt velũ quo mulieres tegunt caput &c. mũ the: *barrete seistauado dos letrados e nobres*: pileus exagonus quo literati & nobiles Annamitæ vtuntur. thu the: *mato ralo de poucas aruores*: sylua rara paucarum arborum. le the, idem.

the, thuóc the: *mezinha*: pharmacum, i.

the, bó cam the con mặt: *a casca de laranja espirrar nos olhos*: insilire in oculos succum corticis mali aurei.

the, reo the thé: *dar grandes risadas com matinada*; cachinnor, aris.

thề *iurar*: iuro, as. ăn thề: *aiuramentarse*: coniuro, as. thề ai: *iurar por alguem*: iurare in nomine alicujus. thề ngay: *iurar verdade*: iurare verum. thề thặt, idem. thề dối: *iurar falso*: iurare falsum thề gian, idem. bắt thề: *fazer iurar a alguem*: iuramentum ab aliquo exigere. thệ, idem.

thế, đò-i: *mundo*: mundus, i. thế gian, thế giái, idem. kó-u thế, chữa đò-i: *Saluador do mundo*: mundi Saluator. tận thế, hết thế: *acabarse o mundo*; mundi finem aduenire.

thế đầu: *cortar o cabello por desprezo do mundo*: capillos tondere in contemptum sæculi. thế tăóc, idem.

thế *estribar, em algũa cousa*: inniti alicui rei. thế tau: *depender a vida da não*: dependet vita nostra à naui. thế thăóc: *estribar no nelle*: inniti orizæ. cậy thế ai: *estribar em alguem*: confidere alicui.

thế, vide thê,

thẻ đàng: *repartir do caminho o que cada hũ ha de ter replenar*: diuidere viam in partes, quam quisque aggerare aut terra complere debeat.

thể: *modo, feição*: modus, i. một thể, nhin thể: *d'hũ*

caminho fazer dous mandados: vna fidelia duos dealbare parietes. một thễ: *do mesmo modo*: eodem modo. cũ ꝺệy, idem. bàng thễ, ꝺi bàng *se poruentura*: si fortè. như thễ: *como*: veluti. thân thễ tốt: *bom talho de corpo*: iusta corporis statura. xấu thễ: *roim feição*: modus peruersus. thễ nàu: *de que modo*: quomodo? thễ naò thễ nào: *de qualquer modo*: quomodocunque.

thễ thóũ: *liberal*: munificus, a, vm.

thệ, thề, vide thề, hư thệ, thề đói: *iurar falso*: iurare falsum.

thêm: *acrecentar*: addo, is. thêm ꝺĕào: *acrecentar metendo dentro*: augere intromittendo. thêm đơm: *acrecentar de qualquer modo*: superaddo, is.

thềm nhà: *o pauimento que fica fora da caza ao redor pera andar de baixo das beiras*: pauimentum quod circuit domum, & tegitur imbricibus.

thèm của ăn: *desejo de comer algũa cousa, como as molheres prenhes costumão ter*: desiderium aliquid edendi, vt fit in fœminis grauidis.

then cửa: *tranca da porta*: repagulum, i. obex obicis.

thẹn, hổ ngươi: *ter vergonha*: verecundiâ suffundi. thẹn mặt, idem.

theo: *seguir, ir de tràs, imitar*: sequor, eris, imitor, aris. theo chẳng lợp: *indo apòs alguem não no alcançar*: sequendo aliquem non assequi. theo í đức Chúa blời: *seguir ou conformarse com a vontade de Deos*: sequi voluntatem Dei. theo í mềnh: *fazer sua vontade*; sequi propriam volũtatem. theo chên bắt chước ai: *imitar alguem*: imitari aliquem. theo ai, idem.

thếp: *cubrir com ouro ou com prata ou ainda com charão*: linire aut tegere auro, vel argento in folia subtilissima diducto, aut etiam sandaracha. thếp vàng: *dourar*: inauro, as. thếp bạc: *pratear*: tegere folijs argenti tenuissimis. sơn thếp: *charoar*: sandaracho, as. cái thếp: *o pincel com que acharoão*: peni-

hicillus quo quid ſandaracha inficitur. alij phẽ.

thép: *aço*: calybs, ybis.

thép, ăn thép: *viuer como de eſmola ou de ſobejos de outros &c*: ſuſtentari ex eleemoſynis aut reliquijs aliorum.

thẹp: *os gomos da laranja e de outras fruitas*: particulæ aut diuiſiones interiores mali aurei aut aliorum fructuum, melius, múi.

thết: *conuidar*: inuito, as. mòi, idem. thết blẫu: *conuidar com betle*: inuitare ad edendum folium quod, betle, à luſitanis vocatur, & eſt valdè in vſu. thết mlòi đãi: *offerecimentos fingidos*: verba vrbanitatis quibus aliquid fictè offertur.

thét nút: *apertar o nò* ſtringere nodum. vide thắt.

thêu: *baſtidor, lauores na peça*: ſericum acu pictum, vel labore phrygio.

thêu, thắt thêu vide, thắt.

thẹu, cây thẹu: *romeira*: malus punica, malus granata. blái thẹu: *romãa* malum punicum, malum granatum. thẹu lẹu, idem.

theu, vide theo.

thi: *exame de letras*: examen ad gradus literatorum. tràng thi: *caſa dos exames*: domus examinum ad gradus. nhà thi, idem. đi thi; *ir compor pera os exames*: cõponendi cauſa ad examen ire. thi: *exame no qual vence quẽ mais pode*: examen in quo potentior vincit.

thi, áo phảng thi: *cabaya ſem rugas*: veſtis plana ſine rugis.

thí, hội thí: *exames ſolẽnes na corte pera os graos ſuperiores*: examina ſolemnia in aula pro gradibus ſuperioribus. hương thí: *exames inferiores nas prouincias pera os graos inferiores*: examina inferiora in ſingulis prouincijs pro gradibus inferioribus.

thí của cho kẻ khó khan: *dar eſmola aos pobres*: eleemoſynam pauperibus elargiri.

thí dụ: *per exemplo*: exempli gratia.

thí là thí: *coxim de ſella*: puluinar ephippij, vel ſtrati

equi ſtragulum.

thí biểu: *polmão, lobinho*: tuber carneum.

thí, đau chứng thí thủ: *doença de potrozo*: carnoſitas in teſticulis.

thĩ biểu: *barriga enchada*: tumens venter. thĩ thủng: *furar o enchaço*: tumorem perforare.

thĩ, nói thàm thĩ: *fallar manço a orelha*: demiſſa voce ad aurem loqui. nói thàm, idem.

thĩ, than thĩ: *gemer, ſuſpirar*: gemo, is, ſuſpiro, as.

thĩ kiép nguờ ita: *os diuerſos eſtados dos homens que os bonzos tomão pera encubrir ſuas falſidades*: ſtatus diuerſi in hominum vita, quos idolorum ſacrificuli aſſumunt ad tegenda mendacia ſua, vt. nguyen thĩ: *o primeiro eſtado da geração do homem*: primus ſtatus humanæ generationis. de quo ſcilicet Thíc dixit feciſſe cælum & terrã, intelligens ſcilicet ſemen Patris & ſanguinem Matris ex quibus producitur homo quem idolorum cultores in interiori ſenſu intelligunt cũ

dicunt cælum & terram, id tamen non euulgant populo, ne amittant turpia lucra.

thĩ, tlước: *diante*; prius. vô thĩ vô chung, chẳng có tlước chẳng có ſau: *não tem primeiro não tẽ depois, ou não tẽ principio não tem fim*; principiũ non habet neque finem. hõu thĩ vô chung, có tlước mà chẳng có ſau: *tem principio mas não tem fim*; principium habet non habet finem, vt ſcilicet Angeli, anima rationalis.

thị, thật: *verdade, verdadeiro*: veritas, atis. verus, a, vm. vide thật.

thị, chợ: *bazar*: forum, i. vide chợ.

thị, tờ thĩ: *chapa que paſsão os mandarins*: literæ teſtimoniales magiſtratuum, facultatem aliquam concedentes.

thị, bláí thị: *certa fruita medicinal amarella redonda e grande como hũa grande maçãa*: fructus quidam medicinalis flauus rotundus inſtar magni mali. cây thị: *aruore d'eſſa fruita medicinal*: arbor cuius non ſolum fructus

eſt

est salutiferus sed etiam cortex, fructus autem est flauus rotundus & magnus instar magni mali.

Thic ca: *Xaca*; Xaca, æ. is, primus fuit idolorum inuentor in Indijs orientalibus, natus est in ea Indiæ parte quam sinæ thien trúc cõ̃c vocant, patrem habuit tinh phặn vương, matrem mada phu nhên, vxor illi fuit da du phu nhên con lí thien vương, filius eius vocabatur ca haù la. duos habuit diabolos qui illum artem magicã docuerunt Alala scilicet & Calala, in montibus đàn đạt vbi primum se recepit, cum reliquit vxorẽ post aliquot cohabitationis annos & seipsũ fecit but ideſt, idolum, suis præstigijs innumeros decipiens vique ad octuagesimum ætatis annum quo mortuus est in sylua dicta, Sala, mille circiter annis ante Christi Domini Natiuitatem, tempore Regis Sinarum dicti đua Chu.

thíc: *esculpir, entalhar*: sculpo, is, incido, is. thíc chữ đẽào bia: *abrir as letras na pedra*: incidere literas in lãpide.

thân thíc, họ hàng: *parentes*: consanguinei.

thíc người: *natureza ou inclinação de cada hum*: propensio naturalis vniuscuiusque. nẽt người, tính người, idem.

thíc, chẳng có thíc: *sem vontade*: indeliberatè, absque intentione. vô í, idem.

thíc nhau: *acotouelarse entre si*: cubito se inuicem impetere.

thíc, thân thíc: *certas riscas*: lineæ quædam ad certam figuram rhombi ductæ.

thíc, mốc thíc: *mofo*: mucor, is.

thịc, kêu thịc thịc: *estrondo de queda*: strepitus ex re aliqua decidente ortus.

thích, vide tích.

thịch, vel thịc, mở ra: *abrirse*: aperiri. vel, sinh ra: *fazerse*: fieri. melius tịch, vi. de infra.

thiéc: *callaim, estanho*: stannum, i. thien, blòi: *ceo*: cælũ. i. thien đia, blòi đất: *ceo e terra*: cælum & terra. thien chủ, Chúa blòi: *Senhor do ceo*;

ceo: cæli Dominus. melius thien chúa. thien đàng, nhà blòi: *paraiſo celeſte*: paradiſus cæleſtis. melius thien Chúa đàng, nhà Chúa blòi cæli Domini domus. thien thần: *Anjo*: Angelus, i. thien hạ, dưới blòi: *de baixo do ceo*: infra cælum. ideſt vniuerſus orbis inferior. thăng thien: *fogete*: igniculus volans. thien triều, cây thien triều: *zamboeira*: malus Adam. thien văn, tư thien: *matematica*: mathematica, æ. quan tư thien: *o mandarim matematico*: magiſtratus qui mathematicæ præeſt: huius officium eſt calendarium ſingulis annis typis mãdare, eclipſes prædicere, fluuiorum inundationes & ſimilia multa, etiam alia volunt prædicere, ſed fallunrur vt plurimum. thien vien địa phương, blòi tlòn đất đuông: *o ceo he redondo, a terra he quadrada, aſſy falſamente dizem os ſeus liuros*: cælum eſt rotundum, terra vero quadrata, ſic ſtolidè mẽtiuntur illorum libri.

thien, nghìn: *mil*: mille.

thien vàn thien vàn: *viuais milhoẽs de annos*: viue in æternum, verba benè precandi, valde in vſu maximè in epiſtolis.

thien môn đoũ: *eſcorcioneira*: planta quædam indica à luſitanis, eſcorcioneira, dicta.

thiền: *embarcação*: nauigium, ij. melius thuyền.

thiến: *caſtrar*: caſtro, as. gà thiến: *capão*: capo, nis. & ſic de alijs.

thieng, tính thieng lieng: *ſuſtancia eſpiritual*: ſubſtantia ſpiritualis. thieng: *virtude milagroſa*: ſupernaturalis vis, aut virtus prodigioſa. phép thieng, idem. nơi thieng: *lugar em que cuidão hauer algũa diuindade* locus in quo putant Ethnici aliquid diuinitatis ineſſe, ſed ſtolidè.

thiếng, mòi: *conuidar* inuito, as. thết, thiết, idem.

thiếp, tờ thiếp, tờ phép đua Chúa: *prouisão del Rey*: mandatum Regium in ſcriptis. lệnh idem. hàng thiếp câu ai: *paſſar mandado pera prender alguem*: mandatum

expe-

expedire ad aliquem capiẽdum.

thiếp tính: *feiticeiro que finge ſaber ſe a alma eſtà no ceo ou no inferno*: veneficus qui fingit ſe ſcire an anima ſit in cælo, vel in inferno. & ad hoc varia facit veneficia.

thiếp: *manceba*: concubina, æ. ḅọ mọn, ḅọ lẽ, idem.

thiét, sắt: *ferro*: ferrum, i. thiét đế: *ferradura de caualo*: ſolea equi ferrea.

thiét, đặt: *por, fazer*: pono, is, facio, is. nhi thiét hư thệ, mà đặt thệ dối: *pera fazer iuramento em vão*: faciendo iuramentum falſum.

thiết: *conuidar, fazer offerecimento*; inuito, as. offero, offers. mời thiết, idem.

thiết, thảm thiết: *amar muito*: diligere multum.

thiệt của: *acharſe com menos fato*: minus habentem ſe deprehendere. mất thiệt của, idem. hơn, thiệt *o mais e o menos*: magis, & minus.

thiêu ma: *queimar o corpo morto*; cadauer igne conſumere.

thiêu phu: *o que vende lenha*: lignorum venditor. bán củi, idem.

thiểu, ít: *pouco*: parum. thiểu ngữ, ít đều: *de poucas palauras*: exigui ſermonis.

thiểu, cá thiểu: *peixe bagre*: piſcis quædam ſpecies quam, bagre, luſitani vocant.

thiếu: *faltar*: deſum, es, eſt. sót, idem. chẳng có thiếu gì: *não falta nada*: deficit nihil. bắt thiếu: *multar aquelle que falta em algum ſeruiço*: deficiẽtem in operibus communibus mulctare. tháng thiếu: *mes piqueno que não tem mais que vinte noue dias*: exiguus menſis qui ſolum dies habet viginti nouem.

thím: *molher do tio irmão do pay que he mais moço que o pay*: vxor patrui tui natu minoris quam pater tuus ſit. ḅọ chú, idem.

thìn, giờ thìn: *a hora das ſete atè as noue antes do meyo dia*: hora à ſeptima vſque ad nonam ante Meridiem. dicitur etiam ngày thìn, nam thìn. tháng thìn, vide giờ. thìn, rồng: *dragão*: draco, nis.

thinh,

thinh, tlaõ: *limpo*: mundus, a, vm. thinh sạch, idem.

thing tịnh: *casto limpo*: castus, a, vm.

thinh nhàn: *immudauel*; immutabilis, e. thinh biến: *o mar leite*; malatia, æ. lạng, idem. thing blò-i: *tempo sereno*; serenum cælum.

thinh trai phù thủy: *conuidar os feiticeiros pera o iejũ dos mortos*; inuitare veneficos ad ieiunia mortuis faciẽda, vel potius ad edendum varia edulia sine carne tamen aut pisce.

thinh, chuối thinh tiêu: *specie de figos da india verdes por fora, ià maduros*: ficus quædam indica extra immatura, sed matura intus.

thinh yen: *cidra*; malum citreum.

thinh, làm thinh: *trocer o rosto pera não ouuir*; inflectere vultum in aliam partem ad non audiendum.

thinh: *fingir*; simulo, as. làm thinh giả ngủ: *fingir que dorme*; simulare somnum.

thinh đô vương: *o nome do Rey velho de Tonquim*; nomen proprium Regis Tõchinensis senis. t ann, idẽ.

thinh hõa: *a Prouincia da banda do sul antes de chegar da corte de Tonquim a Guião*: Prouincia Australis respectu regiæ Tunchinensis, antequam à regia ad Prouinciã nghệ an perueniatur. ex hac Prouincia tam Rex Tunchini quam Cocincinæ sunt oriundi, alijque primarij viri quam plurimi in aulâ Tunchinensi, & Cocincinæ.

thính, noi linh thính: *lugar que tem algũa cousa de Diuino*: Diuini aliquid habens locus. thieng, idem.

thĩng thõảng, vò í: *sem aduertencia*: inaduertenter, motus primo primus.

thĩnh, đi thủng thĩnh: *ir coleãdose com fanfarrice*: mouere collum molliter ex superbia. dủ rĩnh, idem.

thịnh, hơn, tốt: *perfeita cousa em tudo*: perfectum ex omni parte. đã thịng: *ià está bem* benè iam se res habet. thịnh sự *tudo prospero*: prospera omnia. thịnh đầy blọn: *perfeitissimo*: perfectissimus, a, vm. bọ chàõ laõ tuyên

thịnh

thịnh sự: *a estes dous cazados nada lhes falta, saude riquezas &c:* completa & perfecta habent omnia hi coniuges, sanitatem scilicet diuitias &c.

thíp: *cousa de molho ià branda*: molle quidpiam ex eo qnod in aquam fnerit immissum. ngăm mềm, idem.

thít tha, vide tha.

thịt: *carne*: caro, carnis. đừng thịt: *não comer carne*: carnes non edere, abstinere à carnibus. kieng thịt, idem. mlâm thịt: *comer carne por descuido*: carnem edere ex inaduertentia. làm thịt: *matar algum animal pera comer*: occidere aliquod animal ad illud edendum. thịt nài: *carne magra*: caro macra. thịt mỡ: *gorda*: caro pinguis. thịt ba roi, vide roi. thịt gà, thịt lợn, thịt bò, thịt tlâu: *carne de galinha, carne de porco, de vaca, de busara*; caro gallinæ, suila, bouinæ, bubalina.

thịt, đất thịt: *terra pingue*: pinguis terra.

thịt: *som ou estrondo de queda*: sonus seu strepitus ex aliqua re decidente. aliqui thệit.

thiu: *cousa depois de cozida ià seidiça*: corruptum aliquid postquam coctum est, quia diù relictum, vel malè custoditum. com thiu: *arròs cozido seidiço*: oriza cocta iam corrupta.

thô bỡ: *rustico mal criado*: rusticus, inurbanus, inciuilis. quê mùa, idem.

tho của: *confiscar os bens, tirar el Rey a renda*: fisco addici bona, abrogari à Rege annuos redditus alicui. tho của lại: *tornar a tomar o que se tinha dado*: repetere quæiam data fuerant.

tho, thơm tho: *bom cheiro*: odor bonus.

thỡ lỡ: *peitar*: corrumpere donis, subornare. thụ lỡ, idem.

thó, đất thó: *barro, terra barrenta*: argilla, æ. argillosa terra.

thó, đánh thó: *esgrimir*: digladior, aris.

thỡ, đất: *terra*: terra, æ. đia, idem. thỡ vàng: *barro*: argilla, æ. thỡ chủ: *Senhor da terra*; terræ dominus, sub

hoc nomine adorant diabolum, vel antiquos possessores illius regionis, illisque altariola erigunt in ipsis agris. thổ coũ: *outro Senhor da terra*: terræ Dominus quem intra septa domus adorant. quan đất, idem. thổ kì, thieng đất: *spirito da terra*: terræ spiritus. sic vocant diabolum quem putant tutelarem loci, thần, idem. hỏảng thien hậu thổ, đua blở i chúa đất: *o Rey do ceo, e o Senhor da terra*: Rex cæli & Dominus terræ. hæc nomina vsurpant Ethnici in solemnibus iuramentis.

thố: *lebre*: lepus, oris.

thộ lỡ; *leuar peitas*: munera accipere. đi lỡ: *peitar*: munera dare.

thơ, lơ thơ: *achacoso*: valetitudinarius, ij.

thơ, cây thơ rơ: *aruore sem folha*: spoliata folijs arbor.

thơ mờng: *dar parabens*: congratulor, aris.

thờ: *reuereneiar*: colo, is. veneror, aris. thờ phượng: *adorar*: adoro, as. nờ i thờ: *lugar de adoração, altar*: altare, ris. adorationis locus. ảnh thờ: *imagem do altar ou do oratorio*: altaris imago vel oratorij. phủ thờ: *a caza que está no paço em que o Rey fas suas ceremonias a seus antepassados*: superstitionum domus in palatio, in qua nimirum Rex suos progenitores colit.

thở: *resfolegar*: respiro, as. nhặọc thở lám: *arquejar de cançado*: anhelare ex lassitudine, vt postquam quis multum cucurrit, vel morti proximus est. thở ra thở bẽão: *tomar folego*: spiritum resumere. than thở: *gemer*. suspiro, as. vặn, thở dài, idem.

thợ: *official mecanico*: mechanicus, i. làm thợ làm thũ, idem, thợ mạoc: *carpinteiro*: faber lignarius. thợ bạc: *ouriues*: aurifex, ficis. thợ rèn: *ferreiro*: faber ferrarius. thợ am hiểu: *official primo que fas as obras del Rey*: artifex egregius qui regis opera perficit. thợ máy sắt: *sarralherro*: clauicularius faber. thợ máy sũ, idem. thợ may áo: *alfayate*: sartor, is.

thở à:

thŏả: *mancebia*: lupanar, is. prostibulum, i. con thŏả: *molher publica*: meretrix, icis.

thŏận làõ ai: *ganhar a vontade a alguem*: adipisci animum alterius. đẹp làõ ai, idem. hŏà thŏận: *concordar*: concorditer viuere, conuenire animis.

thŏảng, vide thỉnh thŏảng.

thŏảng, thấp thŏảng: *por de mais*: perfunctoriè. alij thất thŏảng.

thŏát chŏúc: *no mesmo instante*: statim, subitò. bóũ chŏúc, tức thì, idem. đi thŏát thŏát: *ir de pressa, ligeiro*: velociter incedere, citato passu & leui. celeri passu & agili ambulare. đi hŏán thŏát, idem.

thŏạt, dối: *mentira*: mendacium, ij. húy thŏạt, idem.

thóc, vide thăóc.

thộc, cái thộc: *seringa*: syringa, æ.

thŏê, vide thüê.

thŏế, vide thüế.

thoi, cái thoi: *lancadeira do tear*: radius seu instrumẽtum textoris quo subtegmen stamini inseritur. thoi dệt cửi, idem.

thoi mực: *pão de tinta da China*: frustum atramenti Sinensis quod solidum est, & petræ confricatum cum pauxillo aquæ liquescit vt scriptioni inseruiat.

thôi: *basta*: sufficit. thôi hết: *acabarse*: absoluo, is. thôi đŏạn: *depois*: postea. khỏi một thôi: *passado hũ pouco de tempo*: exiguo temporis spatio elapso. một gey, idem. đi đàng hai thôi ba thôi đến nơi: *fazendo dous ou tres pousos no caminho cheguei a o lugar*: paululum quiescendo bis aut ter in itinere perueni ad locum.

thôi mùi ra: *desbotarse a tinta*: decolorari. mùi thôi ra aó tláng: *apegarse a tinta como da loba no iubão*: colorem vnius vestis alteram inficere. ủ mùi, idem.

thói. *costume*: mos, moris. lè lŏệt, phép, idem. thói nước người: *costume dos estrangeiros*: mos exterarum gentium. theo thói: *seguir o costume*: consuetudinem sectari.

thổi: *feder*; fœteo, es. hổi hám, idem. thổi tha: *fedorento*: fœtens, ntis. lúa thổi: *perderse a seara por lhe entrar muita agoa e a cubrir*: putrefieri orizam in agris ob nimiam aquam irrumpentem &c. hư đi, idem.

thổi, gió thổi: *o uẽto assopra*; flat ventus. thổi lửa: *fazer fogo assoprandoo*: insufflando ignem accẽdere. thổi cơm: *cozer arròz*: coquere orizã. các cơm, idem. củi thổi: *lenha pera queimar*: ligna ad comburendum. thổi kèn: *tanger gaita. frauta &c*: inflare tibias. thổi xüy đòũ: *atirar com zarauatana*: flando iaculari zarbatanâ. xüy hiệu khí: *tanger a trombeta*: inflare tubam. thổi bễ *vsar dos folles de ferreiro*: follibus fabri ferrarij vti.

thơm: *dar bom cheiro*; odorem suauem emittere. thơm tho, idem. hương thơm: *perfumes*: suffitus, vs.

thơm rau thơm: *hortelãa*: mentha, æ.

thôn làng: *hũa parte da aldea em que está bom numero de cazas iuntas, e como apartadas das outras da mesma aldea*: pars notabilis domorum ferè vnitarum inter se, & à reliquis eiusdem pagi domibus separatarum.

thở: *dèsde*: ex quo, tù, idem. thở bé: *dèsde menino*: à tempore pueritię. thở xưa: *dèsdo tempo antigo*: antiquitus, ab antiquo, olim. alij khở, vel khüở, vel etiam thüở.

thốt, nói: *fallar*: loquor, eris. máng thốt: *agastarse de palaura*: verba iracundiæ proferre.

thớt: *banquinho ou taboa em que se corta o peixe, carne &c. pera se cozinhar*: scabellum aut tabula supra quam in frusta secatur caro, piscis &c. ad concoquendum.

thớt tơ: *roda de seda*: orbiculus bombycis.

thỏục, chuọc: *resgatar*: redimo, is.

thỏục lở: *peitar*: subornare muneribus.

thoũ, biết: *saber*; scio, scis. thoũ minh sáng láng: *claro*: clarus, a, vm. đã thoũ: *o periodo ià está bem*: periodus iam currit. đã tlơn, idem.

idem. thoũ: *communicar*: communico, as. thoũ coũ: *communicação dos merecimentos, ou communicação dos Santos*: communicatio meritorum ſeu communio ſanctorum. thoũ đạo: *communicar a ley*: communicare legem, docendo &c. thoũ ſự: *interprete*: interpres, etis. thoũ thien đia nhin biet nhu: *o eſtudante deue ſaber do ceo e da terra e do homẽ*: ſcire debet de cælo de terra & de homine qui ſtudijs vacat.

thoũ, cây thoũ: *certa aruore*: arbor quædam vocata thoũ.

thóũ: *lugar de theſouro*: theſauri locus. thẽ thóũ dẽa bạõ roũ rải: *liberal*: munificus, a, vm.

thòũ vide thũ.

thóũ: *zarauatana*: zarbatana, æ. bắn thóũ: *atirar com zarauatana*: zarbatanâ flando iaculari. xüy đòũ, idem.

thỏũ thỉn: *lugar alto e baixo não plaino*: inæqualis locus, altiores ſcilicet partes habens, & alias depreſſiores.

thu, mùa thu: *outono*: autumnus, i. ản trũ thu: *a feſta e comer que fazem aos quinze da oitaua lua que he o meyo deſeu outono*: conuiuium feſtiuum quod celebrant decima quinta die lunaris mẽſis octaui dum ad medium ſui autumni perueniunt.

thu the: *mato baixo*: ſylua humilis.

thu: *a contribuição de muitos*: contributio multorum. đi thu tiền: *aiuntar a contribrição de muitos*: contributiones multorum congregare. gộp tiền, idem. đi thu giáo: *irem muitos iuntos pedir eſmolas*: multos ſimul erogare ſtipem.

thu: *inimigo*: inimicus, i.

thú, câm thú, muông chim: *animaes e aues*: quadrupedia & volatilia.

thú *coſtume*: mos, moris. thói, idem. thú làng: *coſtume da aldea*: conſuetudines pagi. thú chợ: *coſtume do bazar*: conſuetudo ſori.

thủ, đầu: *cabeça*: caput, pitis.

thủ, giữ: *guardar*: cuſtodio, is. thủ trấn xứ: *gouernador*

nador da Prouincia: Gubernator Prouinciæ.

thủ, cỗ thủ: *tangedor nas festas*: cytharadus in festis.

thủ tiét: *viuuo, ou viuua*: viduus, aut vidua.

thụ: *receber*: recipio, is. admitto, is. thụ lỗ: *tomar peitas*; munera admittere. ăn thụ lỗ, idem.

thụ, khi thụ sóũ lâu: *viuer muito tempo*: viuere diu.

thư: *carta*: epistola, æ. gưở-i thư: *mandar carta*: epistolam mittere. phũ thư: *fechala*: literas obsignare. ân thư, idem.

thứ: *vòs que fas numero ordinal*: particula numeri ordinalis. thứ mái: *quantezimo*: quotus? thứ nhít: *o primeiro*: primus. thứ hai: *o segundo*: secundus. & sic in cæteris numeris. thứ tự: *ordem de preeminencia conforme a dignidade*: ordo præeminentiæ iuxtà dignitatem personæ. ngồi có thứ tự: *no assentar se olha polla dignidade*: ordo dignitatis seruatur in sedendo.

thứ dân: *o pouo*: populus, i. sự dân, idem.

thứ: *perdoar, soffrer*: parco, is. fero, fers. thứ kẻ yếu làm: *soffrer os fracos*: ferre imperfectorum mores. tha, idem.

thử: *experimentar*: experior, iris. thử xem làõ ai: *prouar alguem*: experimentum facere alicuius.

thua *perder, ficar vencido*: vinci. vt in sponsione, in ludo, in disputatione, in bello & similibus. mất thua, idem.

thưa: *responder*: respondeo, es. thưa ràng, idem.

thưa: *cousa rala mal tapada*: rarus, a, vm. res non benè compacta. đẽaĩ thưa: *canga rala mal tapada*: rara tela vel tenuis male compacta. phen thưa: *cajão ralo*: rara storea malè compacta.

thừa: *sobejar*: supersum, es. dư, thừa lưà, idem.

thứa, khách thứa: *hospede, estranho*: hospes, pitis. extraneus, a, vm. ngưở-i lạ, idem.

thứa, cái thứa: *lima de raspar pao*: lima qua limatur lignum.

thửa, đạt thửa: *dar final*

ao official: arrham dare. giủả, idem. melius, đạt cọc.

thửa: *elle*: ille, a, vd. referendo eum, de quo prius fuit sermo.

thuâng, vide thuông.

thưâng, vide thưong. & sic de similibus.

thúc, thứ thúc: *veludo*: villosum sericum.

thúc, đánh thúc: *dar com o ioelho*: percutere, vel impellere alium genu, inflexo poplite.

thức: *cor*: color, is. thức vàng: *couſa amarela*: flauus, a, vm. &c. sắc, mùi, idem.

thức: *ſpecie de couſa*: ſpecies, ei. thức nọ thức kia, sự nọ sự kia: *aquilo e aquelle outro*: illud & illud aliud. thức gỗ: *couſa de pao*: res lignea. thức vàng: *couſa de ouro*: res aurea. & sic de similibus. một thức một: *de cada ſpecie hũa couſa*; vnum quid ex vnaquaque ſpecie.

thức: *eſpertarſe*: expergiſcor, ceris. thức dậy: *eſpertai e aleuantaiuos*; expergiſcere & ſurge. thức thâu đêm: *eſtar acordado toda a noite*: inſomnem ducere noctem.

thức, tâm thức: *agaſtarſe muito*: excandeſco, is. ira vehementi corripi. gẹn thức, idem.

thực, ăn: *comer*: cibus, i. comedo, is. Chúa cầm thực: *o Rey pega do comer*: cibum. Rex manu apprehendit, ideſt comedit. nhật thực: *eclipſe da lua*: eclipſis lunæ. fatuè enim putãt tempore eclipſis draconem quendam ingentem quem vocant gấu deuorare ſolem aut lunam, atque ita crepitaculis, tintinnabulis tormentis etiam bellicis ſoli vel lunę laboranti opem ſe ferre putant fugando draconem.

thuê: *alugar, fretar*; loco, as. conduco, is. thuê mướn, idem, dicitur autem tam de hominibus quam de alia re quacunque.

thuế: *rendas*; tributum, i. làm thuế: *arrecadar as rendas*, tributa colligere. làm qúi, làm tiền, idem. nộp thuế: *pagar a renda*; tributa ſoluere.

thui: *chamuſcar*: ſemiuſtulo,

ſtuio, as. thui thuyèn: *chamuſcar por fora a embarcação peraque o bicho a não coma*: amburere nauigium ad extra ne vermes illud perforẽt. thui nghệ: *chamuſcar a bufara*; vſtulare bubalum. thui tlâu, idem. thui me: *chamuſcar o boy*; oburere bouem. thui bò, idem.

thúy: *bulle*; vas paruum, diota parua.

thủy, nước: *agoa*; aqua, æ. đi thủy: *ir por mar*: mari iter arripere. cõên thủy: *ſoldados que remão*; milites ſimul & remiges. lụt hòũ thủy: *diluuio vniuerſal*; diluuium vniuerſale. cả nước, idem. thủy tụ: *agoa que não corre*; aqua conſiſtens. thủy phủ: *diabo que cuidão preſide ao mar*; mare gubernans diabolus, vt ipſi falsò putant. phù thủy, vide phù.

thủy: *azougue*: argentum vìnum.

thủy, ngọc thủy tinh: *criſtal, vidro tranſparente*: cryſtallus, i. vitrum pellucidum. lọ thủy tinh: *garafa, galheta*: vitreum vaſculum, vitreus vrceolus.

thuyèn: *embarcação*; nauigium, ij. thuyèn giả: *embarcação de peſcar nomar largo*: nauigium ad piſcandum in alto. thuyèn lé: *galè*; triremis, is. đi thuyèn: *ir por agoa*; aquatile iter arripere. phải thuyèn: *fazer naufragio*; naufragium pati. bụộc thuyèn lại: *enrotar a embarcação*: nauigium viminibus nouis colligare. tháo thuyèn: *deſfazela*: nauigium ſoluere ac in fruſta diuidere. thui thuyèn, vide thui.

thuyết: *neue*: nix niuis.

thưng gạo: *medida pequena de arròs*: menſura parua orizæ. đấu, idem.

thũổ, vide thổổ.

thuóc: *mezinha*: pharmacum, i. medicina, æ. thuóc the, idem. thúoc hiệu: *mezinha excellente*: medicina præſentanea. thày thuóc: *medico*: medicus, i. sắc thuóc: *cozer a mezinha*: medicinam concoquere. bã thuóc: *o bagaço da mezinha que ſe bota fora*: pharmaci magma quod eijcitur. phải thuóc: *fes lhe mal a mezinha, ou derão lhe peçonha*: medicina nocuit, vel,

vel, venenum eſt propinatũ. thuóc đọuc: *peçonha*: venenũ, i. thúoc mát dẽa: *refrigeratiua*: pharmacum refrigerans. thuóc mạnh: *mezinha teza*: pharmacum vehemens.

thuóc lào: *tabaco*: betum, i. ăn thuóc: *tomar tabaco*: betum haurire. hút thuóc, idẽ.

thuóc: *poluora*: puluis tormentarius. đánh thuóc: *faner poluora*: puluerem tormentarium conficere.

thuóc: *tintas de tingir*: colores ad imbuendum pannũ aut telam.

thuóc vẽ: *cores de pintar*: colores ad pingendum. pha thuóc: *temperar as tintas misturandoas*: colores per misturam componere.

thước: *couado de medir*: cubitus, i.

thước cửi: *o pao em que no tear ſe enrola a tea*: lignũ cui tela inuoluitur dum texitur.

thước kẻ: *regra de regrar*: regula ad ducendas lineas.

thuọc: *eſtudar de cor*: memoria addiſcere. thuọc lào, idem. đã thuọc: *ià ſabe fallar*: didicit iam linguam.

thuọc về ai: *pertencer a*

alguem como a amo ou Senhor pertinere ad aliquem tanquam ad patronum aut Dominum. xã nãy thuọc về Chúa: *eſta aldea pertence a el Rey pera arrecadar a renda della*: ſpectat ad Regem pagus hic, vt ab eo tributa Rex exigat. cai thuộc: *o mandarim a quem pertence a renda*: magiſtratus ad quem ſpectat tributum.

thủ ông, cái thủ ông: *pangale que tem o ferro cauo*: ligo ferrum habens directum cũ haſtili & concauum aut excauatum in longitudinem.

thương: *ter compaixão, querer bem*: miſereor, eris. amo, as. thương yêu, idem. thương hẽ: *miſerauel de my, ou miſerauel de ty*: heu me miſerum, vel, heu te miſerum. modus ſignificandi compaſſionem qua quis dignus videtur. thương hại, khốn nạn, idẽ. chịu thương chịu khó: *ſofrer trabalhos e miſerias*: ferre labores & miſerias. nhà thương: *caza de miſericordia, hoſpital*: miſericordiæ domus, Xenodochium, ij. nhà thương;

certa prosapia dos Reis, da China: familia quædam regum Sinensium. thường xót ai: *vsar de misericordia com alguem*: misericordiam præstare alicui.

thường: *de ordinario*: ordinariè. bùa, idem. lễ thường: *dia Santo ordinario não dos mayores*: ordinaria festiuitas. thường lê: *ordinariamente*: ordinariè, sẽper. lien, idem. thường: *continuar*: continuo, as. assiduum esse. vô thướng: *nome de certo diabo do qual tem medo os velhos*: nomen diaboli quem timent senes. & ideò anni noui triduo in templa idolorum confugiũt, quia putant solo illo tempore aduenire ad quærendum illos & occidendum, ideòque dici, vô thường, quia non semper insidiatur.

thướng: *galardoar*: præmio afficere.

thưởng: *dar premio*: præmium largiri. thưởng kẻ lành phạt kẻ dữ: *apremiar os bons castigar os roins*: præmio donare bonos, supplicio afficere malos. có thưởng có phạt: *ha de hauer premio e castigo*: præmium & pœna debent dari. thướng, idem.

thượng, tlen: *em cima*: supra. thượng đế: *Rey de cima*: Rex supernus. thượng khâm, hạ khâm vide khâm.

thuột cái thuột: *zarauatana, seringa*: zarbatana, æ. syringa, æ. melius thụt, vel thột.

thụt gỗ tàu hút nước: *bomba da nao*: instrumentum ligneum per modum syringæ prægrandis, qua è sentina nauis exhauritur aqua. thụt nước đèào: *soruer a agoa*: attrahere aquam. thụt nước ra: *esguichala*: expellere aquam è fistula.

thữ thúc, vide thúc.

thữ: *barça de pao*: vas ligneum ad aquam, vel aliud continendum. thữ voi: *barça em que bebem os elephantes*: ligneum vas in quo bibunt elephantes. làm thợ lam thữ: *official mecanico*: mechanicus, i.

thủng, thí thủng: *polmão ou lobinho grande*. tuber carneũ.

thữ: *supo redondo*: vas rotundum è cannis indicis cõtex-

textum concauum, ad varia exportanda inseruiens. thũ gạo: *supo de arròs*: vas rotundum & concauum ex cannis indicis contextum ad orizam deferendam inseruiens. thũ sơn: *supo acharoado*: vas rotundum concauum è cannis indicis contextum, infectumque sandaracha.

tì, nha tì: *o primeiro tribunal de letrados que ha em cada Prouincia*: tribunal primũ literatorum quod in qualibet Prouincia ius dicit. secundum tribunal dicitur, nha hiền.

tì, đò tì: *os que acarretão o corpo morto*: defuncti corpus asportantes. đò tay, idem. alij đò trụi. tì lô, vide lô.

tí, chụột: *rato*: mus, muris. giờ tí: *hũa hora antes e hũa hora depois de meya noite*: hora vna ante, & altera post mediam noctem. chính tí: *meya noite em ponto*: vera media nox. ngày tí, tháng tí, năm tí, vide giờ.

tĩ, củ tĩ: *tutano*: medulla, æ. alij tủy.

tị, rắn: *cobra*: serpens, ntis.

giờ tị: *hora das noue atè as onze antes de meyo dia*: hora à nona vsque ad vndecimam ante meridiem. vide giờ.

tía cá: *cardume de peixe*: congregatio piscium. đàn, idem. tía chim: *bando de aues*: concursus auium. tía tlâu: *manada de bufaras*: armentũ bubalorum. tía lợn: *vara de porcos*: grex porcorum. tía chien: *rebanho de ouelhas*: grex ouium.

tiá, sắc tiá: *cor vermelhá que toca de roxa*; rubeus color obscurus ad violaceum propendens.

tỉa ra: *transplantar como aruores ou ortaliça que estaua muito iunta*: transplantare vt arbores vel plantas vt latiora occupent spatia.

tiếng, vide tiếng.

tích, bết tích: *final de ferida*; cicatrix, icis. dấu tích, idem.

tích, người dấu tích: *homem mutto velho*: decrepitus, i. rủ rĩ, idem.

tích, vô tích: *sem tenção*: voluntate carens. vô í, idem. chẳng có tích lão sự ấy: *não tinha proposito de fazer isso*:

intentionem non habuit faciendi illud.

tích của; *poupar*: ſumptibus parcere.

tich, mở: *abrir*: aperio, is. đìa tịch u sõ u, đất mở giờ sõ u: *a terra ſe abrio de hũa hora depois de meya noite atè as tres*: terra aperta eſt ab vna hora vſque ad tertiã poſt mediam noctem, ita in ſuis libris de creatione mundi cæcutiunt Sinenſes.

tiéc: *ter pezar de algũa couſa ſe lhe perder ou gaſtar*: dolere de amiſſione, vel corruptione alicuius rei. tiéc của: *miſer auel no gaſtar*: parcus & miſer in expenſis, tiéc mẽnh: *fugir do trabalho*; ſubterfugere laborem.

tiệc, một tiệc ăn: *vn banquete*: conuiuium vnum.

tiêm, ſinh tiêm: *mecha pera acender o fogo*: ſulphurata, æ.

tiem la: *boubas*: morbus gallicus vel neapolitanus. alij tim la.

tiêm vi: *rebelar*: deficere à principe. làm nguỵ, blở lào, ngịch, tranh vị, idem.

tien, tlước: *antes*: prius, ante. tièn, idem.

tien, thần tien: *Anjo*: Angelus, i. thien thần, idem.

tien, tổ tien: *antepaſſados*: progenitores. tổ tũ, idem.

tien ſư, vide, ſư.

tien binh: *vanguarda*; primum agmen. tien, idem.

tièn, vide tien.

tièn, đồũ tièn: *caixas de cobre*: monetæ æreæ. một đồũ tièn, hai dồũ tièn: *hũa caixa, duas caixas*: moneta ærea vna, monetæ æreæ duę, & ſic deinceps vſque ad ſexaginta, tunc enim dicitur, một tièn: *ſeſſenta caixas*: ſexaginta monetæ æreæ, quia ſcilicet illæ iam æquiualerent menſuræ argenteę quã, đồũ bạc, vocant, & iulio romano quoad pondus videtur æqualis, hai tièn: *duas vezes ſeſſenta caixas*: bis ſexaginta monetæ æreæ, ba tièn: *tres vezes ſeſſenta*: ter ſexaginta monetæ æreæ, & ſic deinceps vſque ad decẽ, nam tunc decies ſexaginta ſeu ſexcentę monetæ illę diuiſæ per ſexaginta, aut etiam vnitæ, vocantur, một quan tièn, quia ſcilicet æquiua-

lent decem iulijs seu ponderi argenteo quod, lạng vocant. Iusitani tamen apud Sinas sicuti singulas sexagenas vocant centum sic decies sexagenas monetas seu sexcentas vocãt mille, quod à laponibus originem habuisse videtur qui mille huiusmodi monetas vocant, quan, & Iusitani ad expeditius loquẽdum & negotiandum illud idem, quan, apud Annamitas donauerunt nomine, mille, cum tamen reuera non sint nisi sexcentæ huiusmodi monetæ. sic etiã eodem loquẽdi modo & numerandi vtentes, mọt tiền, donauerunt nomine centũ, cum tamen reuera non sint nisi sexaginta. một quan tiền: *mil caixas*: millæ monetæ æreæ seu potius sexcẽtæ. hai quan tiền, ba quan tiền & sic deinceps in infinitum một tlam quan tiền: *cem mil caixas*: centum millia monetarum ærearum, vel potius sexaginta millia một nghìn quan tiền: *mil vezes mil caixas*; mille millia monetarum ærearum, seu potius sexcenta millia. attamen quinque ligaturæ monetarum vocantur, một ḅiá tiền: *cinco mil caixas*: quinquies mille monetæ æreæ. seu potius quinquies sexcentæ, ideſt ter mille. lòi tiền: *fio em que se enfião as caixas*: filum cui inseruntur monetæ æreæ, quia scilicet omnes in medio sunt perforatæ. xố tiền ḅẽào: *enfialas*: inserere filo aut alteri ligulæ monetas æreas, quia sunt perforatæ. tiền gián: *caixas piquenas*: monetæ, æreæ minutiores seu minores. tiền qúi: *caixas grandes*: monetæ æreæ maiores. quế, idem. sex è maioribus æquiualent decem è minoribus. làm tiền: *arrecadar a renda de caixas*: tributum monetarum ærearum exigere. làm qúi, idem. tiền géy: *custas das diligencias da Iustiça*: impensæ pro ministris iustitiæ. tiền chĩ, idem. tiền bộp: *caixas ruins de chumbo*: monetæ adulterinæ plumbeæ. geò tiền: *botalas iugando com ellas*: iacere monetas ludendo. bé tiền: *quebrar hũa caixa*

caixa em duas partes em final de repudio; frangere monetam æream in signum repudij. nam vir plebeius repudians vxorem confringere debet vnam monetam æreã medietatem dat vxori bacillos etiam quibus vtuntur ad comedendum pariter cõfringit vir & tradit vxori, & tunc vxor iuxtà deprauatam consuetudinem, vel potius corruptelã, liberè potest aliũ virum ducere. bé đứa bé đòũ tiền, idem.

tiền, nhản tiền: *ver dante dos olhos*: intueri proprijs oculis. đã thấy, idem.

tién: *cercear a roda*: amputare circumquaque. tién miá: *aparar a cana doce*: putamen cannæ sacchareæ resecare. tién cau: *aparar a areca*: putamen fructus indici, quem lusitani arecam vocant, resecare.

tién Chúa: *dar algũa cousa ao Rey*: Regi aliquid dare. đưng, idem. quamuis sit etiam in vsu pro idolis, vt & cũ.

tiẹn, hạ tiẹn: *auarento*: auarus, a, vm.

tiẹn, đại tiẹn: *necessidade corporal grande*: stercora egerere, modestè loquendo đi soũ, đi đàng, idem. yả, immodestè. tiểu tiẹn: *ourinar*: vrinam expellere, modestè loquendo. đái, idem sed immodestè.

tiẹn: *tornear*: torno, as. thợ tiẹn: *torneiro*: tornator, is. con tiẹn: *grades balaustres*; crates tornatiles.

tiếng: *vos*: *fama*: vox, vocis. fama, æ. cả tiếng: *alta vòs*; elata vox. nhỏ tiếng: *vòs baixa*: submissa vox. khan tiếng: *enrouquecer*: rauescо, is. êm tiếng: *vos suaue*: suauis vox. có tiếng: *corre a fama*; fama increbuit. máng tiếng, tiếng đồn, idem. xấu tiếng: *roim fama*; malum nomen.

tiếng: *falla*: lingua, æ. chàng biết tiếng nói: *não sabe a lingua*: linguam non nouit. tiếng tlaõ núi vaõ ra: *fas ecco*: eccho redditur ex monte.

tiếp: *a taboa da quilha*: carinæ tabula,

tiét: *sangue*: sanguis. inis. đau tả tiét: *camaras de sangue*:

gue: dysenteria sanguinea. kiét, idem. thủ tiét, vide thủ.

tiệt. melius tuyệt, vide infra.

tiêu, hồ tiêu: *pimenta*: piper, is.

tiêu: *gastarse*: expendo, is. của ăn đã tiêu: *o que hauia pera comer ià se gastou*: expensum iam est comestibile.

tiêu, chuối thinh tiêu: *figos da india que parecẽ verdes e são ià maduros*: ficus indicæ quædam quæ videntur virides, seu immaturæ, iam tamen ad maturitatem peruenerunt.

tiều, củi: *lenha pera o fogo*: ligna ad ignem. tiều phu: *o que vende lenha*: lignorum ad comburendum venditor.

tiểu, mọn: *piqueno*: paruus, a, vm. tiểu hàu: *pagem*: pedisequus, i. tiểu nhin: *homem baixo*: infimæ sortis homo. cái tiểu: *caixão piqueno em que se tresladão os ossos dos defuntos depois de tres annos*: sarcophagus exiguus in quem post triennium ossa defuncti transferuntur. tiểu tiện, vide tiện.

tim, cái tim: *iunco de que se fas torcida*: iuncus ex quo fit ellychnium. tim đèn: *torcida de candea*: ellychnium, ij.

tim, blái tim: *coração*: cor, dis.

tim la: *boubas*: morbus, gallicus, vel neapolitanus. tiem la idem.

tim: *laca pera pintar*: purpureus color ad pingendum aptus.

tìm: *buscar*: quæro, is. kiếm, idem. tìm chẳng thấy: *busquei e não achei*: quæsiui & non inueni. tìm chẳng được, idem.

tím máu lại: *acudir o sangue a parte agrauada que fica verde negro*: concursus sanguinis ad partem corporis læsam, ita vt eius color fiat cæruleus subobscurus.

tím mùi tím: *azul escuro*: cæruleus color subobscurus.

tin: *crer*: credo, is. làõ tin, idem. tôi tin kính Deos cha: *creo em Deos Padre*. Credo in Deum Patrem. tin: *fè*:

fẽ: fides, ei.

tin ai: *fiarſe de alguem*: fidere alicui.

tin, bảu tin: *dar nouas*: noua referre. thăm tin: *eſpiar*: exploro, as. măng tin: *correr fama*: fama eſt. măng tiếng, idem.

tín, tin: *crer*: credo, is.

tinh, ngòi ſao: *eſtrella*: ſtella, æ.

tinh, bưng tinh: *muito cedo*; valdè mane, diluculo primo.

tinh ảnh ra: *lançar rayos como ſol*; emittere radios ad inſtar ſolis.

tinh tle: *eſtopa de bambù*; ſtupa cannarum indicarum.

tinh, yểu tinh: *diabo em figura de molher*: diabolus ſub figura mulieris.

tinh, lậu tinh: *chaga na parte ſecreta, cameras, puxos de ſangue*; vulnus in pudendis. dyſenteria, æ, tenaſmus ſanguineus. kiét, idem.

tinh mũy: *oſſo do narìs*: os narium. sóũ mũy, idem.

tinh: *ſemente de homẽ*; ſemen virile. khí mệnh, idem.

tình, nghĩa: *ſentido*: ſenſus, vs. sự tình cục rọũ: *ter hũa couſa ou propoſição o ſentido oculto*: abſtruſi ſenſus propoſitio. sâu nhiệm, idem.

tình cờ: *a caſo*; fortuitò. chẳng có răp làõ, idem.

tính: *ſubſtancia, natureza, inclinação*: ſubſtantia, natura, propenſio animi.

tính lí: *natureza rational, filoſofia*: natura rationalis, philoſophia, æ.

tính lại: *fazer contas*; calculationes peragere.

tính, thiép tính: *feiticeiros que prometem fazer ver os mortos que quizerem dormindo*: venefici ſpondentes aſpectum mortuorũ in ſomnis ad libitum.

tĩnh: *eſtar em ſeu cizo*: mẽtis compotem eſſe. bàng tĩnh: *não ſe alterar*: ſemper idem. tĩnh lại: *tornar em ſy*: redire ad mentem, vt poſt inſaniam, vel poſt ebrietatem. ra khỏn, idem.

tịnh, ſạch: *limpo* mundus, a, vm. thinh tịnh: *puro caſto*: purus, caſtus, a, vm.

tinh phạn vưong, vide thích.

tiủ, toục tiủ: *palauras deſ-*

ho-

honestas, ou descortezes em qualquer genero: obscæna verba, vel inurbana quouis modo. nói sóũ chín, idem.

tla: *por, aplicar*: pono, is. applico, as. tla thuóc dâu: *aplicar a mezinha a ferida*; apponere medelam vulneri. tla hòm bẽào: *meter no caixão*: mittere in arcam. tla canh: *temperar o caldo*: condire iusculum. tla danh: *dar fundo*; demittere anchoram. tla khớp ngựa bẽào: *por o freyo ao cauallo*: apponere frænum equo. tla con: *mouito*; aborsus, vs. sãy con, idem. alij, tra, mutando, l, in, r, sic etiam in sequentibus communiter.

tlà: *igoal*: æqualis, æ. cũng tlà ai, bàng nhau, tày, idem.

tlả: *panella que sò serue pera cozer peixe*: olla ad solos pisces concoquendos inseruiens.

tlác: *bulir cousa mal encaixada*: moueri rem ineptè insertam alteri. thuyền tlúc tlác: *bulir a embarcação*: moueri naui gium vndis concutientibus. melius, lúc lác.

tlai: *madre perola*. margaritæ concha. ảnh tlai: *varonica de madre perola*: icuncula ex margaritæ concha. hột tlai: *perola*: margarita, æ. chuỗi hột tlai: *coroa de rezar de madre perola*; rosarium, vel globuli precarij ex margaritæ concha.

tlai, con tlai: *mancebo*: adolescens, ntis. melius con blai.

tlái: *auesso*: inuersus, a, vm. tlái áo: *o auesso da cabaya*: inuersa pars vestis. tay tlái: *mão esquerda*: finistra manus. tlái mlẽ: *contra rezão*: repugnans rationi. nói tlái: *fallar errado*: mendosè loqui. tlái mặt thuóc: *mezinha errada*: incongrua medicina. lúa tlái: *arròs da segunda noualidade*: posterioris messis oriza.

tlải, tle tlải: *bambù piqueno de folha grande*; canna indica minutior ampla habens folia.

tlải, nhà tlóũ tlải: *caza aberta a roda*: patens circumquaque domus.

tlấy, vide tlẽy.

tlăm, một tlăm: *cento*: centum. tlăm sự, *muitas cousas*;

multa. tlãm tiéng, nói tlãm tiéng: *fallar muitas linguas*: varijs linguis loqui.

tlàm: *arrecadas*: inaures, rium. đeo tlàm: *trazer arrecadas*: inaures gestare.

tlám: *pes, breu*: pix, picis.

tlám, blái tlám: *certa fruita como azeitonas*: fructus quidam in modum oliuæ.

tlám, cái tlám: *alambique de estilar*: stillarium, ij.

tlám con: *trazer o filho nos braços*: gestare vlnis filium. bế, ám, bòũ, mang, idem.

tlan, cái tlan thọ bụt: *chazola em que se tem e venera ò pagode*: ferculum superstitiosum in quo quis habet & veneratur idolum.

tlan, con tlan: *certa laya de cobra*: serpentis quædam species.

tlần: *sem cabaya sò com encacho ou calcoẽs, ou outra couſa com que ſe cobre da cinta pera baixo*; nudus in parte superiori corporis, licet coopertus à medio corporis & infra.

tlần, thuyền tlần: *barca sem cajão, desconcertada*: naui-

gium sine vmbraculo, & absque alijs ad nauigandum necessarijs. sách tlần: *liuro sem capa*; liber sine operimento. & sic de alijs rebus imperfectis &c.

tlán: *testa*: frons, ntis. sói tlán: *caluo*: caluus, a, vm. sóc tlán, idem.

tlanggỗ: *tronco de pao pera prender alguem fechandolhé os pès dentro*: compedes lignei in quibus pedes inserti clauduntur, ita vt locomoueri quis non possit. cồm blang, idem. đáũ tlang: *prender neſſe tronco*: compedere ligneo comprehendi.

tlàng, tlần tlàng: *desbarbado*: imberbis, e. iniuriosa verba.

tlàng, tlế tlàng: *vagaroſo*: lentus, a, vm.

tlàng áo: *cabeção da cabaya*: superior vestis pars quę collum operit.

tlàng hõa: *coleira de flores*: torques florum.

tlàng hột: *rosairo de contas*: globuli precarij. chuỗi hột, idem.

tlàng, bế tlàng: *de comprimento*: longitudo, dinis.

bế

bẽ dẽọc, idem. vide bẽ.

tlàng hẵọc: *escola, vniuersidade*: schola, æ. vniuersitas, atis. alij tràng.

tláng: *cor branca*: color albus. tláng tŏát: *branco perfeito*: album perfectum. tláng như cò: *branco como garça*: album vt ardea, quia scilicet niuem nunquam ibi viderunt.

tlẫng, vide tlứng.

tlánh: *desuiarse*: declino, as. tlánh cho khói: *afastai-uos*: recede. xê ra, idem.

tlao: *entregar*: trado, is. đã tlao cho người: *já lhe entreguei*: tradidi iam illi. phú, idem.

tlạo, tlọn tlạo con mắt: *por os olhos em aluo*: oculos ita attollere vt albugo appareat.

tlạo, của tlọn tlạo: *fato confuso como se no mesmo vaso esteuer carne peixe fruta tudo misturado*: confusio rerum vt si in eodem vase contineantur carnes, pisces, fructus, omnia permixta.

tlaõ: *claro de liquor*: clarus, a, vm. minimè turbidus liquor. nước tlaõ: *agoa clara*: clara & minimè turbida aqua.

tlaõ: *dentro*: intus, intra. trũ, idem.

tlaõ nam: *o anno passado*: præteritus annus, elapsus. nam ngŏái, idem. ra nam: *o anno que vẽ*: futurus annus. sang nam, idem.

tlaõ, đàng tlaõ: *as Prouincias do sul dèsda corte de Tonquim atè Ranran*: Prouinciæ Meridionales respectu septentrionalium inciendo à Regia Tunchinensi vsque ad confinia Regni Ciampa, imò & ipsum Regnum Ciampa & Cambogiæ eodem modo vocantur. & è contra Prouinciæ septẽtrionales respectu meridionaliũ vocantur. đàng ngŏài. đẽào tlaõ: *entrar dentro*: interius ingredi. ideſt à Prouincijs septentrionalibus ad meridionales profieisci. & è contra, ra ngŏài, est à Prouincijs meridionalibus ad septentrionales exire.

tlàõ tlứng: *clara de ouo*: albumen oui.

tláõ: *berço de meninos*: cunæ, arum. đan tláõ: *fazer*

o berço: incunabula conficere.

tláõ cỏ: *coleira natural no pescoço de aue, ou outro animal*: millus à natura datus in collo auis, aut alterius animalis. alij tráõ.

tlãp blãu: *boceta ouada donde se tem o betele areca pera comer*: pyxis oualis in qua apponitur folium quod, betel, vocant simul cum fructu indico, areca, dicto à lusitanis, ad comedendum.

tlát nhà: *rebocar a caza cõ terra ou cal*: incrustare patietes domus, vel terra, vel calce. bay tlát: *a colher com que se reboca*: instrumentum aut tudicula, vel cochlea re quo incrustantur parietes, alij trát.

tlãu, con tlãu: *bufaro*: bubalus, i. ráõ tlãu: *curar bufaras*: bubalos curare. seo tlãu: *furarlhe as ventas*: bubalis nares perforare, ad eos scilicet facilius regendos, inserto in naribus funiculo. vide sõu.

tlãu, cứt tlãu: *caspa da moleira dos meninos*: furfures ex puerorum capite.

tlãu, cá lươi tlãu: *lingoado*; solea, æ.

tlãu: *casca de nelle*: tunicula orizæ. alij trãu.

tlaũ, vide tlaõ & similia.

tlãũ, vide tlõũ & similiã.

tle: *bambù*; canna indica. tle hõá, tle gai, tle la nga, tle gày: *varias castas de bambùs*: cannarum indicarum species variæ. mặt tle: *olho que arrebenta no nò*: surculus qui ex nodo cannæ indicæ pullulat. mang tle: *o olho que arrebenta no pè*: surculus cannæ indicæ qui in ipsius pede oritur. blóũ tle: *o canudo que vay entre nò e nò*: internodium cannæ indicæ. rõc mày tle: *aparar os nòs do bãbù*: cannæ indicæ nodos abscindere.

tlễ, thuyền tlễ: *certa embarcação*: nauigij quædam species.

tlễ: *de pouca idade*; ætatis modicæ. còn tlễ: *ainda mancebo*: iunior adhuc. tlễ dại: *paruo, tolo*: fatuus, i. tlễ mõ, tlễ mọn, idem. tlễ tlũ: *fazer cousas de moço descabeçado*: pueri insipientis more se gerere.

tlẽ đàng: *atalho*: compendium itineris.

tlẽ nãi: *preguiceirão*: desidioſus, a, vm. tlẽ tlàng, làm biéng, idem.

tlẽ, áo tlẽ: *cair a cabaya dos ombros*: decidere veſtem ab humeris.

tlẽy: *partirſe*: diſcedo, is. tlẽy đã khói: *partio e ià paſſou*. abijt & iam præterijt. ſang tlẽy: *ir pera outra terra*: migrare in aliam regionem.

tlẽy lẽy blái: *abaixar o ramo, e colhera fruta*; demittere ramum ad carpendos fructus.

tlên: *arriba*: ſupra. ké bẽ tlên: *os ſuperiores*: ſuperior, is. tlên hẽt moi ſu: *ſobre todas as couſas*: ſuper omnia. ở tlên gác: *eſtà no ſobrado*: cõtignationem incolit. quoties ſignificatur locus ſuperior ſemper additur tlên, vt. ở tlên núi: *eſtà no monte*: eſt in monte. ở tlên blò-i: *eſtà no ceo*: eſt in cælo.

tlển tlàng: *desbarbado*: imberbis, e. tlén, idem.

tleo: *dependurar*: appendo, is. tleo lên, idem.

tlèo: *trepar*: repo, is, arrepo, is. tlèo lên, idem.

tléo: *cadeira ſem braços*: ſedes ſine brachiorum fulcimento.

tlét, vide tlát.

tlêu ngu-ò-i: *zombar d'alguem, fazerlhe algũa vexação*: deludere aliquem, vexare aliquantulum. tlêu tôi: *auexame*: vexat me affligit me. tlêu đần bà: *entender com molheres pera mal*: illudere mulieres in malum. đi tlêu đ-a ấy: *entendei com aquelle, deſafiayo*: prouoca illum ad duellum. alij, tliu.

tlích, cá tlích: *ſardinha*: ſardina, æ. cá blích, idem. cá mòi: *mayor ſardinha*: ſardina maior.

tliu, vide tlêu.

tlíu tlo, vide liú lo.

tlo, lo, vide etiam líu lo.

tlò, hặoc tlò: *eſtudante*: ſcolaſticus, i. làm tlò: *fazer comedia, repreſentação*: comœdiam aut aliud repreſentationis genus peragere. gióũ tlò, truyẹn, idem.

tlố *moſtrar com o dedo*: demonſtrare digito. alij blố. chĩ, idem.

tlŏc

tlŏc đầu: *caluo de toda a cabeça ou cortado todo o cabello:* capillis carens in toto capite. trŏc, idem.

tlôi đi: *andar a notho polla agoa a baixo*: ferri aquæ impetu & impulsu. bánh tlôi nuớc: *bolinhos redondos crãos que botão na agoa*: bellaria rotunda alba & aquæ immersa.

tlôi, blái tlôi: *mangas fruita da India*: fructus quidam Indicus quem lusitani, mangam, vocant, persico malo similis, sed viridis extra, quamuis intus sit maturus.

tlói: *amarrar os braços a alguem:* ligare brachia alicui. tlói lợn, tlói gà: *amarrar porcos, galinhas:* alligare porcos, gallinas &c. tlói ma quỉ: *amarrar o diabo no corpo do endemoninhado*: colligare diabolum in ipso energumeni corpore.

tlồm: *principal em algũ lugar*: præcipuus in aliquo loco. tlồm làng: *cabeça da aldea*; caput, seu præcipuus in pago. alij tlùm. cai, idem.

tlóm con mắt: *olhos encauados*: profundi oculi, melius sõm.

tlộm: *as escondidas*; occultè. hỏi tlộm: *preguntar em segredo*: secretò interrogare. lay tlộm: *fazer reuerencia priuadamente*: priuatim reuereri. tlộm: *as escondidas de alguem*: inscio aliquo. ăn tlộm: *furtar as escondidas*: furtum, i. ăn cướp: *tomar por força*: rapina, æ. ăn cắp: *furtar cõ manha*: fraudulenter accipere.

tlồn: *trazeiro*: posterior hominis pars. bàn tlồn: *nadegas*: nates, tiũ. khu, idem. tlồn kim: *o fundo da agulha*: pars acus vbi est eius foramen. tlồn vô: *a parte inferior do boyão em que se assenta*: pars infima diotæ cui ipsa innititur. tlồn ốúc: *parafuso femea*: inferior pars cui inseritur trochlea.

tlồn: *couſa redonda*: rotundus, a, vm. tlồn: *inteiro, perfeito*: integer, gra, grum. một nắm tlồn: *hum anno inteiro*: integer annus.

tlồn: *fugir*: fugio, is. lánh, khỏi, xiêu, idem.

tlộn tlạo, vide tlạo.

tlọn,

tlọn, vide blọn.

tlọn: *liso, escorregadio*: læuis, e. lubricus, a, vm. alij trọn. củ tlọn: *periodo redondo*: rotunda periodus. thoủ, idem.

tlọn con mắt lên: *regalar os olhos, polos em aluo*. attolere oculos, vel ita aperire vt albugo appareat. tlọn tlạo con mắt lên: *com medo por os olhos em aluo*: aperire oculos præ timore ita vt albugo appareat.

tlớp bánh, cá: *requentar apas, peixe*: recalfacere placentas, piscem &c. alij trớp, at de oriza dicitur, rang com.

tlớt, vide blớt.

tlọt: *escorregar*: dilabor, eris. tlọt chin: *escorregar os pès*: falli pedem in lubrico. trọt, idem.

tloủ: *esperar*: expecto, as. confido, is. tloủ thày đến: *espero ao mestre que venha*: expecto magistrum aduenturum. tloủ cậy ngườ i: *confiar em alguem*; sperare in aliquem. troủ, idem.

tlóủ: *tambor*: tympanum; i. đánh tlóủ: *tocar o tambor*: tympanum pulsare. giáõ tlóủ, idem. tlóủ cái: *tambor redondo*; tympanum rotundum.

tlóủ: *vigia*: vigilia, æ. noctem autem diuidunt in quinque vigilias. tlóú một: *a primeira vigia*: vigilia prima. tlóủ hai: *a segunda*: vigilia secunda, & sic de alijs.

tlóủ, noi tlóủ: *lugar deuaço*; peruius patensque omnibus locus. nhà tlóủ tlải: *caza aberta ao vento, ladroẽs &c*: peruia vento patensque latronibus domus. tróủ trải, idem. thuyền tlóủ gió: *embarcação aberta ao vento sem ter aonde se abrigar*: patens omnibus ventis cymba, sine loco aprico aut protecto.

tlưa: *pollo meyo dia*: hora circa meridiem. tlưa sẽ đến: *chegarei pollo meyo dia*: meridiei hora circiter aduenniam. đã tlưa: *già he tarde*: tarda iam hora est, loquendo scilicet à matutino tempore vsque ad meridiem, nam à meridie ad vesperam dicitur, đã tối: *iá he tarde*: hora iam tarda est. à vespere vero vsque ad mediam no-

noctem circiter, đã khuya: *ià he tarde*: hora iam tarda eſt. denique à media circiter nocte vſque ad auroram, đã sáng: *ià he tarde, ià he de dia*: hora iam tarda eſt, aurora iam emicat.

tluẫng, vide tluỗng.

tlúc tlác: *ranger ou bulir algũa couſa*: ſtridere aliquid, aut húc illúcque moueri. melius lúc lác.

tlủng, vide trủng.

tlứng: *ouo*: ouum, i. tlứng gà: *ouo de galinha*: ouum gallinæ. & ſic de alijs auibus. tlứng rắn: *ouo de cobra*: ouum ſerpentis. tlứng cá: *ouas de peixes*: oua piſcium. tlứng chẽy: *lendeas*: lens, lendis. tlứng ũ: *ouo goro*: ouum vrinum. chim ấp tlứng: *chocar a aue*: ouis incubare auem. đẻ tlứng: *por o ouo, deſouar*: oua parere. vỏ tlứng: *caſca de ouo*: oui teſta. làõ tláng tlứng: *clara*: oui albumen. làõ đỏ tlứng: *gema*: oui luteum, vitellus, i. báng tlứng: *a pellicula dentro*: oui pellicula interior. bác tlứng: *frita da de ouos*: oua frixa. alij trứng.

tlước: *diante, dantes, primeiro*: coram, antè, prius, tlước mặt ai: *diante dalguẽ*: coram aliquo. đi tlước: *ir diante*: prius ire, præcedere. như tlước ſau thì cù vậy: *como dantes aſſym depois*: ante vt factum eſt ita etiam poſt. tlước hết: *primeiro que tudo*: prius & ante omnia. chảng dễám nói tlước: *não me atreuo de fallar primeiro*: prius non audeo loqui.

tluỗng: *em couros ſem algũ veſtido*: nudus omninò ſine vlla veſte. hỏ hang, tluỗng tlũ, idem.

tlút linh hồn ra: *ſair a alma do corpo*: egredi animam è corpore, mori. tlút của: *paſſar fato de hũ lugar para outro*: transferre res ab vno loco in alium. tlút lẽy: *leuar o ſobejo do comer nas feſtas*: accipere reliquias eduliorũ è conuiuio.

tlút bạc: *fundir prata*: eliquare argentum. nấu, idem.

tlũ, tlẻ tlũ, vide tlẻ. tluỗng tlũ, vide tluỗng.

tộ: *ajudar, emparar*: iuuo, as.

as: protego, is. phù hộ, giúp sức, idem.

to: *grosso ou grosseiro como pano, linhas &c*: crassus, a, vm, vt pannus, fila & similia impolita.

tô lộ: *publicamente*: publicè.

tô: *tormenta*: tempestas, atis. bão táp, idem. vô tô: *quieto, manso*: quietus, a, vm. mitis, e.

tổ: *claramente*: clarè, dilucidè. tổ tàng, tổ tường, idem. đã tổ: *ià entendo, ià està claro*: intelligo, is. iã clarum est. tổ ra cũ ai: *publicar algum segredo*: reuelare secretum.

tổ chim: *ninho de aues*: nidus auium. de gallina dicitur, ổ, sicuti de quadrupedibus.

tổ tũ: *auòs*: progenitores, vm. tổ tien, tổ nể, idem.

tơ: *amar*: amo, as. tơ thương, yeu, idem.

tơ: *brotar das heruas*: germino, as. tơ mạ: *arrebentar o nelle*: germinare orizam. tơ rau, tơ cổ: *arrebentar a hortalisa, e outras heruas*: germinare olera atque alias herbas. măọc, idem.

tơ: *seda*: bombyx, ycis. kén tơ: *folhelho de seda*: bombycius folliculus. tàm tơ: *o bicho da seda*: bõbyx, ycis. kéo tơ ra: *debala*: glomero, as.

tờ gẽy: *folha de papel*: folium papyri. làm tờ: *fazer petição*: postulationem conscribere. tờ bua, tờ Chúa: *chapa del Rey*: rescriptum regium. lệnh, idem.

tờ con: *o pay desconhecer o filho e desobrigarse delle como se não fora seu filho*: dimitti filium à patre, nec haberi amplius pro filio. tù đi, idẽ.

tớ, đẽy tớ: *discipulo, criado*: discipulus, i. famulus, i. đẽy tớ cả: *os Apostolos*: Apostoli, orum. toũ đồ, idem.

tớ: *eu*: ego. loquendo cum iracundia, illumque cui irascor nominando per vocem contemptus, ngươi, vt. tớ làm chi ngươi: *que tenho de ver contigo*: ego quid curo te.

tỏá mù ra: *fazerse neuoeiro, subir o fumo &c* nebulosum aëre fieri, fumum ascendere & similia vt expuluere caliginem oriri.

tŏà: *trono, tribunal:* thronus, i. tribunal, is. tŏà Chúa ngo-i: *trono donde el Rey fas audiencia em publico*: thronus in quo Rex ſedet cum publico auditorio aſſiſtit.

tŏạ, lá tŏạ: *coxim de ſella*: puluinar ephippij. tô, idem.

tŏại, ḉua tŏại hŏàng thị: *nome de certo Rey da China que dizem achou o fogo*: nomen cuiuſdam regis Sinenſis quem dicunt adinueniſſe ignem, quia ſcilicet illos docuit ex duorum lignorum attritu ignem elicere, atque ideò illum ad hæc vſque tempora adorant.

tŏan: *deliberar*: delibero, as. tŏan cũ nhau: *conſultar entre ſi* cõſulere ſe inuicem. tŏán tuo-c viẹc: *conſultar o negocio*: conſilium de negotio peragere. đã tŏan: *eſtà pera morrer*: proximus morti eſt. đã maõ, idem.

tŏán *aritmetica*: arithmetica, æ. con tŏán: *os pauſinhos com que contão*: bacilli quibus vtuntur ad numerandum. sãch tŏán: *liuro de contas*: computorum liber. tinh, idem.

tŏản: *xibandar, ou caza aonde ſe pagão os direitos das barcas, ou dos que paſsão*: publicanus, i. domus exigentis tributa à tranſeuntibus, vel è nauigijs. tŏản bộ, idem.

tŏản: *eſpaço de dès em dès dias em que ſe diuide o mes*: ſpatium decem dierum in quod diuiditur menſis. một tŏản: *des dias*: decem dies. hai tŏản: *vinte dias*: viginti dies &c.

tóc: *cabello da cabeça*: capillus, i. to-tóc: *fio de cabello*: capilli filum. đẽ tóc. *criar cabello*: comam nutrire. cắt tóc: *cortar o cabello*: capillos abſcindere. quan tóc: *creſpo*: capilli criſpi. quan đầu, idem. vươn tóc: *cabello muito eſpeſſo*: cæſaries denſa valdè. tóc gáy: *cabello do toutiço*; capilli occipitis. bôi tóc: *amarrar o cabello*: capillos ligare. ré tóc: *enfeitar o cabello*; cincinnos calamiſtrare. dũi tóc: *pegar alguem pollos cabellos*: capillis aliquẽ comprehendere. xé tóc, idem. rối tóc: *cabellos emburulhados*: capilli implicati. rứp cạp lẽy đỡ tóc: *arrancar*

os cabellos com tenàs: capillos forcipe paruula auellere. chải tóc: *pentear*: pecto, is. bạc tóc: *brancas*; capilli cani. đỏ tóc: *ruyuo*: rufus capillus. xanh tóc: *preto*: capillus niger. tóc ngựa: *a coma e cola do caualio*: iuba & cauda equi.

tọc, nói tọc mạch: *fallar fora o que sabe de caza*: enuntiare foris quæ domi quis audiuit.

tốc: *a decima parte do couado, polegada*: cubiti decima pars, extremus pollicis articulus quo vtuntur ad cubitum metiendum, in longum scilicet accipiendo.

tồồ, vide tüể.

toi: *morrer de desastre*: mori ex infortunio. chết toi idem.

tôi; *eu, meu*: ego, meus, a, vm. loquendo demissè. tôi lạy oũ: *eu faça reuerencia a vossa merce*: ego veneror Dominationem tuam. chúng tôi, mố tôi: *nòs, nosso*: nos, noster, tra, trum. của tôi; *fato meu*: mea res. nhà chung tôi: *caza nossa*: nostra domus. & sic de alijs possessiuis quæ explicantur per pronomina primitiua.

tôi: *escrauo, criado, vassallo*: seruus, i. famulus, i. subditus, i. lam tôi, idem. tôi tá: *escrauos*: serui.

tối: *escuro*: tenebrosus, a, vm. tối blò-i: *ceo toldado*: nubilum cælum. nhâm blò-i, idem. tối tăm mù mịt: *noite fechada*: obscurum noctis. thâu đêm tối ngày: *todo o dia e toda a noite*: tota nocte & tota die, donec scilicet iterum obscuretur dies. ban tối: *de noite*: nocturnum tempus. đã tối: *ià he tarde*: tarda iam est hora, & sic dicitur à meridie vsque ad vesperam. vide tlưa. tối mắt: *cego*: cæcus, i. tối dẹ: *não ter abilidade*: ingenio carere.

tói: *cadea*: catena, æ. đòi tói: *corrente, machos*: compedes. tói sắt: *cadea de ferro*: catena ferrea. lòi tói, idem. phải tói: *preso em ferros*: compede captus. tói vàng *cadea de ouro*: catena aurea. chỉ vàng, idem.

tỏi, củ tỏi: *cabeça de alho*: allij spica. ánh tỏi: *dente*

de alho: allij dens seu particula.

tội: *pecado*: peccatum, i. culpa, æ. phạm tội: *cair em pecado*: peccatum committere. tôi có tội: *he minha culpa*; culpa mea est. tôi là kẻ có tội: *sou pecador*: peccator sum. ăn năn tội: *arrependimento*: dolere de peccatis. xưng tội: *confessar os pecados*: peccata confiteri. giải tội: *absoluer*: peccata purgare seu remittere. nơi giải tội: *purgatorio*: peccata purgandi locus. chuộc tội: *fati fazer pollos pecados*: satisfacere pro peccatis. đánh tội: *tomar disciplina*: peccatorũ pœnas verberibus persoluere. tha tội tha vạ cho tôi: *perdoaime a culpa e a pena*: culpam & pœnam mihi ignosce. tạ tội: *offerecer algũa cousa pera alcançar perdão dos pecados*: offerre aliquid ad remissionem delicti obtinendam. tội: *castigo*: vltio, nis. chịu tội *padecer pollos pecados*: pati pro peccatis. hối tội: *superstição com que paruoamẽto cuidão os gentios tem perdão de seus pecados*: superstitio per quam Ethnici stultè putant se liberari à peccatis. vide sám hối.

tới, aó tới: *capa de palha ou folhas grandes pera a chuua*: penula è folijs prægrandibus contexta ad arcẽdam pluuiam.

tới: *chegar*: peruenio, is. mới tới: *agora chegou*: peruenit modo. cheò tới: *remai pera chegar, não fiqueis atràs*: remiga ita vt peruenias, nec retro remaneas. gệt tới: *remar pera diante*: remigare in partem anteriorem. gệt lùi: *remar pera tràs*: retrorsum remigare.

tôm, cái tôm: *camarão*: gammarus, i. tép, tôm cang, idem. tôm: *lagosta*: locusta marina, astacus, i. tôm dảo, idem.

tóm lại: *compendiar*: compendio vti. tóm về, nói tắt, idem.

tôn, cháu: *neto*: nepos, otis. nhọc tôn, truyền cho cháu: *tradição pera os netos*: traditio nepotibus.

tốn: *gastar*; impendo, is. tiêu, idem, tốn của: *gastar*

largo, esperdiçar: prodigere res. tốn hại, tốn thiệt, idem.

tọn, dữ tọn: *maos bofes, cruel, brauo*: crudelis, e. ferox, ocis. tỏục tọn, idem.

tòng: *ordem de sobrados huns sobre os outros*; tabulatorum ordo quorum vnum sit super aliud. nhà bốn tòng: *casa de quatro sobrados*: contignationes quatuor habens domus. mấy tòng blòi: *quantos ceos ha*: cæli quot sunt? tàu có ba tòng: *nao de tres cubertas*: contignationum trium nauis.

tòng: *ter costume*: soleo, es. đã tòng sự ấy: *ià estou acostumado a isso*: solitus iam sum. chưa tòng: *ainda não tenho experiencia*: vsum non habeo. expertus nondum sum.

tòng nào: *quamanho*: quantus, a, vm. dài tòng nào: *quão comprido*: cuius longitudinis? ngườ̀i ấy tòng nào: *esse homẽ a que chega*; gradus huius viri qualis est? cắch, thẽ, dường, idem.

tóp: *começarse a corromper*: incipere corruptionem.

tóp mỡ: *torresmo depois de frita a manteja*: cremium, ij. quod scilicet ex lardo supereſt post frixam & liquatam pinguedinem ex lardo aut petaso.

tốt: *cousa boa*: bonus, a, vm. tốt lành: *fermoso*: pulcher, chra, chrum. tốt blai: *gentilhomem*: speciosus iuuenis.

tót: *tirar fora como espada, gaueta &c.*: extrahere vt ensem, scrinij loculos & similia. tót gươm ra: *arrancar a catana*: exerere gladium, rút ra, idem. vide tüất.

tỏục: *cousa indecente, descortès*: indecens, ntis, inciuilis, e. nói mlòi tỏúc tĩu: *fallar palauras indecentes em qualquer materia*: indecora verba loqui in quocunque genere. ten tỏục: *o nome que o pay ou a may pos ao filho em nacendo*: nomen quod infanti recens nato à Patre aut Matre imponitur. hoc nomine non potest compellari vir quiuis sine dedecore, imò nec nominari potest tale nomen parentum aut maiorum

iorum ſine graui, vt ipſi putant, iniuria ita vt timeant vltionem à ſuis maioribus ſi in tale nomen impingant. alij tục. vide infra.

toũ, ho: *parentes*: conſanguinei. tổ toũ: *antepaſſados*: progenitores, rum. tổ nẽ, idem.

toũ đồ: *diſcipulos graues*: diſcipuli nobiliores, dicitur de Apoſtolis.

tóũ, dụa: *acompanhar pera fora*: deduco, is. tóũ lẹnh: *acompanhar a chapa del Rey*: deducere reſcriptum Regis, vel perſonaliter, vel aliquod munus ei qui illud profert præbendo. tóũ ſao: *ſuperſtição de botar de ſy a eſtrella em que nacerão*: ſuperſtitio qua putant Ethnici expellere ſtellam ſub qua nati ſunt, eo quod ſit illis infauſta, & aliam ſumere. nhụ-ọng ſao, idem. tóũ ách, vide ách.

tổũ: *parte de Prouincia ou de comarca, que contem dès ou mais aldeas*: Prouinciæ aut toparchiæ pars continens decem circiter pagos. cái tổũ: *o cabeça deſſas aldeas* magiſtratus qui decem circiter pagis præeſt. quan tổũ binh: *mandarim de armas em toda hũa Prouincia*: dux militiæ in vna integra Prouincia. huius tribunal iungitur tribunali eiuſdem Prouincię quod conſtat ex literatis, & ad illum ducem ſpectat executioni mandare quæ in tribunalibus literatorum decernuntur. vide nha ti, nha hién.

tra: *carga de embarcação, embarcar fato*: ſarcina nauis, onerare nauem. chổ, idem.

tra ḅẽào: *meter dentro*: intromitto, is. tra túi ḅẽào: *meter na bolça*: immittere in crumenam.

tra, cất ra: *tirar fora*: extraho, is. tla idem.

tra, đi tra: *tirar deuaſſa*; inquiro, is. còn hỏi tra: *ainda corre a deuaſſa*: inquiſitio adhùc fit ad veritatem indagandam.

trá, dối: *mentira*: mendacium, ij giả trá, nói dối: *mentir*: mentior, iris. làũ trí trá: *refalſado*: doloſus, a, vm. gian, quỉ quái, idem.

trá, có trí có trá: *ter abilidade*:

lidade: ingenio pollere. có í tứ, ngõan, biết mlẽ, sáng dẽạ, khôn kháo, idem.

trả trả: *vos de papagayo* psittaci vox. alij tả tả.

trác ảnh: *relojo do sol*; horologium solare. melius đia bàn xem giờ.

trắch: *queixarse d'alguem*: conqueror, reris. tói bảo kẻo ngay sau trắch: *auisouos peraque depois vos não queixeis*: moneo te ne postea conqueraris. trắch kẻ có lỗi: *reprender os que errão*: arguere peccantes.

trai, chay: *ieiũ dos pagodes*: ieiunium idolorum, in quo scilicet abstinetur à carne & pisce. tinh trai phù thủy: *conuidar os feiticeiros pera o iejũ dos pagodes*: ieiunio ad faciendo veneficos vocare.

trại chên: *escorregar os pes*: dilabi pedes ob loci lubricitatem tlơn, idem.

trầm lüện: *roda de tormẽtos*: tormentorum perpetua successio. vt fingunt in transmigratione animarum idolorum cultores.

trầm hương: *aquila*: aquilanum lignum.

trám: *breu*: pix, picis. alij tlám.

trẫm đi. *ter vontade de ir*: velle ire. muốn đi, idem.

trân, ngặọc: *pedra preciosa*: gemma, æ. vô giá trân: *pedra preciosa de preço inestimauel*: margarita inæstimabilis pretij. chua báo, idem.

trấn, giữ: *guardar*: custodio, dis thủ trấn xứ: *Gouernador da Prouincia*: Gubernator Prouinciæ.

trấn bùa trấn, dẽán bùa: *pendurar papeis de feiticeria*: appendere veneficiorum papyros.

trấn, cờ trấn tích chữ: *titulo em bandeira*; titulus in vexillo.

trận: *briga*; rixa, æ. phải trận: *morrer na briga ou na guerra*; mori in rixa, vel in bello. một trận: *hũa peleja*; rixa vna. một trận gió: *pè de vento*; turbo, binis. cơn, idem.

trang nghiem: *obra sumptuosa e magestosa*; opus magnificum, maiestate plenum.

tràng hặọc: *escola, caza dos exames*; schola, æ. exami-

minum domus.

tràng hột, vide tlàng.

tràng an: *a corte de Tonquim*; Tunkinenſis regia, kẻ chợ, kinh dô, idem.

tràng thuế · *caza em que ſe pagão as rendas, adũanas*; vectigalium ſeu tributorum domus. alij tlàng, nhà bộ, idem.

tràng, bể tràng vide tlàng

trắng, thuóc trắng: *mezinha prouocatiua a ajuntamẽto com molher*: pharmacum ad libidinem excitans. phàõ, idem, alij trứng.

trắng, vide tlứng.

trạng nguyen: *ſupremo grao dos letrados*; gradus ſupremus in literis. đạu trạng nguyen: *alcançar o ſupremo grao dos letrados*; gradum ſupremum in literis adipiſci.

tranh nhau: *apanhar hũ ao outro*: arripere aliquid ſibi inuicem. tranh cạnh, idem.

tranh, bức tranh: *retabolo*; tabulæ pictæ. khám, idem.

traõ, vide tlaõ.

tráõ, vide tláõ.

trạõ: *couſa d'importancia*; grauis, e. việc trạõ: *negocio de porte*; negotium graue. trạõ vạõ: *fidalgo, nobre*: nobilis, e. ſang trạõ idem. cầu mềnh trạõ: *procurar honrai e dignidades*: inhiare dignitatibus & honoribus. lếy mềnh làm trạõ: *terſe por peſſoa graue*: æſtimationem magnam de ſe ipſo habere. tội trạõ: *pecado graue*: grauis culpa, vt mortalis.

trắt, léy gé ăn trắt: *arrancar as eſpigas pera comer*: vellere ſpicas ad comedendum. alij tlắt.

trát, vide tlát.

trật, một trật: *na meſma coniunção de tempo*: tractu eodem temporis. hắọc một trật: *aprender no meſmo tempo*: tempore eodem addiſcere.

trầu, sắc trầu: *cor roxa eſcura*: violaceus color ſub-obſcurus.

trê, cá trê: *certo peixe*; piſcis trê vocatus.

trển, vide tlển.

tri, biet: *ſaber*: ſcio ſcis. bất tri nghĩa, chẳng biết nghĩa: *não tem primor*: inurbanus, a, vm.

trì

trì trì: *Champa*: Regnum Ciampa. chiem thành, mlô, idem. trì trì gan: *não reſponder ao que lhe preguntão*: interrogatus minimè reſpondet.

trí: *capacidade, entendimento*: intellectus, vs. linh hồn trí khôn: *alma rational*: anima rationalis. trí trá, vide trá.

trĩ gác: *trauejamento pera o ſobrado*: tigna ordinare ad tabulatum faciendum trĩ chạn, idem.

trị ùi *gouernar*: guberno, as. trị trị nhạm, sửa, idem.

trịch, cái trịch: *dados*: teſſera, æ. đánh geo trịch: *botar os dados*: alea ludere. cò, idem.

triền, chùa triền: *templo de pagodes*: idolorum fanum.

triều, kẻ ở triều: *corteſaõs*: aulici, corum.

triều, oũ triều: *titulo com que ſe chamão os filhos dos capitaẽs &c*: titulus quo compellantur filij militiæ ducũ.

triều, thien triều: *zamboa*; malum Adam.

triều, mũ triều thien: *barrete real*: pileus regius.

triều, quan triều: *mandarim principal*: magiſtratus primarius.

trieu: *des contos*: decem milliones.

trinh, đàõ trinh: *caſto*: caſtus, a, vm. ſạch sẽ, idem. đàõ thân: *virgem*; virgo, ginis.

trính: *traues ou traueſſas da caza ao largo*: tigna in trãſuerſum domus poſita. tróũ nhà, idem.

trọ, tloũ: *eſperar*: ſpero, as. cậy, idem.

trở về: *virar, tornarſe*: verto, is. reuertor, teris. blở về, idem. vide blở.

trõ: *ocupado, impedido*: occupatus, detentus, a, vm. trõ việc: *eſtà ocupado*: diſtinetur negotijs.

trõ: *impedir*: impedio, is. chớ trõ nó: *não o eſtroueis*: impedimento ne ſis illi. chớ trõ việc: *não eſtroueis os que trabalhão*: interturbator ne ſis eorum qui operantur.

tróc phọc: *caſtigar com tormentos*: punire cruciatibus. tróc quỉ: *prender ao diabo*: coercere dœmonem. bắt quỉ, idem.

trọc, vide tlọc.

trọc, đục: *turuo*: turbidus, a, vm.

trôi, cá trôi: *peixe tainha*: capito, onis.

tro-i, ma tro-i: *diabo que aparece de noite com reſplandores*: diabolus noctu cum ſplendoribus apparens.

trọn lại, vide bun.

trớ-p, vide tlớ-p.

tro-t, vide tlọ-t.

trốũ, vide tlốũ.

trụ, cột trụ: *coluna piquena que leuantão ſobre as traueſſas que eſtribão nãs colunas grandes da caza*: columnæ paruulæ quæ ſuperponuntur tignis nixis ſuper maiores domus columnas.

trụ, đề trụ, vide trụ-ờng.

trừ: *botar fora por força*: expellere vi. trừ ma quỉ: *exorcizar, botar fora o demonio*: exorcizare dœmonem. trừ tà, bắt tà, xua đi, đuổi đi, idem.

trực, giữ: *guardar*: cuſtodio, is. trực tiết: *guarda da viuuès*: viduitatis cuſtos.

truyền: *tradição, mandado, ou couſa que ſe fas a ſaber de huns a outros*: traditio, nis. mandatum, i. res quæ per hos alijs innoteſcit. tội Adam truyền cho: *pecado original*: originale peccatum. truyền tự nhọc ton: *tradição de filhos a netos*: traditio per filios ad nepotes. đức Chúa Ieſu truyền phép giải tội: *Noſſo Senhor nos deixou o Sacramento da Confiſsão*: tradidit nobis Dominus Ieſus Confeſſionis Sacramentum. &c.

truyện: *hiſtorias, cantigas*: hiſtoriæ cantiones. truyện oũ thánh Ignacio: *vida de Santo Ignacio*: vita Sancti Ignatij. hát truyện: *cantar, fazer autos*: comœdias agere.

trứng, vide tlứng.

trủng: *valle entre montes*: vallis inter montes. alij, thủng, noi thủng.

trưởng, cả, mlớn: *grande*: magnus, a, vm. con trưởng: *morgado*: primogenitus, i. tàu trưởng: *capitão do nauio*: nauarchus, i. chúa tau, idem ex quadam accommodatione quãuis Domi-

minum potius nauis significet at coram rege non dicitur nisi tàu trưởng, quamuis sit Dominus nauis. xả trưởng: *mayor da Aldea*: caput pagi. & sic in similibus.

trưởng màn: *sobreceo com as mais cortinas das ilhargas*: conopeum cum peripetasmatibus hinc inde extensis. phô trưởng đề trụ: *ornara varela ou templo dos idolos com cortinas, pinturas &c*: ornare idolorum fanum peripetasmatibus, picturis &c.

trưởng mạo: *homem bem disposto, e de boa condição*: robustus homo ac mitis. mạnh mẽ, hiền lành, idem.

trưởng đòn: *algòs*: carnifex, ficis.

trưởt chên, vide tlợt.

trũ, tlaõ: *dentro*: intra, in. trũ đạo thíc ca: *o interior da ley dos pagodes*: interior falsitas legis idolorum. nữ trũ: *entre as molheres*: inter mulieres. việc trũ phụ: *obras publicas del Rey ou dos mandarins, às quais são obrigados os vassalhos*: opera publica Regis, Magistratuum, seu oneta ad quæ tenentur subditi. trũ đô, ké cho: *a corte de Tonquim*: aula Tunchinensis. kinh đô, tràng an, idem. quan trũ sứ: *Eunuco do paço*: Eunuchus Regi inseruiens. nomen honorificum quo donantur Eunuchi absentes etiam valdè graues.

trũ, nuôi: *sostentar*: nutrio, is.

trũ trữ điẹp điẹp: *muitos sem conto*: multi absque numero. nghìn trũ: *dar mil graças*: mille gratias referre.

trũ, chữa trũ tang lien táng: *fazer superstiçoẽs pera que o que morreo em caza ou na parẽtela o não leue apòs sy*: superstitiones quasdam peragere, ne qui domi mortuus est aut ex consanguineis illum simul ad mortem rapiat.

trũ, phải trũ: *doença como de torcimentos que toma todo o corpo*: morbus quasi tormi. num qui per omnia membra diffunditur, & est mortalis soletque oriri ex recidiuo in morbum.

trũ: *acertar no aluo*: attin-

gere ſcopum. trũ bia, phải trũ, idem.

tu, đĩ tu: *fazerſe hermitão*: heremiticam vitam ducere. tu hành, idem. ſaĩ tu: *bonzo ſolitario*: ſolitarius, ij.

tu, đẽao tu rích: *eſpada*: enſis.

tù: *tronco*: carcer, is. tù rạc, idem. cầm tù rạc: *encarcerar*: detrudere in carcerem, carceri mancipare.

tú, oũ tú: *filho de mandarim de letras*: literati magiſtratus filius. oũ chiêu, idem.

tụ, họp: *ajuntar*: coniungo, is. iungo, is. tụ lại, idem. tụ nhao: *aiuntarſe entre ſi*: iungi inuicem. thủy tụ: *repreſa de agoa*: lacus, ci. ſtagnum, i.

tư, bốn: *quatro*: quatuor. tháng tư: *quarto mes*: quartus menſis. một quan tư: *ſeis centas e quatro vezes ſeſſenta caixas*; ſexcentæ & quater ſexaginta monetæ æneæ. vide tiền.

tư thien: *matematica*: mathematicæ diſciplinæ. quan tư thien: *o mandarim que tem cuidado do calendario, eclipſes &c*: mathematicæ magiſtratus, cui incumbit calendarij cura, & eclipſium prædictio &c.

tù: *dèſdeque*: ex quo. tù bé: *dèsde menino*: ab infantia. tù nãy về ſau: *daquì pordiante*: in poſterum. tù bao giờ: *dèſde que tempo*: ex quo tempore. tù mới xưng tôi: *dèſde que a derradeira vès vos confeſſaſtes*; ex quo vltimò confeſſus es. đến rày đượ c bao lâu: *atè hoje quanto tempo ha*: vſque ad hodiernum diem quãtum temporis eſt elapſum.

tù con: *o pay deſconhecer ao filho, botalo*: reijci filium à patre.

tù, mlờ ĩ: *palauras*: verba. tù dư: *e tudo mais*: & reliqua omnia.

tù, nhà: *caza*: domus, vs. thần tù: *caza donde adorão ao diabo que os gentios chamão tutelar*: domus in qua dœmonem illum adorant quem tutelarem vocant.

tù, củ tù: *certo inhame*: radix quædam quæ in eſcam aſſumitur.

tú: *ſagàs, induſtrioſo pera o bem e pera o mal*: ſagax, aſtu-

astutus,a,vm.ingeniosus tam ad bonum quam ad malum. có í tứ: *manhoso, refolhado*: fraudulentus,a, vm. sâu dĕạ, làõ đoục, idem.

tứ vệ: *soldados do bua*: milites illius qui Regis nomen habet, sed non gubernationem.

tứ dương: *certo malfeitor a quem cortarão a cabeça por suas culpas, e agora o adorão porque foy valente*: malefactor quondam pro delictis occisus, quem nunc adorant, & inter idola seu thần reponunt quia fuit magnanimus.

tứ thu: *titulo dos liuros do Confusio*: titulus librorum Confusij.

tử, chết: *morrer*: morior, reris. sinh tử bất kì, sóũ chết chẳng hẹn: *o viuer e morrer não auisão dante mão*: mors & vita non præmonent.

tử, cuôn tử: *auisado e que sabe letras*: sapiens qui literas nouit. xã vi tử.

tử. muông sư tử: *leão*: leo, nis.

tử, con: *filho*: filius, ij. tử đệ: *familia filhos e criados*: familia, filij scilicet & famuli.

tử, blái: *fruito*: fructus, vs.

tự, thứ tự, vide thứ.

tự nhien: *de si mesmo*: ex seipso.

tự, từ: *dès de que*: ex quo. tự tạo thien lợp địa, từ nên blời dụng đất: *dès de que se fes o ceo e a terra*: ex quo est cœlum & terra erecta est.

tua mặt blời: *rayos do sol*: radij solis.

tửa: *dar prendas ao official*: pignus aliquod mechanico præbere.

tưâi, vide tươi.

tuẩi, vide tuổi. & sic de similibus.

tüất gươm ra: *arrancar a espada*: exerere ensem. alij tüót.

túc: *prouisão de arròs que se fàs pera os soldados*: annona, æ. thuyèn túc: *embarcação de leuar essa prouisão, ou rendas que se pagão em arròs*: nauigium in quo defertur annona pro militibus ex tributis præcipuè collecta.

túc, gà túc con: *a galinha chama aos pintãos*: conuocat gallina pullos. melius dúc.

tục

tục trủ, vide toục.

tục ngủ: *dormir muito por mais que o espertem*: nimium dormire licet vocetur. ăn tục: *comer muito sofrego*: helluo, nis. melius toục.

túc thì: *de repente*: statim. bỗng chốc, idem.

túc gan: *impeto de colera*: iræ impetus. gẹn, túc bọ̃ng, idem.

túc lên: *pontada*: dolor lateris. đau túc: *dor de pontada que acode à respiração*; dolor lateris respirationi molestus.

tüế, tuổi: *annos de idade*: ætatis anni. vạn tüế, muôn tuổi: *des mil annos*: decem annorum millia, est salutatio ad regem.

tüết, chó: *cão*: canis. giờ tüết: *das sete horas da tarde atè as noue que são tres horas antes da meya noite*: hora à septima vespertina vsque ad nonam, hoc est vsque ad tres horas ante mediam noctem. năm tüết, tháng tüết, ngày tüết: *anno, mes, dia que responde aquelle nome como signo celeste*: annus, mensis, dies qui respondet illi nomini tanquam signo cœlesti vide giờ.

tuí, mùi tuí: *coentro*: coriandrum, i.

tui: *eu*: ego, rusticè loquendo. melius, tôi.

tuì, đỗ tuì: *gente que carreta mortos*: asportantes seu qui adsportant mortuos. alij tì.

túi: *bolsa, saco*: pera, æ. crumena, æ. saccus, i. thắt túi lại: *cerrar bolsa*: claudere crumenam. mở túi ra: *abrila*; crumenam aperire. tra túi bỏ vào: *ensacar, meter na bolsa*: crumenæ committere.

tủi: *estar pera chorar*: fletui proximum esse. tủi thân: *fazer roim focinho de chorar*: fletum in facie referre. tủi hổ: *sofrer iniurias, afrontas*: contumelias perferre. dịn, chịu, thứ, idem.

tuy là: *aindaque*: etsi, quamuis. dù mà, idem. sao le: *porem*: tamen.

tuy, củ tuy: *tutano*; medulla, æ. melius củ tỉ.

tuyền, bịon: *inteiro, tudo, são e saluo*: integer, gra, grum. omnis, e. sospes, pitis.

tuyẹn:

tuyẹn: *tornear*: torno, as. vide tiẹn.

tuyệt, hết: *acabarse*: deficio, is. mất, idem. tuyệt tin: *não ha nouas delle:* nuntium de illo nullum est. alij tiệt. bỏ tuyệt đi: *lançar a perder*: perdo, is, destruo, is.

tüít, vide tüết.

tum xe: *buraco do eixo na roda*: foramen axis in rota.

tùng, vide tòng.

tước, tỏan tước cũ nhau: *aconselharse hum com outro*: consilium sibi inuicem dare. quét tước: *varrer*: verro, is, est additamentum ad elegantiam.

tuổi: *idade, annos de idade*: ætatis anni. bao nhêu: *que idade tendes*: ætatem quam nam habes? quot annos natus es? muân tuổi: *viuades mil annos*: decies mille annis viue. vạn tüế, thien vàn, idem. tuổi tác: *muito velho*: decrepitus, i. già nua, idem. ngày tuổi: *dia infausto*: dies infausta, quia scilicet putant signum illud correspondens diei in qua nati sunt ipsis esse infaustum nec in die aut hora in qua idem signũ reccurrere putãt quicquam momenti aggredi audent, quia timent infaustum exitum. xem tuổi: *superstição de notar os annos da idade*: superstitio qua considerant signum sub quo se natos putant vtrum habeat sympathiam necne cum alio signo, & hoc præsertim in matrimonijs ineundis considerant Etknici.

tươi: *verde, fresco*: viridis, e. recens, ntis. lá tươi: *folha fresca*: folium viride, vel recens decerptum. cá tươi: *peixe fresco*: piscis recens. & sic de carne & similibus. chết tươi: *morrer de subito*: subitaneè mori.

tưới nước: *botar agoa pera regar algũa cousa*: infundere aquam ad irrigandum.

tuồng, buông tuồng: *tratar sò de comer e beber*: curare ventrem & præterea nihil. mê ăn üóng, idem.

tương: *certa massa de feyões cozidos e pilados, a qual os Iapões chamão misso*: massa quædam ex fasiolis coctis & pistis confecta quam Iapones

pones vocant, misso, hac præcipuè vtuntur ad condiendos cibos præsertim iusculum quod, xiru, vocant Iapones, & vix sine illo orizam comedunt.

tương vàng: *dourar*: inauro, as. tương bạc *pratear*: argento linire. thếp, xuy, idem.

tương, lien: *sempre*: semper. hay, một, idem.

tướng: *capitão*: dux, ducis. tương lĩnh binh đánh: *capitão da guerra*: dux exercitus. tướng ma qủi: *o diabo grande*: maior dœmon.

tướng, nói tướng: *dizer a bona dicha*: augurari bonum omen.

tường: *claramente*: clarè. tỏ tường, idem, vide tỏ.

tưởng: *imaginar, cuidar*: cogito, as. imaginor, aris. tưởng nhớ. *vir a memoria*: recordor, aris. tưởng đến, idem.

tượng: *estatua*: statua, æ. tượng bụt: *pagode*: idolum, i. hình tượng: *imagem, representação, figura corporal*: imago, ginis. corporea figura. tượng hễ vật: *todo o que ha corpo*: quidquid habet corpus.

tượng, muông tượng. *elefante*: elephas, antis. voi, idem. quản tượng, quản voi: *cornaca de elephante*: elephantis doctor.

tướp tướp: *multidão de gente*: multitudo hominum.

tuốt, vide tuất.

tụ, đọc: *rezar*: preces recitare. tụ kinh: *rezar pollo liuro*; preces ex libro persoluere. tốu đọc: *liuro de rezar*: liber ex quo preces dicuntur.

VMe: *rude, ignorante*: rudis, e. indoctus, a, vm.

u, nôi u: *gallo da cabeça, polmão*: tuber in capite. mận nôi lú, idem.

ủ mùi: *perder a cor*: amittere colorem tincturæ. thôi, idem, bóc ủ mùi: *a peça de seda perder o lustre*: amitti splendorem serici.

u, chung: *em*: in. thien khai u tí, địa tích u sơ u, nhên sinh u dần: *o ceo se abrio ou fes na meya noite, a terra as duas horas depois, o homem as quatro depois de meya noite*: cælum productum est ad mediam noctem, terra duabus post horis, homo vero quatuor horis post mediam noctem. ita fatuè putant Ethnici.

ua; *elle*: ille, a, vd. cho va: *pera elle, dou a elle*: pro illo, do illi. dùi va: *darlhe com pao*: illum baculo percutere.

uà: *e, iuntamente* &, simul. và hai: *ambos de dous*: ambo, rum. cả và nhà *toda a caza*: tota domus. cả và thien hạ: *todo o mũdo*: totus mũdus,

uà com: *por a porçolana do arròs na boca, e com os pauzinhos meter o arròs na boca*: bacillis orizam in os immittere, &c.

uà, lù và: *busina com que os bonzos pedẽ esmola*: buccina qua sacrificuli stipem erogant.

uá áo: *remendar o vestido*: resarcire vestem. vide bá.

uả, cây vả: *aruore que da figos como os d'Europa*: arbor ficus producens vt nostrates. blái vả: *esses figos*: ficus indicæ similes nostratibus.

uả, quạt vả: *abano grande de que vsão os bonzos e quem quer*: flabellum maiusculum concameratum in modum folij cuiusdam arboris. hoc sacrificuli vtuntur, vel etiam quiuis alius. quamuis alijs maioribus flabellis eiusdem speciei solum viri primarij vtantur.

uả, xỉ vả ai: *agastarse com alguem pera o enuergonhar do que fès*: irasci alicui vt erubescat de eo quod egit.

ua: *culpa*: culpa, æ. tội va: *desdita ou aduersidade que*

vem de fora: infortunium ab extrinsero illatum. phải vạ: *encorrer nessa desdita*: infortunio ab extrinseco illato tangi. phải tai vạ, idem. bỏ vạ cho ai: *culpar falsamente alguem*: culpam falsò alicui imponere. khỏi vạ: *sair absolto da culpa*: culpam euadere.

ưa, chẳng ưa nhau: *não se querem bem*: diſplicent ſibi inuicem, non fauent. ſolum dicitur in negatiuo, nam in poſitiuo nõ dicunt. ưa nhau, ſed yêu nhau *querem ſe bem*: amant ſe inuicem.

uác: *leuar às coſtas ou ao ombro*: geſtare dorſo vel humero. một vác: *quanto deſſe modo ſe pode leuar de hũa vès*: vna vice quantum humeris geſtari poteſt.

uạc, chim vạc: *curuja*: noctua, æ.

vạc nồi: *panela grande de cobre ou ferro*: olla maior ferrea, vel ænea.

uạc bỏ: *tirar a caſca*: decortico, as.

uái: *inuocar*: inuoco, as. vái blờ-i vái but: *inuocar o ceo e os idolos*: inuocare cælum & idola. vái oũ bà oũ vải: *inuocar os ſeus antepaſſados*: inuocare progenitores defunctos. vái lạy ơn đức Chùa blờ-i giúp júc cho: *inuocar ao Senhor do ceo peraque o ajude*: inuocare cæli Dominum vt adiuuet.

uai, vide ḅai, vel ḅẽai. & ſic de ſimilibus.

uãi: *eſpalhar*: ſpargo, is. uãi ra, idem. geo vãi: *ſemear*: ſemino, as. vãi chài: *lançar a tarrafa*: iacere fundam ad piſcandum.

uãi: *bonza*: ſacrificula, æ. sãi vãi: *bonſos e bonzas*: ſacrificuli & ſacrificulæ.

uãi, oũ bà oũ uãi: *antepaſſados*: progenitores. tổ tũ, idem.

uay: *pedir empreſtado couſa que ſe não reſtitue a meſma ſe não outra por ella da meſma ſpecie como arròs dinheiro &c*: petere mutuo rem quæ non debet reſtitui eadem numero ſed eadem ſpecie vt oriza, pecunia & ſimilia quæ vnico vſu conſumuntur. cho vay: *dar empreſtado deſſe modo*: mutuo dare rẽ quæ vnico vſu cõſumitur.

vây, uide uêy:

vạy: *couſa torta* obliquus, a, vm. đạo vạy: *lei falſa*: obliqua lex ſeu falſa.

vân, mây: *nuuem*: nubes, bis. mắng uân nhau: *pelejar entre ſy*: iraſci ad inuicem.

vắn, chữ: *letras*: literæ, arum. vắn tế: *rotolo no qual offrecem a ſeus antepaſſados o comer a modo de ſacrificio que lhe fazẽ*: inſcriptio qua ſuis progenitoribus Annamitæ offerunt edulia per modum ſacrificij. quan uắn: *mandarim de letras*: magiſtratus literis inſtructus.

van: *ſuſpirar*: ſuſpiro, as. than thở uan ai: *gemer e ſuſpirar por alguẽ*: gemere & ſuſpirare ad aliquem. than thỉ van vì, idem.

vàn: *cem mil*: centum millia. thien uàn thien uàn: *rogouos muitos milhares de annos*: miriades annorum, multas expleas.

vàn, uiệc uàn: *negocios*: negotia, orum.

vạn, muôn: *des mil*; decem millia. vạn tuế, muôn tuổi: *des mil annos d'idade*: decem mille ætatis annis. uạn uật, muôn uật: *todas as couſas corporaes, tirado o ceo a terra e os homens*: omnia corporalia præter cælum, terram, & homines. uạn dân: *todo o pouo*: vniuerſus populus. thien hạ, idem. uạn phương: *todas as partes do mundo*: omnes orbis partes.

vạn: *lugar aonde ſe ajuntão as embarcaçõis pera mercadejar*: locus in quem concurrunt multa nauigia ad mercaturam.

vần: *andar a roda*: circumeo, is. vần đi uần lại: *fazer andar a roda algũa couſa*: circumuoluere aliquid.

ván: *pelouros de arròs pulò que ſe offrecẽ aos pagodes*: orizæ quam, pulo, vocant globi quos idolis offerunt Ethnici. dưng uán cho bụt: *offerecelos*: globos orizæ quam pulò vocant offerre idolo.

vắn dêy: *enrodilhar a corda*: circũuoluere funem, &c.

vận: *coniunção de tempo, oportunidade*: occaſio, nis. opportunitas temporis. khi vận ấy: *neſſa coniunção de tempo*: opportunitate illa temporis durante.

vận:

vắn: *curto*: breuis, e. alij ḃắn, ngắn, idem.

uặn: *torcer algũa cousa*: contorqueo, es. uặn aó: *torcer a roupa pera espremer a agoa quando a lauão*: contorquere vestes & similia ad exprimendam aquam cum lauantur. vặn dêy: *torcer corda*: contorquere funem. vắn cánh: *torcer o braço a alguem*: contorquere brachiũ alicui. vặn khŏá: *dar volta a chaue dentro da fechadura*: circumuoluere clauem intra seram.

uận mệnh: *cingirse*: præcingere se. vẫn, idem.

vẫn, vide vận.

uang, cây uú vang: *certa aruore*: arbor quædam quæ vocatur uú vang.

uang, đi vú uang: *andar bracejando*: brachia mouere ambulando.

uàng *ouro*: aurum, i. xuy uàng. *dourar forrando*: auri laminis incrustare. thếp uàng: *dourar com folhas douro*: auri folijs inaurare. mỏ uàng: *mina de ouro*: auri fodina.

vàng, chim vàng anh: *certa aue amarela*: flaua quædam auis.

uàng: *cor amarela*: flauus color. mùi uàng, idem. vỏ uàng xanh xao: *magro, amarelo, desfeito*: macer, flauus, macilentus, a, vm.

vàng, ḃợi vàng: *fazer de pressa*: velox in operando.

vàng, bửng vàng: *firme*: stabilis, e.

vàng, đai vàng: *relho como dos mandarins da China*: cingulum latum quale magistratus sinenses deferre solent.

váng tlứng gà: *a tea do ouo*: pellicula oui, alij ḃáng.

váng dện: *tea d'aranha*: tela araneæ. melius mạng dện.

vắng: *solitario*: solitarius, a, vm. noi vắng vẻ: *lugar retirado*: solitudo, dinis. thanh váng, idem. vắng mặt: *não aparecer*: absens, ntis.

üắng, vide üống.

üẵng, vide üống.

vành, tlòn vàõ vành: *circulo, ou arco*: circulus, i. arcus, i.

vánh, cháõ vánh: *de-*

pres-

preſſa: velociter.

vạnh, vặt vạnh, vide ḍặt ḍảnh.

vạnh, gian tham uạnh uặt: *pegarſelhe as mãos às couſas pera as tomar*: adhærentes rebus habere manus ad furandum.

uảõ: *circulo, argola*: circulus, i. annulus, i. uảõ bạc: *manilha de prata*: circulus argenteus.

uảõ, cu: *ponto, virgula*: punctum, i. uirgula, æ. chấm uảõ: *por ponto que he como hũ o*: punctum adhibere quod fit per figuram ſimilem literæ o. chấm cu: *por virgula*: uirgulam apponere, quæ eſt ut punctum ſed oblongum.

uảõ: *rede em que ſe dorme*: rete in quo ſumitur quies. đi uảõ: *ir em rede*: rete deferri aliquem ex uno in alium locum. khiêng uảõ: *leuar as coſtas a alguem na rede*: rete deferre aliquem humeris.

uảõ, dối: *mentira*: mendaciũ ij. uảõ chứng, chứng đối: *falſo teſtimonio*: falſum teſtimonium.

uạõ, trạõ uạõ: *peſſoa grande, figaldo*: nobilis, e. primarius, a, um.

uạõ, tiếng tlaõ núi uạõ ra: *ſair eco do monte*: egredi è monte echo.

uặt: *as couſas*; res rerum. uặt gì: *que couſa*: quid? muòn uặt: *des mil couſas, todas as couſas corporaes, tirado o ceo a terra e o homem*: decem mille res, ideſt omnes res corporeæ excepto tamen cælo terra & homine quia hæc tria non intelliguntur ſub nomine uặt, ſed contradiſtinguntur dicunt enim thien địa nhên uặt, blò-i đất ngườ-i uặt: *o ceo a terra o homem e as couſas*: cælum terra homo res, quæ ſcilicet homini ſunt uſui. ăn tlom uặt uảnh: *ladrão formigueiro*: latrunculus, i. uặt gì uặt nẫy: *que couſa he eſtà*: quid tandem rei hoc eſt? ſcilicet in contemptum, ſic etiam dicitur, mẫy là uặt gì: *que couſa ſois vòs*: quid uero rei es tu?

uặt ấm mẽnh: *as vergonhas fallando modeſtamente*: pudenda, modeſtè loquendo.

uặt

uặt, đấu uặt cột: *dar com a cabeça pollas paredes e colunas*: impingere capite in columnas. lấy ai uặt cột: *arremeçar alguem à coluna*: conijcere aliquem in colũnã.

uặt: *lutar*: luctor, aris, alij ḍạt.

uặt, dọn uặt: *figura piramidal*: pyramidalis figura.

ục ra: *arrotar*: ructo, as. ructus, us. yọ ra, idem.

ue, đạn ue: *munição*: minuti globuli tormentarij.

ue, cái ue: *cigarra, cegarrega*: cicada, æ.

uê, bự uê: *desmazelado*: ineptus, a, um. bự dại, idem.

uề: *tornarse*: redeo, is. còn oũ tôi về: *ficaiuos em bora, eu me vou pera caza*: remane tu, ego domum redeo. est communis modus urbanitatis cum aliquis è domo alterius discedit. oũ uề: *V. M. se vai*: tu reuerteris, responsio urbana discedenti. uề quê: *tornarse pera sua aldea*: reuerti in proprium pagum. uề nhà quê, idem. chết là uề, uide sinh, uide tử.

uề, từ nầy uề sau: *daquì por diante*: ex hoc nunc in posterum.

uề: *pertencer*: specto, as. uề ai: *a quẽ pertence*: pertinet ad quem? uề quan nào: *a qual mandarim pertence*: spectat ad quem magistratũ?

uề, tóm uề: *recapitular*: colligere in summam tóm lại, idem.

uè, bát uè: *responder às trouas que outro canta como a modo de eco*: respondere ut echo uersibus quos alij canunt.

uế, uáng uế, uide uáng.

uẽ: *pintar*: pingo, is. ảnh uẽ *imagẽ pintada*: depicta imago. thuóc uẽ: *tintas pera pintar*: picturæ faciendæ colores. bút uẽ: *o pincel com que se pinta*: penicillus quo pingitur.

uệ, tú uệ; *soldados do bua*: milites illius qui nudum regis nomen habet, & uocatur, bua, idest Rex, nullam tamen habet regni administrationem.

üế üang *cousa çuja*: sordidus, a, um. do dáy, idem. uide ô ổế.

üêi *cercar, por de cerço*: obsideo, es. cuộn üêi thành:

os

os soldados cercão a fortaleza: obsident milites arcem.

uẹm thuyèn: *toldo do barco*: umbraculum nauigij. mui, idem.

uen soũ: *borda do rio*: ripa fluminis. melius, bờ soũ, bảy soũ.

uén aó: *aleuantar a cabaya*: succingere, uel attollere ueſtem. uén tay aó: *arregaçar as mangas da cabaya*: exerere brachia. blay tay, idem.

uén, cắt uén cho ai: *fazer exequias*: iuſta perſoluere.

uẹn, sắc uẹn: *cor de cinza*; cinericius color.

uẹn: *inteiro*; integer, gra; grum. blọn, idem. còn uẹn: *ainda eſtà inteiro*: integer adhuc eſt, minimè diuiſus. uẹn uẹn, idem.

uết, nói uo uết: *fallar diſparates*: indecentia loqui.

uét quanh: *cortar ao redor, cercear*: circumcido, is. cắt quanh, idem.

ui ſang: *roſalgar*: aconitũ, i. ui thang, idem.

ui tử, làng ui tử: *aldea que sò paga renda a el Rey e não a outra peſſoa*: tributa ſoli ſoluens Regi pagus, & non alteri.

uì: *pòr amor*: propter. uì ſự ấy: *por iſſo*: ideò. nhin uì ſự ấy, idem. uì ai: *por amor d'alguem*; propter aliquem. uì chưng: *porque*: quoniam.

uì, trị uì: *gouernar*: gubernо as. hay nhạm, idem.

uì, thay uì: *em lugar d'alguem*: loco alicujus. thay uì đức Chúa leſu: *Vicario di Chriſto Noſſo Senhor*: Vicarius Chriſti, locum tenens &c.

uì nhà: *arco da caza de coluna a coluna*: arcus domus ſeu uacuum inter duas columnas. uì càu: *arco da ponte*: arcus pontis.

uì, thẩn uì: *taboinha em que ſe poem o nome do morto pera lhe fazerẽ zumbaya*: tabella in qua apponitur nomen defuncti, ad reuerentiam illi exhibendam.

uí cá: *barbatana*: pinna, æ. alij, bí cá. melius bảy cá.

uĩ, mũ uĩ: *barrete de ſedas de cauallo*: equinorum capillorum pileus.

uị, tiém uị: *rebellar*: re-

bello,as. chiém uị,làm nguy, idem.

üí, phảng üí: *maleitas, febres e frios*: febris tertiana, vel quartana. sốt rét,idem.

üy nghi: *cousas que causão respeito*: venerationem ingenerantes res.

üï, an üï: *consolar*: solor, aris.

üï: *esquentador pera tirar dobras como do vestido &c*: ignitabulum ad plicationes, vt à veste & similibus, amouendas.

üï thuyền: *prouar a embarcação*: experiri nauigium.

uiá: *spiritos vitaes, ou animaes, ou folego*: spiritus vitales, vel animales, vel respiratio. đẫn oũ ba hồn bảy via, đẫn bà ba hồn chín vía: *os homens tem tres almas e sete folegos, as molheres tres almas e noue folegos ou espiritos*: tres animæ & spiritus septem insunt viris, mulieribus vero tres animæ sed nouem spiritus. prouerbium Annamitarum. mất viá: *ter medo*: spiritum amittere præ timore. ăn viá: *festejar com conuitè o dia do nacimẽto d'alguem*: natalem alicuius diem celebrare conuiuio. viá chúa: *dia do nacimento del Rey*: natalis dies regis.

uiẹc: *negocio, ocupação*: negotium, ij. có viẹc: *tenho negocio*: negotijs distineor. mạc viẹc, idem. viẹc nhà: *seruiço de caza*: negotia rei familiaris. viẹc quan: *obras publicas em seruiço del Rey ou dos mandarins*; onera publica pro Rege aut Magistratibus. viẹc Chúa blò-i: *obras de seruiço de Deos*: opera in obsequium Dei. viẹc đồi: *obras superstitiosas*: opera superstitiosa, cuiuscunque tandem generis sint, hoc nomine sunt à Christianis donata in Tunkini & Cocincinæ regnis. trở viẹc: *impedir os que trabalhão*: laborantes impedire. nên uiẹc: *dar boa conta dos negocios que lhe encomendão*: negotia fœliciter peragere, industrium esse in negotijs peragendis. làm uiẹc cho nên,idem.uiẹc thày: *officio de mestre*: munus magistri. uiẹc đạo: *o que pertence a ley*: negotia ad legem spectantia. sự, idem.

uien,

uien, tlòn : *redondo* : rotundus, a, um. thien uien đ̣ia phương, blòi tlòn đất ꝑuong : *o ceo he redondo e a terra quadrada, assy falsamente o dizem os Chinas nos seus liuros*: rotundum cælum, terram tamen quadratam falsò commentantur sinæ in suis libris. chả uien : *almondegas*: protrimentum carnis aut piscis in globulum compactum.

uièn : *tornarse* : redire domum. toi uièn : *eu me torno pera caza*; redeo domum. uide uẽ.

uiéng: *visitar* : uisito, as. uiéng kẻ đau: *visitar aos doẽtes* : inuisere infirmos, opis aliquid illis afferendo.

uiết : *escreuer* : scribo, is. uiết tên: *escreuer o nome*: notare nomen. uiết tháo *escreuer confusamente com abreuiaturas* : scribere confusè per compendia literarum. uiết chữ : *escreuer obrigação* : conscribere scripturam obligationi obnoxiam. alij ꝑiết.

uim, chấm chim uim : *composto, quieto* : modestus, a, um. quietus, a, um. melius cham hám.

uịn : *encostarse, pegarse* : innitor, teris. adhæreo, es. uịn tay, idem.

uịt, con uịt : *adem* : anas, anatis.

ưng, chim ưng : *passaro que come carne humana*: auis carnibus humanis uescens.

uô, chẳng có : *não tem* : non est. uô, chớ: *não*: ne. uô hành, chớ làm: *não façais* ne facias. uô : *sem*: sine. uô cũ: *sem termo, sem fim* : sine termino, sine fine. uô bien, uô lạng, idem. uô số: *sem conto*: sine numero. uô thỉ, chẳng có tluóc : *sem principio*: sine principio. uô chung, chẳng có sau : *sem fim*: sine fine. uô thủy uô chung, idẽ. dicitur de solo Deo. uô giá: *não tem preço*: sine pretio. uô phép : *sem cortesia*: sine urbanitate. uô í: *sem aduertir*: sine aduertentia. uô đạo : *sem ley* sine lege, pagani.

uồ, cái uồ : *maço de pao* : malleus ligneus.

uồ đay: *entrai aquì*: ingredere huc. melius ꝑẽào đay.

uồ, uide ꝑồ. uồ uồ, uide ꝑồ ꝑồ.

uò, cái uò: *boyão ou iarra de boca piquena;* diota angustioris orificij. uò rượu: *boyão de vinho:* diota uini maiuscula.

uổ uàng: *rosto amarelo, magro:* pallidam habens faciem, macilentus, a, um.

uò, uide ḅò.

uơ uửng: *disparates:* indecentia. uơ uết, idem. đi uơ uửng: *ir por caminhos tortos;* uijs minime rectis ambulare. tối uơ uửng: *noite fechada não ver por onde se anda:* tenebrosa nocte uiam minimè inspicere. alij ḅơ.

ước: *desejar:* cupio, is. muốn, idem. ao ước: *cuidar:* cogito, as. ước ao, idẽ. ước nên mấy: *iulgar quanto val:* æstimare rem quanti sit. ước xác: *iulgar pouco mais ou menos:* æstimare plus minus rem quantum ualeat. khảo ước ḅẽy là mấy lần dồ: *examinando iulgar quantas vezes pouco mais ou menos:* æstimare examinando quoties plus minus.

uoi, con uoi: *elefante:* elephas, antis. quan uoi: *cornaca:* elephantis ductor. uôi dữ: *brauo;* elephas indomitus. ép uoi: *amançalo;* elephantem cicurem reddere. ḅố đánh uoi: *o gancho de ferro com que se gouerna:* uncus quo elephas regitur. uòi uoi *tromba do elephante:* elephãtis manus seu proboscis. voi áu: *tomar com a tromba, fazer mal;* elephantem proboscide arripere, nocere. nhủ uoi: *prohibirlhe que não faça mal:* elephanti prohibere ne noceat. uoi mẹp: *ajoelharse pera se sobirem nelle:* elephantem genua flectere ut super ipsum homines ascendant. bành uoi: *sella do elephante;* stratum supra dorsum elephantis. uoi thảóc, *vrrar;* elephantis vlulatus, clamor. kêu, róũ, idem.

uòi: *tromba;* proboscis, idis. uòi uoi: *tromba de elefante;* proboscis, uel manus elephantis. uòi muỗi: *tromba de mosquito;* proboscis culicis. uòi ruòi: *de mosca;* proboscis muscæ.

uổi hai mươi: *vinte pouco mais ou menos:* plus minus uiginti.

uòi biển: *mar alto;* altum mare

mare distans à litore. đi xa uò·i lám: *ir pollo mar alto longe*; altum mare petere ac longius à terra recedere.

üôm, đùôm üôm: *vrrar de tigre*; ululatus tigris. hồm üôm: *o tigre grita*; ululat tigris. thăóc, rồũ, idem.

ứớm: *tomar medida*; mensuro, as. ứớm chên: *tomar medida ao pè pera os çapatos*; mensurare pedẽ ad calceos. ứớm áo: *prouar a cabaya*; experiri uestem an aptam habeat mensuram. thử xem, idem.

üôn lừời: *adestrar a lingua nas palauras, ensayarse repetindo muitas vezes pera dizer bem*; assuefacere linguam idiomati quem quis addiscit, sæpius repetendo ut rectè tandem loquatur.

ừơn: *cousa danada, ou que se vai danãdo*: putris, e. putrescens, ntis. cá ừơn: *peixe danado*: piscis corruptus. blái ừơn: *fruita podre*: putrescens aut corruptus piscis. ngừời ừơn: *homem que não presta pera nada*: homo flocci.

üồng: *beber*: bibo, is. mê ăn üồng: *dado a comer e beber*: auidus nimium in edendo & bibendo. üồng nừớc lả: *beber agoa enxeure*: potari frigida. üồng chè üồng rừợu: *dado ao vinho*: deditus uino & alijs huiusmodi.

üồng, ép üồng: *forçar, fazer força*: uim inferre. bắt üồng, bắt bớ, idem.

ừơng *semear metendo na terra grão e grão*: seminare committendo terræ singula grana. ừơng hột bí: *semear combalengas desse modo*: cucurbitarum indicarum grana singula terræ committere.

uót mây: *laurar rota*: vimen indicum quod, rota, lusitani vocant cultro aptare ad ligandum.

uót, chót vót: *figura piramidal*: pyramidalis figura. vót, nhọn vát, idem.

uọt roi: *vara de dar no caualo*: virga pro equo.

uớt, cái uớt: *languinata, ou lança de ferro comprido*: lãcea ferrum habens oblongum ad modum gladij.

uớt lên: *tirar algũa cousa da agoa*: extrahere aliquid ex.

ex aqua: uớt gỗ tloi: *apanhar lenha que vay polla agoa abaixo*: extrahere decurrentia ſecundo flumine ligna.

ướt: *molharſe*: madefio, is. ướt mình: *molharſe o corpo, ſer humido*: vdus, a, vm.

úp lêy: *cobrir*: cooperio, úp đày, idem. úp đầu: *por as maõs na cabeça ao doente como pera rezar por elle*: imponere manus ſuper caput ægroti.

út, con út: *filho mais piqueno*: minimus natu filius aut filia. em út: *irmão ou irmãa mais piquenos*: minimus natu frater aut ſoror.

uũ, quan uũ: *mandarim de armas*: armorum magiſtratus. thày uũ: *meſtre deſgrima*: gladiatorij ludi magiſter. nghề uũ: *profeſſar armas*: arma profiteri.

uửa, tlứng uửa: *ouo podre, goro*: ouũ vrinum. alij tlứng ɓửa, ũ. idem.

ưực, tây ưực: *grande occidente*: vaſta occidentalis plaga. thái ưực, idem.

ưực cưú n ưởi ta: *acodir a alguẽ*: iubuenire alicui. binh ưực ai, idem.

uun blo: *ajuntar a cinza*; congregare cinerem.

uưn tóc: *cabello preto e denſo mas que dece*: capillus ater ſatiſque denſus, qui fluit ad humeros.

uừng, hột uừng *ſemente de gergelim*: ſeſamæ ſemen. lồ uừng: *gergelim*: ſeſamum, i.

uửng, vide vo uửng.

uưon ɓai: *eſpriguiçarſe*: pandiculor, aris.

uườn: *horta, iardim*: hortus, i.

uưong, ɓua: *Rey*: Rex Regis.

uuót, vide ɓuót.

uượt biển: *paſſar o mar*: tranfreto, as. đi uượt: *ir por mar*: nauigo, as. đi tàu, idem.

ũ, tlứng ũ, vide uửa.

ú, cái ú: *leiçenço grande mortal como entraz*. carbunculus, i.

uủ, đi uủ uang: *andar bordejando*: obliqua naui vela facere nunc ex vna parte paulo poſt ex alia.

XA: *longe*; distans, ntis. xa bao xa: *quão longe*: quãtũ distat? xa bao nhêu, idem. đi xa xác: *ir muito longe*: remotum ad locum proficisci. đàng xa xác: *caminho comprido*: iter prolixum. đã xa: *já he remoto*: iam distat. dicitur etiam de tempore. đã lâu idem.

xa, xấu xa: *feyo*: turpis, e.

xa tay: *effregar as maõs*: fricare manus.

xà, cái xà: *as traueſſas que vão de coluna a coluna na caza*: tignum quod in domibus à columna ad columnam tenditur. xà dọc: *eſſas traueſſas que eſtão ao compido da caza*; tigna à columna ad columnam in longitudinem domus disposita. xà ngang: *as que eſtão na largura da caza*: tigna à columna ad columnam in latitudinem domus disposita.

xá nhên: *eſcriuão del Rey que vay fazer diligencias*: scriba regius qui mitti solet ad aliqua negocia.

xá, phố xá: *tendas aonde ſe vendem varias couſas*: tabernæ in quibus uaria rerum genera diuenduntur. hàng phố, idem.

xá, lước xá: *primeiro, dantes*: priùs, antea.

xá xét: *conſiderar*; perpendo, is.

xã: *aldea*: oppidum, i. làng, idem. oũ cai xã: *cabeça dalldea*: oppidi caput. oũ xã, idẽ. chúa đã cho xã *el Rey iá lhe tẽ dado rẽda, aſsaber aldea que lhe pague tributo*: oppidum assignari à Rege ad soluendum alicui tributum annuum pro uictu.

xạ. *almiſcar*: moschus, i. xạ hương: *papo d'almiſcar*: folliculus moschi. con xạ hương: *gato dalgalia*; felis odorata.

xạ, lụa xạ bì: *certa laya de peça*: serici genus, xạ bì dictum.

xác: *corpo*: corpus, poris. thân xác, mẽnh, idem. xác: *corpo morto*; cadauer, ris. đi đưa xác: *leualo a enterrar*; defunctum ad sepeliendum deferre.

xác máu: *pao vermelho pera mezinha*; rubeum quoddam lignum ad medicamentum inseruiens.

xác

xác rượu, xác thuóc: *o bagaço ou as fezes que ficão depois de cozido como o vinho, mezinha ou cousa semelhante*: magma, tis.

xác mấy: *quanto val isto pouco mais ou menos*: quanti est circiter? xác bao nhêu, ưóc xác: *a iuizo de bom varão*: iudicio prudentis, idem.

xác, xa xác: *muito longe*: valdè remotus, multum distans.

xác, xấu xác: *ficar maltratado ou na alma ou no corpo*: pati malum, vel in anima vt famæ detrimentum, vel etiam in corpore.

xác, rắn lột xác: *a cobra mudar a pelle*: serpens exuit pellem.

xác, làm xang xác: *trabalhar muito consideradamente*: considerate operari.

xách: *tomar ou leuar na mão*: accipere, vel deferre manu. xách lẽy, cầm lẽy, xách đi, idem.

xai: *cousa que não ajusta bem*: inadæquatus, a, vm. xai meu: *desencaixar ão se os encaixos*: luxari insertiones.

xay: *andar a roda com algũa cousa*: circumuoluere aliquid. xay thaóc: *moer nelle, tirarlhe a casca*: orizam circumuoluendo purgare, ita vt pellicula detrahatur. cối xay: *moinho pera moer nelle*: mola in qua detrahitur orizæ pellicula.

xay, cây cối xay: *maluas*: malua, æ.

xây, vide xêy.

xẫm: *cego*: cæcus, i. dicitur cum contemptu. inde, rõan xẫm: *rancho de cegos*: cæcorum adunatio. quáng mặt, dicitur cum reuerentia.

xán: *cauar a terra cõ pangole*: ligone terram fodere. lẽy mai xan xuống, idem.

xang, làm xang xác: *perturbar o entendimento*: perturbare intellectum.

xang, đi xênh xang: *irse balançando*: agitare corpus ambulando. xang xít, idem. melius giạng giọt.

xanh *cousa verde*: viridis, e. mùi xanh: *cor verde*: color viridis. sắc xanh, idem. bầu trời xanh xanh: *o ceo claro*: sudum cælum serenum.

xanh gang: *tacho grande*:

de: caldaria, æ.

xanh, râu xanh: *barba preta* nigra barba. taóc xanh *cabello sem brancas:* capilli adhuc nigri sine canis.

xanh mặt: *rosto amarelo transido:* macilenta facies. mệt, gầy guọc, idem.

xáo thịt: *picado de carne:* protrimentum carnis conditum. xào, idem.

xao, cóc kêo xao xao: *gritar de rans:* voces ranarum. xao, vide xanh.

xào, vide xáo.

xaõ, làm cho xaõ: *deslindar, desembaraçar:* extrico, as. đã xaõ việc: *já está corrente o negocio:* expeditum, iam negotium. nói cho xaõ sói: *fallar desembaraçadamente:* expeditè ac clarè loqui.

xaõ chẽn xaõ tay: *já está morto, já tem as mãos e os pes inteiriçados:* mortuus iam est, riguerunt iam eius manus & pedes.

xấp, vide xếp.

xắt: *cortar alguã cousa em meudos:* rescindere aut diuidere aliquid in minutiores partes, vt carnem herbas &c.

xắt bí: *cortar a combalenga em fatias:* scindere in frusta indicam cucurbitam.

xát: *esfregar entre as mãos:* fricare intra manus. xát muối lỗ: *esfregar sal entre mãos pera o comer:* fricare in manibus salem ad comedendum illum.

xau, đi xau, di giúp: *ir ajudar aos outros:* adiuuare alios.

xấu: *cousa roim:* malus, a, vm. xấu xa: *feyo:* turpis, e. xấu xác, idem. vide xác.

xấu hổ: *ficar enuergonhado:* verecundor, aris. làm xấu hổ cho ai: *enuergonhar alguem:* verecundia afficere aliquem.

xấu tiếng: *deshonra, roim fama:* vituperium, ij. nomen malum, fama praua.

xấũ, vide xoũ.

xấõ, vide xóũ.

xe: *carro, carreta, coche:* currus, vs. ngựa kéu xe: *cauallo leuar o carro:* currum ab equo trahi. bánh xe: *as rodas.* currus rota. chốt xe: *o eixo:* currus axis.

xe nhà xe: *cazinha que se fas ao morto na sepultura:*

do-

domuncula ſupra ſepulchrũ. nhà táng, idem.

xe chỉ: *trocer linhas entre as palmas das maõs*: contorquere fila inter manuum palmas.

xê ra: *aſaſtarſe pera hũa parte*: recedo is.

xế, mặt blò-i xế lại: *o ſol declinar pera o occidente, antes de ſe eſconder*: declinare ſolem ad occidentem cum nondum occidit.

xé: *pegar violentemente com as maõs*: arripere violenter, violentas manus inijcere xé aó rách ra: *pegar da veſte e rompela*: inijcere manus violentas in veſtem illamque diſcindere. xé taóc: *pegar dos cabelos*: comprehendere comam. nó xé tôi: *pegou de my com violencia*: iniecit ille in me manus violentas. xé gẽy: *raſgar papel*: diſcindere papyrum.

xẻ: *abrir pollo meyo cortando fendendo ou ſerrando*: diuidere aliquid in duas partes, ſiue ſcindendo, aut findendo, aut etiam ſerrando. lẽy cưa xẻ gỗ: *ſerrar madeira com ſerra*: ſerra lignum findere. xẻ thit: *fazer em poſtas a carne*: ſecare carnem in fruſta.

xêy: *fazer parede ladrilhar*: erigere murum vel lateribus aliquid ſternere ſiue domi ſiue foris. xêy đá: *fazer parede de pedra*: erigere murum lapideũ. xêy gạch: *fazer muro de tejolo*: ædificare murum lateritium. xêy thành: *murar, fazer fortaleza*: ædificare mutum, aut arcem. xêy tháp: *fazer torres*: erigere turres. xêy đàng: *fazer calçada no caminho*: ſternere, aut ſilicatam viam facere.

xêy đi, xêy lại: *andar a roda com algũa couſa* circumuoluere aliquid, vt Angeli cælos. vân đi vân lại, idem.

xem, *olhar, experimentar*: experior, iris. video, es. xem sách: *olhar o liuro*: videre librum. thấy xem: *experimentar ſe vè*: experiri an videat. xem gương: *verſe no eſpelho*: intueri ſe in ſpeculo. xem giò, vide giò xem ngày, xem tuổi: *ſuperſtição em que os gentios notão certas horas ou dias ou idade pera*

ſe guardarem daquillo que paruoamente temem: ſuperſtitio qua pagani obſeruant horas, dies aut alterius perſonæ ætatem, vt ab illis caueant timentes aliquod infortunium, vt ſi cum perſona talis ætatis contraxerint matrimonium, vel ſi tali hora aut die alicuius momenti opus fuerint agreſſi.

xen: *enterſachar*: interijcio, is. xen nhau, idem. xen tiền: *miſturar caixas roins com boas*: miſcere monetas æreas bonas & malas.

xén ngôi: *abrir a coroa, rapala*: radere prepma, gọt, idem.

xeo: *remo de iangada*: remus ſchediæ. chèo bè, idem.

xếp: *dobrar*: plico, as, duplico, as. xếp lại, idem. xếp áo: *dobrar a cabaya*: plicare veſtẽ. ngồi xếp bàng: *aſſentarſe encruzadas as pernas*: decuſſatis cruribus ſedere.

xét: *examinar*: examino, as. xá xét: *iulgar*: iudico, as. ngày phán xét: *dia do iuizo*: iudicij dies. xét mềnh lại: *examinarſe*: examinare conſcientiam propriam. oũ xét: *tomouos por iuys da cauſa*: iudicem te cauſæ conſtituo. xét nhà ai: *dar buſca em caza de alguem*: ſcrutari domũ alicuius.

xỉ vả nguời: *enuergonhar a alguẽ*: pudore aliquem afficere. nhuóc nha, xỉ vả xấu hổ, idem.

xỉ báng: *encontrar*: impugno, as. phỉ báng, ủy báng, idem.

xỉa rang: *eſgrauatar os dẽtes*: ſcalpere dentes. chết đâm chết xỉa: *as eſtocadas e arranhado cõ ganchos morras tu*: gladio transfixus vnciſque dilaniatus moriare. maledictum.

xích con cho: *amarrar o cão cõ corda enfiada em bambù, pera que o cão não poſſa roer a corda*: ligare canem fune in arundinem indicam immiſſo, ne canis funem rodat.

xích, thần xích: *certo pao como couado que o feiticeiro tem na mão quando faz ſuas feiticerias*: baculus quidam in modum cubiti, quem veneficus manu apprehendit cum magicam artẽ exercet.

xiêm:

xiêm: *entalhos de fulas abertos em pao ou em papel*: incisiones florum in ligno aut papyro. áo xiêm con hát: *vestido de bailhadeiras*: vestes saltatricum. xiêm gẽy: *debuxos em papel*: delineationes in papyro figuratæ.

xiém: *mexericar*: defero, fers. mách cũ ai, idem. gèm xiém: *murmurando malsinar*: deferre alios cum detractione. xiém làn cho quan đánh đòn: *relatar ao mandarim pera fazer castigar com pao*: deferre ad magistratum vt alius baculo percutiatur. gèm, cáo, idem.

xien, cái xien: *espeto, espetar*: veru, transfigere veru. xien gà mà nướng: *espetar a galinha pera assar*: verugallinam transfigere ad assandum. xien thịt bán: *espetar carne pera a vender*: transfigere carnem ad diuendendum. sic etiam de alijs rebus quæ transfiguntur aliquo bacillo ad commodiorem emẽtium vtum, sic gammari sic fructus &c.

xién, cái xién: *certo passaro como andorinha*: auis quædam irundini similis.

xiét: *poderse contar*: numerare posse. kẽ chẳng xiét: *não se pode contar*: numerari non potest. chẳng hay đùa xiét, khê lê chẳng hết, idem.

xiét, tlôi xiét xuống: *irse polla agoa abaixo*: rapi secundo flumine, vel aqua defluẽte.

xiét lẽy của: *penhorar*; pignus pro debito accipere.

xiét, cái xiét: *certa rede de pescar como tesão*: rete quoddam ad pisces capiendos in saganæ modum. dủi, idem.

xiêu: *torto de coluna, arvore*: inclinatio in vnam partem vt columnæ, arboris &c. xiêu cột: *inclinarse a coluna a hũa banda*: inclinari columnam in vnam partem.

xiêu lảo ai: *ganhar a vontade, ou inclinar o coração de alguem como com palauras brandas*: inclinare aliquem blando sermone.

xiêu đàng: *desgarrar o caminho*. deuio, as. lạc xiêu đi, idem.

xin: *pedir*: peto, is. xin ai, xin cũ ai: *pedir a alguem*: petere

tere ab aliquo. xin keo, xin âm dươ-ng: *fazer sortes cõ caixas*: sortes monetis æreis exigere.

xinh: *cousa gracioſa, bonita*: bellula, res, pulchellula.

xít, vide xüít.

xiủ: *roim*: malus, a, vm. xấu, idem.

xo chên: *cambra*: ſtupor neruorum breuis.

xô, đẩy xô đi: *empurrar*: impello, is. xô ra đẩy: *empurrar com o hombro*: impellere humero. bắt xo ngã: *empurrar com a mão e fazer cair*: impellendo manu terræ æquare, in terram proſternere.

xo, mưa xo xo: *eſtrondo da chuua groſſa que vem caindo*: ſtrepitus quem edit ingens pluuia.

xó nhà: *cantos da caza*: anguli domus. non dicitur de alijs rebus ſed ſolum góc, quod etiam dicitur de angulis domus.

xó: *enfiar*: filo traijcere. xó chỉ đeào hột: *enfiar contas coroa &c*: globulos precarios filo traijcere. xó gà mà nướng: *eſpetar a galinha pera aſſar*: cây xó rễ: *aruore lançar raìs*: agi altas radices ab arbore. xó tay ấo: *veſtir as mangas da cabaya*: immittere manus in manicas veſtis. xó gươm đeào: *embainhar a eſpada*: mittere in vaginam gladium.

xóc: *vaſcolejar o vaſo ver ſe tem dentro algũa couſa*: agitare vas ad videndum an aliquid in illo ſuperſit. xáo xáo, idem. đi ngựa xóc mềnh: *andando a caualo vaſcolejar a barriga*: agitare corpus & inteſtina equitando. đi xóc xóc: *ir choutando o cauallo ou elephante*: ſuccuſſare equum aut elephantem. xóc aó: *concertar a cabaya ià veſtida pera ficar direita*: componere veſtem iam indutam vt recta fiat.

xóc gai đeào chên: *meterſe eſpinho pollo pè*: infigi ſpinam in pede. xóc giàm: *meterſe laſca no pè*: infigi pedi fruſtum, vel lapidis, vel ligni, &c. xón bẽaò, idem. một xóc hai xóc: *hũa eſpetada, duas &c*: infixio vna, in qua ſcilicet multa ſimul infixa ſunt, duæ &c.

xôi:

xôi: *arròs pulò cosido*: oriza, quam lusitani pulò vocant iam cocta. xôi ǒǎn: *arròs pulo que offrecem ao pagode*: oriza, quam pulò dicunt, iam cocta quæ offertur idolis. xôi ván, idem xôi gúc: *arròs pulò vermelho*: oriza quam, pulò vocant, cocta & purpurea.

xoi nhà: *beiras*: imbrices. mái nhà, giọt idem.

xoi: *comer pessoa honrada ou beber*: edere aut bibere primarias personas, at de Dua aut chúa dicitur, câm thục. ăn ưống, dicitur de vulgo.

xói com: *reuoluer o arròs cozido pera ficar esmeuçado*: voluere orizam coctam ne conglomeretur.

xom, dảy xom xom: *saltar*. salio, is. xom xom: *o mouimento do corpo na copula carnal*: agitatio corporis in carnali copula. đi lại đéo, idem.

xồm, ngồi xồm: *por se em cocaras*: nitentem cruribus sedere in vacuo.

xóm. *alguãs casas iuntas em hum baixo*: adunatio domorum in vnum vicum.

xón: *picarse em cousa aguda*: pungi aliqua re acuta. melius xóc.

xốp: *cousa de pouca dura por não ser de vès*: breui corrumpenda res quia extra tempus immaturè capta. sồ xốp xốp, idem.

xớp, đẽa xớp ra: *tirarse hũa piquena de pelle que fica dependurada*: excoriari aliquam exiguam partem, ita vt pellis pendens remaneat. xuớc đẽa ra, idem.

xớp, gà xớp: *galinha de penas crespas e reuitadas*: crispis & retortis pennis gallina. xớp tóc lên: *cabello crespo e reuitado*; crispi & retorti capilli. nom xớp tóc lên, idem.

xót: *doer com ardor*: dolor cum quodam ardore. xót ruột: *ardor das entranhas como de fome &c*: ardor viscerum vt ex fame &c. thương xót: *ter compaixão doer se do mal alheo*: compati & dolere de malo alterius.

xốt đi: *fazer ir por força*: pello, is. melius xua đi, đuổi đi, nổ đi, xích khuớc.

xồũ

xôũ đẽào: *arremeter de homẽs ou de animais*: iuuasio facta ab hominibus, vel ab animalibus. uoi xôũ đi: *o elephante arremete*: inuadit elephas.

xôũ hương: *perfumar*: suffumigo, as. xoũ khói idẽ. lửa xôũ ra *sair labareda* exire flammam ignis vt è fornace. xôũ lên, idem.

xôũ: *calçoẽs*: femoralia, vm. xôũ ngô: *calçoẽs de Chinas* braccę sinenses. xôũ đẫn bà: *saya de molher que tràs de baixo da cabaya*: tunica mulebris quæ scilicet sub veste gestatur.

xủ áo cáp tay: *ter as mãos cubertas com as mangas da cabaya e iuntas diante do peito*: manicis vestis cooperire manus ante pectus vnitas. xủ xuống, idem. melius gủ xuống.

xứ: *Prouincia*: Prouincia, æ. thủ trấn xứ: *gouernador da Prouincia*: Prouinciæ gubernator.

xua: *enxotar*: abigo, is. xua đi *botar fora de caza*: expellere domo. đuổi đi, duồng đi, xó ra, idem.

xưa: *tempo antigo*: olim. ngày xưa: *os dias passados*: præteriti dies. đời xưa: *antigamente, nos seculos passados*: quondam, præteritis sæculis. như xưa: *como dantes*: vt prius. xưa nay: *dès do tempo antigo atè agora*: ab antiquis temporibus vsque nunc.

xứa: *campainha*: campanula, æ.

xuâi, vide xuôi.

xüân, muà xüân: *primauera*. ver, veris.

xuất, vide xuốt.

xúc lẽy bát gạo: *tomar arròs como do cesto com porçolana*: accipere orizam vt è cista cum scutella. lẽy môi xúc cơm. *comer arròs com colher*: implere cochleare oriza ad vescendum.

xức: *vntar, vngir*: vngo, is. xức thuóc: *vntar com mezinha*: vnctionem adhibere ad medendum. sơ thuóc, idem. xức tóc: *vngir os cabellos*: vngere capillos, vnguento linire comam.

xui: *instigar*: instigo, as. ma quỉ xui khiến người ta: *o diabo tenta aos homens*: tentantur

tantur homines à diabolo.

xuy đồ̃u *zarauatana*: zarbatana, æ. thổi xui đồ̃u: *atirar cõ zarauatana*: zarbatana iaculari. xuy hiệu khí: *dar final com trombeta*: tuba signum dare.

xuy vàng: *dourar forrando cõ ouro*: tegere auri laminis. xuy bạc: *pratear forrando com prata*: tegere argenti laminis.

xüít qua: *passar rente algũa cousa*: iuxtà transire aliquid ita vt tantum non attingat. đạn xüít qua đầu: *passar o pelouro rente da cabeça*: propè caput transire globulum tormentarium. xít qua, xút qua, idem.

xung: *contrario*: contrarius, a, vm. nước là xung lửa: *agoa he contraria ao fogo*: contraria est aqua igni. xung nhau: *não combinar entre si*: contrariari sibi inuicem, minimè cõuenire inter se, aut non benè simul esse, superstitio paganorum quia putãt ętatis annos aliquãdo minimè cõuenire inter virũ & vxorem & ideò aut carere filijs, aut morbis affici aut se inuicem non diligere.

xung, di xung xang: *ir depressa como correndo cõ passos muitos amiudados*: velociter ambulare vt currendo, passibus velociter repetitis. mau chên, idem.

xưng: *confessar*: fateor, eris. xưng ra, idem. xưng tội: *confessar os pecados*: confiteri peccata. khảo lưọc cho xưng ra: *fazer confessar com tormentos*: confessionem cruciatibus extorquere. xưng đạo ra: *professar a ley*: profiteri legem. xưng mềnh là thày: *professarse por mestre*: profiteri se magistrum, velle haberi pro magistro. xưng mềnh la Annam: *dar se por da terra de Annam*: profiteri se Annamitam. xưng mềnh là ai: *quem sois vòs*! quis es tu?

xuóc rác: *varrer*: verro, is. quét, idem.

xưọc đẽa ra: *esfolarse a pelle hũ pouco*: detrahi pellem paululum.

xuói, di xuôi: *ir com a corrente*: secundo flumine procedere. xuôi nước, idẽ. gió xuoi: *vento polla popa*:

ſecundus ventus.

xuống: *decer*: deſcendo, is. xuống thuyèn: *embarcarſe*: deſcendere in nauigium, nam ſupponunt terram eſſe altiorem aqua, atque ideò venientes in nauim deſcendere & contra. len đất: *deſembarcarſe*: aſcendere è nauigio in terram. xuống dưới: *decer abaixo*: deſcendere inferius. lên tlên: *ſubir arriba*: aſcendere ſuperius.

xương: *oſſo*: os, oſſis. cột, idem. xương thịt: *carne e oſſo*: caro & os. đọ chào một xương một thịt: *marido e molher são a meſma carne, e meſmo oſſo*: maritus & vxor ſunt eadem caro & idem os. chó gạm xương: *o cão roe os oſſos*: oſſa rodit canis. xương cá: *eſpinhas de peixe*: ſpinæ piſcis.

xương, cây xương ròũ: *leiteira*: lactaria, æ. arbor quædam ſic dicta quia ex illa quidam humor in ſpeciem lactis erumpit.

xương sóũ: *eſpinhaço*; ſpina dorſi. xương ſườn cụt: *coſta piquena a baixo do peito, coſtela*: coſta, æ.

xương quạt: *os rayos do abano*: radij flabelli.

xưởng: *caſa de galès em que ſe recolhẽ, e poem em eſtaleiro cubertas do ſol e da chuua*: domus triremium, in quibus ſcilicet à pluuia & ſole defenduntur. xưởng thuyèn lé, idem.

xướng ten: *nomear alguem como por rol*: vocare nomen alicuius tanquam è catalogo.

xüốt, ra: *ſair*: egredior, deris. exeo, exis.

xút, vide xüít.

xũ, vide xung.

FINIS.

Laus Deo Virginique Matri.

A P-

APPENDIX.

QVamuis in introductione monuerim ad vitandam signorum aut accentuum multiplicitatem me nolle vti signo duorum punctorum ad significandam diuisionem syllabæ; experientia tamen docuit super literam, v, maximè in principio dictionis positam & liquescentem cum scilicet est vocalis, nullo aptiori signo id posse ostendi quam duorum punctorum, vt, üï, *solor, aris ad distinctionem, v, consonantis, vt,* vï, *coma equina. præterea cum non vtamur litera, i, nisi vocali in idiomate Annamitico id maximè aduertendum pro lusitanis in principio & presertim medio dictionis, vbi indiscriminatim vtimur, vel litera, i, vel etiam, y, ita tamen vt semper sit pronunciandum, i, more Italico non Lusitano, idemque omninò valeat atque, y, ita vt idem sit yeo & ieo,* thuiền & thuyền, cuyen & cuien *& sic de alijs. Denique non mirandum si multa errata in hanc primam huius idiomatis editionem irrepserint ob varietatem accentuum qui interdum effugiunt typographi obtutum, alia etiam erunt procul dubio quæ meam præterfugiunt aciem, quorum correctionem linguæ peritis commendo meque eorum iudicio libenter subijcio. errata quæ in declaratione linguæ initio ex inaduertentia omissa sunt hic notantur.*

Errata declarationis linguæ corrige.

Pag. 4. lin. 17. hà: há. 11. 30. ngũn: nhũng. 22. 5. cũ: cữ. 31. 1. nghét: ghét. nhéo: nhèo.

Erra-

Errata Dictionarij linguę Annamiticę corrige.

Columna 2. linea 14. có,ai,đi: có ai đi. columna 7. lin. 6.ăn: ăn. col. 17. lin.25. len: lên. 19. 10. bày: bài. 25. 12.ien: yen. 29.19.băt, bớ: băt bớ. 31. tàm: tám. 30.21. cày: cây. 33.15 bện: bẹn. 37.33.blac:blác.38.2.blắc:blác. 42 8. đáng: đàng.20.bleo: blẹo. 53.16.tăọc: tăóc. 54.19. gây: gậy. 60.27.bũ, bũ: bụ, bụ. 67.5.ɓáng: ɓàng. 12. tlôm: tlộm. 68.10. ɓề: ɓể. 72.16.ɓớt: ɓót. 74.11.ɓụũ: ɓụ. 80.1.họt: hột. 83.25.đău: đầu. 85.7.can: cạn. 95.11. đàn: đèn. 98.16.lọn lộn. 108.22.chip:chíp. 110.16.cõ:con. 121.16.chừng nào: cao chừng nào. 125.9.cũo: cüo. 135. 3 coũ: coũ. 137 32.cửa của. 143.11.cuòn cuôn. 158.33. dĕanh: dĕành. 160 13. nên: nền. 161.16. du: dù. 163.12. dĕa: dĕạ. 167.15.do dĕò. 176.13.bẹm bẹn. 181.30.nhúc: nhức. 182.11.doục: đọuc. 183.16.dủ: đủ 193.33.đậi: đại. 196.6.dấm: đấm. 9.dấm đấm. 199 7 lân lận 202.14.đàng: đảng. 214.7 đề: đề. 237.15. đòũ: đóũ. 239.7.sà: sá. 250.3.em.êm. 10. saõ: saò. 253.30.con: gà con. 262.3.gat: gạt. 263.16.gể gé: gé. 267.14.ghe: ghé: 268.10.nần: gần. 17.minh: mềnh. 270 31. blai: blái. 285.20. tẩy: tây 289. 31.giòn giờn. 293 30. giựơng: giương. 294 1. giướng: giương. 14. giương: giường. 296. 10.chĩ: chỉ. 308.7. lam: làm. 312.4.tlặt: thặt. 314.22.hưng: hứng. 316.7.háo: háõ 24.hấp idem cá: hấp cá, idem. 320 4.nhười: người. 17.sư: sự. 321.7.gặy: gậy. 322.1.thải: thẩy. 324. 9 hiếu: hiểu. 326.31.họ: hộ. 327.3. hò: hộ. 329. 13. hŏé: hóê. 333.12.miêng: miệng. 342.25.cưới: cười. 344.19.thân: thần. 355.17.kânh: kênh. 20.kêm: kềm. 21. kim: kìm. 361. 13.kấn: khấn. 364.31.khơm: cơm. 366. 18. ăn: ăn 371. 19.khŏan: khŏang. 374.8.bien: biển. 375.23.khoũ khổũ. 377.7.khuiet: khuiét. 380.24.ngưa: ngựa. 382. 13. đáu: đáo. 391.13.lắc: lác. 396.24.đạn: đan. 400. 8. láo dáo:

láo

láo dáo. 408.1.ghe: ghé. 419.6. lũ: lưng. 20.lò lung: lỗ lang.427.16.phum: phũ. 432. 8.lủ: lủng. 27. luoi: luoi. 435.13.lan: lấn. 436.17.laõ: láõ. 446:15.ſưng: sùng. 26. non nón. 448.8.măt: mắt. 449.10.nguoi: nguòi. 454. 20. mạo: mao; hòũ mao. 455. 16. măọc: mâọc. 461.19. án: ăn. 463.24.mềm: mềm. 480. 4.cho: chó. 20 móm: mớm. 23.com: com. 481. 31. tả: cá. 488. 2.muống: muống. 17.mouc: mọuc.26.thản: khản.490.2.càm:cam. 494 5.vo: vò. 27. mủ, cái mủ: mủng, cái mủng. 502. 31. nam: năm.504.29. nan: nặn. 505. 8.chiû: chịu. 509. 19. vo: vò. 511.33.bũ: bũ.526.13. ngât: ngật. 530 19. gio; giò. 532.25.ngõêt: ngõệt. 533 24.ngoi: ngồi. 534.3. ngói: ngòi.5.ngói ngòi. 537.10.ghé: ghé.539.22.nguiên: nguiẹn. 540.3.nguớc: nguọc. 542.4.nguớc; nguớt. 546.1.iò; giò. 24.ruou; ruọu. 547. 27.nhán; nhăn. 31. nhăn; nhăn. 548. 3. nhăn nhăn; nhàn nhàn. 30.dĩn; dận. 552.22.moi: mòi. 556.14.khoũ; khổũ. 565.28. no vel tlảõ: noi, vel tlảõ. 567.27.ben;lên.570.31.cou;con.576. 33.lòn; lọn. 585 5.óc; ốc.7.óc:ốc. 29.ôn, ngũ ôn vide ngũ. omiſſum eſt ex inaduertentia & hoc loco addendum. ngũ, nam: *cinco*: quinque. ngũ ôn: *diabo que quando muitos morrem ou adoecem lhe atribuem o mal*: diabolus cui tribuitur malum cum multi, vel in morbum incidunt, vel moriuntur. 591.11.bĩa; bia. 592. 4.cõu; cũu. 594.32.làũ; làõ. 595. 5.mệnh; mềnh. 604. 2.kièu; thièu. 621.6.vôi; voi. 635.19.rám; rầm. 636.14.kựng; cứng. 637.23.chon; chôn. 639. 7.rong; rống 641.33. rát; rất. 645.16.rõ: rẽ. 648.7.có: cò. 29.nhạu nhau 650. 1.dề: đề. 653.2.câu:cau. 654. 25.rán: răn. 31.rom:com. 655.1.com: com.656.7.rón: ròn.13.rón. ròn. 27. cấp: rấp. 457,9. đén: đèn.664.31.rũ: rụ. 669. 21. sách: sắch. 674.4.dẽy: dêy.12.săn: ſan. 680.6. ſaõ sáõ. 21.sách sắch. 680.6.đoi: đòi. 694. 1, sõi, nói ſaõ sõi: sõi, nói ſaõ sõi.

2. sõi:

2. sõ-i: sõi. 702. 24. mót: mút. 703. 14. hết, hết. 705. 6. đứt: đức. 713. 7. coc: cọc. 714. 21. phủ: phú. 716. 20. tay: tây. 723. 2. lieng tánh: lien táng. 739. 21. doũ: dẽọũ. 740. 15. thân: thần. 745. 31. này: nay. 747. 15. hŏang: hŏàng. 750. 18. thŏáng: thŏắng. 751. 20. thau: tháu. 752. 12. cáp: tlộm. 28. tu: tù. 754. 18. tau: tàu. 755. 11. nàu. nào. 759. 4. thủ: thủng. 761. 5. thic: thíc. 762. 24. tích: thíc. 768. 24. dử: dửng. 770. 31. đia: địa. 775. 14. thổi: thổi. 777. 11. ḉiet: ḉiét. 24. thử: thữ. 787. 15. thướng: thường. 788. 4. tlen: tlên. 790. 30. vo: vô. 799. 33. ſư: ſự. 80. 12. đanh: đanh. 808. 19. rŏc: róc. 809. 3. tlẽ: tlẽ. 6. tlẽ, áo tlẽ: tlẽ, áo tlẽ. 19. tlẽn: tlên. 31. tiển: trển. 811. 1. tlŏc: tlọc. 4. trŏc: trọc. 812. 20. vô: vò. 824. 23. dảo: he. 827. 32. cái: cai. 829. 11. ngay: ngày. 832. 30. biet: biét. 836. 7. ton: tôn. 853. 13. ſo-u: ſõ-u. 856. 5. jức: sức. 859. 11. vấn: vặn. 860. 25. váng: văng. 865. 11. aô: áo. 867. 22. via vía. 871. 3. rươ-u: rượu. 33. vôi: voi. 874. 25. vát: vất. 875. 32. nười: ngượ̀i. 876. 13. ḉai: vay. 880. 3. lước: tlước. 882. 20. xan: xán. 883. 3. taóc: tăóc. 885. 20. taóc: tăóc. 888. 15. đầm: đâm. 20. cho: chó. 891. 15. xo: xô. 892. 1. cầy: cây. 893. 11. xôi: xổi.

Erros na lingua Portugueza com ſua correição.

Coluna 1. *Nao*: *Não*. 7. *As velas*: *com as Velas*. 9. *Radij*: *Radius*. 10. *cubicar*: *cubiçar*. 10. *forada*: *forrada*. 12. *Boião*: *Boyaõ*. 7. *Nnrte*: *Norte*. 18. *boſpedar*: *Hoſpedar*. 23. *maderia*: *Madeira*. 24. *Paſſaos*: *Paſſaros*. 26. *na bocca*: *à bocca*. 36. *Naſcate*: *Naçate*. *Vaſinllo*, *Vaſinho*. 44. *Outios*: *Outros*. *cabelo* *cabello*. 47. *minochas*: *miochas*. 48. *Alacrã*: *Alacral*. 48. *nono*. *nouo*. 51. *deſcorfes*: *deſcortes*. 56. *leuando*: *Tirando*. 84. *ſuperſticão*: *ſuperſtição*. 85. *laranguego*: *carangueio*. 90. *chapeu*: *chapeo*. 91. *pertendar*: *pertender*. 115 *ſoubre*: *ſobre*. 129. *damoer*. *demoer*. 134. *Maſto*: *Maſtro*. 192. *baſte*: *baſto*. 193. *cillas*: *cilhas*. 199. *vedor*: *veador*. 227. *ſententialia* *ſententia-*

la.

la. 249. *finiſce: acaba.* 258. *tabalos: trabalhos.* 305. *vai: via.* 322. *Interiecção: Interjeição.* 460. *Bom tapada: tapada.* 466. *poucação: pouoação.* 521. *haſto baſta.* 691. *apalpadelar; apalpadelas.* 672. *ſarralhero: ſarralheiro.* 801. *peize: peixe.* 811. *a notho: a nhoto.* 821. *faça: faço.* 837. *vaſſalhos: vaſſallos.* 893. *baixo: bairo.*

Errata linguæ Latinæ corrige.

Columna 3. ſiluis: ſyluis. eximus: eximius. 15. ſuila: ſuilla. 23. malenconicus: melancholicus. cælum: cœlum. lingueæ: ligneæ. 29. ērigere, erigere. 30. folicitudinibus: ſollicitudinibus. 40. rotondus: rotundus. 60. talitum: talitrum. 73. fellis: felis. 85. feces: fæces. 96. Med. ſcalplum: ſcalprum. 130. reſipio: reſipiſco. 131. gibba, æ, gibbus, bi. 133. dœmon: dæmon. 135. eleemoſinam: eleemoſynam. 164. graſſa: craſſa. 175. cathalogum: catalogum. 196. ſæminata: ſeminata. 201. rcuma: rheuma. 208. iunititur: innititur. 213. gratioſo: gratioſus. 214. ſæmen: ſemen. 221. que: quæ. 227. candentia: cadentia. 230. prætens: præſens. 230. tempos: tempus. 236. alium: aluum. 237. vno: vni. 271. ferræ; ferreæ. 275. frudulenter: fraudulenter. 277. cedari: ſedari. 278. foco: foro. 279. ſæmen: ſemen & ſic in cæteris. 282. immiti; immitti. 280. inſerrupere; interrumpere. 291. ſæmen: ſemen. 301. vt eum: vt cum. 320. inſultus; inſulſus. 370. ſerrebella; terebella. 407. ſacricium; ſacrificium. 420. ventis; ventris. 431. gibbus; gibboſus. 443. leminetur; ſeminetur. 462. ctiam; ētiam. 471. termonē; ſermonē. 483 dias; dies. 502. Preteritu; præteritus. 550. cætura; cælatura. 560. annis; annus. 599. cochear; cochlear. 801. æqualis, æ; æqualis, e. 890. ſagana: ſagena. 891. bellula, res: bellula res.

INDEX LATINI SERMONIS.

PRæcedenti dictionario necessarius visus est index qui complecteretur omnia vocabula latina quæ in illo sunt, ad hoc vt è vocabulo latino possit quicunque voluerit vocem Annamiticam seu Tunchinensem reperire: quæsita nimirum columna in qua illa ponitur, simul cum explicatione latina. Ad maius vero compendium vnamquamque columnam in tres partes diuidimus principium scilicet, medium, & finem, quæ notantur vna è tribus literis P. M. F. adhibitis ante columnæ numerum. p, denotat columnæ principium quod vndecim circiter lineas priores comprehendit. m, designat medium, totidem fermè lineas complectens in medio columnæ. f, denique finem significat, nempe vndecim ferè postremas lineas columnæ cuiuslibet; quod non solum ad facilè inuenienda vocabula proderit, sed etiam ad confusionem vitandam.

AB

ABacus. ei. f. 22.
Ab antiquis temporibus, vsque nunc. p. 896.
Ab infantia. p. 57. p. 840.
Abinitio. p. 210.
Abigo, is. f. 895.
Abijcere è memoria. f. 625.
Abijt, & iam præterijt. p. 809.
Abluere caput fricando. m. 297.
Abluere os. f. 702.
Abluere totum corpus. p. 725.
Abluere vrceolum. p. 703.

AB

Abluo, is. f. 702.
Ab occasu solis vsque ad tenebras. m. 107.
Aborsus, vs. m. 639. p. 667. f. 672. p. 679. p. 706. m. 801.
Abortiuus, a, vm, maledictum quod pueris dicitur. f. 85.
Abripere vi vestem. p. 426.
Abrumpi. p. 257.
Abscindere arborem securi. p. 232.
Abscindere in transuersum, vt

arborem. p.232.
Absconditus à sole. p. 372.
Abscondo, is. p. 283.
Absens, ntis. f. 860.
Absoluisti iam illud negotium, aut certè nondum. f. 653.
Absoluo, is. p. 774.
Absolutionem Sacramentalem conferre. p. 274.
Absolutum nondum est. f. 653.
Absque conducto edere orizam. p. 375.
Abstergere faciem. p. 120.
Abstineo. es. p. 365. m. 380.
Abstinere ab aliquo cibo. f. 6.
Abstinere à carnibus. m. 365. m. 380.
Abstine à carnis comestione. f. 242.
Abstinere à consortio aliorum propter vicinum partum. f. 137.
Abstinere à quibusdam cibis vt puerperæ. m. 365.
Abstinere à vino. m. 380.
Abstrusi sensus propositio. p. 800.
Accedere itaut attingat. p. 721
Accedo. is. f. 11.
Accendere lucernam. m. 95. f. 234.
Accendi ligna. m. 33.
Accendo, is. f. 234.
Acceptor personarum. m. 716.
Accessum facilem habere ad aliquem ex cõsuetudine. p. 626.
Accessus, & recessus maris, fluxus, & refluxus. m. 641.

Accidere, vel offendere infortunium. f. 261.
Accidit mali nihil. p. 591.
Accipe. p. 90. p. 408.
Accipere arcem. m. 90.
Accipere atramentum penna, vel penicillo. m. 39.
Accipere ensem ad interficiendum. m. 408.
Accipere orizam vt è cista cum scutella. m. 896.
Accipere penicillum dicitur de magistro dum discipulos docet. m. 60.
Accipere reliquias ad sui custodiam. m. 408.
Accipere reliquias eduliorum è conuiuio. f. 816.
Accipe scopas, munda domum. f. 626.
Accipere, vel deferre manu. f. 881.
Accipio. is. p. 90. p. 408. p. 410.
Accusari à multis vt ab integro pago. p. 137.
Acculo. as. p. 87. m. 380.
Acerbus. a. vm. p. 117.
Aceruus lignorum ardentium. m. 237.
Aceruus mercurij. m. 153. m. 472.
Aceruus orizæ. m. 237.
Aceruus palearum. m. 237.
Aceruus terræ. m. 132.
Acetaria, orum. f. 267.
Acetaria, quibus caro immiscetur. m. 569.
Acetum, i. f. 264. f. 535.

Ace-

Acetum conficere. f. 256. f. 264.
Acetum nondum accepit vires. f. 312.
Acetum validum. f. 694.
Acie præeunte papyrum scindere cultro. f. 640.
Acies, ei. p. 433.
Acies cultri. m. 433.
Aconitum, i. p. 676. p. 743. f. 865.
Acrimonia, æ. m. 290.
Actor, is. p. 605.
Actutum, m. 384.
Acuere cultrum &c. m. 446.
Aculeus, vi scorpionis. p. 565.
Acumen penicilli. p. 534.
Acus, vs. f. 381.
Acus centum, carta simul inuolutæ. f. 381.
Acus foramen. f. 381.
Acus valde tenuis. f. 381.
Acus in certo numero simul colligatæ. p. 27.
Acuta res in extremitate. m. 555.
Acutus. a. vm. p. 178. f. 667.
Acutus gladij mucro. m. 555.
Acutus gladius. f. 667.
Ad. p. 213. f. 441. p. 551.
Ad adorandum. f. 441.
Adæquare solum. p. 43.
Ad arietandum incitare. m. 342
Ad cultum Dei erigere Ecclesiam. m. 213.
Ad docendum addiscere linguam. m. 213.
Ad minuendum. p. 445.
Additamentum vestis. p. 103.
Addo, is. m. 755.
Adeò dies non est. m. 449.
Adest domi. m. 583.
Ad gubernationem capescendam proficisci. m. 547.
Adhærentes rebus habere manus ad furandum. p. 861.
Adhæreo. es. p. 33. f. 173. p. 870.
Adhærere lutum pedibus. p. 33.
Adhærere verbis libri. m. 137.
Adhæret manibus. f. 173.
Adhibere ad os. f. 339.
Adhiberi à Rege solita in negotijs persona. p. 324.
Adhuc aratro terram scindit. m. 199.
Adhuc est, adhuc viuit. f. 307.
Adhuc est alta nox, dormi. f. 376.
Adhuc est iuuenis. p. 132.
Adhuc multum superest. m. 507.
Adhuc multum superest, accipe amplius. p. 694.
Adipisci animũ alterius. p. 773.
Adipisci gradum supremum literatorum. p. 225.
Adiuuare alios. p. 884.
Adiuuare vires, seu infirmitatem. f. 294.
Adiuuo, as. p. 604.
Adminicula domini adhibere, ne decidat. m. 572.
Administrare regnum. m. 702.
Admirantis particula. m. 53.
Admittere simultatem, quæ statim escanescat. p. 414.

Admitto, is. p. 779.
Admoneo . es. f. 11. m. 158. m. 165. m. 556.
Admouere aliquid propè oculos ad inſpiciendum an ſit rectum . f. 549.
Admouere aurem . m. 267.
Ad nihilum valet. m. 513.
Adoleſcens . tis. p. 38. p. 802.
Adoptiui . f. 131.
Adorare idola, & cœlum. f. 394
Adorationis locus . p. 772.
Adoro, as. m. 394. f. 771.
Ad, pro . f. 108.
Ad quem ſpectat ? f. 543.
Ad quid. m. 103. p. 395.
Ad rem non pertinens . m. 68.
Adrepere vt hederam . p. 411.
Adſum, es. m. 583.
Aduenio, nis. m. 216. f. 724.
Aduenire ex improuiſo , audiendo quid dicatur . f. 409.
Aduerſa pars aciei in ferramẽtis . f. 697.
Aduerſa pars aciei in gladio, &c. f. 697.
Aduerſarius, ij. p. 584.
Adulor, aris. p. 601.
Adultera . æ, m. 98.
Adulterinum argentum. p. 272.
Adunatio domorum in vnum vicum . f. 893.
Ad vrinam expellendam ire . m. 531.
Aduſta facies à ſole . m. 635.
Aduſtus inclementia Cæli fructus, vel vredine, f. 731.
Ædificare murum lateritium, p. 886.
Ædificare murum vel arcem . m. 886.
Æger, gri . m. 37. p. 400.
Æger decumbens . f. 585.
Æger deſperatus à medicis . m. 211.
Æger valde . p. 415.
Æger valdè debilis iam morti proximus . f. 554.
Ægritudo, nis. æger, gri . f. 414.
Ægrotare ex hauſtu inſalubrium aquarum . m. 517.
Ægroto, as. f. 585.
Ægrotus, ti . m. 209.
Ægrotus, a, vm. p. 351.
Æmulari inuicem in bonam partem . p. 593.
Ænea moneta vna, duæ &c. p. 237.
Æquale , & valde planum . m. 742.
Æquales inuicem . p. 25. p. 221.
Æqualis, le . p. 25. p. 31. f. 218. m. 429.
Æqualis, e. f. 716. m. 801.
Æqualitas ſociorum . p. 713.
Æqualiter cecidere ſimul . f. 218.
Æquare ſolum aqua . p. 43.
Æquari cum exaggeratione . f. 524.
Æquata res, m. 22.
Æquiparo , as. f. 677.
Æquo , as. p. 370.
Æquus in calculationibus. f. 96.

Æris filum. m. 751.
Æris lamina. f. 751.
Æris moneta. p. 237.
Æris opus conficere percutiendo. m. 751.
Æs, æris. p. 236. m. 751.
Æs alienum soluere. f. 564.
Æstas, tis. m. 318. p. 486.
Æs ferruminare. f. 751.
Æstimare res quanti sint valoris. f. 222. m. 871.
Æstimare plus minus rem quãtum valeat. f. 871.
Æstimare examinando quoties plus minus, f. 871.
Æstimo, as. p. 355. m, 441.
Æstimationem magnam de seipso habere. m. 832.
Æstus, vs. f. 505.
Ætatem quamnam habes? m. 845.
Ætatis anni. m. 843.
Ætatis anni, m. 845.
Ætatis modicæ. f. 808.
Æternus. a. vm. f. 230.
Affabrè facere. f. 365.
Affabrè facta res. m. 365. p. 411.
Affabrè quid factum, pulchrũ. m. 40.
Affectu venereo in alterum ferri. m. 591.
Affici erga aliquid. p. 324.
Affici legi. m. 475.
Afflat ventus. m. 344.
Afflictio, onis. f. 12.
Aflictio propria. f. 374.
Afflictus, a, vm. f. 139. f. 416. m. 508.
Afflictum cor. f. 101.
Afflictus vultus. p. 369.
Affluens, ntis. f. 561.
Ager, gri. m. 577.
Ager decem mensuras continens &c. m. 458.
Agere gratias. m. 712.
Agger, is. p. 431.
Agger fluminis. m. 234.
Aggerem fluminis impetui opponere. f. 234.
Aggerem impetu fluminis confringi. m. 200.
Aggere flumen impedire ne inundet. m. 200.
Agi altas radices ab arbore. p. 892.
Agitare corpus ambulando. f. 882.
Agitare corpus, & intestina equitando. m. 892.
Agitare infantem in cunabulis. p. 658.
Agitare vas ad videndum an aliquid in illo supersit. p. 892.
Agitari. f. 37.
Agitari elephantem. p. 38.
Agitari in loco pensili. p. 238.
Agit vt addiscat. m. 309.
Agitatio nauis. p. 38.
Agit decimum annum. p. 513.
Agglomerare fila. m. 618.
Agglutinare tenaciter. p. 674.
Agnosco. is. m. 173.
Agnus Dei, seu cera benedicta, vel aliæ imagines cum in-

indulgentijs. f. 598.
Agricola. æ. p. 86. p. 572. p. 604.
Agri in quibus seritur oriza. p. 663.
Agros orizæ colere. p. 663.
Ahenulum ad calefaciendam aquam, m. 4. f. 36.
Ala, æ. p. 5. m. 86.
Alacer. m. 162.
Alas extendere. p. 66.
Alauda. æ. f. 71. f. 104.
Alba ardea. m. 21.
Alba vestis. m. 18.
Albescit iam dies. f. 676.
Albumen fructus indici, quem areca vocant. f. 402. p. 403.
Albumen oui. f. 402. f. 806.
Album perfectum. p. 805.
Album vt ardea. p. 805.
Albus, a, vm. p. 18. p. 21.
Albus bubalus. m. 18.
Albus equus. m. 18. m. 21.
Albus valde. p. 424.
Albus vt ardea, ideſt albus vt nix. f. 125.
Alea ludere. m. 833.
Alcator, ris. m. 128. m. 203.
Alere gallinas &c. p. 577.
Alicuius contubernio se ascribere. f. 23.
Aliena res. m. 541.
Alienas in regiones proficiscī. m. 541.
Alligare aliquem lacertis. m. 59.
Alimenta per iudicem assignata. m. 28.

Alimenta ex iudicis mandato. m. 125.
Alimentum quotidianum. m. 183.
Aliquantulum adhuc volo. m. 500.
Aliquid comedas. p. 269.
Aliquid ne interest? p. 507.
Aliquis neiturus est. f. 2.
Aliud. p. 359.
Alius, a, vd. f. 731.
Alligare porcos, gallinas &c. m. 811.
Allij dens, seu particula. p. 823.
Allij spica. f. 822.
Allium. lij. p. 137.
Alo, is. m. 596.
Alloquor dominationem suam. m. 106.
Altare ris. m. 22. f. 226. f. 771.
Altariolum, in quo primum magistrum vniuscuiusque artis colunt. f. 698.
Altariolum superstitiosum magistrorum seu inuentorum alicuius artis. m. 22.
Altaris imago, vel oratorij. p. 772.
Alternare se inuicem. p. 229.
Alternari inuicem. f. 734.
Altitudinis trium vlnarum. f. 242.
Altitudo, nis. f. 242.
Altum mare. p. 374. f. 872.
Altum mare petere &c. p. 873.

Altus, a, vm. f. 86.
Altus, a, vm. m. 381.
Alueus in quo fit similago. p. 450.
Alumen, nis. p. 598.
Alumen saporis acidi. p. 598.
Alumen saporis salsi. p. 598.
Amænus, a, vm. m. 456.
Amænus locus. m. 456. f. 656.
Amænus, & viridis locus sine calore molesto. p. 547.
Amant se inuicem. m. 855.
Amare se inuicem. f. 182.
Amarus, a, vm. p. 202. f. 369.
Amazonum regio. f. 572.
Ambo. f. 679
Ambo, orum, f. 853.
Ambo, onis, m. 5.
Ambo viui, & sospites, f. 679.
Ambulare in circuitu, p. 166.
Ambulare per æstum aut pluuiam, p. 164.
Ambulationes primæ infantiũ eum ambulare incipiunt, f. 122.
Amburere nauigium, p. 783.
Amens, tis, m. 332.
Amicitia, æ, m. 552. f. 526.
Amicitiam inire, p. 527.
Amita, æ. p. 125.
Amita Regis cocincinæ, m. 485.
Amittere aliquid non aduertante eo, qui deferebat, p. 655.
Amittere colorem tinctura, p. 853.
Amitti splendorẽ seriei, p. 853.
Amittit vestis colorem pristinum, f. 589.
Amitto, is, p. 457.
Amo, as, in pretio habere. f. 350. p. 464. m. 475. f. 817.
Amor superioris erga inferiorem, p. 499.
Amoueri à dignitate, f. 627.
Amphora vini. p. 31.
Ampla papyrus, m. 622.
Amplarum manicarum vestis. f. 30.
Ampla tela, quia pecten est amplum, vel è contra, m. 369.
Amplector eris. m. 12. p. 52. p. 70. m. 585.
Ampulla, æ. amula, æ. m, 418.
Amputare circumquaque. m. 795.
Ananazius, ij: fructus indicus ita dictus. m. 292.
Anas, tis. p. 870.
Anchora æ. f. 202. f. 514.
Anchorę vncum adhęrere solo. p. 515.
Anchorã adhærere maris profundo. f. 202.
Anchoram attollere. p. 203.
Anchoram demittere. f. 514.
Anchoram submittere. f. 202.
Angeli. p. 741.
Angelvs, i, p. 763. p. 792.
Angina, æ. tumor gutturis. p. 36. p. 315. f. 350. p. 434.
Angina labores maledictum. p. 36.
Anguis, is. p. 636.

Anguli domus. f. 891.
Anguli pilei. m. 367.
Anguli vitri triangularis. m. 367.
Angulus, i. m. 367.
Angulus domus. p. 296.
Angulus, vt tabulæ &c. p. 296.
Anguſtus, a, vm. p. 113. m. 321. p. 334.
Anhelare ex laſſitudine. m. 772.
Anima, æ. f. 336.
Animæ defunctorum. f. 336. p. 441.
Anima eius qui ſepultura caret. m. 125. f. 336.
Animæ tres ſunt in mulieribus, &c. m. 337.
Animal à morſu deterreri, & abſcedere. f. 506.
Animal leoni ſimile. m. 524.
Animalia. f. 126.
Animalium ſpecies. p. 566.
Animalium ſpecies ſunt ſex, ſcilicet magis domuſticæ. p. 703.
Animal pingue valde. m. 456.
Animam ingredi corpus &c. m. 604.
Anima rationalis. p. 337. p. 410. p. 833.
Animas defunctorum ſuperſtitioſè aduocare. f. 336,
Anima ſenſitiua. p. 337.
Animas tres habent viri, & ſeptem ſpiritus &c, m. 337.
Anima vegetatiua. p. 337.
Animus peruerſus. f. 401.

Aniſij ſapori ſimilis herba. f. 333.
Annichilari. f. 341. m. 375.
Annoto, as. m. 35.
Annona, æ. f. 842.
Annularis, is. f. 534.
Annulum cælatum deferre. p. 550.
Annulus, i. p. 550.
Annulus ferreus. m. 142.
Annulus ſimplex abſque cælatura. p. 550.
Annus, i. m. 502. f. 560.
Annus equi. f. 530.
Annus futurus. f. 502.
Annus hic. f. 502.
Annus, menſis, dies, qui reſpondent illi animalis nomini tanquam ſigno cæleſti. f. 843.
Annus præteritus. f. 502.
Annus proximè ſequens. m. 631.
Annus tredecim menſibus cõſtans, p. 558.
Anſa diotæ. f. 617.
Anſa, vnde quid accipitur, vel tenetur. m. 617.
Anſer, ris, p. 536.
Antequam, m. 366.
Ante vt factum eſt, ita etiam poſt, p. 816.
Antiquitus, ab antiquo, olim, p. 776.
Antigraphum, i. f. 24.
Antrum, i. m. 312.
Aperio, is, m. 65, m. 359. f. 475. p. 791.
Aperire brachia in Crucis formam,

mam, p. 278.
Aperire caput, m. 90.
Aperire dentes ex rabie, p. 528.
Aperire cannam, m. 138. f. 475.
Aperire literas sigillo munitas, f. 475.
Aperire oculos præ timore, p. 813.
Aperire os, f. 305.
Aperire paludem, &c. f. 748.
Aperire pectus ad illud refrigerandum, m. 340.
Aperire sigillum ideſt finiri feriales dies, p. 8.
Aperire syluas ad locum ampliandum, m. 476.
Aperire tabulas ad typographiam sinicam, f. 89.
Aperire viam, f. 596.
Aperiri, f. 762.
Apertum diotæ os non obturare, p. 530.
Apes vel apis, is, p. 11.
Apoſtema patens, f. 407.
Apoſtoli, m. 223.
Apoſtoli, orum, m. 818.
Apparere aliquid alterius ſæculi, p. 323.
Apparere Angelum, m. 323.
Apparere in ſomnijs, f. 483.
Appendere veneficiorum papyros, m. 830.
Appendo, is, p. 409. f. 809.
Appetitus mulieris grauidæ ad edendum, aut bibendum, &c. m. 652.
Appeto, is, f. 736.
Apponere frænum equo, m. 801
Apponere galerum, m. 570.
Apponere medelam vulneri, p. 801.
Apponere ſcalam, f. 17.
Apprehendere capillis aliquẽ, f. 182.
Apprehendere librum, m. 82.
Apprehendit canis dentibus oſſa, vel rodit illa, m. 258.
Apprehendo, is, m. 503.
A priens locus à vento, p. 372.
A principio vſque nunc, p. 501.
Approbare inclinando caput. m. 262.
Approximari intus, f. 11.
Aptare penicillum, vel pennam, p. 74.
Aptare vimen indicum ad ligandum, m. 72.
Aptè aliquid corpori adhiberi. f. 289.
Aqua, æ, f. 499. m. 575. m. 783.
Aqua calida, f 575.
Aqua clara, f. 575.
Aqua conſiſtens, m. 783.
Aqua dulcis, p. 576.
Aquæ feruenti ad breue tempus immitti ad coquendum vt carnem, piſces &c. m. 432.
Aqua eleuatur ſupra domum. m. 435.
Aqua fluit, p. 576.
Aqua frigida, m. 399. f. 575.
Aqua illi nocuit, m. 575.
Aqua ita calida, vt ea aſperſum excalefaciat, m. 509.
Aquam in cymbam intrare, m. 586.

Aquam ita calefacere, vt ferueat, m. 509.
Aquam ita eleuari, vt cooperiat caput, m. 435.
Aqua peruenit vsque ad genu. p. 46.
Aqua pura, m. 575.
Aqua pura sine immistione alterius rei, m. 390.
Aquarta circiter hora post meridiem vsque ad solis occasum, m. 107.
Aqua salsa, f. 575.
Aqua stat, non fluit, p. 576.
Aquatile iter arripere, p. 784.
Aqua turbida, aut venenosa. f. 575.
Aquilanum lignum, p. 830.
Aquilanum, lignum pretiosum, f. 343.
Aquilo, onis, m. 17. f. 51. m. 285.
Aranea, æ, p. 167. m. 646.
Aranearum tela, p. 167. m. 646.
Aranearum telas verrere, m. 645.
Aratrum, i. f. 80.
Arbor, oris, m. 80.
Arbor ad opus, m. 295.
Arbor arida abscindatur ad cõburendum, p. 243.
Arbor carens fructu, f. 241.
Arbor cuius cortex furfures è capite expellit, p. 116.
Arbor, cuius folia deciderunt. p. 652.
Arbor cuius non solum fructus est salutifer, sed etiam cortex, f. 760.
Arboræ, & herbæ, m. 126. m. 676.
Arboretum, ti, m. 58.
Arboretum iuxta flumen, f. 422.
Arbor ex qua fit atramentum, p. 153.
Arbor ex qua fit papyrus, f. 174.
Arbor ficus producens, vt nostrates, m. 854.
Arbor habens folia in fraxini modum, p. 210.
Arbor indica, quam Lusitani jaqueira vocant, p. 468.
Arbor in india prægrandis quã idoli arborem vocant, p. 163.
Arbor nauis, f. 128. m. 134.
Arbor quædam amplorum foliorum, f. 662.
Arbor quæ apta est ad sonum excitandum, f. 221.
Arbor quædam dicta so, f. 690.
Arbor quædam vocata thou, m. 777.
Arbor quædam dicta vo vang, m. 859.
Arbor quædam indica, è quorum folijs, aut ramis confractis, copia lactis emanat, f. 657.
Arbor quædam medicinalis, p. 456.
Arbor quædam, quæ ficus gignit, m. 706.
Arborum species, m. 129.

Arbustum in modum syluestris arecariæ, f. 661.
Arca, æ. m. 336.
Arca, in qua quædam seruantur, m. 234.
Arcanè vocare aliquem, p. 649.
Arcanum ad aures loqui, f. 170.
Arcu iaculari, m. 145.
Arcula ad bilances seruandas, m. 336.
Arcum remittere, f. 562.
Arcus, vs, m. 146.
Arcus, vs. balista, æ, m. 499.
Arcu sagittam emittere, f. 565.
Arcus domus, seu vacuum inter duas columnas, m. 866.
Arcus pontis, m 866.
Arcus, qui sunt in tegumento superioris partis nauigij, f. 271. p. 272.
Arctare vt librum inter tabulas, f. 212.
Ardea, æ. m, 125.
Ardea candida, f. 306.
Ardelio, nis. f. 218.
Ardelio in malum, p. 205.
Ardor quidam in stomacho, p. 663.
Ardor viscerum, f. 894.
Aream, in qua domus erigenda est, aptare, m. 513.
Arena, æ, m. 19. m. 89.
Arenaria, æ. m. 89.
Areola, in qua est oriza germinans sæminata, f. 443.
Argenti fodina, æ. p. 474.
Argenti quædam quantitas simul colligata, p. 27.
Argento linire, p. 847.
Argentum, ti, p. 18.
Argentum igne purgare, p. 18.
Argentum mixtum, p. 18.
Argentum nondum purum, p. 18.
Argentum purum, p. 18. p. 271.
Argentum viuum, f. 783.
Argilla, æ, f. 208. m. 467. f. 770.
Argilla, æ, argillosa terra, f. 770.
Argillæ coctæ frusta quæ ipsi comedunt, p. 534.
Argillæ olla, f. 292.
Argillearum rerum forum, f. 292.
Argilleæ res, m. 297.
Argillea terra, m. 467.
Arguere peccantes, m. 829.
Arieto, as, m. 342.
Arithmetica, æ, f. 819.
Arma profiteri, f. 875.
Armarium, ij, p. 97.
Armentum boum, p. 20.
Armentum bubalorum, m. 198. p. 790.
Armorum magistratus, m. 875.
Armorum quodcunque genus, p. 367.
Aro, as, m. 80.
Arrham dare artifici, f. 128.
Arrham dare, p. 781.
Arrige aures, m. 65.
Arrigere aures ad audiendum, m. 281. m. 291. p. 398.
Arripere aliquid sibi inuicem, f. 831.
Arripere velle dolis, & fraudi-

bus rem alienam, p. 737.
Arripere violenter &c. m. 885.
Arrogans, tis, p. 45.
Ars vel officium, quo quis sustentatur, p. 525.
Arte aliquid subripere, m. 7.
Artem quamnam exerces? p. 525.
Articulus quo numerantur dies lunares &c. p. 483.
Articuli, aut capita librorum, p. 478.
Artifex egregius, qui regis opera perficit, f. 772.
Artificium, ij, p. 123.
Artis vel officij eiusdem homines, vt, fabri lignarij, ferrarij, similes, f. 139.
Arundinetum indicum, m. 58.
Arundo piscatoria, f. 83.
Arx, vel ciuitas munita mœnibus, p. 747.
Ascendere è nauigio in terram, p. 899.
Ascendere glomeratim, vt fumus, vel nubes, m. 143.
Ascendere superius, p. 899.
Ascendere in tabulatum domus, f. 254.
Ascendere, vel potius descendere è naui in terram, m. 409.
Ascendere in Cœlum, p. 743.
Ascendo, is, p. 409. p. 688. p. 743.
Ascensus hora, p. 688.
Asino imponere onus, p. 429.
Asinus, i, p. 429.
Asper, ra, rum, m. 650. f. 686.
Asper, a, vm. minimè læuigatum, p. 698.
Aspergere aqua, f. 608. f. 634.
Aspergo, is, f. 608.
Asperum in tabula, p. 547.
Aspicere cum quodam metu, p. 416.
Asportantes mortuos &c. p. 844.
Asportari à f. le murem in ore, m. 732.
Asportari paleas rostro ab aue ad nidum conficiendum, m. 732.
Asportat dentibus carnem, m. 258.
Assata iam est caro, p. 108.
Assentationes, m. 601.
Asserculi in medio storeæ ex cannis Indicis confectæ, f. 515.
Asserculi inter quos stringitur storea ex cannis indicis texta, m. 450.
Asserculus, i, p. 233.
Assiduè, p. 282.
Assiduus, i, sollicitus, i, m. 504.
Asso, as, m. 577.
Assuefacere linguam idiomati, quem quis addiscit, sæpiùs repetendo, vt rectè tandem loquatur, m. 873.
Assuefio, is, f. 625.
Assuere aliquid vesti iam consutæ, f. 353.
Assuesco, is, p. 129.
Assula, æ, f. 274.

Assulæ ad comburendum, f. 624.
Assulæ, quæ oriuntur è ligno, dum læuigatur &c. p. 459.
Assumere laruam, m. 229.
Assumpsit Deus corpus, & animam hominis &c. p. 339.
Astmate laborans, f. 612.
Astronomia & geometria partes mathematicæ, p. 220.
A tert. a vsque ad quintam mane, f. 286.
A ramentarium fabri lignarij &c. p. 728.
Atramentarium, lapis, scilicet, vel aliud simile instrumentum in quo atramentum sinicum solidum cum modica aqua confricatur, vt ad scriptionem reddatur fluidum, f. 527.
Atramenti frustum, m. 488.
Atramentum, i, m. 488.
Atramentum facile ad scribendum, f. 488.
Atramentum præclarum, m. 488.
Atrium, ij, m. 674.
Atrium amplum, m. 674.
Attentè vsque ad finem audire, p. 752.
Attinentia ad munus mercatoris, f. 700.
Attingendo senectam, p. 217.
Attingere manibus, f. 216.
Attingere scopum, p. 547. f. 838.
Attingit aqua genua, f. 523.
Attingit cælum, p. 721.
Attollere, aut erigere columnas domus, m. 724.
Attollere Columnam, m. 184.
Attollere in palmis manuum, p. 571.
Attollere oculos, vel ita aperire vt albugo appareat, p. 813.
Attollere pauimentum terrâ additâ, m. 207.
Attollere sustentaculo stoream indicis cannis contextam, f. 645.
Attollere terram supra sepulchrum, f. 207.
Attollere velle lignum, sed præ nimio pondere non sufficere vires, p. 545.
Attollo, is, m. 112. m. 184. m. 724.
Attrahere aquam, m. 788.
Atritus vsu cultellus, p. 481.
Auarus, a, vm, m. 163. p. 305. m. 321. p. 334. f. 795.
Aucupor, aris, m. 24.
Audax, cis, m. 28.
Audeo, es, p. 78. f. 164. p. 402.
Audio, is, m. 524.
Auditur vox, m. 736.
Audire non vult, m. 110.
Auditus, vs, &c. m. 418.
Audiui, m. 736.
Auellere ab olla orizam semiustam, p. 81.
Auellere herbas à sepultura, m. 264.
Auellere spinas, m. 469.

Auf.r, p. 90.
Auferre ab aliquo rem ipsius auctoritate iustitiæ, f. 612.
Auferre dolorem, f. 209.
Augere intromittendo, m. 755.
Auferre officium, m. 90.
Augeo, es, m. 231.
Augurari bonum omen, f. 847.
Augurari, pedem gallinæ inspiciendo, p. 285.
Auguriũ malum ex cantu auiũ, f. 335.
Auia, æ, f. 15.
Auicularum nidi ad edendum suauissimi, f. 678.
Auidus nimium in edendo, & bibendo, p. 874.
Auis, auis, m. 107. p. 679.
Auis alterius coloris in collo, & alterius in corpore, m. 371.
Auis, aut animal quodcunque, f. 751.
Auis carnibus humanis vescẽs, p. 870.
Auis dicta gam ghi, p. 258.
Auis dicta hombi, m. 336.
Auis epistolas deferens, m. 548.
Auis magna dicta dang, m. 158.
Auis quædam aurei coloris, p. 9.
Auis quædam dicta bi, p. 34.
Auis quædam dicta cuncut, p. 145.
Auis quædam in perdicis modum, p. 191.
Auis quædam irundini similis, f. 889.
Auis quædam turturi similis, f. 268.
Auis quæ epistolam defert, m. 683.
Auis, quæ è sua cauea euasit, m. 670.
Auis, quæ pascitur cadaueribus, p. 356.
Auis, quam solis vocant, f. 611.
Auis variegata fusco & albo colore, m. 77.
Auium cantus, m. 416.
Auium masculus, m. 697.
Aulam frequentare, p. 120.
Aulam regis frequentare, m. 100.
Aula Tunchinensis, p. 838.
Aulici, corum, f. 833.
Aulicum agere, p. 100. p. 311.
Aurei pomi mausculi species, p. 424.
Aures arrigere ad audiendum, m. 713.
Auricularis, is, f. 534.
Aurifex, icis, f. 772.
Aurifodina, æ, p. 474. f. 859.
Auri folijs inaurare, f. 859.
Auri laminis incrustare, f. 859.
Auris, is, m. 713.
Auris pars infima, m. 713.
Aurora iam est, p. 639.
Aurum, i, f. 859.
Autor veneficiorum apud sinenses, m. 400.
Auster, tri, f. 285.
Auster, seu meridianus ventus, p. 502.
Autumnus, i, p. 486. p. 778.

Aunnculus frater matris, f. 91.
Auus, i, f. 586.
Auus, & auia, f. 586.
Auus paternus, p. 568.

BA

Bacca ſoris, m. 60
Bacilli, quibus aliqui Orientales vtuntur ad comedendum loco fuſcinulæ, f. 238.
Bacillis orizam in os immittere &c. p. 854.
Bacilli quibus vtuntur ad numerandum, f 819.
Bacillis vti ad edendum, p. 261.
Bacillorum par loco fuſcinulæ, f. 238.
Baculo ferre onus humero vno &c. m 259. p. 619.
Baculo innitι, m 257.
Baculus, i, p, 197.
Baculus, i, ſcipio, nis, m. 257.
Baculus, aut lignum quoddam, quod manu apprehendunt venefici &c. p. 741.
Baculus in medio molæ inferioris fixus &c. p. 523.
Baculus quidam in modum cubiti, f. 888.
Baculus, quo quis humero defert ante & retro onus æqualiter in duas partes diuiſum, f. 232. f, 259.
Baiuli qui deferunt humero ante & retro onus æqualiter diuiſum inſertum baculo, m. 192.
Balbutio, is, m. 77. p. 89.

Axilla, æ, p. 500.
Axis cuiuſcunque rei, vt circini, forficis, & ſimilium, m. 114.

BE

m. 403. m. 441.
Baliſta, æ, f. 562.
Baliſtam tendere ad emittendam ſagittam, f. 562,
Balneum adire ad refrigerandum ſe, p. 718.
Barba, æ, p. 644.
Barbæ cani, m. 644.
Barbæ pilus vnus, m. 644.
Barba flaua, aut rufa, p. 644.
Barba nigra, m. 644.
Barba ſpiſſa, m. 644.
Baſis columnæ, m. 723.
Beatitudinis veræ octo capita, p. 608.
Beatus, a, vm, m. 548.
Bella ciuilia, p 420.
Bellaria rotunda alba, p. 811.
Bellaria ex oriza, & ſaccharo nigro, quæ torrentur, & ſiccantur ad ignem &c. f. 363.
Bellula res, pulchellula, p. 891.
Bellum ciuile, p. 156.
Bene compoſitus, f. 213.
Beneficium, ij, f. 585.
Beneficium capiti ſuperpono, m. 586.
Beneficium ingens, p. 586.
Beneficium retribuere, p. 28.
Benè iam ſe res habet, f. 768.
Beneuolentiæ, vel compaſſionis vox, p. 319.

Benè veneris, p. 319.
Bestiæ, & volucres, f. 493.
Betum, i, p. 785.
Betum haurire, p. 785.
Bibere paulatim interrumpendo paruis hanstibus, f. 339.
Bibo, bis, f. 873.
Bipennis, is, m. 280. p. 667.
Bis, vel ter, m. 15. m. 65.
Biscoctus panis, f. 368
Bis sexaginta monetæ æreæ, f. 792.
Blanditijs animum alterius flectere, m. 499.
Blaterare, vel balbutire imitando per ludibrium &c. m. 545.
Blatta, æ, p. 277.
Blitum, i, p. 265. f. 643.
Boletus, i, fungus, i, f. 503.
Bolus, i, m. 466.
Bolus vnus folij, m. 466.
Bombycius folliculus, p. 818.
Bombyx, cis, p. 179. p. 556. f. 683. p. 718. p. 818. p. 818.
Bona cum venia, p. 471.
Bonum atramentum, m. 392.
Bonum opus facere in vtilitatem alicuius, f. 607.
Boni, f. 354.
Boni consulere, m. 161.
Bonum esse, f. 583.
Bonus, a, vm, p. 826.
Bonus est hic liber, f. 308.
Bos, bouis, p. 48. p. 703.
Bos maculosus, m. 397.
Braccæ sinenses, m. 895.
Brachia mouere ambulando, f. 859.
Brachijs complectendo ferre, m. 585.
Brachium, ij, m. 88.
Brachium exerere ad percutiendum, p. 716.
Branchia, æ, m. 451.
Breuia, p. 572.
Breuior coma, f. 521.
Breui corrumpenda res quia extra tempus immaturè capta, p. 894.
Breuiori via incedere, m. 726.
Breuis, e, m. 521. p. 750. p. 859.
Bubalis nares perforare, f. 807.
Bubalorum pastor, p. 237.
Bubalos curare, f. 807.
Bubalus, i, m. 696. p. 703. f. 807.
Buccina, cum quâ sacrificulus stipem erogat, m. 427. p. 854.
Bufo, nis, f. 87. f. 128.
Bulliendo spumam effundi, p. 241.
Bullio, is, m. 693.
Butyrum, aut pinguedo quæcunque, m. 476.

CAchinnis implere omnia, f. 142.
Cachinnor, aris, f. 753.
Caco, as, m. 249.
Caco, as, immodesta vox, m. 349.

Cacumen montis, p.223.
Cadauer, ris, m.307. p.441. p. 735. f.739. f.880.
Cadauer cooperire terrâ, vel lapideo monumento, m.424.
Cadauer igne consumere, f.765
Cadere ex altiori loco, p.667.
Cado, is, f.250.
Cæcorum adunatio, m.882.
Cæcus, i, f.456. p. 458. m.822. p. 882.
Cæcus oculos adhuc habens, p.622.
Cœcus oculos patentes habens, f.453.
Cæcus, i, vocabulum contemptus, f.241.
Cælare aliquid, vt cultro, p. 633.
Cælaturas facere, m.96.
Cælibem vitam ducere sine coniuge p.695.
Cænosus locus, p.396.
Cænum, i, p.396. m. 403.
Cænum profundum, f. 58.
Cæruleus, m.668.
Cæruleus color subobscuus, f. 798.
Cæruleus subfuscus, m.568.
Cæsaries densa valde, m.820.
Calambanum, lignum pretiosissimum, f.343. m.502.
Calamus orizæ, m.428.
Calcare in inferiorem partem vt res sit compressa, m. 158.
Calcare leuiter, p. 555.
Calcare spinas, m.274.
Calcare vt plura capiat locus, p.158.
Calcar galli gallinacei, p. 139.
Calcari gallinam à gallo, m. 208.
Calcaribus equum premere, p.36.
Calcat gallus gallinam, m.208.
Calceare calceos, f. 444.
Calcei lati, p. 403.
Calce oblinire domum, m.511.
Calcem nimiam adhiberi folio, p.509.
Calceus, i, crepida, æ, m. 274. p. 307.
Calcitrare contra stimulum, m. 191.
Calcitro, as, m. 191.
Calculationes peragere, m. 800.
Calculo laborare, m. 193. m. 356.
Calculo laborare, vrinam non valere expellere, m.34.
Caldaria, æ, p. 883.
Calefacere aliquod edulium superponendo illud orizæ coctæ adhuc calidæ, m. 316.
Calefacere aquam valde, p.511
Calefacere moderatè, f. 309.
Calefacere parum, m.4.
Calefieri, f. 704.
Calefieri ad ignem, f 704.
Calefieri ad solis lumen, f. 704.
Calefieri vestibus, m.4.
Calendarium, ij, p. 413.
Calesco, is, m.4.
Caliga, æ, p. 37.

Caligo tenebrosa, p.468.
Calix, cis, m. 102.
Callidus, a, vm, p 509.
Callos obducere, p. 165.
Callum, i, f. 26. p. 158 f. 164.
Calor, oris, p 367.
Calor & frigus ex febri, f. 695.
Calor moderatus, p. 4.
Calor temporis, m. 695.
Caluaria, æ, f. 690.
Caluus, a, vm, f 692. p. 804.
Calybs, ybis, p. 757.
Cambogiæ regnum, p. 87. f. 463.
Campana, æ, f. 118.
Campanæ orientalis genus cũ vbere in medio, m. 106.
Campanula, æ, p. 896.
Campanulæ equorum, m. 468.
Campanula indica ad vigilias indicandas, p. 443.
Campus, i, p. 236. p. 572.
Campus ad semen aptus, m. 351.
Campus incultus, p. 236.
Campus vnus, p. 236.
Cana barba, m. 18.
Canalis quilibet, aut etiam alueus quo aqua ejicitur è naui, p. 453.
Cancer, cri, f. 137.
Cancer paruulus, quem salecondiunt, m. 660.
Cancer plenus substantia, m. 93. m. 449.
Cancer vacuus, m. 586.
Cancri caro, f. 137.
Candelabrum, i, m. 80. f. 513.
Candela, æ, m. 513.
Candela cerea, m. 513.
Candelam accendere, f. 513.
Candelam emungere, f. 513.
Candelam extingue, p. 514.
Candelas conficere, f. 513.
Canere cum pulsu instrumenti musici, f. 316.
Canere multos simul, aut etiã flere simul, m. 650.
Cani capilli, m. 18.
Canis, is, m. 110. f. 493. p. 703. f. 843.
Canis furens, m. 110.
Canis rex, idolum Tunchinensium, p. 92.
Canis sclopi, f. 125.
Canit auis, f. 358.
Canna dulcis, p. 466.
Cannæ indicæ frusta, quibus colligantur paleæ ad cooperiandas domos, p. 336.
Cannæ indicæ nodos abscindere, m. 808.
Cannæ indicæ, quibus immediatè superponuntur paleæ, quæ tegunt domum, m. 298.
Cannæ indicæ tecto domus impositæ, m. 280.
Canna indica, m. 598. p. 808.
Canna indica apta ad opera inficienda sandaracha, m. 633.
Canna indica fœminina, f. 256.
Canna indica fissa, m. 273.
Canna indica iam matura ad opus, f. 270. p. 271.
Canna indica minimè solida,

& ad modum noſtratis vacua, p. 573.
Canna indica minutior ampla habens folia. f. 802.
Canna indica, quæ pulſatur ad ſignum publicum, f. 474.
Canna indica ſolidior, f. 329.
Canna indica vacua, & tenuis, nec benè compacta, p. 563.
Canna indica vacua iam reſecta, & aptata ad opus, f. 503.
Cannam indicam conterere, m. 573.
Cannam indicam pulſare in ſignum, f. 474.
Cannam indicam reſcindere, p. 504.
Cannam indicam tenuem cultro aptare ad opus, m. 573.
Canna qua ſumitur betum, p. 222.
Cannarum indicarū variæ ſpecies, p. 808.
Canna ſaccharea, p. 390.
Canna ſubtilis ſatis firma, m. 704.
Cano, is, p. 77. m. 316.
Cantatrix, cis, f. 316.
Cantio, onis, p. 77. f. 316.
Canto, as, f. 316.
Cantus cum narratione, f. 120.
Cantherius, vaſarium, armarium, m. 276.
Capella, æ, f. 161.
Capere ambabus manibus, p. 71.
Capere piſcem hamo, p. 91.

Capere, vt aliquid, quod euadere poteſt, p. 408
Capi à miniſtris iuſtitiæ, p. 91.
Capio, is, f. 69. p. 289.
Capio ſenſum, p. 324.
Capillaturam ligare ſupra caput, p. 52.
Capilli adhuc nigri ſine canis, p. 883.
Capilli cani, p. 821.
Capilli criſpi, p. 619.
Capilli criſpi, implicati, m. 53. f. 422.
Capilli ex parte cani & ex parte nigri, p. 178. f. 422.
Capilli criſpi, m. 820.
Capilli filum, m. 820.
Capilli implicati, f. 820.
Capilli occipitis, f. 820.
Capillis aliquem comprehendere, f. 820.
Capillis carens in toto capite, p. 811.
Capillos abſcindere, m. 820.
Capillos egregiè pectere, p. 640.
Capillos forcipe paruula auellere, p. 821.
Capillos in occipite colligare, p. 257.
Capillos ligare, f. 820.
Capillos ſoluere, f. 37.
Capillos tondere in contemptum ſæculi, m. 754.
Capillus, i, m. 820
Capillus ater, ſaniſque denſus, qui fluit ad humeros, p. 876.
Capillus impexus, f. 37

Capillus niger, p.821.
Capitale, is, p. 72.
Capitale damnum pati, p. 72.
Capita virtutum septem sunt præcipua, p.478.
Capite inuerso decidere, f. 195.
Capito, onis, m. 59. p. 835.
Capo, nis, m.253. m.764.
Capra, æ, f.161. p. 703.
Capsula, in qua literatorum pileus seruatur, p. 427.
Capsula, in qua reponitur imago, vt decenter colatur, f. 360.
Captus manibus, f. 42.
Captus manibus, seu brachijs, p.625.
Captus membris, f. 670.
Captus pedibus, f.42.
Caput, itis, f. 778.
Caput amputare, p. 370.
Caput amputare, vt in bello, p. 617.
Caput abscissum, p. 370.
Caput familiæ, p.72.
Caput flabelli, f. 468.
Caput in bello amputatum deferre ad petendum præmium, p. 617.
Caput pagi, p.837.
Caput paululum vertere, vt ad videndum &c. m. 522.
Caput, seu præcipuus in pago, f. 811.
Caput, vel articulus libri, p. 222.
Caput, vel sectio libri, m. 226.
Caput vnum libri alicuius, p. 124.
Carbo, onis, p. 739.
Carbo ignitus, p. 739.
Carbunculus, i, f. 876.
Carcer, ris, f. 535. m.632. p. 839.
Carceri addicere, m.632.
Carceri mancipare, f. 130.
Carcer ligneus, f. 130.
Carere propria domo nec fixã habitationem habere, p.154
Carinæ tabula, f. 796.
Cariophyllum, i, f. 222. f. 343.
Carmina, seu similiter candentia componere, f. 227.
Carnem crudam, aut semiustulatam comedere, m. 725.
Carnem edere ex inaduertentia, m. 769.
Carnem male assam fere crudam comedere, p. 6.
Carnem, pisces, oua, aut aliquid ex ijs comedere, p. 726.
Carnes non edere, p. 769.
Carnifex, cis, m. 837.
Carnositas in testiculis, p. 759
Carò æstimata res, f. 456.
Caro, carnis, m. 557. p. 769.
Caro elixa sinè condimento, m. 591.
Caro, & os, m. 899.
Caro gallinæ, suilla, bouina, bubalina, f. 769.
Caro macra, sine pinguedine, f. 499. m. 769.

Caro pinguedini interiecta, f.654.
Caro pinguis, m.769.
Caro suilla lardo intersita, m. 15.
Caro, vel oua cancri, p.255.
Carta benè suscipit atramentum, p.7.
Carta candida bene compacta, f.86.
Carta, quæ mortuorum capsis ab Ethnicis apponitur, p. 360.
Cartula, quæ adhibetur ab Ethnicis in parte superiori loculi defunctorum, m.360.
Casa rustica, m.544.
Castanea, æ. m. 162.
Castigare aliquem, m. 702.
Castra metari, f.206.
Castro, as, p. 331. p. 764.
Castigo, as, p. 702.
Castus, a, vm, f.236. p. 767. p. 834.
Casui aduersarij luctam instituere, p.215.
Casus in lucta, p. 215. m.356.
Casus rei, quæ diuturnitate temporis se ipsa cadit, f.664.
Catalogus, i, p. 690.
Catena, æ, f.822.
Catena aurea, f.822.
Catena ferrea, f.822.
Catenæ ferreæ, m.421.
Catena, qua fiunt compedes, m.228.
Caterua latronum, m.202.
Catillus, i, catinus, i, m. 220.
Catulus, i, p.152.
Catulus canis, leonis, tigris, &c. f. 493.
Catus syluestris, f.80.
Cauda, æ, f.243.
Cauda carens canis, & sic de alijs rebus, m. 145.
Caudæ amputatæ animal, f. 243.
Cauda galli; est genus piscis, p.86.
Cauea, æ, p.427. f.651.
Cauea maiusculorum animalium, f.140.
Cauea ad capiendos tigres, f. 651.
Cauea caprarum, f.140.
Cauea tigrium, p. 141.
Cauere ab inuicem sibi prospiciendo, m.584.
Cauterium facere, p.146.
Cedere alicui, p. 560.
Cedo, is, f. 185.
Celebrare conuiuijs triduum recentis anni, p. 731.
Celebrare conuiuium primo magistro, m. 731.
Celeusma voce suaui ad numerum conclamare, f. 637.
Cella, æ, p.118.
Cellarium, ij, m. 368.
Cellarium monetarum, m.368.
Cedere filio cibum, p.186.
Centipeda, æ, f.646.
Cento, onis, p.65. m. 263.
Centonibus vestem sarcire, f.263.
Centum, f.802.

Centum & dimidium, m. 662.
Centum fila, seu ligaturæ, quarum vnaquæque sexcentas monetas includit, m. 620.
Centum millia, f. 857.
Centum millia monetarum, ærearum, f. 793.
Cepe, p. 137. f. 314.
Cepe species quædam, m. 319.
Cepe spica, f. 314.
Cepe tunica, f. 314.
Cera, æ, m. 11. m. 680.
Cera liquefit, cereus ardet, m. 680.
Ceremonia quædam, in qua defertur Rex Tunchinensis, quem vocant Bua &c. f. 279.
Cereus, i, m. 680.
Ceram liquefacere, m. 680.
Cerebrum, i, f. 584.
Cernere circunspectè, & cum timore, p. 454.
Certamen inire, m. 273.
Certè profectò, sanè, m. 751.
Ceruical, alis, p. 215. f. 296.
Cerui cornua, p. 344.
Ceruſa, æ, m. 594.
Ceruſa faciem inficere, f. 594.
Ceruus, i, p. 344.
Ceruus ingens, p. 500.
Ceruus sine cornibus, p. 500.
Ceſſare pluuiam, f. 723.
Ceſſare ventum, m. 398.
Ceſſat iam pluuia, m. 277.
Ceſſat nunquam, m. 242.
Ceſſauit iam pluuia, p. 637.
Ceſſauit ventus, f. 726.
Ceſſo, as, m. 242.

Chalybs, bis, f. 258. p. 259.
Character difficilis, p. 117.
Character facilis, p. 117.
Characteres omnibus suis partibus constantes, f. 357.
Characteres, quibus vtuntur Annamitæ ad conscribendum, f. 568.
Character minutior, p. 516.
Cholaphizo, as, p. 65.
Cholaphus, i, p. 65. f. 28. f. 84.
Chorda citharæ, m. 663.
Choreas ducere, saltо, as, f. 486.
Chori Angelorum, f. 233.
Cibum rex manu apprehendit, p. 782.
Cibus, i, comedo, is. p. 782.
Cibus vilis, male paratus, m. 469.
Cicada, æ, m. 863.
Cicatrix, icis, m 790.
Cicurare elephantem, f. 250. m. 726.
Cicurem fieri, m. 165.
Cimex, cis, f. 646.
Cincinnos calamistrare, f. 820.
Cinericei coloris auis &c. f. 510.
Cinericius, a, vm, m. 668.
Cinericius color, m. 865.
Cinis, eris, m. 43. f. 230.
Cingulum, i, f. 163. m. 191.
Cingulum latum, quale magistratus sinenses deferre solent, m. 86.

Cingulæ laterales sellæ, m. 193.
Cingula lateralia equi, p. 744.
Cinnamomum, i, casia, æ, p. 625.
Circiter, m. 167.
Circinus, i, p. 382.
Circuitus excursionis equitum, f. 646.
Circuli diuidentes monetas in sexagenarias, m. 373.
Circulus, i, annulus, i, p. 861.
Circulus, i, arcus, vs, f. 860.
Circulus argenteus, m. 861.
Circuncidere capillum, m. 340.
Circumcido, is, f. 865.
Circum, circa, p. 623.
Circum circa domum, p. 623.
Circumeo, is, p. 173. m. 858.
Circumquaque, m. 121.
Circumuoluere aliquid, m. 858. p. 882. m. 886.
Circumuoluere clauem intra-feram, m. 859.
Circumuoluore funem, f. 858.
Circundo, as, m. 605.
Cista magna, m. 35.
Cista, per quam varia asportantur, m. 696.
Cista piscationi deseruiens, m. 569.
Cista rotunda, quæ clauditur, m. 561.
Cista rotunda, quæ communiter ad orizam custodiendam inseruit, f. 494.
Citò morientes dantur, sunt & qui dùm viuunt, m. 351.
Citò reuertere, p. 661.

Ciuilibus, ac mundis indui vestibus, p. 701.
Clamo, as, m. 358.
Clamor, aut murmur populi, p. 389.
Clamor inconditus multorum, m. 646.
Clara, & minimè turbida aqua, p. 806.
Clarè, f. 847.
Clarè, dilucidè, m. 817.
Clarè se explicans in sermone, m. 651.
Claritas, atis, f. 676.
Clarus, a, vm, p. 398. m. 467. p. 621. f. 776.
Clarus minimè turbidus liquor, f. 805.
Claua ludere, f. 136.
Claudere crumenam, m. 844.
Claudere dentes, vt ex apoplexia, m. 638.
Claudere ianuam, m. 138. m. 206.
Claudere ianuam absque repagulo, f. 365.
Claudere manum, m. 503.
Claudere librum, m. 680.
Claudere oculos, f. 156. m. 323. m. 546.
Claudere, os, f. 156. m. 258. f. 520. m. 558.
Claudere pedes compedibus, f. 206.
Claudere viam, nequis per eam transeat, p. 642.
Claudere vmbellam, f. 302.
Claudico, as, f. 411. f. 544.

Claudo, dis, m. 206.
Claudus, i, p. 625. m. 407.
Claudus altero pede, f. 367.
Clauicularius faber, f. 772.
Clauiculus ad claudendam ianuam, m. 50.
Clauis, is, f. 104. p. 370.
Clauis configere, f. 206.
Clauis vniens superiores partes domus ligneæ, p. 29.
Clauos figere, m. 202.
Clauos refigere, f. 202.
Clauum retorquere, f. 202.
Clauus, i, m. 202.
Clauus ferreus, m. 202.
Clausi fermè oculi, p. 325. m. 550.
Clausi penè oculi præ somno, p. 174.
Clemens, tis, p. 371.
Clipeo & ense armatum pugnare, p. 204.
Cochlea, æ. p. 585.
Cochleæ complementum, p. 585.
Cochlear, aris, m. 477. f. 599.
Cocincinenses, f. 622.
Cocles, itis, p. 12.
Cocta iam oriza, p. 108.
Coquus, qui, f. 33.
Cæleſtis color, m. 668.
Cœli domini domus, p. 763.
Cœli dominus, p. 763.
Cæli quot sunt? m. 825.
Cælum, i, p. 45. f. 762.
Cœlum & terra, f. 219. f. 762.
Cælum generat hominem & homo producit cælum, error Ethnicorum &c. p. 747.
Cœlum operit terra sustinet, p. 605. f. 714.
Cœlum productum est ad mediam noctem, terra duabus post horis, homo vero quatuor horis post mediam noctem, error, m. 853.
Cælum rotundum, terra quadrata, error, m. 610. f. 763.
Cœlum, terra, homo, res, m. 862.
Cöercere dæmonem, f. 834.
Cogitare apud se, p. 258. m. 738.
Cogitationes, f. 401.
Cogitationes, & affectus, f. 237.
Cogito, as. m. 416. p. 434. f. 703. m. 871.
Cogito, as, imaginor, aris, f. 847.
Cohærere non valet, f. 173.
Cohors, ortis, p. 128.
Cohortis eiusdem milites, p. 230.
Coire cum fœmina, m. 403.
Colere legem, m. 611.
Colica, æ, p. 623.
Colligare diabolũ in ipso energumeni corpore, f. 811.
Colligare ligulam vestis, p. 256.
Colligare, seu claudere ianuã, m. 256.
Colligationes viminum, in quibus ex humero ante, & retrò pen-

pendulum portatur onus, m. 621.
Colligatio quædam monetarũ quæ complectitur quinque alias filo transmissas quarum vnaquæque sexcentas monetas complectitur, p. 69.
Colligatio seu fascis rerum maiusculorum, vt lignorum, arborum & similium, p. 132.
Colligatio viminum, in qua pendens candela, seu lucerna sistit, f. 621.
Colligere caculationes in vnã summam, f. 297. p. 864.
Colligere claudẽdo vmbellam, p. 133.
Colligere herbas, m. 307.
Colligere manu, f. 339.
Colligere ligna, m. 307.
Colligere quisquilias manu, f. 339.
Colligere singula post singula, f. 403.
Colligere spicas à messoribus derelictas, m. 482.
Colligere tributum, m. 692.
Colligere vela, m. 143.
Collimare balistà, p. 263.
Collimare fistulà terreà, illam vultui iungendo, p. 263.
Collimo, as, p. 104.
Colloquium aliquorum interrumpere alijs verbis interpositis, p. 286.
Colloquium alteri negare, m. 81.
Collum cuiuscunque rei, f. 126.
Collum manus, f. 126. m. 715.
Collũ mouere molliter, p. 223.
Collum pedis, f. 126.
Collum stringere vsque ad suffocationem, p. 526.
Collum vestis, f. 126.
Colo, as, m. 420.
Colo, is, m. 611. m. 706.
Colo, is, veneror, aris, f. 771.
Colocasia, æ, m. 370. m. 396. m. 463.
Colocasia oblonga, m. 446.
Colocasia quædam, f. 633.
Color, is, p. 460. m. 781.
Color, ris, colores quibus vestes, & alia inficiuntur, f. 667.
Color albus, p. 805.
Color cæleſtis, m. 35.
Colorem amittere, p. 489.
Colorem vnius vestis alteram inficere, f. 774.
Colores ad imbuendum, m. 785.
Colores ad inficiendum, p. 489.
Colores ad pingendum, m. 785.
Colores per misturam componere, m. 785.
Coloribus variegatus, f. 668.
Coloris diuersi canis in collo à colore corporis, m. 371.
Color niger minimè splendens, f. 737.
Color pellucidus, m. 460.
Color viridis, f. 882.
Colorum variegatio, m. 111.

Coluber ingens, m. 326.
Columba, æ, m. 47. p. 91.
Columbarium, ij, p. 119.
Columnæ minores in eadem domo, m. 134.
Columnæ paruæ, quæ superponuntur tignis, &c. m. 835.
Columna lignea quam erigunt Ethnici præ foribus ad cæli cultum, vel ad maledicta in aliquem conijcienda, p. 193.
Columna, sustentaculum, p. 134.
Columna sub dio erecta cum suffitibus suprapositis, m. 119.
Columna, vel erectus lapis, in quo aliquid in monumentũ notatur, f. 35.
Comam nutrire, m. 820.
Comburere, vt in melius transformetur, error, f. 329.
Comburi, m. 94.
Comburi domum, m. 94.
Comedendo strepitum ore edere, p. 679.
Comedere aliquid leue, & alia, non tamen orizam, f. 615.
Comedit rex, ita dicitur ob reuerentiam, m. 82.
Comedo, is, f. 5.
Comere se cerusa, p. 289.
Comestibile cucurbitæ indicæ, sic dicitur de alijs cucurbitis, & de pepone & similibus, m. 140.
Comitando viam docere, p. 239.
Comitari funus, p. 232. p. 239.
Comitari aliquem, vel ducere, m. 195.
Comitor, aris, p. 239.
Commendo, as, m. 158.
Comminuere intra digitos, f. 66.
Comminuere orizam pilo, m. 550.
Comminui diotam, f. 681.
Commisceri ad inuicem, m. 397.
Commissarius, seu persona primaria, cui aliquod negotium committitur, f. 323.
Committere negotia alicui, f. 604.
Commodato petere, vel accipere quod idem numero restituendum est, m. 493.
Commodatum petere equum, m. 493.
Commodo, as, m. 493.
Commorantes in syluis, p. 201.
Commota, aut male fixa columna, m. 436.
Commouere populum, p. 654.
Communes res, m. 121.
Communicare legem, p. 777.
Communicatio meritorum, seu communio sanctorum, p. 777.
Communico, as, p. 777.
Communis, e, m. 121.

Como, comis, m. 221.
Comœdiam, aut aliud repræsentationis genus peragere, f. 810.
Comœdias agere, m. 836.
Compactus, a, tum, f. 191.
Compati, & dolere de malo alterius, f. 894.
Compede captus, f. 822.
Compede ligneo comprehendi, m. 804.
Compedes, vm, f. 822.
Compedes lignei, in quibus pedes inserti clauduntur, m. 804.
Compellere equum ad currendum, p. 95.
Compello, is, m. 250.
Compendio cathechismum docere, f. 716.
Compendiosa via incedere, m. 589.
Compendio vti, f. 824.
Compendium itineris, p. 809.
Compilatus à grassatoribus, m. 144.
Compingere libros, p. 207.
Complanare nodos cannæ indicæ, p. 394.
Complectendo fouere, p. 58.
Complexio, onis, p. 595.
Complectitur felicitates mirabiles, f. 297.
Completa, & perfecta habent omnia hi coniuges, p. 769.
Complicatio pilei quæ frontem operit, p. 172.
Componendi causa ad examen ire, p. 758.
Componere pileos, p. 207.
Componere vestem iam indutam, vt recta fiat, m. 892.
Composita manos habere iuxta pectus, p. 148.
Compositio quædam è cera, & alijs, p. 680.
Comprehendere aliquem, & tradere iudici, p. 571.
Comprehendere comam, m. 885.
Comprehendo, is, f. 81.
Compressio populi frequentis, p. 178.
Compressio præ multitudine, p. 522.
Comprimere aliquid in loco angusto, m. 282.
Comprimere in partem inferiorem seu calcare, m. 8.
Cõprimere inter tabulas, p. 514
Comprimere labia, m. 258.
Comprimere librum, p. 514.
Comprimere manibus, aut crispare telam, vel sericum, vt splendescat, m. 514.
Comprimere sericum, m. 514.
Comprimere vulnus, vt exprimatur pus ab illo, f. 504.
Computorum liber, f. 819.
Concedo, is, m. 109.
Concede vt ingrediatur, f. 109.
Concepit, f. 733.
Conceptus est, m. 293.
Concha, æ, p. 70.
Concha cancri, p. 484.
Conchilium, ij, p. 484. p. 585.

Concinnare capillos, m. 645.
Concinnare folium, m. 730.
Concinnare se, m. 680.
Concinnatus aptè pileus, f. 289.
Concionari, m. 274.
Concionatur appositè, p. 279.
Concipio, is, m 109.
Concoquere, f. 510.
Concoquere carnem ad siccum sinè aqua, m. 368.
Concoquere pharmacum, f. 667.
Concoquere donec bulliat, m. 693.
Concoqui aliquid valdè, ita vt dissoluatur, p. 510.
Concorditer inuicem degere, f. 328.
Concorditer viuere, p. 773.
Concubina, æ, f. 70. m. 406. f. 481. m. 505. p. 765. f. 599.
Concubina Patris, m. 461.
Concubina principis viri, f. 15.
Concubina regis defuncti, p. 16.
Concubinas habet quæ domo non egrediuntur, f. 599.
Concubina viri primarij, m. 317.
Concupiscere legem, m. 364.
Concursus auium, p 790.
Concursus hominum, p. 704.
Concursus magnus aulicorum ad aulam &c. p. 601.
Concursus multorum, f. 235.
Concursus populi, f. 561.
Concursus populi numerosus, p. 526.
Concursus sanguinis ad partem corporis læsam, f. 798.
Concussi dentes, m. 436.
Condere aliquid arte factum, quod ligatur, p. 207.
Condere sub terra res suas, m. 637.
Condere testamentum, f. 44.
Condire iusculum, p. 801.
Condita aceto res, p. 180.
Conditæ aceto herbæ, p. 180.
Conditura sacchari, m. 535. m. 649.
Conducere homines, naues &c. p. 493.
Confabulari cum aliquo, f. 566.
Confabulor, aris, m. 369.
Conferre, m. 68.
Conferre aliqua inter se, p. 689.
Conferre cum alio, p. 680.
Conferre gradum dignitatis alicui, p. 612.
Conferri non potest, m. 68.
Confessionem cruciatibus extorquere, m. 898.
Conficere gladios, lanceas, f. 203.
Conficere seipsum, m. 67.
Conficere statuas, p. 209.
Confidere alicui, m. 554. m. 754.
Confidere in bonis, f. 372.
Confidere sibi ipsi, f. 372.
Confido, is, p. 81. f. 227. f. 372.
Configo, is, f. 33.
Confiteri peccata, p. 898.

Conflare argentum, p. 240.
Conflare argentum ad formam vnguiæ equinæ, f. 50.
Conflare tormenta bellica, f. 239. p. 708.
Conflare campanam, p. 240.
Conflo, as, f. 239.
Conformari præcipientis verbis, m. 137.
Confracti dentes, m. 463.
Confracti foraminis acus, m. 686.
Confricare nares, m. 274.
Confricare solidum atramentum ad scriptionem, p. 528.
Confringere pedes, & manus, p. 282.
Confringi nauim, f. 70.
Confringi rem duram, ac fragilem, f. 718.
Confundo, is, m. 400.
Confusè multis negotijs implicari, f. 742.
Confusè scribere, p. 752.
Confusio, onis, m. 174. p. 338. m. 397. m. 423.
Confusio erum, f. 805.
Confusio, vt quando multi simul loquuntur, m. 233.
Congelari aquam, m. 235.
Congerere cõtributiones multorum, m. 298.
Conglutino, as, p. 674.
Congratulor, aris, f. 771.
Congratulor magistro de felici suo aduentu, m. 452.
Congregare cinerem, p. 876.
Congregatio piscium, p. 790.
Congruè facta est hæc epistola, & sic de alijs rebus, f. 308.
Coniectari quo die futura sit pluuia, p. 270.
Coniector, aris, f. 269.
Conijcere aliquem in columnam, p. 863.
Coniungo, is, f. 58.
Coniungo, is, iungo, is, m. 839.
Coniungo, is, dicitur etiam de matrimonio, m. 358.
Coniunctæ inuicem duæ res, vt duæ tabulæ, f. 413. p. 414.
Coniuncti pedes, p. 293.
Coniugatus es necne? f. 23.
Coniungere funem vnum alteri, p. 567.
Coniuro, as, f. 753.
Conniueo, es, m. 66.
Conniuere oculis, f. 545.
Conopæum cum peripetasmatibus hinc inde extensis, p. 837.
Conquassari, m. 419.
Conqueror, eris, p. 270. f. 358. p. 829.
Conqueritur pagus, f. 358.
Conquirere victum, p. 380.
Consanguineus attiguus, m. 20.
Consanguinei, p. 327. p. 313. f. 79 p. 762. p. 877.
Consanguinei ex parte matris, m. 327. p. 537.
Consanguinei ex parte patris, m. 327.

Conscribere scripturam obligationi obnoxiam, f.869.
Consentio, is, p. 109.
Considerare nescit, m.415.
Considerate operari, m.881.
Consilium de negotio peragere, m. 819.
Consilium inire inter se, p.430.
Consilium sibi inuicem dare, m.845.
Consociatos simul iter confícere, f. 427.
Consolor, aris, m.5.
Consonum est rationi, p.590.
Conspirare ad malum, f.396.
Constans in lege, p. 205.
Constellatio, nis, p. 678.
Constringere guttur duobus lignis ita vt mors sequatur, m.357.
Consuere aliquid de nouo, p. 447.
Consuere ex varijs frustulis mammillare, p. 83.
Consuere fimbriam vestis aliquantulum complicatam, p.263.
Consuere in culcitræ morem, m. 95.
Consuere vestem, m.364.
Consuetudinem sectari, f. 774.
Consuetudo fori, f. 778.
Consuetudines pagi, f.778.
Consulere magistrum Ethnicorum de loco, m. 412.
Consulere Pythonissam, m.133 p. 337.
Consulere se inuicem, m.819.
Consulo, is, p. 329.
Consulto, as, f. 416.
Consummare matrimonium, m. 339.
Consumpta res, m. 664.
Consumptum quid, vel carens acumine, quod habere deberet, f.134.
Consuo, is, m.364.
Contemnere Patrem, & Matrem, p.162.
Contemno, is, f. 100. p. 162. p.185. m. 471.
Contemnere se inuicem, f.142.
Contemnere aliquem verbis, aut irridere, p.284.
Contemptibiliter loqui de aliquo, p.271.
Contendere de fortitudine, f.238.
Contendere de lege, f.127.
Contendere de talentis, m. 238.
Contendere in remigando, f. 238.
Contendere inuicem, m. 238. f. 127.
Contendo, is, p.80. f.86. m.97. p. 279.
Contentio, nis, p.221.
Contentiosè amputare capita, p.221.
Contentus, a, vm, m.600.
Contere farinam, f.409.
Conterere arundinem, vt fiat apta ad opus, p.171.
Contexere acu tibialia, vel quid simile, p.358.

Conterere cannas Indicas, p. 282.
Conterere pedibus, p.271.
Conterere terram postquam sulcata est, m. 607.
Contignationem habens domus, f.254.
Contignationem incolit, p.255 f. 809.
Contignationes quatuor habens domus, p. 825.
Contignationis domus, p.97.
Contignationum trium nauis, m.225.
Continuo, as, p. 282.
Continuo, as, assiduum esse, m. 787
Continuò, sine intermissione, f. 366.
Contorqueo, es, p. 859.
Contorquere brachium alicui, p.859.
Contorquere corpus, m.558.
Contorquere fila inter manuū palmas, p. 885.
Contorquere funem, p.859.
Contorquere funem ferræ, vt comprimatur ipsa ferra, p. 515.
Contorquere labia, m. 558.
Contorquere labia contemnendo, p.42.
Contorquere monetas æreas, m. 504.
Contorquere os, vel labia in contemptum alterius, f.69.
Contorquere premendo, p.515
Contorquere vestes &c. p.859.
Contortum os, p. 465.
Contradicere legi, f.25.
Contradicere cum contemptu, m. 342.
Contradico, is, f. 25. p. 80. p. 471. m. 600.
Contrahere collum præ frigore, f.244.
Contrahere se vt ex frigore cũ genua vultui adhærent, p. 137.
Contrahi membra ex morbo, p.125.
Contrahi neruos, p.664.
Contrahi pedes aut manus frigore, p.125.
Contraria est aqua igni, f 897.
Contrariari sibi inuicem &c. f. 897.
Contrarium peragere, f.423.
Contrarius, a, vm, m. 377. m. 897.
Contrarius ventus, p.549.
Contrectare manu leuiter, p. 74.
Contremiscens pulsus, m.265.
Contremiscere corpus, m.419.
Contremisco, is, f.183. p.266. f. 377.
Contributio multorum, m.778.
Contributiones multorum cõgregare, m.778.
Contundere aliquid, m.265.
Contundere arundinem, f.234.
Contumelias proferre, f. 844.
Contusum, non rotundum, f. f.265.
Conuenienter, p. 140.

Conuenio, is, f. 338.
Conuenio is, coniunctio, onis, p. 280.
Conuenire ad deliberandum, f. 338. p. 339.
Conuenire inuicem, p. 280. f. 482.
Conuenit, f. 512.
Conuentus, in quo suum cuique redditur, p. 542.
Conuentus populi, f. 457.
Conuerti ad aliquem, m. 44.
Conuerti iacentem, p. 40.
Conuitior, aris, f. 123.
Conuitia conijcere, p. 52.
Conuiuium festiuum, quod celebrant &c. p. 778.
Conuiuia quibus maiores superstitiose colunt, p. 99.
Conuiuio celebrare felicem euentum, f. 5.
Conuiuium quod celebratur in memoriam defuncti, p. 286.
Conuiuium quod primis tribus diebus recentis anni fit, f. 5.
Conuiuium vnum, m. 791.
Conuocare tuba, m. 324.
Conuocat gallina pullos, f. 842.
Cooperio, is, p. 59. f. 100. p. 605. p. 875.
Cooperire ignem ne extinguatur, p. 183.
Cooperire ollam, diotam & similia, p. 195.
Cooperire se, cum quis cubat, m. 207.
Cooperiri in lecto, f. 100.
Copiosa messis, m. 486.
Copiosè flere, m. 641.
Copula canum, m. 411.
Copula carnalis, modestè, loquendo, p. 83.
Copulam carnalem habere, m. 393.
Copulam carnalem habere cum muliere, f. 218.
Coquere carnem, f. 510.
Coquere orizam, p. 78. p. 775.
Coquere piscem sine aqua, f. 368.
Coquulum, i, f. 97.
Cor, dis, f. 38. p. 798.
Cor, dis, viscera, rum, p. 717.
Cor à cæli Domino mouetur, m. 402.
Coracinus piscis, p. 698.
Corallium, ij, p. 325. p. 674.
Coram, f. 457.
Coram aliquo, p. 816.
Coram, ante, prius, p. 816.
Corbis ad lauandos pisces, p. 286.
Corbis cum ansulis, m. 85.
Corbis in superiori parte rotundus, in inferiori quadratus ad custodiendam orizam deputatus, m. 47.
Corbula plana, & minimè densa, m. 295.
Corbula, in qua lauantur pisces, m. 651.
Corbula quædam cum ansula ad aliquid emendum in foro, f. 277. p. 278.
Corbula rotunda, p. 389.

Corbula viminea, in qua lauatur oriza antequam concoquatur, f.631.
Corda hominum inducere ferè in malam partem, f.167.
Corde credere, m.401.
Corde reuereri, m.402.
Cordis afflictio, m.401.
Cordis labor, m.401.
Corea, p.412.
Coreæ regnum, f.86.
Coriandrum, i, f.489. f.643. p. 844.
Cornu, m.704.
Cornua cerui, p.255.
Cornua sursum erigere ad lunæ modum, f. 87.
Cornu impetere, f. 25.
Cornu vnicornis, m.704.
Corona capillorum recens rasa, p. 333.
Corona, quam radunt in pregmate &c. m. 533.
Coronam radere, m.533.
Corona Regia, p.485.
Corona spinea, m.255. p.485.
Corona spinea, vt Christi Domini, p.514.
Coronis vmbellæ, p. 114.
Corporei oculi, m. 557.
Corpus, poris, m. 71. m.464. m.739. f. 880.
Corpus humanum, m.479.
Corpus integrum librorum, m. 601.
Corpus organizatum, cum primum infunditur anima rationalis, p.477.
Corpus viuens, f. 739.
Corrado, is, f.393.
Corripere homines, f.169.
Corrodant te corui, m. 474.
Corrodo, is, m.474.
Corruere in faciem, f. 120.
Corruere tectum domus, f.685.
Corrugare telam, vt splendeat, f.514.
Corrugata facies, p.276.
Corrugatam habet faciẽ, f.547.
Corruit domus, f. 250.
Corrumpere donis, m. 770.
Corrumpo, is, p.342.
Corruptibilis, e, p. 481.
Corruptum aliquid postquam coctum est, p. 770.
Cors porcorum, f. 140.
Cors simiarum, f.140.
Cortex, icis, p. 70.
Cortex in modum pellis sub ramo arboris, quam Lusitani ariqueram vocant, f.471.
Cortex, vel lignum aquæ supernatans &c. p.596.
Corui te deuorent, f. 616.
Corui te rodant, maledictũ, m.1
Corui te vellicent, maledictũ, m.63.
Coruus, i, m.1.
Coruus maior, f.616.
Coruus paruulus in modum cornicis, f. 616.
Costa, æ, p.900.
Costa in imo pectore, m.145.
Cras, f.445.
Cras mane, f. 694.
Crassa tabula, m.164.

Crassa tela, m. 164.
Crassus, a, vm, m. 324.
Crassus, a, vm, vt pannus, p. 817.
Cras summo mane, p. 446.
Crates arundinea, f. 672.
Crates arundinea ad pisces capiendos, m. 199.
Crates, columnulæ, m. 396.
Crates tornatiles, p. 796.
Crates tornatiles ligneæ, f. 131.
Cratio, is, p. 87.
Credo, is, f. 798. p. 799.
Credo in Deum Patrem, f. 798.
Cremium, ij, f. 92. p. 826.
Creo, as, f. 512.
Crepare aliquid, & in frusta comminui, f. 621.
Crepare medium, vt Iudas, m. 561.
Crepare tormentum bellicum, f. 718.
Crepida, æ, f. 166. m. 274. p. 307.
Crepidæ ligneæ, f. 299.
Crepidas calceare, m. 307.
Crepidas deponere, m. 307.
Crepidatum incedere, p. 167. m. 307.
Crepidis ligneis incedere, f. 299.
Crepitum digitis edere, m. 372.
Crepitum edere cannas indicas dum comburuntur, m. 563.
Crepitum edere in igne placentas ex oriza, f. 563.
Crepitus alicuius rei, quæ exploditur, p. 563.
Crepitus edere candelam, m. 563.
Crepitus ventris, p. 223. m. 563.
Crepuit diota, & in frusta est confracta, p. 622.
Cresco, cis, f. 216. m. 471.
Cribrare orizam, f. 260. p. 265.
Cribrum, i, p. 265. m. 676.
Crispari, m. 121.
Crispi, & retorti capilli, m. 894.
Crispis, & retortis pennis gallina, m. 894.
Crispus, a, vm, m. 121.
Crista, æ, m. 253.
Crista galli, aut gallinæ, m. 266. m. 483.
Crista inferior, m. 253.
Cristallus, i, vitrum pellucidũ, f. 783.
Crista plumea in fronte equi, m. 454.
Crocei coloris auis, p. 332.
Croceus color, p. 332.
Croceus flauus, p. 668.
Croco inficere, m. 525.
Crocus, i, m. 525.
Cruciatus, vs, m. 270. f. 324.
Cruciatuum vicissitudo, p. 430.
Crudelis, le, m. 1.
Crudelis, e, ferox, cis, p. 825.
Crudum piscem edere, m. 697.
Crudus, a, vm, m. 697.
Crumenæ committere, m. 844.

Crumenam aperire, m.844.
Crus, cruris, f.38. f. 85.
Crypta, æ, m.312.
Cubando dormire, p.536.
Cubare incompositè, p. 522.
Cubare pronum, p. 503.
Cubiculum, i, m. 57. p.83. m. 596.
Cubiti decima pars; extremus pollicis articulus, m.821.
Cubile, is, p. 119.
Cubile animalium, p.583.
Cubito se inuicem impetere, m.762.
Cubitus, i, m. 785.
Cucumer, eris, m.50. f.124. f. 180.
Cucumis, eris, 180.
Curcurbita arida, p. 691.
Cucurbita, æ, f.30.
Cucurbita capitata, m. 250.
Cucurbitæ indicæ planta, p.34.
Cucurbitæ indicæ species, p. 494.
Cucurbitæ planta, m. 30.
Cucurbita guinensis, p. 34.
Cucurbitarum indicarum grana singula terræ committere, m. 874.
Cucurbita indica, p. 34.
Cucurbitula, æ, f. 30.
Cucurbitulæ, quæ ad eliciendum sanguinem adhibentur, p.273.
Cucurbitulas adhibens ad sanguinem eliciendum, p.273.
Cucurbitulas adhibere ad eliciendum sanguinem, p.273.

Cujas, és? m. 583.
Cujas est? f. 354.
Cujates sunt? f.499.
Cuinam rem tradidisti? m.571.
Cuiuslibet voluntas fiat, m. 501.
Cuius longitudinis? f.825.
Culcitra, æ, m. 512.
Culex, icis, p.50. m. 491.
Culina, æ, f. 33. f.74.
Culpa, æ, f.854.
Culpa mea est, p 823.
Culpam, & pœnam mihi ignosce, f.823.
Culpam euadere, p.855.
Culpam falsò alicui imponere, p. 855.
Culpam fateri ad satisfaciendum, m.422.
Culpam imponi alicui propter quam bonis spoliatur, f.713.
Culpa, quæ imponitur, f.713.
Culpas exigere, quæ ipsi opponuntur, p.422.
Cultellus, f.165.
Cultellus acutus, f.165.
Cultellus retusus, f.165.
Culter ingens, quo etiam vtuntur rustici, p.659.
Culter latus ad carnem scindendam, m.591.
Cultores, & cultrices idolorum &c m 671.
Cunæ, arum, f. 565. f.806.
Cuneus, i, p. 512.
Cupio, is, p.10. f.492. m. 539. m. 871.
Curam gerere animalium, f.96.

Curam habere parentum, m. 692.
Curam sui gerere, m. 596.
Curare bubalos, f. 641.
Curare cuticulam, m. 595.
Curare ventrem, & præterea nihil, f. 846.
Curia, æ, p. 5.
Cur id ignoret? m. 678.
Cur ita? m. 678.
Currere equitando, p. 95.
Curro, is, p. 95. f. 114.
Currum ab equo trahi, f. 884.
Currus, vs, f. 884.
Currus axis, f. 884.
Currus rota, f. 884.
Cursus animalium, p. 194.
Cursus equi, p. 194.
Curtus, a, vm, f. 66.
Curuari tabulam, f. 87.
Cuspis, aut acumen cultri, p. 491.
Custodi, p. 408.
Custodiendo intus seruare, m. 234.
Custodio, is, f. 284. m. 291. f. 778. m. 830. f. 835.
Custodio, is, inuigilo, as, m. 278.

Custodire ad aliquem finem, p. 213.
Custodire aliquid data opera, f. 165.
Custodire fructus, vt maturi fiant, m. 635.
Custodire vigilias noctis, f. 291.
Custos, dis, f. 16.
Cutis interior furunculi, f. 555.
Cymba, æ, f. 751.
Cymba defert res, p. 111.
Cymba egressa est è portu absque eo, quod impingeret, p. 423.
Cymbâ flamen transuadere, f. 223.
Cymbam ligare exterius, p. 515.
Cymba paruula, p. 25.
Cymba quædam fluminis, m. 560.
Cymba transitus fluminis, f. 223.
Cymba trium tabularum, f. 717.
Cymbium, ij, f. 100.
Cythara vnius chordæ, f. 194.
Cytharædus in festis, p. 779.

DÆ

Dæmones, quos venefici inuocant cum morbos curare tentant, p. 699.
Dæmones, p. 741.
Dæmoniacus, i, energumenus, i, p. 607.
Damascenum fericum, m. 194.

DA

m. 315. p. 341.
Da mihi petenti, p. 110.
Damno fuit illi ventus, f. 590.
Damnum inferre, p. 308.
Dare, aut accipere lubenti animo, & grato, p. 749.
Dare facultatem consumandi ma-

matrimonium, f. 37.
Dare rem, quæ vnico vſu conſumitur, f. 856.
Data opera, m. 308.
Data opera alterum mortificare, f. 49.
Datum à rege, p. 110.
Datur viuere, & datur mori, m. 341.
Deambulo, as, m. 59.
Debeo, es, m. 564.
Debile vinum, m. 469.
Debilis, e, p. 351.
Debilis columna, p. 351.
Debilis, valetudinarius, p. 428.
Debitum, i, m. 564.
Debitum dimittere, f. 564.
Debitum exigere, m. 564.
Decas, adis, f. 114.
Decas vna cum dimidia, m. 662.
Decas vna, decades duæ, p. 115.
Decem, m. 750.
Decem, annorum millia &c. m. 843.
Decem dies, p. 820.
Decem libræ, f. 350.
Decem millia, f. 857.
Decem mille ætatis anni, f. 857.
Decem millè res &c. p. 862.
Decem millia, viginti millia &c. f. 450.
Decem milliones, p. 834.
Decem nummi aurei, p. 514.
Decem ſerica, p. 298.
Decem, viginti &c. p. 298.

Deceptor, deceptoris, m. 19.
Deceptor, ris, f. 127.
Deceptor, mendax, m. 275.
Decet, p. 359.
Decidere aliquid abſque eo quod aduertat is qui defert, p. 655.
Decidere capillos, f. 664.
Decidere dentes, f. 664.
Decidere è manu inaduertenter, f. 672. f. 677.
Decidere ex altiori loco, m. 501.
Decidere frondes ex arboribus, f. 664.
Decidere in lectum ex morbo, m. 517.
Decidere in peccatum, m. 592.
Decidere, ſeu defluere aliquid liquidum, p. 657.
Decidere veſtem ab humeris, p. 809.
Decido, is, m. 517.
Decies mille, m. 492.
Decies mille annis viue, m. 845.
Decimus lunæ dies, m. 483.
Decimus quintus lunæ dies, ſeu plenilunij dies, f. 634.
Decipere velle aliquem foueâ facta in via, vt in illam decidat, p. 310.
Decipio, is, p. 37.
Decipula, æ, p. 21.
Declinare infortunium, hoc apud Ethnicos fit conuiuiũ faciendo diabolo, p. 2.
Declinare ſolem ad Occidentem,

tem, cum nondū occidit, m. 885.
Declino, as, m. 399. m. 805.
Decoctor, is, m. 714.
Decolorari, f. 589. m. 774.
Decorticare aliquid cultro, vt fructus &c. f. 298. p. 299.
Decortico, as, f. 855.
Decrepitus, a, vm, f. 270. p. 573. f. 790. f. 815.
Decreſcit luna, p. 377.
Decumbere ſupra latus, p. 503.
Decumbo, is, p. 503.
Decuſſatim ligare, p. 622.
Decuſſatis cruribus ſedere, f. 887.
Dedicatio templi idolorum, f. 334.
Deditus vino, &c. p. 874.
Deducere diabolos, aut defunctos ne amplius noceant, p. 363.
Deducere reſcriptum regis, m. 827.
Deduco, is, m. 827.
Deeſſe emptores, p. 249.
Deeſt ne aliquid? m. 560.
Defatigari manus, aut brachia laborando, f. 478.
Defatigatus, a, vm, f. 554.
Defatigatus valde, m. 428.
Defectum eſſe literæ, p. 696.
Defectus pluuiæ in toto Regno, p. 312.
Defendatur à frigore, ingrediendo, f. 244.
Defero, fers, m. 445. p. 889.
Deferre ad magiſtratum, vt alius baculo percutiatur, m. 889.
Deferre alios cum detractione, p. 889.
Deferre aliquid ambabus manibus ex vno loco in alium, p. 158.
Deferre aliquid duo ſimul, m. 705.
Deferre aliquid ſecum, m. 451.
Deferre Buæ cibum, f. 720.
Deferre cibum primariæ perſonæ, m. 720.
Deferre collo appenſam imaginem, f. 451.
Deferre humeris aliquid duos, aut plures, f. 367.
Deferre infantem vlnis, f. 451.
Deferre mortuum duo ſimul, m. 705.
Defer ſupra, p. 409.
Defert terra homines, m. 111.
Defeſſus valdè, p. 548.
Deficere à principe, f. 791.
Deficere aquam orizæ bullientis in olla, p. 85.
Deficere colores ad pingendum, f. 361.
Deficere lucem, p. 377.
Deficere lumen oculorum, p. 311.
Deficere ſolis lucem, p. 377.
Deficere, vel defectionem facere, m. 44.
Deficiens res, f. 355.
Deficientem in operibus communibus mulctare, m. 766.

Deficio, is, f. 669. p. 696 p. 845.
Deficit iam morbus, m. 277.
Deficit nihil, p. 766.
Deficit oriza, f. 321.
Deficiunt huic argento duo nummi, f. 355.
Defigere oculos valde, p. 294.
Defluere lachymas ex oculis, f. 94.
Defricare oculos, f. 274.
Defuncti corpus asportantes, m. 789.
Defunctis solemnitas quædam exhibita intra triennium, luctus, m. 441.
Defunctum ad sepeliendum, deferre, f. 880.
Deglui, in imperatiuo, f. 67.
Deglutio, is, f. 577.
Deijcere aliquem percutiendo illum, f. 685.
Deijcere librum in solum, m. 276.
Deijci equitem ab equo, f. 90.
Delector audiendo concionē, m. 705.
Dele illam literam, p. 690.
Deleo, es, f. 632. p. 690.
Delere de memoria, m. 634.
Delere litteram, f. 95.
Delectatio animæ, vel corporis, m. 705.
Delectatio est esse in balneo ad refrigerium, f. 705.
Delecta littera, p. 174.
Delibero, as, m. 819.
Delineare cartam ad normam, f. 354.
Delineationes in papyro figuratæ, p. 889.
Delineator, is, p. 209.
Delinio, is, p. 499.
Delinio, is, Mulceo, es, f. 561.
Delinire filium, p. 571.
Delirans præ senecta, p. 648.
Deliria effutire, p. 616.
Delirus senex, m. 397.
Delitesco, is, f. 508.
Delitiosus, & clarus hortus, m. 621.
Deludere aliquem, p. 810.
Demergi, p. 397.
Demissa voce ad aurem loqui, m. 759.
Demittere anchoram, m. 801.
Demittere oculos in terram, f. 300. p. 301.
Demittere ramum ad carpendos fructus, m. 809.
Demittere stoream cannis indicis contextam, p. 646.
Demoliri arcem, m. 589.
Demonstrare digito, f. 810.
Demulcere infantulos, p. 505.
Densa storea è cannis indicis contexta benè compacta, p. 460.
Densa tela benè compacta, p. 460.
Dens, tis, p. 638.
Densum iusculum, erassumue, m. 192.
Densus, a, vm, p. 460.
Dentes decidere, p. 638.
Dentes exerere, vt præ iracundia, m. 638.

Dentes maxillares, p. 310.
Dentes molares, p. 639.
Dentes molares animalium, f. 506.
Dentes moueri, p. 638.
Dentes obstupescere, m. 638.
Dentes oriri, p. 638.
Dentes primores, p. 638.
Dentes præacuti, m. 638.
Dentibus aliquid apprehendere, m. 258.
Dentiscalpium, ij, f. 717.
Dentium dolor, p. 638.
Dentium parte carens, p. 704.
Deo gratias, p. 586.
Depellere tristitiam, p. 274.
Dependere vitam nostram à naui, m. 754.
Deperdere dignitatem, p. 533.
Deperdere res alienas, p. 308.
Depicta imago, m. 864.
Deplumo, as, m. 67. m. 426.
Deponere pileum, p. 485.
Deposito res tradere, p. 300.
Deprauatæ merces, p. 272.
Deprauatus est puer ille, p. 342.
Deprimere ramum, m. 69.
Deriuare aquam è tectis, arboribus &c. p. 343.
Descendere inferius, p. 899.
Descendere in nauigium, p. 899.
Descendere, vel potius ascendere in nauim, m. 409.
Descendo, is, p. 899. m. 293. f. 898.
Despicit me, m. 173.
Desponso, as, p. 339.
Desiderio alicnius teneri, m. 364.
Desiderio teneri, m. 175.
Desiderio teneri propriæ domus, m. 175.
Desiderium Patris, & Matris de illis sæpe loquendo ostendere, f. 153.
Desiderium aliquid edendi, p. 756.
Desidero, as, p. 10.
Desidiosus, a, vm, p. 809.
Desijt, f. 321.
Desinere iram, p. 399.
Desino, is, m. 242.
Destrui viam, f. 509.
Destruo, is, f. 509. m. 589.
Destruunt milites, m. 589.
Desum dees deest, p. 766.
Deteri aliquid vsu, p. 481.
Detorqueo iter ego hac via, Dominus eat illa alia via, p. 42.
Detrahere absenti, p. 535.
Detrahere alicui, f. 264. p. 315. p. 589.
Detrahere corticem, m. 51.
Detrahere vestem vi, m. 51.
Detrahi pellem paululum, f. 898.
Detrudere in carcerem, &c. m. 839.
Detumeo, es, m. 535.
Deuincire aliquem, p. 218.
Deuio, as, p. 392. f. 890.
Deuolui per cliuum, p. 396.
Deus nullius personam respicit, f. 716.

Dextera, æ, m. 458.
Dextera manus, m. 341.
Dextera pars, m. 341.
Diaboli cuiusdam nomen, p. 561.
Diaboli, quos pro tutelaribus adorant, m. 627.
Diabolo, quem Ethnici putant præesse triremibus, solemne sacrificium, f. 378.
Diabolum expelle ab energumeno, m. 711.
Diabolus, i, f. 126. p. 441. p. 627.
Diabolus à quo putant, occidi infantes, m. 681.
Diabolus crudelis, f. 344.
Diabolus ille te occidat, m. 741.
Diabolus noctu cum splendoribus apparens, p. 835.
Diabolus nocturnus, p. 45.
Diabolus quem Ethnici iurando, vel maledicendo inuocant hunc putant singulis annis mutari, p. 200.
Diabolus, quem Ethnici putant esse dominum terræ, in qua sunt illorum domus, f. 378.
Diabolus, quem Ethnici tamquam Pagi protectorem colunt, m. 378.
Diabolus, qui est in medio itineris te interim at, p. 419.
Diabolus quem inuocant aliqui Ethnici, m. 200.
Diabolus quem loci tutelarem vocant, f. 740.
Diabolus, quem putant esse in medio itineris, f. 418.
Diabolus, quem singulis annis præfici putant de nouo, & cuius nomen inuocant ad male imprecandum, p. 315.
Diabolus sub figura mulieris, m. 799.
Diabolus te rapiat, maledictum quod proferunt, p. 92.
Dicendum habeo aliquid, f. 470.
Dictio quæ dicitur canibus ne mordeant, f. 487.
Dictio quæ dicitur cum infimis plebeis, vel ex iracundia, m. 540.
Dictio terminans negationem cum exaggeratione, f. 695.
Didicit iam linguam, f. 785.
Die alia de hoc agemus, p. 519.
Diem præstituere, m. 519.
Dies, ei, f. 518. m. 553.
Dies calidi, m. 695.
Dies ater, p. 2.
Diebus quatuor elapsis, p. 519.
Dies calidi, m. 695.
Dies cinerum, m. 43.
Dies decima quinta mensis lunaris, f. 519.
Dies elapsi quot sunt? m. 519.
Dies equi &c. f. 520.
Dies ieiunij, f. 93.
Dies infausta, f. 845.
Dies plures non sunt elapsi, p. 519.
Dies prima lunæ nouæ, f. 519.

Dies primi tres recentis anni, m. 519.
Dies primus anni noui, m. 519.
Dies quo licet vesci carnibus, m. 6.
Dies trigesimus mensis lunaris, f. 519.
Die tota, & tota nocte, p. 519.
Difficile ad explicandum omnia, m. 374.
Difficilè exui cortice fructum, p. 682.
Digitale, is, f. 26.
Digitis contortis crepitum edere, f. 715.
Digito demonstrare, p. 104.
Digitus manus, f. 534.
Digitus pedis, f. 534.
Digladior, aris, f. 770.
Dignitas magna in regia domo, m. 135.
Dignitas vt Regis &c. f. 532. p. 533.
Dignitas, magistratus, m. 627.
Dignitatem amittere, m. 627.
Dignitatis præcipuæ titulus, p. 144.
Dignitatis ordine seruato sedere, p. 234.
Dignitatis, seu magistratus ad gradum euehere, m. 723.
Dignitatis gradus, f. 119.
Dignoscere ex vultu aliquem, m. 457.
Dilabi pedem, m. 316.
Dilabi pedes, f. 829.
Dilibor, eris, m. 813.
Dilacerare carnem, f. 476.
Dilato, as, m. 71.
Diligens, tis, m. 503.
Diligere cũ reuerenntia personam sublimem, m. 464.
Diligere & mulcere filios, m. 160.
Diligere multum, f. 765.
Diluceſco, is, f. 676.
Dilucidè loqui, f. 722.
Diluculò, p. 59.
Diluuium vniuersale, m. 783.
Diminuere lignum ad opus, f. 217.
Diminui aliquid, vt orizam nouam quando concoquitur, p. 689.
Diminui concursum populi, m. 640.
Diminutus iam est morbus, f. 320.
Dimittere bolidem, m. 167.
Dimittere partem debiti, p. 275.
Dimittere peccata, & pœnas, p. 732.
Dimitti aliquid proprio pondere, p. 431.
Dimitti filium à Patre, m. 818.
Dimitto, is, m. 57. f. 731.
Dimitto, is, proijcio, is, m. 591.
Diota, æ, m. 42.
Diota angustioris orificij, p. 871.
Diota in partes confracta, m. 214.
Diota maiuscula vini, p. 871.
Diota parua, f. 12.
Diota piscem sale conditum, con-

continens, m. 450.
Diotæ ſpecies breuis, p. 750.
Diota veneficorum, p. 55.
Diota ventris ampli, & paruuli orificij, f. 341.
Diſcedo, is, m. 675. p. 809.
Diſcindere papyrum, f. 885.
Diſcipuli nobiliores, p. 827.
Diſcipulus, i, m. 214. f. 315.
Diſcipulus, i, famulus, i, m. 818.
Diſcipulus, qui alijs præeſt, f. 274. p. 275.
Diſco, is, m. 315.
Diſcretus, ti, m. 93.
Diſcurrere per varia loca, p. 224.
Diſcus, cui oleum infunditur, vt ad lucernam inſeruiat, m. 230.
Diſcus profundus, f. 58.
Diſcutere librum, m. 363.
Diſcutere delationes, m. 227.
Diſgregare quæ mixta ſunt, vt ſcoriam à metallo, m. 120.
Diſpergere aliquid atterendo manu, m. 632.
Diſpergo, is, p. 719.
Diſperſos incedere, f. 517.
Diſplicent mihi hæ res, p. 218.
Diſplicent ſibi inuicem, m. 855.
Diſplodere fiſtulam fermam, f. 706.
Diſputando idolorum falſitatem euincere, m. 29.
Diſrumpi funem dum diſtenditur, f. 244.
Diſrumpi ſine ſtrepitu, m. 578.
Diſſenteria ſæpe repetita, f. 644
Diſſentio, tis, p. 109.
Diſtans, ntis, p. 879.
Diſtantiam, p. 879.
Diſtenſus arcus, m. 278.
Diſtillatio oculorum, morbus, p. 153.
Diſtillo, as, p. 595.
Diſtincti inuicem, p. 359.
Diſtinetur negocijs, m. 834.
Diù, f. 391. p. 404.
Diù confabulationem alteri negare ex odio, m. 338.
Diù tandem aſſueſcet, m. 404.
Diù tandem tenebit, m. 404.
Diuaricare pedes, p. 278.
Diuendi mercimonia feliciter, m. 208.
Diuerſorium, ij, f. 626.
Diuerſus, a, vm, p. 291. p. 359.
Diues, tis, m. 31. p. 283. f. 604.
Diuidere aliquid in duas partes &c. f. 885.
Diuidere aliquid cultro aut ſecuri, m. 49.
Diuidere in fruſta, vel protrimentum facere, p. 413.
Diuidere viam in partes, f. 754.
Diuido, is, m. 104.
Diuinare abſentia. Veneficium, f. 757.
Diuini aliquid habens locus, m. 768.
Diuturnitatem curare, f. 32.
Diuturnitati laborare, m. 34.
Diuiſim vnumquenque in itinere ſuo progredi, f. 720.

Diuisionem facere inter varia, m. 593.
Diuisiones partis inferioris nauigij f. 371.
Diuitiæ, arum, m. 714.
Diuortium celebrare, p. 213.
Diuortium, vel repudium facere, nam frangere monetam & bacillos quibus vtuntur ad edendum, est signum dissolutionis matrimonij, ita vt, possit tunc vxor impune alium virum ducere, p. 32.
Do, das, p. 110.
Doceo, es, m. 164. f. 167.
Docere legem Domini Cæli, f. 278.
Docere ignorantes, m. 518.
Dolabrum, i, p. 28.
Dolere de amissione, aut corruptione alicuius rei, m. 791
Dolere de peccatis, p. 823.
Dolo, as, p. 28.
Dolor, ris, m. 209.
Dolor capitis, f. 181.
Dolore capitis corripi, m. 557.
Dolor cum aliqua palpitatione, m. 557.
Dolor cum quodam ardore, f. 894.
Dolor in pede dum quis ambulat, p. 249.
Dolor intensus, f. 209.
Dolor lateris, m. 843.
Dolor lateris respirationi molestus, m. 843.
Dolor pedum, m. 209.
Dolor proueniens ex fricatione, frigore &c. m. 732.
Dolor renum, m. 209. f. 431. p. 706.
Dolor ventris, m. 26. m. 209.
Dolor de peccatis, m. 7.
Dolor vt de peccatis &c. m. 57
Dolosus, a, vm, f. 828.
Domare equum, f. 169. m. 726.
Domina, æ, f. 15.
Domina senex, m. 270.
Domina senior, m. 400.
Domina Virgo Maria. f. 240.
Domine senex, m. 270. m. 400.
Domini, & dominæ, f. 601.
Domini magistri &c. p. 602.
Dominus, i, m. 116. m. 117. f. 586.
Dominus Cæli, m. 116. m. 240.
Dominus Cæli & terræ, nomen quo vocatur apud Tunchinenses Deus, m. 117.
Dominus Cæli est principium rerum omnium m. 130.
Dominus, & domina, p. 16.
Dominus Iesus, f. 240.
Dominus Iesus tulit in corpore suo peccata mundi, p. 260.
Dominus Iesus venturo die iudicabit viuos, & mortuos, m. 594.
Dominus ille, f. 586.
Dominus sanctus, m. 376.
Dominus terræ, p. 318.
Domui inuigilare, f. 138.
Domuncula diabolici cultus, p. 467.
Domuncula quædam supra sepul-

pulchrum erecta, f. 722. p. 885.
Domus, vs, p. 153. f. 200 f. 269. m. 543. f. 631. f. 840.
Domus ad celebrationem superstitiosam idolorum, f. 334
Domus audientiæ aliorum tribunalium, m. 201.
Domus Cæli, Paradisus, f. 200.
Domus contignationis parum eleuatæ, f. 31.
Domus curam habere, f. 129.
Domus examinum, p. 758.
Domus fictæ pro mortuis, f. 52.
Domus inordinatione plena, p. 400.
Domus in qua aliqua fit dedicatio, vt templi &c. f. 8.
Domus in qua celebrant cãtus & choreas publicas, f. 8.
Domus in qua conuenit communitas ad negotia tractanda, m. 222.
Domus in qua dæmonem illum adorant, quem tutelarem vocant, f. 840.
Domus in qua diabolum colunt canendo, f. 222.
Domus in qua Ethnici diabolum adorant, f. 524.
Domus in qua Ethnici preces fundunt pro animabus defunctorum, & pro illis offerunt alia edulia præter carnem, & pisces, p. 94
Domus lignea, quam extruunt etiam Ethnici &c. p. 544.
Domus paleis operta, p. 544.
Domus Papyracea, p. 541.
Domus quæ fit pro defunctis, & fingitur illis vendi, p. 447.
Domus sancta Ecclesia, f. 200.
Domus tegulis cooperta, p. 544.
Domus triremium, in quibus scilicet à pluuia, & sole defenduntur, m. 900.
Domus valdè pulchra, f. 524.
Dona quæ in nuptijs dantur patriæ, f. 102.
Dormiens sedendo capite demisso inter crura, m. 524.
Dormio, is, p. 536.
Dormire nictando, m. 536.
Dormire pusillum, m. 536.
Dormitando inclinare caput, m. 262.
Dormitando nutare, m. 299.
Dormitionè vnicà non interrupta quiescere, m. 293.
Dominationes vestræ &c. f. 601
Dormito, as, m. 262. m. 267. m. 268. m. 536.
Dormiturio, is, f. 55.
Dotari vxorem à viro, f. 142.
Draco, onis, f. 400. f. 657.
Duabus vicibus, m. 225.
Dubitans de aliqua re, interroga, f. 325.
Dubito, as, m. 325. m. 526. f. 530.
Ducem esse exercitus, m. 195.
Ducem se alijs exhibere, f. 477.
Ducere aliquem ad gratias agendas &c. m. 712.
Ducere bubalum, m. 166.

Ducere equum, p. 166.
Ducere latronem, vt capite plectatur, m. 217.
Ducere manu, p. 166.
Ducere milites, p. 222.
Ducere vectigalia, p. 222.
Ducere, vt vectigalia, milites, &c. p. 222.
Ducere vxorem, f. 70.
Ductor elephantis, p. 621.
Duæ partes, p. 594.
Dulcis, e, m. 535.
Dulcis vox, p. 250.
Dum, m. 199. m. 366.
Dum comedit, m 366.
Dum nondum, f. 366.
Duo, p. 227. p. 307 p. 551.
Duodecim, p. 307. f. 750.
Duo iam sunt anni elapsi, f. 379.
Duo millia, p. 529.
Duo non sunt, p. 551.
Duo sibi correspondere, vt solem & lunam in plenilunio, f. 227.
Duplicare ac resarcire cymbam, f. 98.
Duplicare vestem, m. 261.
Duplicata res, f. 357.
Duplicata vestis, f. 357.
Duplicatis ad singula grana precibus globulos precarios percurrere, p. 358.
Duplico, as, m. 425.
Duplum soluere, f. 357.
Duræ ceruicis, p. 448. m. 457. f. 636.
Durioribus verbis minari alicui, p. 310.
Durum lignum, m. 636.
Durus, a, vm, m. 636.
Durus Panis, m. 636.
Dux, ducis, p. 79. m. 847.
Dux exercitus, m. 847.
Dux itineris, m. 195.
Dux militiæ in vna integra Prouincia, p. 828.
Dux vnius vexilli, m. 68.
Dysenteria, æ, m. 163.
Dysenteria sanguinea, p. 797.

EAmdem legem profitentes, seu participantes in peculio legis, p. 54.
Eadem res continuata, p. 414.
Eadem via aliud negotiũ exequi, m. 552.
Eamus, p. 711.
Ebanum, i, p. 491.
Ebur, eboris, p. 517.
Ebur antiquum, p. 271.
Ebur antiquum bonum, p. 517.

Ebullit olla, f. 693.
Ecce, p. 3. m. 501.
Ecce ille est, m. 562.
Ecce ipsemet vultus ille est, p. 564.
Echo redditur ex monte, f. 796
Ecclesia, seu Palatium sanctum, m. 216.
Eclipsis lunæ, m. 532. m. 782.
Ede, m. 309.
Edentulus, a, vm, p. 480. f. 638.

Edere, aut bibere personas primarias, m. 893.
Edere orizã sumitur pro prandio, velicæna, f. 5.
Edictum in stipite erecto conscriptum, m. 488.
Edictum Regium in ligno erecto conscriptum, p. 19.
Edo, is, f. 5.
Educere linguam extra os, m. 405.
Edulia in mensa apposita comedere, p. 127.
Effingere idolorum simulachra, p. 505.
Effluere stillicidium e naribus, m. 690.
Effoeta, æ, f. 33.
Effodere Patris, & Matris ossa, p. 176.
Effrænatus in loquendo, p. 467
Effugere aliquid è proprio loco, f. 705.
Effugio, is, f. 672.
Effunde, m. 631.
Effundere aquam ad lauandas manus, m. 224.
Effundere ex vno vase in aliud, f. 675.
Effundere liquidum quid paulatim, p. 657.
Effundere, vt aliquid liquidum, m. 224.
Ego, m. 467. p. 615. p. 711. p. 724. m. 818. p. 844.
Ego emo ad edendum, f. 441.
Ego quid curo te? f. 818.
Ego quid te curo? f. 540.
Ego, loquendo cum demissione, m. 740.
Ego, meus, a, vm, f. 821.
Ego veneror dominationem tuam, f. 821.
Egredere huc, m. 194. p. 631.
Egredi animam è corpore, mori, m. 816.
Egredi domo ad aliquem excipiendum, qui iam est in via, p. 661.
Egredi, è monte Echo, p. 862.
Egredior, ris, f. 900.
Eia ergo, p. 585.
Eijce, m. 631.
Eijcere baculo quisquilias maiores, vt postea minores quis verrat, p. 183.
Eijcere cibum extra os, m. 544.
Eijcere aquam, vt è naui, p. 727.
Eijcio, is, p. 49.
Elabi aliquid vt è manu, f. 705.
Elata vox, m. 796.
Elatus, superbus, a, vm, m. 381.
Electio magistratus, f. 567.
Eleemosyna victum quærere, f. 528
Eleemosinam erogare & cætera pia opera, p. 135.
Eleemosynam pauperibus elargiri, f. 758.
Eleemosynas colligunt scholastici pro animabus dispersis, f. 280.
Elephantem cicurem reddere, p. 872.
Elephantem proboscide aliquid

quid arcipere, nocere, p. 872.
Elephantem genuflectere, vt super ipsum homines ascendant, m.872.
Elephantiaco morbo corrosæ manus, &c. m. 664.
Elephantiaco morbo laborare, m. 609.
Elephanti prohibere ne noceat, m.872.
Elephantis vlulatus, m.872.
Elephantis ductor, m. 848. f. 871.
Elephantis manus, seu proboscis, p.872.
Elephantis sella seu potius turris in qua multi sedere possunt, m.26.
Elephas, ntis, m. 848. f.871.
Elephas bene percipiens, quæ illi præcipiuntur, m. 532.
Elephas cicur, & ad mandata obediens, m.465.
Elephas indomitus, p.872.
Eleuare faciem in cælum, f. 538.
Eleuare terram, p. 160.
Eligo, is, p. 114.
Eliquare argentum, f.816.
Ellychnium, ij, p.58. p. 798.
Emendare aliquid non benè compositum, p.702.
Emendo, as, p. 702.
Emere ad vendendum, p.57.
Emere hic, ad vendendum alibi, m. 654.
Emere nauigium, m.728.
Emere simul ex conflata in vnum à multis pæcunia, f. 92.
Emere, vendere, p.93.
Emergere aliquid è fundo aquę sursum, m.567.
Emittere igniculos sursum volantes, p.743.
Emittere radios ad instar solis, m.799.
Emo, is, f. 446. f. 485. m. 728.
Emolumenti nihil est, f.489.
Emolumenti quid? f.349.
Emolumentum, i, f.567.
Emungere lucernam, f. 88. f. 261. p.366.
Emungo, is, m. 322.
En, p. 73.
Enatare nauigium quod in vada impegerat, f.567.
Energumenum exorcizare, p. 711.
Energumenus, i, f.4.
En ille, p.3.
Ensis, is, m.648. p. 839.
Enuntiare foris quæ domi quis audiuit, p.821.
Eo, is, f. 218.
Eodem modo, m. 66. p.147. f. 235. m. 556. p. 755.
Ephippij substratum, m. 381.
Ephippij pars anterior prominens, m. 654.
Ephippiaria mora, f. 233.
Ephippium, ij, m. 381.
Epistola, æ, m. 779.
Epistolam mittere, m. 779.

Equi-

Equinorum capillorum pileus, f. 866.
Equitando currere, f. 537. m. 729.
Equito, as, f. 130. f. 537.
Equiualere duobus, f. 98.
Equus, i, m. 442. m. 530. f. 537.
Equus refractarius, p. 538.
Equus veredus, m. 222. p. 538.
Eradere literam, m. 87.
Erado, dis, m. 87. f. 652.
Eradicari arbores vento, f. 46. p. 426.
Ericæ colligatæ in scopam, p. 684.
Erigere aliquid, p. 243.
Erigere aliquid, & facere, vt domum, f. 512.
Erigere faciem in cælum, m. 537.
Erigere murum &c. p. 886.
Erigere murum lapidū, p. 886.
Erigere nouum Regem, m. 409.
Erigere pauimentum domus faciendæ, m. 160.
Erigere pontem, f. 17.
Erigere scopi locum, f. 207.
Erigere tutres, m. 886.
Erigi in Regem, f. 567.
Eriguntur paleæ vento, sed non tolluntur, p. 421.
Erogare stipem, p. 49.
Errabunda nauis alium ingressa est portum, p. 392.
Errare horologium, p. 670.
Errare nauem, p. 29.
Errare viam, p. 392.

Erratica auis, p. 392.
Error, ris, erro, as, p. 422.
Erroneus, a, vm, diabolus, i, p. 711.
Error ex inaduertentia, f. 468. m. 547.
Errorem habeo, p. 422.
Erubescere, m. 326.
Erubesco, is, m. 540.
Eructa rodit, f. 683.
Eructo, as, m. 352. p. 585.
Erumpere sanguinem, m. 690.
Erumpere sanguinem ab ore, vt in mortuis, f. 703.
Erumpo, is, p. 690.
Eruere excreationem ex imo pectore, f. 158.
Esca, æ. Illicium, ij, m. 478.
Esca, aut potus, qui non nocet, m. 399.
Escæ, & potui nimium deditus, p. 529.
Escam gallinis dare, f. 96.
Esca in modum carnei globuli, f. 92.
Est, p. 341. m. 389.
Est hæc litera, seu significat cælum, f. 389.
Est in cælo, f. 809.
Est in monte, f. 809.
Est ne? p. 97.
Est nomen tuum quale? f. 389.
Est prima radix omnium rerū, m. 122.
Esurio, is, p. 228.
Esurire, & sitire, p. 228. m. 393. m. 441.

Vomo, is, m 487.
Vorax, cis, m.196. m.308.
Votum, aut iuramentum Deo emittere, m.361.
Votum emittere, m. 342.
Votum non adimplere, p.670.
Vox, cis. fama, æ, m.796.
Vox clamantis, f.327.
Vox elephantis, m.749.
Vox honoris qua vnuſquiſque orditur ſermonem cum Rege Tunchinenſi, f.178.
Vox numerandi libros, m.141.
Vox, qua vtuntur aliqui in fine interrogationis, p.712.
Vox ſuauis, m.796.
Vrbanè loqui, f.158.
Vrbanis pollere moribus, p. 499.
Vrbanitas, tis, p.527.
Vrbanus, a, vm, m.413. f. 598. p. 701.
Vredinem oculis cauſare, p.313
Vredo, inis, p.80.
Vrgeo, es, f.401.
Vrgere illum ad agendum, m. 292.
Vrina, æ, p.193.
Vrinam expellere, p.796.
Vrinam non poſſe expellere, m.193.
Vrſus, i, f.262. m.299.
Vſque, p.436.
Vſque ad hodiernum diem, quantum temporis eſt elapſum, m.840.
Vſque ad nubes, p.721.
Vſque modo, p.550.
Vſque nunc, f.216.
Vſtulare bubalum, p.783.
Vſtulo, as, m.577.
Vſui nulli eſt, p.442.
Vſui Regis aliquid relinquere. m.100.
Vſum non habet, vt bibendi vinum &c. p.626.
Vſum non habeo &c. m.825.
Vterus fœminæ grauidæ, f.733.
Vtile adhuc eſt, f.512.
Vtinam, f.110. p.269.
Vtilis medicina, m.321.
Vtilitas, atis, m.349.
Vtilitas, atis, m.349.
Vtilitas mihi non eſt vlla, p. 568.
Vtilitati hominum inſeruit, m. 183.
Vtor, eris, m.183.
Vtor hac re, m.183.
Vt prius, p.896.
Vt quid perditio hæc? f.330.
Vuarum ſuccus, vinum, i, m. 575.
Vulnerari, f.166.
Vulneratus, a, vm, p.112.
Vulpes, is, p.87.
Vulnus, neris, p.112. m.166.
Vulnus in pudendis. dyſenteria, æ, tenaſmus ſanguineus, f.799.
Vultui aliquid applicare, f.520.
Vultus, vs, m.457.
Vultus hilaris, f.457.
Vultus iratus, f.457.
Vultus triſtis, f.457.
Vultus venerabilis, m.526.

VX

Vxor, ris, f 70. f. 606. p. 753.
Vxor patrui tui natu minoris quam pater tuus sit, f. 766.
Vxor principis viri, m. 16.

ZA

ZArbatana, æ, f. 777. p. 897.
Zarbatana, æ. syringa, æ, p. 788.
Zarbatanà flando iaculari, f. 777.
Zarbatanà iaculari, f. 234. p. 897

VX

Vxorem ducere, p. 143.

XA

XAca, æ, p. 761.

ZA

Zelotypia, æ, f. 267.
Zelotypia laborare maritum, & vxorem inter se, p. 268.
Zisaniæ seminator, p. 411.
Ziziphum, i, m. 724.

FINIS.

LINGVAE ANNAMITICAE SEV TVNCHINENSIS BREVIS DECLARATIO

VICINIORA Orientali plagæ idiomata præcipuè verò Cinense & Tunchinense, & ex parte etiam Iaponense, artem illa addiscendi habent à nostratibus linguis longè diuersam: carent enim omninò generibus: declinationes etiam non habent propriè neque numeros; Tunchinica certè lingua, de qua nunc agimus, nullas habet coniugationes, tempora nulla aut modos: sed hæc omnia explicantur, vel per aliquarum particularum additionem, vel ex antecedentibus & consequentibus ita colliguntur, vt qui peritiam linguæ habent, benè percipiant tempus, aut modum, & numerum, qui significatur in oratione prolata, imò sæpè idem ipsum vocabulum habet significationem nominis & verbi, & ex adiunctis facilè potest intelligi an eo loco talis vox sit nomen, aut verbum.

Duo tamen præcipuè sunt in hoc idiomate notanda, è quibus tanquam fundamentis tota ratio benè addiscendæ huius linguæ pendet, ita vt sine illis à nostratibus hæc lingua vix teneri possit; sicuti enim homo constat ex corpore & anima, sic etiam hoc idioma constat ex characteribus quibus à nobis conscribitur, & ex tonis seu accentibus quibus notatur & pronunciatur: quibus duobus priùs explicatis & positis tanquam fundamentis, de partibus Orationis, & præceptis in ipsa oratione seruandis agendum postea.

De literis & syllabis quibus hæc lingua constat

CAPVT I.

NOn agimus hic de characteribus quibus Tunchinenses seu Annamitæ vtuntur in suis scriptionibus, qui sunt difficillimi, & penè innumeri, præcipuè ij quibus suos conscribunt libros qui sunt ijdem ac Cinenses, & ad numerum octuaginta millium peruenire dicuntur: totamque vitam in ijs addiscendis insumunt illæ nationes nec tamen vllus vnquam ad omnium perfectam notitiam peruenire consueuit.

Nostratibus igitur literis vtimur & paucioribus & longè facilioribus, quia Tunchinenses in sua lingua nostras omnes exprimunt literas excepto vno, z, nam quamuis etiam propriè nostrum, f, non exprimant sed potius, ph, seu φ Græcum, tamen etiam ad hoc exprimendum vtemur nostro, ph, quia sic facilius & commodius absque confusione nostri alphabeti elementis vtimur. Verum quidem est quatuor de nouo literas nostro alphabeto fuisse additas ad exprimendam pronunciationem aliquam propriam huius Tunchinensis linguæ, quam nostri characteres non exprimunt: hæ autem literæ superaddite sunt tantum quatuor, duæ vocales, scilicet, ơ, & ư, & duæ consonantes đ & đ quarum virtus nunc explicabitur cum aliarum literarum valore.

A, est duplex, vnum clarum sicut nostrum vt, an, quies; & aliud subobscurum quod non ita hiante ore pronuntiatur vt ân, occultare.

B. Est etiam duplex vnum commune vt, ba, tria & istud quidem, non est omninò simile nostro sed pronuntiatur non emittendo sed potius attrahendo spiritum in ipso oris seu labiorum hiatu ac si quis vellet proferre m, & postea proferat, b, alterum

certum ḃ. pronunciatur ferè vt β Græcum vt, ḃĕaò ingredi, non est tamen omninò simile nostro, V, consonanti, sed paulo asperius, & in ipsa labiorum apertione pronuntiatur ita vt sit verè litera labialis, vt Hebræi loquuntur, non autem dentalis.

C. Est in vsu in principio dictionis vt, cá, piscis, & in fine vt ác, ludere; vtemur autem litera, c, in principio tantum cum vocalibus a, o, o͠, u͠, & u, nam pro literis e, &, i, vtemur vel litera k, vel litera ſ; vt infra: vtemur etiam, c, cum, h, ad exprimendum quod Itali scribunt, cia, nos autem dicemus, cha, quia apud lusitanos ita est in vsu, & in libris etiam scriptis in lingua Tunchinensi ita vsus inualuit, vt, cha, sit idem quod apud Italos cia, &, che, idem quod, ce, apud eosdem: & sic de omnibus alijs literis vocalibus cum ch, quæ pronunciantur more lusitano, non Italico nec Latino, quia sic commodius nobis visum est.

D. Pronunciatur & valet idem quod, d, Latinum, cum aliqua tamen differentia, præsertim in vocabulis in quibus, d, affert secum literam, e, quasi affixam, sed non clarè pronuntiatam, vt dĕa, pellis; at quando non habet illud quasi medium, e, affixum, est omnino simile nostro, d, vt dà casa, in quibusdam tamen Tunchinensium pagis istud, d, pronunciatur vt, r, estque vitium linguæ, aliud ḋ notatur eo signo quia est omninò diuersum à nostro & pronunciatur attollendo extremum linguæ ad palatum oris, illamque statim amouendo, absque eo quod vllo modo dentes attingat vt ḋaḋa, perdix: & hæc litera est valdè in vsu in principio dictionis.

E, datur duplex; alterum commune & clarum vt em, frater vel soror, natu minor: alterum subobscurum & quasi clausum vt, ệm, suauis mollis: oppositum aspero aut duro.

F. Vel potius ph. quia non supponit labia disiuncta vt nostrum f. sed potius illa in pronunciatione seu prolatione suauiter disiungit cum aliquo flatu, quare in dictionario non vtemur litera f. sed ph. quia libri iam conscripti sic usurpant.

G, *Est in vsu sicut apud nos vt* gà, *gallina, illud tamen notandum quod in scribendo* ghe *&* ghi *sequemur ortographiã Italicam vt commodiorem huic linguæ, sic etiam gia gio giu* gio *& giu debent pronuntiari Italicè sic enim commodius visum est & libris iam scriptis ita vsus inualuit. Etiam ge & gi scribemus per literam,* g, *ne scribendo per* i, *consonans fieret aliqua confusio. Alium habet vsum litera,* g, *prponendo illi,* n; *vt,* ngà, ebur, *& habet pronunciationem seu æquiualet* ngain ע *Hebræo: estque prolatio partim per nares emissa, & est valdè in vsu in hac lingua: sic & in fine vocabuli sæpe est in vsu,* g, *non tamen ita clarè profertur sicuti in principio sed subobscurè, vt si ex vocabulo sanguis tollas ultimas literas; uis, remanet, sang, nobilis. Est in multis vocibus in vsu talis pronuntiatio, imitaturque linguam Gallicam cum in illã post illud,* g, *sequitur vocalis, vt, le sang est beau, sanguis est pulcher.*

H, *Est valdè in vsu, & benè aspiratur præcipuè in principio dictionis cum omnibus vocalibus vt,* hà *aperire os, & post,* k, *vt* Khá, *decet & equiualet* χ *Græco, sic etiam post,* p, *vt,* pha, *miscere: & valet idem quod,* φ, *Græcum: sic quoque post,* t, *vt* tha, *parcere: & sonat vt* θ *Græcum: habet igitur hæc lingua tres aspiratas sicuti lingua Græca, & satis aspirantur: adhibemus etiam,* h, *post,* c, *vt,* cha, *Pater, & æquiualet, cia, Italo, vt supra diximus in litera* c: *sic & post,* g, *vt* ghe, *crista,* ghi, *notare, sicut Itali &c. adhibemus etiam simul cum,* n, *vt,* nhà, *domus, & facit idem quod apud Italos,* gna; *est etiam in vsu in fine post* c, *& post* n; *si quis enim cx illa voce lusitanica* cacha *tollat vltimum,* a, *superest vox Tunchinica* cách, *modus: sic etiam si ex voce, manha, tollatur vltimum, a, restat quoque uox Tunchinica* mạnh, *robustus.*

I. *Solum vtemur vocali, quia totus vsus,* i, *consonantis melius fit per literam,* g, *vocalis autem est vsus sicuti apud nos; ad vitandam tamen confusionem solum vtemur,* i, *vocali in medio & in fine, in medio quidem vt,* biết *scire, & in fine vt,* bí, *cucurbi-*

cucurbita Indica; notandum tamen, nos vsuros, y, in fine quando fit diphtongus cum diuisione syllabæ, vt éy ille; quando vero scribemus cum, i, vocali, est signum non diuidi syllabam vt ai, quis: non vtimur duobus punctis supra vocales, ad vitandam signorum multiplicitatem sufficiet semel admonuisse, i; in fi post aliam vocalẽ non facere aliam syllabam distinctam cum vero scribitur per, y, Græcum, tunc diuiditur syllaba vt, cai, superior: cây. arbor. In principio etiam, maximè ante aliam vocalem vtemur, y, Græco ne quis accipiat pro consonante vt yêó, debilis; yå, cacare.

K. Est in vsu cum vocalibus e, & i, vt Kẽ numerare, Kí scriptor quia ad alias literas vtimur, c, vt supra notauimus in litera, c; attamen cum, h, vtimur k ad omnes syllabas vt, khác, aliud; & valet idem quod χ Græcum, vt supra notauimus in litera, h.

L, Est in vsu maximè in principio vt lá, folium; hac autem litera omninò carent Iapones, sicuti Cinenses carent r. vnde obiter nota Latinam linguam melius pronunciari à Tunchinensibus quam ab illis. præterea Tunchinenses habent l, liquescens adiunctum alijs consonantibus vt blå soluere; Ac licet in aliquibus Prouincijs seu pagis dicitur, t, loco, b, vt tlå soluere, in curia tamen est vsus, b; additur etiam post, m, vt mlẽ ratio, aliquando etiam sed rarò additur ad p vt plàn deuoluere, alij, làn, sine p. at cum litera t, additur, l, sæpissimè vt tla, condire; tle, canna indica: multi autem pronunciant per, t, multa huiusmodi vocabula, quod vsus docebit.

M. Est in vsu tam in principio quam in fine vt, ma, mors: & in fine sed pronunciatur benè compressis labijs vt mâm, mensa paruula, quod notandum proluitanis ne confundant, am, &, aõ, quæ in hoc idiomate sunt diuertissima, & sæpè sunt in vsu, vt am, artifex eximius &, aõ, apis, mám, piscis sale conditus, & máõ unguis.

N. Est in vsu tam in principio quam in fine vt, non, immaturus;

turus; adiungitur cum litera, h, tam in principio quàm in fine vt supra notauimus in litera, h, hic autem vsus est frequentissimus, sic etiam in principio cum litera, g, est ualdè in usu, ut, nghe, audire: uide supra litera g.

O. Est duplex sicuti &, a, aliud commune ut có, habere: aliud subobscurum quod parum aperto ore profertur ut, cô, amita Soror Patris.

o͞ Est quasi o, & e, quasi quid ex duabus vocalibus compositum & est valdè in vsu, tam solum, vt, ỏ͞, esse, quam & cum omnibus consonantibus, vt ḃo͞ vxor, co͞m, oriza cocta &c. Sæpe autem adiungitur simul in eodem vocabulo cum litera, ɯ, quæ est quasi u sed subobscurum, & pronunciatur compressis dentibus & hinc inde dilatatis labijs, vt nɯó͞c, aqua; chɯó͞c, industria; ɯó͞c putare, & similia, quæ passim occurrunt.

P. Non datur propriè in principio dictionis vt supra notauimus in litera f. sed potius ph, quod idem valet, ac φ, Græcum vt, pha, miscere; habet tamen p, in fine vt báp, flos ficus Indicæ, & pronuntiatur omninò vt nostrum, p, etiam in fine.

Q, Est in vsu vt in lingua Latina cum u, liquescenti, vt qua, transire; que, baculus; qùi genua flectere.

R, Est in vsu in principio dictionis, non duplicatum vt lusitani solent, sed simplex vt Itali, vt, ra, egredi, est etiam in vsu liquescens post t, non tamen est propriè r, sed illud t, pronunciatur cum quadam asperitate, attingendo palatum cum extremitate linguæ, vt tra, conferre: confunduntur tamen tr, & tl, vsus docebit.

S, Est solùm in vsu in principio dictionis; & cum maiori asperitate, quàm nostrum, quasi esset duplex, & cum minori sibilo: pronunciatur autem cum quadam inflectione linguæ ad palatum vt, ſa, cadere: in medio, aut in fine dictionis nunquam reperitur.

T, Est in vsu tam in principio dictionis, quàm in fine, vt, tật, morbus inueteratus: in principio est simile nostro vt, tin, crede-

credere: in fine pronunciatur cum quadam inflexione & percussione linguæ ad palatum vt, bụt, *idolum: sic cum ea linguæ inflexione pronunciatur etiam in principio quando habet*, r, *adiunctum vt*, tra, *conferre, seu examinare.*

V, *Est in vsu, tum vocalis, tum etiam consonans: vocalis quidem tam in principio vt*, u, mê, *idiota rudis; quàm in medio vt in lingua Latina cum litera*, q, *vt*, qua, *transire: & interdum cum* g, *vt in lingua Italica, ut*, guet, *luna, & tunc liquescit: est etiam in fine, & tunc uel cum apice semicirculari qui significat quid medium inter*, m; *&*, n, *ut*, cũ, *simul, uel sine illo ut*, dù, *umbella, uel etiam cum alia uocali ut* càu *pons; Vbi notandum quod quando ponitur in fine*, u, *post*, a, *tunc intelligitur quasi duplex syllaba, sicuti apud Latinos cùm adhibetur duplex punctum super uocales, ut*, aër; *cùm uerò post*, a, *ponitur*, o, *tunc illigitur diphtongus uî*, cao, *altus, ne multiplicentur signa, quæ pariant confusionem.*

ṷ, *Est ualdè in usu & pronunciatur fermè sicut* u, *sed dilatatis hinc inde labijs ut* ṷa, *fauere*, muṷa, *pluuia:* dũṷ, *malus, aut ferus.*

X. *Est etiam ualdè in usu & pronunciatur sicuti apud lusitanos, uel certè ut*, ſc, *apud Italos ut*, xa, *distans;* xe, *currus.*

Vocales igitur in hac lingua sunt omninò septem idest a, e, i, o, u, *quibus adduntur*, o͠, *&*, ṷ, *ut diximus: utemur etiam* y, *Græco, præcipuè in fine, ad significandam syllabæ diuisionem, ne cogamur uti duobus punctis, sicuti in latino* a͠er, *ne multitudo signorum pariat confusionem. Sufficit semel monuisse quotiescunque utimur*, y, *Græco, tunc illud exprimere syllabam diuersam, ut*, yå, *excrementa egerere:* éy, *ille*, dạy *docere, ut supra in litera*, i, *iam notatum.*

Ex dictis uocalibus componuntur diphtongi, ai, ao, ei, eo, & i, *antecedens omnes alias uocales, postpositum literæ*, g, *ut*, gia gie, *&* c. *more Italico pronunciatum* oi, ei, aõ, oũ, o͠i, ui, uṷi. *quæ usus docebit.*

De

De Accentibus & alijs signis in vocalibus.

CAPVT II.

DIximus accentus esse quasi animam uocabulorum in hoc idiomate, atque ideò summa diligentia sunt addiscendi. Vtimur ergo triplici accentu linguæ Græcæ, acuto, graui, & circumflexo, qui quia non sufficiunt, addimus iota subscriptum, & signum interrogationis nostræ; nam toni omnes huius linguæ ad sex classes reducuntur, ita ut omnes prorsus dictiones huius idiomatis ad aliquam ex his sex classibus seu tonis pertineant, nulla uoce prorsus excepta.

Primus igitur tonus est æqualis, qui sine ulla uocis inflexione pronunciatur, ut ba, *tres: quod ita uerum est, ut etiamsi quis aliquem interroget per uocem,* chang, *quæ est æqualis, ut* có chang, *est ne; nullo modo debeat inflectere uocem interrogando, quia uox interrogatiua,* chang, *nullo notatur accentu, quod si inflecteretur uocis tonus, tunc esset alia significatio: uoces itaque quæ hunc æqualem habent tonum, nullo notantur accentu; & hoc est sufficiens illarum distinctiuum signum, cùm omnes aliæ suum accentum habeant.*

Secundus tonus est acutus, qui profertur acuendo vocẽ, *& proferendo dictionem, ac si quis iram demostraret, ut* bá *concubina Regis, uel principis alicuius uiri.*

Tertius est grauis, & profertur deprimendo uocem, ut bà, *auia, uel Domina.*

Quartus est circumflexus, qui exprimitur inflectendo uocem ex imo pectore prolatam, & postea sonorè eleuatam, ut bã, *colaphus, uel colaphizare.*

Quintus uocatur ponderosus seu onerosus quia cum quodam pondere seu onere ex imo pectore prolata uoce exprimitur, & notatur cum iota subscripto ut bą*res derelicta.*

Sextus

Sextus denique dicitur lenis, quia cum leni quadam vocis inflexione profertur, sicuti cum interrogare solemus, itane? & similia; & idcirco signo illo interrogatiuo pro accentu notatur vt, bǎ, quoddam sericum apud Tunchinenses coloris lutei vel crocei.

Ex his patet eamdem syllabam, ba, pro diuersitate accentuum res diuersissimas atque omninò disparatas significare, quod idem in alijs vocabulis Tunchinensibus euenit; quamuis enim non omnes accentus singulis vocibus aut syllabis conueniant, rarò tamen euenit vt aliqua vox plures non admittat accentus, cum significatione diuersa; nunquam tamen in eadem voce simul inueniuntur multi accentus, ita vt simul sint notandi varij in eadem voce, quia variatio accentuum secum affert etiam variationem vocum & ferè semper etiam significationum.

Hos autem sex accentus ad nostræ musicæ tonos sic accommodare possumus vt aliquam cum illa, videantur habere proportionem per has voces vt, dò, pedica; rẹ, radix, in pronunciatione cuiusdam Prouinciæ; mĩ, nomen cuiusdam familiæ; fa, vel pha, miscere; sô, catbalogus; lá, folium; ita vt ex his vocibus etiam in lingua Tunchinica significatiuis, per sex tonos linguæ Tunchinensis, dò, rẹ, mĩ, pha, sô, lá, possimus referre aliquo modo sex tonos nostræ musicæ, non tamen ita exactè, quin magna interfit differentia; quare nullus istos tonos addiscere poterit, nisi ab aliquo qui linguam benè calleat illos per seipsum audierit sæpius, vt illis assuescat: Quinque igitur sunt accentuum notæ quia tonus equalis non indiget nota vt diximus.

Tribus etiam alijs signis supra vocales vtimur, omissis alijs quæ minùs necessaria visa sunt, ne signorum multitudo in typis confusionem pariat primum est accentus circumflexus latinorum, quem ad tres vocales adhibemus â ê, o. signumque tale adhibetur quando illæ vocales subobscurè pronunciari debent, ore scilicet minus hiante, vt ân, sygillum: mêm mollis: ôm, in-

signum

signum est illas clara voce hiantique ore debere proferri, vt an, *quies*: em, *Frater, vel Soror, iuniores*: hòm, *arca; nullumque signum ad hoc est necessarium, nam sufficit carentia signi.*

Secundum signum est nota breuis ut fit in arte quantitatis rsuum seu pöetices & similiter adhibetur ad tres vocales ă, ĕ, *&* ŏ: *vt* tăóc, *capillus*; dĕa, *pellis*; tŏan, *statuere*: *& solùm breuissimè tangitur litera cui adhibetur illa nota itaut propriè syllaba, & accentus pertineat ad vocalem sequentem.*

Tertium denique signum est apex, qui in hac lingua est omninò necessarius propter differentiam terminationis, quam facit apex omnino distinctam à terminatione quam facit, m, *aut*, n, *cum significatione omninò diuersa in dictionibus, quibus adhibetur; hoc autem signum seu apex solùm afficit* ō, *&* ū, *in fine dictionis, ut*, aō, *apis*; oū; *auus, vel dominus: pronunciatur autem ita, vt nec labia se inuicem contingant, nec lingua palatum attingat.*

Tandem vt aliquam notitiam demus de partibus orationis de illis singillatim agemus, quantum hoc idioma permittit, ex quadam proportione cum lingua Latina: facilè tamen quis aduertet non posse assignari tantam uarietatem, non solum vt est in lingua Latina, sed neque vt in vulgaribus Europæis.

De nominibus.

CAPVT III.

QVamuis in hac lingua quædam dictiones semper sint nomina, semper nominum significationem retinentia, & nunquam ad aliam significationem deflectentia, nisi nominis, vt, blo-ì, *cœlum*: đ'ât, *terra*: ngu-ò-i, *homo*: *& similes. Aliæ tamen sunt quæ sunt indifferentes vt sint nomina vel verba, quæ ex orationis contextu dignoscun-*

gnoſcuntur vt cheò, *remus*, 1, *remigo*: *nam ſi dicam*, thuiền nầy cò hai cheò, *cymba hæc habet duos remos*; *eſt nomen*: *ſi vero dicam*, tôi chèo thuiền nầy, *ego remigo cymbam hanc*, cheò *tunc eſt verbum*, *idem de ſimilibus dicendum*: *plurale & ſingulare ex adiunctis antecedentibus & conſequentibus colligitur*; *neque enim in nominibus ſunt vllæ declinationes*, *vel numeri*, *vel caſus*, *aut etiam vllæ differentiæ generum maſculini*, *aut fœminini*, *aut etiam neutrius*: *poſſunt tamen hæc omnia ex quadam analogia ad noſtras explicari linguas*.

Et primò quidem declinatio caſuum in vtroque numero, *tam plurali*, *quàm ſingulari dignoſci hoc modo poteſt*, *vbi vox*, thàng, *puer declinatur*

NVMERVS SINGVLARIS.

Nominatiuus, thàng nầy, *puer iſte*: *genit.* cha thàng nầy, *pater pueri huius*: *datiuus*, cho thàng nầy áo, *do puero huic veſtem*: *Accuſ.* keo thàng nầy, *voca puerum hunc*: *Vocat.* ơ thàng kia, *ò puer ille*: *Ablat.* bở-y thàng nầy, *à puero hoc*.

NVMERVS PLVRALIS.

Nominatiuus nhữ-ng thàng nầy, *omnes pueri iſti*. *Genitiuus* cha hai thàng, *pater duorum puerorum*. *Datiuus* cho nón ba thàng, *do galerum tribus pueris*. *Accuſ.* dạy các thàng, *doceo omnes pueros*. *Vocat.* ơ bốn thàng kia, *ò quatuor illi pueri*. *Ablat.* bở-i các thàng, *ab omnibus pueris*.

De caſibus hoc paradigma ſufficiat: *de numeris verò ſunt alij dignoſcendi modi*. *Primus per particulas*, *quæ additæ nominibus faciunt plurale*, *vt* chúng, mó-, ngữ-ng, *vel* dữ-ng: *hæ omnes particulæ adduntur pronominibus*, *vt* tôi, *ego* mầy, *tu*: nó, *ille*: chúng tôi, *nos*: chúng mầy, *vos*; chúng nó, *illi*. *ſic etiam* nhữ-ng, *vel* dữ-ng, *adduntur tribus perſonis*; *at* mó- *ſolùm primæ*,

mæ, & secundæ vt, mó tôi, *nos*: mó bay, *vos*: mó mấy, *non est in vsu pro secunda persona plurali*: chúng mấy, *verò rarò, cuius loco sæpius dicitur*, chúng bay, *vos; vel etiam*, bay, *solùm etiam significat plurale, vos, sine vllo addito: interdum adduntur simul duæ ex illis particulis, vt*, chúng mó toi, *& significat, omnes nos.*

Ta, *habet significationem singularis, cùm quis loquitur cum inferioribus modestè, vt*, ta nói cũ bay; *ego loquor vobiscum: interdum est plurale, primo additis particulis*, chúng, *vel*, mó; *vt*, chúng ta, *nos: secundo addito aliquo numero plurium vt*, ba ta, *nos tres: tertio quando sunt multi æquales simul, & vnus loquitur cum omnibus ut*, ta đi cũ nhau; *nos eamus simul. quarto ex vocabulis antecedentibus & consequentibus vt vsus docebit. item* Ta, *post vocabulum*, người, *homo: facit plurale*; người ta, *homines. sic etiam post*, tổ tũ, tổ tũ ta, *progenitores nostri.*

Phô, *est particula numeri pluralis, sed cum honore, vt* phô oũ, *Domini*: phô bà, *dominæ aptè additur* nhữ̃ng phô oũ, *omnes Domini.*

Kẻ, *facit plurale varijs nominibus additum, vt*, Kẻ quê, *rustici*: Kẻ mọn, *plebei, vel infimi*: tôi là Kẻ mọn, *ego sum inter infimos, istud*, kẻ, *solùm de hominibus dicitur cum aliqua depressione.*

Secundus modus dignoscendi plurale est quando apponuntur aliquæ particulæ vniuersales, vt cả̃, các, mọi, nhè̃o, muân, hết. *vt* cả̃ Chúa, *milites regis*: các thầy, *omnes magistri*: mọi ngày, *omnes dies*, nhèo người, *multi homines*: muân vật, *decem millia rerum, idest, omnes res inferiores*: đi hết, *ite omnes.*

Tertius modus; res quæ significant species aut genera rerum viuentium, etiam nulla addita particula trahente ad plurale, significant plurale vt, gà, lơn, *& similia*: mua gà, lơn, *emere gallinas, porcos. sic* muâng chim, cây cối, hoa quả *&c. sic*

quando

quando duo nomina ad idem aut simile pertinentia coniunguntur ordinariè intelliguntur in plurali vt, anh em, *Irmaos:* chi em *Irmaas*, *cætera vsus docebit; è contra singularia ex oppositis regulis dignosci possunt.*

Hic tamen valdè notandum ex antecedentibus & consequentibus, multa nomina fieri, vel singularia, vel pluralia, ea enim quorum vnusquisque solet habere suum, si multiplicetur subiectum habens multiplicantur etiam res quæ habentur, si verò habens seu possidens, sit in singulari, etiam res habita est in singulari vt, chém đâù nó, *amputa caput illius, illud* đâù, *caput est in singulari, quia*, nó, *illius, est in singulari: si verò dicatur:* chém đâù ba nó, *amputa capita trium illorum, hæc eadem vox*, đâù, *in se inuariata, fit pluralis, quia addita est vox*, ba, *tres, quæ facit plurale subiectum habens*, ba nó, *trium illorum & sic de similibus*,.

Tandem nomina ex adiectiuis absolutis seu positiuis fiunt comparatiua aut superlatiua per additionem aliquarum particularum; vt comparitiuum per additionem, hơn, *magis; vel* hơn nữa, *magis adhuc: vt* tôt, *pulcher;* tôt hơn, *magis pulcher:* tot hơn nữa, *adhuc magis pulcher:* hŏa nầy tốt hơn hŏa kia, *flos hic pulcher magis flore illo:* lành; *bonus:* lành hơn, *magis bonus:* lành hơn nữa, *adhuc magis bonus: at*, hơn nữa, *ponitur semper in fine orationis; vt*, blái nầy lành hơn blái no, blái Kia lành hơn nữa, *fructus hic est magis bonus fructu isto, fructus ille adhuc magis bonus. Interdum ex sola interrogatione, absque vlla addita particula, intelligitur comparatiuum vt*, hai ngươi nầy ngươi nào lành, *ex duobus hominibus his quis homo bonus? ideſt, quis melior? superlatiuum explicatur per duas particulas*, cực, & rứt; cau, *altus:* rứt, cau, *altissimus:* mlớn, *magnus:* cực mlớn, *maximus:* thánh *sanctus;* rứt thánh *sanctissimus:* rứt *est magis in vsu ad res bonas extoliendas*, cực, *ad res malas exaggerandas*, tội cực trọng, *peccatum maximum; sic* etiam, cực, *per se solùm, vel*, cực là, *signi-*

significat maximam miseriam, vel oppressionem cordis vt, tôi đã cực, *ego iam perueni ad summam miseriam*: tôi đã cực lắm, *ego iam sum in extrema cordis oppressione*.

Aduerbia quibus vtuntur ad aliquid exaggerandum sunt, lám, ráp, giagiét, thay, *significant, valde, semper postponuntur, vt* tốt lám, *pulcher vel bonus valde*: xấu, *malus*; xấu ráp, *malus valdè*: mlớn, *magnus*: mlớn giagiết, *magnus valdè*: lành, *bonus*: lành thay, *bonus valdè*: *semper autem postponuntur hæ partitulæ, interdum etiam adduntur duæ ad magis exaggerandum, ita tamen vt*, thay, *semper debeat esse vltimo loco, aliæ verò sibi inuicem, vel præponantur, vel postponantur ad libitum, vt* cao, *altus*: cao lám thay, *altissimus*: giagiét, *interdum est particula admirantis, & aliquando sola illa particula profertur, nullo alio addito ad explicandam admirationem, alicuius excessus*.

De Pronominibus.

CAPVT IV.

PRimitiuorum pronominum est magna copia pro diuersis gradibus & differentijs hominum.

In prima namque persona qui sunt valdè superiores respectu inferiorum vtuntur voce, tao, *ego*: *vt pater cum filijs, dominus cum famulis, vir etiam cum vxore vtitur hac voce; sic etiam cum quis alium paruipendit, vt pueri inter se*, tao khién mầy, *ego præcipio tibi*: *sunt enim ferè semper correlatiua* tao, *ego*: & mầy, *tu*: *at cum quis irascitur alteri vtitur voce*, tớ, *ego*: ngươi, *tu*: tớ làm chi ngươi, *ego quid curo te?*

Moderatior est locutio superioris cum inferiori cùm dicit, ta, *vel*, qua, *ego*: *vt dux cum militibus*, ta nói cũ bay, *ego loquor vobis*; *Ad plurale, nos, vtuntur particulis*, chúng, &, mớ,

vt

vt in alijs nominibus supra notauimus. Min, *ego; nemo tamen illo potest vti nisi aliquem præeminentiæ gradum habeat præ illis cum quibus loquitur, & cum ijsdem particulis* chúng, & mó *fit plurale.*

Tôi, *ego, est communis modus loquendi quo quis loquitur cum superioribus quibuscumque, quamuis iuxtà diuersitatem superioritatis alia sint addenda, saltem cùm quis incipit loqui: nam cum illo supremo, quem in Tunchino vocant.* Bua, *& est Rex, vel Imperator antiquus, qui solum habet titulum & nomen, cum quibusdam præeminentijs; cùm inquam, aliquis cum illo loquitur, semper saltem initio debet addere,* tâu bua vạn tũé, *id est loquor cum Rege cui expeto decem mille ætatis annos, seu, Rex in æternum viue & respondet titulo, Vestra Maiestas, si verò quis loquatur cum Rege qui regnum administrat, aliquanto inferiori exordio loquitur ita tamen vt eumdem faciat sensum:* dọũ Chúa muân nam *& respondet titulo, Vestra Altitudo, at cum principibus viris vt filijs Regis, vel gubernatoribus Prouinciarum dicitur,* thân đức oũ muân tuế; *& idem significat cum proportione gradus, & respondet titulo, Vestra Excellentia; & isto solum titulo vti solent qui cum Rege Cocincinæ loquuntur: cum supremo Magistro rerum ad Religionem pertitium dicitur,* bạch đức thày: *& respondet titulo Vestra Paternitas. Denique cum quibuslibet alijs superioribus infimi gradus, vel etiam cum æqualibus est passim in vsu,* tôi chiềng oũ: *& respondet titulo, Vestra dominatio: cum magistris qui docent literas est etiam in vsu,* chiềng thày, *& cum alijs quibuslibet magistris, etiam artium mecanicarum, discipuli cum magistro loquentes vtuntur hoc eodem titulo: at cum magistris ad Religionem pertinentibus expertus sum peritiores vti titulo,* thưa thày, *etiam in Confessione Sacramentali quod respondere potest titulo, Vestra Reuerentia. additur tamen, vel omittitur ad libitum vox,* tôi, *humilitatis, qua seruum me illius profiteor, cum quo loquor, cùm aliquis ex titulis supradictis oratio-*

ni

tioni seu locutioni præponitur, nàm in illis titulis sufficienter subauditur: Rusticus tamen aut superbus omninò haberetur qui non præmisso conueniente titulo cum aliquo superiore auderet loqui, saltem in orationis principio; sæpe etiam cum locutio est prolixior, iterum repeti debet idem titulus, vt vrbana sit locutio, quod etiam seruatur cum æqualibus, maximè quando viri graues inter se loquuntur.

Loco pronominum primitiuorum in prima persona sunt etiam in vsu multa nomina appellatiua; sepè namque superiores cum inferioribus vtuntur proprio nomine quo vocari solent, cum familiariter loquuntur ut, Ioannes đi có việc, ego eo ad negotium: vel etiam nomine officij vt, thày magister; hạọc tlò, discipulus: thày bảu hạọc tlò, ego moneo te; siue ego magister moneo te discipulum. sic etiam est valdè in vsu pro prima persona, vt quis vtatur nomine, quo eminet in consanguinitatis gradu, vt patris cum filijs, cha, mẹ, anh, chị, chú, bác, oũ, bà &c. sic quando introducitur Beata Virgo loquens cum Christo Domino poterit seruato decoro vti voce, mẹ, Mater pro prima persona vt, mẹ theo con; mater sequitur Filium; ideſt, ego Mater sequor te Filium & quamuis Rex Tunchini loquens cum propria Matre vtatur voce, tôi, quæ significat seruum, tamen Christus Duminus si introducatur loquens cum Virgine Matre, congruentius vtetur nomine, con, Filius, in prima persona vt, con nói cũ mẹ, Filius alloquitur Matrem, ideſt, ego Filius alloquor te Matrem. cùm enim sit Deus non videtur conueniens, vt seruum se fateatur, dum loquitur cum creatura, quamuis illa sit Mater; potius iudicarem Virginem Matrem si Tunchinica vsa fuisset lingua, vsuram fuisse uoce, tôi, ancilla, cum loquuta fuisset cum Filio Deo; quamuis non incongruum videretur si vsa fuisset vocabulo, mẹ, Mater: loquens familiariter & priuatè cum Filio; id tamen totum peritioribus iudicandum relinquo.

Notandum præterea hæc ipsa nomina consanguinitatis esse in

vsu

vsu etiam pro externis & alijs qui talem consanguinitatem non habent, nam vir cum vxore loquens, vel quilibet alius cum alijs paulò inferioribus vtitur voce, anh, *frater natu maior: vxor tamen cum viro loquens semper debet vti voce*, tôi, *ancilla. Mulier quælibet cum paulò inferioribus loquens vtitur voce*, chị, *ideſt, Soror natu maior: ſic dicendum de alijs nominibus ſupra relatis*, cha, *Pater*: mẹ, *Mater: & ſic de reliquis quibus ſuperiores, vel ſeniores vtuntur reſpectu inferiorum, vel iuniorum.*

Primitiuum ſecundæ perſonæ in ſingulari eſt ſolum, mày, *tu: hac autem uoce non licet vti niſi cum valdè inferioribus vel cum pueris loquendo: cum ſenibus vero non licet etiamſi ſint valdè inferiores gradu, vt famuli, ſed nomine illorum proprio vtendum vt Petrus, Ioannes & ſic præcipiendo dicitur, Petrus* làm việc éy, *Petrus faciat opus illud. vir cum vxore poteſt vti voce*, mày, *abſque iniuria, melius tamen vtetur voce*, em, *ideſt Soror natu minor, vel* bạu, *ideſt ſocia. his autem vocibus*, em, *&*, bạu, *modeſtè vtimur cum omnibus inferioribus etiam famulis at cum Chriſtianis externis maximè ſi ſint prouectæ ætatis, homines vocamus*, oũ, *Domine*; *mulieres*; bà, *Domina*: *adoleſcentes*, hặọc tlò, *ſtudioſe: puellas*, con, *Filia*: *at voce*, con, *quæ ſignificat tam Filium quam Filiam: vtuntur indifferenter Pater, & Mater, cum Filijs amanter loquentes. ſolos pueros licet vocare nomine illis impoſito ab infantia, quod vocant*: tên tọuc, *alijs enim eſſet contumelioſum, quomodo alij vocandi ſint paulò poſt dicetur. imò ſi ſint pueri nobiliorum nullo modo vocandi ſunt hoc nomine, niſi fortè à Patre, vel Matre; quin etiam in domo nobiliſſimorum, vt principum & ſimilium, non licet vſurpare illud ipſum nomen etiam ad alia occurrentia: vt quia quædam Gubernatrix exempli cauſa habuit ab infantia nomen*, tiến, *quòd monetam ſignificat, non licet in domo illius, neque extra domum, eius domeſticis vti nomine*, tiền, *ſed debent dicere*, tặàn; *idipſum reuerentiæ genus debent*

seruare Filij cum parentibus, etiam infimæ sortis.

In plurali vero vox, bay, *vos, est in vsu passim cum inferioribus si sint subditi, vt dux cum suis militibus loquens, vel magister cum discipulis, vel etiam herus cum famulis; nos tamen cum nostris domesticis vtimur potius vocibus*, anh em, *fratres: cum aliquid præcipimus, vel illos in communi alloquimur; sic duces, vel alij superiores in plurali loquendo cum beneuolentia, vtuntur vocibus maioris honoris quam illa communis*, bay, *sit; vt* cũ ên, *milites;* blai, *iuuenes &c. sic Rex cum ducibus suis loquens dicit nomen officij vt*, chư tướng, *duces: & tunc non vtitur voce*, tau, *ego, cum superbia; sed*, ta, *ego, cum moderatione.*

De alijs honoribus qui adhibentur ad reuerentiam personæ superioris, cum qua loqui debet aliquis, iam dictum est in prima persona. Notandum tamen magnam esse variationem in nominibus quibus quis est interpellandus: nam primo quidem si aliquis superior vt Dux, aut magister & multò magis Rex nomen alicui imposuerit vocatur, ten quan, *nomen honoris, quod vt plurimum constat duabus literis Cinicis, vt* kieu louc, phù dũ, mâu tài, *& similia: cùm autem hoc nomen sit honoris quilibet siue inferior sit siue superior, illo alium compellare potest, ac inferiores erga Superiores addunt vocem* oũ, *Domine, vt* oũ mậu tài *&c. sic cùm quis adolescens habet fratrem natu minorem, vocatur nomine fratris sui addendo*, cả, *ideſt maior; vt si frater minor vocatur* trục, *ipse vocabitur*, cả, trục, *si verò habet nepotem ex fratre maiore, vocabitur*, chú trục: *si nepotem habeat ex Sorore*, cậu trục: *si Filium eo nomine vocatum habeat dicetur* cha trục: *si Nepotem ex Filio aut Filia ipse iam dicitur* oũ trục, *& sic proportionaliter de fœminis dicendum. at quilibet inferiores familiares possunt alloqui suos superiores vtendo absolutè nomine*, cha, *Pater: &* mẹ *Mater: vt famuli & famulæ cum suis heris communiter loquuntur: sic Christiani nobiscum familiariter loquentes vtuntur nomine*, cha, *Pater: sæpius*

pius tamen vtuntur nomine, thày, *magister*. *nomen*, anh, *Frater natu maior*, *est magni honoris atque illo passim vtuntur inferiores cum superioribus potiùs ætate quàm dignitate, sic etiam Filij cum Patre loquentes vix vocant*, cha, *sed*, *vel*, anh, *vel*, chú, *idest Frater minor Patris; vel*, cậu, *Frater Matris: & hoc nomine*, cậu, *cum honore uocantur communiter Eunuchi Regis aut Reginæ nisi illi supremam aliquam habeant dignitatem, tunc enim uocantur nomine illi dignitati competenti, & reliqui omnes in dignitate constituti nomine suæ dignitatis salutantur. Tunchini*, oũ chũ-âng, *est nomen commune honoris in secunda persona pro quolibet in aliqua inferiori dignitate constituto: at in Cocincina soli Filij aut Fratres aut proximè consanguinei Regis hoc afficiuntur honore. Filius Matrem uix uocat nomine Matris*, mẹ, *sed, uel uocat*, chị, *idest Soror natu maior; uel*, cô, *idest Soror Patris; uel*, dì, *idest Soror Matris, quod fortè aliqua superstitione non caret, maximè pro pueris teneerioribus, cùm sic à parentibus iubentur*. Bác, *idest patruus Patre natu maior, est in usu cum superioribus etiam magnis, modo non sint supremæ alicuius dignitatis; est etiam in usu pro fœminis grauioribus, non tamen supremæ dignitatis, nam Mater Regis uocatur* đức lão: *Regina dicitur* Chúa bà; *Filia Regis*, bà Chúa. *reliqua usus docebit*.

Denique cum multos simul cum reuerentia alloqui uolumus, utimur particula pluralis numeri, phò, *ut*, phò oũ, *Domini*: phô bà *Dominæ: uel dominationes uestræ*.

In tertia persona pro inferioribus utimur particula, nó, *ille*: chúng nó, *illi*: *at pro æqualibus, & multòmagis Superioribus, repetitur nomen honoris illius personæ. ut aliquam dignitatem aut præeminentiam illius significemus: uox*, người, *significat, ille, cum honore, ut* con người, *Filius illius &c, cùm tamen loquimur de Deo Patre, aut de Spiritu Sancto, aut de tota Sanctissima Trinitate, non possumus uti illa uoce, quæ hominem significat cum honore & dignitate, sed debemus repete-*

re ipſummet nomen, ſeu perſonam de qua loquimur ut, con Chúa blờ-i, *Filius Dei ſic etiam dicendum de Angelis. Quoad plurale in tertia perſona idem quod ſupra de nominibus; uel etiam quod de ſecunda perſona dictum eſt, debet etiam applicari tertiæ perſonæ.*

Reciproca ſui, ſibi, ſe, explicantur per uocem, mình, *ut*, ai néy lo lự mình, *unuſquiſque curat res ſuas: uel certè repetitur idem ſubſtantiuum ut*, cha lo việc cha, con lo việc con, *Pater curat negotium Patris Filius curat negotium Filij: cum enim* mình *propriè ſignificet corpus, non niſi pro rationalibus habentibus corpus uſurpari proprie poteſt, ideſt pro ſolis hominibus.*

Demonſtratiua hic, hæc, hoc, nầy: *iſte, iſta, iſtud*, nầy: *is, ea, id*, ấy, *uel*, nọ *ille, illa, illud*, ấy, nọ: *ille alius*, kia; te *uero in aliquibus prnuincijs ut*, đàng nọ đàng kia, *illa uia, illa alia*: việc này việc nọ, *negotium hoc, negotium illud, ideſt uaria negotia*: oũ nọ, oũ tê *Dominus ille & ille alius ſemper poſtponitur hoc pronomen ipſi nomin*: nó *ſignificat etiam ille cum contemp u de animatis, loco cuius honorando dicitur*; ngươ-i; *de ſolis hominibus. illa eſt autem differentia inter*, nẹ, *&*, nó, *quod* nọ *cenſetur eſſe in recto, uel in eodem caſu cum ſubſtantiuo, cui additur: at* nó *additum & poſtpoſitum ſubſtantiuo, intelligitur eſſe in genitiuo caſu: ut* nhà nọ, *domus illa: at* nhà nó, *domus illius habet uim pronominis poſſeſſiui, utuntur enim primitiuis in obliquo pro poſſeſſiuis, ut* cha tôi, *Pater meus, ac ſi dicatur, Pater mei*; cha mày, *Pater tui, ideſt Pater tuus: cùm enim non habeant caſus, è duobus ſubſtantiuis quod poſtponitur intelligitur eſſe in genitiuo.*

De

De alijs Pronominibus.

CAPVT V.

NOn datur propriè relatiuum qui, quæ, quod, sed præponendo nomen & ex oratione passiua faciendo actiuam vt, mày đặọc sách, *tu legis librum. si dicam*, sách mày đặọc, *ideſt liber à te lectus, ſiue liber quem tu legis*: nó làm viậc, *ille facit opus*: *ſi dicam*, viậc nó làm, *opus ab illo factum, vel opus quod ille facit*: & *ſic de reliquis*. *Colligitur etiam ex modo loquendi, & pro hominibus eſt in vſu vox*; ai, *maximè quando non eſt interrogatiua & additur particula*, thì, *hoc modo*, ai múân thì làm, *qui vult is faciat*: ai có cơm thì ăn, *qui habet coctam orizam is edat. in plurali verò dicitur*, Kẻ, *vt*, Kẻ có tài thì hặọc, *qui habent ingenium, illi diſcant*. ai, & Kẻ, *ſolùm dicuntur de hominibus*: *at tam in hominibus quàm in alijs eſt in vſu*, nào, *vt* bò nào béo thì mạnh, *bos qui eſt pinguis is eſt fortis*: thàng nào lành thì dễạy, *puerum qui eſt bonus ſiue bonæ indolis, hunc doce*: áo nào dài thì tốt, *veſtis quæ eſt oblonga, illa eſt pulchra*; *reliqua de relatiuis vſus docebit vt*, Cha chúng tôi ở tlên blời, *Pater noſter qui eſt in in cœlis*. & lạy Cha chúng tôi ở tlên blời. *Pater noſter qui es in cœlis*.

Interrogatiuum, ai, *quis pro hominibus tantum*; *vt*, ai nói, *quis loquitur? in plurali additur* nhữ̃ng, *vel* dữ̃ng, *vt*, nhữ̃ng ai làm, *quinam fecerunt? Vniuerſaliter verò tam pro hominibus quàm pro alijs rebus*; nào, *poſtpoſitum ſubſtantiuo eſt in vſu, vt* nhà nào, *quæ domus?* viậc nào, *quod negotium?* thằng nào, *quis puer, vel quis? cum contemptu*: ngườ̀i nào, *quis homo? cum honore*.

Ai, *poteſt ita declinari pro interrogatiuo quis, vt Nominatiuo* ai đến: *quis venit? Genitiuo*, áo ai: *veſtis cuius? Datiuo*,

cho

cho ai: *datur cui?* *Accusatiuo* keo ai: *vocas quem?* *Ablatiuo*, đi cũ ai: *is cum quo?* *In plurali verò addi possunt particulæ*, nhũng, *vel* dũng.

Ai, *interdum quando postponitur verbo, significat, aliquis, vt:* có ai đi cũ, *est ne aliquis simul?* ai là ai, *vel*, ai nấy, *quicunque:* ai là ai muốn thì làm, *quicunque vult faciat:* ai nấy nghe thì thưởng, *quicunque audit, misereturo.*

Nào, *sæpe postponitur vt*, nhà nào, *quæ domus? & ordinariè est in recto, vel potius in eo casu in quo est substantiuum, cui postponitur, atque ita hæc potest assignari differentia inter* nào, *&*, ai, *quod*, ai, *postpositum semper est in obliquo vt*, nhà ai, *cuius domus?* nào, *vero minimè, vt*, nhà nào, *quæ domus? at* nào, *quando præponitur significat interdum, vbi est, vt*, nào sách, *vbi est liber?* nào thàng áy, *vbi est puer ille? interdum etiam interrogando negat id esse quod quæritur*, nào có, *vbi est? idest non est*: nào có mlẽ gì, *quanam ibi est ratio? idest, nulla est ratio.*

Quid, vt, quid est hoc? cái nấy là đi gì? *ad quid*, làm chi, *vt*, đi đâng ấy làm chi? *quare, vel ad quid itur hac via?*

Quot, mấy, *vt*, mấy người? *quot homines? vel*, bao nheo, *vel*, bao deo, bán bao nheo? *quanti vendit? Istud*, bao, *additur ad interrogandum de omni specie quantitatis, siue continua, siue discreta; vt*, bao mlớn? *quantum magnus?* bao cao, *quantum altus?* bao sâu, *quam profundus?* bao dài, *quàm longus?* bao giờ, *qua hora, sine quando? & sic de cæteris, quæ facilè vsus docebit.*

Quantumlibet, bao nheo bấy nheo: *quandocunque*, bao giờ bấy giờ: cho tôi bao nheo gạo, thì tôi blả bấy nheo bạc: *quantum orizæ mihi dederis, tantum argenti tibi soluam.*

Interrogatiuum de substantia rei, đi gì, *vel* gì, *vt*, muốn đi gì, *quid vult?* có việc gì, *quod negotium habet?*

Interrogatiuum finis, làm chi, *vt*, đi đàng kia làm chi,

quare

quare itur illa alia via? vel intentionis vt, ấy làm sao, *quale fuit intentum?*

Interrogatiuum modi vt, cách nào thể nào, *quomodo, qua ratione*. việc ấy làm cách nào, *illud negotium quomodo fit?*

Interrogatiuum causæ, cớ sao, *vel* cớ nào, nhin sao, vì sao, í sao: nhin sao, *ordiuariè præponitur toti propositioni, vt* nhin sao đức Chúa blời ra đời, *quam ob causam Dominus cœli natus est in mundo. alia etiam postponuntur, vt* Chúa chịu cớ sao, *Dominus passus est qua de causa?*

Bao nả, *quomodo vales? quomodo tecum agitur? sic etiam*, nả, *ad alias interrogationes eleganter superadditur, vt*, có việc gì nả, *est ne aliquod negotium?* thằng ấy ở kẻ nào nả, *puer ille cuias est? cætera de interrogationibus vsus docebit.*

De Verbis.

CAPVT VI.

NVmerus & persona verborum colligitur ex pronominibus superadditis vt, tôi iêu, *ego amo*: mày iêu, *tu amas*: nó iêu, *ille amat*: chùng tôi iêu, *nos amamus*: chúng bay iêu, *vos amatis*: chúng nó iêu, *illi amant. debent tamen seruari regulæ honoris de quibus supra cum de pronominibus. Tempus dignoscitur ex quibusdam particulis adiectis.*

Præsens non necessario habet particulam adiectam, interdum tamen habet, vt, tôi mạc việc bay giờ, *ego occupor negotio nunc.*

Præt. imperfectum, hôm qua tôi mạc chép thư, nói chẳng đươc *heri occupabar scribendis literis, loqui non poteram.*

Præt. perfectum, đã về *iam redijt*: đã nói, *iam loquutus est. Plus quam perfectum*, hôm kia khi ou đến đã chép thư đoạn:

nudius

nudius tertius cùm veniſti, epiſtolas iam ſcripſeram.

Futurum, sẽ đi, *ego ſtatim ibo.*

Item intelligitur præteritum præſens, vel futurum ex ipſo loquendi modo, vt ſi res aliqua iam peracta eſt & de illa quæritur, ai làm, *quis fecit? benè intelligitur præteritum, & ſi actu fit intelligitur præſens ſi faciendum, futurum.* bao giờ, *præpoſitum verbo facit futurum vt*, thày bao giờ đi, *magiſter quando ibit, poſtpoſitum verò indicat præteritum vt*, thày về bao giờ, *magiſter quando redijt. interdum etiam indicat præſens, vt colligitur ex modo loquendi ex antecedentibus, & conſequentibus.* xem thấy oũ bao giờ thì tôi mẳng, *quando te video tunc lætor.*

Modi etiam ex quadam proportione intelliguntur, nam indicatiuus eſt quando perſona cum verbo abſque alia particula ſuperaddita coniungitur vt, tôi đi, *ego eo.*

Imperatiuus quoque colligitur ex ipſo loquendi modo, vt, mầy đi cho cháõ, *ito ſtatim. particula*, đi, *addita cuicunque verbo facit imperatiuum vt*, chèo đi, *remiga*: hặọc đi, *addiſce: taliſque modus non eſt in vſu niſi cum inferioribus: idem dic de verbis*, ra, & ḅĕaò, *quæ ſignificant egredi & ingredi, nam addita alijs verbis quæ ſignificant actionem per ingreſſum, vel egreſſum faciunt imperatiuum vt*, léy áo ra, *affer veſtem ſeù extrahe veſtem, ſeu afferendo veſtem exi.* cất ſách ḅĕào, *reconde librum, ſeu recondendo librum ingredere. ſic particula imperantis eſt*, hãy, *vt*, hãy làm việc này, *fac hoc negotium. particulæ prohibitiuæ ad imperatiuum pertinent vt*, chớ, đừng, *ideſt, ne. vt*, chớ đi, *ne eas:* đừng làm, *ne facias: particula* mựa, *ne, minus eſt in vſu, quamuis ſit ſatis elegans loquendi modus*, mựa hề nói dối, *nullo modo mentiaris: canibus, ne mordeant, ſolent dicere* mựa, *& ſæpius idem vocabulum repetere, ita vt canes ibi aſſuefacti illis vocibus à morſu abſtineant;* khŏan đã, *expecta*: dựợm, *vel*, dựợm đã, *expecta*: khŏan đã nao, *cur non expectas? cum quadam*

queri-

querimonia, quod non fiat quod petitur, nunquid expectabis?

Optatiuus exprimitur per particulas, chớ gì, *vtinam*, chớ gì tôi kính mến Chúa tlên hết mọi sự, *vtinam amem Dominum super omnia.*

Coniunctiuus fit additis varijs particulis vt nếo, *si* nếo hặọc thì biết, *si didiceris tunc scies.* có, *etiam habet eamdem vim, vt* có đi thì đến, *si iueris peruenies*: có tim thì đượ̣c, *si quæsieris inuenies.* hặọc, *vel* hặọc là, *si fortè*, hặọc, *vel* hặọc là có biết ngượ̀i, *si fortè nouisti hominem.* đâù, *vel* dù; dâù mà, *vel* dù mà, *etiamsi*, dù mà có tãi thì phải hặọc, *etiamsi habeas ingenium debes studere. eleganter additur* cũ, *vel* lão le, *tamen*: dù mà có đạo lão le cũ phải giữ, *etiamsi habeas legem, tamen seruanda est:*

Infinitiuus modus intelligitur quando verbum absolutè ponitur sine pronomine, vt, kính mến Chúa blờ̀i, tlên hết mọi sự, *amare Deum super omnia. item quando duo verba connectuntur quæ diuersum habent significatum posterius intelligitur esse in infinito*, mày phải làm, *tibi conuenit agere*: tôi đi xem lễ, *ego eo audire sacrum. at quando verba idem significant non est necesse vt posterius sit in infinito vt*, thầy dặ̣y dỗ ngượ̀i ta; *magister docet homines.*

Gerundia in di, facilè dignoscuntur ex substantiuis, vt temporis, đã đến giờ hặọc *aduenit hora discendi. Intentionis vt*, thằng áy có í hặọc, *puer ille habet animum addiscendi. actionis, vt*, làm chẳng cũ, *faciendi non est finis.*

Gerundia in do per particulam, thì, *commodè explicantur*, an thì mới no, *edendo saturaberis.* làm thì mới giàu, *faciendo ditaberis, & sic de cæteris.*

Gerundia in dum benè explicantur per, mà, *vt*, tôi ngồi mà nghe, *ego sedeo ad audiendum interdum etiam sub intelligitur, ut*, mầy đi làm việc, *ito ad faciendum opus.*

Idem dic de supinis in tum, mầy đi mà nằm, *uel*, mầy đi

nằm

nàm; *ito cubitum*. *Supinum uerò in tu exprimitur per uoces*, nghĩ, *uel*, dễ *facilè*, khó *difficile*, nói thì dễ làm thi khó, *dictu facile*, *factu difficile*.

Nulla sunt uerba negatiua, *sed solum fiunt per particulas negatiuas ut*, chẳng, *non*, *in aliquibus Prouincijs*, nõ, *sed est uitium linguæ*: chẳng, *semper præponitur quando est negatio ut*, chẳng có, *non est*. *si uerò postponitur caret accentu & est interrogatiuum ut*, có chang, *est ne?* sốt, &, đâu, *postponuntur & addunt uim negationi ut*, chẳng có đi gì sốt, *nihil est omninò*: chẳng phải mlễ đâu, *non est conforme rationi ullo modo*: *Particula* chốc, *uel alij* giốc, *affirmat cum quadam emphasi*, *ut* phải chốc, *ita est omnino*.

Passiua propriè non dantur: *impersonale possumus dicere*, đǒạn, *actum est*, *ut* việc nầy đã đǒạn, *hoc opus iam actum est*. *Denique aduertendum*, *quod etiam supra notauimus*, *multa esse uerba quæ simul sunt nomina*, *quod facilè ex antecedentibus & consequentibus in oratione colligitur*, *ut*, chèo này dài, *remus hic est oblongus*, *tunc* chèo *est nomen*: *si uerò dicam*, chèo đi cho mạnh, *remiga fortiter*, *tunc* chèo *est uerbum*, *& sic de alijs*.

Participijs hæc lingua caret eorum loco utuntur uerbo cum particulis significantibus qui quæ quod ut, ai iêo, *qui amat ideſt amans*: kẻ iêo, *qui amant*, *ideſt amantes*.

De reliquis orationis partibus indeclinabilibus.

CAPVT VII.

PRæpositiones ordinariæ, *quæ sunt in hac lingua*, *nostris respondent*, *ut à uel ab*, bở-i; *per*, léy: *propter*, vì: *pro*, *idem*, vì: *loco alterius*, thay vì: *ante*, tlước: *retro*, sau: *supra*, tlên: *infra*, dưới: *circa*, chung quanh: *remotè*, xa: *propè*, gần: *iuxtà*, áp: *cis*, bện nầy: *trans*, bên kia: *extra*, ngǒài:

ngoài: *intra*, tlaõ: *pènes*, ở nơi: *ad*, cho: *cum*, cũ, cũ, đôi, và: *in*, ở: *circiter*, dồ: *præter*, chẳng kể: *clam*, tlộm: *palam*, tlước mạt: *sine*, *absque*, vô, chẳng có: *ex*, *uel de*, bởi. *Sæpius benè intelligitur oratio absque ulla propositione*, *ut* đeào cửa, *ingredi in portum*: ra cửa, *egredi è portu*: thề Chúa blời, *iurare per Dominum cæli*. *& sic de alijs quæ usus docebit*.

Aduerbijs abundat hæc lingua, *quæ sæpe etiam duplicantur*: *optantis*, ò *utinam*, chớ gì: *uocantis*, ơ hỡi: ơ, *præponitur*, hỡi, *postponitur ei quem uocat ut*, ơ *Petre* hỡi. *Interrogantis*, *quare*, sao, nhin sao, vì sao, ì sao: *Quidita*, làm chi: *Quomodo*, làm sao, thể nào, nhường nào, dường nào: *quomodocunque*, thể nào thể nào. *respondentis*, *ita affirmando superioribus*, *cum honore*, dạ: *æqualibus*, phải; *inferioribus*, ưng: *confirmandi profectò*, át thật: *negandi*, chẳng, chẳng có, chẳng phải; *superioribus tamen debet præmitti honor competens ut supra*: *dubitantis*, âu là, hoặc là: *iubentis*, hãy: *prohibentis*, *ne*, chớ, dừng: *demonstrantis*, *en*, ấy: *comparantis*, hơn, *magis in omni genere boni uel mali*. *uelociter*, cho cháo; *segniter*, chậm: *pedetentim*, sẽ sẽ. *temporis*, *hodie*, hôm nay: *cras*, mai; *heri*, hôm qua *&c*. *loci*, *hic*, đây: *illic*, đấy. *numeri semel*, *bis*, một lần, *ideſt*, *una uelta*: hai lần, *due uolte*: *Ordinis primum*, tlước hết, đầu hết: *postremò*, sau hết: *fortè*, tình cờ, vô í: *sicut*, như, như bàng: *similiter*, cũ đấy, *uel* cũ đấy: *aliter*, khác. *Quantitatis multùm*, nhẻo, *uel* dẻo: *parum*, ít: *solùm*, mà thôi: *ordinariè* thường, *uel* thường lệ: lien, *semper*: *sæpe etiam nominibus utuntur pro aduerbijs ut*, ban ngầy, *interdiù*: ban đêm, *noctu*: ban mai, *manè*: ban hôm, *serò*, *uesperè*.

Interiectiones, *gaudentis*, mầng hể: *dolentis*, thương hể, khó hể, cha ôi, hĩ ôi: *miserentis*, hại hể: *plangentis*, hơi hư hư: *irridentis*, hệ hê. *Notandum quod in hac natione planctus instituunt pro defunctis*, *in quibus est enumeratio eorum*, *quæ ad lacrymas mouere possunt*, *adhibito quodam rithmo*, *& uoce*

flebili, cum intercalari interiectione, ôy, *post aliquod tempus.*

Denique coniunctiones; copulatiuæ, ac, &; hŏà, và, *interdum etiam,* mà, cũ, ḃôi: *disiunctiuæ, aut, vel;* hay là, hay: *aduersatiuæ, etsi, quamuis;* dù mà, dâù mà, tuy là; *tamen;* ſaõ, ſaõ le: *collectiuæ, ergo, quare,* thì, ḃậy thì: *comparatiuæ,* ví bàng; *sicuti, quemadmodum: dantes rationem nam, quia;* ví chưng, nhin vì ſự áy, *propterea, quapropter: expletiuæ,* át là, thật là, *profectò. & hæc de partibus orationis dicta sint satis ex quadam analogia ad linguam Latinam.*

Quare hoc idioma propriè non habet distinctionem generum quæ ex terminatione colligi possit, solum in sensitiuis, in quibus est distinctio sexus, quædam sunt vocabula, quæ solum dicuntur de maribus, alia solum de fœminis, nam de auibus, ſóũ, *significat masculum, vt* gà ſóũ, *gallus gallinaceus;* mái, *fœminam,* gà mái, *gallina: in alijs animalibus quadrupedibus,* đực, *est masculus, vt,* bò đực, *bos:* cái, *est fœmina, vt,* bò cái, *vacca: debet tamen postponi, vt habeat illam significationem, nam.* cái, *præpositum substantiuo dicitur de rebus inanimatis & artificialibus, & ferè de omni re materiali, vt,* cái nay, *res hæc:* con, *dicitur de omnibus animalibus, vt,* con gà, *gallina:* con bò, *bos: &c. si postponitur,* con, *significat paruulum nondum perfectum in illa specie, vt,* gà con, *pullus;* bò con, *vitulus, & sic de cæteris. de hominibus quamuis,* con, *communiter intelligatur de fœminis, tamen etiam pro masculis interdum accipitur; sicuti etiam vox,* đứa, *indifferenter accipitur tam pro masculis quam pro fœminis, vt,* tôi có hai đứa, một blai một gái: *ego habeo duo capita vnum masculum, vnam fœminam: at,* blai, *semper de masculis dicitur,* gái, *vero de fœminis. sic* oũ, *de solis viris, & de solis fœminis,* bà, *dicitur cum honore: at* ngừoi *tam de viris quam de mulieribus cum honore:* thằng, *solum dici-*

tur

tur de masculis cum contemptu, ut de pueris. De quibuscunque arboribus dicitur, cây, *vt*, cây dừa, *palmæ:* blái *verò de quibuscunque fructibus, vt*, blái cam, *malum aureum*: *De præteritis & supinis vide quæ supra dicta sunt cap. de verbis*,

Præcepta quædam ad syntaxim pertinentia.

CAPVT Vltimum.

PRimum: *Nominatiuus debet præcedere verbum, alioquin si subsequatur iam non est nominatiuus illius verbi, vt* mầy cười, *tu rides, si dicas ordine inuerso*, cười mầy, *idest, rident te.*

Secundum: nomen quod sequitur verbum, est casus illius, vt, tôi mến Chúa, *ego amo Dominum; si dicam*, Chúa mến tôi, *idest, Dominus amat me:*

Tertium: substantiuum ordinariè præcedit, & sequitur adiectiuum, vt, Chúa cả, *Dominus magnus;* thằng nhỏ, *puer paruulus: dixi ordinariè, hæc enim regula patitur exceptionem, vt*, cả lòng, *magnum cor, idest audacter:* cả gan, *magnum hepar, idest generosè, est autem modus loquendi potiùs metaphoricus, nam in modo simplici loquendi regula manet.*

Quartum ex duobus substantiuis simul, quod secundo loco ponitur, est in obliquo, vt, Chúa nhà, *Dominus domus: si dicam*, nhà Chúa, *idest, domus Domini.*

Quintum adiectiua secum deferunt verbum substantiuum, ita vt non sit necesse illud addere, maximè si præcedat aliquod pronomen demonstratiuum: vt, núi nầy cao, *mons hic*

est

ſte altus. thằng ấy lành, *puer ille eſt bonus, vel etiam aliud ſubſtantiuum vt*, áo mày cũ, *veſtis tua eſt vetus*: mlòi Chúa thật, *Verbum Dei eſt verax*.

Sextum: *rarò vtuntur coniunctione copulatiua, imò ſine illa, multa ſimul cum elegantia conglobant, vt*, kẻ có đạo thì thức ſớm, dặọc kinh, lần hột, đi xem lễ, thí cuả cho kẻ khó, làm phúc: *qui habent legem, ideſt Chriſtiani, maturè ſurgunt, recitant preces, roſarium percurrunt, eunt ad ſacrum audiendum, diſtribuunt eleemoſynas pauperibus, faciunt opera bona, hæc omnia poſſent dici cum coniunctione copula iua, elegantiùs tamen dicuntur ſine illa*.

Septimum: *Nominatiui qui verbis præfiguntur eleganter iterum atque iterum repetuntur, vt*, tôi lạy thầy, tôi bỏi làng mà đến, tôi đã nhạoc, tôi xin xưng tội, tôi xin chịu mình Chúa: *ego reuerentiam exhibeo magiſtro ego expago veni, ego ſum defatigatus, ego peto confiteri peccata, ego peto, vt ſuſcipiam corpus Domini. eleganter repetitur illud*, tôi, *ego, quod in Latina lingua redundaret*.

Octauum: *quædam particulæ in hac lingua habent emphaſim quæ vix poteſt adæquatè in lingua Latina vnico verbo exprimi, inter quas particulas eſt particula*, thì, *quæ interdum eſt cauſalis, vt*, có muốn thì làm, *ſi vis ergo fac*; có tội thì phải xưng, *habes peccatum ergo debes confiteri*: *interdum eſt diuiſiua, vt*, có kẻ thì lành, có kẻ thì dữ, *ſunt aliqui boni, ſunt alij mali. quando conclamata res eſt dicitur*, thì chớ, *vt*, chẳng nghe thì chớ. *non audit non audiat*: *etiam ad maiorem emphaſim additur particula*, vi, *quæ affirmationi, vel negationi roburaddit*; *vt*, chẳng đi thì chớ vi, *non eſt iturus, ſanè non eat*: phải vi, *eſt valdè rationi conſonum*: *loco*, vi, *cum inferioribus dicitur*, la, *vt*; phải la, *rectè dicis*.

Denique ſicuti ſupra notauimus, eleganter repeti pronomen tôi, *ego, etiam ſi ſæpius proferatur ſic etiam pronomen*, nó, *in contemptum eleganter repetitur, vt ſi de diabolo ſic loquamur*;

mur; ma quĩ nó nghét ta, nó có nhéo chước dĕỡ làõ người ta, nó đi, nó lai, nó muấn ta sa đia ngục cũ nó, *diabolus ille odit nos, ille habet multas artes ad inducendum corda hominum, ille it, ille redit, ille cupit, vt nos cum ipso in infernum ruamus; illud*, nó, *ille, toties repetitum habet suam emphasim: alia multa vsus ipse docebit, hæc pauca prælibasse, sufficit.*

Errata Corrige.

Pag.1. siguificatur pro significatur. cõscribieur, conscribitur. pag.3. ệm, êm. pag.5. prolusitanis, pro Lusitanis. pag.6. ꝓơ, ꝓọ. pag.7. v, mê, v mê. guet, nguẹt. ấer, aẽr. pag.9. inscrmus, infirmus. pag.12. hamines, homines. pareicula, particula pag.13. chi, chị. tôi, tội. pag.17. debct, debet. pag. 18. cũên, cŏên. pag. 20. nẹ, nọ. pag.23. & alibi iêo, yêo.